De roos van Dekama

Jacob van Lennep

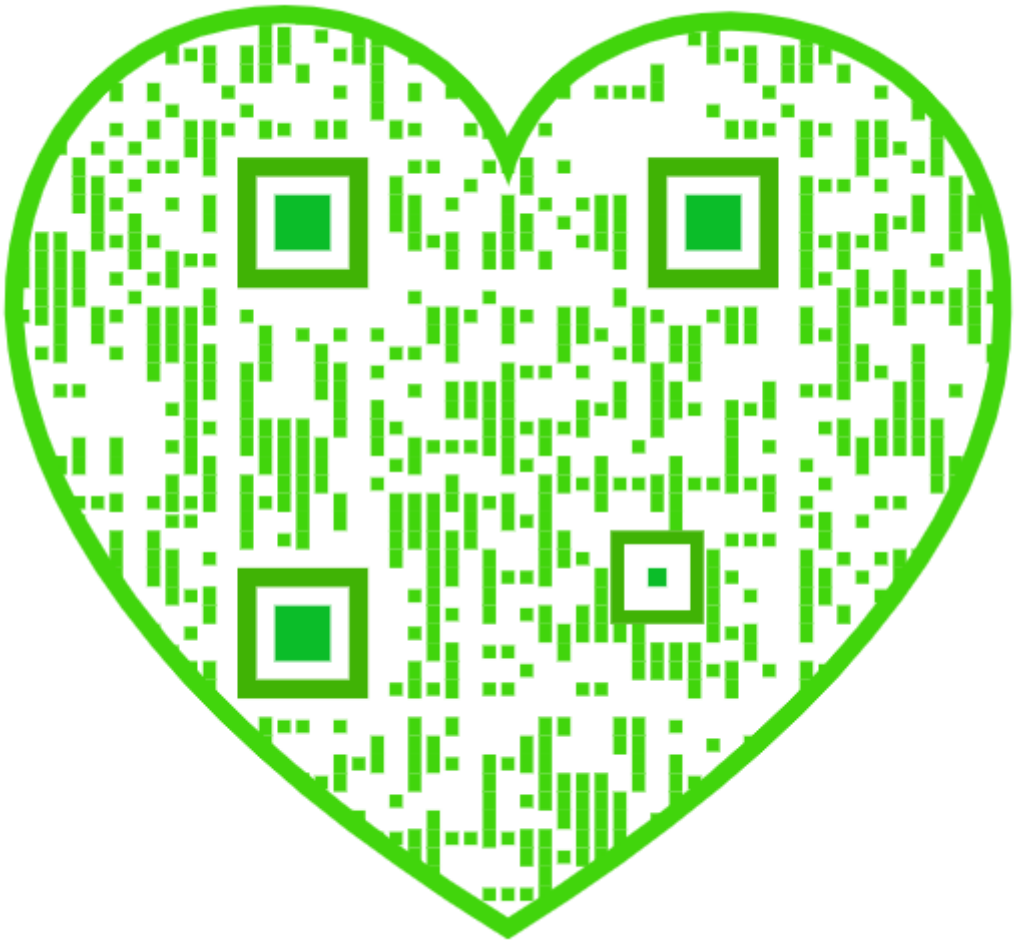
Bezorgd door Joke van der Wiel

bron
Jacob van Lennep, *De roos van Dekama*. Athenaeum - Polak & Van Gennep, Amsterdam 2003

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/lenn006roos01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. De Deltareeks NEDERLANDSTALIGE LITERAIRE KLASSIEKEN

[aant.] De roos van Dekama

Wat baat het of ghy draeft en slaeft en U verhit?
Fortuyn liefst hem besoeckt die wacht en stille sit.
Rodenburg

aant. Voorwoord

Het was in den zomer van 18-, dat twee studenten aan de Leydsche Hoogeschool, beide aan den Uitgever dezes bekend als jonge lieden van eene uitmuntende inborst en voortreffelijken aanleg, gezamenlijk hun voornemen bewerkstelligden, om de onderscheidene gewesten van Oud-Nederland, door een onderzoek uit eigen oogen van nabij te leeren kennen. Beide waren van gevoelen, dat, al biedt ons vaderland den oppervlakkigen reiziger, die slechts verpoozing en verstrooijing zoekt, noch schitterende natuurtooneelen, noch uitgezochte vermaken aan, gelijk in andere landen en hoofdsteden te vinden zijn, het desniettemin voor de zoodanigen, die eenmaal geroepen kunnen worden om aan dat vaderland van dienst te zijn, belangrijk is, ja zelfs hun eenigermate als plicht kan worden toegerekend, deszelfs onderscheidene deelen te leeren kennen, alvorens zij een Engelschen wedloop gaan aangapen, eenige goudstukken aan de farotafels der Duitsche badplaatsen wagen, of een cigaar op de bouwvallen van het *coliseum* roken: - ja zij vermeenden dat het hun in rijper leeftijd meer nut zoude doen, wanneer zij, waar het paste, blijken konden geven, van niet onbekend te zijn met de zeden en gewoonten hunner landgenooten, en met den inwendigen toestand onzer gewesten en steden, ten opzichte der bronnen hunner welvaart of der oorzaken van hun verval, dan wanneer zij nog zoo mooi konden meêpraten over de opvoering der *Juive* te Parijs, of klagen over het hedendaagsche on-bescheid der vroeger zoo gulle Zwitsersche herbergiers, of de Engelsche dames beschrijven, die met taffen parasols den Vesuvius beklimmen, of zelfs een steentjen uit den zak halen, uit *Pompeji* medegebracht.

Zij bezochten op hunne voetreis (want wie alles goed wil zien, dient zich van een paar waterdichte en gemakkelijke schoenen te voorzien, en zich niet dan uit nood van rijtuigen of trekschuiten te bedienen) ook dat gewest, hetwelk sedert oude tijden en door alle overheerschingen heen, den naam van Friesland bewaard, en nog het langst zijne oorspronkelijkheid en zelfstandigheid (om het nieuwerwetsche woord *eigendommelijkheid* niet te bezigen) behouden heeft; ofschoon ook aldaar eene naauwere betrekking met andere gewesten en landstreken haren invloed meer en meer begint te doen gevoelen, en de zoogenaamde beschaving er eene vroeger ongekende zucht tot navolging heeft ontwikkeld; zoodat men reeds Friesche boerenmeisjens ziet, die wijde mouwen dragen, en Friesche burgervrouwtjens, die,

aant. (wellicht helaas! ten gevolge van verminderde welvaart) den gouden diadeem voor een nieuwmodisch mutsje verwisselen.

Terwijl de eene van onze beide wandelaars, wien wij bij zijnen voornaam van Gerrit zullen aanduiden, en die een ontluikend staathuishoudkundige was, zich verdiepte in het onderzoek naar de oorzaken, welke die vermindering van nationaliteit te weeg brachten, wendde Willem, zijn makker, die meer bijzonder werk maakte van geschied- en oudheidkundige nasporingen, alle moeite aan, om de overblijfselen der vroegere zeden en gebruiken, voor zooverre die nog bestonden, te leeren kennen: en, even als onze oude kennis Robinson van onder de overblijfselen van der Cannibalen feestmaal, de sprankjens vuur zocht op te rakelen, die nog onder de asch mochten smeulen, zoo speurde hij de schemeringen der verouderde gewoonten en overleveringen na, en verheugde zich, zoo vaak het hem gelukken mocht, die op te delven van onder den hoop nieuwigheden, daarover heen gestoven.

Zoo was hij recht in zijn schik geweest, toen hij op een der dorpen eene echt Friesche begrafenis in volle *tenue* naar het kerkhof had zien kuieren. En toen hij, in de herberg gekomen, vernam dat het harde, in lange sneden gedeelde krentenbrood herkomstig was van de overblijfselen des gehouden lijkmaals, en naar oud gebruik aan de betrekkingen des overledenen was rondgezonden, at hij er, uit louteren eerbied voor de *antiquiteit* drie groote sneden van, terwijl Gerrit, die (hoewel slechts uit honger), niet achterbleef in het orberen van zijn aandeel, met den waard over den prijs der granen sprak. - Zoo juichte Willem, toen hij den rijken schat van kunstig gesnedene beeldjens en vercierselen bezag, welke de oude banken der kanonniken in de fraaie hoofdkerk te Bolswert opleveren, en schold op de Redactiën onzer penningmagazijnen, die ons nagedrukte afbeeldsels van uitheemsche merkwaardigheden verschaffen, en die geen teekenaar afzenden om al het bijzondere, daar en elders op eigen bodem, af te schetsen, en ter kennisse van onze landgenooten te brengen: ja, toen Gerrit met hem op straat komende, zijne bevreemding te kennen gaf, dat men in het bestraten te Bolswert nog meer achterlijk was dan te Amsterdam, en er niet eens de verontschuldiging bij kon brengen, dat de gaspijpen de straat bederven, was onze oudheidkenner nog bezig met tegen de kerkvoogden te brommen, dat die sommige zitbankjens hadden laten dichtspijkeren, en daardoor ettelijke beeldjens aan het oog onttrokken, en tegen de vijf en negentigers, die al de wapenen uit de zerken gehakt, en alle tronies van neus beroofd hadden. En, omgekeerd, deelde hij niet in de ergernis van Gerrit, over het afnemen der buitengronden en den slechten toestand van sommige dijken; want het was juist ebbe en zijne geheele ziel was opgelost in verrukking, toen hij door de beschouwing der drooge wadden en der kleur van het zeewater boven de

aant. banken, zich een duidelijk begrip van de voormalige gedaante der zeekust vormen kon.

Eens, op zekeren avond, nadat zij zich verlustigd hadden met eene wandeling over de bekoorlijke heuvelen van het Gaasterland, kwamen zij aan zekere herberg, nabij een binnenwater gelegen, waar zij de nacht hoopten door te brengen. Zij troffen echter noch den kastelein aan, noch de *kasteleinske*, die beide na eene naburige kermis getrokken waren; en de dienstmaagd durfde het niet op zich te nemen hun eene bijzondere kamer aan te wijzen, gelijk zij verzocht hadden, ten einde aldaar het gedurende den dag opgeteekende in orde te kunnen brengen. Zij zouden zich intusschen spoedig met het denkbeeld getroost hebben, dat zij aan den publieken haard wellicht het een of ander opmerkenswaardige vernemen zouden, ware niet Gerrit door een aanval van kiespijn gekweld geweest, waardoor hij zich weinig opgewekt gevoelde tot de genoegens van een gezellig onderhoud.

Zij maakten echter van den nood eene deugd, en traden het hun aangewezen benedenvertrek binnen, waar zij een viertal personen gezeten vonden, welke zich, voor zooveel de avondschemering toeliet zulks te onderscheiden, met den geur van den Frieschen *baai* en van het bittere vocht in stille bedaardheid verlustigden. Nadat de gewone groete en het hartelijke *vaar jou wel?* over en weder gewisseld waren, haalde Gerrit zijn zakdoek uit en plaatste zich aan eene tafel, in de houding van iemand, die met kiespijn gekweld is: namelijk hij zette een droevig gezicht, leide de elboog op de tafel, den doek in de linkerhand en de linkerwang op den doek, sloeg de beenen over elkander, en bleef met de rechtervingers krampachtig op de tafel trommelen.

‘Kom aan!’ zeide Willem: ‘stop eene pijp: dat zal u goed doen, ik zal intusschen eene flesch wijn laten aanrukken, en dan zult gij uwe kwalen wel vergeten. Is dat niet een tarief van wijnen, daar ginds? - Voorwaar! zij schijnen hier wel voorzien te zijn! beter dan men in eene landherberg verwachten zoude! *Videamus!*’

Dit zeggende trad hij naar een groot blad toe, hetwelk in eene houten lijst gevat voor de schoorsteen hing, en hetgeen hij voor eene wijnkaart had aangezien. Hij bemerkte echter bij 't naderen dat hij zich vergist had; het opschrift, daar boven geplaatst, luidde als volgt:

Tarief
der
Galamadammen.

‘*Gala-Madammen!*’ riep hij, zich verbaasd omdraaiende. ‘Eilieve Gerrit! Het schijnt, dat er een bijzonder Tarief is voor de dames die hier vertering

aant. maken. Maar waar is nu het Tarief voor de *Gala-Heeren*?'

'Kom! gij zijt een ezelskop!' zeide Gerrit, zonder zich te verwaardigen om slechts even zijne houding te veranderen! Het is het tarief der *Galamadammen*, dat zijn: de *Dammen* van *Galama*'

'Hm! zoo!' hernam Willem: 'men mag niet eens meer eene onnoozele woordspeling maken. Denkt uwe hoogverlichte wijsheid dat ik dit niet zonder uwe opheldering vatte? Denk je dat ik niet zoo goed en beter dan gij weet dat zich in deze omstreken de Galamaas onthielden, van den driesten strooper af, die Graaf Floris den Vette een steek gaf, tot den wakkeren Vetkooper Ige toe.'

'De jongste broeder van Ige was de stamvader van mijne grootmoeder,' zeide met een piepend stemmetje een der aan de tafel gezetene personen.

'In waarheid!' - riep Willem, zich verheugd naar den spreker wendende, een klein, schraal, ineengedrongen mannetje, met een half boersch, half steedsch voorkomen: 'Heb ik waarlijk de eer van mij met een afstammeling der Galamaas in gezelschap te bevinden? - Dan moet er dadelijk licht komen, opdat ik u beschouwen moge, en wijn, opdat ik uwe gezondheid drinke.'

'Ja maar! 't is alleen van moederszijde,' zeide de Fries. 'Mijn naam is Dirk Broddelsma.'

'Om 't even! Het echte *frije* Friesche bloed stroomt u toch nog in de aderen, en gij zult dienvolgens al zoo min tegen een glas wijn hebben als uwe voorouders: - schoon die meer bier dronken.'

Licht en wijn werden hierop binnengebracht: en Willem, de glazen gevuld hebbende, stelde de gezondheid van der Heer Broddelsma in, die door al de aanwezigen gedronken werd. Alleen Gerrit, die reeds met verdriet voorzag, dat de gulhartigheid van Willem tot eene drinkpartij aanleiding zoude kunnen geven, welke hun beiden op hunne nachtrust en op eene goede soms gelds daar te boven zoude komen te staan, vergenoegde zich met zijn glas even aan de lippen te brengen en het daarna weder voor zich te plaatsen.

'Hoe is het?' vroeg Willem: 'drink je niet? dan geloof ik waarlijk dat het slecht met u gesteld is.'

'Ik heb mondpijn,' zeide Gerrit, 'en geloof dat alle verhitting schadelijk voor mij is.'

'Er is hier een uutmuntende *quack** in de buurt,' zeide een der aanwezigen: 'die eene kwade kies zal trekken, trots den besten tandmeester.'

* Met dezen naam noemt men in Friesland de plattelands heelmeesters, zonder daaraan echter het denkbeeld van kwakzalverij te hechten.

aant.

‘Het is geene kies die het doet,’ zeide Gerrit: ‘het is eerder scheurbuik: mijn tandvleesch is gezwollen.’

Triboulet, de hofnar van François I merkte eenmaal op, dat er geen beroep was, hetwelk zoo algemeen werd uitgeoefend als dat van geneesheer: de waarheid van deze bewering werd ook nu bevestigd: want elk der aanwezigen gaf dadelijk een geneesmiddel aan de hand: de eene prees lepelblad aan: de andere sprak van mastik en wierook: een derde schreef zwavel en magnesia voor: een vierde beweerde, dat een pruim van echten *baai* alle pijn dadelijk zoude stillen; de meid uit de herberg, daarentegen hield vol, dat het beste middel in het water over de deur groeide.

‘Laat maar wat *harntje rys* plukken,’ zeide zij: ‘dat is, afgekookt, de beste mondspoeling tegen alle scheurbuik.’

‘*Probatum est!*’ riep Willem: ‘dat is de *herba brittannica*, waar Plinius reeds van spreekt en waaraan hij diezelfde pijnstillende krachten toeschrijft.’

‘Ik loof ook, dat ik die 'vonden heb in het oude *receptenboek*, dat ik t'huus heb,’ zeide de afstammeling der Galamaas.

‘Een oud receptenboek?’ herhaalde Willem, den spreker met een nieuwsgierigen blik aanziende.

‘Ja toch! daar is onze familie raar aan'komen: - door dienzelfden Ige Galama, waar jou van sprak.’

Aandachtig schoof Willem zijn stoel bij, en Gerrit zelf, het hoofd oplichtende, keek den verteller met belangstelling aan.

‘Jou moet dan weten,’ verhaalde de Heer Broddelsma, ‘dat er op een dorp hier kort bi, dat Hemelum heet, een klooster bestond, waarbinnen eene sterke plaats was, de *spiker* genaamd. Nu had de Abt van dat klooster, die Agge geheeten was en een groot Schieringer... want jou moet weten, dat er twee partiën in Friesland waren, die...’

‘Nu ja!’ viel Willem in, ‘*haec lippis et tonsoribus nota*, 't geen zooveel zeggen wil als: vertel maar verder.’

‘Nu! de Abt lag overhoop met Ige Galama en zijn broers, (waarvan de jongste, Douwe, mijn stamvader was), over eenige pondematen lands, daar ze allebei recht op vermeenden te hebben: en het liep zoo ver, dat de Abt hen in den ban deed, dat was nu zoo de manier in die tiden.’

‘'t Mocht wat!’ zeide Willem: ‘de manier was toen, er om te vechten, totdat een van beide alles in had.’

‘Jawel juust! dat zal jou hooren: Ige en zijn broers lagchten wat om dien ban; en met behulp van Juw Jongema, die een wakkere Vetkooper was en van eenige Hollanders, belegerden zij het klooster en namen den *Spiker* in. Zij haalden er alles uut wat zij vonden: en Ige behield een grooten buut voor zich; maar mijn stamvader Douwe, die een man van studie was, nam er de perkamenten en papieren uut, waaronder er waren, die, zoo als men zeide,

aant. herkomstig waren uut Sint Odulf, dat een klooster was nabi Staveren, maar dat nu onder de zee bedolven ligt,'

'En bestaan die papieren nog?' vroeg Willem, verheugd opspringende.

'Ze zijn zoo langzamerhand verbruukt,' zeide de Heer Broddelsma, zijn pijp omdraaiende: 'alleen het recepten boek, dat hebben we nog bewaard, want dat komt nog eens te pas als men veel kinderen heeft en de *quack* is niet bi huus.'

'Verbruukt!' herhaalde Willem: 'verbruukt!'

Quis talia fando
Temperet a lachrymis?

't geen zooveel zeggen wil als: kan men dat receptenboek ook eens te zien krijgen?'

'O ja, waarom niet?' antwoordde de gulhartige Fries: 'mijne State is hier kort bi, en zoo jou morgen een pijp bi mi wilt komen rooken en een kommeke koffi gebruken, zal ik jou met vermaak dat stuksken wizen.'

Willem haastte zich deze aanbieding met dankbaarheid aan te nemen, zonder acht te geven op de wenken van zijnen vriend, die van oordeel was dat hun dat receptenboek een dag nutteloos zoude doen verliezen. Desniettegenstaande liet zich Gerrit, toen op den volgenden morgen zijne mondpijn grootendeels geweken was, zonder dat hij een der hem aangeprezene middelen had aangewend, overhalen om zijnen reisgenoot te vergezellen; echter aan zich houdende om, zoodra hij zich verveelde, te mogen aftrekken en een der andere gasten van den vorigen avond te gaan opzoeken, zijnde een schoolmeester, in wiens heiligdom hij hoopte met den staat van het lager onderwijs daar te lande bekend te worden.

Weldra bereikten zij Broddelsma-state, bestaande uit eene nette woning met de daaraan gebouwde ruime voorraadschuur en beestenstal, omringd door een werf met enkele dwergachtige peereboomen beplant en door een sloot omgeven. Daar de in Friesland gewone waarschuwing: *wacht u voor den hond!* ook hier voor het hek te lezen stond, traden onze beide vrienden ook niet eerder de brug over, die de werf van den landweg scheidde, dan voor dat hun geroep eerst een grooten dog en eenige keffertjens, vervolgens een drietal kinderen, daarna een knecht en eindelijk een paar knappe boeredeernen had doen te voorschijn komen, die allen, (uitgenomen de blaffende honden) op een afstand bleven staan kijken; tot dat ten laatsten de eigenaar zelf voor den dag trad en hen wellekom heette. In zijne woning getreden vonden zij de koffijkan, de roompot en de witte klontjens reeds op tafel staan en nadat men eene pijp gestopt en aangestoken had, werd het receptenboek voor den dag gehaald uit eene glazen kast, waar het tusschen eenige

aant. gouden en zilveren zweepen, hoofdstellen, schenkkannen en andere prijzen op harddraverijen behaald, lag te rusten.

Met bevende handen en het gemoed van eerbied doordrongen, sloeg Willem den juchtlederen band open. Het was een handschrift op perkament, tot opschrift voerende:

> Thesaurus sanitatis
> *in usum*
> *Venerandi Monasterrii sub patronatu Sancti Odolfi*,
> *collectus ab*
> *Occone Varnesensi,*
> *in codem monasterio medic. chir. et obstetr. artem*
> *excercente*.

'Ik denk niet dat de laatstgenoemde kunst den Heer Occo van Warns in een klooster van veel nut zal geweest zijn,' merkte Gerrit aan.

'Zeg dat niet,' zeide Willem: 'daar moest gezorgd worden, dat de vrome vaders niet uitstierven; maar bovendien en zonder gekscheren, vermits te dier tijd de kunsten en wetenschappen hier alleen in de kloosters beöefend werden, was het niet meer dan natuurlijk dat elke soort van beroep en kostwinning een vertegenwoordiger moest hebben in gestichten van dien aart, waarheen ieder zich wendde, die eenige hulp, in welk vak of van welken aart ook, voor zich of voor de zijnen van doen had.'

Dit zeggende, bladerde hij het handschrift door, hetwelk in de oude Friesche landtaal met eene nette hand geschreven was, en eene lijst van recepten bevatte, tegen alle soorten van kwalen. Sommigen der opgegevene geneesmiddelen waren niet onderscheiden van die, welke ook thands nog in zwang zijn: andere waren van eene soort, welke sedert in onbruik geraakt is, en vereischten een onbepaald geloof aan die wonderbare sympathetische krachten, welke vroeger werden toegeschreven aan enkele voortbrengselen uit het plantenrijk en aan de meeste gesteenten en metalen. - De juiste ouderdom van het werk viel moeilijk te bepalen, daar het van geen jaargetal voorzien was; - maar uit ettelijke kantteekeningen, van eene andere min keurige hand ter neder gesteld en onderschreven: *Volcardus Abbas*, kon men besluiten dat het werk althands ouder zijn moest dan de eerste helft der Veertiende Eeuw, vermits de Abt Volkert, gelijk ieder weet, in 1340 nog leefde.

''t Is jammer dat uw broeder de doctor hier niet is,' zeide Gerrit tot zijnen vriend: 'die had daar meer aan dan wij.'

'Wel ja!' zeide Willem: 'even als of onze tegenwoordige geneesheeren iets anders dan een blik van verachting zouden schenken aan een werk, waarin

aant. de amethysten als een voorbehoedmiddel tegen alle vergiften en de karbonkels als een waarborg tegen verraad worden voorgeschreven. - Maar eilieve! zie eens: hier eindigt het receptenboek en er volgt nog wat anders, dat wellicht merkwaardiger is: hoor eens,' vervolgde hij, overluid lezende:

'*Hic incipit narratio victoriae memorabilis quam de Hollandis reportaverunt Frisii, nec non aliorum, sempiterna quae memoria digna sunt, negotiorum*.'

En terstond verder lezende, ontdekte hij dat het volgende een Latijnsch verhaal bevatte van den slag bij Sint Odulfs klooster in den jare 1345 gestreden, maar doorvlochten met zoodanige omstandigheden, bijzondere personen en gebeurtenissen betreffende, als welke onzen kronijkschrijvers onbekend zijn gebleven althands niet door hen vermeld worden.

Deze ontdekking scheen onzen jeugdigen oudheidminnaar belangrijk genoeg toe om waereldkundig gemaakt te worden: en hij wist, ofschoon met moeite, door zijne welbespraaktheid het zoo verre te brengen, dat de Heer Broddelsma hem het Handschrift ter leen afstond; want van een verkoop wilde de goede man niets hooren. Bijzondere huisselijke omstandigheden voor den lezer van geen belang, beletteden echter den jongeling aan zijn plan tot uitgave van het stuk eenig gevolg te geven; maar hij zond het receptenboek aan een geneeskundig tijdschrift, waarin het, zoo wij hopen, eerlang met opheldernde aanteekeningen verrijkt aan de aandacht van het publiek zal worden aangeboden: en de schrijver van dit voorbericht werd verzocht de uitgave der kronijk op zich te nemen. Deze had echter niet zoodra de handen aan 't werk geslagen en tot toelichting van het verhaal de nodige overleveringen, geschiedenissen en localiteiten geraadpleegd, of hij begon te vreezen, dat bij de uitgave, het werk zelf in de massa der noten en opheldering zoude verstikt worden, iets dat thands wat algemeen in zwang is geraakt, maar hetgeen hem altijd denken deed aan die stukjens chocolade of suikergoed onzer hedendaagsche banketbakkers; welke zoodanig met gesatineerde papiertjens, devisen, verguldsel en prentwerk omtogen zijn, dat niet alleen de prijs van het geheel aanmerkelijk verhoogd, maar ook het hoofdingrediënt tot een *accessorium* wordt. Hij besloot uit dien hoofde de bijzonderheden, in het verhaal vermeld, met die, welke hij door eigen onderzoek en nasporing had leeren kennen, tot een geheel te verzamelen en in den vorm eener doorlopende geschiedenis te boek te stellen: in hoeverre hij, door dezen arbeid, geslaagd zij aan zijne lezers eenige oogenblikken aangenaam, en (zoo hij hoopt) ook nuttig te laten doorbrengen, zal de toekomst leeren. Wie op de fantastische schildering van *exceptionele* personen belust is, zoo als de hedendaagsche literatuur onzer naburen die meestal aanbiedt, zal zich bedrogen vinden: hij zal hier slechts menschen aantreffen, zoo als zij nog heden ten dage zijn, met hunne goede en slechte hoedanighe-

den, met hunne driften en hartstochten, - maar gewijzigd naar de denkbeelden, zeden en gebruiken van den tijd. Maar hij zal, na het ten einde brengen dezer bladeren, de waarheid daarin bevestigd vinden der stelling, dat, zoo niet al het goede op deze waereld haar loon noch het kwade zijne straf ontmoet, diegene ten minste, welke zich laat overmeesteren door eenig hartstocht, al ware die zelfs uit haren oorsprong te billijken, altijd zal achterstaan bij hem, die, uit welk beginsel dan ook, de omstandigheden niet vooruitloopt, zijne gemoedskalmte bewaart, en, gelijk de schrijver zich uitdrukt, aan wien wij ons motto ontleenen:

Wacht en stille sit.

aant. Eerste hoofdstuk

daer 't Sticht ter merreckt quam,
De Goier, Aemstelaer, de Veene- en Waterlander,
Zij staplen vrucht en vee en zuivel op elckander,
Gevogelte, en gewas, en wat de nootdruft eischt,
Ter liefde van 't gewin, daer 't al om draeft, en reist,
En vlet, en vaert, en woelt; terwijl de burgerijen
Van d'eene aen d' andre weeck, bij deze merckt gedijen,
En kelder en schappra, met opgepropten schoot,
Bezorgen als de mier haer hol, voor hongersnoot.

Vondel, *Inwijding van 't Stadhuis*

Onder die steden, welke van ouds aan de grafelijke kroon van Holland gelijk zoovele edelgesteenten flonkerden, en wier macht en rijkdom tot een hechten steun verstrekten aan des Landsheers gezach, was Haarlem, gelijk genoeg bekend is, eene der voornaamste. Haar ouderdom verloor zich in den nacht der tijden: 't zij dat men haar, met Boxhorn, voor de vroegere verblijfplaats der Herulen houde en haren naam Haarlem, als eene verbastering van *Herulen-heim* aanmerke: 't zij dat men dien, met Langendijk, van den Noorman Hariald afleide: 't zij dat men met de oude landskronijken veronderstelle, dat zekere Koning of Vorst, Lem genaamd, aan de door hem gestichte stad de benaming van *Heer Lems* stad, naderhand Haarlem, hebbe achtergelaten, of met een lateren taalkenner eenvoudig aanneme, dat het woord *harel* dezelfde beteekenis hebbe als *hard*, en door *harelheim* een harde grond te verstaan zij: - genoeg is het, dat juist de onzekerheid van dien naamsoorsprong de aêloudheid der plaats zelve aanduidt.

Aan den oever eener rivier gebouwd, waarvan zij zich als van twee armen bedienen kon, om, aan de eene zijde, het Haarlemmermeer en de daarom gelegen landen, aan de andere, het IJ en door hetzelve de Zuiderzee te bereiken, had zij van deze gunstige ligging reeds vroeg partij getrokken, om eenen handel te drijven, die schoon zich zelden verder uitstrekkende, dan de gewesten, welke om die binnenzeeën gelegen waren, haar niettemin gelegenheid gaf, om de voortbrengselen van hare door geheel Europa beroemde

aant. lakenweverijen te slijten en daardoor aan hare ingezetenen welvaart en aanzien te verschaffen: terwijl zij in hare bierbrouwerijen, welke de bewoners der omliggende landstreken met den toenmaals zoo algemeenen drank voorzagen, eenen niet min voordeeligen tak van bestaan gevonden had, vooral sedert door een grafelijk besluit het verkoopen van vreemd bier binnen Holland verboden en aan Haarlem alzoo eene soort van alleenhandel in het graafschap vergund was.

De bekoorlijke omtrek, die zich niet alleen door eene in Holland zoo zeldzame heuvelachtigheid onderscheidde, maar ook aan den adel de heerlijkste gelegenheid aanbood om in een klein bestek de rijkste genoegens van jacht en visscherij te smaken, had in de nabijheid der stad een immer toenemend aantal van aanzienlijke sloten en jachthuizen doen rijzen, wier adelijke bewoners, in eene schier ongestoorde eensgezindheid met de poorters levende, het hunne toebrachten om den bloei der stad te bevorderen. En, opdat geen roem aan Haarlem ontbreken zoude, de Graven zelve kwamen meermalen hare vest bezoeken, waar zij alsdan door hunne prachtige hofhouding, door hunne milddadigheid, door het vieren van ridderlijke feesten, welvaart en genoegen onder de ingezetenen verspreidden. Het was vooral aan twee der Graven, welke den naam van Willem droegen, dat de Sparenstad groote verplichting had. De eerste van die twee, Koning Willem, was binnen haren wal geboren, en beschonk zijne moederstad met ruime voorrechten, terwijl de andere, Willem van Henegouwen, schoon een uitlander, die stad boven andere tot zijne verblijfplaats koos, en aan haar vooral den naam van den Goede verdiende.

Het was onder de regering des zoons van dezen Vorst, dat de voorvallen plaats vonden, in deze bladeren vervat, en waarvan de bijzonderheden aan de vergetelheid zijn ontrukt geworden op de wijze, aan den lezer medegedeeld.

Het was in het voorjaar 1345, dat een talrijk aantal van naburen en vreemdelingen naar Haarlem was toegestroomd, ter bijwoning van een plechtig feest, hetwelk binnen deszelfs muren door Graaf Willem den Vierde stond gegeven te worden. Deze Vorst, sedert kort teruggekeerd van een buitenlandschen tocht, waarop hij niet alleen het Heilige Land bezocht, maar zich ook met roem beladen had, door op zijne heenreize de Mooren in Spanje en bij zijne terugreize de ongelovige Lithauwers op de Pruissische grenzen te bestrijden, had zijne behoudene wederkomst bij zijne onderzaten, op het voetspoor zijns doorluchtigen vaders, met luisterrijke spelen willen vieren, waarop als naar gewoonte niet slechts de adel zijner graafschappen, maar ook die des Duitschen rijks bij rondgaande brieven en openlijke bekendmaking was genodigd. Een aanzienlijk getal dier Edelen had aan deze oproe-

aant. ping voldaan, met dezelfde graagte waarmede zich thands nieuwsgierigen en lediggangers naar deze of gene stad begeven waar het een of ander eeuw-of jubelfeest gevierd wordt: ja zelfs zoude ik durven verzekeren, dat de prikkel, die den adel van vroegere tijden naar hunne feestvermaken dreef, nog meerdere kracht bezat. Eensdeels toch was deze soort van spelen de eenige, welke in dien tijd bekend of in aanzien was, terwijl tegenwoordig ieder inwoner eener groote stad dagelijks uitspanningen genoeg kan vinden, en de eeuwfeesten zoo menigvuldig voorkomen, dat zij al het verrassende der nieuwheid missen: anderdeels bepaalden zich bij die feesten van vroegere dagen de genodigden niet altijd bij de rol van stilzittende aanschouwers, maar namen er meermalen eene bedrijvige op zich en zagen althands nimmer met een onverschillig oog toe, daar het zelden miste, of er was onder hen, die zich door hunne dapperheid of behendigheid bij die feesten onderscheidden, deze of gene, welke met hen vermaagschapt was en wiens bijzondere feiten zij tot eer van hun gandsch geslacht konden rekenen en derhalve met innige belangstelling gade sloegen.

Er was dan ook geen kasteel noch adelijke huizinge in den omtrek van Haarlem, hetwelk niet te dezer gelegenheid aan ettelijke adelijke gastvrienden tot een tijdelijk verblijf verstrekte, geëvenredigd naar deszelfs ruimte of geschiktheid. Niet slechts schreef de toen in Europa nog algemeen heerschende gastvrijheid het herbergen van vreemdelingen den slotvoogden voor als een plicht, waaraan zij zich niet mochten en ook niet wilden onttrekken; maar ook waren de Hollandsche Edelen door hunne talrijke en hooge betrekkingen met vreemde huizen aan onderscheidenen der Brabandsche, Vlaamsche, Geldersche, Henegouwsche of Hoogduitsche bezoekers door de banden van maag- of vriendschap verknocht en vergolden zij hun door een ruim onthaal de vroegere door deze bewezene diensten.

Ook de poorters van Haarlem en de vrije opgezetenen der omliggende dorpen waren niet achterlijk om het voorbeeld der edelen te volgen, en geen hunner was er, die niet, naarmate hem zulks zijn vermogen toeliet, een of meer vrienden van buiten af gehuisvest had, bij wie het feest niet minder belangstelling wekte dan bij den adel; dewijl er toch, behalve de tornooi- en ridderspelen, waaraan de laatste alleen deel nam, ook onderscheidene, zoogenaamde *mysteriën* en volksvermakelijkheden zouden plaats hebben, waarin de goede burgerij de hoofdrol speelde. In onze hedendaagsche eeuw van beschaafdheid en verlichting zoude eene gelegenheid als deze met gretigheid door de ingezetenen worden te baat genomen om voordeel te doen met de verlegenheid der vreemdelingen, welke huisvesting behoefden: en men zoude zich den omslag door hun verblijf veroorzaakt volgaarne getroosten uit aanmerking der hooge huren, die men voor het afstaan zelfs van de kleinste zoldertjens, in logeerkamers herschapen, hun zoude afper-

aant.sen; - doch in die dagen scheen men de waarde van het geld nog niet genoeg op prijs te stellen: en menig burger stond zijne woonvertrekken niet alleen, maar zelfs zijne schuren, bergplaatsen en fabriekzalen ten behoeve der aangekomene gasten af.

Maar het was niet alleen door waereldlijken dat de plicht der gastvrijheid werd uitgeoefend. De kloosters, die zoo binnen als buiten de stad waren gelegen, en waarvan ik misschien in de eerste plaats had behooren te spreken, stonden insgelijks voor den bezoeker open; doch hun aantal was te dien tijd in Haarlem nog zeer beperkt: en andere redenen, welke later hare plaats in ons verhaal zullen vinden, waren oorzaak dat zij slechts aan een klein getal der zich aanmeldende vreemdelingen huisvesting konden verschaffen.

Ook de zoodanigen, die zich noch in een geestelijk noch in een waereldlijk gesticht van een verblijf hadden kunnen voorzien, hadden de nodige voorzorgen genomen, ten einde geene nuttelooze reis te doen: en overal rondom de stad, waar de gelegenheid zich aanbood, hunne tenten nedergeslagen, of brachten, na den geheelen dag in vrolijkheid op de been te zijn geweest, den nacht door in de wagens, karren of vaartuigen, waarmede zij gekomen waren.

Het was in 't bijzonder het Sparen en zijne oevers, die bedekt waren met een aantal vreemdelingen, welke even als zoovele zwermen land- en watervogels, aldaar de vleugels, voor zoo lang het feest duurde, hadden gestreken. Die rivier, welke thands Haarlem in twee deelen scheidt, vormde te dien tijd hare zuidelijke grens, daar het gedeelte der stad hetwelk aan den kant van Amsterdam gelegen is, toen nog niet was gebouwd. Aan dien zuidelijken oever vertoonde zich op het tijdstip waar wij van gewagen, een wijduitgestrekte rij van tenten, verschillende in kleur en vorm en omtrek, welke den schijn zoude hebben aangeboden van een vliegend leger dat Haarlem was overvallen, zoo niet de bonte kleeding der talrijke wandelaars, die voor de tenten heen en weer drongen, en welke niets krijgshaftigs hadden, de stoet van vrouwen en kinderen, die er overal tusschen krioelden, het blijde gezang en gejuich en gedans der menigte, het omzwerven van minnezangers en poetsemakers, kwakzalvers en goochelaars, in een woord, de vrolijke drokte die er heerschte, een sprekend bewijs had opgeleverd, dat ‘de vernielende krijgsgod’ niets met dat legertje te maken had. Van afstand tot afstand vertoonde zich een paviljoen, grooter in omvang en rijker in vercierselen dan de overige, ja soms eene houten loods, vanwaar de groene krans boven den ingang opgehangen, den voorbijgangers aankondigde, dat daar binnen versch bier, blanke melk, zoete meede, ja zelfs, voor de meest bevoorrechte, echte klareijt, sedewaerswijn en malvezije te vinden waren.

De rivier zelve leverde, gelijk ik met een woord heb aangemerkt, geen

aant. minder verscheiden tooneel op. Behalve de menigvuldige schuiten en schepen, welke tot huisvesting der eigenaars verstrekten, en aan touwen of kettingen vast lagen, zag men tallooze vaartuigen de rivier opvaren en afzakken, beladen met al wat men kon veronderstellen, dat de stad gedurende het verblijf der vreemdelingen zoude nodig hebben. Groote platgeboomde aken brachten ossen en varkens uit Waterland, of vette schapen uit Gooiland, of hooi en gras uit Kennemerland aan: in kleinere schuitjens zag men de met koper beslagene vaten blinken, waarin de room of melk werd toegevoerd: hier zag men een schuitje, dat met warmoes van over het meir aankwam, tegen eene Enkhuizer jol stuiten, die pekvaten voerde om tot de vreugdevuren te dienen, of een armen palingvisscher schier overzeild door eene Noor-sche kof met mastboomhout geladen: wat verder scholden de schippers van eene Rijnsche aak, die wijn aan boord had, en een boterhaalder uit Delfsland zich de huid vol en betwisteden zich eene legplaats zonder elkander te verstaan, zoowel woordelijk als overdrachtelijk gesproken. In een woord, aan de gandsche zuidzijde der stad had een onophoudelijk gegons plaats, dat zich reeds op een geruimen afstand hooren liet, en dat de stedelingen stellig zoude belet hebben, een oogenblik rust te genieten, indien zij niet zelve op dien tijd alle gedachten aan rust en stilte uit hun geest hadden verbannen.

Eene gelijke ofschoon kleinere verzameling van tenten was aan de westzijde der stad nedergeslagen op de opene plaatsen welke dezelve afscheidden van het bosch, of om den stijl des tijds te gebruiken, van *den Houte*, dat toen niet minder dan tegenwoordig den roem waardig was, welken het door geheel Holland verkregen had, wegens de fraaiheid van zijne wandeldreven en zijn statig geboomte, terwijl het bovendien het voorrecht bezat van, niet gelijk heden ten dage een afgesloten hertenkamp te bezitten, maar eene werkelijke wildbaan te zijn, waar deze dieren vrank en vrij in 't rond liepen, totdat het den Grave behaagde er eene jachtpartij op te houden of aan zijne Edelen de vrijheid te geven er een te schieten. Eens in het jaar echter, en wel op den derden maandag in Augustus, was het aan de poorters van Haarlem vergund, zoowel op deze herten, als op al het wild, dat zich in de grafelijke domeinen bevond, onverhinderd jacht te maken, onder gehoudenheid echter van zich tot deze jacht van geen ander geweer dan van stokken en steenen te bedienen, en onder streng verbod van honden met zich te nemen; bepalingen, welke natuurlijk de jachtpartij voor deze dieren minder gevaarlijk maakte: dan stroomde Haarlems bevolking de poorten uit, en bracht den dag door met het najagen der vlugge reebokken, die, voor dergelijke vervolgers weinig bevreesd, slechts zorg droegen van zich buiten het bereik der toegeworpen keien te houden, en het overigens beneden zich achtteden, zich om een ijdel geraas van hunne gewone weiplaats te verwijderen. Dan

aant. wreekten de te leur gestelde Haarlemmers zich over het mislukken hunner pogingen op de konijnen, wier zandpaleizen zij opdolven, om de bewoners in zegepraal des avonds te huis te brengen, en met gestoofde peren op te smullen. - De Graven, welke deze jachtpartijen toelieten, zijn lang in 't stof vergaan: geene herten loopen meer vrij in Haarlems omtrek rond; en geene jacht zonder acte van den Opperjagermeester is meer veroorloofd; maar nog altijd verlaten de Haarlemmers op den derden maandag in Augustus hunne bezigheden, en stroomen zij de poorten uit: niet meer om eene jachtpartij te houden, maar om aan de Amsterdamsche vaart een onschuldig kopje thee te drinken, om in tentschuitjens naar de Brouwerskolk te varen, om den Blinkert op en af te loopen, om aan de dreef in den Hout lamme, kreupele of blinde paarden te zien koopen, om eindelijk, 't geen wel de voornaamste reden is, te gaan waar iedereen gaat en menschen te zien. De uitspanning is zonder doel geworden, het vermaak is denkbeeldig, en echter zoude er een wonderwerk nodig zijn om een gebruik te doen vervallen, hetwelk het verloop der tijden en de rampen der omwentelingen heeft doorgestaan. Zoo waar is het, dat geen gezach, geen voorschrift, geene wet zulk een vermogen heeft als de heiligheid eener overlevering, die van geslachte tot geslachte bewaard wordt.

De lezer zal mij goedgunstiglijk eene uitweiding vergeven, die zich hier als van zelve aanbood en het mij ten beste houden, zoo ik, om eens adem te halen, het begin van mijn verhaal tot het volgende hoofdstuk uitstelle.

aant. Tweede hoofdstuk

Terwijl ik wandel, door nieuwsgierigheit gedreven,
Zie ik van verre in 't dorp twee goochelaars, verheven
Op hunne ladders staan, die rustende aan den muur
Het volk vermaaken bij 't gezwets met kuur op kuur.
De kinkel grijnst en houdt zijn oor en mondt wijt open.
Hij schatert, juicht en zwelt, terwijl zij windt verkoopen.
De tandelooze bes, die lang aan 't flerezijn
Nog onlangs lag te bedde en kromp van smart en pijn,
Vergeet haar leet. Dit spel kan haaren geest bekooren,
Zij grinnikt in haar vuist en meesmuilt onder 't hooren.
Zoo werken ijdle klap en potsen in 't gemeen,
Veel meer op 't hart van 't volk, dan welgezoute reên
En stichtendt onderhoudt.

Rotgans, *De Boere kermis*

Het was in den voormiddag van een der dagen, welke den aanvang der plechtige feesten voorafgingen, dat een hoopje burgers en boeren zich op een plein naast den Hout, ongeveer te dier plaatse gelegen, waar thands het Hazepatersveld gevonden wordt, verzameld had, om eene stellaadje, van waar een kwakzalver of goochelaar (want beide deze verhevene hoedanigheden waren in zijne persoon vereenigd,) hunne belangstelling wekte door het ten toon stellen zijner zonderlinge apotheek, of hunne verwondering ten top voerde door zijne onbegrijpelijke kunstverrichtingen en behendige streken. Het uiterlijke van dezen doorluchtigen personaadje was aan de rol die hij bekleedde, volkomen geëvenredigd. Zijn hoofd was met een zwarten doek omwonden, die onder de kin was vastgestrikt en bovendien met eene kroon van verguld papier vercierd. Zijn, insgelijks zwarte, tabbaart van saai, met getande roode zoomen en wijde mouwen, welke hem bij zijne kunstgrepen te stade kwamen, was met goudpapieren sterren bezaaid en reikte tot aan de voeten, terwijl zij van voren open zijnde, het roode onderkleed liet zien, dat om den midden gesloten was door eenen breeden gordel, waarop de dierenriem was afgebeeld. Om de borst prijkte een vierdubbele,

aant. zoo 't heette, vergulde keten, waaraan een peervormig gesteente hing, hetwelk waarschijnlijk tot een talisman moest dienen. Van de eene zijner dorre, dunne handen naar de andere, vloog gestadig de ivoren tooverstaf heen en weder, welk onmisbaar werktuig ongeveer een elleboog lang, en aan het uiteinde met een gouden handje voorzien was.

Het gelaat van dezen goochelaar, of, zoo als men toen zeide, *kokeler*, was even als zijne geheele persoon, lang en schraal: langs de verbrande wangen hingen pekzwarte hairen, die veel op paardenmanen geleken, tot op de schouderen af: een enkele vlok vertoonde zich op het bruingerooste voorhoofd, en reikte in de gedaante van een omgekeerden kegel, tot aan den langen neus, wiens kromte een brug scheen, waarover men de stekelige baard bereikte, die, even zwart en lang als het hoofdhair, tot op den gordel nederdaalde. De oogen van dezen geheimzinnigen personaadje schenen in zich zelve gekeerd, en nimmer te kunnen worden afgetrokken door hetgeen hem omringde, 't geen hem het voorrecht verschafte; dat men, bij het staren op zijne kunsrverrichtingen, omtrent den weg dien zijne blikken namen altijd misleid, en door zijne toeren des te eerder verrast was.

Naast den kokeler stond eene kast, of soort van vliegende apotheek, in dien opzichte van onze hedendaagsche medicijnkasten verschillende, dat zij, behalve eene aanzienlijke hoeveelheid fleschjes, potjens en poeders, ook eene menigte voorwerpen bevatte, wier nut en strekking zich bij de beschouwing geenszins raden lieten, maar de verklaring van den verkooper noodig hadden. Voor hem was een tafeltje geplaatst, waarop al hetgeen te dier tijd de vereischte eener goocheltasch uitmaakte, ten toon was gesteld.

Deze merkwaardige duivelskunstenaar, gelijk hem de boeren noemden, bewaarde gewoonlijk een volstrekt stilzwijgen, 't zij dat hij de Hollandsche, of, als men toen zeide, de Duitsche taal niet genoegzaam machtig was om zich te doen verstaan, 't zij dat hij vreesde zijner achtbaarheid te kort te zullen doen, indien hij zich vernederde om tot gewone menschen het woord te voeren. Hij liet deze taak over aan zijnen medgezel of hansworst, die aan zijne radde tong even veel beweging, als zijn meester rust aan de zijne gaf.

Deze ambtgenoot of medehelper van den kokeler was, gelijk al de narren van ouds, in een veelkleurig gewaad uitgedoscht, prijkende hij met een half rood, half geel buis en met groene hoozen: een houten sabel of brits, die door zijn lederen gordel gestoken was, duidde zijne hoedanigheid aan, zoowel als de bellen die aan zijn zotskap en gewaad klingelden. Een roode, naar boven gekrulde neus, die eene niet geringe verknochtheid aan het druivennat kenteekende, levendige grijze oogen en eene dubbele rij hagelwitte tanden, gaven aan zijn gelaat eene vrolijke en onbezorgde uitdrukking, welke niet weinig werd verhoogd door de wijnmoer en het meel waarmede het voorhoofd en de wangen bestreken waren. Op zijn schouder zat een

aant. aap, en ergerde verscheidene der omstanders door zijne kleeding, welke uit een pelgrimsmantel en hoed met schelpen bestond.

De taak van dezen *alwillens dwaas*, of nar, was, gelijk men lichtelijk begrijpt, om de toekijkers oplettend te maken op de wonderen, die zijn meester of reeds gewrocht had, of ten gewin der vroome burgerij van Haarlem en der geëerde inwoners van het Graafschap nog wel zoude willen daarstellen: op de merkwaardige genezingen, door den grooten man uitgewerkt of nog uit te werken, en op de ongehoorde en schier ongelofelijke kunstverrichtingen die hij met eene alles te boven gaande gemakkelijkheid uitvoerde. Nu eens breidde hij al de verdiensten des kwakzalvers uit in een lang en bloemrijk verhaal, hetwelk hij met vaardigheid, doch tevens met gepasten nadruk, waar die behoorde, in vrij verstaanbaar Hollandsch, ofschoon met een eenigzins hoogen tongval, opsneed; dan weer zette hij nog meer kracht en levendigheid aan zijne voorstelling bij door het aanwenden van eene plotselinge toespraak, tot dezen of genen der omstanders meer onmiddelijk gericht en welke daardoor eene sterkere, dikwijls onwederstaanbare uitwerking had. Een staaltje zijner welsprekendheid zal hier niet ongepast schijnen, te meer daar het aanleiding geven zal om met sommige personen onzer geschiedenis als van zelve in kennis te geraken.

'Ja! vroome burgers en landlieden!' zeide hij: 'hoe zal ik u opsommen en verhalen al de groote en ongelooflijke kuren, die mijn meester Barbanera of "met den zwarten baard", bijgenaamd *l'Incomparabile*, 't welk in 't Italiaansch zooveel wil beduiden als "de onvergelijkelijke", al heeft te wege gebracht door zijne kunst. Een wijs man zoude daarmede zeven jaren kunnen zoek brengen: hoe zoudt gij dan van eenen armen nar als mij vergen, dat hij het in een uurtje vertelde. En wat behoef ik u ook veel te vertellen? Is het u niet genoeg, den man slechts aan te zien, om van zijne kunde en bedrevenheid overtuigd te wezen? Maar wat denkt gij, dat gij in hem ziet? Eenen man van vijftig, zestig jaren? gandschelijk niet. Tweehonderd en tien jaren is hij oud: en zoo hij nog zoo fiksch en wakker daar voor u staat, en zoo zijn hair nog niet grijs is, het is alleen door het vermogen van zijne kunst. Acht gij misschien dat ik u knapuiltjens vertel, burgers en landlieden? koopt het *elixir longae vitae* en de kraaijenmergzalf, en gij zult er u zelf bij uw eigen ondervinding van kunnen overtuigen.' (Hier haalde de kwakzalver een fleschje en een potje uit zijnen voorraad voor den dag, en toonde die met uitgestrekte armen aan de scharen.) 'Gij! vroome *pater*!' vervolgde de zot, zich tot een Karmelieter monnik wendende, die hem van midden uit den volkshoop met een verachtelijken blik aanstaarde, 'gij hebt het nog niet verder kunnen brengen dan om het ambt van spijsverzorger in uw konvent waartenemen: koop het *elixir*, dat het leven rekt, en gij zult alle uwe oudere broeders overleven en eenmaal tot Proost, tot Abt, ja tot Bisschop verkozen worden: ja

aant. zelfs zoude een Kardinaalshoed niet kwalijk passen op uw eerwaardig aangezicht. De heilige Aartsbisschop van Cantelbergh zoude zoo verre niet gekomen zijn zonder *'t Secours* van dat middel, maar ware een arme Benediktyner gestorven; - koop het *elixir*, eerwaarde *pater*! en gij zult oud genoeg worden, om al de schatten dezer aarde tot u te zien toestroomen.'

'Wij hebben gelofte van armoede gedaan,' zeide de pater: 'en begeeren de schatten niet, die uwe duivelskunstenarijen verschaffen.'

'Zeg wat gij wilt, vroome man!' hernam de hansworst: 'maar gij zult aan deze goede burgers en landlui niet doen geloven, dat gij niet liever als een rijke Bisschop uwe vazallen, dan als een arme monnik het gevogelte zoudt plukken voor 's Graven tafel.'

Hier ontstond een algemeen gelagch ten koste van den armen pater; want het was bekend, dat in tijden van groote droktens, maaltijden en feesten zoo als die, welke thands te Haarlem plaats vonden, het plukken van het gevogelte even als het bereiden van sauzen en specerijen voor 's Graven tafel aan de kloosters werd opgedragen, welke zich dan die taak ten wille van den Landheer en voor een klein drinkgeld moesten getroosten. De monnik voelde den steek en verwijderde zich ook terstond, na eenen toornigen blik op den gek te hebben geslagen, wien hij in zijn hart beloofde deze beschimping betaald te zullen zetten.

'En gij jonge deerne!' vervolgde de nar, die, zonder zich het gram gelaat des paters aan te trekken, zijne toespraak nu tot een aartig meisje wendde dat onder de menigte stond, 'en gij! wilt gij uwe glimmende zwarte hairen behouden? koop den zalf van meester Barbanera, en uw vrijer zal u nooit een grijs hairtje verwijten. Maar gij vreest misschien, dat de kleur van uwe lieve koontjes met de jaren zal verbleeken en dat uwe witte tandjes, die zoo aartig en net als een paerelsnoer blinken, wanneer gij lagcht even als nu, eenmaal zoo hot en haar zullen staan als de steenen van het kerkhof der Joden op Bakenés? Neem de *reliquie*, die mijn meester u toereikt, en die, om uw hals gehangen, u zoo jong en frisch zal doen blijven als gij tegenwoordig zijt. Vrees niets, dat zakje bevat een gedeelte van de asch der heilige *Juventa*, die op last van den Sultan van Egypte werd verbrand, voor honderd zeven jaren, en waarvan mijn meester een potje vol gegaerd heeft, waarvan dit het overschot is; want gij moet weten, dat al is mijn meester in het vermaarde Keizerrijk van China geboren, boven op een porceleinen toren, die tienmalen zoo hoog is als honderd Domtorens van Utrecht op elkaer gezet, hij echter een goed kristen mensch is, en omgang heeft gehad met alle vroome kluizenaars in Syriën, Arabiën, Indiën, Ethiopiën en Morenland. - Kom hier, mijn brave jager! indien uw pijl wel eens mist; ik doe u het onfeilbaar middel aan de hand om alle wild te raken. Deze kleine fiool bevat twee droppelen van het bloed des Heiligen Huybrechts; zoo gij er onder het zeggen van twee

aant. *aves* en drie *paters* de punt van een nieuwen pijl indoopt, zal u geen haas of reebok meer kunnen ontgaan.'

'Ik geloof dat een goed oog en eene vaste hand meer zullen afdoen dan alle uwe snuisterijen,' zeide de boschwachter, hem op eenen vrij schamperen toon in de rede vallende: 'niettemin, zoo gij mij de proef eens wilt laten nemen van dat fleschje, ik heb hier juist een nieuwen pijl: en er vliegen kraaien genoeg door den Hout, om de kracht van uw middel in 't werk te stellen.'

De hansworst stond een oogenblik beteuterd van den onvoorzienen voorslag; doch hij herstelde zich terstond.

'De proef nemen! de proef nemen met eene zoo heilige *reliquie*! Weet gij wel dat dit zoo veel als eene spotternij met het heilige zou wezen? Neem het fleschje of neem het niet, tot uw dienst; maar weet, dat het u voor 't oogenblik toch niet zoude baten: het kan alleen dienen voor dezulken die absolutie hebben bekomen: en wanneer ik de karbonkels aanzie die uw neus omringen, dan houde ik mij overtuigd, dat er menige pekelzonde bij u huist, waar uw biechtvader nog niets van vernomen heeft, en dat uwe arme vrouw ondervinding genoeg heeft, dat gij goed weet te *raken*.'

De omstanders keken lagchende den jager aan, te meer daar de nar juist geraden had, en de boschwachter niet slechts bekend stond als een liefhebber van den drank: maar ook zijne vrouw meermalen in dronkenschap mishandelde. - Hij vergenoegde zich echter met zijne kodde op eene dreigende wijze te schudden, en den potsemaker grimmig aan te zien: toen de kokeler, waarschijnlijk om den toeschouwers den tijd niet te laten van over het gebeurde na te denken, op eens als in verrukking oprees, twee vergulde balletjes voor zich op de tafel nederwierp, en die terstond met twee tinnen bekers overdekte.

'Let op nu, Burgers en boeren! let op!' riep de hansworst met luider stemme, zoodra hij de beweging van zijnen meester gewaar werd: 'nu eerst zult gij de kunst *del maëstro incomparabile* in haren vollen luister mogen bewonderen. Ja, niet voor niets is hij aan het hof van Egypte geweest, en heeft hij jaren lang bij den Keizer van Ethiopiën gewoond, en al de geheimen der tooverkunst aan de *magi* van die landen afgezien. Let op nu! Burgers en boeren! wat er gebeuren zal.'

Een ieder stond met open mond en gespannen aandacht den toovenaar aan te staren, die de ballen beurtelings van onder de bekers deed verdwijnen, en weer te voorschijn komen, en ettelijke andere kunstverrichtingen deed, welke bij ons verlicht hedendaagsch publiek slechts een medelijdend schouderophalen zouden verwekken, doch in die eeuw met verbazing en opgetogenheid werden aanschouwd.

'Maar! wat u nog vreemder zal voorkomen dan al hetgeen gij tot nu toe

aant. gezien hebt,' hernam de hansworst, na eene korte pauze, 'is de heerschappij die mijn meester ook over de wildste en ongezeggelijkste dieren uitoefent, en het vernuft dat hij in redelooze schepselen weet te ontwikkelen. Gij ziet den aap, die op mijn schouder zit, burgers en boeren? wel aan! dit dier was woest en ongetemd toen het nog in de bosschen van Indiën rondsprong. Eenige weinige lessen van mijnen meester hebben hem niet alleen een trap van behendigheid en kunde doen bereiken, welken men zelden bij gewone menschen aantreft, maar hem ook in staat gesteld, verborgene zaken uit te vorschen, ja het toekomende te voorspellen. Cezar! groet de eerbiedwaardige vergadering.'

De aap sprong van zijn schouder, nam den hoed af en boog zich deemoedig.

'Ga nu aan die waardige lieden vragen of zij u eene kleinigheid willen schenken om met mij op hunne gezondheid te drinken.'

Cezar liet zich langs een touw van de stelling afglijden en hield zijn hoed den omstanders voor.

'Eene aalmoes voor den armen pelgrim!' riep de hansworst, naar mate Cezar rondging om giften in te zamelen: 'hij komt van verre en heeft het nodig: maar pas op Cezar! en ontfang geene andere munt dan die van het land.'

'Ga voorbij, onguur beest!' bromde de boschwachter, toen de aap hem den hoed toestak: 'indien uw meester zulk een toovenaar is als hij beweert, kan hij zich geld genoeg verschaffen, en behoeft hij het ons niet uit den zak te kloppen.'

De aap liet driemalen de reeds ontfangene specie in den hoed rammelen, en toen, ziende dat de jager aan zijn verzoek geen gehoor gaf, grijnsde hij hem op eene kwaadaartige wijze aan, en vervoegde zich bij meer milddadige toeschouwers.

Zijne inzameling gedaan hebbende, keerde hij bij zijnen oppasser terug, en na eenige sprongen en kunsten verricht te hebben, beäntwoordde hij door middel van den hansworst, die hem tot tolk verstrekte, eenige door de omstanders voorgestelde vragen op dezelfde wijze en met niet minder behendigheid dan de wijd vermaarde en waarschijnlijk van hem afgestamde aap van meester Pieter, wiens bekwaamheid door Cervantes vereeuwigd is.

Ondertusschen had de beroemde meester Barbanera het niet beneden zijne waardigheid geacht, de ontfangene schatting der nieuwsgierigen na te tellen en te onderzoeken. Bij het verrichten dezer bezigheid had weldra zijn scherpziend oog een koperen geldstuk ontdekt, dat van vreemden oorsprong was, althands niet gangbaar op de plaats waar zij zich thands bevonden. Hij nam het tusschen duim en voorsten vinger, bezag het een wijl met dezelfde aandacht, waarmede een oudheidkenner een zeldzamen penning

aant. zoude beschouwen, en reikte het vervolgens onder een veelbeteekenend hoofdschudden aan zijnen medehelper over.

‘Gij hebt niet opgepast, meester Cezar!’ zeide de hansworst tegen den aap, hem het geldstuk met een bestraffende blik voorhoudende: ‘ik had u immers gelast geene andere dan inlandsche munt op te halen, en gij brengt mij een stuk, dat alleen bij heidenen en Turken gangbaar is. Spoedig! breng het terug en verzoek om een ander.’

Cezar nam met eene deemoedige houding het geldstuk aan, sprong weder naar beneden en ging den volkshoop, die nieuwsgierig het einde van dit tusschenspel stond af te wachten, met bedaardheid rond, ieder der omstanders en dan zijnen meester beurtelings aanziende, tot dat hij eindelijk, het zij uit eigen beweging, het zij op een geheim teeken van den hansworst, stand hield bij een kloek gebouwden kaerel, wien hij het muntstuk voorhield.

‘Ei lieve, goede vriend!’ riep de hansworst: ‘gij ziet, mijn Cezar laat zich niet verschalken. Wees zoo goed, neem uwe valsche munt terug, en geef hem een beter stuk geld voor zijne moeite.’

De gezel tot wien hij deze toespraak richtte was een stevig jonkman van zes voet hoog, grof gespierd en zwaar van leden; doch wiens heldere blaauwe oogen goedhartige welwillendheid teekenden. Zijne kleeding, in vele opzichten verschillend van de Hollandsche volksdracht, duidde eenen vreemdeling aan. Hij droeg een bruinen rok, van voren open, met een bonten rand voorzien, en gesloten door middel van een zwart lederen gordel met zilver vercierd. Op zijne zilverblonde hairen prijkte een bonte muts of pet met vooruitstekenden klep en zilveren kwastjes, terwijl een scherp mes met een zilveren heft in zijn gordel blonk, en hem onderscheidde van de overige omstanders, die van stalen of ijzeren wapenen onvoorzien waren. Aan zijn arm haakte of hing een klein, bevallig meisje, wier hoofdhair geheel verborgen was onder een bontgeruiten doek, wiens tippen zich om hals en kin vereenigden als de sluijer eener Tartaarsche vrouw. Haar gewaad was van eene zware wollen stoffaadje, geel van kleur met blaauwe streepen, en om het midden door een zilveren gordel vastgehecht. Eene soort van borstkuras van hetzelfde metaal op de schouders met haakjes gesloten en in het midden voorzien met een verciersel in den vorm van een omgekeerd schoteltje, gaf aan haren opschik een nog vreemder aanzien. Reeds lang had zij menigen verwonderden blik tot zich getrokken, en door haren zonderlingen tooi de spotlust opgewekt der omstanders, die, gelijk onze natie van oudsher doet en wel altijd doen zal, zich niet konden begrijpen hoe iemand anders kon gekleed gaan, dan op de gewone en bij ons aangenomen wijze. Reeds had men haar verscheidene schimp- en spotwoorden toegevoegd, en haar onder anderen boertende gevraagd of zij niet bij geval eene weggeloopen non was,

aant. dat men haar hoofdhair niet bespeurde, en onder welken ridder zij als wapenknecht diende, dat zij zoo geharnast verscheen; van al hetwelk zij noch haar geleider gelukkig niet veel verstaan hadden.

Evenmin had deze laatste, zoo 't scheen, het gebarenspel van den aap, noch de toespraak van deszelfs meester recht begrepen: althands hij draaide het hem gegeven muntstuk herhaalde keeren tusschen de vingers en zag met eenige verlegenheid nu eens den hansworst, dan weder zijne gezellin, dan de omstanders aan, welke laatsten eindelijk in een schaterend gelagch uitberstten, hetgeen zijne verlegenheid nog vergrootte. Het jonge meisje begreep eerder dan hij de oorzaak van deze algemeene vrolijkheid, en, zich op de teenen verheffende, fluisterde zij hem eenige woorden in, waarvan ook de naastbijstaanden niets verstonden, vermits zij in eene vreemde taal gesproken waren. De jongeling scheen echter over de gegeven opheldering weinig te vrede, althands hij schudde het hoofd, mompelde eenige onverstaanbare woorden, haalde een hand vol van dezelfde koperen stukken uit zijne tasch en die op de breede linkerhand uitspreidende, scheen hij met den rechter wijsvinger aan te duiden, dat zij alle van gelijke gehalte waren en dat hij dus aan het verzoek van den kunstenaar niet kon voldoen.

‘Kom goede vriend!’ zeide de veldwachter, zich met een honenden lagch bij hem vervoegende: ‘geef den baviaan zijn zin en schenk hem een stuk van achten: dan zal hij wel te vreden zijn.’

‘'t Zijn al goede muntspeciën in Friesland,’ antwoordde de andere, met een sterken Frieschen tongval sprekende.

‘Ja maar, wij zijn hier in Holland,’ hernam de jager: ‘en wij kunnen uwe Friesche stukken niet gebruiken: berg ze maar gerust weg, zoo wel als uw Friesch mes, eer de dienaars u bij de kladden krijgen als valschen munter en als breker van 's Graven vrede.’

‘Valsche munt!’ riep de Fries verbolgen uit: ‘een valschaart die 't zeit.’

‘Ho! ho!’ zeide de jager, spottende: ‘bak maar spoedig zoete broodjes: gij zijt hier niet in uw *frije Friesland*, waar men ongestraft op de Hollanders scheldt. Berg dat mes, of er zullen goede stukken van achten uit uw zak moeten komen.’

‘'t Is zeker,’ zeide een klein, in 't zwart gekleed mannetje, 't welk zich den schijn van deftigheid wilde geven en even als een ekster naar hun toe kwam trippelen, ‘'t is zeker, dat volgens het Privilegie van Koning Willem niemand binnen den banne van Haarlem een mes mag dragen op eene boete van tien pond, waarvan de helft aan den...’

‘Zoudt ge mij mijn mes willen ontnemen?’ riep de Fries, het heft met kracht omvattende.

‘Rebellie tegen art. 15 van het Privilegie,’ kraaide het kleine mannetje, tevens met een ontsteld gelaat achteruitwippende: ‘al wie het mes trekt bin-

aant.nen de stad Haarlem ofte derzelver...'

'Ik weet van geen Privilegie,' riep de Fries, zijn mes half uittrekkende: 'hier is mijn Privilegie.'

'In den stok met hem! - Te water met den muiter! - Dienaars hier! - 's Graven vrede!' riepen terstond eene verwarde menigte stemmen, waaronder die van het zwarte ventje zich onderscheiden liet: - en de zoo even nog rustige en vrolijke kring leverde een tooneel op van onrust en verwarring. De kinderen klommen verschrikt op de stellaadje en in de boomen of hielden zich aan de moeders vast: de vrouwen drongen zich beangst tegen hare mans, broeders of vrijers aan of poogden zich te verwijderen: de mans hielden zich deels bevreesd op een afstand; deels hieven zij hun stokken of vuisten op om den Fries te lijf te gaan en hem zijn mes te ontweldigen.

Dit was echter geen gemakkelijk werk. Bij de eerste bedreiging had de jongeling zich schrap gesteld, zijn mes met de rechterhand op de hoogte van het aangezicht brengende ten einde allen aanval af te wenden en met de linkerhand het meisje van zich afwerende, dat hem wilde tegenhouden. Niemand der omstanders durfde hem van voren braveren; doch sommigen poogden hem van achteren te bespringen en zijn arm te grijpen. Zoodra hij dit bespeurde, draaide hij zich om. Sneller dan de gedachte beschreef zijn arm een halven cirkel en gleed zijn mes in 't voorbijgaan langs de aangezichten en kleederen zijner bespringers, onder weg eenige aan dezen toebehoorende lappen vleesch en laken en een gedeelte des hoeds van het kleine mannetje medenemende. Door deze beweging vond zich de Fries teffens met den rug tegen het theater des kokelers geplaatst, zoodat hij althands naar zijne en elks meening van achteren gedekt stond; doch hij was daardoor ook afgescheiden van zijne gezellin, welke in de algemeene verwarring van hem verwijderd werd, zich nu weerloos klagende in een bedrukten toestand tusschen vreemdelingen bevond en vergeefs onder angstig gekerm om haren vriend Feiko riep.

Maar Feiko was niet in staat haar te hulp te komen, daar hij genoeg te doen had om zich tegen de volksmassa te beschermen, die hem nu op alle wijze bestoken kwam. Geen van hen dorst hem echter van nabij aanvallen, toen op eens de koddebeier, die de eerste aanleiding tot den twist gegeven had, door de omstanders, welke hij rechts en links van zich afstootte, heen drong en zich vlak tegenover den Fries plaatste.

'Hoe!' riep hij, 'schaamt gij u niet? honderd tegen eenen en gij zijt den vreemden gaauwdief nog niet meester? heeft geen van die lamme poorters een hart in 't lijf? wacht! ik zal hem alleen wel krijgen.'

Onder het uiten dezer woorden had hij zijne kodde opgeheven met oogmerk om den Fries eenen geweldigen slag op het hoofd toe te brengen; doch Feiko voorkwam het dreigend gevaar door snel het rechterbeen op te lich-

aant. ten en den jager een trap voor de borst te geven, die hem sprakeloos tegen den grond wierp.

Dan op hetzelfde oogenblik kregen de aanvallers eenen bondgenoot dien zij verre waren van te verwachten. De aap namelijk was bij het ontstaan van den twist weder op het theater gevlucht en vandaar beschouwde hij op zijn gemak het gevecht. Toen nu de Fries bij de stellaadje was komen staan naderde hem het boosaardige dier, en zoodra Feiko zich na den gegeven trap weder in postuur stelde, rukte de aap hem vlug de muts van 't hoofd en bracht die grinnekende aan zijnen meester.

Feiko, niet wetende wie dien onverhoedschen aanval op zijn hoofddeksel deed, keerde zich onthutst om, ten einde zich daartegen te verdedigen; en deze wending was hem noodlottig: tien der naastbijstaanden maakten van dit oogenblik gebruik: hij werd aangegrepen, en eer hij weer kon bieden, lag hij met de helft der aanvallers op den grond te worstelen. Het was echter niet dan met moeite dat men hem meester werd, het mes ontweldigde en met een eind touw, hetwelk aan de bagaadje des kwakzalvers ontnomen werd, vastknevelde.

‘Mijn hemel! Feiko!’ riep het arme meisje, dat nu weder door den volkshoop naar voren gedrongen was. ‘Waar brengt men u? Ik wil met u gaan! wat zullen de Olderman en de Jonker wel zeggen als zij het hooren.’

‘Sytske! loop naar den Olderman,’ brulde Feiko: ‘en zeg hem, hoe die honden met eenen vrijen Fries handelen.’

‘Wees zoo dwaas niet, zoet zusje!’ zeide de koddebeier, die intusschen weêr op de been geraakt was, terwijl hij Sytske bij den arm nam: ‘laat uwen lompen vrijer gerust aan zijn lot: de Schout zal wel weten wat met hem te doen: kom, geef mij een arm: ik zal u brengen waar gij wezen wilt.’

‘Blijf van mij af, schurk!’ riep de verschrikte Sytske, vruchteloos pogende zich van de omarming des jagers los te maken: ‘ik wil niet met u gaan: ik haat u: gij zijt de oorzaak van alles.’

‘Laat het meiske gaan, vriend Walger!’ zeide het zwarte mannetje: ‘gij hebt geen recht op haar, en volgens art. 17 van het Privilegie van Koning Willem is alle maagdenroof strafbaar met...’

‘Moei u met uwe zaken, meester Claes Gerritz,’ duwde hem Walger toe: ‘ik ben geen poorter van Haarlem en hoest wat in uwe Privilegies. Ik ben 's Graven koddebeier en zal dit zoete kind brengen waar het wezen wil, zonder iets meer dan een kusje voor mijn loon te vragen.’

En hij wilde zich reeds te voren van dat loon verzekeren, toen Sytske zich op eens uit zijne armen losrukte en met een kreet van blijdschap naar eenen jongeling toesnelde, die op eenigen afstand door eene der lanen kwam aangewandeld.

[aant.] Derde hoofdstuk

Wat dorperheid is dit, onedele gemeente?

Vondel, *Palamedes*

‘O Jonker Seerp!’ riep Sytske: ‘spreek een woord voor den armen Feiko, wien men naar de boeien wil brengen.’

De nieuw aangekomene tot wien zij sprak was een jonkman van ruim dertig jaren, lang en mager, doch gespierd en forsch. Zijne gelaatstrekken, ofschoon regelmatig, waren te sterk geteekend om innemend te heeten, en de opslag zijner oogen gaf hoogheid en eigendunk te kennen. Zijne kleeding was uitheemsch, even als die van Feiko; doch van kostbaarder stof. Een geelzijden doek met zilveren ruiten en franje van hetzelfde stof was om zijn hoofd gewonden en hing aan de linkerzijde in breede plooien af, het hair geheel verbergende, hetwelk naar eene gewoonte, welke den Frieschen adel van allen anderen onderscheidde, hoog boven de ooren kaal geschoren was. De zijden bovenrok was geel, met vergulde randen voorzien en met vergulde haakjes gesloten. Een prachtige ponjaart stak in den cierlijken gordel en een krom gebogen oostersch zwaard, welk wapen den drager voor een man van aanzien kennen deed, hing van denzelven af. De gevesten der wapenen zoowel als de vercierselen des gordels waren mede zwaar verguld. Een driedubbele gouden keten prijkte om den hals; doch was ten deele door den lichtgroenen overrok verborgen. Enge hoozen van groen laken bedekten het been, terwijl de voeten in puntige schoenen staken, rijkelijk met gouden sterren bezaaid.

‘Wie vermeet zich zulke buitensporigheden?’ vroeg hij op zijne beurt na de klacht van Sytske te hebben vernomen, terwijl zijn valkenoog langs den volkshoop rondwaarde.

Een enkele blik was hem genoeg om te ontdekken wat er gaande was. Zonder zich te bedenken, doch ook zonder zijn tred te verhaasten, stapte hij naar de geleiders van Feiko toe, die alle moeite deden om den knaap met zich te sleuren: en zonder een woord te spreken sneed hij met zijn dolk de touwen los waarmede de gevangene gebonden was en rukte hem uit de macht der knevelaars.

aant.

‘Nieuwe rebellie!’ riep meester Claes Gerritz: ‘hei ho! wakkere poorters! laat den gevangene niet ontsnappen.’

‘Gij zult mij toch niet willen houden,’ riep Feiko, die niets in de wereld boven een Frieschen edelman stelde, ‘tegen den wil van Jonker Seerp Adelen?’

‘Stil Feiko!’ zeide deze: ‘vertel mij wat de reden van dit rumoer is.’

‘Wat mocht hij vertellen,’ riep Claes Gerritz: ‘een vreemdeling mag niet tegen een burger gehoord worden volgens art. 11 van het Pr...’

‘Antwoord wanneer men u vragen zal, Haarlemmer mug!’ duwde hem Seerp Adelen met bitsheid toe: ‘of,’ vervolgde hij, hem met een donkeren blik aanziende: ‘kunt gij mij zeggen, wie hier de stoutheid heeft gehad eenen dienaar van den Olderman te knevelen?’

Claes Gerritz trad bedremmeld terug toen hij den norschen oogopslag des Frieschen edelmans ontmoette; maar de boschwachter Walger, die door zijn beroep meer gewoon was met edellieden even als met kameraden om te gaan, nam het woord op:

‘Deze snaak veroorzaakte hier opschudding: en daar het ongeöorloofd is, messen te dragen, althands te trekken, binnen het rechtsgebied van Haarlem, zoo brachten wij hem naar den Schout: en wij zouden u raden, Jonker! u hier niet tegen te verzetten, of het kon ook met u slecht afloopen.’

‘Wij zullen zien,’ zeide Adelen: ‘wie zich vermeten zal de handen aan hem te slaan nu hij onder mijne bescherming is. Ik ben afgevaardigde van Friesland en heb met uwe zotte bepalingen en Privilegies niets van nooden. Volg mij Feiko.’

Dit gezegd hebbende wendde hij zich om en wandelde met bedaarde schreden heen, met Feiko en Sytske achter hem. Zoolang de menigte nog door de verbazing van het oogenblik, de krachtige taal en het forsch gelaat des edelmans in bedwang was gehouden, was zij stil en besluiteloos gebleven, en geen arm was tegen Feiko opgeheven geweest; maar even als kleine keffers, die beängst wegdruipen wanneer een moedige dog hen aanziet, maar hem nablaffen zoodra hij zich verwijdert, zoo hief ook het gepeupel een verward en woest getier aan, zoodra men de zoo gevreesde Friezen niet meer in 't aangezicht zag. Dan het bleef niet bij de vloeken en verwenschingen die men hen nazond: ras werden deze opgevolgd door een hagelbui van modder, steenen, kluiten, boomtakken

en alles wat men reedst kon vinden bij der hant,

om met vader Vondel te spreken. Adelen bleef gedurende eenigen tijd zijn weg voortzetten als trok hij zich die beledigingen niet aan; maar toen een potscherf hem tegen het hoofd aangonsde en in de plooien zijner muts bleef

aant. hangen, kon hij zijne woede niet langer bedwingen; zijn lemmer vloog de schede uit: als een gewonde tijger keerde hij zich om, sprong op de menigte toe en deed haar in verwarring terug stuiven. Juist op dit oogenblik waren eenige dienaars van den Schout, met staven gewapend, op het gerucht komen toeschieten, die, ziende wat er gaande was, 's Graven vrede uitriepen en de vechters poogden van een te scheiden. Doch hier was geen denken meer aan: reeds had het zwaard van Adelen bloed doen vloeien: en het volk, op dat gezicht verbitterd, had de vrees voor de wraakzucht doen zwijgen: van alle zijde drong men aan op den edelman en op Feiko, die aan Walger deszelfs kodde had ontrukt en daarmede wakker in het rond sloeg: - en beide waren misschien de slachtoffers van dezen ongelijken strijd geweest, zoo de aankomst van eenige nieuwe personaadjes daaraan geen spoedig einde gemaakt had.

De nieuw aangekomenen waren twee edellieden uit het gevolg van Graaf Willem, met name Reinout en Deodaat van Verona, die met eenige dienaars en stalknechts uit Haarlem kwamen aangereden, alwaar zij eene boodschap voor hunnen Heer hadden volbracht. De plek waar het gevecht voorviel lag niet volkomen in hun weg; doch zij hadden aan de ingang van den Hout de troostelooze Sytske ontmoet, die van verre was blijven staan toen Adelen en Feiko de strijd begonnen waren, en nu, hun gevaar bespeurende, op het hoefgetrappel was toegesneld, ten einde de hulp der ruiters in te roepen. Beide de edellieden waren jong en minnaars van het avontuurlijke: zij toefden dus niet om aan het verzoek van het bevallige meisje een gunstig oor te verleenen, en togen in vollen ren naar de kampplaats. Hier kwamen zij juist in tijds. Adelen was door middel van een haak omvergerukt, en een uit het volk stond reeds gereed om hem met zijn eigen dolk te doorboren, toen Deodaat, het gevaar ziende waarin de Fries verkeerde, zoo heftig tegen den poorter aanreed, dat deze achterovertuimelde, terwijl Reinout, zijn paard midden tusschen het volk drijvende, in de stijgbeugels oprees en met kracht uitriep: ‘pais en vrêe, gespuis van den Satan! niemand verroere zich of het zal hier zwaardslagen regenen zoo dicht als hagel! Wat doet gij hier, schelm van een boschwachter?’ vervolgde hij, zich tot Walger keerende: ‘zoo de Graaf verneemt dat gij, in plaats van op boomschenders en stroopers te passen, u hier in twisten steekt tusschen poorters en vreemdelingen, zal het er slecht met u uitzien.’

‘'t Is die schoelje, die oorzaak van alles is,’ bromde Walger op Feiko wijzende.

‘Is het de wil van den Graaf,’ vroeg Adelen, die opgestaan was en hijgende op zijn zwaard stond te leunen, ‘dat men Frieslands afgevaardigden en hunnen dienaars smaadheden aandoe?’

aant.

‘Wanneer Frieslands afgevaardigden rebellie plegen,’ balkte Claes Gerritz, ‘dient art. 16 van het Privil...’

‘'t Is geen schrale marktschrijver die het in allen gevalle ten uitvoer moet leggen,’ zeide Reinout, den voorvechter der Privilegies in de rede vallende.

‘Neen heer Ridder!’ riep de Onderschout, die met een gelaat zoo rood als een kalkoensche haan, zweetende en blazende kwam aangeloopen: ‘maar wanneer mijne dienaars 's Graven vrede opleggen, behoort die te worden in acht genomen: en het is mijn plicht hier alle twistzoekers in bewaring te nemen.’

‘Neem dan den aap van den kokeler in bewaring,’ zeide Feiko, ‘want die is de oorzaak van al de opschudding.’

‘Geloof hem niet,’ riep de hansworst, die gedurende het vechten niet van zijne stellaadje geweken was: ‘hij is een valsche munter en draagt de tasch vol ongangbaar koper.’

‘'t Is goede Ezekermunt’, zeide Feiko, zijn geld toonende, ‘die elke schipper mij zal inwisselen.’

‘Al genoeg!’ riep de Onderschout, aan wien Claes Gerritz een waarachtig verhaal van het voorgevallene had pogen te geven: ‘de beide Friezen moeten naar de gijzeling, ten ware zij borg stellen van op den eerstkomenden rechtsdag te zullen verschijnen.’

‘Ik lagch met uwen rechtsdag en rechtsgebied,’ zeide Adelen: ‘mijne persoon is heilig en onschendbaar: en wat dezen knaap betreft, alle belediging hem aangedaan, beschouw ik als tegen mij gericht.’

De twee Ridders hadden zich inmiddels te samen beraden.

‘Heer Onderschout!’ zeide eindelijk Deodaat, den ambtenaar ter zijde trekkende: ‘ik mag u in dezen niets voorschrijven; maar een goeden raad wil ik u geven: bezin eer gij begint. Gij weet welk belang er de Graaf in stelt, de gemoederen in Friesland te winnen. Eene onvoorzichtigheid zoude aanleiding tot nieuwe onlusten en oorlogen kunnen geven.’

‘Met dat al...’ hernam de Onderschout.

‘En u de ongenade des Graven op den hals halen,’ vervolgde Deodaat, gevoelende dat deze beweeggrond nog krachtiger zoude werken dan de vorige.

‘Dat alles is waar,’ hervatte de Onderschout: ‘maar daar is bloed van onze poorters gestort: daar is schipper Harmen Harmsz., die zijn neus kwijt is, en de Bakker aan de Nieuwsteeg die een houw in 't been heeft en anderen meer die builen en blutsen hebben. Moet onze burgerij zich door vreemdelingen straffeloos laten mishandelen?’

‘Schaam u, heer Onderschout!’ zeide Deodaat: ‘zij waren honderd tegen een!’

aant.

‘Kort en goed,’ viel Reinout in: ‘gij zult uwe gijzeling gerust kunnen gesloten houden; want ik joeg u liever allen in 't Sparen eer ik het minste leed aan deze wakkere kaerels gebeuren zag.’

‘Welaan,’ zeide de Onderschout, de schouders ophalende: ‘indien deze edelman en zijn dienaar zich verbinden willen, 's Graven vrede met de burgerij van Haarlem te houden en den meester te betalen, die de gewonden zal helpen, dan zullen wij de zaak niet verder drijven.’

‘Wat meester!’ bulkte de hansworst er tusschen in: ‘komt bij meester Barbanera, die zal u alle ondergane kwetsuren genezen, binnen den tijd van drie dagen: neemt den echten Chineeschen balsem, die alle wonden heelt: voor den prijs van drie groot hebt gij een potje.’

‘Het is veeleer dat gespuis,’ zeide Adelen, ‘hetwelk zich verbinden moest geen hoon meer aan te doen aan Frieslands afgevaardigden of hunne dienaars; doch wie zoude zich hunne beloften bekreunen? Ik zal hier geen twist beginnen, ten zij mijne eer gekrenkt worde: en wat uwe gewonden betreft, laten zij zich doen genezen.’ Onder het uitspreken dezer woorden nam hij een handvol geld uit de tasch en wierp het den Onderschout voor de voeten.

‘Wat u betreft,’ vervolgde hij, zich tot de Ridders wendende: ‘grooten dank voor uwe tijdige hulp, zonder welke Seerp Adelen Friesland nooit had teruggezien. Zijt echter zoo goed uwen Graaf te zeggen, dat hij zijne onderzaten in toom houde; want eene tweede belediging zoude op eene wijze gewroken worden, die hem rouwen mocht.’

‘Ik ben niet gewoon dergelijke boodschappen aan uwen en mijnen Heer over te brengen,’ antwoordde Deodaat eenigzins geraakt.

‘Onze Heer weet beledigingen te voorkomen,’ voegde Reinout er bij: ‘doch hij weet die ook te wreken, op wie dan ook.’

‘Onze Heer!’ mompelde Adelen met bitterheid: ‘elendig dienstvolk!’ en zonder verdere groete verwijderde hij zich met Feiko en Sytske.

‘Die onbeschaamde!’ riep Reinout uit: ‘een woord meer en mijn degen had hem geleerd de lompe tong te snoeren.’

‘Indien een ezel tegen u balkt, zult gij hem dan het hoofd afslaan,’ zeide Deodaat: ‘een verachtelijk zwijgen is al wat die ongelikte beeren waardig zijn. - Dan wij hebben hier tijds genoeg doorgebracht! Voortgereden! anders komen wij te laat voor het maal.’

De beide Ridders deden hunnen rossen de sporen voelen en waren spoedig met hun gevolg door eene stofwolk aan elks oog onttogen.

‘'t Is de goede tijd niet meer,’ zeide Claes Gerritz, het hoofd schuddende: ‘het schijnt wel dat de ingezetenen niets meer hebben in te brengen.’

‘'t Is zeker wat erg,’ merkte Walger aan, terwijl hij met eene frissche teug uit het lederen fleschje dat aan zijn bandelier hing, zijne door het gevecht verloren krachten poogde te herstellen, ‘'t is zeker erg dat twee Friezen

aant. hier onze landslui komen doodslaan en door twee Italianen aan de straf onttrokken worden. Blieft gij ook gediend?'

'Is 't een wonder,' zeide de Marktschrijver, na gebruik gemaakt te hebben van Walgers aanbod, 'dat men aan vreemdelingen de voorkeur geeft? Dat zoude onder Koning Willem niet gebeurd zijn, die ons het Privilegie gaf, noch onder zijn Zoon Floris, wiens ziel bij God is: maar dat waren ook echte Hollanders: en onze tegenwoordige Graaf is zelf een vreemdeling.'

'Stil!' zeide de Onderschout: 'het past niet zulke dingen aan te merken in 't bijzijn van 's Graven ambtenaar.'

'Ik zeg niet kwaads,' hernam Claes Gerritz: 'de Graaf is een wijs en dapper man, maar dat hij dien sleep van bloedzuigers uit vreemde landen heeft met zich gebracht, dat moge hij voor God verantwoorden.'

Het wijze mannetje voegde hier nog veel bij; doch wij zullen hem voor het tegenwoordige aan zijne aanmerkingen laten, en trachten onze ruiters in te halen, die nog altijd in vollen draf op weg zijn naar 's Graven jachtslot, de Vogelesang genaamd, een groot uur gaans ten Zuiden van Haarlem gelegen. Waarschijnlijk zullen sommige onzer lezers nog meer dan Claes Gerritz verwonderd zijn geweest van twee Italianen te Haarlem en in het gevolg van den Hollandschen Graaf aan te treffen, en deswege eenige opheldering verlangen, welke wij ook gaarne te dezer plaatse geven, daar wij niet tot diegenen behooren, welke in verhalen van eenen aart als dit, den lezer gedurende het gansche werk in eene pijnlijke onzekerheid laten, ook omtrent die punten, welker verstand noodzakelijk is om den draad van het geheel niet ieder oogenblik te verliezen, en die alle opheldering, ook de meest noodige, tot de laatste bladzijde verschuiven.

Aan hen, die de geschiedenis des Vaderlands beoefend hebben, zal het gewis niet onbekend wezen, dat Jan van Beaumont, 's Graven oom en een der volmaaktste Ridders van zijnen tijd, door Godsdienstijver gedreven, in den jare 1331 een veldtocht tegen de Saracenen in Spanje deed, alwaar hem vele Hollandsche en Henegouwsche Ridders gevolgd waren. De roem van dapperheid en beleid, welke hun vooruit was gegaan, had ook bij edellieden van vreemde landen de lust opgewekt om zich onder zulk een waardig krijgshoofd in de wapenkunst bekwaam te maken, en lauweren te verwerven, of wel om een reeds verkregen roem te handhaven. Onder deze laatsten onderscheidde zich een edelman uit Opper-Italiën, Carlo della Scala geheeten. Twee knapen, der kindsheid naauw ontwassen, waren met hem gekomen, en onder de namen van Rinaldo (of Reinout) en Deodaat van Verona aan Beaumont voorgesteld geworden. Hoe jong nog, reeds vroeg gaven zij blijken van dapperheid, en verworven zich de vriendschap van den Henegouwer. In een der aan de Saracenen geleverde gevechten, bekwam Carlo della Scala eene doodelijke wonde. Zijn einde voelende naderen, riep hij

aant. Beaumont en de beide jongelingen aan het ziekbed, waarop hij lag uitgestrekt, en deelde hun de volgende omstandigheden mede.

Te Verona uit een der aanzienlijkste geslachten geboren, had Carlo della Scala zijne jongelingsjaren door al die genoegens en voorrechten zien opgeluisterd, welke rijkdom en aanzien kunnen verschaffen. Eene enkele zaak ontbrak aan zijn geluk, of liever belette hem, een waar geluk te smaken: het was het bezit eener gade, zijner waardig. Vurig beminde hij de schoone Bianca di Salerno; doch hopeloos was zijne liefde; daar niet slechts de vader der Veroneesche schoone zijne aanzoeken had afgeslagen; maar ook zij zelve hem menigmalen betuigd had, dat hij zich met hare vriendschap en achting te vrede moest stellen, daar zij hem nimmer wedermin kon schenken. Troosteloos over hare herhaalde weigering, verliet hij zijne vaderstad om in den krijg zijne liefde te vergeten. Toen hij na drie jaren terugkwam vond hij den staat van zaken veranderd. Bianca was door den dwang haars vaders de echtgenoote geworden van Carloos bloedverwant, Francesco della Scala, en die Francesco was de dwingeland zijner geboortestad geworden. Onwillig, om de snoode inzichten en bedoelingen van dezen booswicht door zijne tegenwoordigheid te schragen, of zich in deszelfs paleis te vertoonen, en daar het voorwerp zijner liefde onder de heerschappij eens anderen terug te vinden, verkocht Carlo zijne bezittingen in Verona en zette zich in Pisa neder. Slechts weinige maanden had hij in zijne nieuwe woonplaats doorgebracht, toen hem op een morgen twee kinderen van ongeveer twee jaren gebracht werden, welke de hovenier aan den ingang van den hof in een korfje had vinden leggen. Een brief werd bij hen gevonden, waarbij Carlo gebeden werd in naam van de moeder Gods en van alle heiligen, het hem toevertrouwde kind, dat uit Verona, en van adelijken huize was, tot zich te nemen, en als het zijne op te brengen.

Het is niet te verwonderen, dat Carlo vreemd opzag, vooreerst om het zonderlinge geschenk, ten tweede omdat er in den brief slechts van één kind melding gemaakt werd, terwijl hij er twee uit het korfje zag kruipen, die bitter schreiden en om hunne moeder riepen. Ook kon hij niet begrijpen aan wien hij eene zoo vreemde gift, of wel een zoo groots bewijs van vertrouwen verschuldigd was. Dit merkte hij op, dat de knaapjens waarschijnlijk geen broeders waren; want het eene was blond als een zoon van het Noorden, en het andere had de donkere kleur der Italianen.

Zijn medelijden met de onschuldige, hulpbehoevende wezens, en de gedachte dat wellicht de ouders dier kinderen als slachtoffers der dwingelandij van Francesco gevallen waren, en hunne kinderen daaraan hadden wenschen te onttrekken, zegevierden eindelijk over alle bedenkingen: hij besloot aan het in hem gestelde vertrouwen te beäntwoorden, en de beide

aant. knaapjens als de zijne op te voeden. Zij toonden zich, de zorg aan hun besteed, niet onwaardig. Carlo della Scala hechtte zich gedurig meer aan zijne voedsterlingen, en nam hen, zoo ras zij in staat waren een zwaard te voeren, als schildknapen met zich naar Spanje, gelijk wij hierboven verhaald hebben.

De edele man overleed na het afleggen dezer verklaring, zijne paarden, krijgstuig en al hetgeen hij verder aan goud en kostbaarheden had met zich gevoerd, aan zijne pleegkinderen nalatende, die zich nu aan Beaumont hechteden, en hem na het einde van den veldtocht naar Henegouwen volgden. Sedert deelden zij in al de krijgsbedrijven, door hem of door zijnen neef Grave Willem verricht, volgden zoo dezen laatsten op zijne reis naar Paelestina, en streden in Pruissen aan zijne zijde. Het was daar dat Willem, reeds lang door de verdiensten der beide jongelingen getroffen, hen op het slagveld tot Ridders sloeg, ondanks het morrend misnoegen van sommige edellieden, welke met leede oogen zagen, dat twee gelukzoekers die geen bewijs van adeldom, zelfs niet van eene vrije geboorte konden aantoonen, een voorrecht genoten, alleen voor den adel weggelegd, en in vele opzichten aan afstammelingen der oude Duitsche of Nederlandsche geslachten werden voortgetrokken.

Al wie echter billijk dacht, moest de gunst rechtvaardigen, door den Graaf aan de beide jongelingen bewezen. Men zag den mangel aan eene erkende afkomst over het hoofd, wanneer men de stoute feiten, door hen bedreven, en de krijgskundige bekwaamheden, die zij bezaten, in aanmerking nam. Bovendien had elk van beide zijne bijzondere bekwaamheden, waardoor hij zich onderscheiding verwierf, en ontzach of vriendschap inboezemde. Beiden waren schoon en welgemaakt, uitmuntende in alle soorten van spelen en ligchaamsoefeningen, en bij het schoone geslacht, dat den palm meestal rechtvaardiglijk uitreikt, welgezien. Rinaldo, of Reinout, gelijk men hem in Holland noemde, had eene wel niet rijzige, maar toch in allen deele fraai gevormde gestalte. Ravenzwart hair krulde hem met bevalligheid om de slapen: zijne gelaatstrekken waren fijn en regelmatig, en, schoon van nature bleek en door de zuiderzon en de vermoeienissen des oorlogs met eene geele tint overdekt, hoogst bevallig en innemend. Geest en scherpzinnigheid straalden uit zijne gitzwarte oogen, wier levendigheid waarde gaf aan alles wat hij zeide. Wat zijne zielshoedanigheden betrof, hij was onverschrokken, ondernemend en vrolijk van aart; maar tevens wispelturig, oploopend en heerschzuchtig, Aan degenen, die hem onbescheidene vragen of aanmerkingen betreffende zijne geboorte deden, had hij zulks meer dan eens en wel zoo gevoelig doen bekoopen, dat aan anderen de lust vergaan was, hem daarover te onderhouden. Ofschoon hij de min goe-

aant. de zijde van zijne inborst slechts zelden vertoonde en wanneer het pas gaf met het vernis der hoffelijkheid wist te bedekken, was hij over 't algemeen meer ontzien en gevreesd dan bemind.

Anders was het gelegen met Deodaat, wiens goedhartigheid en welwillende aart door ieder erkend werden, en hem de genegenheid van het gansche hof verworven hadden. Wel was hij niet van fierheid ontbloot; doch die hooghartigheid zelve weerhield hem van zich zulke zinspelingen op zijne afkomst aan te trekken, waarop Reinout vlam zoude gevat hebben. Hij begreep teregt, dat driftige woorden en een uitgetogen zwaard wel ontzach konden baren, doch niet genoegzaam waren om eene adelijke geboorte te bewijzen, en vermeed derhalve zorgvuldig alle gesprekken, welke tot dusdanige twisten aanleiding geven mochten. Werd de onbescheidenheid echter te grof, dan wist hij die te straffen, zoowel als zijn vriend; maar slechts zelden bevond hij zich in de noodzakelijkheid om tot zoodanige uitersten te komen, daar de meesten tot hem genegen waren, en schroomden een algemeen beminden Ridder en wel 's Graven lieveling te beledigen.

Gewoonlijk opgeruimd en kalm, werden zijne ronde en frissche gelaatstrekken slechts zelden aangedaan door kommer of verdriet. Er waren echter korte stonden van zwaarmoedigheid, waarin eene pijnlijke gedachte aan den geheimzinnigen sluier die zijne geboorte overdekte, soms toevallig bij hem opgewekt, zijne heldere blaauwe oogen met een nevel van droefgeestigheid overdekte, die echter weldra werd opgehelderd, wanneer hij nadacht, dat hij zich in een schooneren maatschappelijken toestand bevond, dan hij immer had kunnen hopen of verwachten, en dat hij dien aan zichzelven te danken had.

Gelijk in jaren en omstandigheden en noodlot, wapenbroeders sedert hunne prilste jeugd, en op al hunne tochten nimmer van een gescheiden, waren Reinout en Deodaat door de naauwste vriendschapsbanden aan een verbonden, ja was het vaak of ééne ziel hun beider lichamen bewoonde. Nimmer had de een ééne gedachte voor den ander verborgen gehouden: geen wensch werd door den eenen gekoesterd, geen plan gevormd, waarvan de andere geene kennis droeg, en waren zij eenige dagen van een gescheiden, dan scheen het elk hunner toe of hij een zijner zintuigen miste. Men moet hier echter geenszins uit opmaken, dat er altijd eene volkomen overeenstemming tusschen hunne neigingen en begeerte heerschen bleef: integendeel liepen die somtijds uit een, en gaven aanleiding tot geschillen, waarbij echter de bedenkingen en tegenwerpingen, welke over en weder gemaakt werden, veel hadden van die, welke iemand zich zelven doet, wanneer hij een besluit moet nemen en het voor en tegen in zijn geest overweegt.

Gelijk wij gezegd hebben, de beide Ridders hadden op een snellen draf den weg naar de Vogelesang genomen; weldra bevonden zij zich op een

aant. hoek waar de weg zich in tweeën verdeelde, nabij de plaats, waar, dertig jaren vroeger, de Vlamingen door Witte van Haemstede aan 't hoofd der Haarlemmer poorters verdreven waren geweest.

Het was nu ongeveer één uur na den middag en de zon was brandend heet. ‘Wij komen nog tijdig genoeg,’ zeide Deodaat; ‘zouden wij niet wat zachter rijden?’

‘'t Is mij wel,’ antwoordde Reinout en zijn paard doende stappen, liet hij de teugels varen en kruiste de armen voor de borst.

‘Waaraan denkt gij, dat gij zoo stip voor u kijkt als eene slang op een vogeltje?’ vroeg Deodaat in 't Italiaansch, welke taal zij gewoonlijk te samen spraken, wanneer zij zich alleen bevonden, of ook wanneer zij door hunne knechten verzeld waren, en door deze niet verlangden verstaan te worden.

‘Ik denk aan dien verwaanden Fries’, antwoordde Reinout: ‘het spijt mij slechts dat ik hem mijn handschoen niet in 't gezicht heb gesmeten.’

‘Waant gij, dat ik er minder trek toe gevoelde, dan gij? Maar wij mochten de belangen van onzen Graaf, die noodzakelijk gevaar loopen bij de minste belediging welke dien Friezen wordt aangedaan, niet in de waagschaal stellen.’

‘Alles zeer waar: en ik ben niet geneigd tweespalt te verwekken tusschen den Graaf en zijne gehoorzame Friesche onderzaten; maar ik denk de beleefdheid zoo ver niet uittestrekken om mij straffeloos onbeleefdheden te laten zeggen: en om des lieven vrede wille hoop ik, dat ik vooreerst geen van hen ontmoeten zal.’

‘Wat mij betreft,’ hernam Deodaat: ‘ik help het u wenschen. Mits het buiten ons toedoen geschiede, zoude een kleine oorlog met Friesland mij niet mishagen, al ware het slechts om het land eens te zien. Ik ben nooit aan gene zijde van de Zuiderzee geweest.’

‘Een fijn vermaak! Wij zouden er veel aan hebben om ons met die lompe boeren te meten, bij wie geen eer noch profijt te halen is. Ik trok even gaarne nogmaals tegen de Lithauwer heidenen te velde.’

‘Stel Friesland zoo laag niet: er is buit genoeg te halen. Staveren moet oudtijds eene vrij rijkere stad dan Dordrecht of Haarlem zijn geweest.’

‘Geweest is lelijk,’ merkte Reinout lagchende aan.

‘En er is oude adel in Friesland, dapper genoeg om den overwinnaar eer aan te doen.’

‘Ik twijfel er niet aan: die Friezen brengen immers hun stamregisters tot aan Alexander den Groote.’

‘En bovendien de schoonste meisjens, welke op de aarde te vinden zijn,’ vervolgde Deodaat.

‘Zoo hoor ik; - doch al die logge, roodwangige, blaauwoogige Noord-

aant.sche vrouwen doen mij om watermelk en zoete koek denken, twee zaken waar ik een onoverwinnelijken afkeer van heb.'

'Met uw verlof! die kleine deerne, welke ons hulp kwam vragen, deed op mij eene geheel andere uitwerking.'

'In de daad, zij was niet onaartig... Zoude zij ook tot het gevolg der afgevaardigden behooren? Zij zijn drie in getale, hoor ik: een zekere Heer van Aylva, die, zoo men zegt, een stedelijk ambt bekleedt in de stad Leuwarden... eene fraaie zaak voor een edelman! - dan, die snoever welke wij uit de handen van 't gepeupel verlost hebben, en de Abt van Sint Odulf. Wie van drieën zoude het recht van patronaat over dit meisje uitoefenen?'

'Ik denk geen van drieën, en zoude eer geloven, dat die kloeke gast, die haar in 't heengaan onder den arm nam, haar onder zijne bijzondere bescherming heeft. Vraag het intusschen eens aan Seerp Adelen, en gij zult zien welk antwoord hij u geven zal, indien hij zich slechts niet te verre boven u verheven acht om u te antwoorden; want hij beschouwt zich, geloof ik, van hooger adel dan onzen Graaf. Hij waant, naar ik hoor, uit dezen of genen ouden Frieschen koning gesproten te zijn, wiens naam buiten Flie en Lauwers even onverstaanbaar als onbekend is.'

'Een fraai edelman, die met dorpers en boeren gaat bakkeleien! - doch van adel gesproken, de pelgrim die zich belast had met te Verona onderzoek te doen naar onze geboorte, blijft lang uit.'

'Wat mij betreft,' zeide Deodaat: 'ik wensch van harte dat hij nimmer terug kome.'

'Hoe kunt gij zoo onverschillig zijn omtrent een punt dat ons zoo na aan 't hart moest liggen.'

'Onverschillig! - Gij weet het, Reinout! dat zulks bij mij het geval niet is. Neen! ik zoude onze Lieve Vrouwe met vurigheid danken, indien ik ten gevolge onzer nasporingen het geluk mocht bereiken van een liefhebbenden vader of eene tedere moeder terug te vinden; maar gij weet het, ik blijf altijd schrikken tegen het denkbeeld, dat de ontdekking onzer afkomst misschien verwijdering tusschen ons zou kunnen baren. Denk eens na, Reinout! indien het eens uitkwame, dat een van ons de afstammeling van een aanzienlijk geslacht en de ander de zoon van een boerekinkel ware: zoude dan de adelijke Ridder zich de vriendschap van zijnen wapenbroeder niet schamen? - Zoude deze zich even vertrouwelijk en vrij jegens zijnen meer verheven vriend gedragen kunnen? - Zoude er geene jaloezij in zijn hart ontstaan, wanneer hij zijn voormaligen wapenbroeder door elk geëerd en gevleid, en zichzelf versmaad en veracht zag? - Neen, duizendmaal liever blijf ik in mijne onwetendheid, dan dat ik het gevaar loope van een vriend te missen.'

'Gij hebt gelijk, duizendmaal gelijk,' zeide Reinout, 'ofschoon ik niet geloof, dat iets ooit in staat zoude wezen onze vriendschap te doen verflaau-

aant.wen; - maar met dat al: ik moet uit dien pijnlijken staat van onzekerheid, die mij ondragelijk is, verlost worden, wat het ook koste. Wat mijne ouders betreft, die verlang ik niet terug te vinden: daar zij onnatuurlijk genoeg waren mij te verstoten, hebben zij alle aanspraak op mijne liefde verbeurd; - maar ik wil weten wat ik ben: ik wil niet langer bloot staan aan de aanmerkingen dier trotsche hovelingen: zoo ik, gelijk mijn hart het mij voorspelt, uit een aanzienlijk huis geboren ben, dan wil ik hun toonen, dat ik met hen op ééne lijn kan staan.'

'En zoo niet?' vroeg Deodaat.

'Zoo niet? - Welnu, dan verlaat ik dit hof en ga elders fortuin zoeken...; doch het is onmogelijk! - Ware intusschen die pelgrim maar terug! Ik had hem de boodschap niet moeten opdragen, en hem althands dien brief niet moeten vertrouwen, die bijna het eenige bewijsstuk is onzer geboorte. Hij had een fielten gezicht en heeft ons zeker misleid.'

'Waarom altijd de menschen gewantrouwd. Laat ons eens narekenen. Wanneer is hij van hier vertrokken?'

'In October of daaromtrent.'

'De wegen zijn vrij. Hij kon in December te Verona wezen.'

'Indien hij niet eerst naar Rome en Loreto gegaan is, gelijk ik vermoede.'

'Dan kan hij moeielijk voor Maart in de hofplaats van Can Francesco* zijn aangekomen: en daar hij lang heeft kunnen rondzoeken, is er niets vreemds aan, dat wij nog geene tijding ontfangen hebben. - Zijn wij zelve, toen wij met den Graaf te Venetië waren, niet naar Verona gereisd, om op te sporen welke kennissen Carlo della Scala daar had gehad, die in staat waren hem een geschenk van twee kinderen te doen: en is onze tocht niet vruchteloos afgeloopen?'

'Een fraaie tocht voorwaar! Twee dagen zijn wij er stil geweest, en toen moesten wij weer vertrekken, omdat de Graaf zijn vertrek naar Cyprus niet uit kon stellen.'

'Wij zouden langer tijd gehad hebben,' zeide Deodaat: 'indien gij niet ontijdig twist gezocht hadt met eenen wapensmid, omdat hij ons voor studenten van Padua aanzag: waarlijk! een fraaie reden.'

'Hoe dit ook zij, wij hadden den tijd niet om behoorlijke navorschingen

* Can (hond) Francesco della Scala was een dier machtige Hertogen van Verona, wier scepter zich eens uitstrekte tot verre over de grenspalen naar Brescia, Padua, Frioul en tot aan Triëst. Zijne prachtige graftombe is nog in de kerk *di S. Maria antica* te Verona aanwezig, met het navolgende grafschrift prijkende:

Si canis hic grandis ingentia facta peregit,
Marchia testis adest, quam saevo marte subegit.

te doen; - en wij moesten ons schuil houden voor Can Francesco, die ons als verspieders wilde doen vatten; - maar mij dunkt, dat, wanneer de pelgrim overal rondbazuint, dat de knapen, die bij Carlo della Scala zijn opgebracht, zich thands in hoog aanzien aan het hof des Graven van Holland bevinden, er zich wel iemand zal opdoen, die zich hunner aantrekt.'

Deodaat haalde de schouders op en zweeg: en daar zij zich op dat oogenblik in 't gezicht van 's Graven jachtslot bevonden, liep hier hun onderhoud ten einde.

aant. Vierde hoofdstuk

> Neen neen, Achilles' ziel kan zulk een hoon niet lijden,
> En trachten naar geen wraak.
>
> Huidecoper, *Achilles*

Nadat Seerp Adelen, van Feiko en Sytske vergezeld, het tooneel des gevechts verlaten had, trad hij, eerst met een bedaarden en langzamen, vervolgens, zoodra hij uit ieders gezicht geweken was, met een meer snellen en verhaasten stap, de lanen en kronkelpaden van het bosch door, tot dat hij buiten den Hout gekomen was en op eene weide kwam, welke hij dwars overstak en recht op een gebouw afging, hetwelk zich aan de overzijde aan zijn gezicht voordeed, en waar hij door een zijdeurtje, dat door middel eener plank met het weiland gemeenschap had, werd binnengelaten.

Het huis, waarin hij ontfangen werd, beval zich meer door deszelfs uitgestrektheid en ligging aan, dan wel door eenige fraaiheid van bouworde of cieraden. De voorkant, op den grooten landweg uitziende, van breede steenen te samen gesteld en onregelmatig opgetrokken, droeg duidelijke blijken van trapsgewijze vergrooting: 't geen vooral daaruit te zien was, dat de poort of hoofdingang, die van zwaar ijzer was saamgesteld en met ettelijke gewelfde bogen omgeven, zich niet meer gelijk te voren, in het juiste midden, maar op een derde van den voorgevel bevond. Deze geheele zijde was zonder eenig raam of uitzicht, behalve alleen een vierkant gat naast de poort, hetwelk echter met een verroest traliewerk voorzien was. Boven de deur ontdekte men eene nis, welke vroeger met het beeld eens heiligen geprijkt scheen te hebben, en naast de deur was een zitbank tegen den muur gemetseld, bestemd om den vermoeiden voorbijganger, of hem, die aan de poort vertoefde, de gelegenheid te verschaffen, van een oogenblik uitterusten. Aan den linkervleugel van het gebouw paalde een vrij hooge muur, dicht met klimop bewassen, en welke zich, langs den heirweg tot op eenige roeden afstand verlengde, en vervolgens, een hoek makende, zich weder aan den achtergevel aansloot en eenen hof omvatte, gelijk te zien was aan ettelijke hoog opgegroeide vruchtboomen, wier takken met welig groen en schitterende bloesems voorzien, over denzelven afhingen. Aan den kant van

aant. het weiland was de eerste verdieping mede geheel blind, doch de tweede met een aantal kleine venstertjens voorzien, die door deels verroest, deels half vergaan traliewerk gesloten waren. Een zwaarmoedig, hier en daar ingevallen dak van blaauwe, grootendeels afgewaaide of gebrokene tegels, bedekte het gebouw. Slechts hij, die het op eenigen afstand van over de weide beschouwde, zag een hooger gewelf, in den smaak eener kerk opgetrokken, uit het midden oprijzen.

Dit gebouw, of liever deze gebouwen hadden, gelijk men bij de meest oppervlakkige beschouwing bespeuren kon, in vroeger tijd tot een klooster gediend. Het waren de Sint Jans heeren, welke alhier hunne woning of Commandery gehad hadden, doch in 1312 waren overgeplaatst naar een nieuw gebouw binnen de stad Haarlem, hetwelk rijkelijk door Graaf Willem den Goede begiftigd werd en talrijke voorrechten van hem ontfing, waarvan geen der minste was, dat aan den Commandeur der orde de bediening van Ontfanger der Graaflijkheid was opgedragen. Ter vergoeding hiervan moest ook de Commandery altijd voor den Graaf en zijn hofgezin openstaan, en verstrekte hem bij zijne komst in Haarlem ter gewone huisvesting. Het voormalige klooster aan het einde van den Hout had, sedert de Sint Jans heeren hunne nieuwe woning betrokken, ledig gestaan, en men was reeds dikwijls van meening geweest, hetzelve voor afbraak te verkoopen, welk voornemen echter door ontstane hindernissen geen voortgang had gehad. Toen zich nu, bij gelegenheid van het feest te Haarlem, talrijke scharen van vreemdelingen derwaarts begaven, en er, gelijk wij boven gezien hebben, geene genoegzame huisvesting voor allen was, hadden de Sint Jans heeren begrepen, ook van dit gebouw partij te kunnen trekken. Zij durfden dit echter niet doen zonder voorkennis van hunnen hoogen beschermheer; maar deze, toen hem dat verzoek werd voorgedragen, nam terstond het besluit om dit gebouw ter bereiking van zijne eigen oogmerken te doen strekken.

Hij was namelijk omtrent dezen tijd niet weinig bezorgd over den staat der gemoederen in Friesland. Dit gewest, hoewel het vaak voor de wapenen der Hollandsche Graven had moeten zwichten, was nimmer geheel ten ondergebracht, en haastte zich steeds elke gelegenheid te baat te nemen, om ook het geringe juk, hetwelk aan hetzelve opgelegd werd, weder af te schudden. Niettegenstaande het innerlijk verdeeld was door de in de geschiedenis zoo befaamde partijen van Schieringers en Vetkoopers, op wier bloedige twisten wij in den loop van ons verhaal soms terug zullen moeten komen, niettegenstaande zoowel de Graven van Holland en Gelder als de Bisschop van Utrecht, vaak van die verdeeldheid zochten partij te trekken, om hunne wapenen op Frieschen bodem te brengen, was de zucht naar vrijheid en onafhankelijkheid den Friezen zoodanig ingeschapen, dat zij bij den ge-

aant. ringsten aanval van buiten hunne onderlinge veten aan eene zijde stelden en zich ter afweering des vijands vereenigden.

Met dat al had het landschap Westergoo, althands een gedeelte daarvan, en de stad Staveren, afgemat door langdurige vijandelijkheden, zich aan Graaf Willem den Goede onderworpen, gelijk uit een verdragbrief van 4 Julij 1320 kan blijken; behalve uit nog een stuk van denzelfden tijd, mogelijk een aanhangsel tot dat verdrag, waarin bepaald wordt, op wat wijze de Graven van Holland zich hadden te gedragen, wanneer zij in Friesland kwamen, om aldaar te rechtzittingen te houden. Uit dit geschrift blijkt echter dat de onderwerping der Friezen niet onbepaald was, dat zij den Graaf niet anders erkenden dan als een Rechter of Stadhouder van 's Rijks wege aangesteld, en dat zij alleen den Keizer als hunnen Opperheer beschouwden; welke afhankelijkheid van den Keizer mede dikwijls bleek, niet anders dan een voorwendsel te zijn, gelijk aan een schild, waarachter zij schuilden, zoo dikwijls hunne onafhankelijkheid door 's Keizers leenmannen bedreigd werd.

Die schijnbare onderwerping was dan ook verre van duurzaam te zijn: het gezach der ambtenaren, in Friesland van 's Graven wege aangesteld, werd weldra miskend, en zijzelve beledigd, ja mishandeld: de wijsheid der Friesche regenten, welke al het nadeel van eenen oorlog met hunnen machtigen nabuur inzagen, had echter een volslagen opstand weten voor te komen, en den toorn des Graven verzoend; en het was nu een geruimen tijd in Friesland rustig geweest, toen, kort na Willem de Vierdes terugkomst uit Duitschland, een nieuwe oproer te Staveren uitberstte. Het was ter voorkoming eener wraakneming over het gebeurde, dat de Friezen op eenen te dien einde gehouden landdag besloten, een gezantschap naar den Graaf te zenden, ten einde de zaak in der minne te schikken, en het bestuur in Friesland op een meer geregelden en vasten voet te brengen, zonder inkorting echter der voorrechten en vrijheden, waarop de Friezen zoo trotsch waren, en welke zij beweerden, van Karel den Groote te hebben ontfangen. De Graaf, die er veel belang in stelde, om de Friesche aangelegenheden op eene vreedzame wijze bij te leggen, begreep, zoodra hij van de voorgenomen bezending kennis bekwam, de afgevaardigden met de meest mogelijke voorkomenheid te moeten behandelen en alle pogingen in 't werk te stellen, om hen tot het behartigen zijner belangen over te halen. Hij had hen daarom doen uitnoodigen, zich te Haarlem te vervoegen, ten einde aldaar met hem te overleggen, wat er ten nutte van hun gewest te doen stond, en hij vleide zich niet weinig, dat de eer, welke hij voornemens was hun op de te houdene feesten te bewijzen, hunne oogen verblinden, en hen tot rekkelijkheid en toegevenheid aansporen zou. Ten einde hen niet vruchteloos naar eene herberg te laten zoeken, had hij last gegeven dat men een geschikt gebouw op zoude sporen, om hen gedurende hun verblijf te huisvesten: en zoodra hij het ver-

aant. zoek der Sint Jans heeren vernam, zijn oog doen vallen op het ongebruikte klooster bij den Hout. De Ridders merkten den wensch huns beschermers als een bevel aan, en voldeden des te bereidwilliger daaraan, vermits de Graaf op zich nam, het gebouw in staat te stellen om gasten te ontfangen en hetzelve met de noodige meubelen deed voorzien.

Het was in eene lange zaal van dat voormalige klooster, welke vroeger tot *refectory* of eetvertrek der geestelijke Ridders had gestrekt, en vanwaar men het uitzicht had op den binnenhof en boomgaard, dat drie personen, welke allen den middelbaren leeftijd voorbij waren, aan eene ronde tafel of *schijf*, gelijk men ze in dien tijd noemde, waren neergezeten. Het gewaad van twee hunner kondigde den geestelijken stand aan, waartoe zij behoorden; echter bestond het bij den eenen voor dit oogenblik alleen uit een wit linnen kleed; vermits de Abt (want de persoon dien wij bedoelen bezat geene mindere waardigheid) uithoofde der heete luchtgesteldheid, zich van alle oppergewaden ontdaan had. Alleen de rozenroode halsband, aan wiens einde een gewerkt gouden kruis afhing, gaf zijn rang eenigzins te kennen. Wat zijne persoon betrof, die was geenszins van statelijkheid ontbloot, ofschoon zijne zwaarlijvigheid hem, wanneer hij zoo als nu, niet in pleeggewaad was, wel een eenigzins plomp voorkomen gaf. Zijne gelaatstrekken waren regelmatig, en de vorm van voorhoofd, neus en kin, zoude tot model voor eenen Griekschen beeldhouwer hebben kunnen verstrekken, zoo niet zijne hangende wangen en vette hals, beide kenmerken eener bloeiende gezondheid, waaraan de kloosterregels geen nadeel schenen te doen, en zijne groote blaauwe oogen, die alle uitdrukking misten, de waardigheid zijns gelaats niet verminderd hadden. Een krans van grijsachtige hairen omringde zijne kruin, en de kin was glad geschoren.

Zijn buurman aan tafel, wiens kleeding, schoon in vorm vrij gelijk aan die van Seerp Adelen, hoogst eenvoudig was, had geenen uitwendigen tooi noodig, om zich als een edelman te doen kennen. Niettegenstaande de diepe vorens, welke lange en moeizame tochten, maar meer nog, droeve en hartverscheurende bekommernissen op zijn gelaat en voorkomen geprent hadden, en het droefgeestige floers dat zijne oogen benevelde, was echter zulk eene majesteit, met zachte welwillendheid getemperd, over al zijne wezenstrekken verspreid, en blonk eene zoo ongemeene uitdrukking van scherpzinnigheid op zijn gelaat, dat niemand hem beschouwen kon, zonder met belangstelling en eerbied te worden ingenomen. Al zijne wendingen en manieren waren edel en welgepast: zijne taal was altijd kiesch, ofschoon gepaard met die vrije rondborstigheid, welke bij de meesten zijner landgenoten in boersche plompheid ontaartte: en schoon hij den Frieschen tongval bezigde, kon men aan zijne wijze van zich uit te drukken, al ras gewaar worden, dat hij ook andere landen bezocht had, en in derzelver talen geen

aant. vreemdeling was. Zijne buitengewone bekwaamheden hadden hem dan ook sints lang de achting en het vertrouwen zijner landgenooten doen verwerven, want niet slechts was de Heer van Aylva (dus was zijn naam) geroepen geweest, om de waardigheid van *Olderman* of eersten ambtenaar in de stad Leuwarden te bekleeden; maar ook was hij tot lid genoemd van de bezending, welke nu Frieslands belangen bij den Graaf kwam behartigen.

De derde persoon was aan het lager einde der tafel geplaatst, niet, gelijk de beide vorigen, in een gemakkelijken leunstoel, maar op een nederig houten schabelletje, en droeg eenvoudig het gewaad der Benedictijners. Zijne magere, door onthouding en studie vervallen en verbleekte gelaatstrekken, duidden schranderheid van geest en vastheid van karakter aan, en zijne daden hadden deze uiterlijke kenteekenen nimmer gelogenstraft. Schoon geene waardigheid in de Sint Odulfsche *hierarchie* bekleedende, oefende hij over zijne broeders dat gezach uit, hetwelk de min verhevene zielen onmisbaar onderwerpt aan den invloed van de zoodanige, welke met rijkere vermogens van verstand en geest door het Opperwezen begiftigd zijn: - en geen besluit werd ooit genomen, geene benoeming gedaan, geen brief van eenig aanbelang geschreven, waar broeder Syard niet over geraadpleegd werd. Daar hij zich echter nooit op zijne meerdere bekwaamheid liet voorstaan, en noch eer- noch heerschzucht, maar slechts dienstvaardigheid en ijver voor het belang der orde zijne daden bestuurden, was hij de afgunst en jaloezy zijner broederen ontgaan. De nederige wijze, waarop hij in zijne raadgevingen en hulpbetoon altijd zich zelven op den achtergrond plaatste, en het genomen besluit niet als uit zijn brein gesproten, maar als een gevolg van het algemeen gevoelen der vergadering deed voorkomen, had hem niet slechts de toegenegenheid der broederen, maar ook de gunst van den Abt gewonnen. Deze, vol vertrouwen in zijne eigene kunde en bekwaamheden, en overtuigd dat een Abt van Sint Odulf onfeilbaar moest zijn, wist zich zelven altijd op te dringen, dat er nooit een ander besluit werd aangenomen, dan hetgeen hij aan de hand gedaan had, en dat Syard altijd juist den raad gaf, welken hij zelf voornemens was, aan te bevelen. Het gevolg hiervan was, dat hij zijn eigen oordeel hoe langer hoe hooger schatte: terwijl hij gewoon was van den monnik te zeggen: ‘broeder Syard is een vroom en getrouw man, die mijne bedoelingen en inzichten volkomen weet te vatten. Zoo hij wat meer overwicht bij de broeders bezat, zoude hij niet ongeschikt zijn, om den ouden broeder Prior te vervangen.’

Het was dan ook geenszins uit gebrek aan zelfsvertrouwen, of uit een gevoel van behoefte aan de raadgevingen van broeder Syard, dat de Abt hem met zich genomen had op zijne reis naar Holland: eene andere oorzaak had hiertoe aanleiding verschaft.

Reeds sedert eenen geruimen tijd waren in Friesland de twee partijen

aant. ontstaan, van welke ik hierboven heb gewag gemaakt, en welke zich omtrent het jaar 1280, nadat zij lang zonder bepaalde leuzen gewoed hadden, door onderscheidene teekenen, levenswijs, en de benamingen van Schieringer en Vetkooper van elkander onderscheidden. In Oostergoo woonden voornamelijk de Vetkoopers, en de Schieringers in Westergoo; evenwel waren zij zoo niet afgescheiden of er bevonden zich in elk dier twee landschappen lieden van beide partijen: ja dikwijls gebeurde het door aanhuwelijking en andere omstandigheden dat bloedverwanten en broeders eene onderscheidene leuze volgden. Dan het waren niet slechts de edelen en steden welke deel namen in dezen noodlottigen burgertwist, ook de kloosters, welke in groot aantal in Friesland bestonden, mengden zich daarin en ontzagen zich niet somtijds de partij welke zij aankleefden gewapenderhand te staven. Zoo bestond er onder anderen een geweldige vete tusschen het klooster van Lidlum en dat van Bloemkamp, welke beide in rijkdom en aanzien wedijverden, en waarvan het eerste de Vetkoopers, het laatste de Schieringers aanhing. Seerp Adelen, wiens goederen aan de abdij van Bloem-kamp paalden, had dit gesticht zijn bijstand toegezegd en Lidlum werd met een vernielingsoorlog bedreigd; toen de Abt van Sint Odulf aan de twistende partijen zijne bemiddeling in de gerezene geschillen door het orgaan van broeder Syard liet aanbieden, aan welken laatsten het werkelijk gelukte door zijne krachtige vertogen en de herhaalde gesprekken, welke hij met de beide kloostervoogden en met Seerp Adelen hield, de verzoening tusschen hen te bewerken. De monnik had zich bij die gelegenheid het vertrouwen des onrustigen jongelings verworven, en toen kort daarna deze laatste met den Heer van Aylva en den Abt van Sint Odulf naar Holland werd afgevaardigd en deze laatste zijn voornemen te kennen gaf om een der broeders met zich te nemen, om als klerk bij het gezantschap te dienen, was het niet vreemd dat Adelen hem verzocht zijne keuze te dien einde op broeder Syard te vestigen, hetgeen de Abt gereedelijk toestemde, daarbij tevens aanmerkende, dat Broeder Syard wel geen man van hooge vlucht was, maar doorgaans zijne bedoelingen goed begreep en zeer bruikbaar was tot allen zoodanigen arbeid, welke ijver en naauwgezetheid vereischte.

Indien er eenig onderhoud tusschen de drie personen, wier aanduiding wij thands gegeven hebben, had plaats gehad, hetzelve was, naar het scheen, sedert eenen geruimen tijd afgebroken. Op het gelaat van den Edelman zoowel als op dat van den Abt was ontevredenheid en bezorgdheid te lezen; uit eene gelijke oorzaak gesproten, maar naar het karakter der beide personen verschillend gewijzigd. Het was duidelijk te zien, dat de Heer van Aylva ongerust was over het uitblijven van Seerp Adelen, wiens aart hij kende: en de blik, welke hij nu eens naar de deur, en dan weder op den monnik wierp, gaf te kennen, dat hij gaarne gezien zoude hebben, dat deze hun-

nen wegblijvenden ambtgenoot eens zouden gaan opzoeken. Doch de vrees, dat Adelen eene dusdanige bezorgdheid wellicht ten kwade zoude duiden, en opvatten als of men hem voor een kind aanzag dat niet op zijn tijd te huis komt, weerhield hem om woorden aan zijne gedachten te geven. Wat den Abt betrof, diens oogen vestigden zich ook menigmalen op de deur, doch meer nog op het tinnen bord dat voor hem geplaatst was: want het was reeds noen, en de gewone tijd om het middagmaal te gebruiken reeds aangebroken: men wachtte slechts op Adelen, en de Abt, die in zijn konvent niet gewoon was naar iemand te wachten, vond zich hoogelijk geraakt en ontevreden dat er nog met het maal geene aanvang kon gemaakt worden. Maar ook hij weerhield zich lang eer hij zijne gedachten uitte, het onvoegzame beseffende, dat hij, een geestelijke, de eerste zijn zoude om te klagen over eene vertraging, welke zijn waereldlijke ambtgenoot alsnog met gelatenheid verduurde.

Eindelijk werd de beproeving te sterk voor het geduld des vroomen mans: ‘ik weet niet,’ zeide hij, ‘of de regelmatigheid aan welke ik in mijn klooster gewend ben mij heden in de war brengt; maar mij dunkt onze vriend Adelen had reeds te huis moeten zijn. Hij wilde slechts even eene wandeling doen door den Hout om zijne eetlust wat op te wakkeren, die echter geene buitengewone vermoeienissen noodig heeft om goed te zijn: en ziedaar! het is reeds anderhalf uur geleden dat hij uit is en uitblijft. Het is hem zeker ontschoten dat de spijze niet deugt wanneer zij te koud of te gaar is.’

‘Wij zouden iemand kunnen uitzenden om hem aan de klok te herinneren,’ zeide Aylva: ‘ik heb Feiko heden morgen verlof gegeven, om naar Haarlem te gaan: wellicht heeft hij onzen ambtgenoot ontmoet!’ - en een zilveren fluitje, dat om zijn hals hing, aan den mond zettende, blies hij een paar schelle nooten.

Een dienaar verscheen.

‘Waarom komt Feiko niet, wanneer ik fluit?’ vroeg Aylva met eenige ontevredenheid.

‘Feiko is heden morgen met Sytske uitgegaan,’ was het antwoord: ‘en geen van beiden is nog terug.’

‘'t Is vreemd!’ hernam de Olderman: ‘Feiko is anders niet gewoon, misbruik te maken van mijne goedheid.’

‘En is Seerp Adelen ook nog niet terug?’ vroeg de Abt haastig: ‘'t schijnt dat wij van daag niet zullen eten.’

‘Het zoude zeker onaangenaam zijn te moeten wachten tot de Jonker van zijne wandeling ware teruggekeerd, maar erger nog ware het indien wij ons zonder hem naar den Graaf moesten begeven.’

‘Erger!’ herhaalde de Abt: ‘ik zie niet, mijn waarde Heer! met welken

aant. grond gij dit erger kunt noemen. Het ware gewis te wenschen, indien die woeste knaap, die nimmer gelijk Ued. of gelijk ik in de gelegenheid is geweest met Vorsten en Heeren om te gaan, stil te huis kon gelaten worden en zich nooit behoefde te vertoonen aan dat hof, waar zijne plompheid en woelzucht ons van gedurige schaamte zal doen blozen, zoo zij ons niet in ongeval brengt.'

Vermoeid van dezen langen volzin te hebben uitgesproken, schonk zich de Abt een vollen beker in uit de kan met Rhijnwijn die voor hem stond: en dien aan den mond brengende, lichtte hij hem er niet af dan nadat hij den ganschen inhoud in zijne maag had overgegoten.

''t Ware toch misschien voorzichtigst,' zeide Aylva, 'een paar dienaars uittezenden, om onzen ambtsbroeder op te sporen: hij kan verdwaald zijn: misschien is hem een ongeluk overkomen.'

'Dienaars uitzenden!' zeide de Abt met een angstig wezen: 'wij hebben waarlijk niet te veel knapen in huis: en zoo er hier eens van die raauwe kermisgasten aankwamen om ons arme vreemdelingen te overvallen, waren wij van alle hulp ontbloot.'

Vader Syard rees van zijne zitplaats op.

''t Is waar,' zeide hij, 'dat indien de edele Seerp Adelen in twist geraakt is, het misschien gewaagd zoude zijn, dienaars uit te sturen, wier kleedij hen zoude doen herkennen en in 't zelfde leed brengen, zonder dat zij van eenig nut zouden kunnen zijn. Ik bied mij aan, hem te gaan opzoeken. Mijn gewaad zal mij althands overal ter bescherming zijn.'

'*Optime! Carissime frater*,' zeide de Abt: 'gij begrijpt mij volkomen: zie daar juist wat ik u vragen wilde. Tracht eenig naricht in te winnen en breng het verloren schaap, *ovem deperditam*, weder in de kooi terug. Zeker heeft hij hier of daar weder twist gezocht, gelijk hij zoo dikwijls doet en waar de monniken van Lidlum van weten te getuigen. Seerp Adelen is ongemakkelijk als hij begint, en hadt gij, broeder Syard, met hem in der tijd niet gesproken gelijk of ikzelf het gedaan had, de zaken waren zoo gemakkelijk niet afgeloopen voor onzen Lidlumschen broeder.'

Naauwelijks had de Abt gedaan met spreken, of de man die het onderwerp van hun gesprek had uitgemaakt, trad met drift de kamer in, smeet de deur achter zich toe en wierp zich zonder een woord te spreken in een armstoel.

'Goede hemel! wat is er gebeurd?' vroeg de Abt, vervaard over zijn uitzicht: 'waar hebt gij gezeten? en hoe komt gij aan die geweldige kleur? Gij zult een *calmans* moeten nemen, waartoe ik u kan aanbevelen een gelijkelijk mengsel van salpeter, kreeftsoogen en zout, een middel waarbij Broeder Bonifaas, die wat schrikachtig is, zich bij het laatste oproer zeer wel bevonden heeft.'

aant.

Adelen zweeg; doch toonde door het inzwelgen van een teug wijns, dat hij voor als nog van het aangeprezen recept geen gebruik dacht te maken.

‘In waarheid,’ vervolgde de Abt, ‘zoo ik mij niet bedrieg, uwe kleederen zijn bebloed en gescheurd, als waart gij met de Vetkoopers aan den gang geweest.’

‘Het verheugt mij u te zien,’ zeide Aylva, zijnen ambtgenoot de hand toereikende: ‘ik hoop slechts niet dat gij u in ongelegenheid hebt bevonden: - hoewel ik vrees dat dit het geval is geweest.’

‘Nu geen woord,’ riep Adelen met drift: ‘aan tafel! - daarna zal ik u alles verhalen: - 't is niet dat de zaak zelve van belang zij, doch men kan er ten minste uit opmaken, hoe men hier over ons denkt.’

‘Ja gewis! aan tafel!’ zeide de Abt: ‘gij zijt lang genoeg uitgebleven om uwen honger te scherpen: en den onzen ook, dat beloof ik u.’

Zoodra dit verlangen geuit was, verliet de dienaar, die nog altijd binnen gebleven was, het vertrek en keerde spoedig met zijne makkers terug, welke het middagmaal aanbrachten.

‘Mij dunkt, gij zijt er ook niet zonder kleerscheuren afgekomen,’ zeide Aylva met een ontevreden blik tegen Feiko, die zich mede onder de dienaars bevond.

‘Ik verzeker UEd.,’ zeide Feiko, ‘dat zonder Jonker Seerp uw trouwe Feiko hier geen schotel zoude binnenbrengen.’

‘Ik ben hem dank verschuldigd,’ zeide Aylva: ‘doch hiervan straks nader: - wij moeten het geduld van onzen waardigen Vader Abt niet langer op de proef stellen.’

Het middagmaal was nu opgedragen, waaraan de monnik en de dienaars, naar het toenmalig gebruik, mede deel namen, ofschoon aan eene bijzondere langwerpige tafel, terwijl de Afgevaardigden aan de schijf bleven zitten. Eene ledige stoel welke zich nog aan deze laatste bevond, werd op last van Aylva weggenomen.

‘Hoe!’ vroeg Adelen, zoodra hij dit opmerkte: ‘krijg ik heden middag mijne gewone buur niet aan tafel?’

‘Madzy heeft verkozen dezen middag hare kamer te houden,’ antwoordde Aylva: ‘zij klaagt over hoofdpijn.’

‘Ik hoop dat die spoedig zal geweken zijn,’ zeide de Abt: ‘maar zoude haar in allen gevalle raden eenige druppels vitriool te gebruiken, opgelost in dun bier, welk middel ik last zal geven dat men voor haar bereide.’

‘Is 't mogelijk dat zij ongesteld is?’ zeide Adelen: ‘na al de bekers die ik gisteren op hare gezondheid geledigd heb.’

‘Ik geloof zelfs dat gij er te veel geledigd hebt,’ zeide Aylva: ‘en dat dit juist de oorzaak is van haar wegblijven. Wie het hart van eene vrouw wil winnen,’ voegde hij er half luid bij, ‘moet beginnen met zich zelven te be-

aant. toomen: en dat deed gij gisteren niet.'

'Hoe!' riep Adelen: 'is het nufje verstoord omdat ik haar een onnoozelen kus heb willen geven naar Friesche wijs, toen de *Siward* werd opgeroepen.'

'Er werd geen *Siward* opgeroepen,' zeide de Abt: 'ik was het, die Broeder Syard riep en dit hebt gij verkeerd verstaan.'

Ter verklaring van dit gezegde moet ik den lezer herinneren aan het oude gebruik op de Friesche maaltijden om eenen opziener, *Siward* (waarschijnlijk hetzelfde als het Engelsche *Stewart*) te verkiezen, die zorg moest dragen dat er geene ongeregeldheden geschiedden. Telken reize als de naam *Siward* gedurende den maaltijd werd opgeroepen, stond het den gasten vrij de naast hen gezeten vrouwen of meisjens te kussen: en Adelen had den vorigen dag, naar het schijnt, van dit voorrecht, hoewel te onpas, gebruik willen maken.

'Al had ik u verkeerd verstaan,' zeide Adelen: 'dat was geene zaak om daarover alarm te maken, althands daar wij allen meer of min door den wijn verhit waren.'

'Veroorloof mij, u te doen opmerken,' zeide de Abt, 'dat noch de edele Olderman, noch ik, noch Broeder Syard eenigzins de grenzen eener betamelijke welvoegelijkheid zijn te buiten gegaan.'

'Broeder Syard!' hernam Adelen, den monnik van ter zijde aanziende: 'ik geloof het waarachtig wel! - de vrome man drinkt nooit iets als water.'

'Broeder Syard handelt wijsselijk en wel,' zeide de Abt: 'waren alle monniken hem gelijk, mijn vrome Broeder de Abt van Lidlum ware niet vermoord geworden door zijne eigene monniken, omdat hij hun het wijndrinken beletten wilde.'

'Voorwaar!' zeide Adelen, luidkeels lagchende: 'met uw vriendelijk verlof, dat was ook eene gestrengheid, welke niet veel beter verdiende, en welke gij Heer Abt, wel nooit in 't werk zult stellen.'

'Een weinig wijns is nuttig,' zeide de Abt: 'want wat zegt de apostel: *modico vino utere*: en ik heb altijd vrede en eensgezindheid onder de kudde van Sint Odulf weten te bewaren, door den wijn niet geheel te verbieden, doch de onthouding daarvan aan te bevelen: en broeder Syard die door zijn voorbeeld de matigheid aanprijst, vervult volkomen mijne bedoelingen.'

'Mij dunkt, edele Seerp,' zeide Aylva, na een geruim stilzwijgen, gedurende hetwelk de Abt zich van het langdurig verwijl, en Seerp Adelen van het hem weervaren ongeval op de voor hen staande spijzen krachtig hadden gewroken, 'mij dunkt hetgeen gij reeds gebruikt, moet u de verloren krachten eenigzins terug hebben gegeven en u in staat gesteld aan nieuwsgierigheid te voldoen, door ons een verslag te schenken van uw wedervaren.'

De dienaars rezen op en vertrokken, en Vader Syard maakte zich uit

aant. bescheidenheid gereed om hun voorbeeld te volgen, toen Adelen hem verzocht weder te gaan zitten, daar men zijne hulp als klerk van het gezantschap waarschijnlijk behoeven zoude.

Adelen deed vervolgens zijn verhaal, hetgeen door de aanwezigen met aandacht en belangstelling werd aangehoord. Gedurende hetzelve scheen de Abt eenigzins onzeker of hij het gedrag, door den verhaler gehouden, al of niet moest goedkeuren; want ondanks zijn zelfvertrouwen wanneer hij eenmaal een besluit genomen of een oordeel geveld had, had de goede Abt eenen bepaalden leidraad noodig aleer hij zoo verre kwam: hij zag dan ook beurtelings den Olderman en Vader Syard steelswijze aan: het onverwrikbare gelaat van den monnik gaf hem geene hulp; doch toen op het voorhoofd van Aylva zich eenige rimpels vertoonden, welke ontevredenheid schenen aan te duiden, trok ook de Abt de wenkbraauwen samen en loosde, toen Aylva zweeg, eene diepe zucht. Er was een oogenblik stilte.

'Ik moet erkennen,' zeide eindelijk Aylva, 'dat ik u verplichting heb voor de edelmoedige wijze waarop gij mijnen dienaar zijt bijgesprongen. Gij hebt u als een waren Fries betoond, zoo niet als iemand, die met eene gewichtige zending is belast. Wel is waar, gij hebt een weinig onvoorzichtig gehandeld, door u tegen de overmacht, en, wat meer zegt, tegen de overheid te verzetten; maar wie zoude eene zoodanige onvoorzichtigheid niet gaarne verschonen? Bedaardheid en kalm overleg van jeugdig bloed te wachten ware even ongerijmd als dat men den zoeten smaak van den room in een hoorn vol hoppebier wilde zoeken. Ik ben ook jong geweest en zoude waarschijnlijk niet anders hebben gehandeld dan gij... alleen spijt het mij, dat gij die Ridders, die u ontzet hebben, niet op ons maal genoodigd hebt.'

'Dat zij in Friesland komen!' riep Adelen uit, met kracht zijn drinkhoorn opvattende: 'komen zij als vrienden, Adelastins* staat voor hen open: komen zij als vijanden, ik zal hun den trots die hen bezielt, verleeren.'

'Hoe!' zeide Aylva, hem met verbaasdheid aanziende: 'de dienst die zij u bewezen, schijnt weinig dankbaarheid bij u te hebben verwekt.'

'Ik haat hen dubbel,' zeide Adelen, 'om die dienst zelve. Wat kon mij erger overkomen, bij den eeuwigen vete, dien ik tegen alle Hollanders voede, dan om weldaden van hen te genieten?'

'Indien u dusdanige gevoelens bezielen,' zeide Aylva, op een scherpen toon, die hem anders niet eigen was, 'dan verwondert het mij, dat gij eene zending op u hebt genomen, die geheel van een vredelievenden aart is: althands zoo beschouw ik die, en ook geloof ik, de eerwaarde Vader Volkert.'

* *Stins* of steenen huis was de benaming, welke in Friesland aan een slot of sterkte gegeven werd, *Adelastins* is dus: het slot van Adelen.

aant.

‘Voorzeker,’ zeide de Abt: ‘onze zending is geheel vredelievend!’

‘Het betaamt mij niet, uwe bedoelingen te beoordeelen,’ zeide Adelen: ‘wat mij betreft, ik weet wat mijn lastgevers van mij verwachten; - maar hoe dit ook zij, ik vertrouw, gij zult nimmer van mij vergen, dat ik het ontzach aan afgevaardigden verschuldigd, in mijn persoon zal laten hoonen: en dat een ernstig vertoog, door ons drieën bij den Graaf ingeleverd, mij recht zal verschaffen van de schelmen, die mij zoo onbeschaamd hebben aangerand.’

‘'t Is zeker,’ merkte Vader Volkert aan, ‘dat onze waardigheid dergelijke onbetamelijkheden niet dulden kan; - maar onze zending is vredelievend, gelijk ik gezegd heb: en daar blijf ik bij.’

‘Zoudt gij dan begeeren,’ vroeg Aylva, zich met eenige bevreemding tot Adelen wendende, ‘dat de Graaf om uwent wille die dorpers liet opknoopen? Ware eene dergelijke wraak eenen Edelman als gij zijt niet onwaardig?’

‘Gij hebt gelijk,’ antwoordde Adelen: ‘en ik verlang ook geenszins dat er om mij te gelieven eenig boer of burger tot spijs der raven verstrekke; - doch het zijn voornamelijk de poorters van Haarlem, die mij beledigd hebben: en hun stad moet voor hen instaan. Laat eene bezending uit de Overheden mij om verschoning komen vragen, en ik zal de zaak als afgedaan beschouwen: doch ontfang ik geen genoegdoening, zoo verklaar ik onze zending afgeloopen, en vertrek morgen weer naar Friesland.’

Niettegenstaande zijne ontevredenheid over den dwazen eisch van Adelen, kon Aylva den glimlagch niet terughouden, welken deszelfs buitensporige taal hem afperste: zijn gelaat nam echter spoedig weder een ernstiger plooi, maar gevoelende, dat hij, door Adelen tegen te spreken slechts olie in 't vuur zoude gieten, hernam hij op een minzamen toon:

‘Ik dacht, gij hadt ons verhaald, dat de zaak door tusschenkomst van 's Graven edellieden was bijgelegd en dat gij over en weder vrede beloofd hadt.’

‘Ik weet wat ik beloofd heb,’ zeide Adelen met trotschheid, ‘en zal het ook nakomen; maar ik heb niet beloofd, geene genoegdoening te zullen eischen: Gij hebt mij, hoop ik, verstaan, mijne Heeren! en gij ook Vader Syard, ik zal u verzoeken, een vertoog in den zin als ik het bedoel op het papier te stellen.’

Dit zeggende, keek hij den monnik aan, die hem van zijn kant insgelijks aanstaarde met een strakken blik, die zoowel bevreemding als ongenoegen teekende.

‘Hebt gij mij niet begrepen?’ hernam Adelen, bij wien die wijze van aanzien eenigen wrevel verwekte.

‘Ik wacht,’ antwoordde de monnik, ‘dat de eerwaarde Vader Abt en de Olderman mij mede hun wil doen verstaan.’

‘Recht zoo!’ zeide Vader Volkert: ‘ziedaar juist wat ik wilde gaan zeg-

aant.gen. Seerp Adelen is niet alléén afgevaardigd, en mij dunkt dat wij in eene zaak van dat gewicht, niet naar zijne pijpen behoeven te dansen, om mij van eene waereldsche uitdrukking te bedienen. Wat dunkt er den waardigen Olderman van?'

'Ik heb er niets bij te voegen,' zeide Aylva, 'dan alleen dit, dat zoo Seerp Adelen zich beledigd acht, niets hem belet zich bij den Graaf te beklagen, mits hij dit in zijn eigen naam en niet als afgevaardigde van Friesland doe.'

'En het is op deze wijze,' riep Adelen uit, terwijl hij de van gramschap vonkelende oogen van den eenen op den anderen liet rondgaan, 'dat gij de eer van onzen landaart ophoudt? eenen landsman, eenen mede afgevaardigde laat gij straffeloos hoonen en weigert gij uwe medehulp, wanneer hij vergoeding eischt. Vervloekt zij de dag, toen mijne landsluiden hunne keus op mij lieten vallen! vervloekt het uur, dat ik mij die liet welgevallen! vervloekt de geheele zending, waarvan ik mij nooit iets dan rouw voorspeld heb.'

'Bedaar Adelen!' zeide de Olderman, 'en bedenk u tweemalen, eer gij om eene bijzondere zaak die van Friesland in de waagschaal stelt. Noch de hoon u aangedaan noch uwe jonge jaren zouden u tot verschoning kunnen strekken, indien gij in dit geval meer gehoor gaaft aan uw drift dan aan het belang uwer landslieden.'

'Mijne jonge jaren!' herhaalde Adelen: 'zoo spreekt men altijd! - Men is altijd te jong of te oud. Ik heb toch de drie kruisen achter den rug en ben geen kind meer, al hebt gijlieden wat langer in de waereld rondgetuimeld. En gij moest niet vergeten dat de stem mijner landgenoten mij gelijke rechten heeft toegekend als aan u: en dat, wanneer ik spreek, ik het in hunnen naam doe.'

'En gelooft gij dan,' zeide Aylva, terwijl zijne oogen getuigden van de edele verontwaardiging, die hem bezielde: 'gelooft gij dat ik minder dan gij ons Vaderland en onze eer bemin? Neen, indien ik de dwaasheden wensch voor te komen, waartoe een kwalijk begrepen eerzucht u aanspoort, het is omdat ik sidder voor de gevolgen, welke zij voor Friesland kunnen te weeg brengen. Ik weet, dat gij er u niet over bekommert, of uw beklag een vredebreuk doet ontstaan; dat gij zelfs niets wenschelijker zoudt achten dan een oorlog tegen den Graaf; doch ik weet tevens, dat het ons niet geöorloofd is, om ter voldoening aan bijzondere wenschen en inzichten den fakkel der verwoesting in ons vaderland te brengen en alle onze landgenoten in een wis verderf te storten.'

'Gij verkiest dus des Graven boeien, welke hij niet eens meer de moeite neemt van te vergulden, boven de vrijheid?' zeide Adelen.

Aylva haalde zuchtend de schouders op: 'ik zie, waarde Seerp!' zeide hij: 'dat uwe ontmoeting van heden u van alle kalmte en bedaardheid heeft

aant. ontbloot: en die zijn echter noodig wanneer men een zoo gewichtig onderwerp bepraat: - wij zullen dus hier liever afbreken. Ik ga mij kleeden, ten einde vaardig te zijn om aan des Graven nodiging te voldoen. Vaarwel!'

Met deze woorden rees de Olderman op en begaf zich uit de kamer: een voorbeeld dat terstond door den Abt gevolgd werd, die weinig lust gevoelde om den woordenstrijd met zijn halstarrigen ambtgenoot te vervolgen. Adelen bleef dus alleen met Vader Syard.

Deze stond bedaard, met de armen kruislings over elkander geslagen den onstuimigen jongeling aan te zien, die in zijn leunstoel neergezonken met de beenen uitgestrekt en de vuisten krampachtig gesloten, scheen te zullen stikken van woede. Eindelijk sprong Adelen met woestheid op, ging vlak voor den monnik staan en zag hem met vonkelende oogen aan.

'Ik achtte u een echten Fries, monnik!' zeide hij.

'Ik heb niets gedaan, voor zooverre ik weet,' zeide Vader Syard, 'waarmede ik dezen naam zoude verbeurd hebben.'

'Gij,' vervolgde Adelen, 'gij, die mij aanspoordet vrede te maken met den Abt van Lidlum, ten einde de Hollanders geen gebruik zouden maken van onze verdeeldheden! gij, die mij den raad geeft, mij met de Vetkoopers te verzoenen en de wapens niet te gebruiken dan tegen onzen algemeenen vijand, gij weigert een vertoog voor mij op te stellen, hetwelk niet nalaten kon eenen gewenschten oorlog te weeg te brengen.'

'Gelooft gij dan,' zeide de monnik, 'dat uwe medeafgevaardigden dat vertoog zouden hebben willen goedkeuren? Zoo gij waant op eene dergelijke wijze het doel te bereiken, waar gij naar streeft, bedriegt gij uzelven. Of waant gij, in staat te zijn alleen met uwe bloedvrienden en volgeren de Hollandsche macht te weêrstaan?'

'Gansch Westergoo zal de wapens opvatten, zoodra ik het zwaard ontbloot!'

'Dat valt nog te betwijfelen,' hernam Vader Syard: 'doch zeker is het, dat noch de Cammingaas, noch de Martenaas, noch de Beymaas, noch een der vrienden van Aylva de hand zullen verleggen, wanneer zij vernemen dat het niet de zaak van Friesland maar de bijzondere wrok van Seerp Adelen geldt. En wat zal dan het gevolg van uwe oploopendheid wezen? Niets anders, dan dat Graaf Willem u in ketens slaat, uwe goederen verbeurd verklaart, en gelijk Koning Rehabeam van ouds, in stede van touwen, schorpioenen gebruikt om er Friesland mede te geesselen.'

'Wij zullen ons in dat geval reeds van nu af aan het juk moeten gewennen; want en uw nietige Abt en de gedienstige Olderman zijn even geneigd om blindelings al de vorderingen des dwingelands toe te staan, mits zij slechts den lieven vrede behouden.'

'Er zal onmisbaar oorlog komen,' zeide de monnik: 'doch *gij* zijt de

aant. man niet, die hem verwekken moet. De vreedzame Aylva zelf zal zich eenmaal genoodzaakt zien, zijne landgenoten ten strijde opteroepen. Wees tot zoolang bedaard: een te onberaden driftbetoon van uwe zijde kan alles bederven. Beloof mij, om eer drie dagen verloopen zijn, niet aan dezelve toe te geven: alsdan zal ik u mijne inzichten en verwachtingen mededeelen.'

'De inzichten en verwachtingen van Vader Syard!' zeide Adelen, terwijl hij den monnik met een spottenden glimlagch van 't hoofd tot de voeten bekeek.

'Een woord van Vader Syard zal zeven landschappen in rep en roer brengen: en dat kan Seerp Adelen niet, al helpt hem geheel zijn luisterrijk gezin. Ga thands en kleed u: men moet geene Graven van Holland laten wachten.'

Dit gezegd hebbende keerde hij zich om en verliet het vertrek. De Edelman oogde hem een poos vol verbazing na, en begaf zich vervolgens naar zijne kamer, gedurig nadenkende over de vreemde uitdrukking, die de monnik gebezigd had en over den onverklaarbaren invloed, welken deze over hem uitoefende.

aant. Vijfde hoofdstuk

De schoon-geveerde Paauw aanhoorde met begeeren
Het Nachtegaelken in de wilgen quinkeleeren
En werd byna verlieft op 't lieffelyck gezanck
En 't goddelyck musyck, dat uyt de tacken klanck.

Vondel, *Warande der dieren*

Ruim een half uur nadat het in het vorige hoofdstuk vermelde onderhoud was afgeloopen, wekte een herhaald geklop aan de poort de aandacht van Feiko, die zich toevallig op het binnenplein bevond. Hij ging terstond opendoen en herkende de beide Ridders, die hem des morgens uit den nood hadden geholpen: ‘Zijt welkom!’ riep hij met eene verheugde stem. ‘Ik had niet durven hopen u zoo spoedig terug te zien.’

‘Bevinden uwe meesters zich nog te huis?’ vroeg Deodaat zonder af te stijgen: ‘ga hun zeggen, dat wij hier zijn om hen naar 's Graven jachthuis te geleiden.’

‘Ik ga terstond de boodschap doen: hunne Edelheden zullen in een ommezien gereed zijn. Hier, Sikko! Hidde! luiaarts! waar zijt gij? Brengt de paarden van die beide Edellieden op stal. Gaat binnen, mijne Heeren! gaat binnen!’

‘Wij kunnen even zoo goed in den boomgaard wachten;’ zeide Deodaat, terwijl hij de teugels van zijn ros eenen dienaar in handen gaf; en den arm van zijnen vriend nemende, wandelde hij den hof in.

‘Ziedaar ons den geheelen dag in touw ten gerieve van dat Friesche gespuis,’ zeide Reinout op een gemelijken toon: ‘de Graaf had de uitvoering van dezen lastpost ook wel aan anderen kunnen opdragen.’

‘Het is niemands schuld dan de uwe,’ zeide Deodaat: ‘wat behoefdet gij onze ontmoeting van heden morgen op het jachtslot te verhalen. De Graaf heeft ons gezonden, omdat hij begreep, dat wij, wegens de bewezen dienst, den Friezen de meest welkome geleiders zouden wezen.’

‘Vlei u daarmede! - Gij zult zien hoe vriendelijk die Adelen ons zal aanzien... ik zoude voorwaar lust hebben hem eene poets te spelen: ik geloof dat ik den kokeler, dien de Gravin voor heden avond ontboden heeft, eenige

aant. grooten in de hand stop om hem te betrekken.'

'Denk hoe de Graaf dat op zou nemen; doch van dien kokeler gesproken, ik ben verlangend te weten of hij behendiger zal wezen dan Paolo. Heugt het u, hoe die ons, toen wij kinderen waren, met zijne kunsten wist te vermaken.'

'Wij waren toen kinderen, en met weinig te vrede: - ik hield niet van dien Paolo: hij sloeg mij altijd.'

'Ja, omdat gij hem altijd tot overlast waart; - maar of onze Heeren nog niet gereed zijn!'

'Indien zij niet spoedig komen, rijd ik weer heen,' zeide Reinout.

'Dwaas!' zeide Deodaat: 'zij wisten immers niet dat wij komen zouden, en 't wondert mij niet, dat zij lang werk hebben, althands Adelen, wiens gescheurde hozen waarschijnlijk naar den snijder zijn. Intusschen verlang ik naar hunne komst; want deze moesbedden zijn spoedig rondgewandeld en uw gezelschap is alles behalve opbeurend in de aangename stemming, waarin gij u bevindt.'

'Stil!' zeide Reinout, hem haastig in den arm grijpende, 'luister!'

'Ik hoor niets,' zeide Deodaat.

'Spreek zacht. Was het geen citer, die daar gestemd werd?'

'Een citer? Zoude het lieve meisje van heden morgen ons eene serenade geven, ten einde ons het wachten wat te verzoeten.'

'Bij onze lieve Vrouwe! men herhaalt het geluid! Dezen hoek om! hier komt het vandaan.'

Deodaat volgde zijn vriend, en, de kerk omloopende, welke middel tusschen de andere gebouwen in den boomgaard vooruit sprong, bevonden zich de beide Ridders voor een klein afzonderlijk huisje, dat met slechts één, vrij hooggeplaatst raam voorzien was, uit welk raam de toonen herklonken, die hunne ooren hadden getroffen. Aandachtig luisterden zij; maar hunne verwondering klom hooger, toen zij bespeurden, dat die akkoorden slechts het voorspel waren van een lied, hetwelk nu door eene zuivere, smaakvolle stem werd aangeheven. De woorden waren Friesch, en ongeveer van de navolgende beteekenis.

Zegt mij, vriendinnen!
Gij die het weet,
Baart ons het minnen
Blijdschap of leed?
Is liefde aan ons leven
Tot vreugde gegeven
Of stort ze ons in zorgen en pijnlijk verdriet? -
- Ik weet het niet.

'k Hoor alle dagen,
Vrolijk van zin,
Lieske gewagen
Van 't heil der min.
‘Zij voert ons tot zegen
Langs bloemrijke wegen.
't Is hemelsche vreugd die haar goedheid ons biedt.’ -
- Ik weet het niet.

Foelke daartegen
Klaagt zonder end.
‘Ik heb dien zegen
Nimmer gekend.
Nooit vond ik die bloemen
Waar minnaars van roemen.
Ach! dorheid en dorens is al wat men ziet.’ -
- Ik weet het niet.

Wat Lieske zeide
Had mij verheugd;
Maar Foelke schreide:
Weg was mijn vreugd.
Wat moet ik beginnen?
Hoe zullen mijn zinnen
Den twijfel ontgaan die heur rede mij liet? -
- Ik weet het niet.

'k Wil niet verheelen,
Of, naar ik gis,
Beî mijn gespelen
Hebben het mis.
Genoegen en smarte
Schenkt liefde aan het harte;
Maar wat weegt nu zwaarder, de vreugde of 't verdriet? -
- Ik weet het niet.

Het gezang had reeds een geruimen tijd opgehouden, toen nog de beide vrienden in aandachtige stilte onbeweeglijk stonden te luisteren. Intusschen hadden de betooverende toonen welke zij gehoord hadden, op beider ziel een verschillenden indruk gemaakt. Het kalm gemoed van Deodaat gevoelde zich in die weldadige stemming gebracht, welke goede muzijk

aant. altijd te weeg brengt op zielen als de zijne. Hij was met zich zelven en met de waereld te vrede: en hij verlangde, ja, de zangster te leeren kennen, welke zoo bevallig, zoo zuiver had gezongen; doch hij vergat geenszins dat hij in den boomgaard stond van een voormalig klooster, naast een bed waarop aardbeziën groeiden. De bruischende ziel van Reinout daarentegen, aan wien die hemelsche zang de melodijen van zijn bekoorlijk vaderland herinnerd had, gevoelde zich in eene andere waereld overgeplaatst; hij verbeeldde zich weder aan den oever van de Etsch of Anio de zuivere akkoorden te hooren, door de welluidende orgelkeelen der Italiaansche schoonen met zulk onwederstaanbaar vermogen voortgebracht: - een brandend, weelderig verlangen bedwelmde zijne zinnen: en hij zoude op dat oogenblik de waereld gegeven hebben om die hemelsche zangen, welke hem te meer bekoorden naarmate hij de woorden minder verstond, nogmaals te hooren, en de zangeres, welke zijne gloeiende verbeelding met al de bekoorlijkheden van jeugd en schoonheid vercierde, aan zijn kloppend hart te drukken of stervend van genot aan hare voeten neder te zinken.

‘Waarlijk?’ - zeide eindelijk Deodaat: ‘het wachten zoude mij nooit vervelen, indien ik altijd op eene dergelijke muzijk werd onthaald; doch hoe is het met u? droomt gij? of heeft dat lied u in slaap gemaakt? Gij zijt beter kenner dan ik; maar mij is het zeer goed bevallen!’

‘Zeer goed!’ herhaalde Reinout opstuivende: ‘en gij durft zeggen: zeer goed!’

‘In waarheid,’ hernam Deodaat: ‘voor zoo verre mij scheen, was de stem volkomen zuiver en ontbrak het der zangster niet aan gevoel; misschien zult gij zeggen, dat zij nog eenige methode behoeft, om...’

‘Zeer zuiver...! geen gebrek aan gevoel...! Deodaat! gij zijt de armzaligste, smakelooste aller menschen. Zijt gij een zoon van Italiën? Ik heb er dikwijls aan getwijfeld; doch nu ben ik zeker van het tegendeel. Kunt gij zoo flaauw, zoo afgepast spreken van de goddelijkste akkoorden die ooit menschenooren troffen. Die zangster was geen schepsel van klei en water: het was een engel, eene heilige! - Santa Maria! - Zeer zuiver...! veel gevoel!’

‘Nu wind uzelf maar zoo niet op: ik zal alles gaaf toestemmen... ofschoon het mij spijten zoude, indien die lieve stem aan eenig ander dan een menschelijk wezen toebehoorde; want ik zoude gaarne kennis maken met de zangster: en met engelen of heiligen ware ik misschien minder op mijn gemak; - doch hoe komt zulk eene virtuose in 't gezelschap dier plompe Friezen? - de nachtegaal bij de kikkers?’

‘Spreek mij niet van die Friezen. - Hoe kunt gij mijne zoete droomen door het noemen van zulke onbehaaglijke voorwerpen zoo wreedaartig verstoren?’

‘Om u des te beter het dwaze uwer opgetogenheid te doen gevoelen. Wie weet, die zangster is wellicht eene dier logge, rondwangige, flaauwoogige, plompe Friesche deernen, waar gij heden morgen niets van wildet hooren.’

‘Zoo gij een ander waart dan Deodaat,’ zeide Reinout, half boos en half lagchende, ‘zoude ik u uitdagen tot een gevecht op leven en dood, dat gij zoo kwalijk spreekt van iemand, die ik van heden af voor mijne jonkvrouw verkies.’

‘Des te beter,’ zeide Deodaat: ‘want wij zouden ook geen tijd voor een kamp hebben, vermits de Friezen hun middagslaapje schijnen gedaan te hebben; althands daar komt er een naar ons toe. In waarheid! die schijnt iets menschelijks te bezitten! Ik geloof waarachtig, dat hij een beschaafd voorkomen heeft.’

Hij bedroog zich niet; want het was de Heer van Aylva, die, in een donkerkleurig gewaad uitgedoscht, dat de waardigheid zijner houding nog beter deed uitkomen, naar hen toetrad.

‘Het doet mij leed, edele Ridders!’ zeide hij: ‘dat de onwetenheid waarin wij verkeerden dat ons verblijf door u met een bezoek zoude vereerd worden, oorzaak is geweest dat gij u eenigen tijd zult verveeld hebben.’

‘O! wat dat betreft,’ zeide Deodaat haastig: ‘wij hebben ons geen oogenblik verveeld: - gij bezit hier voortreffelijke middelen tot tijdkorting.’ - Hier trapte hem Reinout op den voet om hem te doen zwijgen.

‘Ik heb,’ vervolgde Aylva, ‘de dienst vernomen, welke gij aan mijnen reisgenoot en aan een mijner dienaars bewezen hebt: en ik bid u, de betuiging mijner oprechte dankbaarheid aan te nemen. 't Is door dergelijke hulp-betooningen, dat de wederzijdsche vriendschap tusschen Hollanders en Friezen meer en meer zal bevestigd worden en dat onze taak, welke daarheen leiden moet, aangenaam en gemakkelijk worden zal.’

De twee jongelingen zagen elkander met eenige tevredenheid aan, als wilden zij hunne verwondering betuigen over zoo veel minzaamheid en beschaafdheid bij eenen Fries.

‘Maar ik mag u niet langer ophouden,’ zeide Aylva: ‘zijt zoo goed mij naar het binnenplein te volgen waar mijne medeafgevaardigden u reeds verwachten.’

De Ridders volgden op deze uitnodiging den Olderman, doch niet zonder meermalen omtezien naar het raam, waaruit het lied zich had doen hooren; even als scholieren, die een poppekast niet dan schoorvoetende verlaten wanneer het uur van den schooltijd slaat.

Vergeefs! niets deed zich aldaar bespeuren en zij moesten voor het oogenblik de hoop opgeven om van haar, wier gezang hen verrukt had, ook het gelaat te leeren kennen.

aant.

Op het binnenplein vonden zij den Abt van Sint Odulf, in een half geestelijk, half waereldsch gewaad, en niet, zoo als de kerkvoogden in andere landen, op een muilezel, maar op een zwaar, wel doorvoed Friesch paard gezeten, terwijl Adelen eenen prachtigen witten hengst van reusachtige gestalte onder zich deed huppelen, en een zestal dienaars, mede te paard, hem omringden. Adelen en de beide Ridders groeteden elkaâr met die gedwongene beleefdheid, welke doorgaands plaats vindt tusschen den verplichten en den verplichter, wanneer zij elkander niet lijden mogen. De Abt was daarentegen recht uitbundig in zijne welkomstgroete: en zich in zegepraal de handen wrijvende, reed hij Aylva, die inmiddels op een klein bruin blesje gestegen was, op zijde: ‘ik had het wel gedacht,’ fluisterde hij hem in: ‘broeder Syard heeft den wenk begrepen, dien ik hem bij het verlaten der eetzaal gegeven heb: hij is gebleven en heeft Seerp Adelen tot betere gedachten gestemd.’

‘Mij dunkt,’ zeide Aylva, lagchend om zich heenziende, tegen Adelen: ‘dat wij dien sleep van dienaars wel te huis kunnen laten. De weg van hier tot aan de Vogelesang zal, hoop ik, wel veilig zijn; en al ware hij het niet, onder uwe bescherming en die van deze waardige Ridders geloof ik niet, dat wij twee oude lieden iets te vreezen hebben.’

Adelen was op het punt van hem te antwoorden, dat hij voor zich meer reden tot argwaan dan tot geruststelling zag in het gezelschap van 's Graven dienaars: hij bedwong zich echter en antwoordde op een koelen toon:

‘'t Is zoo als het u goeddunkt: - ook dient er wel iemand hier te blijven om te waken voor hetgene wij te huis laten.’

‘Gij ziet,’ fluisterde Deodaat Reinout in, ‘met welk eene zorg zij hunnen *harem* wenschen te bewaren.’

Reinout antwoordde geen woord; doch zich op de lippen bijtende, zag hij Adelen met een verstoorden blik aan.

De dienaars nu op een viertal na weggezonden zijnde, begaf de geheele stoet zich op weg.

‘Is het ons veroorloofd,’ zeide Aylva, onder het voortrijden, ‘de namen te vragen der edele Ridders aan welke wij heden dubbel verplicht zijn.’

‘Het smart mij,’ antwoordde Deodaat, ‘dat het vermelden daarvan u weinig bevredigen zal; daar onze namen u waarschijnlijk onbekend in de ooren zullen klinken. Mijn vriend heet Reinout, ik Deodaat van Verona.’

‘Verona!’ herhaalde Aylva, verbleekende en Deodaat met ingespannen verwachting aanstarende: ‘Zijt gij van Verona geboortig?’

‘Wij zijn te Bologna opgevoed bij den edelen Carlo della Scala,’ viel Reinout haastig in, een hem altijd onaangenaam onderzoek naar zijne geboorte willende vermijden.

Aylva zweeg, en eene sombere droefgeestigheid verspreidde zich over

zijn wezen. Hij scheen echter nog eene vraag te willen doen; maar Adelen was hem vooruit.

‘Alzoo zijt gij geene Hollanders,’ zeide deze, met een opgeruimden blik.

‘Wij hebben die eer even min als gij,’ antwoordde Reinout op een scherpen toon.

‘Des te beter,’ hervatte Adelen, zonder de bedoeling des Ridders te bemerken: ‘dan behoef ik met u niet te veinzen; want ik kom er rond voor uit, ik haat alle Hollanders, en het kost mij moeite, hun eenige vriendschap te bewijzen.’

‘Met uw verlof,’ zeide Deodaat: ‘wij hebben in dit land gastvrijheid genoten en mogen in onze tegenwoordigheid geene beschimpingen jegens deszelfs bewoners dulden.’

‘Verschoon mijnen vriend,’ zeide de Abt, haastig tusschen beide rijdende ten einde een twist te voorkomen: ‘hij heeft de ongelukkige gewoonte der Friezen nog niet kunnen afleeren, van overluid te zeggen wat hij denkt.’

‘Ik hoop, Heer Abt!’ merkte Reinout aan, die met deze vergoelijking weinig te vrede was, en als 't ware verlangde om aan alle woorden der Friezen eene haatlijke uitlegging te geven, ‘ik hoop dat gij van ons het tegendeel niet gelooft.’

‘*Sono due pazzi*,’* - fluisterde Deodaat hem in 't oor, echter zoo zoetjens niet of Aylva had het gehoord.

‘*E possibile*,’ zeide deze: ‘*ma hanno tutti due il cor ben posto*.’†

‘Is uwe Edelheid in ons land geweest?’ riep Deodaat, verwonderd van zijne landtaal zoo onverwachts en zoo zuiver te hooren spreken.

‘Ik heb er een jaar doorgebracht,’ antwoordde Aylva: ‘het gelukkigste en tevens het rampzaligste mijns levens: - dan, vergeef mij, het voegt mij op mijn leeftijd niet, in de tegenwoordigheid van hen die opgeruimd en jong zijn, aan treurige herinneringen plaats te geven. Zoo gij wat gelieft aan te rijden, ben ik daartoe bereid. Het zoude weinig beleefd zijn, te laat op het lustslot te komen.’

Dit voorstel vond algemeenen bijval, en men nam nu een vluggen draf aan: ‘Reinout!’ zeide Deodaat in 't voortrennen tot zijn vriend: ‘ik wed al wat gij wilt, dat uwe schoone zangeres ook in Italiën is geweest. Wil ik het hem zoo aanstonds eens vragen?’

‘Geen woord van haar tegen die Friezen,’ zeide Reinout, ‘zoo gij mij eenigzins vermaak wilt doen. Ik zal u wel eens nader zeggen waarom.’

Welhaast bevonden zich nu de ruiters in de breede laan, welke recht op

* Het zijn twee gekken.

† 't Is mogelijk; maar beide hebben het hart wel geplaatst.

aant. 's Graven jachtslot aanliep. Tot nog toe was het uitzicht meestentijds beperkt geweest door golvende duintjens, deels met eiken kreupelhout beplant, waarvan de dorre takken nog hier en daar voorzien waren met de verschrompelde en saamgetrokken bladeren van een vorig saizoen, deels met berken, wier jeugdig lentegroen het oog verheugde, - deels met enkele popelstruiken, wier aankomend blad in eeuwige onrust op den wind fladderde, - deels alleen overdekt met krakend mosch en geurige duinviooltjens; doch overal aan den benedenkant begroeid met welriekend pijpenkruid, met donkere netelstruiken en andere ontelbare gewassen, wier verscheidenheid vooral in het eerste lentesaizoen de omstreken van Haarlem in den dosch der vreugde kleedt. - Maar nu werd dat uitzicht ruimer: tusschen de kleine dwergeiken door, welke aan weerszijden in de laan stonden, blikte men op eene min of meer afhellende vlakte, met een frisch glanzend grastapijt overdekt, op hetwelk duizenden voorjaarsbloemen hare lagchende kleuren ten toon spreidden. Op de helft der laan was een plankenbrug, gelegen over eene smalle vaart of wetering, die van nabij Haarlem af tot aan Noordwijk liep, en van welke, ofschoon meest verzand, nog de sporen te vinden zijn op de plaats die wij beschrijven. Deze vaart werd niet verre van daar gevoed door eene smalle beek, welke het overtollige duinwater aanvoerde, en alvorens zij zich ontlastte, om een gedeelte der vlakte heenkronkelde en er een soort van afgezonderd vak van maakte, dat nimmer door eenig vee betreden werd, maar tot een lustperk diende, waar de Graaf zich benevens zijn hofgezin met onderscheidene spelen en oefeningen ging vermaken, en 't welk daarom *'s Graven made** heette, welke naam tot heden nog aan die plek gebleven is.

Ten noorden en ten zuiden paalde deze vlakte aan onafzienbare weiden, waarop vette runderen graasden, of waar men jeugdige veulens in zag dartelen; en ten westen aan een heuvelachtigen grond, met schapen bedekt en door kleine partijen kreupelhout omgeven, terwijl de blanke toppen der zeeduinen zich daarachter verhieven en den gezichteinder sloten. Maar, recht voor zich uit, zagen de ruiters het jachthuis, omringd met eeuwenheugende eiken en zware beuken, waarvan de eerste door hunne talrijkheid, door den rijkdom en de menigte hunner takken en twijgen, bijna even weinig doortocht aan de zonnestralen vergunden, als de breede en dichtgebladerde kruinen der laatstgemelde. Geen oord ter waereld levert in den voorjaarstijd zulk eene verscheidenheid en menigte op van lieflijk zingende vogels als Holland, en in Holland is er geene streek, waar zij zich in zulk een

* *Made* ('t Engelsche *meadow*) is een groen veld, hiervan *zich vermeien, spelemeien,* voor: zich op 't veld vermaken.

aant. aantal ophouden als aan den duinkant: en welke plek ook op aarde schooner en rijker aan prachtige of lieflijke tooneelen wezen moge, geene bestaat er, waar de natuur zich zoo bestendig levendig voordoet. Het was dan ook geen wonder, dat Floris de Vijfde, toen hij het bevalligst en best gelegen hoekje gronds, dat in zijn gebied te vinden ware, had uitgezocht om er een jachtverblijf neêr te zetten, geen meer geschikten naam voor het nieuwgebouwde lusthuis wist uit te denken, dan dien welken het bestendig gezang der vogelen, die deszelfs omtrek vervrolijkten, hem als van zelve aan de hand moest doen.

Het jachthuis zelf was eenvoudig en slechts van hout getimmerd; doch bevatte ruimte genoeg om des noods eene tijdelijke huisvesting aan den Graaf en aan zijne meest verhevene gasten te verschaffen, terwijl eenige kleinere gebouwen, welke dieper in 't bosch en minder in 't gezicht gelegen waren, de jagers van minderen rang konden bergen, en overigens tot stalling dienden voor paarden en honden. Geene gracht noch muur verdedigde het hoofdgebouw, 't welk dan ook niets aanbood dat eenen vijand in de verzoeking had kunnen brengen om er een aanval op te beproeven, daar het, als van den weg af gelegen, geen punt opleverde, dat de moeite waardig was om versterkt te worden, en bovendien geen anderen buit verschaffen kon dan de weinige meubelen waarmede het voorzien was. Op de gewelfde poort prijkte nog altijd de oude liebaart van Holland: welken de Graven uit het Henegouwsche huis, zoowel uit hoogachting voor de nagedachtenis des stichters, als uit inschikkelijkheid voor de dankbare gevoelens die de naburige landbewoners jegens hunnen weldoener Floris bleven koesteren, waren blijven eerbiedigen; maar ook hun leeuwen vertoonden zich op de banier, welke, als bewijs van 's Graven aanwezigheid, uit een der kruisramen stak, hoedanige er drie in den voorgevel waren, om wier bogen kunstig gesnedene bloemfestoenen praalden, en boven welke drie hertenkoppen de bestemming van het gebouw aankondigden. Vier kleine torentjens, den vorm hebbende van peperbossen, staken boven het dak uit, hetwelk eenvoudig met riet gedekt was.

Het was echter niet binnen dit gebouw dat zich de nieuw aankomenden begaven. Links van hetzelve, op een vrij uitgestrekt plein, hetwelk met fraaie ijpenboomen omgeven en door eene gevlochten heining tegen alle inbreuk beveiligd was, oefenden zich eenige wapenknechten, althands dit geleken zij van verre te zijn, in het schieten met den kruisboog. Een verlengde maaltijd had hen naar 't scheen in eene vrolijke stemming gebracht, en men kon reeds op zekeren afstand hun uitbundig gelagch en juichen vernemen. In weerwil van het spel dat hen bezig hield, hadden zij de aankomende ruiters van verre bespeurd, en een hunner had uit al zijn macht het perk verlaten, om hen in 't gemoet te loopen. Hij naderde Deodaat, wisselde

aant. zachtjens een paar woorden met hem, en keerde vervolgens naar zijn makkers terug.

‘Deze knaap verzocht mij,’ zeide Deodaat, zich tot de Friezen wendende, ‘u uittenoodigen om hier af te stijgen, en u bij het gezelschap te voegen dat ginds met den boog bezig is; gij kunt u aldaar vermaken tot dat de Graaf van zijn middagslaap ontwaakt en de Gravin van haar rid terug is.’

Tegen dit verzoek was niets in te brengen. De paarden werden aan de dienaars overgelaten, die hen naar de stallingen brachten, en de afgestegen ruiters wandelden naar de boogschutters, die zonder hun spel voor een oogenblik te staken, zich vergenoegden met de Friezen een nieuwsgierigen blik toetewerpen, en voor zoo verre zij in de nabijheid stonden, hen met een korten, doch wellevenden groet te verwelkomen. Dit onthaal, hoewel zonder plichtpleging, was politiek en door den Graaf voorgeschreven. Men wilde bij de afgevaardigden de overtuiging doen ontstaan, dat zij als goede vrienden en bekenden zonder komplimenten ontfangen werden, en behandelde hen daarom als zoodanig. Een enkele der aanwezigen, die het ambt van ceremoniemeester scheen waar te nemen, kwam uit den drom te voorschijn, en sprak de afgevaardigden aan: ‘het heeft den Graaf zeer leed gedaan,’ zeide hij, ‘u heden middag niet ter maaltijd te kunnen hebben; maar het is hier buiten slecht ingericht tot het geven van gastmalen: - in 't laatst der week hopen wij er hier echter een te geven, waartoe de toebereidselen gemaakt worden. - Ik zie, geloof ik, hier den edelen Aylva,’ (eene buiging) ‘den waardigen Abt van Sint Odulf,’ (eene buiging) ‘den doorluchten afstammeling van Frieslands koningen,’ (eene buiging). ‘Zoo gij, mijne Heeren! u, zoo lang de Graaf hier niet is, met ons gezelschap wilt vergenoegen, en een glas echten gekruiden wijn met ons drinken, zal het ons tot eer strekken. Wij ontfangen u gul en vrij: - morgen is het de dag der plichtplegingen.’

Hij die deze woorden sprak was een man van middelbare gestalte, en naar het scheen tusschen de dertig en veertig jaren oud: zijne houding was edel en vrij: zijne toon was kortaf als van iemand die gewoon is in 't veld bevelen te geven: zijn tongval eenigzins uitheemsch. Zijn gelaat, door de zon geroost, kondigde iemand aan, die nimmer tochten of vermoeienissen geschroomd had, en zijne sprekende oogen eene fiere hooghartigheid. Wat zijne kleeding betreft, die was hoogst eenvoudig en bestond even als die van de meeste aanwezigen, uit een groen buis met mouwen, dat op de dijen afhing, om het midden gesloten, en met bonte randen voorzien was: eene kleine kalot van rood of geel laken met eene klep van achteren, en van boven met een topje voorzien, waarvan zij den naam van *toppermuts* had, bedekte het hoofd tot over de ooren: een vest en hozen van dezelfde kleur en stoffaadje, benevens zwarte tootschoenen maakten overigens de dracht uit der aanwezige boogschutters.

aant.

‘Wij zijn gevoelig aan de beleefdheid, welke men ons bewijst,’ zeide Aylva tegen den edelman, die het woord gevoerd had: ‘een rond en gul onthaal is ons het aangenaamst: en het zoude ons spijten indien iemand om onzentwil plichtplegingen maakte.’

‘Bij Sint Nicolaas!’ zeide Adelen halfluid tegen den Abt: ‘men had ons toch eene betere plaats kunnen geven dan onder stalknechten en jageren, zoo als dit volkje schijnt.’

‘Wat dat betreft,’ zeide lagchende de edelman, die deze aanmerking gehoord had, ‘stel u gerust daaromtrent. Gij ziet hier al wat onze adel luisterrijkst bezit: die nu den boog spant is de Heer van Ligny; naast hem, de Heeren van Walcourt en Antogne: Henegouwen bezit geen kloeker Ridders dan deze drie Baanrotsen: die jongeling met zijn blonden kroeskop is de Heer van Brederode, en die met hem spreken zijn twee gebroeders uit den huize Teylingen; die met het deftige uitzicht is een Haemstede: - allen zijn aan het voormalige stamhuis vermaagschapt, en getrouwe dienaars van het tegenwoordige.’

‘En gij zelf,’ zeide Adelen, terwijl de vreemdeling voortging met de namen der aanwezigen op te noemen: ‘mag men naar uw naam vragen?’

‘Ik ben Heer van Treslong in 't Henegouwsche,’ antwoordde de Ridder, terwijl een vluchtig rood zijne wangen bedekte, ‘maar komt mijne Heeren! hoe is het? zult gij niet met ons eene kans wagen? - Het smart mij dat ik op het oogenblik buiten de gelegenheid ben om den waardigen Abt een gezelschap overeenkomstig zijnen stand te bezorgen; maar al de geestelijke Heeren zijn met de Gravin uit rijden.’

‘Bekommer u deswege niet,’ zeide de Abt: ‘ik zie gaarne een goed schot.’

‘Hij zou des noods nog een boog hanteren,’ zeide Adelen: ‘ik verzeker u, Heer van Treslong, naardien dat uw naam is, dat onze Friesche monniken de strijdkolf en den boog meer in de hand hebben dan het getijboek en dat, bijaldien ik geen goed kuras gedragen had, mij een Lidlummer monnik naar de eeuwigheid gezonden had.’

‘Inderdaad!’ zeide Treslong: ‘en heeft die twist gevolgen gehad?’

‘Eenige bebloede koppen. - Wij hebben vrede gemaakt en den zoen met een deftigen maaltijd gevierd, waar wij alle vete hebben afgedronken.’

‘Van drinken gesproken. - Ik zoude bijna vergeten u het welkom te brengen. - Herman! hier! vul ons een verschen nap.’

De schenker, tot wien dit bevel gericht was, had bij zich op eene houten stelling een fiksch vaatjen staan met net geschuurde zilveren randen en eene kraan van 't zelfde metaal. Drinkschalen van onderscheiden vorm en soort waren daar nevens: en die gevuld hebbende bood hij ze Treslong en den Friezen aan.

‘Ziet hier de echt nationale drank,’ zeide Treslong, ‘waarvoor ik en ipo-

aant. cras en malvezije laat staan, mits zij slechts naar den eisch bereid worde. Gelooft mij, mijne Heeren! deze is volgens het echte recept: zuivere Lotterwijn, gelijk onze neef... ik meen gelijk de Graaf... de Hertog van Gelder, wil ik zeggen, dien niet drinkt.'

Hier zweeg hij, eenigzins verward, terwijl Aylva hem opmerkzaam aanzag.

'Ik heb nimmer betere drank geproefd,' zeide de Abt, de drinkschaal met welgevallen ledigende.

''t Smaakt wel!' zeide Adelen: 'doch ik voor mij zoude een teug *swietendrank* blijven verkiezen.'

De omstanders, voor zoo verre zij dit hoorden, zagen Adelen met verbaasdheid aan, niet wetende wat hij door *swietendrank* bedoelde; maar de Abt redde hen uit de onzekerheid, door de mededeeling dat het een Friesche drank was, uit gedroogde rozijnen getrokken, op het vernemen waarvan de meeste edellieden de schouders ophaalden en Adelen medelijdend aanzagen.

Treslong en de beide Friesche edelen namen nu mede deel aan het spel: Aylva gaf weldra blijk dat hij de oefeningen zijner jeugd onderhouden, althands niet verleerd had, daar hij den schijf nimmer miste. Tot zijne bevreemding zag hij, dat de meesten der aanwezigen vrij slecht schoten en nimmer het middelpunt zoo nabij kwamen als de Heer van Treslong.

'Waarachtig!' fluisterde hem Adelen in: 'zoo dat volk niet beter weet te mikken, zal er nooit eer in steken om met hen slaags te raken?'

Meer en meer begonnen de gemoederen door drank en spel verhit te worden, toen er een twijfelachtig schot plaats vond, waardoor de goede harmonie die tot nog toe geheerscht had, gevaar liep van verbroken te worden. Adelen had namelijk de schijf herhaalde reizen in de middelste kringen geraakt en dacht reeds zeker van den prijs te zijn, toen de Heer van Treslong zoo juist aanlegde, dat hij zijn pijl volkomen in het middenpunt dreef. Straks ontstond er een uitbundig gejuich, en de Heer van Spangen, die den inzet bewaarde, was reeds gereed denzelven aan den winnaar ter hand te stellen, toen Adelen tusschen beide trad en beweerde dat het schot niet gelden mocht, aangezien Treslong, toen hij afschoot, niet op den behoorlijken afstand was blijven staan, maar eenen stap voorwaarts gedaan had. Uit eenen mond spraken de aanwezige edelen den Fries tegen, die, verontwaardigd dat men, zoo hij 't noemde, de waarheid zoo onbeschaamd dorst loochenen, zijne handschoen uittrok en die op het zand wierp, teffens zwerende, zijn gezegde te zullen goed maken tegen al wie een kamp met hem dorst wagen.

Vlugger dan een patrijshond die op het gevelde wild aanschiet, was Reinout, die met Deodaat en eenige Ridders van minderen rang op een afstand

aant. was blijven staan, dadelijk naar het ridderpand toegesprongen en reeds strekte hij de hand uit om het op te vatten, toen Treslong met eene donderende stem uitriep: ‘terug!’ - Terstond trad de jongeling verlegen achteruit en er ontstond eene algemeene stilte.

‘De Friesche edelman heeft gelijk,’ zeide Treslong: ‘ik ben onwillekeurig een stap vooruit gegaan: ik zoude echter de verschoning kunnen bijbrengen, dat hij zijne aanmerking had behooren te doen vóór, of op het oogenblik dat ik mijn pijl afschoot; maar daarvan wil ik geen gebruik maken. Ik sta hem den prijs af.’

‘Gij zijt bij God de eenige ronde kaerel dien ik hier ontmoet heb,’ zeide Adelen, naar hem toegaande en hem de hand toestekende, die Treslong al lagchende schudde; de overige edellieden, over de uitdrukking van den Fries gebelgd, zagen bleek of rood van gramschap en meer dan een sloeg de hand aan zijne dolk.

‘Met uw verlof,’ zeide de Heer van Brederode tegen Treslong, ‘is het uwe bedoeling, dat wij ons hier straffeloos door dien vreemdeling laten beledigen?’

‘Ik ken hier geen vreemdeling, mijnheer!’ zeide Treslong: ‘ik houde al de aanwezigen voor getrouwe vazallen van Graaf Willem, en het is mijn ernstig verzoek dat de zaak hier bij blijve en dat alle ongenoegen met den beker worde afgewisseld.’

Aylva zag nogmaals den Heer van Treslong zijdelings aan; maar zijne verwondering over den hoogen toon, welken deze voerde, was geweken. Hij trad een weinig terug, en Adelen ter zijde trekkende, fluisterde hij hem ongemerkt in 't oor: ‘bedwing u zooveel mogelijk: ieder is hier niet wat hij verbeeldt te zijn of ik bedrieg mij grootelijks.’

Naauwelijks was de eensgezindheid, ten minste schijnbaar, terug gekeerd, of een daverend hoefgetrappel liet zich van den boschkant hooren en een schitterende stoet van edele Heeren en Vrouwen kwam eene der zijlanen uitgereden. Nabij het perk stapten zij af, om zich bij het gezelschap te vervoegen, dat aldaar vereenigd was. Eene schoone vrouw, in cierlijk rijgewaad gekleed, en welke men zoo aan haar statig uiterlijke als aan de eer welke men haar bewees, voor de Gravin van Holland herkende, trad vooruit, aan de hand van eenen edelman van ruim vijftig jaren, wiens deftig mannelijk voorkomen wel geschikt was ontzach en eerbied in te boezemen.

Treslong ging hun te gemoet en wisselde eenige woorden met hen, welke door de Gravin met koele deftigheid en door haren geleider met een bedenkelijk hoofdschudden werden aangehoord.

Aylva had insgelijks eene schrede vooruit gedaan, toen hij in den nieuw aangekomen edelman den Heer van Beaumont herkende, met welken hij voor vijfentwintig jaren meer dan een wapentocht gedaan had. Hij bleef

aant. echter staan, in afwachting of deze hem insgelijks herkennen zoude.

‘Gelijk ik u gezegd heb, mevrouw!’ zeide Treslong overluid tot de Gravin: ‘het is nog onzeker of de Graaf heden wel verschijnen zal; nu hij zoo met die verwenschte scheele hoofdpijn geplaagd is. Mag ik intusschen aan u, gelijk aan den Heer van Beaumont, de edele afgevaardigden van Friesland voorstellen?’

De gravin beäntwoordde met eene koude beleefdheid den groet der Friezen, en had zelfs moeite om eene kleine opwelling van wrevel en ongeduld te bedwingen, toen haar de goede Abt welwillend aanraadde zijn middel van vitriool en dun bier tegen 's Graven hoofdpijn te beproeven; - maar Beaumont, die Aylva terstond herkende, trad naar hem toe en drukte hem hartelijk de hand.

‘'t Is lang geleden, dat wij ons laatst ontmoet hebben,’ zeide hij, ‘en het verheugt mij hartelijk iemand te vinden, met wien ik nog over den ouden tijd kan praten. Ware ik niet, ten einde mijne reputatie als galant Ridder op te houden, verplicht geweest de dames op haar rijtochtje te vergezellen, ik zoude wel hier gebleven zijn om u vroeger te ontfangen. Ik zie met vreugde dat gij onze oude krijgstochten nog niet vergeten zijt. Althands de keten, die u mijn broeder vereerde, en waarvan hij mij goedwillig een gelijken aanbood, hangt nog ter herinnering aan uw hals. - Mij dunkt,’ vervolgde hij, met een ontevreden blik omziende, en Aylva ter zijde trekkende; ‘die ontfangst is niet geweest gelijk die behoorde.’

‘Het onthaal was gul en vrolijk,’ antwoordde Aylva: ‘en men moet der jeugd zoowat toegeven; - doch wanneer men denkt eenen ouden gediende, als ik ben, beet te hebben, bedriegt men zich.’

‘De grap was niet oorspronkelijk tegen u gericht,’ zeide Beaumont: - ‘en ik kan u betuigen dat er geen opzet tot beledigen bestaat.’

Intusschen hadden de Gravin en hare Edellieden meerendeel op aangebrachte vouwstoelen, schabellen of tuinbanken plaats genomen, en zich met de Edellieden aan onderscheidene in zwang zijnde spellen gezet. Adelen, die weinig van die spellen verstond, vergenoegde zich met den in zijn oog zoo vreemden en zonderlingen tooi der jonkvrouwen aantegapen, nu en dan zonder te wachten dat men hem bediende, zijn beker aan het wijnvaatje te vullen, (eene ongemanierdheid, waarover ieder groote oogen opzette en welke aan verscheidene dames deed vragen, wie toch die kaal geschoren wildeman ware), en somtijds hard te geeuwen, waaraan niemand zich ergerde. Wat den goeden Abt betrof, hij was wel aan de Aartsbisschoppen van Keulen en van Trier en aan andere hooge prelaten voorgesteld; doch deze machtige rijksvorsten achteden het te veel beneden zich met den kerkvoogd van Sint Odulf in gesprek te treden; die zich dan ook genoodzaakt zag, zijne toevlucht te nemen tot het spelen van de rol van opmerker

en tot het heerlijke vocht, dat hem echter spaarzamer werd toebedeeld dan hij wel verlangde.

Nadat men eenigen tijd op deze wijze had doorgebracht en zich ondertusschen met kruidkoeken en andere lichte spijzen had verkwikt, wezen plotselings verscheidene vingers onder een vrolijk gelagch naar de oprijlaan, waarheen zich dadelijk alle oogen wendden. Niemand was er bijna, die zijne vrolijkheid bedwingen kon bij het zien der twee zonderlinge personen, welke van verre kwamen opdagen. De een was niemand anders dan de beroemde meester Barbanera, op een paard gezeten, zoo mager als hij zelf, hetwelk moeite genoeg had om door het zand voorttekomen op drie pooten, welke den schijn hadden of zij elke van een afzonderlijk paard genomen waren, zoo weinig evenredigheid hadden zij onderling: terwijl een vierde poot in trage luiheid achteraan sleepte. De andere persoon was de hansworst, die een graauwen ezel bereed, welke behalve met hem nog belast was met eene houten kast, waarboven Cezar in alle baviaansche deftigheid te pronk zat.

Naauwelijks had de Gravin hem opgemerkt of de koele onverschilligheid waarmede zij tot nog toe in spel en onderhoud gedeeld had, maakte plaats voor eene schier kinderachtige blijdschap: en terstond gelastte zij dat. men die beide kwanten, tot wier ontbieding zij zelve last had gegeven, in hare tegenwoordigheid zoude geleiden.

aant. Zesde hoofdstuk

> Tot u koom ick om hulp, vermits u swarte flessen,
> Gaen dieper in gespoock als alle toveressen.
> Wat ick u bidden magh, laat my door uwe gunst
> Eens sien, tot myn gerief, de krachten van de kunst.
>
> Cats, *Spoock-liefde*

Het was in den tijd, waarin onze geschiedenis voorviel, ja nog wel later, geene ongewone zaak, dat reizende zangers, vinders, meistreels of potsemakers ter verkorting der namiddaguren bij groote Heeren werden ontboden: en noch *l'Incomparabile*, noch zijn hansworst, noch zijn aap betoonden dus eenige verlegenheid, toen zij zich door eenen daartoe afgezondenen paadje voor het edel gezelschap op het grasperk gebracht zagen. De kist, door de kunstenaars mede gebracht, werd nu ontpakt: al de aanwezigen plaatsten zich op last der Gravin in een wijden kring en ontfingen stipt bevel de te verrichten toeren niet te storen noch den kokeler te naauw op de vingers te zien en hem zijne geheimen aftenemen; want de Gravin behoorde tot die lieden, welke, niet vlug zijnde om het fijne van eene kunstgreep te vatten, daarom juist niet gaarne zien, dat anderen die beter begrijpen dan zij.

Zoodra de toestel in behoorlijke orde gebracht was, begon de hansworst, na eene diepe buiging, een treflijke redevoering, waarin hij de schoone Gravin en haren doorluchtigen Echtgenoot boven alle andere vorsten van Europa verhief, en er breed van opgaf, dat de beroemde Barbanera zich alleen de verre reize naar Holland getroost had, om in de tegenwoordigheid van den Graaf aller Graven en den Veldheer aller soldaten gebracht te worden.

‘Eene fraaie aanspraak!’ zeide de Aartsbisschop van Trier tegen de Gravin, toen de nar algemeen werd toegejuicht: ‘jammer maar, dat ik die op mijne doorreize woordelijk door den spreker heb hooren opsnijden aan het Hof van Gelder, alleen met verandering van namen en tijtels.’

‘Onze waarde neef van Gelder zal zich toch niet beroemen dat hij nu reeds de Hertog aller Hertogen is, tenzij hij het sedert een paar dagen geworden zij,’ antwoordde de Gravin, doelende op de Hertoglijke kroon,

aant. welke den Graaf van Gelder geschonken was en die zij wist dat door haren gemaal geweigerd zoude worden.

Onderscheidene toeren, door de drie kunstenaars met een gelukkig gevolg ten uitvoer gebracht, droegen, meer nog dan de aanspraak, de algemeene goedkeuring weg, welke echter, om eene echt grammaticale spreekwijze te bezigen, aan den kwakzalver, in den stelligen, aan den al willens dwaas in den vergelijkenden en aan den aap in den overtreffenden trap geschonken werd. Alleen het gelaat der Gravin had deszelfs koele stemming hernomen, welke zelfs, toen de kunstverrichtingen eenigen tijd geduurd hadden, door kennelijke teekenen van weerzin en ongeduld werden vervangen. Om deze verandering in hare gemoedsgesteldheid, welke door eenen al te haastigen lezer wellicht aan een vrouwelijken gril zoude kunnen worden toegeschreven, te verklaren, dient men te weten, dat de Gravin naar de kunstenaars niet zoo zeer verlangd had om hunne behendigheid in gewone gochelaars kunsten te bewonderen (ofschoon deze de voorgewende reden ware); als wel omdat zij vernomen had, dat meester Barbanera het in de verborgene wetenschappen tot eene hoogte gebracht had, welke de zoodanigen, die er getuigen van geweest waren, met verbazing vervuld had; en dat zij in 't geheim vurig verlangde eenige bewijzen zijner bekwaamheid in die vakken te vernemen. De gewone kunsten, hoe vernuftig ook gedacht en hoe behendig ook uitgevoerd, verwekten bij haar dus niets dan verveling, even als dikwijls een wel uitgevoerd treurspel geen aandacht waardig is bij dezulken, die alleen om het ballet gekomen zijn: zij haakte naar het oogenblik dat al die bekers en balletjens en kastjens verdwijnen zouden om voor de in haar oog meer belangrijke kunsten plaats te maken; maar, gelijk het doorgaans gaat, zij was beschroomd om daartoe stellige last te geven, ja zelfs om hare geheime begeerte aan iemand mede te deelen. Eindelijk echter werd zij uit haren staat van ongeduld verlost, door eene vraag, welke Treslong aan den hansworst deed, wat of er namelijk in den zak school, dien hij bij zijne komst zoo zorgvuldig onder de tafel geplaatst had.

‘Daar in dien zak,’ was het antwoord, ‘zit het wonderbare glas, waarin mijn meester de toekomst leest.’

‘Ei! de toekomst! - En kunt gij die ook reeds verklaren, vriendje?’

‘Bij Sint Julfus,’ zeide de nar: ‘ik heb dagwerk om den menschen de dwaasheden te verwijten, die zij gedaan hebben, zonder dat ik er die bij behoef te voegen, welke zij zullen doen.’

‘Een goed antwoord,’ zeide Treslong; ‘maar, zoo het Mevrouw behaagt, zouden wij de geheimen van dat tooverglas ook wel eens willen kennen.’

‘Mijn vermaarde meester,’ zeide de hansworst, ‘zoude het zeker niet wagen, aan zulk een verheven gezelschap voortestellen, om de kennis, wel-

aant. ke hem zijne verborgen wetenschap van de bovenzinnelijke en bovennatuurlijke dingen verschaft heeft, op hetzelve toetepassen: en hij zal daartoe niet overgaan dan op drie voorwaarden, waar de billijkheid aan een iegelijk van zal blijken.'

'Men moet ze echter eerst hooren om ze te kunnnen beoordeelen,' zeide de Heer van Teylingen: 'wat zijn uwe voorwaarden?'

'De eerste is, dat het de uitdrukkelijke begeerte van Mevrouw de Gravin is, dat mijn meester zijne verborgene kennis ten toon spreide.'

'Mevrouw de Gravin hoort, wat die nar verlangt,' zeide Treslong lagchende: 'zal zij zoo goed zijn, een bevel dien overeenkomstig te geven?'

'Het zij zoo!' zeide de Gravin, half te vrede en half wrevelig: te vrede, omdat aan haar wensch voldaan werd, wrevelig, omdat zij zulks bekennen moest.

'Het tweede verzoek mijns meesters is, dat niemand het hem wijte, noch hem op de eene of andere wijze mishandele of benadeele, zoo altemet deze of gene zijner woorden iets bevatten mocht, dat min aangenaam in de ooren klonk.'

Het voorhoofd van den Heer van Treslong fronselde zich en hij zag de Gravin vragende aan.

'Deze bede is hoogst billijk,' zeide de Gravin: 'en ik verwacht dat niemand der aanwezigen zich tegen hare vervulling verzetten zal.'

'Wat de derde betreft,' vervolgde de dwaas, eene koddige buiging makende, 'zij bestaat alleen daarin, dat het aanzienlijk gezelschap indachtig zij, hoezeer wetenschap boven kunst verheven is en dus op eene hoogere belooning aanspraak mag maken.'

De Gravin knikte goedkeurend met het hoofd en wachtte nu even als elk ander met ingespannen nieuwsgierigheid wat er volgen zoude. Met behulp van zijnen makker ruimde Barbanera alles wat hem hinderen kon van de tafel, plaatste er vervolgens een glas op van buitengewone grootte, vulde het tot op de helft met een doorschijnend vocht 't welk hij uit eene lederen flesch schonk en wierp er onderscheidene poeders in, waarna hij den pokaal weder toedekte. Straks werd men eene zonderlinge werking in het glas gewaar: de daarin geworpen stoffen losten zich op en vormden onderscheidene gedaanten, naar ertsen en plantsoorten, ja zelfs naar dieren en menschen zweemende, verschillende van kleur en grootte. Nadat men gedurende eenige oogenblikken dit schouwspel had aangestaard, verzocht de hansworst, dat al wie zulks verkoos eenige vragen aan zijnen meester zoude doen.

Geen mensch deed zich op; want, behalve dat niemand bij zulke gelegenheden gaarne het voorbeeld geeft, dorst men niet beginnen, zonder de toestemming der Gravin, op welke alle blikken gevestigd waren.

aant.

‘Mevrouw!’ zeide eindelijk Treslong: ‘indien uwe Genade het voorbeeld niet geeft, zal niemand onzer de vermetelheid hebben van het orakel te raadplegen.’

‘Wat zoude ons lot ons kunnen scheelen,’ zeide de Aartsbisschop van Keulen, ‘indien wij niet omtrent dat onzer edele gastvrouw gerust gesteld waren.’

‘Hoe, Hoogwaardigste!’ zeide zij glimlagchende, ‘gij die een Prelaat zijt, gij spoort ons aan eenen duivelskunstenaar te raadplegen.’

‘'t Zijn allemaal fratsen en narrepoetserijen,’ hervatte de Dignitaris: ‘ik heb dat meer gezien; maar het loopt op dwaasheid uit.’

‘Welaan dan,’ zeide zij: ‘hoewel het ons weinig betaamt, zullen wij ons niet aan het algemeene verlangen onttrekken; doch wij begeeren, dat niemand ons volge, uitgenomen Yolente van Dampmartin en Ottilia van Naaldwijk: wij vrouwen,’ vervolgde zij met een vrolijken lagch, ‘vertrouwen ongaarne onze geheimen aan de ooren van zooveel bijstanders.’

Men trad eerbiedig op zekeren afstand terug: de Gravin, door de twee jonkvrouwen vergezeld, begaf zich naar den kokeler, wien zij de vraag voorstelde of zij nog lang met haren echtgenoot gelukkig zoude wezen. Barbanera boog zich eerbiedig, lichtte het deksel van het glas, stak er het eene einde van zijn tooverstaf in, en gaf haar het andere in de hand, terwijl hij zelf met een zilveren pijpje in het vocht blies.

Terwijl zij des meesters voorschrift opvolgde, gaf ondanks haar voorgewende bedaardheid het trillen van het stokje tegen den rand van het glas hare heimelijke angst te kennen: de waarzegger zag haar beurtelings scherp in de oogen en dan weder in het glas. Op eens trok hij de wenkbraauwen saam; de Gravin ontstelde en zag in het glas; het vocht was op eenmaal zwart geworden, en de zich daarin bewegende gedaanten zwommen als paerlen of tranen heen en weder. Het gelaat der schoone vrouw werd bleek als een doek.

De omstanders, welke de vraag niet gehoord, doch wel de kleurverandering der Gravin bespeurd hadden, stonden verbaasd en verstomd. Treslong deed een stap voorwaarts; maar trad weder terug, toen hij bemerkte dat de zwarte tint na eenige oogenblikken weder verdwenen was en alles zich in het glas voordeed als te voren.

Nu stak Barbanera het hoofd naar de Gravin; en de tooverroede terugnemende, fluisterde hij haar de navolgende voorspelling in 't oor:

‘*Sombres jours bientôt viendront:*
Haults Seigneurs trépasseront;
Paix et lesse jâ suivront:
Lis et roses fleuriront.’*

* Droeve dagen zullen komen:
Groote heeren zullen sneven;
Vrede en vreugde zullen volgen:
Roos en lelie zullen bloeien.

Teffens wees hij op het glas, waar de Gravin of werkelijk, of door een spel van hare verbeelding, een bloemkransje op den bodem zag liggen.

‘Het slot vergoedt het begin,’ zeide zij zuchtend: ‘ik verlang verder niets te weten. Mejuffers!’ vervolgde zij tot de haar omringende dames zoodra zij naar hare plaats gekeerd was: ‘ik raad geene van u allen aan, den meester te gaan raadplegen. Het is een gevaarlijk spel voor vrouwen.’

‘Het zal derhalve onze beurt worden,’ zeide 's Gravin vertrouweling, de Heer van Naaldwijk: ‘wat mij betreft, ik geef er niet om of iemand de vraag en het antwoord hoore. Heksemeester!’ vervolgde hij, een stuk geld op de tafel werpende: ‘zeg mij slechts of mij een lang leven is toegedacht?’

De waarzegger stelde hem het stokje ter hand; maar nauwelijks stak de Ridder het in 't water of hij zag de kleur van hetzelve in die van bloed veranderen terwijl hem Barbanera toeriep:

‘*Arc est tendu et flêche preste,*
Qui bientot férira ta teste’.†

‘Het zij zoo!’ hernam Naaldwijk, nadat hem Deodaat op zijn verzoek de beteekenis dier woorden had doen kennen: ‘ik zal dan voor 't minst een krijgsmansdood sterven.’

‘Zal mijn lot even voorspoedig wezen?’ vroeg de Heer van Spangen, terwijl hij den wichelaar zijne gift aanbood.

Ook hij zag dezelfde bloedkleur. ‘Hou thands uw Fransch maar voor u,’ zeide hij: ‘ik heb aan dat teeken genoeg.’

‘Wanneer ik sterven zal, is mij vrij onverschillig,’ zeide Harcourt: ‘zeg mij, zoo gij kunt, wie mij dooden zal:’ en, den staf met eene vaste hand aangrijpende, stak hij dien in het vocht.

Meester Barbanera beschouwde een wijl de zich daarin voordoende gedaanten, en op eene derzelve wijzende, die naar een dorschvlegel zweemde, zeide hij:

‘*De villain ignoble fléau*
Vous occira sur le préau.’‡

† De boog is gespannen, de pijl gereed,
Die ras uw hoofd zal treffen.

‡ Eens dorpers onedele vlegel
Zal u op het veld doodslaan.

aant.

Andere Ridders en edellieden volgden: en bijna ieder ontfing een onheilspellend antwoord. Het was niet onbelangrijk op te merken, hoe elk hunner zich in deze omstandigheid gedroeg. Sommigen lagchten overluid; doch hunne gedwongene houding toonde genoeg aan, hoe weinig zij innig tot vrolijkheid gestemd waren: anderen zagen den toovenaar met een gramstorigen blik aan: enkelen bleven in diep gepeins verzonken zijne voorspelling overdenken.

‘En gij, mijnheer van Beaumont!’ riep Naaldwijk dezen Edelman toe, die met Aylva stond te praten: ‘zijt gij niet nieuwsgierig om uw lot te vernemen?’

‘Ik zie niet,’ antwoordde Beaumont, ‘dat de wetenschap die gij allen hebt opgedaan, u veel profijt heeft bezorgd?’

‘Kom aan! kom aan! laat u overhalen,’ klonken nu verscheidene stemmen: ‘het is immers slechts een spel.’

‘Indien het u aangenaam zijn kan, welaan dan,’ zeide Beaumont: ‘zeg mij waarzegger! of ik in het lot van al die brave Heeren deelen zal; want mij dunkt, dat er eene groote slachting onder hen zal plaats hebben.’

‘*En tout temps te gardera Dieu*
D'eau, de fer, de bois en de feu’*

was het antwoord des waarzeggers.

‘Waarlijk! gij meent het wel met mij,’ zeide Beaumont lagchende, ‘en hebt op eene dubbele belooning recht. Kom aan, mijnheer van Aylva, het is uwe beurt.’

‘Kunt gij raden wat ik u vragen wilde?’ zeide deze tot den profeet.

Naauwelijks had meester Barbanera hem in de oogen gezien of hij wenkte de omstanders terug te treden.

‘Hoe nu!’ zeide Aylva; verbaasd het stokje in de hand nemende, ‘mag niemand het antwoord hooren?’

‘*Ricordatevi di Bianca di Salerno*,’† fluisterde hem de waarzegger in 't oor.

‘*Madre di Dio*!’ riep Aylva sidderend uit.

Op het hooren van dezen kreet kwamen de omstanders weder naar voren; waarop de kokeler terstond overluid deze regels volgen liet:

* God zal u altijd bewaren
Voor water, staal, hout en vuur.

† Herinner u Bianca van Salerno.

‘*Il cane la brebis mangea,*
Mais l'agnel tôt reviendera.’*

‘Mensch!’ zeide Aylva: ‘van wien hebt gij deze dingen?’

Doch Adelen was hem reeds voorgetreden. ‘Elk zijn beurt, vriend Aylva!’ zeide hij: ‘kom, meld mij eens, kokeler! of Friesland nog lang vrede zal hebben. Maar spreek mij geene vreemde talen, die ik toch niet versta.’

Barbanera bedacht zich een oogenblik, en terwijl het water weder de bloedkleur aannam, zong hij het referein van een platduitsch liedje:

‘*Waert up de fruntering!*
De viant ist da.’†

‘Men moest een ezel zijn, om dit niet te begrijpen,’ zeide Adelen, terwijl hij vergenoegd aftrok.

‘Zal ik goede tijding uit Verona hebben?’ vroeg Deodaat, aan wien Reinout deze vraag had geopperd. Het antwoord was:

‘*Nouvelles qui vous parviendront,*
Joie et douleurs vous causeront.’‡

‘Men behoeft geen toovenaar te zijn om zulk een antwoord te geven,’ zeide Reinout, en zijns makkers plaats innemende, vroeg hij of hij de schoone zangster zoude leeren kennen wier maatgeluid hem verrukt had, en bekwam het navolgend orakel:

‘*De Sirènes le chant plaira;*
Mats male mort s'en suivera’.**

‘En gij, eerwaardige Abt!’ vroeg Treslong den Vader Volkert: ‘wilt gij ook de wijsheid des kunstenaars niet beproeven?’

‘Ofschoon ik zijne waarzeggingen voor dwaze en onbeduidende praktijken houde,’ antwoordde de Abt, ‘wil ik echter uit achting voor het aan-

* De hond heeft het schaap opgegeten;
Maar het lam zal weldra terugkomen.

† Waakt op de grenzen!
De vijand is daar!

‡ De tijdingen, die u zullen komen,
Zullen u vreugd en leed veroorzaken.

** Der Siren lied zal behagen;
Maar droeve dood er op volgen.

aant. zienlijke gezelschap hem eene vraag voorstellen. Ik begeer geenszins het toekomende uittevorschen, daar het in iemand van mijn karakter hoogst ongepast ware; doch zal hem alleen naar het tegenwoordige vragen. Zeg mij nu, toovenaar! dragen al de monniken van Sint Odulf hunnen Abt in hun gemoed de achting toe, die zij hem verschuldigd zijn?'

Een algemeen gelagch ontstond toen de waarzegger antwoordde:

'*Souvent qui porte mître*
d'Abbé n'a que le titre.'*

'Lagcht zooveel gij wilt mijne Heeren!' zeide vader Volkert: 'zoo als zij dan wezen moge, ruil ik mijne waardigheid tegen geene andere: want in Sint Odulf heerscht rust en vrede, 't geen men niet van alle konventen zeggen kan: en ik ben meer heer in mijn klooster dan Jan van Arkel in zijn Bisdom, waar hij van verdriet is uitgeloopen.'

'Kent gij den Bisschop van Utrecht?' vroeg Beaumont.

'Hij is kort na zijne verheffing onze kloosters komen bezoeken... een schoon jongeling was hij, en wien de myter wél stond, dat mag gezegd worden: - hij kwam eerst te Sint Odulf: en toen gaf ik hem op zijne reis naar de andere kloosters onzen broeder Syard mede, die hem overal heeft rondgeleid en alles verklaard, of ik het zelf gedaan had... maar nu, gij, mijnheer van Treslong, die mij aangespoord hebt om den kokeler te gaan raadplegen, gij lagcht mij uit en zijt zelf nog niet bij hem geweest.'

De Ridder zag hem glimlagchende aan, en naar Barbanera gaande, nam hij den tooverstaf uit deszelfs handen. Maar naauwelijks had hij dien in het vocht gestoken, en de vraag gedaan of hij slagen zoude in de onderneming welke hij in den zin had, of de waarzegger zag hem met smeekende oogen aan, wrong de handen en viel op de knieën neder.

'Hoe nu schurk! wat heeft dat te beduiden?' vroeg Treslong.

'*Perdonatemi, illustrissimo Signor conte!*'† riep Barbanera als in doodsangst uit: '*ma non posso dir...*'‡

'Gij kent mij!' zeide de Graaf; want het was Willem IV zelf, die gewoon was zijn rang afteleggen wanneer hij met zijne hovelingen aan 't spelen was, en zulks dezen avond langer dan gewoonlijk had volgehouden, eerst om zich met de Friezen te vermaken en vervolgens om den toovenaar te misleiden: 'Welnu! wat zegt uw orakel?'

* Dikwijls heeft hij die een myter draagt
Alleen den tytel van Abt.

† Vergeef mij, doorluchte Heer Graaf!

‡ maar ik kan niet zeggen...

aant.

Barbanera liet het hoofd op de borst vallen, sloeg de oogen neder, kruiste zijne armen en mompelde toen: '*Non vi é altro oracolo che quello del conte di Geldria*.'*

'Ellendeling!' riep de Graaf vertoornd uit en wierp den tooverstaf met geweld van zich af. Ten einde de uitwerking van des waarzeggers woorden te verstaan, dienen mijne lezers zich te herinneren, dat de oude Graaf Reinout van Gelder, toen hij Willem IV als kind ten doop hield, de voorspelling gedaan had, dat zijn peetekind eenmaal door het zwaard der Friezen zoude omkomen. Hoewel niemand en vooral de Graaf zelf ooit veel gewicht had gehecht aan de taal des ouden mans, dien men als half zinneloos beschouwde, liet derzelver aanhaling op zulk een oogenblik en bij eene zoo zonderlinge gelegenheid niet na, een diepen indruk op het gemoed der aanwezigen te maken.

Aylva was de eerste, die de stilte brak, welke dit voorval had doen ontstaan. Eerbiedig naderde hij Willem en, zich ontdekkende: 'Heer Graaf!' zeide hij, 'vergeef het mij, die u vroeger reeds herkend had, zoo ik u niet eerder de hulde heb bewezen, die u toekomt; maar ik had uw verlangen, van onbekend te blijven, geraden en geëerbiedigd. Het voegde mij niet, ongeroepen het woord tot u te voeren; maar de taal, door gindschen bedrieger gesproken, maakt het mij tot een plicht, u te verzekeren, dat, zoolang de Friezen in u eenen goeden en gunstigen beschermer vinden, gij van Friesche zwaarden niets zult te vreezen hebben.'

'En ik waarborg u,' voegde Beaumont er bij, 'dat uwe Genade geen waardiger en getrouwer vriend kunt hebben dan den Heer van Aylva, althands zoo hij nog dezelfde is die hij voor vijf en twintig jaren was.'

'Wij danken u, waardige Aylva,' zeide de Graaf, hem bewogen de hand toereikende: 'wees verzekerd, dat ons het welzijn van uw gewest waarin wij zulke getrouwe vrienden bezitten, op 't naaste aan 't harte ligt. Vergeef ons, zoo wij ons niet dadelijk aan u bekend hebben gemaakt; maar wij moesten den dag van morgen aan onze waardigheid geven en daarom wilden wij dien van heden buiten den band der plichtplegingen doorbrengen.'

'De Heer van Aylva had er wel bij mogen voegen dat hij thands uit zijn eigen naam sprak en niet als afgevaardigde van Friesland,' zeide Adelen half luid tegen den Abt.

'Stil! stil!' voegde hem deze zachtjens toe: 'onze vriend is een wijs man; maar hij vergeet somtijds dat hij medeafgevaardigden heeft. Intusschen voegt het ons, insgelijks den Graaf te gaan begroeten.'

'Ik zal wachten, dat hij zelf mij aanspreekt,' hernam Adelen: 'o! dat ik

* Er is geen ander orakel dan dat des Graven van Gelder.

hem eerder gekend hadde, ik had liever deze hand afgekapt dan dat ik ze hem had toegestoken.'

'Gij zijt toch niet verstoord op ons, mijne goede Heeren!' zeide de Graaf, op datzelfde oogenblik minzaam tot hen tredende. 'Wij hebben gehoord dat er heden morgen een uwer in den Hout onaangenaamheden heeft gehad. Deze zaak zal onderzocht worden. Reeds hebben wij een der aanstokers van dat geschil, eenen boschwachter, die in onze eigene dienst was, zijn afscheid doen geven.'

De Abt boog zich met eerbied. Adelen maakte eene stijve buiging en bleef toen strak voor zich kijken.

'Gij hebt zoo straks uwe hand aan den Heer van Treslong gegeven,' vervolgde Willem: 'zult gij die aan den Graaf weigeren?'

Adelen stond nog roerloos. Beaumont, die eene uitbersting vreesde, trad haastig tusschen beide:

'Het is niet aan den afgevaardigde van Friesland,' zeide hij, 'het is aan Jonker Seerp Adelen dat Willem van Henegouwen de hand biedt.'

'Seerp Adelen heeft vrijwillig de hand aan den Heer van Treslong gegeven,' zeide de weerbarstige Fries: 'den Grave komt of de hulde of de handschoen van Frieslands afgevaardigde toe.'

''t Is genoeg,' zeide Willem, die zich zonder naar deze taal te luisteren reeds had omgewend: '*on ne scauroit faire boire un asne s'il n'a soif*.* Mevrouw de Gravin! zoude het uwe goedkeuring wegdragen, indien we de paarden lieten opzadelen?'

De Gravin maakte eene toestemmende beweging: en het gezelschap, dezen wenk verstaande, maakte de nodige toebereidselen om te vertrekken.

'Wat belieft uwe genade, dat met deze kokelers gedaan wordt?' vroeg Reinout aan den Graaf, terwijl hij op Barbanera wees, die met behulp van zijn makker den toestel bereids weer had ingepakt.

'Mij dunkt, zij zouden een groot verciersel zijn voor den kastanjeboom op het achterplein,' zeide Naaldwijk.

'Dat men hen met zweepslagen de Vogelesang afdrijve,' zeide Willem op een gestrengen toon.

'Mijn edele Heer!' riep de Gravin, hem bij de hand nemende: 'zij hebben mijn woord in uw bijzijn ontfangen, dat men hun geen leed zoude doen.'

De Graaf bedacht zich eenige oogenblikken. 'Welaan!' zeide hij vervolgens: 'breng hun een paar gulden: en daarbij onzen stelligen wil, dat zij na vierëntwintig uren zich niet weder in onze staten vertoonen, op straffe van

* Men kan geen ezel doen drinken zoo hij geen dorst heeft.

aant. aan den Rechter te worden overgeleverd, als schuldig aan duivelskunstenarijen. Gij hebt ons verstaan, Reinout! zorg dat zij het wel begrijpen: - en deel onzen last aan den Schout van Haarlem mede, dat hij voor de uitvoering zorge. - En nu, mijne Heeren! is het tijd van gaan. Wie ons liefheeft, volge ons.'

In weinige oogenblikken was de gansche stoet te paard gezeten, en naar Haarlem in aantocht. Alleen Reinout en Deodaat bleven een poos achter om den kokeler 's Graven besluit mede te deelen, en volgden toen, schoon op eenigen afstand, den trein.

Het was eerst nabij het oude Johanniter klooster, dat zij dien weder in 't oog kregen en zagen, dat de Friezen, waarschijnlijk om den Graaf eer aan te doen, niet afstapten, maar mede naar Haarlem reden. 'Hou even op,' zeide Reinout: 'ik krijg daar een inval.'

'Deze of gene zottigheid,' zeide Deodaat.

'Neen, in ernst! -Wij hebben den avond vrij: laat ons dien besteeden om achter het geheim te geraken, dat ons zoo na aan 't harte ligt.'

'Wat zijn uwe voornemens?'

'Volg mij, en gij zult die vernemen;' antwoordde Reinout, terwijl hij rechts af een weg insloeg.

'Gaat gij verre?' vroeg Deodaat: 'ik ben vermoeid en verlang hartelijk naar mijn bed.'

'Niet verder dan de hut van Walger den boschwachter, waar wij onze paarden zullen laten,' antwoordde Reinout.

'En dan?'

'En dan! - maar gij bezit niet de minste verbeeldingskracht! Dan sluipen wij naar het klooster, trachten onze schoone zangster te ontdekken...'

'Beklauteren de muren, rooven haar weg, slaan alles dood, en voeren onzen buit naar ons paleis te Verona: - is dat uwe bedoeling niet?'

'Niet volkomen!' antwoordde Reinout, lagchende in weerwil van zichzelven: 'indien wij haar slechts kunnen zien en hooren, dan ben ik voldaan.'

'Ik beken u van harte, dat ik al zoo lief op mijn bed lag en van daar die hemelsche toonen hoorde: - zoo wij eens betrapt worden, terwijl wij rondom dat klooster dwalen, zal onze ontdekkingreis stof genoeg opleveren tot eene maand bespotting.'

'Welnu! laat mij dan alleen gaan,' zeide Reinout, wrevelig: 'ik geloof indedaad, dat men alleen beter tot zulk een tocht geschikt is.'

'Reinout!' zeide Deodaat, het hoofd langzaam schuddende, 'dat heb ik niet aan u verdiend! - Gelooft gij, dat ik u verlaten zoude, hoe zot de avontuur die gij voorhadt ook wezen mocht.'

'Vergeef mij,' zeide Reinout: 'heb slechts de goedheid mij niet weer te kwellen; gij weet, wanneer ik verliefd ben, versta ik geen boert.'

Gedurende deze woordenwisseling waren zij de woning des boschwachters genaderd: dezelve was tegen een klein duintje gelegen, en van den zijweg waarop de vrienden zich bevonden, afgescheiden door een scherm elzen hakhout en door twee zware wilde kastanje boomen, die thands in vollen bloei stonden, en tusschen welke het pad lag, dat dwars door het hakhout naar den ingang der woning geleidde. De Ridders stegen af, en terwijl Reinout de paarden aan den boomstam bond, begaf zich Deodaat naar de hut om den boschwachter of iemand der zijnen te roepen, ten einde bij de paarden te blijven en die te bewaken, zoolang zij op hunne ontdekkingsreis uit waren.

aant. Zevende hoofdstuk

O hemel! ja! dus was haar spraak, haar tred, haar wezen:
Zij is het.
N.S. van Winter, *Monzongo*

Daar de deur half aanstond, behoefde Deodaat zijne komst door geen geklop aantekondigen, maar trad onverhinderd in. Het verblijf van Walger bestond uit een vrij ruim vertrek, waarvan een derde was ingenomen of overdekt door den wijd vooruitstekenden schoorsteenmantel, binnen welks omvang een paar zijden spek, eenige gevilde en ruige konijnen en eene menigte netten en vischwant hingen te droogen. Eene tafel van ruw hout die nabij het venster stond, een paar zitbankjens en jachtgereedschappen van allerlei vorm en gebruik, maakten de eenige meubelen uit, waarmede overigens dit verblijf was voorzien.

De zon was sedert een geruimen tijd ondergegaan, en de schaduw welke de breede kruinen der beide kastanjeboomen om zich neerwierpen, had over al de voorwerpen die zich in de stulp bevonden eene duisternis verspreid, waar aan de oogen van hen die zich binnen bevonden reeds gewend waren, maar welke Deodaat, die van buiten kwam, belette den vorm of de kleur van eenig ding duidelijk te onderscheiden. Alleen de smeulende gloed van een paar kluiten afgestoken derrie, die op den haard lagen, wierp een flaauwen schemerschijn om zich heen, en deed al de voorwerpen op eene nog ongewisser en fantastischer wijze uitkomen.

Het eerste wat onze Ridder bij het inkomen bespeurde, was eene aan de tafel zittende gedaante, welke hij voor de vrouw des boschwachters hield, en die een pak dat naar een kind geleek op den schoot had. Zonder verder rond te zien naderde hij dit vrouwelijk wezen.

‘Vrouwtjen!’ zeide hij: ‘kunt gij of uw man even buiten komen om onze paarden vast te houden?’

De gedaante hief het hoofd op met een half versmoorden kreet van schrik (want zij had de komst van Deodaat niet opgemerkt); doch antwoordde, zich terstond herstellende: ‘ik ben de vrouw van den boschwachter niet; maar 't zal nu moeilijk schikken u te helpen.’

aant.

De stem was zoo zoet en welluidend, en deed zich in zulk een zachten tongval hooren, dat Deodaat een oogenblik verlegen en opgetogen van verwondering bleef staan: ‘Vergeef mij,’ zeide hij vervolgens: ‘ik heb, geloof ik, eene domme streek begaan; maar de duisternis belet mij te zien tot wie ik spreek, en welk een tijtel ik moet geven aan haar die mij de eer aandoet van mij te antwoorden.’

‘Aha! zijt gij het?’ vroeg een ander lief stemmetje, 't welk aan een jong meisje toebehoorde, dat van achter de schouwe uit een donkeren hoek kwam opdagen.

‘Mijn mooi Friezinnetje van heden morgen,’ riep Deodaat vrolijk uit, die Sytske herkende aan haar uitspraak zoowel als aan haar kleine gestalte en vluggen lichaamszwaai.

‘Wacht!’ hernam Sytske: ‘ik zal licht opsteken; want de kat alleen kan in deze duisternis zien. Vrouw! waar bewaart gij de lamp?’

‘Achter, op den schoorsteenrand,’ antwoordde uit de in den donkeren hoek aanwezige bedstede eene flaauwe stem, welke Deodaat voor die van des boschwachters huisvrouw herkende.

Het kleine Friezinnetje klom op een bank en kreeg niet zonder moeite de lamp van hare plaats, waarna zij gehurkt bij het vuur ging zitten om licht te verschaffen; maar vruchteloos bracht zij het eene aangestokene strootje voor en het andere na bij de pit: het vlammetje was uit eer de olie vuur vatte.

‘Ik zal zien of ik u helpen kan,’ zeide Deodaat, toen het meisje over haar mislukte pogingen onverduldig werd: ‘de tocht door dien schoorsteen blaast de vlam uit:’ en zich op de eene knie naast haar nederlatende, dekte hij het aangestoken vlammetje met zijn toppermuts tegen de lucht die van boven kwam, waardoor eene herhaalde poging gelukkiger slaagde.

Het licht werd nu op de tafel geplaatst; maar, was de verbazing van Deodaat groot geweest, toen hij de liefelijke stem der onbekende gehoord had, hij stond nu als opgetogen, toen hij haar die zoo bevallig gesproken had mocht aanschouwen.

Voor zooveel men, nu zij gezeten was, hare gestalte kon beoordeelen, was zij rijzig van postuur; doch haar fijne leest was gewikkeld in een zwarten zijden mantel, die niets liet bespeuren dan de bevallige ronding van een leliwitten arm, die tegen de toen algemeen heerschende mode, tot boven den elboog bloot, en om het lijf van een ziekelijk kind, dat op haar schoot zat, geslagen was. De kap van den mantel bedekte het hoofd, en was onder de kin vastgestrikt, doch liet echter vrijheid om de edelste en tevens innemendste wezenstrekken te beschouwen, welke immer in het hart eens jongelings liefde verwekt hadden. De strenge regelmaat des beloops van neus en voorhoofd, welke aan het profil der Grieksche Juno herinnerden, was getemperd door den zachten, minzamen opslag van twee groote, heldere hemels-

aant. blaauwe oogen, overwelfd door gitzwarte wenkbraauwen, zoo zuiver van omtrek, als waren zij door een penceel gevormd, en door de kuiltjens welke in de van gezondheid schitterende wangen en in de ronde kin als tot eene schuilplaats voor de bevalligheden gevormd waren. Een klein vlekje ter zijde des bovenlips, in stede van het gelaat te ontcieren, stak geestig af tegen de blanke tinten van het fijne, met blaauwe adertjens gemarmerde vel, en verhoogde de levendigheid van uitdrukking der wezenstrekken, vooral wanneer zij zich tot een lagchje saamtrokken, en de half geöpende rozemond de dubbele rij der hagelwitte tandjens ontdekken liet.

'Bij mijne ziel!' dacht Deodaat: 'Reinout heeft een heerlijken inval gehad: en ik gun hem zijne zangeres, zoo ik dezen lieven engel op mijn gemak mag blijven beschouwen.'

'Waarlijk, bevallige jonkvrouw!' vervolgde hij, overluid: 'ik dacht weinig dat de nederige stulp van Walger met zulke bezoeken vereerd werd. Zij strekte menigmalen tot eene verzamelplaats voor de jagers: maar zij zoude nimmer ledig zijn, indien men altijd zeker was, er zulke gasten aantetreffen.'

Naauwelijks had hij dezen volzin geëindigd, of hij werd knorrig op zichzelf en vond de geuite plichtpleging laf, ontijdig en ongepast. Het antwoord der schoone versterkte hem in deze opvatting.

'Ik geloof niet,' zeide zij op eenen vriendelijken, maar gevoelvollen toon, 'dat de jagers, waar gij van spreekt, veel genoegen zouden vinden in een zoo droevig schouwspel als het geen deze plaats thands verschaft,' en zij wees den Ridder naar de bedstede, waar hij nu eindelijk eenen geestelijke ontdekte, oogenschijnlijk gereed de plichten van zijn heilig ambt waartenemen bij eene vrouw, welke op het leger lag uitgestrekt.

'Is de vrouw van Walger ziek?' vroeg Deodaat.

'Er is een ongeval gebeurd,' antwoordde de onbekende: 'zij heeft eene wond aan 't hoofd bekomen.'

'Ja freule!' voegde Sytske er bij: 'zoo gij dat een ongeval noemt... als of het niet de schuld van dien bozen boschwachter ware: dat het een rechte smijtersbaas is, heb ik van morgen al opgemerkt.'

'Ik heb al meer bespeurd,' zeide Deodaat, het hoofd schuddende: 'dat Walger de beste man niet was. Wel Elske!' vervolgde hij, naar de bedstede gaande: 'hoe staat het er mede?'

'Ik hoop dat het schikken zal, Ridder!' antwoordde Elske, moeite doende om met het hoofd te knikken: 'hadden deuze brave menschen mij niet geholpen, ik ware er om koud geweest.'

'Stil!' zeide de geestelijke, die onbewegelijk naast de bedstede zittende, haren polsslag gadesloeg: 'gij moet zoo min mogelijk spreken.'

'*Corpo di Bacco!*' klonk op eens de stem van Reinout, die met vrij wat gedruis binnentrad: 'moet ik tot morgen bij de paarden blijven?'

‘Bedaar wat,’ zeide Deodaat: ‘hier is eene zieke.’

‘En gezonden ook naar ik merk,’ hernam zijn vriend, rond ziende: ‘'t verwondert mij niet, dat gij mij in zulk gezelschap vergeet. Zult gij mij het genoegen doen, van mij aan deze jonkvrouwen voortestellen? want zeker hebt gij reeds kennis gemaakt. *Madre di Dio!* deze hier heb ik meer gezien.’ Dit zeggende pakte hij Sytske bij den arm, die zich haastig losrukte.

‘Jongeling!’ zeide vader Syard, (want deze was de monnik, die naast het ziekbed zat) oprijzende en met een streng gelaat naar hem toetredende: ‘bewaar uwe loszinnigheid voor het hof van Graaf Willem: daar mag zij misschien behagen! - hier is zij ongepast.’

‘Vergeef mij, *Pater*!’ zeide Reinout, zonder zijn spotachtigen toon te laten varen: ‘ik had u niet gezien: en ik wist niet, dat deze schoonen zoo gelukkig waren u tot haren beschermheer te hebben...; maar zoo ik mij wel bezin:’ voegde hij er bij, op eens van toon veranderende: ‘draagt gij niet het ordekleed van Sint Benedictus?’

De monnik knikte toestemmend.

‘En dit meisje was het, dat heden morgen onze hulp voor Seerp Adelen inriep?’

‘Dat was ik,’ zeide Sytske: ‘en nogmaals dank voor uw bijstand.’

‘En deze daar,’ vervolgde Reinout, met klimmende belangstelling, terwijl hij de onbekende met opgetogen verbazing beschouwde: ‘behoort zij ook bij u?’

‘Wij zijn de jonkvrouw hier gevolgd,’ zeide vader Syard.

‘Ik ben een zot, een ezel!’ riep Reinout, zich voor het hoofd slaande: ‘vergeef mij, schoone freule! zoo ik ééne, eene enkele uitdrukking gebezigd heb, die uw toorn verwekken kon.’

‘Er was geen opzet tot belediging,’ zeide de onbekende op een vriendelijken toon: ‘hoe zoude ik dan toornig zijn.’

‘'t Is hare stem, bij alle Heiligen!’ zeide Reinout: ‘en gij liet mij buiten staan, Deodaat!’

‘Ik zoude u juist zijn gaan roepen,’ zeide Deodaat.

‘Maar, wat zegt gij toch?’ zeide de jonkvrouw, die niets van den uitroep van Reinout begreep, terwijl zij eerst dezen en vervolgens de overigen verlegen aanzag.

‘Waarlijk ja,’ zeide Deodaat halfluid tegen zijn vriend: ‘nu meen ik ook de stem te herkennen.’

‘Meenen! - Zoo gij het minste gevoel in uwe ziel bezat, zoudt gij er zeker van zijn zoowel als ik,’ hernam Reinout, opgetogen.

‘Ik geloof, dat die Heeren gek zijn,’ zeide de onbekende tegen Sytske, terwijl zij opstond en haar het kind overhandigde: ‘zij hebben mij nooit hooren spreken.’

aant.

‘Neen, maar wel zingen,’ zeide Reinout: ‘en de ooren, die eens de melodij uwer stem dronken, zullen haar nimmer meer met eene andere verwarren.’

‘Hoe!’ zeide de jonkvrouw, sterk blozende: ‘gij hebt...’

‘Vergeef ons, edele freule!’ zeide Deodaat: ‘wij zijn onbescheiden geweest. Dezen achternoen bevonden wij ons toevallig in den hof van het oude Sint Jansklooster... en het was vergeeflijk, dat wij niet vertrokken, voor dat de hemelsche muzijk geëindigd was, die ons daar mocht boeien.’

‘Ik dacht niet dat iemand anders mij hoorde dan Sytske,’ hernam de onbekende: ‘had ik geweten, dat zulke kenners, die beter zang gewend zijn, naar mij luisterden, ik had wel gezwegen; doch kom! ik verpraat mijn tijd... en die arme vrouw ligt ondertusschen te steunen. Hoe gaat het nu, vrouwtje?’

Dit zeggende, plaatste zij zich naast het bed.

‘En dat meisje, dat niet terugkomt,’ zeide Sytske: ‘en de Olderman en Seerp Adelen, die misschien al ongerust zijn over uw uitblijven.’

‘Dat zal zich wel schikken,’ hernam de jonkvrouw: ‘lang mij even dat kommetje aan: ik moet het linnen nog eens betten.’

Sytske leide het kind op het bed, en hield een kommetje met azijn en water voor hare schoone meesteres, terwijl deze met den linkerarm het hoofd der lijderes ondersteunde en met de rechterhand het verband der wond bevochtigde. Deodaat nam dadelijk deze gelegenheid waar om nuttig te zijn: en de lamp van de tafel nemende, hield hij het licht bij. In dien tusschentijd verzocht Reinout aan den monnik, hem te willen verhalen wat er voorgevallen was, en bood zijne hulp aan voor zooverre hij van eenige dienst kon wezen

‘Het is ongeveer twee uren geleden,’ zeide vader Syard, ‘dat een klein meisje, naar ik meen het dochtertje van deze vrouw, aan ons verblijf kwam aankloppen en schreiende aan den dienaar die haar inliet, verhaalde, dat haar vader hare moeder doodgeslagen had.’

‘Dat is niets nieuws,’ merkte Reinout aan: ‘dat doet Walger alle maanden eens; maar ga voort, Pater.’

‘De twist scheen daaruit ontstaan te zijn, dat er in de afwezigheid des mans iemand van wege den Graaf is gekomen met de boodschap, dat men zijne diensten als boschwachter niet meer nodig had, uit hoofde hij zich heden morgen in den twist met Seerp Adelen gemengd had.’

‘Indedaad, nu herinner ik mij, iets van zulk een bevel gehoord te hebben.’

‘De man, die wel beschonken te huis kwam, geraakte op het hooren dezer tijding en van de verwijtingen zijner vrouw bij die gelegenheid zoo in toorn, dat hij haar met het hoofd tegen de steenen smeet: - wanende dat zij dood was, nam hij de vlucht.’

aant.

‘Laat hij wegblijven: een schurk minder in de buurt.’

‘Men kwam mij dit alles boodschappen, terwijl de afgevaardigden, als u bewust is, afwezig waren. Ik bevond mij juist bij de jonkvrouw, die terstond begeerde het meisje te zien. Na het ongeval uit haren mond vernomen te hebben, besloten wij het kind te volgen in de hoop dat zoowel geneeskundige als geestelijke hulp nog tijdig genoeg mocht komen. Wij vonden de vrouw nog altijd bezwijmd en een kleiner kind kermende op het bed. Met Gods hulp brachten wij haar weder tot haarzelve en de Jonkvrouw verbond de kwetsuur, welke ik mij vlei dat weldra genezen zal, zoo er geene koorts of ontsteking bij komt.’

‘Men beweert,’ zeide Deodaat, die mede aandachtig had toegeluisterd, ‘dat hoofdwonden in dit land nog al niet gevaarlijk zijn.’

‘Dit schijnt de ondervinding te bevestigen,’ zeide de monnik.

‘Er zijn wonden, die even snel geslagen worden en wier genezing onmogelijk is,’ zeide Reinout, de Friesche Jonkvrouw met een smachtenden blik aanziende. Zij sloeg echter geen acht op zijne ontijdige liefdesverklaring, daar zij bezig was met het verband, dat los geraakt was, weêr vasttehechten.

‘Kunt gij ook iets nader bijlichten?’ zeide zij: ‘het springt gedurig los... 't gaat al weêr niet,’ hervatte zij, een weinig ongeduldig.

‘Met uw verlof,’ zeide Deodaat: ‘zoo ik even helpen mag - ik geloof dat ik zie waar het aan hapert.’

‘Gij!’ zeide de Jonkvrouw, hem eenigzins verwonderd aanziende: ‘welnu!’ vervolgde zij glimlagchende: ‘wijs mij eens te recht.’

‘Zie,’ zeide Deodaat, de lamp aan Reinout ter hand stellende, die bij zichzelven vloekte: ‘indien gij het linnen hier dubbel vouwt en er dit end doorhaalt, en voorts kruislings over het hoofd slaat, kan het verband onmogelijk los gaan.’

Terwijl hij aldus sprak, voegde hij de aanwijzing bij het voorschrift en geleidde de blanke en poezele handjens der schoone over het hoofd van des boschwachters vrouw, niet zonder eene zoete en zalige trilling te gevoelen, welke die aanraking in geheel zijn wezen te weeg bracht.

‘Gij hebt gelijk,’ zeide de Friezin, toen zij naar eisch geslaagd was: ‘en ik dank u voor de hulp.’

‘Wie had het ooit gedacht?’ voegde Sytske er bij: ‘dat een Jonker beter een verband zou leggen dan Freule Madzy, die ik niet dacht dat haarsgelijke had.’

‘De oorlog maakt ons deze kennis vaak noodzakelijk,’ zeide Deodaat; ‘maar nimmer heb ik haar met zooveel genoegen in 't werk gesteld als nu.’

Op ditzelfde oogenblik ging de stulpdeur open, en Marretje, des boschwachters dochter, welke, nadat hare moeder weer was bijgekomen, door deze was uitgezonden om eene buurvrouw te halen, ten einde bij hare moe-

der te waken, kwam springende en in de handen klappende terug, de oude boerin bij de hand geleidende, welke de taak van oppaster zoude waarnemen. ‘Goed nieuws!’ zeide zij: ‘ik breng een meester mede, die moeder wel terstond genezen zal.’ Hier zweeg zij plotseling, onthutst op het zien der beide Ridders.

‘En wie is de kunstenaar, die dat wonder doen zal?’ vroeg Reinout, zich omkeerende: ‘ei zoo! is het die schurk?’

Het was in de daad meester Barbanera, die de hut binnentrad en eene diepe buiging voor het aanwezig gezelschap maakte.

‘Zijt gij het, ongeluksvogel?’ vroeg Deodaat: ‘gelooft gij, dat een der onderzaten van Graaf Willem nog met uwe hulp gediend zal wezen na al de elenden die gij hem en zijn huis voorspeld hebt? Verbeeld u, *Pater*!’ vervolgde hij tot den monnik: ‘dat deze kwakzalver de stoutheid heeft gehad om heden avond, ter beloning der gunst waarmede hij op de Vogelesang ontfangen was, niets dan rampen aan onzen Vorst en het daar tegenwoordig gezelschap te voorspellen.’

Meester Barbanera haalde de schouders op en hief de oogen opwaart, als wilde hij te kennen geven, dat men alleen het gestarnte en niet hem beschuldigen moest. Vervolgens begaf hij zich naar de bedstede en wilde de hand der lijderes nemen om haar pols te voelen, toen Reinout hem bij de kraag vatte en terugtrok.

‘Waag het niet haar aan te raken,’ zeide hij op een gramstorigen toon, ‘zoo gij niet begeert dat wij terstond den eersten last des Graven ten uitvoer brengen en u tot een aas der kraaien maken.’

‘Gij zoudt kwalijk doen,’ fluisterde de kwakzalver hem in 't Italiaansch toe: ‘gij zoudt daardoor den eenigen man wegruimen, die het geheim uwer geboorte kent.’

‘Gij!’ herhaalde Reinout, in dezelfde taal, terwijl hij de armen vallen liet: ‘Welnu,’ vervolgde hij, hem in een hoek van het vertrek voerende, ‘morgen ten acht ure wacht ik u hier weder. Den brenger van echte tijdingen zal ik rijkelijk beloonen; maar den bedrieger ernstig straffen: wees daarvan zeker.’

‘Ik zal komen,’ zeide de kwakzalver; ‘doch onder een beding: gij zegt niets van dit aan uwen makker: en gij komt alleen.’

De monnik en Deodaat, bezig met de zieke zijnde, hadden niets van dat gesprek vernomen. ‘Mij dunkt,’ zeide de eerstgemelde, ‘dat het alleen aan de lijderes staat om te beslissen of zij van de hulp des vreemdelings al of niet wil gebruik maken.’

‘Ik gevoel mij beter,’ zeide Elske: ‘en ik hoop dat het zonder medicijnen wel zal schikken; als buurvrouw Machtelt bij mij blijft van nacht; want ik ben doodsbang alleen.’

aant.

‘In dat geval kunnen wij terugkeeren,’ zeide vader Syard tegen zijne twee gezellinnen: ‘het voegt ons niet, de Heeren aan 't klooster langer in ongerustheid te laten.’

‘Gij zult ons vergunnen u veilig naar huis te geleiden,’ zeide Reinout: ‘het is avond en in de duisternis zoudt gij kunnen verdwalen.’

De monnik nam dit aanbod met eene stijve hoofdbuiging aan: Madzy hoorde het niet of deed althands of zij het niet hoorde en nam afscheid van de gewonde, haar belovende, den volgenden dag naar haar te komen zien: de kwakzalver werd op eene zachte wijze de deur uitgeschoven en het gezelschap verliet de hut, Elske aan de zorg van buurvrouw Machtelt overlatende.

Het was nu volkomen nacht geworden, en daar de maan nog niet op was gekomen, donker genoeg: zoodat er reeds eenige behoedzaamheid noodig was om den rijweg te bereiken langs het smalle paadje door het kreupelhout, waarop Reinout de anderen voorging, die hem een voor een volgden. Op den rijweg gekomen begon men min of meer de vormen der dingen te kunnen onderscheiden en Reinout, den kastanjeboom naderende, greep naar den toom van hetgeen hij voor zijn paard hield.

‘Dat is mijn paard niet,’ zeide hij: ‘is het uw vos, Deodaat?’

Dit zeggende liet hij den toom in de hand zijns vriends glijden en sloeg zijn arm om den nek van een ander viervoetig dier; dan op hetzelfde oogenblik gaven beide een kreet van verbazing.

‘Wilt gij mij dit paard uit de openbaring voor mijn vos verkoopen?’ vroeg Deodaat, de hand strijkende over de uitstekende bouten en knoken van het dier dat hij vasthield.

‘Hier heeft tooverij plaats, bij alle duivels!’ vloekte Reinout, die in de plaats van het spiegelgladde vel van zijn zwarten hengst, de stekelhairige vacht van een ezel voelde.

‘Wat is u toch overkomen?’ vroegen vader Syard en de beide meisjens, als uit één mond.

‘Hier priester! eene bezwering! - het is de boze zelf, die mij in 't aangezicht vaart,’ brulde Reinout, wien een zwart dier, dat zich van des ezels rug scheen los te maken, in 't aangezicht was gevlogen.

‘Cezar! hier!’ riep plotseling de stem van den hansworst, die naast de beide dieren welke hij bewaken moest zat te dutten, en nu eensklaps opsprong.

‘'t Zijn de beesten van den kwakzalver, die wij voor de onze aanzagen,’ zeide Deodaat, in gelagch uitberstende

‘Schurk!’ riep Reinout, den hansworst in de hals knijpende: ‘wat belet mij u op de plaats te doorsteken?’ en met een hief hij zijn dolk op.

‘Foei Reinout, schaam u!’ zeide Deodaat, hem terughoudende: ‘een aap en een nar, zijn dat gepaste kampvechters voor u?’

aant.

‘Gij hebt fraai spreken,’ hernam Reinout, zijn dolk weder opstekende, ‘uw gezicht is niet, gelijk het mijne, opengekrabd door dat satansche beest.’

Meester Barbanera, die tot nog toe vol angst in het pad teruggeweken was, kwam bij dit gezegde voor den dag met eene zalfpot, die hij Reinout aanbood, en welke deze terstond over den kastanjeboom heen deed vliegen, zeggende: ‘Loop naar den duivel met uw gesnor. - Waar zijn onze paarden?’

‘Dat is waar ook,’ zeide Deodaat: ‘met al die gekheid zijn onze paarden nog zoek.’

‘Ik heb hier bij onze komst niets gezien dat naar een paard geleek,’ zeide de nar.

‘Gij hebt ze gestolen, elendeling!’ zeide Reinout: ‘beken waar zij gebleven zijn, of dit oogenblik is het laatste uws levens.’

‘Bij Sint Momus!’ zeide de hansworst, terwijl hij trillende van angst op de knieën viel: ‘ik zweer u, mijne goede Heeren, dat zoo hier paarden gestaan hebben, de kaboutermannetjens ze hebben weggehaald of dat zij op de lucht van meester Cezar gevlucht zijn; want ik heb ze niet gezien en de kokeler kan getuigen...’

‘Een fraaie getuige!’ zeide Reinout, den armen Barbanera aanziende, die trillende en met gevouwen handen tegen den boom stond geleund: ‘gehangen zult gij worden, paardedieven!’

‘Mij dunkt,’ zeide Deodaat tegen den kokeler: ‘gij, die een waarzegger zijt, moest ons kunnen vertellen waar zich onze rossen bevinden!’

‘'t Is wel een oogenblik van gekscheren,’ bromde Reinout: ‘zij mogen zweren wat zij willen, *ik* zweer hun dat zij er niet heelshuids afkomen, zoo zij ons de waarheid langer durven verzwijgen.’

Hier deed de zachte stem van Madzy zich hooren: ‘mijne goede Heeren!’ zeide zij: ‘deze lieden zijn mogelijk onschuldig. Indien zij uwe paarden gestolen hadden, zouden zij er dan niet mede weggevlucht zijn?’

De juistheid dezer aanmerking en meer nog de uitwerking van Madzys bevallig stemgeluid deed de gramschap van Reinout bedaren, die eenigzins verlegen terug trad. ‘De Jonkvrouw heeft gelijk,’ zeide Deodaat: ‘en wij moesten ons schamen, haar te laten wachten tot wij onze beesten terug hebben. Veroorloof mij, freule! u den weg te wijzen.’

‘Gij zijt te goed!’ antwoordde Madzy: ‘zoek eerst de verlorene schapen weer op: wij zullen den weg wel vinden... maar wacht eens!’ hier wendde zij zich tot de buurvrouw, die met Elskes dochtertje op het gerucht was komen aanloopen: ‘zijn deze vrouwen en dit meisje niet met den meester gekomen.’

‘Zeer juist!’ merkte de monnik aan: ‘vrouwtje!’ vervolgde hij tot Machtelt: ‘waar hebt gij dien wonderdoctor en zijn maat ontmoet?’

‘Zij zijn ons op den grooten weg achterop gekomen,’ was het antwoord.

aant.

‘Net zoo,’ zeide de nar: ‘wij kwamen van de Vogelesang.’

‘Zwijg!’ zeide vader Syard: ‘het wordt u niet gevraagd,’ en zijn onderzoek voortzettende: ‘zijt gij met hen tot hier gekomen?’

‘Dat bennen wij.’

‘Waren er twee paarden aan deze boomen gebonden?’

‘Ik heb geen biest gezien? jij al, Marretje?’

‘Niets dat naar een paard leek,’ zeide deze.

‘Dan moeten zij vroeger gestolen zijn,’ zeide Reinout: ‘want ik had ze aan denzelfden boom gebonden, waar nu deze ongelukken van beesten aan zijn vastgemaakt.’

‘Gij kunt er nog de hoeven van bespeuren,’ zeide Deodaat, ‘niettegenstaande de duisternis: kom! dat zijn twee zorgen minder op stal. Het spijt mij...; maar men moet zich de waereldsche zaken kunnen getroosten.’

‘Ik heb een erger verlies ondergaan, sedert ik u gezien heb,’ zeide Reinout, zich bij Madzy voegende.

‘Waarlijk?’ zeide deze: gij moet wel achteloos zijn, om zoo alles te verliezen.’

‘Kom! genoeg gedraald,’ zeide Deodaat: ‘trek in vrede af, meester Bar- banera! maar wacht u, hier langer in de buurt te vertoeven. - En wij, gaan wij: de Heer van Aylva zal ongerust zijn: en wie zoude het niet wezen, wanneer hij bij zijne te huiskomst zulk eene beminnelijke dochter mist.’

‘Ik ben de dochter van den Heer van Aylva niet,’ zeide Madzy, terwijl allen zich op weg begaven: ‘Hij is mijn voogd.’

De zoo natuurlijke bescheidenheid welke ieder jongeling vervult in de tegenwoordigheid van een meisje, dat bij hem een ontkiemend gevoel van liefde verwekt, belette Deodaat verder te vragen. Ook Reinout gevoelde eene verlegenheid, welke hij nimmer bespeurd had: het eenvoudig onschuldige van Madzy boezemde hem eenen eerbied in, welken geene vrouw ter waereld ooit bij hem had doen ontstaan. Men wandelde dus een poos in stilte voorwaarts zonder dat er een woord gewisseld werd. Eindelijk brak vader Syard het zwijgen ten einde de Ridders over de voorzeggingen van meester Barbanera te ondervragen: dezen voldeden aan zijne nieuwsgierigheid. Madzy mengde zich weldra aan het onderhoud en men begon over en weder van vervulde en nog te vervullene profetiën te gewagen.

‘Men heeft bij u te lande ook nog al vrij wat op met waarzeggingen,’ zeide Reinout tegen Madzy: ‘ten minsten dit is mij wel verhaald.’

‘Dat geloof ik!’ zeide Madzy, ‘er wordt bij ons geene stins gebouwd, geen dam gelegd, geen kind geboren, of er is de een of andere monnik, die er het toekomstige lot van voorspelt’

‘Ik herinner mij,’ zeide Deodaat, peinzende, ‘dat ik eens bij toeval zulk eene Friesche voorspelling gehoord heb. Ik ben die meerendeels vergeten:

aant. een paar regels zijn mij lang bijgebleven: laat zien,' vervolgde hij, zich het hoofd krabbende, 'of ik mij die nog kan herinneren:

As Dekama sine rose forliest,
In dy for Frieslän dat seawetter kiest...

verder weet ik er niet van.'

'Voorzichtig wat!' zeide Madzy, glimlagchende: 'het is goed, dat gij het niet verder kent: ik ben eene Dekama.'

'Gij zult dan misschien het einde van het rijmpje wel weten,' zeide Deodaat.

'Ik had liever gehad, dat gij mij niet aan dat rijmpje herinnerd had,' zeide Madzy, op eenmaal ernstig wordende: 'het is misschien dwaas van mij, maar het doet op eens pijnlijke gedachten bij mij ontstaan...'

'O vergeef mij, freule!' zeide Deodaat; 'maar ik betuig u, het was geheel zonder opzet, dat ik het aanhaalde: - uw naam was mij onbekend; en ik stierf liever dan dat ik u het minste leed veroorzaakte.'

Hier zweeg hij en liet Reinout spreken, die, naijverig op zijn vriend, tusschen beide trad en het gesprek bracht op het gezang dat Madzy hun dien achtermiddag had doen hooren. Zij antwoordde zedig en bescheiden: het onderhoud hield aan en werd nu zelfs vrolijk en levendig, zoodat de wandelaars reeds voordat zij het bemerkt hadden aan de poort van het voormalige klooster stonden. Hier hadden zij naauwlijks aangeklopt, of de deur werd opengeslagen en zij zagen Aylva, Adelen en een aantal dienaars met flambouwen gereed om uittegaan ten einde de afwezigen op te zoeken.

'Daar zijn zij!' riep Aylva verheugd uit: 'Madzy! Madzy! is het wel van u, uwe vrienden zoo in ongerustheid te laten?'

'Ik neem de schuld geheel op mij,' zeide vader Syard: 'maar ik kon aan de Jonkvrouw niet weigeren haar eenen plicht van liefdadigheid te helpen verrichten. Er is hier kortbij eene vrouw gekwetst en...'

'Ik hoop dat gij de kruik met olie van Sint Janskruid* - hebt medegenomen, welke op mijne kamer staat,' zeide de Abt, die op het gerucht was komen aanschommelen en van wonden hoorde spreken.

'En gij ook weer hier mijne Heeren!' zeide Aylva, eenigzins verwonderd van de beide Ridders te herkennen: 'welk een gelukkig toeval verschaft ons op nieuw de eer van uw bezoek?'

'Deze Heeren zijn zoo goed geweest van ons den weg te wijzen,' antwoordde vader Syard voor hen; 'maar zij hebben er ongelukkiglijk hun paarden bij ingeschoten.'

* *Hypericum*.

aant.

‘In de daad!’ zeide Aylva, deze mededeeling slechts half begrijpende: ‘maar gij zult ons dat beter binnenshuis verhalen. Wat u betreft mijn kind!’ vervolgde hij, Madzy op het voorhoofd kussende: ‘ik ben recht verheugd u weer te zien: - gij keert nu naar uwe kamer niet waar? en dan, vaarwel tot morgen.’

‘God zegene u mijn waarde voogd!’ zeide Madzy: ‘en u mijne vaders! - mijne Heeren! ik wensch u wel t'huis, en grooten dank voor uw geleide - Seerp Adelen! slaap wel: - het spijt mij dat ik u de moeite gegeven heb van nog zoo laat u te wapenen.’

Zij glimlagchte bij het uitspreken dezer laatste woorden en wierp een spotachtigen blik op Adelen, die in 't borstkuras en met uitgetogen zwaard voor haar stond.

‘Indien ik geweten had,’ zeide hij, een trotschen blik op de beide Ridders werpende, ‘dat gij zulke geleiders tot uw dienst hadt, zoude ik mij de moeite gespaard hebben van mij te wapenen om u op te zoeken.’

‘Nu word niet boos Seerp!’ hernam zij: ‘ik ben de eenige niet die vandaag later dan wel behoorde te huis gekomen ben.’

‘Zij heeft gelijk Adelen!’ zeide Aylva: ‘en gij hadt er erger kunnen afkomen dan zij. - En gij, edele Ridders! aan wie wij eene dubbele verplichting hebben, zult gij ons het genoegen niet doen van bij ons uitterusten!’

‘Wij danken u,’ antwoordde Deodaat, na Reinout zijdelings te hebben aangezien: ‘het is reeds laat en wij moeten naar huis wandelen.’

‘Is het anders niet,’ hernam Aylva: ‘wij hebben hier paarden genoeg om u te brengen waar gij zijn wilt.’

‘Wij zijn u ten hoogste verplicht,’ zeide Reinout, wien het gezelschap der Friezen niets aanlokkelijks bood, nu Madzy zich verwijderd had: ‘maar ons bijzijn hier ware wellicht iedereen niet even aangenaam: (hier gaf hij Adelen zijn trotschen blik terug) en wij willen u den avond voor het plechtig gehoor niet hinderlijk wezen. Ontfangt onzen groet.’

Bij het uitspreken dezer woorden boog hij zich en ging met Deodaat de poort uit.

Stilzwijgend en peinzend wandelden de beide jongelingen den heirweg langs naar Haarlem, en voor de eerste maal was het, dat zij elkanderen de geheime gedachten die hen vervulden schroomden mede te deelen. Wat Reinout betrof, hij was jaloersch op zijnen vriend. Hij meende bespeurd te hebben, dat Madzy dezen meer gunst en vertrouwen betoond had dan aan hem: hij betichtte zelfs Deodaat van zich op eene listige wijze bij haar ingedrongen en hem de mogelijkheid ontnomen te hebben van zich nuttig en aangenaam te maken. ‘Waarom,’ dacht hij, ‘moest ik zoolang buiten staan zonder geroepen te worden? ik had wel tot morgen kunnen wachten, indien ik niet van zelf gekomen ware. Maar mijnheer begreep de kans schooner te hebben

aant. in mijne afwezigheid: - en wat behoefde hij de lamp te houden en de wond te verbinden en zich gedienstig te toonen, anders dan om mij eene vlieg aftevangen? Vervloekt zij het zotte denkbeeld dat ik had van hem medetenemen.'

'Reinout had liever alleen moeten gaan,' dacht daarentegen Deodaat: 'want zoo hij werkelijk op die Friezin verliefd is, vrees ik dat het mij moeite genoeg zal kosten, hem in zijne liefde te helpen. Ik gevoel, dat zij een indruk op mij gemaakt heeft, die nimmer bij mij door eene vrouw werd verwekt: en zoo ik haar vaak moest zien, zoude ik tot de droevige noodzakelijkheid komen van tusschen haar en mijn vriend te moeten kiezen.'

Eindelijk echter kon zijne edelmoedige ziel het denkbeeld niet langer verduren van eenige achterhoudendheid jegens zijnen wapenbroeder te voeden: 'Reinout!' zeide hij: 'denkt gij morgen weer naar de hut van Walger te gaan?'

Deze vraag, hoe eenvoudig ook, was zoo zeer in overeenstemming met de gedachten, welke Reinout op die oogenblikken bezig hielden, dat zij hem eene trilling door het geheele lichaam verwekte.

'Ik weet het niet,' antwoordde hij zoo koel als hem mogelijk was: 'maar ja,' hernam hij, zich bezinnende: 'ik moet er heen: ik moet dien Barbanera spreken, die, zoo hij zegt, van het geheim onzer geboorte onderricht is, en dien ik daar heb bescheiden.'

'En gij zeidet mij niets, daarvan,' hernam Deodaat: 'was dat broederlijk gehandeld?'

'Gij waart zoo bezig in de hut met uwe Friesche schoone, dat ik het onbescheiden achtte, u te storen: - bovendien moogt gij mijne mededeeling wel op prijs stellen; want Barbanera had mij verzocht, er u niet over te spreken.'

'Waarlijk! - nu dan wil ik ook liever van de geheele zaak niets weten: - of die kokeler is een bedrieger, wiens eenig doel is u geld uit den tasch te kloppen: - of hij staat met den boze in verbond en dan begeer ik met hem in geene betrekking te komen.'

'Zoo als gij wilt: - hij heeft bovendien verlangd, dat ik alleen kwam.'

'In de daad,' zeide Deodaat, glimlagchende: 'ik geloof dat gij bij al de bezoeken die gij voornemens zijt aan dien kant afteleggen, liever van mijn gezelschap ontslagen zijt.'

'Wat meent gij daarmede,' vroeg Reinout met hevigheid.

'Hoor Reinout!' vervolgde Deodaat, terwijl zijn gelaat een ernstiger plooi nam: 'gij kunt niet ontkennen, dat de schoone Madzy uw hart heeft getroffen en dat de jaloezij u wantrouwig maakt jegens uw besten vriend.'

'Uw eigen gevoel zal u zeggen of ik daartoe reden heb of niet,' zeide Reinout.

aant.

‘Ik loochen geenszins dat zij eenigen indruk op mij heeft gemaakt; maar al beminde ik haar met de vurigste liefde, welke ooit een jongeling bezielde, ik zoude kracht genoeg bezitten om mijn hartstocht te verwinnen, eer die de minste storing in onze vriendschap te weeg bracht.’

‘Deodaat!’ zeide Reinout, hem getroffen de hand reikende: ‘gij zijt veel beter dan ik; - maar waarom zoudt gij uwe liefde tegengaan? - ik begeer dit offer niet: bemint gij Madzy zoo als ik, laat ons dan beide trachten haar hart te winnen en elkaêr plechtig beloven, dat het geluk van dengene die slagen mag, geen nijd in het gemoed des anderen verwekken zal.’

‘Gij vergt het onmogelijke,’ zeide Deodaat: ‘weet gij dan niet uit alle verhalen der vinders en meistreels, dat de liefde een eeuwigdurende twistappel wordt tusschen de beste vrienden? Ik althands gevoel, dat het mij gemakkelijker zal vallen, thands de schoone Madzy te vergeten, dan zulks wezen zou indien ik haar meer dagelijks zag. Ik wil u in 't vervolg geen oogenblik meer achterdocht verwekken en zal niet meer bij de Friezen gaan. Schoone meisjens zal ik nog genoeg in Holland vinden, maar wie zoude mij eenen broeder als Reinout teruggeven?’

‘Goede Deodaat!’ zeide zijn vriend: ‘uwe grootmoedigheid beschaamt mij; doch ik gevoel dat gij gelijk hebt: ja, ik beken het, reeds alleen het denkbeeld schokt mij dat gij de genegenheid van Madzy zoudt mogen verwerven, en ik u zoude kunnen haten! - neen dat nimmer!’

Eenige oogenblikken stilte volgden op dit gezegde, en weldra bevonden zij zich aan de poort van Haarlem. Eer zij echter zich naar hun nachtverblijf begaven, gingen zij den Schout verwittigen van den diefstal aan hunne paarden gepleegd en met hem de beste middelen beramen om den dader optesporen. Tevens maakten zij hem ook bekend met het bevel des Graven ten opzichte van Barbanera: eene mededeeling waartoe Reinout, die den kokeler nog wel eenige dagen in de nabuurschap wilde houden ten einde achter het verlangde geheim te komen, niet dan schoorvoetende en op aanmaning van Deodaat kon geraken.

aant. Achtste hoofdstuk

Phocas
Tombai-je dans l'erreur, ou si j'en vai sortir?
Si ce billet est vrai, le reste est vraisemblable.

Exupere
Mais qui sait si ce reste est faux ou véritable?

Corneille, *Héraclius*

Den volgenden morgen was Reinout reeds vroegtijdig, doch thands alleen, op weg naar de woning van Walger. Ongeneigd eenen bekende te ontmoeten, was hij langs een achterweg den Hout doorgegaan; - dan toen hij zich in de nabijheid van het oude klooster bevond, kon hij de bij een minnaar zoo natuurlijke verzoeking niet weêrstaan om het aangebeden voorwerp, al ware het slechts een oogenblik, ongemerkt te aanschouwen. Hij begaf zich derhalve langs een zijpad, dat door het kreupelhout slingerde, naar den achtermuur van het gebouw; dan weldra zag hij, dat er weinig hoop voor hem bestond, om het gewenschte doel te bereiken; want het vertrek, door Madzy betrokken, had geen uitzicht dan op den boomgaard en was zelfs niet zichtbaar voor al wie buiten stond. Hij bleef desniettemin een wijl, den rug tegen een boomstam geleund en de armen over de borst geslagen, in zoete mijmering verzonken, half gelukkig door de gedachte dat zij, welke hij beminde, waarschijnlijk alleen door den steilen muur dien hij voor zich had van hem gescheiden was. Uit deze liefelijke droomen werd hij gestoord door het geluid van een openspringend slot: en spoedig daarop zag hij een achterdeurtje in den tuinmuur opengaan. Als een dief die vreest betrapt te worden school hij onmiddelijk weg achter het geboomte; doch bleef hij tusschen het loof gluren om te ontdekken wie het wezen kon, die langs dezen ongebruikelijken weg den boomgaard verliet. Alras herkende hij vader Syard, die, na de deur met behoedzaamheid weer achter zich te hebben gesloten, zijn kap over 't hoofd sloeg en het bosch intrad. Zonder te weten met wat oogmerk,

aant. volgde hij dadelijk de stappen van den monnik, echter op een afstand, ver genoeg om hem, zoo hij zich omkeerde, geen stof tot achterdocht te geven. Vader Syard ging langzaam, doch met vasten tred vooruit; zonder den blik rechts of links te wenden en sloeg weldra een gul voetpad in, dat tusschen welige berken en dennen liep, en naar de gissing van Reinout op den zijweg, niet verre van de woning des boschwachters, uit moest komen. De monnik scheen echter reeds vroeger de plaats zijner bestemming te hebben bereikt. Links van het pad bleef hij staan bij een klein vervallen schuurtje, dat tegen de helling van eenen met dennen en mosch begroeiden heuvel gebouwd was. Het dak van dit getimmerte (zoo eenige ruw aaneengehechte planken dien naam verdienden) was reeds ten halve weggerot of ingestort, en de houten wanden dreigden eerlang het voorbeeld van het dak te zullen volgen: geen blijk was er aanwezig dat dit verblijf ook zelfs den armoedigsten daglooner tot woning verstrekte of verstrekken kon: en het was dus niet zonder bevreemding dat Reinout den monnik voor hetzelve stil zag houden en aan het deurtje kloppen, dat, even vervallen als de rest, slechts aan één hengsel meer vasthing.

Onze Ridder had zich intusschen in het kreupelhout verborgen, ten einde te zien wat gebeuren zoude. Verre was hij van te denken, dat het getimmerte eenig menschelijk wezen bevatten zoude, en het was voor hem een nieuwe stof tot verbazing, toen hij de deur niet zonder moeite over den zandgrond zag openschuiven en een hoofd zich aan den ingang vertoonen. Maar, wat Reinout het meest van alles verwonderde, was van aan den vooruitspringenden neus en de zwarte hairen, in den tijdelijken bewoner van het schuurtjen den persoon van meester Barbanera te herkennen. Vader Syard trad nu binnen en de deur werd wederom gesloten.

‘Hoe komen die twee aan een? en wat kunnen zij met elkander te verhandelen hebben?’ waren twee vragen welke zich zeer natuurlijk aan den geest van Reinout voordeden. Het vermoeden, dat eene ontmoeting tusschen een Frieschen monnik en een duivelskunstenaar zeker niets goeds kon beteekenen, gevoegd bij eene nieuwsgierigheid, welke en de betrekking des paters tot Madzy en de geheimzinnige taal van Barbanera eenigzins verschoonlijk maakten, deed hem een besluit vormen, 't welk hij zich te voren of in andere omstandigheden zoude geschaamd hebben, en 't geen hem zelfs in dit oogenblik een blos op het aanzicht jaagde: - dat namelijk, van het onderhoud dier beide personen te gaan beluisteren. Met langzame schreden sloop en kroop hij achter struiken en struweelen om, zooveel mogelijk vermijdende om den voet op het krakende mos te zetten, dat zijne tegenwoordigheid zoude kunnen verraden, en nu en dan op handen en voeten voortschuivende, tot dat hij zich achter het schuurtje bevond. Hier legde hij zich plat op den grond neder en het hoofd op de hand leunende, keek hij op zijn

aant. gemak door eene der meningvuldige spleten naar binnen.

Wederom tot zijne bevreemding zag hij binnen die vier enge wanden een schouwspel dat hem een oogenblik deed wanen dat zijne eigene oogen hem bedrogen. Barbanera, de kokeler, was zeer op zijn gemak (zooveel namelijk de gelegenheid eenig gemak aanbood) op een houten blok gezeten, het eenige meubel dat zich in dit berooid verblijf bevond. Een dichte mantel overdekte al zijne ledematen, uitgenomen het rechterbeen, 't geen beter gemaakt en vaardiger scheen dan Reinout verwachtte, en waarmede hij nu en dan op en neder wipte, of met de punt van den voet in het zand figuren teekende. En voor hem stond de monnik, in dezelfde nederige en deemoedige houding waarmede hij zijnen Abt zoude genaderd zijn. Geen van beide sprak; maar het was duidelijk te zien dat de geestelijke wachtte dat het den kokeler behagen zoude zijne rede tot hem te richten.

'Welnu!' zeide deze eindelijk, en dat wel in zeer zuiver Hollandsch: 'het is dan heden, dat de afgevaardigden hunne opwachting bij hunne wettigen Heer gaan maken?'

Vader Syard boog toestemmend het hoofd.

'En wat zullen zij den doorluchtigen Graaf van Holland en Henegouwen verhalen? - Want ik veronderstel dat het uwe pen is, welke de *formule* heeft opgesteld, waarin hunne hulde zal vervat zijn.'

'Ik vermeen,' antwoordde de monnik op een eerbiedigen toon, 'dat zij zich op dit gehoor zullen bepalen bij het aanhooren van de voorslagen welke hun van wege den Graaf zullen gedaan worden. Het belang der Friezen is tijd te winnen en des Graven toorn niet gaande te maken noch zijne geheele legermacht tegen zich in te halen eer zij tot bekwamen wederstand vaardig zijn. Maar hoe het ook loope, liever zullen zij een doodelijken oorlog verkiezen dan den Graaf als hunnen Heer te erkennen.'

'In de daad!' riep Barbanera: 'de personen die de bezending uitmaken deden mij vreezen dat men tot eene nederige onderwerping besloten had. Ik meende dat Aylva een Vetkooper ware en tot Holland geneigd.'

'Aylva is een echte Fries,' zeide de monnik: 'een man, die zijn land oprecht bemint en geene der beide partijen welke Friesland beroeren is toegedaan. Ik beken, hij erkent den Keizer als zijnen Heer, en zoude daarom niet ongeneigd zijn den Graaf als beschermer van Friesland aan te nemen, doch zonder hem eenig ander gezach dan dat van bemiddelaar toe te willen kennen. Geloof mij! hij zal het zwaard trekken en de schede wegwerpen, zoodra de onafhankelijkheid zijner landgenooten bedreigd wordt.'

'En hoe denkt uw vroome Abt er over?' vroeg de kokeler.

De geestelijkheid is wellicht nog sterker dan de adel tegen alle vreemde heerschappij,' zeide de monnik.

'Toch niet tegen allen invloed van buiten?' hernam de kokeler: 'anders

aant. zoudt gij mij met eene ijdele hoop gestreeld hebben.'

'Ik vlei mij,' zeide vader Syard, 'dat na al de twisten en verdeeldheden, welke onze kloosters geschandvlekt hebben, na het volslagen gebrek aan orde en tucht dat de monniken kenmerkt, zij het belang zullen gevoeld hebben van een gestreng *patronaat*, hetwelk hen binnen de palen van regelmaat en betamelijkheid wist te houden; - doch dat *patronaat* zal zich moeten bepalen tot kerkelijk zaken: en ook de Bisschop van Utrecht zoude niets dan tegenkanting vinden, bij de minste poging om zijn gezach verder te doen strekken.'

'Ik twijfel, of men de monniken door een bloot geestelijk verzoek in toom zal houden,' zeide Barbanera: 'indien men eene hervorming in de kloosters wil te werk stellen zal er meer noodig zijn dan ijdele bedreigingen met kerkban en afzetting, waar zij mede lagchen. Denk eens ernstig over onze bedoelingen na, broeder! en zoo gij mij van dienst kunt zijn, ik zal mij niet ondankbaar toonen. Het is niet onder die ruwe Friezen dat een man van oordeel en kennis als gij zijn leven verslijten moet. De Proost van Sint Salvator te Utrecht wordt oud en ik geloof dat zijne vierkante muts u niet kwalijk zoude passen.'

'Gij miskent *mijne* bedoelingen,' zeide de monnik, 'zoo gij waant dat ik de *uwe* in dien opzichte zoude willen bevorderlijk zijn. Ik ben ja, een geestelijke en wensch den echten vromen zin onzer instelling weder in de kloosters te zien herleven: maar ik ben een Fries boven al en zoude mede niet schroomen het zwaard te ontblooten, zoodra de vrijheid van mijn land werd bedreigd.'

'Waarlijk! - ...nu, wij zullen hierover nader spreken; - maar zeg mij eens, broeder! hoe is men er toegekomen, zulk een wildeman als Seerp Adelen aan de bezending toe te voegen?'

'Wat zal men zeggen?' antwoordde vader Syard, de schouders ophalende, 'Seerp Adelen is rijk en machtig: hij stamt, althands dit beweert men, van Koning Adegild af: zijn invloed is groot en zal nog aanwassen, indien hij, gelijk eerlang te verwachten is, zich met de erfgename der Dekamaas in den echt verbindt.'

Hier trilde Reinout en maakte eene beweging: Barbanera wendde het hoofd om.

''t Is niets,' vervolgde hij, 'er liep zeker eene rat langs het dak; - maar zeg mij... hebt gij iets van den indruk vernomen, dien Barbaneraas voorspellingen gisteren op het gemoed der Hollandsche edelen hebben te weeg gebracht?'

'Ik hoor, dat de dappere Graaf sidderde en bleek werd als een riet.'

'En, bij Sint Maarten! wel mocht hij sidderen! Ha! ik herinner mij hoe dikwijls mijn edele vader mij die profetie van den ouden Graaf van Gelder

aant. verhaald heeft. Hij was er bij tegenwoordig, toen deze Willem van Avesnes in de Domkerk met het heilige doopwater besprenkeld werd. De Graaf van Gelder was lang te voren aangezocht geworden om als gevader over het kind te staan; maar sedert een geruimen tijd was de grijzaart tot een staat van kindschheid vervallen, zoo dat niemand dacht dat hij de plechtigheid zoude kunnen bijwonen, maar elk een vertegenwoordiger in zijne plaats verwachtte. Hij kwam echter, de oude Reinout, verstramd en verbleekt, half gedragen in de armen zijner dienaars en met verwilderde oogen, wier ongestadige blik bij elk der aanwezigen de angst deed ontstaan, dat hij de plechtigheid ontijdig zoude storen. Hij bleef echter bedaard en stil nederzitten, zoolang de gebeden en het gezang duurden; maar toen het oogenblik daar was, dat het kind ten doop geheven moest worden, was het, als of zijne vorige jeugd op eenmaal terugkeerde. Zonder hulp van iemand rees hij van zijn zetel, trad met een vasten stap naar de doopvont en nam het kind uit de armen der ontstelde moeder. Met angst bleven alle oogen op hem gevestigd; want een oogenblik van verzwakking had de hoop van Holland en Henegouwen op het harde vloersteen of in de doopvont doen rollen, tot eeuwige droefheid van dat beminnelijke huis van Avesnes. Alles liep echter buiten, ja boven verwachting gelukkig af. Maar toen het kind gedoopt was en de Bisschop daarover den zegen had uitgesproken, was het of een heilig vuur, eene inblazing van boven, op eens den grijzaart bezielde. Hij hief het kind omhoog, kuste het, en sprak toen met luider stem, deze merkwaardige woorden uit: “Gelukkig zult gij wezen, mijn zoon! voorspoedig in krijg en vrede, tot u de kodde der Friezen het leven beneemt.”’

‘En is het deze zelfde voorspelling, welke hem gister avond in 't geheugen geroepen werd?’ vroeg de monnik.

‘Aan hem, en aan al die elendige landverraders, welke niettegenstaande hun Hollandsch, ja Grafelijk bloed in de aderen vloeit, de knieën voor den vreemdeling buigen, en aan al die Vlamingen en Henegouwers, die hier onze ouden adel verdringen. - Alleen Beaumont is er wel afgekomen: - hij is de eenige, wien ik zijne afkomst uit Avesnes vergeven kan: hij was de vriend en wapenbroeder mijns vaders.’

‘Ik geloof intusschen niet,’ zeide vader Syard, ‘dat of de voorspelling van Gelder, of die van Barbanera den Graaf zouden afschrikken, indien hij het besluit vormde een tocht op Friesland te wagen.’

‘Ik ben van uw gevoelen; - doch ik heb niettemin mijn doel bereikt: ik heb de schrik en ontsteltenis onder zijn edelen verspreid: en al achten zij nu die orakels minder zwaar, dezelve zullen hun in de ooren suizen, wanneer de ure komt des gevaars en dan hun moed wellicht geheel ter neder slaan: - en daarentegen, ik heb de stoutheid aangewakkerd in de harten der Friezen, die op de gesprokene taal moesten juichen, en in hun hart den Graaf verach-

ten, die in hunne tegenwoordigheid om de woorden eens kokelers verbleekte.'

'Erg genoeg!' zeide vader Syard: 'Adelen heeft geene aansporing noodig om een dol stuk te begaan: - en zoo er oorlog komt, moet de aanleiding daarvan niet van zijne zijde komen, maar geheel Friesland opstaan als een enkel man.'

'Die tijd zal komen,' zeide Barbanera; 'maar nu tot onze zaak; - ik heb de berichten, welke gij mij omtrent den staat uwer kloosters geeft, wel ontfangen; maar ik wensdichte u nog wel over sommige punten te onderhouden, waartoe ons nu de tijd ontbreken zal. Is er geene mogelijkheid om...'

Hier veranderde zijne stem in een zacht gefluister, zoo dat Reinout, hoe scherp hij ook toeluisterde, niet meer dan enkele afgebrokene woorden kon te verstaan krijgen; maar hij had reeds genoeg vernomen: en altijd voor ontdekking vreezende, stond hij op, gleed zachtjens den heuvel af en trad weêr door het kreupelbosch heen naar het pad, dat naar den binnenweg voerde.

Nog had hij geen besluit genomen, hoe hij handelen zoude ten opzichte van hetgeen hij vernomen had, toen hij zich reeds ten einde van het pad bevond en van verre het rieten dak van Walgers woning boven het elzenhout zag uitsteken. Eene groep kinderen waaronder hij Marretje herkende zat onder de kastanjeboomen met eene mengeling van bewondering en vrees te kijken naar de kunsten, welke de hansworst van Barbanera, op het gras gezeten, aan meester Cezar verrichten liet. Kort bij hen liepen het paard en het graauwtje in goede eendracht naast elkaer en scheerden het jeugdige gras dat langs den weg groeide.

Het gezicht van des bedriegers handlanger deed de gramschap van Reinout des te feller gloeien. Met vonkelende oogen en verhaasten stap trad hij op hem toe en brak den loop zijner potsen af met de barsche vraag: 'wacht gij hier op uwen verdoemden meester, schurk?'

'Ja Heer!' antwoordde de nar, hem met groote oogen aanziende: 'en mijn meester wacht binnen op uwe Edelheid.'

'Zoek mij geen logens op de mouw te spelden, elendeling!' zeide Reinout: 'ik behoor niet tot hen, die zich door u laten misleiden. Ik weet zeer wel dat de waardige Barbanera zich thands niet binnen die hut bevindt.'

'Ja wel heerschap!' zeide Marretje, hem toeknikkende: 'de meester is al een half uur bij moeder.'

'En gij ook klein nest! zoekt gij al zoo vroeg te bedriegen? Waar is dan die meester Barbanera?'

Dit zeggende liep hij in drift den elzenscherm door en de hut in; het eerste voorwerp dat hij aanschouwde was Barbanera, aan de tafel zittende.

Eene soort van duizeling overviel Reinout op het onverwachte schouwspel: hij bleef aan de deur staan als of hij door den bliksem getroffen was: de

aant. verontwaardiging en toorn welke zijne ziel vervulden hadden plaats gemaakt voor eene verbazing welke hem het vermogen tot spreken, ja tot denken benam. Hoe was die Barbanera, welken hij slechts weinige oogenblikken geleden binnen de schuur in 't duin gezien had, door tooverkracht op eens in de woning van Walger overgeplaatst? Ziedaar wat hij niet beseffen, niet oplossen kon. Zijne verwilderde oogen dwaalden, van den duivelskunstenaar naar moeder Elske, die met omwonden hoofd en een nog bleek gelaat bij het vuur aan 't spinnewiel zat, en van deze weder naar den kokeler, zonder dat hij het onverklaarbare van hetgeen hij gezien had en nu zag anders verklaren kon, dan door het aan betoovering of zinsbedrog toeteschrijven.

'Gij ziet, Signor Rinaldo!' zeide Barbanera, in 't Italiaansch, 'dat ik aan onze afspraak getrouw ben.'

Deze weinige woorden verbraken de bezwering en gaven den Ridder al zijn veerkracht terug. Hij wierp de deur achter zich dicht en trad met forschen stap naar de tafel: 'bedrieger!' riep hij, 'gij zijt het dan, die het verderf van den doorluchtigen Graaf beöogt?'

'Ik versta u niet,' zeide Barbanera, altijd in 't Italiaansch, en blijkbaar onthutst door de forsche taal van Reinout: 'indien uwe Edelheid geliefde Italiaansch te spreken.'

'Veins slechts mij niet te verstaan! - Heb ik u niet zoo even met dien monnik zuiver Nederduitsch hooren spreken?'

De kokeler haalde zuchtend de schouders op, en Reinout herhaalde zijn gezegde met dubbele kracht in 't Italiaansch.

'Ik zweer u,' zeide Barbanera: 'ik heb geen monnik gezien of gesproken; en wanneer zou dat geschied zijn?'

'Zoo op 't oogenblik, gelijk gij zoo goed weet als ik: ik kom nu van de schuur in 't duin; maar hoe gij zoo spoedig hier zijt overgewaaid, verklaar ik niet te beseffen.'

De kokeler peinsde een oogenblik en keerde zich vervolgens naar Elske:

'Vrouke!' zeide hij in gebroken Nederduitsch: 'hoe lang ik hier wezen?'

'Ongeveer een goed half uur,' zeide Elske, zonder zich te bedenken.

De kokeler zag den Ridder aan met een zegevierenden blik.

'Vrouw!' riep Reinout: 'bezwaar uwe ziel met geen logen. Hoe lang is die schelm hier geweest?'

'Zoowaar ik de eeuwige zaligheid hoop, een goed half uur,' herhaalde zij.

'Dan moet de Boze uwe oogen of de mijne verblind hebben?' zeide Reinout: 'want er zijn geen tien minuten verloopen sedert ik hem in het schuurtje in 't duin met den monnik Syard in gesprek heb gezien.'

'Heilige God! is het mogelijk?' zeide Elske: 'en de man is niet van dien

aant. stoel geweest. De Friesche juffer zou het hebben kunnen getuigen, die is zoo even hier van daan gegaan.'

'Welk een kwelgeest schept behagen om mijn brein in de war te brengen?' riep Reinout, die deze woorden op Madzy toepaste, hoewel het slechts Sytske geweest was, die naar den welstand der zieke was komen vernemen. 'Hoe!' vervolgde hij, terwijl hij met groote stappen het vertrek op en neder ging: 'zij was hier: ik had haar kunnen spreken, en ik heb mij laten ophouden door de guichelstreken van eenen bedrieger, die zijne ziel aan Satan verkocht heeft om vrome lieden te verstrikken; - maar ik zal hem zijne schelmsche ontwerpen uit de keel halen; en zoo hij mij langer zoekt te blinddoeken zal zijne helsche list hem niet tegen de scherpte van mijn dolk beveiligen.'

Meester Barbanera had gedurende deze alleenspraak van Reinout de tegenwoordigheid van geest, die hem bij den eersten schrik verlaten had, teruggeroepen: en zoo hem eene heimelijke bezorgdheid bijbleef omtrent den uitslag van des Ridders overdenkingen, geen trek daarvan vertoonde zich op zijn onbeweegbaar en strak gelaat. Hij legde zelfs geene verlegenheid aan den dag, toen Reinout, zijn besluit genomen hebbende, op eens met een ontbloten dolk naar hem toekwam en hem bij de kraag vatte.

'Waarom zoudt gij een oud man willen dooden?' vroeg hij, altijd in 't Italiaansch, den jongeling met zijne knippende, gluipende oogen beschouwende.

'Beken mij zonder omwegen,' zeide Reinout in dezelfde taal, op een straffen toon: 'op welke wijze gij mijne oogen hebt misleid: door welke zwarte praktijken gij u tevens hier en bij den monnik in het schuurtje hebt bevonden: beken mij de lagen, welke gij den edelen Graaf legt, of het gaat er door, zoo waar ik leef.'

'Gij zoudt den moed niet hebben van den man te dooden, die zorg droeg voor uwe kindsche jaren,' zeide Barbanera.

'Hoe!' riep Reinout, verbaasd en zijn dolk latende zakken.

'Gij kunt den dag niet vergeten zijn, toen gij in den vijver gevallen waart en de getrouwe Paolo u met eigen lijfsgevaar daar uit haalde.'

Reinout sidderde en zag den kokeler sprakeloos aan.

'Deze lange hairen en baard hebben mijn gelaat veel veranderd; dan ik dacht niet geheel onkenbaar te wezen voor de oogen mijns voedsterlings.' Dit zeggende nam hij zijn hoofddeksel af en streek zich de hairen van 't voorhoofd.

'Paolo!' riep de jongeling uit: 'zijt gij het waarlijk?'

'Wacht!' vervolgde de kwakzalver, zich zoodanig omwendende dat Elske zijne beweging niet zien kon, en meteen den valschen neus die hem vermomde, even aflichtende: 'herkent gij mij nu?'

'Ik herken u,' zeide Reinout: 'maar nog begrijp ik niet...'

aant.

‘En gij wildet mij dooden? mij, met wien het geheim uwer geboorte ten grave zoude dalen?’

‘Maar, waarom hebt gij u niet terstond bij mij aangemeld?’

‘Wist ik, of gij den ouden Paolo zoudt willen herkennen? Weet gij, of ik onderricht ware dat gij u hier bevondt? Zijt gij overtuigd, dat de berichten, die ik breng, u aangenaam zullen wezen?’

Reinout zweeg een oogenblik en zag eenigzins onthutst voor zich neder. ‘Paolo!’ zeide hij eindelijk: ‘geloof dat elk bericht, van welken aart het ook zij, mij welkom wezen zal, mits het mij slechts uit mijne ondragelijke onzekerheid redde. Spreek dan, en wees overtuigd, dat wat gij mij ook melden moogt, gij u aanspraak op mijne dankerkentenis verwerven zult.’ Dit gezegd hebbende nam hij tegenover Barbanera plaats, in de houding van iemand, die eene belangrijke mededeeling en een lang verhaal verwacht: namelijk, hij stak de beenen voor zich uit, liet een arm naast zich neerhangen, leide een elboog op tafel en zijn kin op de opene hand en zag Paolo strak in 't gelaat.

‘Gij weet,’ zeide deze: ‘dat het huis van Salerno sedert de onheuchelijkste tijden tot de aanzienlijkste van Verona behoord heeft. Van mijne jeugd af was ik een cliënt van hetzelve, en diende, gelijk mijn vader voor mij deed, den edelen Graaf Luigi, het hoofd van dat geslacht. Hij was een edel Heer, Signor! die zich veel roem had verworven in krijg en onderhandelingen: en gij zult wel op deze of gene wijze van zijne daden gehoord hebben.’

‘Ga voort! en verleng uw verhaal niet door onnoodige uitweidingen,’ zeide Reinout.

‘Nu deze Graaf Luigi was dikwijls neêrslachtig, dat hij geen zoon had, op wien hij zijnen naam en bezittingen kon doen overgaan. Vruchteloos had hij kerken begiftigd en aalmoezen uitgereikt. Het huis van Salerno was bestemd in hem te eindigen. Weinige vaders hadden echter zoovele redenen tot troost; want zijne dochter Bianca was van hare kindsheid af beschouwd als het pronkjuweel van Verona. Het was dan ook geen wonder, dat de aanzienlijkste Edelen van Verona om strijd naar hare hand kwamen dingen. Onder deze was er geen welke door den Graaf Luigi met meer onderscheiding behandeld werd dan Francesco della Scala, die zich door zijne geboorte, macht en rijkdommen als het hoofd der vermogendste partij in Verona had doen erkennen. Zijn uiterlijk voorkomen was echter weinig geschikt om liefde in te boezemen, en stak bitter af bij dat van zijnen bloedverwant Carlo, die een volkomen Ridder was en evenzeer zijn best deed om de hand der schoone Bianca te verwerven. - Maar uwe Edelheid weet dat het hart van een jong meisje een vreemd en onverklaarbaar voorwerp is. Noch de gunst der fortuin, welke Francesco, noch de gaven der jeugd, welke Carlo della Scala vercierden, waren in staat haar hart voor een van beide te win-

nen. Zij was naar Milaan bij eene naastbestaande den zomer gaan doorbrengen, om althands voor eenigen tijd de vervolgingen van Francesco en de vermaningen haars vaders te ontgaan: - daar had zij eenen Duitschen avonturier leeren kennen en dezen hare liefde geschonken. Graaf Luigi, hiervan onbewust, en zijne dochter weer bij zich willende hebben om haar door sterkere drangredenen tot het huwelijk met Francesco overtehalen, zond haar bevel tot eene onverwijlde terugkomst. Dit maakte haar en haren minnaar wanhopend. - Zij zwoer hem nooit een' anderen dan hem te willen huwen: - hij maakte van een oogenblik van zwakheid gebruik... in 't kort, zij verliet Milaan niet eerder dan nadat zij met hem in een geheimen echt was verbonden.'

'En volgde haar die geheime echtgenoot naar Verona?' vroeg Reinout.

'Hij kon zich aldaar niet vertoonen,' zeide Paolo: 'want hij had op een steekspel in Duitschland twist gehad met Francesco della Scala, en deze had hem den dood gezworen. Bovendien had hij eene gelofte gedaan en moest met andere Duitsche Heeren naar het Heilige Land. Hij had echter aan Bianca beloofd, haar bij zijne terugkomst te zullen opzoeken en haar alsdan door list of geweld als zijne gade met zich te voeren.

Graaf Luigi liet nu niet na om zijne dochter tot eene echtverbindtenis aantesporen met Francesco della Scala, die intusschen de opperheerschappij in Verona verkregen had en wiens verlangen niemand meer dorst wederstreven. Gij kunt beseffen in welke angst zich de arme Bianca bevond, te meer toen zij gevoelde dat een pand van des Duitschers liefde haar onder het hart leefde. In deze nijpende verlegenheid moest zij voor alles eene poging doen om tijd te winnen en wendde bij haren vader voor, eene gelofte te hebben gedaan om eene bedevaart naar O.L. Vrouwe van Loreto te zullen doen alvorens zich in 't huwelijk te begeven. Hoe ongaarne ook, gaf Graaf Luigi eindelijk zijne toestemming tot die reis. Zij deed dezelve in 't gezelschap van mijne vrouw, welke hare vertrouwde dienstmaagd was en zich mede zwanger bevond, en van mij. Op den tocht werden beide voorspoedig, elk van een zoon verlost: de kraamvrouwen keerden hersteld terug en mijne vrouw ging met de jonggeborenen op het land wonen, waar beide voor mijne kinderen doorgingen.'

'*Madre di Dio!*' riep Reinout, wien het klamme zweet uitbrak: 'ik weet al genoeg. Zeg mij nu slechts, wie van ons beide is Biancaas zoon?'

'Niet zoo haastig, Signore! ziedaar juist wat uitgemaakt moet worden. - De schoone Bianca kwam terug, gelijk ik u zeide: er was nu geen middel voor haar overig om het huwelijk met Francesco te ontwijken: - of zij had haar geheimen echt moeten bekennen: - dan, zij ontfing door een vertrouwden vriend de tijding dat haar gemaal gesneuveld was, en toen, hoezeer onder tranen en rouwklachten, gaf zij hare hand aan den dwingeland.

aant.

Zij was ongeveer een jaar met hem gehuwd, toen zijn argwaan werd opgewekt door de bezoeken welke zij, zoo dikwijls zij daartoe gelegenheid vond, bij mijne vrouw afleidde om haar zoon te zien en te omhelzen. Hij liet haar bespieden: zijn argwaan groeide tot volkomen wantrouwen, en er had een vreesselijk tooneel tusschen hen plaats, waarin hij eene verklaring eischte dier bezoeken, welke zij volstandig weigerde hem te geven. Vreezende, dat de ijverzuchtige dwingeland op haar onnozel kind zoude woeden, achtte zij het van belang, hetzelve aan zijne dolk te onttrekken. Zij vormde daartoe een stout, maar welberekend ontwerp: zij kende den edelen aart van Carlo della Scala, die om den schijn niet te hebben van met zijnen snooden neef te heulen, in Pisa was gaan wonen. Zij schreef aan dezen, en belastte mij, haren zoon tot hem te brengen. Intusschen was mijne vrouw evenzeer bekommerd over haar kind; want, zeide zij, indien Can Francesco moordenaars zendt om het kind der Gravin te dooden, zal men het onze niet sparen: - kortom, gij weet wat sedert Adams tijd af, eene vrouwentong vermag: - ik bracht de beide knaapjens naar Pisa en leide ze in Carloos hof te vondeling.'

'*Santa Madre...!* maar Carlo vermoedde niet, wie den brief geschreven had: althands op zijn sterfbed gaf hij ons dien, maar meldde ons den naam der schrijfster niet.'

'Hij moet dien vermoed hebben; maar waarschijnlijk heeft hij de rampen der ongelukkige Bianca niet willen verzwaren door een geval ruchtbaar te maken, dat Francescoos wraakzucht zoude vermeerderd hebben: of mogelijk wilde hij haar geheim eerbiedigen! - Hoe 't zij, de dwingeland was woedend, toen de kinderen aan zijne macht ontsnapt waren: - hij mishandelde de ongelukkige Bianca, die nu, daar haar vader overleden was, geen steun of hulp meer had, en hield haar in een bangen kerker gevangen.'

'En leeft zij nog?' riep Reinout: 'leeft mijne moeder... leeft Bianca di Salerno nog?'

'Ziedaar wat mij op dit oogenblik onbewust is. - Om tot mijn verhaal terug te keeren: - nieuwsgierig om het lot mijns zoons te vernemen, reisde ik na verloop van een paar jaren naar Pisa en wist daar in dienst van Carlo della Scala te komen. Welke zorg ik, zoolang ik bij hem bleef, voor u beide gedragen heb, is u bekend.'

'En voor het goed van Carlo mede,' zeide Reinout: 'want zoo ik mij niet bedrieg, joeg hij u weg omdat hij u van diefstal verdacht hield?'

'Ik werd onschuldig aangeklaagd en ongehoord weggezonden,' zeide Paolo, de schouders ophalende: 'mijne vrouw was dood: ik had niemand meer die zich mijner aantrok: ik bracht sints mijn leven zwervend door; mij nu met dezen, dan met genen verbindende om de oogen en het brein van het domme, en ook van het meer verlichte gedeelte des menschdoms te verblin-

den, gelijk u gister avond gebleken is, toen ik u herkende en mijne toespraak op die herkenning grondde.'

'Maar nu!' zeide Reinout: 'verlos mij van mijne onzekerheid: - wie onzer is de zoon van Bianca...? Of neen! - antwoord mij nog niet! - Ook Deodaat moet van dit alles onderricht zijn...! kon ik zoolang mijn edelen vriend vergeten! - In zijn bijzijn alleen moet gij ons het geheele geheim onzer geboorte ontvouwen... kom! volg mij naar Haarlem. - Ik zal den Graaf smeken, dat hij zijn besluit weer intrekke.'

Maar het scheen dat Paolo er zijne rekening niet bij vond om ook aan Deodaat medetedeelen hetgeen hij aan Reinout had verhaald, en weinig genegenheid had, den Ridder naar Haarlem te volgen. Hij zag hem gedurende eenige oogenblikken zijdelings aan, als wilde hij op zijn gelaat lezen in hoeverre hij vatbaar was om tot het doel dat hij beoogde te willen medewerken. 'Jongeling!' zeide hij eindelijk: 'gij hadt mij beloofd niets van ons voorgenomen onderhoud aan uwen vriend te openbaren.'

'Ik heb geene geheimen voor Deodaat,' zeide Reinout, haastig.

'Des te erger! - want, om gul weg te spreken, ik heb gegronde redenen om te verlangen, dat hij van alles onbewust blijve. Een uwer is de zoon van Bianca, en ik wil mij niet aan den toorn des anderen blootstellen.'

'Paolo! moet ik den zin uwer woorden gunstig opnemen?' riep Reinout vol blijdschap uit, daar hij in de taal des kokelers eene schijnbare bevestiging zijner innige hoop meende te ontdekken.

'Zoo als gij wilt: - doch hoe dit ook zij: - wat zoudt gij den armen Paolo geven, indien hij u de stukken in handen stelde, welke gij nodig hebt om u voor den zoon eens aanzienlijken edelmans te doen herkennen?'

'Gij kent mijnen vader!' riep Reinout: 'en zijn naam is...?'

'Indedaad! ik ken hem; - maar zijn naam moet tot nog een geheim blijven: het is goud waardig.'

'Geloof, Paolo! dat mijne dankbaarheid...'

'Dankbaarheid is een woord: ik ben te oud geworden om in uwe handen niet meer te worden dan de citroen welke men wegwerpt na er het sap van uitgedrukt te hebben. Ik eisch stellige bewijzen, geene ijdele beloften.'

'Gij zijt een elendig wezen, Paolo!' zeide Reinout, hem met een verachtelijken blik aanziende.

''t Is mogelijk,' zeide Paolo: 'maar toch een wezen, dat u lief heeft en er u blijken van geeft door u alleen tot deelgenoot mijns geheims te maken.'

'Welaan! - noem uwen eisch: en ik zal zien wat ik doen kan.'

'Zoudt gij niet denken, dat driehonderd gulden terstond en eene goede schriftelijke belofte van het dubbel dier som, zoodra ik u in de armen van eenen rijken, vermogenden vader gevoerd heb, eene billijke belooning waren voor hetgeen ik ten uwen gevalle verricht?'

aant.

‘Ik zal er over denken,’ zeide Reinout, wien deze eisch, welke in de tegenwoordige dagen onaanzienlijk zal voorkomen, in eenen tijd toen het geld nog schaarsch was, buitengemeen hoog toescheen: ‘wie weet bovendien, of uw gansch verhaal geen verdichtsel is, uitgedacht om mij geld uit de tasch te halen. Eerst uwe bewijzen, of ik beloof u geen penning.’

Op dit oogenblik ontstond er een verward gedruisch van stemmen en voetstappen buiten de hut en de hansworst kwam met een angstig geschreeuw binnenstuiven.

‘Meester Barbanera! meester Barbanera!’ riep hij: ‘daar zijn menschen, die u zoeken.’

‘'t Is mij om 't even!’ zeide Reinout: ‘maar ik laat u niet los, oude! gij zult met mij naar Haarlem.’ En, de daad bij de woorden voegende, vatte hij den kokeler bij zijn kleed.

‘Ja, pak hem maar frisch bij de kraag, heer Ridder! en zorg dat hij niet ontsnappe,’ kraaide met eene schorre stem een klein mannetje, in 't welk Reinout den Marktschrijver Claes Gerritz herkende, die met eenige Grafelijke Ambtsdienaars binnentrad: ‘houd hem vast: hij wilde zich wegmaken zonder de marktgelden te voldoen en zonder zijn gelag te betalen, 't geen eene blijkbare overtreding is van het Privilegie van Graaf Willem zaliger gedachtenisse, artikel...’

‘Dat u de duivel hale met uwe Privilegiën, vervloekte muggen!’ riep Reinout, den kokeler loslatende: ‘ik heb wat met dezen man te verhandelen.’

‘Indien uwe Edelheid borg voor hem wil stellen,’ zeide Claes Gerritz, ‘zullen wij die gaarne aannemen, volgens art. 27 van het Privilegie; maar het zal dan noodzakelijk zijn, dat UEd. ons naar Haarlem vergezelt, ten einde aldaar ten overstaan van Schepenen...’

‘Welk een gereutel over eenige voddige grooten die u de man misschien schuldig is,’ zeide Reinout: ‘kunnen wij hier de zaak niet tot effenheid brengen?’

‘Veroorloof mij u te zeggen, Heer Ridder!’ zeide de Marktschrijver, ‘dat dit klaarblijkelijk zoude aandruischen tegen alle gebruiken en usantie in zoodanig geval; daar de schuld eerst moet vereffend worden ten genoege van beide partijen, en deze man ons derhalve volgen moet naar Haarlem, waar bovendien nog andere zaken tot zijn last zijn, als dat hij een geneesmiddel verkocht heeft aan Geurt Kneliszen, waar al zijne koeien van gestorven zijn, en een ander aan de vrouw van den rooden slachter, waardoor haar oog gezwollen is als een pad, al 't welk strafbaar is met gevangenis, ingevolge art...’

‘Dat u de heete koorts blakere, eeuwige babbelaar!’ riep Reinout, ‘zorg slechts dat hem geen leed geschiede, of ik rijg u als een leeuwrik aan mijn speer.’

aant.

Intusschen hadden zich een paar dienaars meester gemaakt van Barbanera, die door zijn getrouwen hansworst van de toedracht der zaak was onderricht, en, als ware hij over den uitslag der zaak niet bekommerd, zich dadelijk had bereid verklaard mede te trekken en aantehooren wat men tegen hem had intebrengen. Ook Reinout begon nu te beseffen dat hij zich ten onrechte driftig had gemaakt en dat zijn belang vorderde, dat Paolo, of Barbanera, door wettelijke middelen gedwongen werd naar Haarlem te gaan en aldaar eenigen tijd te vertoeven, waardoor hij Reinout in de gelegenheid zoude zijn hem nader te spreken en het zoo verlangde geheim aftepersen. Hij verklaarde daarom ook aan de Ambtslieden, dat hij hen zoude vergezellen.

'Wij zullen verheugd zijn, de eer van uw gezelschap te genieten,' zeide de Marktschrijver: 'en gij goede vrouw!' vervolgde hij tegen Elske, die gedurende het gansche gesprek van Reinout en Paolo, waar zij geen woord van verstaan had, bedaard was blijven doorspinnen, 'hoe gaat het al? Ik heb daar zoo even gehoord, dat uw man u half doodgeslagen heeft en van zijne bediening is ontzet.'

'Ach!' zeide Elske: 'ik ben eene arme vrouw! en hoe ik het zal redden met mijn twee bloeien van kinderen, weet onze lieve Vrouwe! en mijn man moet zeker denken dat hij mij doodgeslagen heeft; want hij is nog niet teruggekomen.'

'Ik denk toch wel dat gij hem het heilig kruis zult hebben nageslagen,' zeide de Marktschrijver: 'nu vaarwel! - een spoedige genezing.'

Met dit afscheid vertrokken al de aanwezigen, Elske in tranen achterlatende, waaraan wellicht de ongerustheid over het wegblijven van haren man, wien zij nog lief had in weerwil zijner boosheid, even veel deel had als het besef van haren hulpeloozen toestand.

Reinout volgde op eenigen afstand den stoet, welke meester Barbanera en zijnen hansworst naar Haarlem geleidde, daar hij weinig trek gevoelde de eer van zijn gezelschap aan den Marktschrijver te schenken. Het was langs den gewonen heirweg dat men huiswaarts ging, en reeds was men de stad genaderd, toen Reinout uit eene dikke stofwolk een aanzienlijk gezelschap te paard zag te voorschijn komen, in hetwelk hij weldra den Heer van Aylva en Madzy herkende, die met eenig gevolg van een morgenrid huiswaart keerden. Verheugd naderde hij, in de hoop van ten minsten een blik van zijne geliefde te erlangen; maar wie schildert de verontwaardiging, welke hem beving, toen hij aan de slinkerhand van Madzy en in een drok gesprek met haar gewikkeld, iemand gewaar werd, dien hij verre was van aldaar te verwachten, te weten zijnen wapenbroeder Deodaat. Hij bleef staan, sloeg stilzwijgend de armen over elkander en zag met een somber oog de vrolijke ruiters voorbij draven. Geen der Friezen scheen hem optemer-

aant.ken, maar Deodaat had zijnen vriend herkend en een vluchtig rood bedekte zijn gelaat. Reinout oogde hem na: hij zag hem de hand van Madzy aanraken als om haar aandacht op den armen voetganger te vestigen. En in de daad, zij wendde het hoofd om, zag Reinout aan met een spotachtigen blik, keerde zich vervolgens lagchende weder naar Deodaat en verdween met hem achter de stofwolk die hen omhulde.

'En ziedaar dan de vriend, die om mijnent wille van de schoone Madzy wilde afzien,' zeide de verbolgene Reinout tot zich zelven: 'den vriend, die mijner liefde geene hindernis wilde aanbrengen! hoe listig wist hij mij te verwijderen om de gelegenheid voor zichzelven te behouden; - want ik twijfel er niet aan, die ontmoeting is gister avond reeds voorbereid geweest! Deodaat! Deodaat! is het mogelijk, dat een paar schoone oogen u eene vriendschap van zoovele jaren verraden doet!'

Vervuld van deze sombere gedachten kwam hij binnen de stad aan; en begaf zich naar de gijzeling, waar men Barbanera gevoerd had. Hier verzocht men hem echter tegen den namiddag terugtekomen, daar het verhoor niet voor dien tijd zoude kunnen plaats hebben, uithoofde van de hooge plechtigheid, waarbij de Schepenen moesten tegenwoordig zijn. Dit antwoord herinnerde Reinout aan zijne eigene verplichting om aanwezig te zijn bij het gehoor dat de Graaf stond te geven; en daar de tijd reeds naderde, haastte hij zich naar de cel welke hij in het Sint Jansklooster te Haarlem betrokken had.

[aant.] Negende hoofdstuk

> Ziet toe, gij terght een volck, in veenen en in moeren,
> Als vorschen tot den hals gedoken en gewoon
> Te huppelen op 't lant en over groene zoôn.
> Dit gaat dan onder, en dan boven water heenen;
> De grooten worden oock gebeten van de kleenen.
>
> Vondel, *Batavische Gebroeders*

Wellicht zullen reeds velen mijner lezers, even als Reinout, Deodaat van trouweloosheid jegens zijnen vriend en van dubbelzinnigheid beschuldigd hebben. Het is onze plicht, als dien van eenen waarheidlievenden schrijver, hem zoo spoedig mogelijk van dezen onverdienden blaam te zuiveren.

Eenigen tijd nadat Reinout dien morgen tot zijne voorgenomene wandeling vertrokken was, liet Deodaat een paard zadelen, met oogmerk om een morgenrid te doen. Om bij zijnen vriend geen schijn van vermoeden te wekken, als of hij het gezelschap der Friezen zocht, reed hij met opzet den weg naar Velzen, dus in eene geheel tegenovergestelde richting uit, en keerde langs den duinkant terug door die liefelijke streek, welke sedert door Hertog Aelbrecht tot lustverblijf gekozen en misschien na hem Aelbrechtsberg genoemd, in 't vervolg het lievelingsoord werd van zoovelen, die de muffe stad voor de vrolijke buitenlucht wenschten te verwisselen.

De weg welken Deodaat volgde bracht hem toevallig op een dier bevallige plekjens, welke nog heden met onverflaauwde belangstelling door den minnaar eener stille, eenvoudig schoone natuur bezocht worden. Maar in de oogen van Deodaat had het landschap, dat zich hier aan hem voordeed eene meer bijzondere waarde; want, al ware de nevelachtige lucht van Holland niet bij het donkerblaauwe of gloeiende zwerk van Italië te vergelijken, en al mochten de zandduinen die hij voor zich had, niet meer dan molshoopen zijn in vergelijking der Apennijnen, er was toch veel in het tafereel dat hij beschouwde, hetwelk hem herinnerde aan het land van zijne geboorte. Hetgeen hij zag was slechts eene duinvalei, maar eene vrolijk lagchende valei, vercierd met al den tooi, welken de aart van den grond en der luchtgesteldheid in staat waren opteleveren. Aan de westzijde was zij door

aant. de hier in evenredigheid hooge en steile duinen als door een muur van zand besloten; maar tegen dien muur van zand staken de berken met hunne rozekleurige stammen en frisch gebladert en de groene struiken en struwelen, die de hoogtens tot op de helft bemantelden, des te bevalliger af. Een bosch, rijk in alle soorten van geboomte, wier voorjaarsdosch al de onderscheidene tinten van groen, van de blonde kleur der wilgen af tot aan de bruine verw der sparren vertoonde, stuitte aan weerszijden tegen den duinkant en vereenigde zich daar tegen over, de daar tusschen gelegene vlakte alzoo in de gedaante eener halve maan omsluitende. En dan, als had de grillige natuur in een blijden luim dat vrolijke tafereel willen verdubbelen, die golvende heuvelen en dat lagchend geboomte en de zonnige lucht daarboven werden teruggekaatst in een tweetal heldere meirtjens, wier boorden als met een bruidkrans van schitterende veld- en waterbloemen omzoomd waren.

Een nieuwerwetsche bezoeker had zich bij het aanschouwen van dit tooneel wellicht in een onderzoek verdiept, of die meirtjens werkelijk, zoo als sommigen beweeren, de overblijfselen zijn van een voormaligen arm des Rhijns, die hier vroeger eenen uitweg zoude hebben gehad, later door het duinzand overdolven. Deodaat, die zich nimmer, gelijk te denken is, aan de natuurlijke geschiedenis van Holland had laten gelegen liggen, vergenoegde zich met de oogen in 't rond te laten weiden, en met te luisteren naar den zang der nachtegalen, die in de toppen der linden orgelden; en met den verkwikkenden geur inteädemen, welke uit meidoorn en seringen opsteeg. - Men was in die eeuw nog verre van toetegeven aan den invloed van het gevoel: en men wist zelfs bij name niet van sentimenteelheid of romantisme; maar toch waren in dit oogenblik de zinnen van Deodaat zoo liefelijk aangedaan, toch ontwaarde hij eene stemming zoo zacht en weldadig, dat hij, zonder zich rekenschap te kunnen geven van de reden waarom, van zijn paard afsteeg, en, het aan een boom vastbindende, zich op de groene zooden nederzette. Eene zoete mijmerij beving hem: vreemde droombeelden en fantasien verdrongen zich voor zijnen geest, en midden daar tusschen zweefde het aanvallige beeld der bekoorlijke Friezin. Somtijds echter kwam er een denkbeeld bij hem op van verwondering over de vreemde gemoedsgesteldheid waarin hij zich bevond, en vroeg hij zich af, hoe hij er toch op eens toe kwam, om op deze wijze de dolende Ridders na te volgen, van wier liefdegepeinzen in de schaduw van 't geboomte hij meer dan eens de meistreels had hooren zingen; en niettegenstaande hij dan een oogenblik over zijne dwaasheid lagchte, was hij toch niet in staat, om zich aan de zoete begoocheling die hem bevangen had te onttrekken, en Italiaan genoeg om een wellustig genot in dat *dolce far niente** te scheppen. En wat was ook natuurlij-

* het liefelijke niets doen.

aant.ker? - hij beminde, zonder het nog zelf te weten: en wie, die eenmaal bemind heeft, weet niet hoe zoet, hoe bedwelmend dat eenzaam mijmeren is, als men, alleen met de schoone natuur, de gansche waereld vergeet: als een onbestemd verlangen het hart doet zwoegen, als eene te voren ongekende wellust elken vezel ontspant en met verkwikkende warmte door alle poriën dringt: en de ziel, met zich zelve en met de schepping in vrede, zich in droomen en gedachten verliest, welke geene dorre wezenlijkheid in staat is terugtegeven.

Zoodanig was ook de gesteldheid van Deodaat, toen hij, toevallig den blik opwaart slaande, iets boven den hoogsten top van het voor hem liggend duin zag bewegen, hetwelk zijn aandacht tot zich trok. Hij kon niet terstond beseffen, wat het zijn mocht; maar weldra bespeurde hij dat het een vrouwelijke gedaante was, welke aan de tegenovergestelde zijde het duin beklom; want hij zag eerst een hoofd en vervolgens de overige ledematen zich, even als de goden op het Romeinsche valgordijn afgebeeld, boven het duin verheffen: tot eindelijk het jonge meisje (want die fijne leest kon slechts aan een jong meisje behooren) geheel op de kruin te voorschijn kwam en daar met al de levendigheid der jeugd, driewerf opsprong, in de handen klapte, naar alle kanten rondzag als om het omgelegen landschap te beschouwen en toen met eenige drift iemand wenkte, die met een minderen spoed over den rug der hoogte naar haar toekwam.

Onze Ridder bleef eenige oogenblikken onbewegelijk zitten, in die stomme verbazing welke de plotselinge verschijning van een onverwacht voorwerp veroorzaakte; want hij had in die beide duinbeklimmers de schoone Madzy en haren voogd herkend. Zij van haren kant scheen hem niet te bespeuren; althands zij toonde wel den Olderman, toen deze aan hare zijde gekomen was, de omliggende landgezichten aan, welke blijkbaar geheel nieuw en verrassend voor haar waren; maar haar oog rustte niet eenmaal op de plaats waar Deodaat zich bevond. Deze bleef nog eenigen tijd stil zitten; hij voelde wel dat zijn hart onrustig klopte en dat eene sterke stem in zijn binnenste hem aanspoorde om de schoone Jonkvrouw te gemoet te gaan; maar de gedachte aan zijnen vriend, aan Reinout, weerhield hem. ‘Arme Reinout!’ dacht hij: ‘het gaat met u als met den man, van wien Jasper de Vinder sprak, die de fortuin overal ging opzoeken, terwijl zijn buurman stil op zijn bed bleef liggen en haar ongeroepen bij hem zag binnenkomen. Gij loopt naar het Sint Jansklooster, en vindt niemand, terwijl ik, hier stil zittende, uwe schoone zie genaken; - maar ik zal, om uwent wil, van deze ontmoeting geen gebruik maken.’

De goede Deodaat dacht weinig, dat hij op hetzelfde oogenblik waarin hij dit manmoedig besluit gevormd had, er weder stond aftewijken; maar eene onvoorziene omstandigheid noodzaakte hem daar toe, en op eens met

een schreeuw opspringende, liep hij gezwind als een hert tusschen de meirtjens door naar den duinkant toe. Hij had namelijk gezien dat Madzy, zonder twijfel bezield met die kinderlijke vrolijkheid welke het genot der vrije natuur in een onschuldig hart doet ontstaan, na zich genoeg vergast te hebben aan het beschouwen der omliggende streken, op eenmaal als om haren voogd te plagen, gelijk hare gebaren en hoorbaar gelagch aantoonden, trek had gevoeld om van het duin naar beneden te loopen: iets dat misschien op geene andere plaats dan alleen op die welke zij daartoe had uitgekozen gevaarlijk zijn kon. Het duin toch dat eerst golvend en glooiend afliep, was ongeveer tien voet boven den grond afgezand geworden en vormde aldaar eene steilte, welke van iemand die boven stond niet kon gezien worden; maar welke Deodaat van zijne plaats duidelijk bemerkte: - en niet ten onrechte had hem de vrees bevangen, dat Madzy wanneer zij van de hoogte kwam aangeloopen, de snelheid van haar vaart niet zou kunnen bedwingen, en van de steilte nedervallen: - en het was om haar tegen dit gevaar te waarschuwen of zoo mogelijk haar in den val te weerhouden, dat hij eerst dien schreeuw gaf, die door de vallei weergalmende een koppel wilde eenden van uit het riet opvliegen en den wildzang zwijgen deed; en dat hij toen de onvoorzichtige maagd te gemoet ijlde. Madzy had dien kreet van waarschuwing gehoord juist zoo als zij de steilte op een korten afstand genaderd was: door eene onwillekeurige beweging van schrik poogde zij haar vaart te stuiten: maar de beweging zelve deed haar wankelen, en op dat oogenblik zelf Deodaat gewaar wordende, en waarschijnlijk niet voor zijn oog willende vallen, vervolgde zij haren loop, maar nu, door de wending welke zij gemaakt had, in eene meer zijdelingsche richting, en kwam hierdoor wel aan den rand der steilte, maar op eene plaats, waar die ongelijk minder hoog was, zoodat zij, daar zijnde, zonder zich te bedenken naar beneden sprong, en ongedeerd naast den toegesnelden Ridder op het zand stond.

‘Gij hebt mij voor u doen beven, freule!’ zeide Deodaat, half buiten adem en bleek als een doek.

‘Ik beken u, ik heb ook een oogenblik van schrik gehad,’ zeide Madzy: ‘maar het is voorbij. 't Is goed dat gij geschreeuwd hebt,’ voegde zij er met een betooverenden glimlagch bij: ‘ik had vast eene kluchtige figuur gemaakt, wanneer ik van dien steilen kant was komen rollen; maar ik ben toch maar blijde dat ik op vasten grond sta! Kom maar hier, mijn Heer van Aylva! ik ben al beneden! maar neem niet denzelfden weg.’

‘Voorwaar! indien mijne beenen twintig jaren jonger waren geweest, zouden zij u niet vooruit hebben laten gaan,’ zeide Aylva, die nu langs een meer gemakkelijk pad uit een boschje te voorschijn kwam: ‘maar wat zie ik? - Hebt gij hier op eens gezelschap gevonden.’

Hier bemerkten Deodaat en Mazdy eerst, dat zij elkander bij de hand

aant. hielden: hij had haar de zijne op het oogenblik dat zij afgesprongen was, toegereikt: zij had die onwillekeurig aangenomen: en geen van beide had nog gedacht om zich terug te trekken. De vraag van Aylva joeg hun een gloeienden blos op de kaken: zij lieten elkander los en zagen beide als overtuigde schuldigen onbeweeglijk en zwijgend voor zich.

'Vanwaar komt gij dus op eens uit de lucht vallen?' vroeg Aylva, eenigzins verwonderd aan den jongeling.

'Wel mijn waarde voogd,' antwoordde Madzy, hare vrolijkheid bij het hooren dezer vraag op eens terugkrijgende: 'ik was het die bijkans uit de lucht was komen vallen en de Ridder kwam mij helpen.'

'Zoo!' zeide Aylva, lagchende: 'het was dus naar den Ridder dat gij met zooveel drift toesneldet?'

Een gloeiend inkarnaat verwde op nieuw het gelaat der jonge schoone: Deodaat, hare verlegenheid bespeurende, haastte zich voor haar te antwoorden:

'Ik zoude zeer gelukkig zijn indien ik de verwaandheid mocht hebben van zulks te gelooven; maar ik twijfel er hard aan of de Jonkvrouw iets van mij bespeurd heeft voor wij naast elkander stonden.' Hierna vervolgende, helderde hij met korte woorden de aanleiding hunner ontmoeting op.

'Zoo!' zeide Aylva: 'dan heb ik mijne pupil alleen over hare wildheid te beknorren! - denk eens, wat zoude Seerp Adelen wel gezegd hebben, indien ik u met een gebroken arm had te huis gebracht?'

Deze aanmerking van den Olderman deed bij Deodaat een gevoel van wrevel ontstaan, hetgeen hij zich naauwelijks wist te verklaren; doch dat geheel week bij het antwoord van Madzy.

'Wat zal ik u zeggen, mijn waarde voogd! - Indien Seerp Adelen zooveel belang in mij stelt, moest hij medegaan om op mij te passen.'

'Gij weet, lieve Madzy!' zeide Aylva, 'dat hij heden morgen bij den helmslager zijn moest, ten einde te zorgen dat zijne wapenrusting voor het steekspel in gereedheid zij: - gij zoudt toch niet begeeren, dat hij daar niet verscheen als iemand die Friesland eer moet aandoen.'

Madzy antwoordde niets, maar den arm des Oldermans nemende, begon zij rondom zich heen te zien en drukte hare bewondering over het schoone landschap uit. Dit gaf aanleiding tot een onderhoudend gesprek, aan het einde waarvan Aylva aan Deodaat verhaalde, dat zij met hun gevolg te paard den omtrek hadden rondgereden, en dat die wilde meid, de duinen ziende, hem overgehaald had even aftestappen om te zien of zij de Noordzee ook van de toppen der hoogsten bespeuren konden. 'Ik ben gek genoeg geweest aan haar verzoek te voldoen,' zeide de Olderman: 'en ik verzeker u dat mijne beenen het voelen. Ik ben niet gewend door dat gulle zand te kruien en verlang hartelijk weer in den zadel te zitten. Mij dunkt onze paar-

aant. den moesten hier reeds zijn?'

'Daar komen zij al,' zeide Madzy, de dienaars ontdekkende, welke beneden langs gestapt waren en nu uit het bosch te voorschijn kwamen.

'Kom! het is tijd van gaan,' zeide Aylva: 'wij moeten naar huis, anders kom ik te laat om mij te kleeden voor het verhoor. Verzelt gij ons, heer Ridder? ik vermoed dat het uw paard is dat aan gindschen boom staat.'

'Gij zijt toch recht achteloos omtrent uwe paarden,' zeide Madzy met een spottenden glimlagch tegen Deodaat, 'als men u dit nu ook ontstolen had, terwijl gij naar mij toekwaamt.'

'Ik geloof waarlijk,' zeide Deodaat, op denzelfden toon, 'dat gij meent dat dit land vol dieven is.'

'Indedaad,' hernam zij: 'Seerp Adelen zoude u wel haast antwoorden, dat hij er niet aan twijfelt, en dat uw Graaf de grootste dief van allen is, daar hij ons onze onafhankelijkheid ontstelen wil.'

'Madzy! Madzy!' zeide Aylva, den vinger dreigend opheffend: 'gij spreekt weder over zaken waar een meisje niet over spreken moest.'

De bevallige Jonkvrouw zag haren voogd met een blik van verwondering aan; want nooit buiten haar geboorteland geweest zijnde, waar men algemeen gewoon was vrij en onbewimpeld te spreken, had zij zich nog geen denkbeeld gevormd van de noodzakelijkheid om onder vreemden de woorden, die men wil spreken, te voren op de weegschaal te leggen. Een ingeschapen gevoel van betamelijkheid en een juist oordeel zouden Madzy wel overal hebben blijven geleiden en haar verhinderen van iets onvoeg-zaams te zeggen; maar de ongewoonte van onder vreemden te zijn had haar nog onbewust gelaten, dat men niet alle onderwerpen even vrij met iedereen kan behandelen: bovendien gevoelde zij zich zoo op haar gemak met Deodaat, dat zij hem, ondanks den korten tijd die er sedert hunne kennismaking verloopen was, reeds beschouwde als iemand voor wien zij zich niet behoefde te weerhouden om vertrouwelijk en ronduit te spreken. De bestraffing van Aylva, ofschoon op een vriendelijken en lagchenden toon uitgedrukt, hinderde haar dan ook, en misschien wel des te meer, omdat die in tegenwoordigheid van Deodaat plaats vond. 'Kom!' zeide zij eindelijk, terwijl zij te paard steeg: 'ik zie dat ik eene dwaasheid gezegd heb; en ik had waarlijk vergeten, dat de Ridder in 's Graven dienst is en dat men hier niet anders als goed van hem spreken mag. Gij neemt het mij toch niet kwalijk, Ridder! maar ik spreek nog zoo wat op zijn Friesch, slecht en recht.'

'In allen gevalle,' zeide Deodaat, met verrukking het lieve meisje beschouwende, 'deedt gij niets dan de woorden van een ander te herhalen, zonder dat gij voor zijne gevoelens behoeft in te staan: - en Graaf Willem heeft immers gisteren avond de hand van Seerp Adelen geschud?'

De stoet intusschen geheel te paard gestegen zijnde, keerde men langs

aant. den kortsten weg terug onder een vrolijk gesprek tusschen Madzy en de beide edellieden. De goedhartigheid van Deodaat, die uit al zijne gezegden doorblonk, het gezond verstand dat hij betoonde en de aart zijner scherts, welke altijd onschuldig en vrolijk bleef, wonnen het hart van den Olderman, die bovendien, wanneer hij den jongeling aansprak, zich tot hem getrokken gevoelde door een onverklaarbaar gevoel, waarvan hij zich geen rekenschap wist te geven. Het was hem of hij hem reeds vroeger aanschouwd had en wel in beter en gelukkiger dagen; doch waar, dit zocht hij zich vruchteloos te herinneren. Ook Deodaat, hoezeer hij moeite had om zijne oogen van Madzy aftewenden, kon niet nalaten behagen te scheppen in het onderhoud van den edelen Fries, die hem een gevoel van eerbied en achting inboezemde, gelijk hij nooit te voren jegens iemand had ondervonden. En wat Madzy betrof, weggesleept door den innemenden toon van Deodaat en door het belangrijke van zijne opmerkingen en verhalen, gaf zij zich onmerkbaar over aan het betooverend genoegen, hetwelk iemand, die een natuurlijken aanleg bezit tot alles wat edel en goed en schoon is, onmisbaar smaken moet, wanneer hij zich in een leerrijk en onderhoudend gezelschap bevindt: vooral indien de onderwerpen van het gesprek aan den eenen kant nieuw en verrassend, en aan den anderen kant niet te hoog voor zijne bevatting zijn. En hoeveel te sterker moest de indruk zijn, dien de gezegdens van Deodaat op het eenvoudige meisje te weeg brachten, nu de beschaafde vormen en het innemend uiterlijke van den spreker ook aan min belangrijke zaken waarde zouden hebben bijgezet.

Het was dan ook schier onmerkbaar dat zij zich weder aan den heirweg tusschen Haarlem en Leyden bevonden, op welken zij door een achterweg gekomen waren: en alwaar zij, gelijk wij reeds verhaald hebben, Reinout ontmoeteden. Deodaat zag zijnen vriend het eerst: hij deed hem aan Madzy opmerken: en zoo deze bij die gelegenheid lagchte, het was niet, gelijk Reinout zulks vermoedde, om eenig gezegde van Deodaat dat op hem betrekking had, maar om de zonderlinge uitdrukking welke zich in het voorbijgaan op het gelaat van den ontevredenen voetganger vertoonde. Deodaat, die intusschen bij het herkennen van Reinout zich hun gesprek van den vorigen avond herinnerde, begon eenige opwelling van berouw te gevoelen en zich te verwijten dat hij niet aan zijne belofte getrouw was gebleven. Willende herstellen hetgeen hij bedorven had, nam hij uit de gedane ontmoeting terstond aanleiding om zijnen vriend hemelhoog te prijzen en deszelfs goede hoedanigheden in het schoonste daglicht voor te stellen; - maar deze handelwijze, in stede van zijnen wapenbroeder, gelijk hij dacht, eenige dienst te doen, strekte nergens anders toe dan om het gevoelige hart van Madzy des te meer intenemen voor hem, die zich zulk een getrouw en waardig vriend betoonde.

aant.

Aan de poort van het Sint Jansklooster namen zij afscheid: en Deodaat, bemerkende dat het reeds laat was geworden, haastte zich in vollen ren naar Haarlem te keeren, waar hij zich in aller ijl kleedde en zich vervolgens naar de Sint Jansstraat begaf.

Het was in de kerk van het aldaar gelegen klooster, dat de plechtigheid van het gehoor zoude plaats vinden; en eene aanzienlijke menigte herauten, ordebroeders, edelen en dienaars waren reeds bezig om onder opzicht van den ouden Wapenkoning van Holland de nodige aanstalten en toebereidselen te maken en de zitplaatsen der te verwachtene gasten naar hun rang en stand te regelen. Deodaat, die mede benoemd was om tot dien einde medetewerken, moest bij zijne aankomst eene vrij lange en taaie bestraffing van den Wapenkoning ondergaan, dat hij eenige minuten te laat was gekomen; naar welke hij echter weinig luisterde, daar zijne oogen de kerk ronddwaalden om zijnen vriend Reinout te zoeken, dien hij eindelijk van verre gewaar werd, het toezicht houdende over het ophangen der wapenbondels en andere vercierselen welke den Gravenzetel omgeven moesten. Hij begreep dat het nu niet het oogenblik was om hem opheldering te geven omtrent zijn gedrag en vergenoegde zich dus hem van verre toeteknikken, hetgeen Reinout of niet bespeurde of niet wilde opmerken: - en daar aan Deodaat vervolgens eene andere bezigheid aan den ingang der kerk werd opgedragen, moest hij voor 't oogenblik alle gelegenheid tot eene verklaring uit zijn hoofd stellen.

Het uur van één, dat tot het gehoor was uitgekozen, had eindelijk geslagen, en het gebouw, nu geheel ingericht tot de plechtigheid, leverde reeds een prachtig schouwspel op. Een groot denkbeeld van zijne macht aan al de vreemde bezoekers en vooral aan de Friesche afgevaardigden willende inboezemen, had de Graaf bevolen dat er geene kosten gespaard zouden worden om een praal ten toon te spreiden, geschikt om alle oogen te verblinden. Prachtige tapijten, van afstand tot afstand door wapenbondels of schilden afgezet, bedekten de wanden of hingen van de kerkbogen af. Welriekende wateren of reukwerk uit het Oosten wasemden op uit cierlijk gebeitelde of kunstig gesnedene vaten en vervulden het ruime gebouw met balsemende geuren. De vloer was niet bestrooid met stroo, gelijk zulks de toenmalige gewoonte was; maar al de tuinen rondom Haarlem hadden hun bloemenschat opgeleverd, en men liep als over een rijk gekleurd tapijt van rozen, jasmijnen, gouden regen, gebloemte en gebladerte. Vlak voor het Choor was de zetel des Graven opgericht: rozeroode gordijnen, op eene cierlijke wijze geplooid en door gouden snoeren opgebonden, hingen van den throonhemel af, wiens bovenrand prijkte met de wapenborden der verschillende Graafschappen en Heerlijkheden waarover Willem van Henegouwen zijnen staf zwaaide, en daarboven hing de Gravenkroon in flonkerenden luister.

aant.

Reeds was de kerk vervuld met het aanzienlijk getal genodigden, toen de klank van trompetten en klaroenen de komst des Graven verkondigde, die kort daarop uit eene der zijdeuren, welke gemeenschap had met het klooster, te voorschijn kwam, voorafgegaan en vergezeld van zijn doorlucht geslacht en van zijn gewoon gevolg, allen op 't schitterendst uitgedoscht. Willem zelf, op wiens fraaie golvende hairen de Gravenkroon prijkte, was gekleed met een tot op de voeten hangende tabbert van scharlaken kleur, met gouden boordsels omzet waarop kostbare gesteentens blonken, en droeg daarboven een hemelsblaauwen mantel met opene mouwen, gevoerd en geboord met bont, en geborduurd met de wapens van Holland en Henegouwen: terwijl een halskraag van hermelijn zijne kleedij voltooide. De edelen die hem omringden waren, over het geheel, niet minder prachtig gekleed dan hij: de hoofden van adelijke huizen, en die, aan welke uit hoofde hunner jaren de vrolijke dracht der jeugd niet meer voegde, hadden insgelijks lange tabbaarts aan, onderscheiden van kleur en vercierselen; doch alle blinkende van goud en bont en gesteenten. De jonge Ridders en edelen daarentegen droegen korte, overal geslotene buisjens, om het midden met eene gouden koord omgord, en met mouwen, die naar den toen heerschenden smaak omtrent een halven voet langer waren dan de arm: voorts gouden ketens om den hals, tootschoenen met punten van eene bespottelijke lengte en fluweele hoeden, welke op den top van het hoofd zaten, en langs wier hoogen en kegelvormigen bol een enkele witte veder opliep.

De Graaf gezeten zijnde, namen ook de aanwezigen, immers voor zooverre de zitbanken toereikend waren, hunne plaatsen in: acht paadjens en een aantal Herauten bekleedden de trappen van den throon: aan weêrszijden waren de bloedverwanten des Graven, de Hollandsche en Henegouwsche Baanderheeren en de gemijterde geestelijken gezeten: terwijl overigens de kerk vervuld was met eene uitgelezene schaar van Vorsten en Heeren, uit alle beschaafde landen hier samengekomen, waarachter een vierdubbele rij van Ridders, edellieden, en leden der stedelijke besturen, wier getal dat van duizend overtrof, tegen de wanden stond geschaard. Alleen in het midden was de doortocht vrij, en eene voegzame ruimte voor den zetel opengelaten.

Nadat de Herauten stilte hadden bevolen, gingen vier hunner naar den hoofdingang om aldaar de Aartsbisschoppen van Keulen en Trier, welke in pleeggewaad en van een luisterrijken stoet vergezeld de kerk binnentraden, aftehalen en voor den Grafelijken zetel te geleiden. De Graaf opgestaan zijnde, gaf hem de eerstgemelde Rijksvorst in eene lange en cierlijke aanspraak te kennen, dat de Keizer, getroffen door zijne schitterende verdiensten en hem een blijk zijner hooge achting willende geven, hem de Hertoglijke kroon had toegedacht, welk Keizerlijk gunstbewijs hij zich vleide dat

aant. door den Graaf met dankbaarheid en welwillendheid zoude worden aanvaard.

'Hoogwaardigste!' antwoordde Willem, 'wij bidden u na uwen terugkeer in Duitschland de uitdrukking onzer erkentenis voor den Keizerlijken throon te willen brengen. Het blijk der gunst van onzen genadigen Leenheer zal ten allen tijde ons hart voor hem van liefde en getrouwheid vervuld doen zijn. Maar laat de Keizer het echter zijnen dienaar niet wijten, noch het aan eenige minachting zijner genade toeschrijven, indien wij zijn gunstbewijs niet aannemen. Ieder op deze aarde heeft zijne bepaalde eerzucht: de onze was altijd, de eerste Graaf des Duitschen rijks genoemd te worden. - Deze wensch is vervuld geworden; maar hooger stijgt zij niet: en om onbewimpeld te spreken, wij willen liever, zoo in den slag als op de feesten, alle Graven voorgaan, dan dat wij alle Hertogen zouden volgen moeten.'

Deze woorden uitgesproken hebbende, zag Willem om zich heen, en verhief zich zijn hart met niet weinig hoogmoed, toen hij dien luisterrijken stoet van Ridders en Baronnen overzag, die hem ten oorlog volgen moest, en gelijk geen ander Graaf, ja gelijk geen Rijksvorst in staat was onder zijne banier te scharen. Helaas! wat is de heerlijkheid des menschen? Weinig dacht hij toen, de machtige Graaf, dat binnen weinige maanden hij zelf en die gansche adel, waarmede hij zulke roemvolle overwinningen behaald had, van het aardsche tooneel door de meest verachte handen zouden worden weggemaaid.

Eene algemeene toejuiching had het antwoord van den Graaf gevolgd; en de Aartsbisschoppen, (die echter te voren onderricht waren welk bescheid zij bekomen zouden) werden naar het voor hen bestemde gestoelte geleid, terwijl als nu de Friesche afgevaardigden, die ter zijde gezeten waren, voor den zetel werden geroepen. Zij traden met deftigheid naar voren, en hielden op een kleinen afstand van den zetel stil. Daar gekomen deed de Abt, die Aylva rechts en Adelen links van zich had, nog een stap voorwaarts, en richtte het woord tot den Graaf. Zijne aanspraak, aan welker samenstelling Vader Syard ongetwijfeld deel had gehad, was een meesterstuk van diplomatieken stijl, en zoude ook in onze dagen eenen gezant, die gekomen was om *niets* te zeggen, eer hebben aangedaan. Zij behelsde eene menigte zwierige en vleiende betuigingen van eerbied en hoogachting voor den Graaf, met menige Latijnsche spreuk doorzult, gaf hartelijk leedwezen te kennen over het gebeurde te Staveren, en eindigde met eene ontboezeming der hoop, door de Friezen gekoesterd, dat de eensgezindheid tusschen den Graaf en hen steeds duurzamer zoude blijven stand houden. Maar ook het scherpzinnigste vernuft zoude uit dien ganschen vloed van woorden niet een blijk van onderdanigheid getrokken hebben, noch een enkel bewijs, dat de Friezen den Graaf als hunnen Heer; naauwlijks dat zij hem als hunnen

aant. beschermer aannamen of erkenden. Willem had dit ook weldra bemerkt; en meer dan eens hadden zijn gefronst voorhoofd, en een zijdelingsche blik, op Beaumont geslagen, zijne innerlijke ontevredenheid te kennen gegeven. Hij liet echter den gezant uitspreken, altijd nog hopende, dat eene betuiging van hulde en getrouwheid zijne rede zoude besluiten; doch toen hiervan niets kwam, en de Abt, na zijne aanspraak te hebben uitgebracht, weder tusschen zijne beide landgenoten terug trad, kon hij zijn ongenoegen niet langer bedwingen. De woorden, waarin zijn antwoord vervat werd, waren echter gematigder dan de toon waarop hij dat antwoord uitsprak: en alleen aan de trilling zijner lippen en aan de heeschheid zijner stem was zijne innerlijke gemoedsaandoening te bespeuren.

'Wij danken onze Friesche *onderzaten*,' zeide hij, op dit laatste woord drukkende, 'voor de betooning hunner verknochtheid: wij hadden echter iets meer durven hopen dan loutere betuigingen, en billijk verwacht, dat er van hunnen kant ook daden zouden hebben gesproken. Gij kunt niet onwetend zijn, edele Heeren! dat onze ambtenaren te Staveren mishandeld zijn geworden. Is de orde aldaar reeds hersteld? en welke straf hebben de schuldigen ondergaan?'

'Men is bezig een gerechtelijk onderzoek naar het voorgevallene te doen,' antwoordde Aylva: 'en wij twijfelen niet of de schuldigen zullen naar de gestrengheid der wetten geoordeeld worden.'

'Men heeft te lang gewacht,' zeide de Graaf: 'op heeter daad had men de misdadigen moeten vatten en vonnissen.'

'Het ware intusschen te wenschen,' vervolgde de Olderman, als had hij 's Graven aanmerking niet gehoord, 'dat uwe Genade het gebeurde geliefde te vergeten en den moedwil van een onberaden hoop vergeven. De Fries, aan zijne vrijheden verknocht, is nog ongewoon aan het eerbiedigen van vreemde instellingen, en eene te groote gestrengheid bij zijn eerste vergrijp zoude wellicht eenen nadeeligen invloed kunnen hebben en eene scheuring verwekken, welke in het belang uwer Genade en in dat van Friesland moet worden voorgekomen.'

'Indedaad!' hernam Willem: 'waarom geeft gij ons niet liever den raad onze ambtenaren uit Friesland terug te trekken, opdat gij ulieden geheel naar uw eigen goeddunken zoudt kunnen regeeren.'

'Dit ware zekerlijk het verkieslijkste om alle botsing te vermijden,' zeide Adelen: 'en wellicht,' voegde hij er met fierheid bij: 'ware het beter dat zulks thands geschiedde, nu het als eene gunst ontfangen kan worden, dan later, wanneer de drang der omstandigheden het tot eene noodzakelijkheid zal maken.'

Een algemeen gemor deed zich hooren bij het vernemen dezer hooghartige taal. Zelfs de Abt van Sint Odulf, die zich in deze schitterende vergade-

aant. ring slecht op zijn gemak gevoelde, en de beradene Aylva, die zoo gaarne een vredebreuk wilde vermijden, zagen hunnen ambtgenoot met een blik van ontevredenheid aan. De Graaf echter, die reeds daags te voren de onbuigzaamheid van Adelen had leeren kennen, nam zijne woorden thands minder euvel op dan men verwachtte: ‘Wij danken u, Seerp Adelen!’ zeide hij, ‘dat gij zoo onbewimpeld spreekt; want uit uwe redenen kunnen wij opmaken, hoe weinig zich de Friezen in het algemeen aan hunnen Heer gelegen laten liggen. Alleen moeten wij u doen opmerken, dat zulk eene taal weinig strookt met het doel, dat wij aan uwe zending toeschreven, en weinig die onderwerping ademt, welke wij recht hadden van u te verwachten.’

‘Vraag visschen aan het geboomte en bloemen aan de zee,’ riep Adelen uit: ‘maar vraag nimmer onderwerping aan den vrijen Fries.’

‘Hoe nu!’ hernam de Graaf: ‘zijn dit de woorden uwer lastgevers? En stemmen de Eerwaardige Abt en de Heer van Aylva mede in die onbezonnen taal?’

De Abt, die reeds een poos met angstige verlegenheid zijne oogen van den Graaf op Adelen, en van dezen op Aylva had doen dwalen, antwoordde niets, maar veegde zich de zweetdruppelen van 't gelaat. Aylva nam het woord op.

‘Edele Graaf!’ zeide hij: ‘het is nimmer de wensch noch de bedoeling onzer lastgevers geweest, uwe Genade in hare rechten en waardigheid te verkorten. Wat onze ambtgenoot heeft gezegd, moge hij zelf verantwoorden: onze taak was alleen, uwer Genade de betuiging van Frieslands verknochtheid over te brengen en uw verlangen aan te hooren. Verder strekt zich onze lastbrief niet uit.’

‘Gij hebt dan geene machtiging,’ vroeg Willem met eenige verbazing, ‘om ons uit naam van hen die u zonden, openlijke hulde als Heer van Friesland te doen?’

‘Ik herhaal het,’ antwoordde Aylva: ‘al hetgeen uwe Genade ons zal gelieven te bevelen zal getrouwelijk door ons aan onze lastgevers worden overgebracht.’

‘*Vive Dieu!*’ riep de Graaf, zich met een bitteren lagch tot de naastbij gezetenen wendende: ‘Gij hoort het mijne Heeren! men verzoekt onze bevelen te vernemen, ten einde die door onze getrouwe Friesche onderzaten in overweging worden genomen en beoordeeld, of zij wel in overeenstemming zijn met de oude vrijheden des lands. Bij Sint Japik!’ vervolgde hij tot de Friezen, ‘zoo wij alleen gehoor gaven aan hetgeen onze waardigheid als Graaf van ons vordert, zouden wij u dadelijk onzen wil te kennen geven en voor de uitvoering zorgen, zonder ons te bekreunen in hoeverre ons verlangen met de inzichten onzer overzeesche onderzaten strookt; doch wij willen in dezen slechts aan onze liefde voor verdoolde kinderen gehoor geven en de

zaak in rijpe overweging nemen, ten einde men niet van ons zegge, dat wij overijld besluiten en handelen. Intusschen raden wij u, onze getrouwen! uwe landgenoten te doen aanmanen dat zij niet door nieuwe ergerlijke tooneelen onze zachtmoedigheid tergen. Mijne Heeren! de zitting is opgeheven!'

Met deze woorden rees hij van zijnen zetel en verliet het gebouw op dezelfde wijze als hij gekomen was, terwijl weldra de gansche vergadering zijn voorbeeld volgde en uit een ging.

aant. Tiende hoofdstuk

Deux coqs vivaient en paix: une poule survint,
Et voila la guerre allumée.

De la Fontaine

Deodaat had aan den ingang vertoefd, tot de geheele stoet was vertrokken, en was nu, met oogmerk om Reinout optezoeken, de kerk weder ingetreden. Hij vond echter zijn vriend niet, die door eene andere deur, naar 't scheen, was uitgegaan, toen een paadje van den Graaf hem op zijde kwam en hem de tijding bracht, dat deze hem verlangde te spreken.

Zwijgend volgde de jongeling het knaapje, dat hem binnen de muren des kloosters voorging en naar het slaapvertrek des Graven geleidde. Deodaat, aangediend zijnde, werd terstond binnengelaten. Willem lag half op een rustbank uitgestrekt en in gesprek met zijnen oom van Beaumont en de Heeren van Naaldwijk en Teylingen: twee edelknapen waren bezig zijn pleeggewaad te bergen in een grooten met koper beslagen koffer die nevens hem stond: en een derde stond voor hem met een zilveren schenkblad, waarop een beker gekruide wijn.

'Bij Sint Japik!' zeide de Graaf: 'vriend Deodaat! gij kunt ons eene groote dienst bewijzen.'

'Uwe Genade kan aan mijnen goeden wil niet twijfelen,' antwoordde Deodaat.

'Welnu! - Gij zijt reeds bij die Friezen geweest: - gij schijnt zelfs eene naauwe kennis met hen gemaakt te hebben: althands men heeft u dezen morgen met hen zien rijden.'

'Ik ben zeer verplicht aan hen die belang genoeg in mij toonen om mijne gangen nategaan,' zeide Deodaat.

'*Vive Dieu!* wat vat de Italiaan spoedig vuur. Nu het ware geen wonder al vond men het eenigzins vreemd, dat gij zulke beste maats zijt met lieden van zulk oproerig slach. Intusschen, wij weten in wien wij ons vertrouwen stellen en wij vreezen niet dat Deodaat van Verona om een paar schoone oogen zijnen Heer zal afvallen. Is het niet zoo?'

'Ik vat niet, hoe...'

‘O! wij weten zeer wel wat wij zeggen. Die afgezanten hebben, zoo wij vernemen, een zeer bevallig behoedmiddel tegen de verveling van de reis medegenomen. Is het niet zoo?’

De jongeling glimlagchte en boog.

‘Welnu! wij hebben er niets tegen, dat gij uw hof maakt aan die schoone Friezin. Integendeel zal het ons des te aangenamer zijn, hoe meer gij u bij die Friezen weet intedringen, mits gij slechts de belangen van uwen Heer daarbij niet uit het oog verliest: - gij verstaat ons?’

‘Ik vrees uwe Genade geheel niet te verstaan,’ antwoordde Deodaat, wiens voorhoofd van verontwaardiging gloeide: ‘uwe Genade zal toch niet van mij vergen, de rol van eenen verspieder te spelen?’

‘Welnu, mijne Heeren!’ zeide Willem, zich lagchende tot de omstanders keerende: ‘hebben wij het niet voorspeld? Ziedaar al zwarigheden.’

‘Deodaat is een braaf Ridder,’ zeide Beaumont, zijnen kwekeling op den schouder kloppende, ‘hij heeft de lessen niet vergeten, die ik getracht heb hem inteprenten.’

‘Hij had toch moeten begrijpen,’ zeide Teylingen, ‘dat de Graaf niets onbillijks kan vergen, veel min iets dat met den Ridderplicht strijdt.’

‘Hoor Deodaat!’ hernam Willem: ‘wij zullen u in korte woorden zeggen wat het geval is: - dan kunt gij naderhand vrij handelen gelijk gij verkiest. Gij hebt de onbehouwen taal dier afgevaardigden gehoord; en gij zult met ons van oordeel zijn, dat het wel overeenkomstig onze waardigheid ware, dat wij hen eens op hun grondgebied de wet gingen stellen...’

‘En den oorlogskreet: Holland! aanhieven,’ zeide Deodaat: ‘bij Sint Jacob! dat ware hemelsche muzijk!’

‘In onze ooren voorzeker,’ vervolgde de Graaf, lagchende: ‘maar deze Heeren verstaan het anders: - zij zijn van meening, dat men zich twee malen moet bedenken, aleer men geld en manschappen verspilt, om in Friesland oorlog te gaan voeren. Daarom willen zij beproeven, wat er nog door zachtere middelen te verkrijgen is. Wij beseffen dat men nooit aan dien buffelachtigen Adelen reden zal doen verstaan; maar met de beide anderen is wellicht nog wat aantevangen en wij vertrouwen niets onredelijks van u te vorderen, door u te verzoeken, daartoe de hand te leenen.’

‘Waarlijk,’ zeide Deodaat, glimlagchende: ‘uwe Genade heeft te hoogen dunk van mijne bekwaamheid. Ben ik in staat eenen eerwaardigen man als den Abt en eenen schranderen Edelman als den Heer van Aylva om te praten? Zoude niet, indien ik zoo vrijpostig mag zijn om mijn gevoelen te zeggen, de Heer van Beaumont meer invloed op zijnen ouden krijgsmakker bezitten?’

‘Ik kan Aylva ten beste raden, zoo dikwijls ik hem bij toeval ontmoet,’ zeide Beaumont: ‘maar gij gevoelt dat het in den tegenwoordigen stand der

aant. zaken, loutere zwakheid verraden zoude, indien 's Graven oom om zijne goede gezindheid ging bedelen. Gij daarentegen kunt gevoegelijk als uit uzelven spreken.'

'En,' zeide Willem: 'zoo gij geen invloed bij de oude Heeren hebt, kunt gij dien wellicht op de Jonkvrouw verkrijgen. Wat ons betreft, wij zullen met genoegen zien, dat gij haar tracht te behagen: eene echtverbindtenis tusschen onze getrouwe wapenbroeders en de Friesche erfdochters zoude den band tusschen de beide gewesten versterken.'

'Indien dit het oogmerk is van uwe Genade,' zeide Deodaat, beurtelings rood en bleek wordende, 'zoo ken ik iemand, wien deze last beter zoude voegen dan mij.'

'Waarlijk! uw vriend Reinout misschien?'

'Ik geloof indedaad, dat hij smoorlijk op de schoone Madzy verliefd is.'

'Bij Sint Japik, het is mij onverschillig of het Peter of Paulus zij, die met de bruid gaat strijken. Ga dan uwen Reinout halen en met hem de Friezen nodigen om ons feest van heden avond bijtewonen. Maar zij moeten hunne schoone medebrengen: - en doe onze uitnodiging voorkomen als een bewijs onzer gunstige gezindheid, van ons verlangen om eendracht en vriendschap te bewaren, verstaat gij? - Bij Sint Japik! het denkbeeld vermaakt mij reeds van die Friesche princes in vollen tooi te zien! - Ga nu en overleg uwe zaken goed.'

'Rechtuit gezegd! mijne Heeren!' vervolgde de Graaf, toen Deodaat vertrokken was: 'ik geloof dat gij gelijk hebt en dat wij een tocht naar Friesland voor 't oogenblik uit het hoofd moeten stellen. Ik ontfang zoo even tijdingen uit Utrecht. Het schijnt dat het Kapittel in zijne wijsheid begrijpt mij de verantwoording te weigeren, welke het mij schuldig is als Momboir van het Sticht: - maar bij Sint Japik, ik zal aan die geschoren kruinen met het zwaard in de hand die verantwoording komen vragen, indien zij nog een dag aarzelen.'

'Ware het niet verkieslijker,' vroeg Beaumont, 'nog bevorens een bode naar Grenoble te zenden en den Bisschop te verzoeken om terugtekeeren, en zijn gezach te gebruiken, om uwe Genade recht te doen weervaren?'

'Een bode naar Grenoble! - den Bisschop terugroepen! - neen waarde oom! daarmede ware de boel nog erger verknold. Ik heb wel eene verkeerde ingeving gehad, toen ik dien Jan van Arkel, omdat hij een Hollandsche edelman was, tot Bisschop liet verkiezen. Ik had gehoopt hem als een kind te zullen regeeren en bij den Hemel! zoodra hij den mijter op het hoofd had, is hij Stichtenaar in zijn hart geworden en heeft mij in alles tegengewerkt. - Maar daar moet een einde aan komen: - Utrecht moet bukken! - en daarna Friesland. - Ik zoek mij nu nog te bedwingen; maar ik hoop aan dien trotschen Adelen zijne belediging met renten te doen betalen! - Laat hij zich

aant. intusschen in toom houden; want ik zoude mij met moeite blijven bedwingen zoo als ik tot nu toe gedaan heb.'

Het vervolg van het onderhoud tusschen den Graaf en zijne vertrouwden van geen belang voor den lezer zijnde, zullen wij ons weder tot onzen vriend Deodaat begeven, die, na Reinout vruchteloos gezocht te hebben om hem 's Graven verlangen medetedeelen, niet langer durvende verwijlen met het ontfangen bevel uittevoeren, zich op weg naar het verblijf der Friezen begaf. Naauwlijks was hij de poort uitgekomen, toen hij den kokeler Barbanera met zijn hansworst voor zich uit zag rijden, door eenige gewapende dienaars omgeven. Dadelijk na het gehoor was de Schout toevallig in de gijzeling gekomen, en had, niettegenstaande de voorstellingen van meester Claes Gerritz en anderen, last gegeven dat men 's Graven bevel zoude ten uitvoer brengen, en den kwakzalver met zijn maat over de grenzen voeren; een last, waaraan alsnu voldaan werd.

Naauwelijks had Barbanera den Ridder bespeurd, of hij wenkte dezen, dat hij hem iets te zeggen had. Deodaat reed hem op zijde en de kokeler, zich weder van de Italiaansche taal bedienende, fluisterde hem de volgende woorden in:

'Wat zoudt gij mij geven, indien ik u als den wettigen zoon eens machtigen edelmans kennen deedt?'

'En Reinout?' vroeg Deodaat, wiens eerste gedachte voor zijnen vriend was.

Barbanera haalde de schouders op: 'of er wat voor hem te doen ware, durf ik nog niet beslissen. Doch zoo gij ons vergezellen wilt, zal ik u aan de eerste rustplaats bescheid geven.'

'Ik begeer niets verder te weten,' zeide Deodaat, hem met verachting aanziende: 'ik hecht vooreerst weinig geloof aan 't geen gij mij verhalen kunt: en ten tweede begeer ik geen rang, die niet door Reinout gedeeld wordt. Zoo gij mijn vader kent, zoek hem dan op, en ik zal afwachten of hij zijn zoon wil erkennen; maar ik wil mij niet opdringen aan hem, die mij in mijne jeugd aan vreemde handen overgaf. Gij verstaat mij! verlaat dit land, ik raad het u; want de pogingen die gij hier doet om de lieden te verschalken zouden u duur te staan komen.'

Dit gezegd hebbende, gaf hij zijn ros de sporen, en bevond zich weldra aan de poort van het voormalige klooster. 's Graven naam, in welken hij zich liet aanmelden, verschafte hem niet alleen een spoedigen toegang; maar hij werd door de Friezen, althands door Aylva en den Abt, als een oude kennis ontfangen: en Madzy, die zich bij haren voogd bevond, verliet het vertrek niet bij zijne komst.

Echter fronste zich het voorhoofd der afgevaardigden, toen zij de boodschap hoorden welke Deodaat hun overbracht. Aylva en Adelen zagen zwij-

aant.gend voor zich uit: Madzy wendde zich om en ging aan het venster staan: en Deodaat, die te veel gevoel van betamelijkheid had om niet te beseffen, dat de beide edellieden zich iets te zeggen hadden, begaf zich naar de jonge maagd en begon met haar een onverschillig gesprek.

‘Ridder!’ zeide Aylva, na een poos zachtjens met Adelen te hebben geraadpleegd: ‘mijn ambtgenoot Adelen en ik zullen volgaarne van 's Graven beleefdheid gebruik maken; - doch wat onze Jonkvrouw betreft, wij mogen die voor haar niet aannemen. Onze Friesche bloemen zouden aan het hof des Graven van Holland misplaatst zijn.’

‘Eene zoo schoone bloem,’ zeide Deodaat, ‘zoude elken hof vercieren; doch waarlijk, zulk een antwoord mag ik niet terugbrengen.’

‘En echter zal men zich daarmede moeten vergenoegen,’ zeide Adelen op een norschen toon: ‘het is niet om het gegons van Hollandsche hofhommels te hooren, dat de Roos van Dekama hier gekomen is.’

‘Ik zoude u kunnen antwoorden,’ zeide Deodaat, geraakt: ‘dat het hof van Holland geen hommels, maar bijen bevat, die met een angel gewapend zijn en de vreemde wespen niet vreezen; - maar ik wil nu alleen opmerken, dat ik niet besef hoe het al of niet ten hove komen der Roos van Dekama van de goed- of afkeuring van Seerp Adelen af kan hangen.’

‘Zij is mijne verloofde,’ zeide Seerp: ‘en deze betrekking geeft mij eenige aanspraak op hare onderwerping... op hare inschikkelijkheid.’

‘Nog ben ik uwe echtgenoot niet, Seerp Adelen!’ zeide Madzy, terwijl een hoog rood aan hare schoonheid nieuwen luister bijzette, en hare oogen van de edelste fierheid schitterden: ‘wacht tot dien tijd om gehoorzaamheid van mij te vorderen. Zoolang Madzy Dekama nog den naam haars vaders draagt, zal zij hare waarde weten te bewaren en aan niemand eenig gezach toekennen, dan aan den voogd, die haar gegeven is. De edele Aylva acht het beter, dat ik te huis blijve. Om zijnent wil zal ik niet te feest gaan. Gij verstaat mij, Seerp Adelen! om zijnent wil.’

‘Is er niets aan dat besluit te veranderen, Heer Olderman!’ vroeg Deodaat, hem met een smekend oog aanziende.

‘Gij hebt gehoord, mijn jonge vriend!’ zeide Aylva, ‘hoe men zich heeft uitgelaten. Ik voor mij geloof dat het wijzer is, bij het eens opgevatte voornemen te blijven volharden.’

‘Maar in waarheid!’ hernam Deodaat, ‘waarom moet haar een genoegen ontzegd worden, waartoe hare jeugd, hare kunne, hare bevalligheid, haar meer dan iemand bestemmen. Indien zij de Friesche moerassen verlaten heeft om u herwaarts te volgen, zulks was toch niet om in dit naargeestig verblijf te zitten suffen. Gij kunt immers niet begeeren, dat mij een weigerend antwoord 's Graven ongenade op den hals hale.’

‘Zoo ik Friesland verliet,’ zeide Madzy, ‘was het om aan den wensch

van Seerp Adelen te voldoen, die vreesde dat Madzy Dekama hem in zijne afwezigheid ontvrijd zoude worden. Maar verspil uwen kostbare tijd niet, edele Ridder! door een nutteloozen drang: mijn besluit is genomen, ik ga niet: en ten einde een onderhoud niet langer te rekken, dat wellicht onaangenaam worden kon, vraag ik verlof om mij te verwijderen.'

En zonder dat verlof aftewachten, verliet zij het vertrek.

Deodaat was op het punt aan Adelen op eene scherpe wijze zijne hardnekkigheid te verwijten, waaraan hij ook Aylvaas weigering toeschreef; maar zich herinnerende aan het verlangen des Graven om vrede met de Friezen te bewaren, oordeelde hij om zijns meesters wille een zachter toon te moeten aannemen.

'In waarheid,' zeide hij, 'edele Heeren! ik begrijp uwe oogmerken niet. Gij komt hier toch, zoo ik wel rade, met een vredelievende zending: de Graaf is welgezind ten opzichte van u en van uwe landgenoten; en niettemin ziet men heden tot tweewerf toe Seerp Adelen de gunst des Graven met ondank beloonen. Waarlijk, mijne Heeren! als onpartijdig vriend moet ik u raden liever alles aantewenden om den onaangenamen indruk wegtenemen, dien de woorden, welke in drift gesproken zijn, ten hove hebben gemaakt. Wat wint gij er mede, zoo gij den Graaf tot toorn verwekt en wellicht (want daartoe zoude het kunnen komen) zijn heirlegers in Friesland roept. Een weinig toegeeflijkheid van uwe zijde en de goede verstandhouding is meer dan ooit hersteld.'

'Toegeeflijkheid!' riep Adelen: 'voor wat? voor zijn vermeend recht op Friesland? Laat uw Graaf eerst al zijne ambtenaren tot den laatsten toe van over de zee terugroepen; en dan zullen wij niet weigeren als goede buren en trouwe bondgenoten met hem te leven; - maar zoolang hij bij ons den meester wil spelen, zoolang zal hij in Seerp Adelen een vijand vinden: - en zoo ik heden op het feest verschijn, 't is slechts om te toonen dat ik mij nergens schroom te vertoonen en aan zijn slaafsche hoftrawanten het schouwspel van eenen vrijen Fries wel gunnen wil.'

'Eene schoone heldhaftigheid voorwaar!' zeide Deodaat, bitter: 'om op een gastvrij feest te verschijnen, waar gij niets te vreezen hebt, ten einde aldaar de beleefdheid des gastheers met norsche onwellevendheid te beantwoorden. Pas op, Jonker Seerp! met zulk een gedrag zult gij weinig eer behalen.'

'Ik verlang geene vermaningen van eenen Italiaanschen gelukzoeker,' zeide Adelen: 'geef ze aan uw Hollandsche vrienden, die laf genoeg zijn om er naar te luisteren.'

Naauwelijks waren deze woorden gesproken, of Deodaat had zijn handschoen uit den boezem te voorschijn gehaald en er Adelen mede in 't aangezicht geslagen. Eene uitdaging zoude deze daad zijn gevolgd; maar

aant. met eene levendigheid; welke bewees dat het vuur der jeugd bij Aylva nog niet was uitgedoofd, rees deze uit zijn stoel, greep Adelen, die zijn dolk reeds had ontbloot, in de borst en drukte hem vrij onzacht tegen den muur: terwijl de Abt zich met angstvalligen blik voor Deodaat kwam stellen.

‘Foei! schaam u Adelen!’ riep de Olderman op forschen toon: ‘is het betamelijk eenen man wien gij dank schuldig zijt, eenen edelen Ridder, in uwe eigene woning te beledigen? Niets kan eene zoodanige handelwijze verschonen.’

‘Bedaar! in 's Hemels naam, bedaar mijn goede Ridder!’ zeide de Abt van Sint Odulf: ‘*eheu!* Jonker Seerp is wat driftig en ruw in zijne uitdrukkingen: dat weet mijn broeder van Lidlum ook: stoor u niet aan zijne woorden: en denk met Salomo, dat wie eenen dwaas antwoordt, dwazer is dan hij zelf. Wij hebben in Friesland ook onze dwazen.’

‘Wij hebben ze hier ook in overvloed,’ zeide Deodaat, ‘doch wij zenden ze niet als afgevaardigden uit: - en zoo hem nog een grein gezond verstand overblijft, zal hij mij om verschoning bidden voor de uitdrukking, door hem gebezigd.’

‘Om verschoning bidden,’ brulde Adelen, wien zijn ouder ambtgenoot nog altijd tegen den wand hield gedrongen: ‘laat de handen van mij af, Aylva! - want ik wil dien hofknaap van zijn overmoed genezen.’

‘Een andere reis, maar niet hier,’ zeide Aylva: ‘uw leven behoort niet aan u, maar aan uwe landgenoten, die u gezonden hebben: en gave de hemel, dat zij zich tweemalen bedacht hadden, aleer zij hunne belangen aan zulk eenen dolleman hadden toevertrouwd.’

Terwijl de beide jongelingen zich met vonkelende oogen bleven aanzien, even als twee wakkere doggen, welke door hunne meesters worden teruggehouden, ging de deur open en verscheidene dienaars, op het gerucht toegeschoten, stormden de kamer in. Achter hen vertoonde zich Reinout, het oog in vlam en het gelaat gloeiende van toorn. Deze had, na het Grafelijk gehoor, eenigen tijd bij zijnen wapensmid doorgebracht en was vervolgens naar de gijzeling gegaan. Hoorende dat Barbanera reeds vertrokken was, was hij te paard gestegen om hem naterijden, toen hij den Heer van Naaldwijk toevallig ontmoetende, van dezen vernam, dat Deodaat bij de Friesche afgevaardigden namens den Graaf eene boodschap was gaan verrichten. Brandende van ijverzucht was hij terstond derwaart gereden en nu juist op den twist afgekomen. Het schouwspel dat zich nu aan hem vertoonde beving hem met verbazing: en onbewust van de oorzaak, bleef hij midden in 't vertrek stil staan.

‘Gij komt juist van pas, Ridder!’ riep hem Aylva toe: ‘kom Adelen! wees niet zoo dwaas meer: voor zoovele getuigen zoude uw toorn belagchelijk worden.’

aant.

‘Wij zullen ons op geschikter tijd en plaats terugvinden,’ zeide Deodaat, en na eene koele buiging maakte hij zich gereed om het vertrek te verlaten, toen Madzy, verbleekt en sidderend weder voor zijne oogen verscheen.

‘Goede God! wat is hier geschied?’ vroeg zij, eerst Deodaat en vervolgens al de overigen met een blik van angstige deelneming aanziende: ‘ik hoop niet, dat hier om mijnentwil een twist is uitgebroken.’

‘Het lot van dien Italiaan schijnt u zeer ter harte te gaan, Madzy!’ zeide op een bitteren toon Seerp Adelen, wien Aylva had losgelaten en die nu met donkere blikken tegen den wand stond geleund.

Tranen van spijt zwollen in de oogen der maagd: en zonder een woord te spreken viel zij in een armstoel. Er was een oogenblik van stilte.

‘Deodaat! volgt ge mij?’ riep op eens Reinout met eene donderende stem.

‘Ik kom!’ antwoordde Deodaat.

‘Neen!’ zeide Aylva, hem tegenhoudende: ‘zoo moet gij ons niet verlaten. De eerwaarde Abt en ik zijn u voor uw vertrek nog de betuiging schuldig van ons innig leedwezen over de behandeling, hier door u geleden. Wij achten Adelen hoog en huldigen zijne edele vrijmoedige inborst; maar wij blozen over de uitdrukkingen, waartoe zijn toorn hem verleiden kon. Hij zelf, hij zal er eenmaal over blozen.’

Dit zeggende, stak hij Deodaat zijne hand toe, welke deze met hartelijkheid drukte.

De beide Ridders verwijderden zich nu en beklommen stilzwijgend hunne rossen; maar naauwlijks waren zij buiten het gezicht van het gebouw gereden, toen Reinout, die zich tot nog toe geweld had aangedaan, op eenmaal stil hield en het paard van Deodaat bij de teugels greep.

‘Geen stap verder!’ zeide hij: ‘'t is thands met mij dat gij zult te doen hebben.’

‘Hoe nu!’ zeide Deodaat: ‘ik versta u niet.’

‘Deodaat van Verona! gij zijt een elendeling! verstaat gij mij thands?’

‘Reinout! ik zoude liever mijn zwaard willen opeten dan het tegen u gebruiken. Welke onzalige geest drijft u aan? Waarin heb ik u beledigd?’

‘Ik raad u, dit nog te vragen: - wie hadt u de belofte afgevergd die gij gister avond deedt? Vrijwillig, om mij lichtgelovige te misleiden, hebt gij die afgelegd: en hoe hebt gij die gehouden? Mij hebt gij in slaap gewiegd: van 't spoor gebracht, en intusschen uwe schoone Friezin den tijd weten te korten. O! 't was aandoenlijk om te zien, hoe gij beide mij heden morgen bespottedet en hoe teeder zij u thands aanzag. Of was die twist met Seerp Adelen ook niet om harent wil gerezen?’

‘Ik zal mij in dit oogenblik niet verlagen mijn gedrag te rechtvaardigen bij iemand, die door blinde drift bestuurd wordt. Morgen, als u de slaap

betere gedachten zal hebben ingeboezemd en gij redelijker spreken wilt, zal ik u de nodige opheldering geven.'

'Gij verzaakt uwe afkomst niet,' zeide Reinout op een verachtelijken toon: 'en Barbaneraas verhaal...'

'Mistrouw dien bedrieger!' zeide Deodaat: 'ik heb hem ook gesproken en hem verzocht hier nimmer terugtekeeren.'

Dit zeggende gaf hij zijn paard de sporen en verliet hem, die gisteren nog zijn boezemvriend was, ten prooi aan den minnenijd, die zijn gemoed doorknaagde. Maar bij dien minnenijd voegde zich eene diepe verontwaardiging, door de laatste woorden van Deodaat te weeg gebracht: 'de onbeschaamde!' dacht hij: 'hij heeft van Barbanera vernomen, wie van ons de echte zoon van Bianca di Salerno is: en ten einde mij het bewijs mijner geboorte te onthouden, bewerkt hij het vertrek van Barbanera en durft mij zulks verhalen! Deodaat! Deodaat! had ik dit immer van u kunnen geloven!'

Ten hove gekomen, haastte zich Deodaat het antwoord der Friezen aan den Graaf overtebrengen: hij verzweeg echter zijn twist met Adelen, om redenen, welke in 't vervolg nader zullen blijken.

'Hoe! zij willen hunne schoone reisgenoot voor henzelf bewaren!' riep de Graaf, die, wanneer hij iets in 't zin had, er niet gemakkelijk van was aftebrengen. 'Bij Sint-Japik! dat zal niet gebeuren. Ik heb besloten, dat zij op het feest zal komen: en bij de zaligheid mijns vaders, zij zal er verschijnen, al moest ik haar zelf gaan halen.'

'Uwe Genade zal mij verschonen, zoo ik mijn gevoelen durf uiten,' zeide Deodaat: 'maar zal eene daad van geweld niet de gemoederen der Friezen verbitteren in stede van hen te winnen? Die Jonkvrouw is de pupil van den eenen en de verloofde des anderen.'

'Ook is het geene daad van geweld, die wij beoogen,' hernam Willem: ''t is door list dat wij onze begeerte verkrijgen zullen: en gij zult zien, Deodaat! of ik niet een even goed toovenaar zal wezen als die meester Barbanera, wien Satan weghale. Gelegenheid tot toorn zal ik dien Friezen niet geven, maar het hangt van henzelve af, zich met spot te overladen. Welnu, waarom schudt gij het hoofd?'

'Omdat ik vrees,' zeide Deodaat, 'dat spot hen nog erger zal verbitteren dan de grootste beleediging.'

'Wat dit alles betreft,' zeide Willem: 'laat zulks gerust aan ons over. Wij hadden eerst het oog op u geslagen om ons plan te volvoeren; doch gij schijnt er huiverig voor te zijn en het is ons belang dat gij een witten voet bij den ouden Heer van Aylva behoudt. Uw vriend Reinout is ook beter tot zulk eene onderneming geschikt. Tot straks!'

Deodaat vertrok, ten einde zich tot het feest gereed te maken. In zijn

slaapvertrek gekomen, was het zijne eerste daad, zich op een rustbank neertewerpen, en het door hem gehouden gedrag te overpeinzen.

‘Heb ik waarlijk de vriendschap verraden?’ vroeg hij zich zelven af: ‘of is de beschuldiging van Reinout geheel valsch en onverdiend? Ik kan ten allen tijde jegens hem mijne handelingen rechtvaardigen; maar kan ik zulks in mijne eigene oogen doen? 't Is waar, ik ben heden morgen een geheel anderen weg uitgereden, om Reinout niet te storen; doch had ik Madzy wel moeten vergezellen? - Het ware eene onhebbelijkheid geweest, eenen Fries waardig, indien ik haar niet had te huis gebracht: - ik heb den lof van Reinout aan Madzy voorgezongen tot op het oogenblik dat wij hem tegenkwamen, en toen... 't is waar, toen lagchte zij en ik moest onwillekeurig met haar lagchen om de zonderlinge uitdrukking van Reinouts gelaat; - doch waarlijk, wie dit alles mij tot schuld aanrekende, ware toch een al te strenge beoordeelaar.

Had ik den last mijns meesters moeten weigeren en niet naar die huizinge terugkeeren? den last mijns meesters! - kon ik dien weigeren? heb ik dien niet aan Reinout willen overdragen? hem gezocht? - Ik kon immers niet meer doen? - En met dat al, ik ben ontevrede met mij zelven en ik gevoel dat er iets, ik weet niet wat, in mijne handelwijze is, hetwelk niet goed, niet recht, niet ridderlijk is. Misschien indien ik van avond niet op het feest kwam, zoude zulks Reinout doen zien, dat ik eene opheldering ontwijken wilde. - Ik mag van den dans niet terugblijven, om mijne eer niet. Hoe vreemd! Ik ben mij geene schuld bewust: en echter huiver ik op de gedachte van Reinout te ontmoeten.’

De arme jongeling! hij zocht waar het hem schortte en hij zag nog niet hoe al zijne redeneeringen slechts daartoe strekten, dat hij zich nog wilde ontveinzen hoe hartstochtelijk hijzelf de schoone Madzy beminde. Wel is waar, de spijt die zijnen boezem ontfonkte, toen hij vernam dat zij Adelens verloofde was, de geheime verlegenheid, welke hem zelfs weerhouden had een woord van dien twist in 's Graven bijzijn te reppen, hadden hem de oogen moeten openen; en toch, hij had wellicht hem tot een kamp op dood en leven uitgedaagd, die hem had durven verwijten, dat hij Reinouts medeminnaar ware.

aant. Elfde hoofdstuk

Nu gaet verheugt ten rei en danst
Ghy die het hoofd met mirten kranst.

Vondel, *Salomon*

Een schitterende rei van edellieden en jonkvrouwen begon zich reeds te vergaderen in de hofzaal op de markt*, waar het dansfeest, dat in 't klooster minder voegde, stond gehouden te worden. Het oog kon zich niet genoeg verzadigen aan het beschouwen van de pracht aldaar ten toon gespreid. Rijke *dressoiren* of bufetten, overdekt met kostbare lakens en tapijten, waren beladen met spijzen en dranken, in blinkende schotels en vazen van zilver en goud, waarop het licht flikkerde der toortsen en zoogenaamde danskaarsen, die schier ontelbaar aan den muur brandden, in koperdraad gevat of op koperen armblakers staande. Talrijke dienaars gingen rond met ververschingen, met taarten en pastijen, met galantijn en kruidkoeken, en wijn van allerlei soort: schitterend was de kleeding der dansgenoten van beide kunne; maar vooral en liefst vestigde zich het oog op de bevallige schoonen, welker uiterlijken tooi men weldra vergat om die begaafdheden te bewonderen, waarmede haar de natuur zoo mild bedeeld had.

Nog was de dans niet aangevangen; maar in verschillende groepen, hier en daar verspreid, onderhield men zich over de onderwerpen die aan de orde waren: de gehouden en nog te houden feesten. De woorden waren verschillend; maar de grondtoon der gesprekken was bijna overal dezelfde als die van latere en hedendaagsche partijen: de vermaken van den dag, de kleeding der dames, de op handen zijnde huwelijken en tegenwoordige vrijaadjen, een weinig kwaadsprekendheid en veel beuzeltaal. In een der hoeken van de zaal was men van het eene onderwerp op 't andere aan de Friesche Jonkvrouw geraakt, welke men wist dat met de afgevaardigden was medegekomen.

‘Men zegt, dat zij zeer bevallig is,’ zeide de jeugdige Ottilia van Naaldwijk, tot den Heer van Harcourt, die zich nevens haar bevond.

* Tegenwoordig het Stadhuis.

aant.

‘Onmogelijk! schoon kan zij wezen; doch zeker recht en stijf als een boonstaak, en zonder gevoel noch leven.’

‘Neen in waarheid,’ viel Oda van Wassenaar er tusschen in: ‘zij moet bekoorlijk zijn: en men beweert dat zij beter te paard zit dan eene Rhijnsburger non.’

‘Oda! Oda!’ zeide Ottilia, haar met den vinger dreigende: ‘gij zijt wederom boosaartig!’

‘Wat steekt daar voor boosaartigs in? Laat de Heer van Harcourt zelf beslissen, of hij ergens, ik zeg niet in zijn Henegouwen, maar in geheel Frankrijk, geestelijke zusters heeft gezien, die zoo vast op den zadel waren?’

‘En waarom,’ zeide Harcourt, zonder dadelijk te antwoorden, ‘zoudt gij haar dat onschuldig vermaak misgunnen?’

‘Misgunnen! Ik zal er mij wel voor wachten; want dan had ik nooit gedaan. Het smart mij genoeg dat mijne zuster het Rhijnsburger pak heeft aangetrokken en ik niet.’

‘Dan ware immers de geheele adelijke jeugd wanhopend geweest,’ zeide Harcourt.

‘Geene vleierij! daar heb ik bijna even veel afkeer van als van de nieuwe hoeden welke de Gravin wil invoeren. Zeg mij liever, om weer op ons gesprek te komen, zal dat Friesche wonder heden avond verschijnen?’

‘Men zegt het,’ antwoordde Harcourt.

‘Dan mogen wij onze sluiers wel laten halen en onze gezichten bedekken: anders verbleeken wij toch als sterren voor de zon.’

‘Indien hare schoonheid slechts niet bedorven wordt door die gekke kapsels die zij dragen,’ zeide Ottilia: ‘maar wij zullen geloof ik niet veel gevaar loopen: ik heb zoo even van mijnen vader vernomen, dat zij niet komen wil.’

‘Niet komen wil!’ herhaalde Harcourt: ‘eene Jonkvrouw, die eene uitnodiging weigert tot eene danspartij. In de daad! dan is zij wel eene uitzondering en verlang ik dubbel haar te leeren kennen.’

‘Wacht!’ zeide Oda: ‘daar is onze Italiaan; die is bij haar geweest, hij zal ons best bericht kunnen geven. Ridder Deodaat! een woord, zoo 't u gelieft.’

Deodaat trad nader: ‘kan ik,’ zeide hij: ‘de schoone Oda van eenige dienst zijn?’

‘Wij wilden van u vernemen, of dat Friesche mirakel ook ten hove komt,’ zeide Oda.

‘En of zij waarlijk zoo schoon is, als men zegt,’ voegde Ottilia er bij.

‘En zoo voortreffelijk te paard zit.’

‘En zulk een gek kapsel heeft.’

‘Schoone dames!’ zeide Deodaat: ‘vergunt mij een oogenblik adem te halen: - wat de schoonheid der Friesche Jonkvrouw betreft, geloof ik dat

aant. haar niemand die zal betwisten, te meer daar zij er geenszins hovaardig op is.'

'Ik geloof,' zeide Oda: 'dat in die woorden iets ligt besloten, dat een zijdelingsche zet moet beteekenen.'

'Vooral niet: - Over hare kleeding zoude ik liever het oordeel van bevoegde rechters zoo als gij vernemen; want ik durf mij niet vermeten tusschen klapmutsen en *hénins* en oordekkers* te beslissen: dit alleen durf ik zeggen dat haar gelaat onder alle hulsels bevallen zou.'

'Waarlijk Ridder!' zeide Ottilia: 'ik geloof dat gij verliefd zijt op die overzeesche toveres: nu kleur maar niet; er steekt geen kwaad in.'

'Ik, lieve Jonkvrouw!' antwoordde Deodaat: 'een Ridder zonder land en goed en wien men gisteren nog een deugdzaam paard ontstal, heeft het recht niet om te verlieven; - anders had ik niet zoolang daarmede gewacht,' voegde hij er met een beleefde buiging bij.

'Nu verder,' zeide Harcourt: 'hare rijkunst...?'

'Is voortreffelijk; doch ik moet er bijvoegen, dat die Friezen uitmuntende paarden op stal hebben.'

'De slotsom van dit alles is dus,' hervatte Oda: 'dat dit meisje een juweel is van het zuiverste water, en dat, als zij verschijnt, wij andere Jonkvrouwen geen Ridder meer aan onze zijde zullen vinden, en onze toevlucht tot een karoledans† - zullen moeten nemen; - maar dat is nu de groote vraag: komt zij? - Of neemt zij alleen het wierook van hare Friesche aanbidders aan?'

'Ziedaar eene vraag, waarop ik het antwoord zal moeten schuldig blijven,' zeide Deodaat: 'de tijd zal het moeten leeren.'

'Maar in 's Hemels naam,' hernam de levendige Oda: 'zeg mij toch! wie is die kaalgeschoren liefhebber daar? Hemel! nu zag ik nooit iemand, die meer op een aangekleeden zeehond geleek dan hij.'

'Zoo gij,' antwoordde Ottilia, 'gisteren met ons op de Vogelesang ge-

* De klapmuts had den vorm van een dwars opgezetten bisschopsmyter met de kleppen op zijde: de *hénin* was een hooge hoed in den vorm van een suikerbrood, van welks punt een sluier afhing: - de oordekker was een klein plat mutsje met twee dikke kussens, welke de ooren en de slapen bedekten en met juweelen en goud bedekt waren. - Van deze drie hoofdcieraden heeft het suikerbrood, schoon zeker het onbevalligste, het langste, ja over de twee eeuwen stand gehouden.

† De *karoledans* vind ik vermeld in den *Tournoi de Chauvenci*, gegeven in 't laatst der XII eeuw, beschreven door Jacques Bretex, in deze woorden:

Les dames main à main se tiennent
Et tous ainsi comme elles viennent
Se prend chascune à sa compaigne
Ne-nus hors ne s'i acompaigne.
Ainsi s'en font faisant la tor.

Het was dus een dans welke alleen door dames werd uitgevoerd, waarin Oda, wanneer haar al de heren verlieten, haar troost meende te zoeken.

aant. weest waart, hadt gij den held leeren kennen. Hij is een der Friesche afgevaardigden: en ginds is de andere in gesprek met den Heer van Beaumont.'

'Nu! die heeft ten minste het uitzicht van een gewoon mensch,' zeide Oda: 'maar deze kermisbeer! wat kijkt hij ons vervaarlijk aan!'

Hij, die het voorwerp was van deze liefderijke aanmerkingen, wandelde met langzame, zware stappen de zaal op en neder, ten prooie aan al de onaangename gewaarwordingen van iemand, die zich misplaatst en daardoor kwalijk op zijn gemak gevoelt in het gezelschap waar zijn ongelukkig gesternte hem gevoerd heeft. Zonder verlegenheid, zonder te blozen, had Adelen zich dien namiddag voor den zetel des Graven bevonden en er zijne trotsche taal gevoerd; maar hier ontzonk hem de moed bij de schalksche en spotachtige blikken der jeugdige schoonen. Hij rekende zich eindelijk gelukkig, een paar Geldersche en Overijsselsche edelen te vinden, met welke hij vroeger kennis gemaakt had en die zich thands zijn gezelschap niet schaamden. Te meer was hem zulks welkom, omdat hij, voornemens zijnde op het steekspel te verschijnen, deswegens eenige inlichtingen wenschte te verkrijgen.

Weldra kondigde eene luidruchtige muzijk de komst aan van het Grafelijk paar. Willem had een vrolijk en zelfs eenig spotachtig voorkomen; hij wendde zich meer dan eens naar den kant waar zich Aylva of Adelen bevond en wreef zich de handen met eene innerlijke tevredenheid, welke aan Deodaat niet ontging, die den uitslag van des Graven voornemen met onrust en nieuwsgierigheid afwachtte.

Dadelijk na de verschijning van het doorluchtige paar was de dans begonnen, en vrolijk zwierde de luchtige jeugd de zaal op en neder.

'Hoe komt het toch,' vroeg Oda in eene der tusschenpozen aan Deodaat, 'dat men uw vriend Reinout nergens verneemt? gij waart anders altijd onafscheidbaar.'

'Daaraan dacht ik juist,' antwoordde Deodaat op een bezorgden toon: 'ik veronderstel dat hij bezig is een bevel des Graven ten uitvoer te leggen.'

'Wie weet,' zeide de Jonkvrouw: 'hij is misschien uwe bekoorlijke Friezin gaan troosten; want het schijnt toch stellig zeker dat zij niet komt: - dan hoor; de muzijk begint op nieuw... die vioolspeelster krast ook als een schorre katuil...! is het alweêr dansenstijd...? neen, dat is geene danswijs: het is eene aankondiging van nieuwe gasten. Wie kan men thands noch wachten...? Welnu, waarom kleurt gij weer zoo...? Sinte Clara! wie is die Oostersche Princes...? Ridder Deodaat...! maar waar is hij...? Aha! nu begrijp ik...!'

Deodaat had naar de deur gezien, en ofschoon eenigzins voorbereid, hij stond toch van verbazing getroffen, toen hij aan de hand van Reinout, de Roos van Dekama zag binnentreden, in den rijksten dosch gehuld, en bloei-

aant. ender dan immer. De Graaf, die haar blijkbaar had verwacht, trad terstond naar haar toe, nam haar eerbiedig bij de hand, welke Reinout losliet, en geleidde haar onder eene heusche betuiging van welkom bij de Gravin.

Dit alles had zoo spoedig en zoo achtereenvolgens plaats gehad, dat niemand tijd had gevonden, om van de eerste verwondering over die onverwachte verschijning terug te komen. Aylva, in onderhoud gewikkeld zijnde, had Madzy niet eerder herkend, dan toen zij reeds bij de Gravin stond, en hoewel hoogst verbaasd en gebelgd over dit zonderling geval, had hij begrepen een geschikter oogenblik te moeten afwachten om zijne ontevredenheid te kennen te geven. Adelen was, gelijk men denken kan, op het zien van Madzy in felle gramschap ontstoken, en had zich terstond begeven naar de zijde waar zij zich bevond; doch, daar gekomen, was reeds de toevloed der nieuwsgierigen zoo groot, dat hij er niet door heen kon breken zonder geweld te gebruiken. Hij wilde echter eene poging doen en schoof reeds een paar jonge knapen, die hem in den weg waren, vrij onzacht ter zijde om door te dringen, toen Oda van Wassenaar, die door het gevolg van deze beweging mede een duw kreeg, hem van 't hoofd tot de voeten aanzag, terwijl zij op een scherpen en luiden toon zeide: ‘wie is die lompe dorper, welke zich hier een weg maakt als of hij aan 't biezen snijden ware?’

‘Schaam u! terug!’ riepen als uit éénen mond de omstanders; terwijl zij Adelen wederom achteruit haalden. De Fries trad gedwongen terug en ontmoette Reinout.

‘Door welke helsche kunstgrepen,’ zeide hij: ‘hebt gij Madzy van huis weten te lokken?’

Reinout antwoordde alleen door een schaterend gelagch; maar op het zien van Deodaat, die bij de aankomst van Madzy teruggeweken was en zich nu toevallig in zijne nabijheid bevond, betrok zijn gelaat.

‘Een kunstgreep, Ridder Reinout! Eilieve! verhaal ons toch...’ riepen Ottilia en Oda en nog eenige Jonkvrouwen, van alle zijden toeschietende en als uit één mond: ‘is zij niet vrijwillig gekomen?’

‘Zij had geweigerd,’ antwoordde Reinout, een zegepralenden blik op Adelen slaande: ‘of liever, men had voor haar geweigerd.’

‘Welnu! en verder!’

‘De Heer van Beaumont en haar voogd dragen gelijke halsketens, hun beiden ter gelegenheid van ik weet niet welken veldtocht door den vorigen Graaf vereerd. Dit wist de Graaf: hij liet onder zeker voorwendsel aan zijn oom zijn halsketen afvragen: en, zoodra de gasten hier waren, zond hij mij naar de schoone Friezin om haar uit naam van haren voogd te gaan afhalen. Zij wilde eerst mijne boodschap niet geloven; maar toen ik haar den talisman vertoonde en haar zeide hoe Seerp Adelen er sterk op stond, dat zij komen zoude...’

aant.

‘Een gevloekte leugen!’ viel Adelen met heftigheid in.

‘O! dat hebt gij niet gezegd, Ridder Reinout!’ zeide Oda: ‘welke Jonkvrouw zoude komen op het verlangen van iemand, die dames uit den weg zet, of het vouwstoelen waren.’

‘Indien men,’ zeide Adelen, ‘hier ten hove slechts genodigd is om tot een doelwit van bespotting te strekken...’

‘Dan is het zeker beter, hoe eer hoe beter weder te vertrekken,’ zeide Oda, den zin besluitende.

‘Ja! ik zal van hier gaan,’ zeide Adelen: ‘doch niet zonder Madzy.’

‘'t Is de vraag, of de Graaf van 't zelfde gevoelen zijn zal,’ merkte Reinout aan.

‘Zie,’ zeide Oda, ‘de kring opent zich. De Graaf treedt met haar vooruit. Indedaad! zij is allerliefst: en welke rijke kleeding! 't Is wat vreemd! maar 't staat toch niet kwaad. Wat is dat voor een net, dat zij op den rug draagt? o! 't zijn hare hairen.’

Er was eenige boosaartigheid in deze leste aanmerking; ofschoon de vergelijking niet onjuist was. De raafzwarte hairlokken van Madzy, van boven bedekt door een klein mutsje of kapje, dat van edelgesteenten vonkelde, waren naar achteren gebracht in twee vlechten, die, langs den rug afdalende, onder den vergulden gordel doorliepen en zich daar verdeelden, elk in een tiental tressen, met gouden lussen omwonden en in kwastjens uitloopende.

‘Die gouden oorijzers staan goed,’ zeide Ottilia: ‘maar ik vind het mutsje verschrikkelijk plat.’

‘Dat mutsje beteekent,’ zeide Oda: ‘zooveel als een stroobosje aan een paard.’

‘En hoe dat?’ vroeg Ottilia, eenigzins verwonderd.

‘Wel,’ hernam Oda: ‘dat zij nog te koop, of, met andere woorden, nog vrijster is: de getrouwde vrouwen alleen mogen in Friesland een hoofd-wrong dragen... maar wie heeft ooit gehoord dat men met een voorschoot op een feest kwam?’

‘Dat zal bij 't costuum hooren,’ zeide de goedhartige Ottilia: ‘bovendien, ik vind, dat het gewerkte boezeltje zeer aartig afsteekt op dat breed geplooide kleed: ik zoude benieuwd zijn te weten, hoe men die gouden roosjens op de roode strepen en randen zet.’

‘Zij gaat zeker op het steekspel een lans breken,’ vervolgende de bijtende Oda: ‘zij is immers reeds half geharnast.’

‘Geharnast of niet: ik heb nooit zulk een pracht van gespen en ketenen en armbanden gezien...’

‘Zonder eens te spreken van dat sauskommetje met edelgesteenten dat zij op de borst draagt... ik vind maar die bloote armen wat onhebbelijk.’

aant.

Hier verliet Reinout de dames, hoogst gebelgd over hare opmerkingen. Ook zij traden ter zijde, daar de Graaf hen voorbijging. Alleen Adelen was blijven staan, misschien om, zoo als Oda beweerde, Holland voor Friesland te doen wijken. Intusschen waren van de tegenovergestelde zijde Beaumont en Aylva toegetreden: zoodat de beide partijen zich onderling midden in de zaal ontmoeteden.

'Edele Aylva!' zeide de Graaf beleefdelijk: 'wij stellen uwe pupil weder in uwe handen en bidden u om verschoning, dat wij list gebezigd hebben om haar herwaart te krijgen; doch waarlijk, deze prijs was meer waardig dan de onnoozele schaapvacht, welke, zoo Jasper de Vinder verhaalde, door den dapperen Ridder Jason aan de Turken bij de Zwarte Zee werd ontroofd: en wij konden niet gedogen, dat zulk een juweel binnen onze staten zoude aanwezig zijn en niet te voorschijn gebracht worden.'

'Hoe!' zeide Mazdy verbaasd: 'is het niet met de goedkeuring van mijnen voogd, dat ik hier kom, en is deze keten...'

'Graaf!' zeide Beaumont, die nu eerst inzag, hoe het geval zich had toegedragen: 'had ik geweten dat *mijn* halsband had moeten dienen om hier bedrog te plegen, ik had dien liever in 't Sparen geworpen dan hem u te leenen.'

'Nu Oom!' zeide de Graaf: 'zult gij u over een onschuldig kortswijl vertoornen? Zie slechts, de edele Aylva is niet langer verstoord.'

'Ik geloof niet,' zeide Aylva, bedaard, 'dat hier eenig oogmerk bestond om ons te beledigen; en waarom zoude ik dan verstoord blijven? doch...' hier schudde hij bedenkelijk het hoofd.

'Welnu!' vroeg Willem: 'wat schuilt er nog?'

'Men mompelt,' fluisterde de Olderman den Graaf in 't oor, 'dat Floris de Vierde vermoord werd om eene even onschuldige boert met de Gravin van Clermont.'

'Wat meent gij?' riep de Graaf verrast en verstoord.

'God geve, dat de toepassing geene plaats vinde,' zeide Aylva.

'Amen!' hernam de Graaf, en zich terstond met eene lagchende tronie omwendende: 'welnu Jonker Seerp!' zeide hij: 'hoe staat gij daar zoo in uzelven gekeerd? Wij brengen u uwe verloofde terug: het was immers niet betamelijk, dat gij zonder haar ons feest bezocht.'

'Ik zal de verplichting die ik u schuldig ben nimmer vergeten, Heer Graaf!' zeide Adelen: 'en hoop u eenmaal mijne erkentenis te bewijzen.'

'Gij kunt dit terstond doen,' zeide Willem: 'door aan de schoone Jonkvrouw de gelegenheid te verschaffen van hare danskunst te doen bewonderen. Komt! muzijk daarboven! en een nieuwen dans aangevangen!' Dit gezegd hebbende wendde hij zich af.

'Wil hij mij laten dansen?' vroeg Adelen: 'bij Sint Nicolaas! dat zal niet

aant. gebeuren! Ik hoop dien vermetelen Graaf eerlang een dans te laten doen, die hem minder smaken zal. En gij mijne schoone! zoek u vrij een dansgezel uit. Seerp Adelen verkiest niet langer de speelpop van dit gezelschap te zijn.'

Met deze woorden verliet hij de zaal, waar niemand hem miste noch betreurde. Reinout was nu terstond bij de hand om zijne plaats in te nemen en Madzy verschoning te verzoeken voor het deel dat hij in 's Graven list had gehad. Hoewel nog te onvrede, zag zij zich wel genoodzaakt hem vergiffenis te schenken, en als een bewijs daarvan de hand te aanvaarden, welke hij haar aanbood om haar ten dans te geleiden en de zoetigheden aan te hooren waarmede hij haar overlaadde. Gelukkig belette haar de muzijk weldra die te verstaan, en toen zij eenmaal gelijk een vlugge luchtgeest langs de blijde reien zweefde, vergat zij (en welk meisje doet het niet?) den toorn van haren verloofde, ja de geheele waereld, in de tuimelingen van den dans.

Terwijl zij in eene der tusschenpozen stilstond in den rij, en Reinout haar verlaten had om eenige ververschingen voor haar te halen, naderde haar Deodaat, die haar zijn genoegen over hare komst betuigde.

'Ik had u al gezocht, Ridder!' zeide zij met eene gulle vriendelijkheid welke hem verrukte: 'het spijt mij, dat gij heden ongelegenheid hebt gehad om mijnent wil. Het berouwt mij waarlijk, in Holland te zijn gekomen.'

'Waarom zoude het u berouwen? Ik zie niet, wat u beletten kan, hier een ongestoord genoegen te smaken: de aanleidende oorzaak van den twist is in vrijwillige ballingschap gegaan.'

'Voorzichtig! gij spreekt van Seerp Adelen en ik mag geen kwaad van hem hooren.'

'Moet hij dan stellig uw echtgenoot worden? Gij zijt tot nog toe eene Roos zonder doornen.'

'De toekomst is in Gods hand,' zeide Madzy, met een zucht: 'doch waarlijk, Ridder! gij doet Adelen onrecht: hij heeft zich aan u alleen van eene ongunstige zijde voorgedaan; maar zijn hart is goed, zijn moed onloochenbaar, zijn aart opgeruimd en gedienstig, wanneer er zich geen volksgeest in 't spel mengt: - en altijd heb ik hem als mijnen broeder geacht. Hij bemint mij oprechtelijk, met warme liefde: hij zoude voor mij in een vuur vliegen: en zoo hij heden onbillijk streng jegens mij was, dit spruit alleen uit de gewoonte welke hij, zooveel ouder zijnde, van kindsbeen af gehad heeft, om mij als zijn vrouwtje te beschouwen. Dit doet hem somtijds een meesterachtigen toon aannemen, die, ik gevoel het, aan vreemdelingen belagchelijk of aanstotelijk moet voorkomen.'

Hier zweeg Madzy op eens, blozende, dat zij zoo vertrouwelijk met iemand gesproken had, wien zij eerst zoo kort had leeren kennen.

'Gij bemint hem dan wel,' zeide Deodaat.

'Ik bemin hem als mijnen broeder, gelijk ik u gezegd heb,' zeide Madzy,

aant. eenigzins verlegen de oogen neerslaande.

‘Gij zoudt den man dan wel haten,’ vervolgde Deodaat, ‘die eene geledene belediging op uwen aanstaanden echtgenoot zocht te wreken.’

‘Ridder!’ zeide Madzy, hem met een vervaarden blik aanziende! ‘Om Gods wil! wat beteekent deze vraag?’

‘Gij weet, edele Jonkvrouw! welken hoon ik van uwen verloofde heb moeten ondervinden. Kan eene dergelijke terging, in 't bijzijn van getuigen ondergaan, anders dan met bloed worden uitgewischt?’

Madzy zweeg een wijl en zag toen Deodaat vreesachtig aan: ‘ik heb wel eens gehoord,’ zeide zij, ‘dat gij Italianen wraakzuchtig zijt...; maar neen: gij hebt toch niet het uitzicht van iemand, die zich van een moorddolk bedienen zoude.’

‘Ik ben Ridder, freule! en alleen op eene Ridderlijke wijze kan ik mijne geschonden eer terug bekomen.’

‘Ik heb van uwe Ridderwetten gehoord,’ hernam Madzy, voor zich ziende: ‘en Adelen zelf zoude niet begeeren, dat ik u afhield van te handelen gelijk die wetten voorschrijven...; maar o God! is dit eene vraag om aan een meisje voor te stellen en in een oogenblik als dit?’

‘Ik gevoel dat het onderwerp van mijn gesprek ongepast is; doch in ernst, het is niet ontijdig. - God weet, of het mij immer weer vergund wordt met u een woord te wisselen. Een enkel woord van uwen mond, en die Adelen zal niets van mij te vreezen hebben?’

‘Eén woord! en welk moet dit zijn?’ vroeg Madzy, bevende.

‘Dat gij hem lief hebt, dat gij hem als uwen minnaar, als uwen gade bemint.’

Madzy werd doodsbleek: ‘en gij zoudt uwen hoon verkroppen wanneer ik die betuiging deed?’ vroeg zij, overmand door honderd tegenstrijdige gewaarwordingen.

‘Neen,’ hernam Deodaat: ‘maar ik zoude uwe liefde en mijne eer tevens in 't oog houden: alles kan ik doen, behalve uw geluk verstoren.’

Op dit oogenblik kwam Reinout terug en wierp een woedenden blik op Deodaat, zoodra hij hem in de nabijheid van Madzy en te gelijk de bleekheid van deze bespeurde: ‘vergeeft mij,’ zeide hij: ‘zoo ik een aangenaam onderhoud kom storen; maar de dans vangt weder aan: en ik kom de mij toegezegde hand terug eischen.’

Madzy, verward en ongerust, was blijd over dit voorwendsel om een gesprek af te breken, waaruit zij zich niet wist te redden, en de hand van Reinout nemende, volgde zij hem met een stillen zucht, die aan geen van beiden ontsnapte.

aant. Twaalfde hoofdstuk

Diderik:
Doe op en vrees niet: 'k ben uw vrient.

Poortier:
't Is avont, en een tijt, dat ons geen vrientschap dient.

Vondel, *Gijsbrecht van Aemstel*

Seerp Adelen had, gelijk wij gezien hebben, het feest in drift verlaten. Daar zijn dienaars en die van Aylva met de paarden waren terug gereden, met last om hen weder tegen den afloop der partij te komen afhalen, zag hij zich genoodzaakt te voet huiswaarts te keeren. Hij legde echter den weg naar het oude klooster af met al dien spoed, welken gewekte drift kan veroorzaken, en, onder het overpeinzen van al de middelen welke wraakzucht hem aan de hand kon doen, bevond hij zich eer hij er om dacht bij het weiland, van waar hij de sombere daken van zijn tijdelijk verblijf boven het geboomte zag oprijzen. Tot zijne bevreemding zag hij door de kleine zijpoort die met de weide gemeenschap had, eenig licht schemeren. Wanneer men gramstorig is, verschaft zelfs de geringste omstandigheid nieuwe redenen tot ongenoegen. ‘Die vlegels!’ dacht hij: ‘daar hebben zij weer de zijdeur open gelaten. Zeker zitten zij in kroegen en kitten te zuipen en laten het huis ten prooie aan elken voorbijganger!’

Hij nam, ten einde zich van de waarheid zijner vermoedens beter te overtuigen, den weg langs het ons bekende pad over de weide, trad onverhinderd in huis en stapte, eer iemand hem had opgemerkt, de bakkerij* binnen, waar Feiko, Sytske en ettelijke dienaars bij de bierkannen vergaderd zaten en aandachtig luisterden naar de oude legende van den draak van 't Roode Klif te Staveren, welke hun een leekbroeder van Sint Odulf verhaalde.

‘Wat is dit? schobbejakken!’ zeide hij: ‘dat gij op dit uur met opene deuren zit?’

De dienaars, wanende dat de vurige draak, waar zij van hoorden, op eens in hun midden verscheen, sprongen verschrikt op en de verteller sloeg

* Zoo noemde men voorheen de keuken.

aant. een kruis. Toen Adelen intusschen zijne vraag herhaald had, en men hem herkende, betuigde Feiko niet te weten, waarvan de Jonker sprak, daar hij zelf al de grendels had dicht geschoven.

'Ik ben dus, volgens u, door het sleutelgat gekropen?' vroeg Adelen: 'en om uwe nalatigheid te bewimpelen, wilt gij mij aan het bezit mijner vijf zinnen doen twijfelen? sluit terstond de zijdeur dicht. En zeg mij, waar is de Abt?'

'Zijne Eerwaarde is sedert een uur ter ruste gegaan,' antwoordde de kloosterling.

'En vader Syard?'

'In zijne cel.'

'Ga! wek hem en zeg, dat ik hem wensch te spreken; of neen, ik zal zelf gaan.' En, een licht van de tafel nemende, begaf hij zich uit het vertrek.

De kamer welke door vader Syard bewoond werd was de laatste van eene menigten cellen, allen op een langen smallen gang uitkomende, en volkomen gelijk in grootte en vorm, hebbende te voren gestrekt tot verblijf der Sint Jans Heeren en thands tot tijdelijke huisvesting der dienaars van het gezelschap. Elke cel was gesloten met eene deur van dikke greenhouten planken, over wier ruwheid nimmer een schaaf scheen te hebben gegaan, en veel minder eenige verw: midden in die deuren was ter hoogte van het oog eene kleine vierkante opening, van buiten met een schuif voorzien, door welke in der tijd de pater Guardiaan zich 's avonds bij het doen zijner ronde kon verzekeren dat de bewoner der cel te huis was. Bij zijne nadering zag Adelen door die opening een lichtstraal schijnen, welke aan de overzijde tegen den witten wand van het portaal werd teruggekaatst. Deze omstandigheid deed hem het besluit opmaken, dat de monnik nog wakker was; daar hij in een tegenovergesteld geval het licht wel zoude hebben uitgedaan alvorens hij zich ter ruste begaf. Dan, toen hij een paar stappen verder gedaan had, was het licht eensklaps verdwenen. Eenigzins verwonderd trad hij toe en voor de deur der cel blijvende staan, riep hij met eene halfluide stem door de opening: 'slaapt gij reeds, vader Syard?' Hij ontving echter geen antwoord; maar hoorde nu dat de vrome monnik bezig was om in diepe duisternis zijne avondgebeden op te zeggen.

'Vader Syard!' herhaalde hij luider: 'kunt gij uwe litaniën niet nog wat uitstellen? Ik wensch u te spreken: kent gij mij niet? Ik ben Seerp Adelen! Nog eens, stel dat gebrabbel uit; ik moet u noodzakelijk spreken.'

Ziende, dat er geen middel was om zich van het bezoek te ontslaan, stond de monnik op van de plaats waar hij lag neergeknield en ontsloot de deur. Adelen trad binnen: de vreemde handelwijze van den pater had eenig vermoeden bij hem doen ontstaan. Hij lichtte zijne lamp omhoog en zag de cel rond: een werk dat spoedig verricht was, daar het lokaal niet veel bree-

aant. der was dan de deur waardoor men er binnen kwam, aan de eene zijde alleen een gekalkten wand vertoonde met menie geverfd, daar tegen over eene slaapstede in den muur met twee deuren gesloten en over den ingang een raam, waaronder de tafel stond, die, benevens een koperen kruisbeeldje, een waterkruik en een houten zitbankje het geheele huisraad der kamer uitmaakte.

'Gij zijt hier voorwaar niet prachtig gehuisvest,' zeide Adelen, terwijl hij de lamp op de tafel en zijn persoon op de bank nederzette.

'Ik heb meer dan het benodigde,' zeide de monnik, die met gekruiste armen voor hem stond: 'mag ik weten, wat u zoo onverwachts hier doet komen? Het feest kan toch nog niet afgeloopen zijn.'

'De duivel hale het feest en allen die er op zijn.'

'Gij sluit hoop ik den edelen Aylva uit en Madzy Dekama, die gelijk ik verneem, mede naar die samenkomst van dwazen is vertrokken. Het heeft mij verwonderd, dat een wijs man als haar voogd...'

'Een schandelijk bedrog is jegens ons gepleegd: de oude gek is laf genoeg, het te verschonen: Seerp Adelen zal het nimmer vergeven.'

'Bedaar!' zeide de monnik: 'het is een wijs voorschrift, dat men zijne gramschap moet uitslapen. Ga naar bed, Adelen! morgen zal ik met aandacht luisteren naar hetgeen gij mij te melden hebt.'

'Morgen! - morgen ontbreken ons wellicht tijd en gelegenheid: ik zal geene rust kunnen smaken voor ik lucht heb gegeven aan mijn verkropten spijt. Maar ik ben dorstig, en ik haat te spreken zonder de lippen te bevochtigen. Hebt gij hier niets te drinken?'

'Geene andere drank,' zeide vader Syard, de waterkruik toonende, 'dan die welke de duinwellen opleveren.'

'Zoek wel,' zeide Adelen: 'ik houde mij overtuigd, dat de cel van een Sint Odulfschen kloosterbroeder iets meer bevat. Bij mijn laatste bezoek heb ik althands gemerkt, dat uw oude pater Agge een lieven voorraad echten Niersteiner onder zijne bedstede bewaarde.'

'Ik onderzoek niet wat anderen doen,' hernam de monnik op een gestrengen toon: 'mits ik zelf de voorschriften mijner orde nakome.'

'Zeer billijk! Maar misschien is het beter dat ik voor deze reis uwen regel volge, en mij met water vergenoege. Mijn bloed behoeft niet meer verhit te worden.'

'Indedaad!' riep vader Syard, verbaasd over deze woorden, de wijste, welke hij Adelen ooit had hooren uitspreken, en nog meer over de gretigheid, waarmede hij hem de kruik aan den mond zag zetten.

'En nu tot de zaak!' zeide Adelen: 'luister! en oordeel, welke wraak Adelen nemen moet van hen, die hem zoo schendig durven beledigen,' en hij gaf den monnik een volledig verslag van hetgeen er was voorgevallen op het

aant. feest en van de list waarvan men zich bediend had om Madzy derwaarts te lokken.

‘En op welke wijze denkt gij dezen hoon te wreken,’ vroeg vader Syard na eenige oogenblikken zwijgens.

‘Nog ben ik daarvan niet bewust; maar dit weet ik, dat ik niet te vrede wezen zal, voor ik dien hoogmoedigen Graaf zal geleerd hebben, wat het zegt, eenen Frieschen Edelman te hoonen.’

‘Gij ontzegt hem dan?’ vroeg de monnik.

‘Ik heb hem niets te ontzeggen; want ik heb hem nimmer als mijnen Heer erkend; maar ik verklaar hem oorlog: oorlog, eeuwigen oorlog aan den Graaf van Holland.’

‘Amen!’ zeide eene doffe stem, welke uit den grond scheen te komen.

‘Wie sprak hier?’ riep Adelen uit, zich snel omwendende.

‘Wie weet het?’ antwoordde de monnik, eenigzins onthutst: ‘wellicht een dienaar, die zijn avondgebed besluit in eene der naaste cellen. Er is slechts een planken beschot tusschen de bedsteden. Het is hier gehoorig; daarom wilde ik liever ons onderhoud tot morgen hebben uitgesteld.’

‘Gij bedriegt u. Al de dienaars zitten in de bakkerij: de naaste cellen zijn ledig; maar de uwe besluit misschien meer toehoorders dan u.’ Dit zeggende stond hij op, zag vader Syard aan met eenen argwanenden blik en wendde vervolgens het oog naar de bedstede. ‘Die deuren,’ vervolgde hij, ‘zijn dicht genoeg om eenen verspieder te verbergen.’ En meteen leide hij de hand op den wervel.

‘Laat af!’ riep de monnik, hem weerhoudende: ‘het is nog de tijd niet.’

‘Ik wil zien wat daar schuilt,’ zeide Adelen, hem terugstootende: ‘aha! wat hebben wij daar?’

De dubbele deur der slaapplaats was opengevlogen, en had aan Adelen eenen man vertoond, die half gezeten was en half nederlag op de peluw. In de eerste verbazing had Adelen zijn dolk gevat; maar, de bedaarde en rustige houding des onbekenden bemerkende, het moordtuig weder in de schede gestoken, en zich vergenoegd met eenen straffen blik te vestigen op hem, die zich verstout had, het gesprek te beluisteren. Die beschouwing viel niet geheel ten nadeele des vreemdelings uit. Deze scheen een jongeling van omstreeks dertig jaren: zijne kleedij kon moeilijk doen raden tot welken stand hij behoorde, maar vormde veeleer een mengelmoes, dat alle standen aanduiden kon. Over de groene kiel eens boogschutters was een monnikskleed als een omslagdoek heen geslingerd: aan de voeten pronkten laarzen, wier goudene sporen bij het lamplicht schitterden: de hozen waren rood even als het ondervest: cierlijke blonde hairlokken krulden om het hooge voorhoofd, dat met eene gemeene boerenmuts bedekt was: de regelmatige gelaatstrekken, de arendsneus en dunne lippen gaven moed en onversaagd-

aant.heid te kennen; doch de hazelbruine, levendige oogen schenen tevens vernuft en loszinnigheid van karakter aan te duiden. De mond was tot een glimlagch vertrokken, en de geheele houding des onbekenden, zoo als hij daar uitgestrekt was, het hoofd half leunende in de linkerhand, terwijl de rechter, aan wier voorste vinger een schitterende ring prijkte, de kin omvatte, het eene been op het bed uitgestoken en het andere daarvan afhangende, teekende volkomen zelfvertrouwen en onverschilligheid omtrent de wijze, waarop Adelen deze ontmoeting zoude opnemen. Nadat beide zich een geruimen tijd hadden aangestaard, brak Adelen eindelijk het stilzwijgen met de natuurlijke vraag: 'wie zijt gij? en wat doet gij hier?'

'Gij ziet het,' was het even natuurlijk antwoord: 'ik lig te bed.'

Hoe Adelen tot toorn gestemd ware, kon hij zich niet onthouden van te glimlagchen over dit onverwacht antwoord; doch weldra verkreeg de wrevel weder de overhand bij hem: 'antwoord met meer bescheidenheid,' zeide hij: 'of ik zoude u berouw kunnen doen gevoelen over uwe onbeschaamdheid. Ik heb hier volks genoeg om u geducht te doen afkloppen, en te leeren spreken als het nodig is.'

'In waarheid!' hernam de vreemdeling, altijd op denzelfden kalmen toon: 'doch ik heb hier een vriend bij mij, die hen wellicht de lust tot dergelijke onhoffelijkheden zoude doen vergaan.' Dit zeggende toonde hij aan Adelen eene strijdbijl, wier gewicht en zwaarte geene vriendelijke groete voorspelde aan dengenen wien zij toegedacht was.

'Wij zullen zien,' riep Adelen, toornig naar de deur gaande.

'Om Gods wil! Jonker Seerp! bega hier geene onvoorzichtigheid,' zeide de monnik, hem terughoudende: 'men heeft er reeds te vele begaan,' voegde hij er bij, eenen ontevredenen blik op den onbekende slaande.

'Dat ziet op mij,' zeide deze, schaterende van lagchen: 'Kom Seerp Adelen! volg den goeden raad des paters, ga bedaard weer zitten: en laat ons vrienden zijn.' En op de bank wijzende, ging hij volkomen overeind zitten in de bedstede en liet de beide beenen afhangen.

'De stoutheid van dien kaerel verbaast mij,' zeide Adelen, onzeker wat te doen: 'nog eens, wie zijt gij, die tot Seerp Adelen als tot uwen gelijken spreken durft.'

'Ik spreek tot hem als tot mijnen minderen,' antwoordde de vreemdeling, op een vrolijken toon, die als in weerspraak was met zijne woorden.

'Tot uwen minderen!' herhaalde Adelen, stom van verbazing en verontwaardiging. 'En in aller Heiligen naam? wie zijt gij dan?'

'Wie ik ben! mij dunkt,' vervolgde de onbekende, den monnik aanziende met een vragenden blik: 'dat de tijd nog niet gekomen is, om zulks te vertellen.'

'Neen! bij den hemel!' riep de monnik, 'gij moet nu niet zeggen, wie gij

aant. zijt: ik smeek u daarom! gij zult de waardigheid, die gij bekleedt, niet tot een voorwerp van spot doen strekken, noch de eene onvoorzichtigheid op de andere stapelen. Seerp Adelen! ik bezweer u! verlaat deze cel en vergeet wie en wat gij gezien hebt.'

'Wat ik gezien heb? twee verraders, die ik terstond zal doen straffen, zoo mijn woord hier eenig gewicht heeft.'

'Dat zult gij niet, dolzinnige!' hernam vader Syard: 'de naam dezes mans moet u nog een raadsel blijven; doch dit verklaar ik u, Willem de Vierde heeft geen grooter vijand dan hem.'

'Gij haat Willem den Vierden,' riep Adelen, haastig tot den onbekende toetredende: 'doch wie waarborgt mij de waarheid van hetgeen die monnik verzekert?'

'Hoor!' zeide de onbekende: 'ik mag u, daar de eerwaardige pater het zoo dringend verbiedt, mijnen naam niet doen hooren; dit zij u genoeg, dat ik een edelman ben, zoo wel als gij, ja van nog beroemder afkomst, al stamt gij van een Frieschen koning af... doch hierover willen wij niet twisten. De Graaf is uw vijand: hij is ook de mijne. Zoo ik hier verschijn, het was om pater Syard te vinden en met hem de middelen te beramen om den trots des dwingelands te fnuiken. Dezen morgen sprak ik hem niet verre van hier; maar ik heb reden om te vermoeden dat ons gesprek beluisterd is geworden. In de hoop, dat wij hier meer ongestoord zouden spreken, had mij de eerwaarde monnik voorgesteld ons onderhoud in deze afgelegene cel te hervatten. Wij werden gestoord door uwe komst en onwillig van mij aan iemands oogen bloot te stellen, verschool ik mij in deze bedstede, waar ik bijna gestikt was. Toen ik u zoo luidkeels wraak over den Graaf hoorde roepen, kon ik mij niet weerhouden van een hartelijk amen uit te spreken, en daardoor vrijwillig mijne aanwezigheid te verraden. Had ik mij niet even goed kunnen stilhouden, en is hij een verspieder, die zichzelven dus aanmeldt?'

'Er is veel waars in hetgeen gij zegt,' merkte Adelen aan: 'doch...'

'Doch mijn mond is schor van het praten: en zoo gij u met water vergenoegt, ik zoude wel eene meer opwekkende drank verlangen. Broeder Syard! wees zoo goed en haal een kan wijn boven. Die brave Jonker zal mij wel gezelschap houden en een beker ledigen op de onafhankelijkheid van Friesland.'

Vader Syard schudde het hoofd en zag Adelen met een blik aan, welke den tegenzin dien hij gevoelde om het onderhoud te rekken blijkbaar aankondigde.

'Ga!' zeide Adelen, wiens drift nu geheel bedaard was en voor nieuwsgierigheid had plaats gemaakt: 'ga! en zeg dat ik wijn verlang.'

De monnik haalde de schouders op en vertrok.

aant.

‘Voorwaar!’ zeide de vreemdeling toen: ‘ik had hem wel mogen gelasten een paar goede stoelen mede te brengen; want de zitplaatsen zijn schaarsch en ongemakkelijk: en, wanneer men praat en drinkt, is een leunstoel met open armen en gevulde kussens voor de tafel geschoven, gansch geen verwerpelijk ding.’

‘Zoo gij liever in mijn vertrek wilt komen,’ zeide Adelen: ‘het huisraad is er zeker beter in orde en...’

‘En ik zal er blootstaan aan de nieuwsgierigheid uwer dienaars? Ik dank u.’

‘Gij zult er niemand zien, zoo gij zulks niet verlangt: en ik zoude den strot afsnijden aan dengene, die zoo stout ware eenige vraag omtrent u te doen.’

‘Nu! zoo gij mij daarvan verzekert!’ hernam de vreemdeling, opstaande en zijne beenen schuddende, die verdoofd waren door den gedwongen toestand waarin zij verkeerd hadden: ‘dan is het mij wel.’

‘Voortreffelijk. Laat de monnik u den weg naar mijne kamer wijzen: ik zal voorgaan om te zorgen dat ons niemand store.’

Dit zeggende, nam hij eene der lampen op, stak de andere aan, ten einde zijne nieuwe kennis niet in 't duister te laten, en wilde zich verwijderen, toen de vreemdeling hem bij den arm terughield.

‘Een oogenblik!’ zeide deze: ‘wie waarborgt mij, dat gij mij niet bedriegt en uwe dienaars niet gaat roepen om mij te vangen?’

‘Zoo het woord van een vrijen Fries niet bij u geldt,’ zeide Adelen: ‘is het nutteloos, tijd te verspillen met een verder onderhoud. Dan kunt gij u onverlet verwijderen.’

‘Ga dan!’ hernam de onbekende: ‘ik vertrouw mij op u.’

Adelen vertrok, en den monnik op de trap ontmoet hebbende, deelde hij hem het opgevatte voornemen mede, 't geen bij vader Syard nieuwe stof tot ongenoegen scheen te verwekken. Echter, na een oogenblik te hebben nagedacht: ‘uw vertrek,’ zeide hij, ‘is, zoo ik mij niet bedrieg juist onder het mijne.’

‘Dat zal wel zoo zijn: - doch waarom die vraag?’

‘Des te beter: - gij zult er de reden wel nader van bespeuren.’

Zij verlieten elkander; en na eenige minuten waren Adelen en zijn beide gasten op hun gemak in zijne kamer gezeten om eene tafel, waar een welgevulde wijnkan met drie bekers op tafel stond te prijken.

Terwijl Adelen en de vreemdeling zich met eenige goede teugen verfrischten ('t geen de monnik volstandig afsloeg) bleven zij elkander schier zonder spreken nieuwsgierig aanzien, als onzeker wie de eerste zijn zoude om het onderhoud, dat zoo belangrijk wezen moest, te beginnen. Eindelijk kon Adelen zijn ongeduld niet langer bedwingen: de beide ellebogen op de

aant. tafel leggende en zijn kin op de saamgevlochten vingers der beide handen doende rusten, ving hij aldus aan:

‘Welnu! zal ik den sleutel verkrijgen van hetgeen mij tot nog toe onbekend is? Op welke wijze zal mij uwe hulp te stade komen, om Friesland van 's Graven heerschzucht ontslagen en mijne eer gewroken te zien?’

‘Behaagt het u,’ vroeg de monnik aan den onbekende, ‘dat ik den Jonker mededeele wat hem nodig is te vernemen?’

Een toestemmenden knik ontfangen hebbende, ging vader Syard aldus voort:

‘Gij moet dan weten, Seerp Adelen! dat Friesland niet het eenige gewest is, hetwelk rede heeft om zich over de verkorting van lang genoten vrijheden te beklagen. Ook in het Bisdom van Utrecht heeft de heerschzucht des Graven hem vijanden berokkend, welke, zijn onverdragelijk juk moede, alles in de waagschaal willen stellen, om zich daarvan te bevrijden. De keuze van den voormaligen Bisschop, Jan van Diest, ten gerieve van Grave Willem den Derden gedaan, had bijna geheel het Sticht onder de heerschappij der Hollanders gebracht. Na hem had, gelijk u bekend is, de tegenwoordige Graaf, begeerig zijn eens verkregen gezach te handhaven, op nieuw eenen leenman van Holland, eenen afstammeling uit het beroemde huis van Arkel, op den Bisschoppelijken zetel weten te plaatsen.’

‘Dat alles heb ik meer gehoord,’ zeide Adelen; ‘die Bisschop is immers in Friesland geweest om de kloosters te bezoeken? - Ik heb hem niet gezien: men zeide dat hij nog geen baard aan de kin had.’

‘Met of zonder baard,’ vervolgde de monnik, ‘hij toonde met de daad, dat hij de belangen zijns Bisdoms behartigen wilde en dat hij niet, gelijk zijn voorganger, een tamme sperwer was, gereed om van 's meesters hand te vliegen en voor dezen het wildbraad op te vangen; maar een grootmoedige adelaar, vaardig om weêrstand te bieden aan al wie hem zocht te fnuiken. Bijna al de bezittingen van het Bisdom waren wegens schulden aan den Graaf verpand: om die schulden af te lossen, en daardoor het Sticht aan den invloed van Holland te onttrekken, verliet Arkel de mijterstad en ging hij stil en afgezonderd in Frankrijk leven. Intusschen liet hij te Utrecht zijnen broeder Robbert achter, en met hem, mannen, wier hart van ijver blaakt om het Bisdom tegen alle aanmatiging van buiten te verweeren en tot deszelfs aêlouden luister te verheffen. Hiertoe willen zij in de eerste plaats den Grave, die zich het momboirschap van het Sticht heeft toegerekend, alle inzage van stukken, benevens de hun gevraagde rekening en verantwoording weigeren.’

‘Ik zie, waar dat heen moet,’ viel Adelen in: ‘de rekening wordt geweigerd: en de Graaf rukt het Sticht in met zijn heir.’

‘Indien hij niet wordt voorgekomen,’ zeide de vreemdeling, glimlagchende.

aant.

‘Welnu!’ hernam de monnik: ‘het oogenblik, dat het Sticht als een man tegen Holland opstaat, zij ook dat van Frieslands bevrijding.’

‘Ik versta u,’ zeide Adelen: ‘de wapenkreet, die in Utrecht wordt aangeheven, moet door de Collumsche en Amelandsche duinen worden teruggekaatst. Welaan! aan mij zal het niet ontbreken.’

‘Hebt gij invloed genoeg in Friesland,’ vroeg de Stichtenaar, wiens gelaat op eens een meer ernstigen plooi aannam, ‘om dit de bewerkstelligen?’

‘Ik sta in voor geheel Westergoo, dat mij gezonden heeft,’ antwoordde Adelen: ‘en, zoo mijn echt in tijds voltrokken wordt, zal ik een aanhang kunnen vormen, sterk genoeg om den geheelen adel van Friesland mijne banier te doen volgen.’

‘'t Is wel! doch uw mede afgevaardigde, de zendeling van Oostergoo? Hij schijnt meer ten vrede geneigd.’

‘Hij moge alleen gaan pruilen op zijne stins,’ hernam Adelen: ‘Friesland heeft moedige zonen genoeg en zal hem niet missen. Wat de geestelijke huizen betreft...’

‘Daarvoor sta ik in,’ zeide vader Syard. ‘Hun vazallen zullen niet achterblijven in den dag des gevaars.’

‘En dan,’ vervolgde Adelen, wiens oogen meer en meer van geestdrift begonnen te vonkelen: ‘dan hebt gij, behalve de dienstknechten van Edelen en Papen, die onbuigzame inwoners onzer steden, wier voorhoofd gloeit, wanneer zij eenen Hollander hooren noemen, en die nering en bedrijf verlaten zullen en met het zwaard opkomen zoodra de kans hun schoon staat om eenen Hollander af te kloppen.’

‘Voortreffelijk!’ riep de vreemdeling uit: ‘en wanneer dan alles wat in Twente, en Overijssel en in Drenthe onderhoorig is aan het Bisdom, wanneer de moedige Stellingwervers en de Groningers, en die Westfriezen, die nog de dagen van Koning Willem niet vergeten zijn, zich allen vereenigen, dan zal die meester van alle soldaten en regent van alle vorsten, zoo als de Graaf zich door vleiers noemen laat, werks genoeg hebben om zijn hoofd voor de uitbarsting van het onweder te beveiligen. Hier!’ vervolgde hij, eenen vollen beker omhoog heffende: ‘drinken wij op het wél slagen van ons heilig verbond!’

‘Op het wél slagen,’ zeide Adelen: ‘maar,’ vervolgde hij, van toon veranderende: ‘mag ik nu eindelijk weten, met wien ik het verbond aanga?’

De vreemdeling wilde antwoorden; maar vader Syard kwam hem voor: ‘deze edelman,’ zeide hij, ‘brengt ons de wenschen en verlangen over van de Utrechtsche Kapittels. Thands mogen wij u niets meer zeggen. Laat ons liever eens nadenken over hetgeen ons nu te doen staat. Is het uw voornemen niet (zich tot den Stichtenaar wendende) morgen naar Utrecht te vertrekken, ten einde aldaar uwe maatregelen te beramen en ten uitvoer te brengen?’

aant.

‘Morgen! - Neen! - ik moet nog een paar dagen hier blijven: er zijn nog onder die groote heeren, die hier te feest komen, enkelen aan wie ik een woord in 't vertrouwen heb te zeggen; - doch ik zal schrijven. Die Barbanera, of zoo hij heeten mag, kan een brief medenemen.’

‘Hij is, zoo ik vernomen heb, in de hut des boschwachters opgelicht en te Haarlem gevangen gezet,’ zeide vader Syard.

‘Ja! - maar gelukkig weder ontslagen en naar Hillegom gebracht, vanwaar of hij of zijn makker terug zoude keeren om mijne bevelen aan de vervallen loods in 't duintje af te wachten. Wees nu slechts zoo goed mij eenig schrijfgereedschap te verschaffen; want ik vrees, dat de kamer van dezen Jonker daarvan slecht voorzien zal wezen.’

‘Gij kunt schrijven!’ zeide Adelen verbaasd nadat de monnik vertrokken was.

‘Is dat wonder voor een afgevaardigde der Kapittels? maar ik kan meer dan dat, gelijk gij zien zult, indien gij u overmorgen op 't steekspel bevindt.’

‘Voorzeker hoop ik daar te komen,’ zeide Adelen.

‘Welnu! zoo gij op een Ridder let, in eene blanke wapenrusting, met een rooden arend op den helmkam, zult gij ten minsten iemand zien, die niet zonder eer het strijdperk verlaten zal... maar stil! onze waardige pater komt terug: en die behoeft van dat alles niets te weten!’

De monnik trad binnen en plaatste het schrijfgereedschap op tafel. De Stichtenaar greep haastig naar een blad perkament en deed zijn ganzeveder vaardig daarover gaan.

‘Maar zoo uw brief onderschept wordt, en de Italiaan ons verraadt? *verba volant, scripta manent*[*], zegt de spreuk.’

‘Al wordt de kokeler gepakt en doorsnuffeld, zullen zij mijn brief voor niets anders aanzien dan voor tooverspreuken en bezweringen. Ik versta mij ook een weinig op het cijferschrift.’

Dit gezegd hebbende, zette hij met zulk eene vlugheid zijnen arbeid voort, dat Adelen, die vaak de moeite had gezien, waarmede de goede Abt van Sint Odulf eenige letters formeerde, er over verbaasd stond. Toen het echter een poos geduurd had en de tweede brief begonnen was, namen verveling en vervolgens een onbedwingbare vaak de plaats der verbazing in en welhaast verkondigde een luid gesnork aan de beide saamverbondenen dat hun bondgenoot in slaap was gevallen.

‘En nu, daar onze vriend ons niet hooren kan,’ zeide de Stichtenaar, zijne brieven dichtvouwende: ‘zeg mij, waarde broeder! waarom gij er zoo tegen waart, dat ik mijne waardigheid aan dien edelman bekend maakte?’

* Woorden vervliegen: het geschrevene blijft.

aant.

‘St! stil!’ zeide de monnik, den vinger op den mond leggende.

‘Hij kan ons niet meer hooren,’ zeide de vreemdeling.

‘*Fortasse oculis tantum dormit,*’ hernam de monnik: ‘*Sed quominus hunc i uvenum vestrae dignitaris certiorem faviamus, vetat et ipsius imprudentia, vetat et securitas vestra, quae maxime periclitaretur, si repertum esset, tam insolenti habitu absconsam esse ecclesiae spem deliciasque nostras*’.*

‘*Et libera nos a malo, amen!*’ zeide Adelen, die, door het gesprek weder wakker wordende, zich verbeeldde dat de monnik een Vader Ons opzeide: ‘wat prevelt gij toch?’ vervolgde hij, zich de oogen wrijvende.

‘Kom! al genoeg geredeneerd,’ zeide de vreemdeling, opstaande: ‘kunt gij mij nu ongemerkt hier uitlaten? dan ga ik mijne verblijfplaats opzoeken.’

‘Ik heb zelf last gegeven de achter- en zijpoort te sluiten,’ zeide Adelen: ‘doch de groote poort staat nog open. En dan, al zag men u, wie zoude vrijpostig genoeg zijn om mij te vragen welk laat bezoek ik gehad heb?’

‘Ik bid u,’ zeide vader Syard, ‘bedenk, dat alle onvoorzichtigheid schadelijk wezen kan. Al de dienaars zijn nog wakende, om op den Heer van Aylva te wachten, en gij zoudt onmisbaar gezien worden: - vernam de Olderman of de eerwaarde Abt iets van ons gesprek, het kon voor ons allen gevaarlijk zijn.’

‘Zoo ik den tuinmuur overklom...’ zeide de Stichtenaar.

‘Indien ik mijn gevoelen uiten mag,’ vervolgde de monnik, ‘zonder dit laatste voorstel in aanmerking te nemen, zoude ik van oordeel wezen, dat gij hier deze nacht blijft vertoeven, daar het mij morgen veel lichter zal vallen om u, als iedereen, vermoeid van de nachtwaak in diepe rust ligt, vanhier te doen ontsnappen.’

‘Ja! maar de brieven,’ zeide de vreemdeling: ‘hunne bezorging eischt spoed.’

‘Ik geloof waarlijk dat er al verspieders in aantocht zijn,’ zeide Adelen, die intusschen door het raam had gezien: ‘ik heb daar eene gedaante door het bosch zien sluipen.’

‘Wij zijn onvoorzichtig geweest,’ zeide de monnik, zich voor het hoofd slaande: ‘wij zitten hier met licht: en iemand die de moeite neemt om een der boomen, welke buiten staan, te beklimmen, kan ons alle drie herkennen... doch! bij alle heiligen! wat is dat?’

* Misschien slaapt hij alleen met de oogen. - Maar wat betreft het ontdekken van uwe waardigheid aan dezen jongeling, dit belet u zijne onvoorzichtigheid zoowel als uwe veiligheid, welke groot gevaar zoude loopen indien het bekend werd, dat de hoop en de lust onzer kerk onder zulk een ongewoon gewaad bedekt waren.

aant.

De verbazing des monniks was niet ongegrond: er werd van buiten tegen het raam getikt.

‘Wie is daar?’ riep Adelen, met drift het venster opendoende. ‘Het is de Boze!’ zeide hij, toen op hetzelfde oogenblik eene zwarte gedaante naar binnen sprong en zich op de tafel neerzettende, de aanwezigen tegengrinnikte.

‘Aha! zijt gij het, meester Cezar!’ zeide de vreemdeling: ‘dan zal uw meester waarschijnlijk niet verre af zijn. Hij zal ongerust over mijn uitblijven zijn geworden, en mij dezen boodschapper hebben toegezonden. Mij dunkt, ik zie hem reeds beneden aan den muur staan. Zijt gij het, Daamken?’

‘Tot uwe dienst,’ klonk zachtjens het antwoord van den nar.

‘Voortreffelijk! hier zijn twee brieven ter bezorging: wil ik ze u toewerpen?’

‘Voorzichtig!’ zeide de monnik, hem terughoudende: ‘er groeien zoovele en zoo dichte struiken om de muren, dat de kaerel er vruchteloos naar zoude zoeken.’

‘Nog beter!’ hernam de Stichtenaar: ‘wij hebben immers den bode bij ons. Hier meester Cezar! neem deze brieven en breng ze behendig aan den baas. Daamken! roep uwen aap!’

Daamken floot slechts even, en gezwind sprong Cezar met de brieven het raam uit en op den schouder zijns meesters, die zich terstond verwijderde. De drie bondgenoten oogden hem zoo lang na als de duisternis het veroorloofde en sloten vervolgens weer het raam.

‘En nu!’ zeide Adelen, wien intusschen een nieuw denkbeeld was voor den geest gekomen, ‘uwe zaken zijn afgehandeld, heer vreemdeling! wie gij zijn moogt: nu moet ik ook eens aan de mijne denken. Ik had eerst den monnik willen vragen, mij behulpzaam te zijn; maar dewijl ik in u iemand vinde, die zoowel met de ridderlijke gebruiken als met het hanteeren der pen bekend is, wend ik mij nog liever tot u.’

‘Laat hooren,’ zeide de vreemdeling: ‘en zoo mijne zwakke talenten u van dienst kunnen zijn, ziet ge mij daartoe bereidvaardig.’

De Friesche edelman stelde hem hierop zijn verlangen voor. Daar de uitslag van hun verder onderhoud in het vervolg dezer geschiedenis blijken zal, is het ons onnodig voorgekomen, de verschillende tegenwerpingen en bedenkingen, door den onbekende en door vader Syard gemaakt en het ten laatsten gevormd besluit hier ter plaatste te vermelden. Wij zullen ons derhalve vergenoegen met te zeggen, dat de Stichtenaar na den afloop van het gesprek, in een der armstoelen eene zachte rust vond, waaruit hij vroeg in den morgen door den monnik gewekt en daarna ongemerkt buiten de muren van het gebouw werd gebracht.

[aant.] Dertiende hoofdstuk

Wat baten me uwe orakelblaên?
Hoe ik mijn zinnen ook moog slijpen,
Ik kan de woorden niet verstaan,
En evenmin den zin begrijpen.

Hoffham

De twee dagen, verloopen sedert het tijdpunt, vanwaar ons verhaal is uitgegaan, waren vervuld geweest met voorvallen en avonturen van onderscheidende aart, die, zoo al niet voor onze lezers, dan althands voor de helden onzer geschiedenis belangrijk mogen genoemd worden; maar even als een reiziger niet altijd op weg verrast wordt door natuurtooneelen rijk in verscheidenheid en afwisseling, maar zich somtijds moet getroosten eene eenzame heide, eene dorre zandwoestijn of eene moerassige landstreek door te trekken, zoo komen er ook zelfs in het woeligste tijdperk des levens dagen voor, wier onbeduidende loop door geene enkele opmerkingswaardige omstandigheid wordt afgewisseld: zoodanig een dag was die, welke op het dansfeest volgde en het steekspel voorafging: een dag, als alle soortgelijken, waarop men uitrust van de vermoeienissen des vorigen avonds en zich voorbereidt op die van den volgenden morgen. Maar met dat al, en schoon er weinig voorviel, dat hier verdient opgeteekend te worden, was het een dag van woeling en drokte en gerucht: geene straat was er in Haarlem, waar niet de moker van den wapensmid weergalmde, waar men geen snijder op zijne tafel zag, bezig met wapenrokken te bewerken of te herstellen, waar geen helmslager nieuwe nagels in de stormhoeden dreef, waar geen bontwerker bezig was met pluimen van allen vorm en kleur te vereenigen, waar eindelijk geen talrijke drom van Ridders en schildknapen heen en weder liep om zich aan te schaffen wat nog ontbrak ten einde in vollen luister op het Tornooiveld te kunnen verschijnen. Hier en daar zag men groote hoopen van toekijkers, waar een goudsmit bezig was zijne kunstig gedrevene cieraden aan het gevest van een zwaard of aan de oppervlakte van een maliën kolder vast te hechten: of waar een vernuftige schilder het blasoen of de leenspreuk eens Ridders op het breede schild of op het spiegelgladde borstkuras in frissche

aant. verwen afmaalde, of waar een borduurder de laatste hand zette aan eene banier, schitterende van goud- en zilverdraad of de geestigste kleuren op sluiers en sjerpen wist te mengelen. Wat verder zag men meisjens bezig met het vlechten van bloemkransen en festoenen bestemd om de straten te vercieren, en van die groote kroonen, welke, midden in de hoofdstraat opgehangen, bij het doortrekken des Graven werden neêrgelaten, ten einde hem te vangen en den losprijs van eenige kleine muntspeciën voor de jeugdige vervaardigsters te verwerven. Karren met hout voor stellaadjens en borstweeringen, of met groene sparretakken en ander loof beladen, reden gedurig heen en weder naar de groote markt of het *Zand*, gelijk het toen genoemd werd, dat tot het steekspel bestemd was en waar onze vriend Claes Gerritz zwoegende en zweetende tusschen een vijftigtal werklieden op en neder liep, om te zorgen dat alles ter bestemder plaatse wierd gezet en beschikt: ofschoon zijne aanwijzingen meermalen werden veranderd en zijne bevelen in den wind geslagen, zoo dikwerf die in strijd waren met den last der Herauten, welke, als bekend met al hetgeen bij zulke plechtigheden nodig en behoorlijk was, zich weinig aan zijn beklag of aanmerkingen deswege stoorden.

‘Het is toch eene ergerlijke zaak,’ bromde hij dan, ‘en die tegen alle Privilegiën aandruischt, dat zich bij een feest, dat binnen Haarlem gegeven wordt, vreemdelingen zooveel aanmatigen en wijzer willen zijn dan poorters, die schot en lot betalen! Ben ik dan geen marktschrijver? en is mij door het bestuur de taak niet opgedragen om alles naar eisch te schikken en te regelen? En ken ik het *Zand* niet beter dan die roodrokken, die van Tornooien van Keulen en Bamberg spreken, alsof de gelegenheid overal eveneens ware? - ja, bij Sint Gangolf! men ziet wel dat wij een vreemden vorst hebben, en dat het bestuur van Haarlem slechts uit oogendienaars is samengesteld, om zulke zaken te dulden.’

Men kan begrijpen, dat op dezen dag de drie minnaars van Madzy ook, even als meer andere Ridders, bijna geen oogenblik tijd hadden om zich buiten Haarlem te begeven, zoo bezig waren zij met het in orde brengen hunner toerusting voor den volgenden dag. Reinout had Deodaat bestendig ontweken, wanneer zij zich bij toeval op straat of in eene werkplaats ontmoetten: en Adelen, die nu een bepaald voornemen in 't hoofd had, zag hen, zoo dikwijls hij hen tegen kwam, met eene koele bedaardheid aan, als wilde zijn rustige blik hun te kennen geven: ‘wij zullen heden maar geen twist zoeken: dat zal zich morgen wel vinden: borgen is geen kwijtschelden.’ - Maar wat het meest opmerking verdiende, was, dat de Fries, niettegenstaande de hooge vooringenomenheid met alles wat in zijn vaderland vervaardigd en bereid was, zich te dezer gelegenheid zoozeer verloochende, dat hij zich eene volkomen wapenrusting in Haarlem aanschafte en onder zijne oogen in

aant. orde liet brengen; want hij was toch met al zijne hoofdigheid verstandig genoeg, om te erkennen, dat het lichte kuras, hetwelk hij uit Friesland had medegebracht, niet proefhoudend zoude wezen tegen de stevige lansen, die hij overal zag ronddragen, en dat zijn kromgebogen zwaard wel geschikt was om, gelijk twee dagen te voren, schrik aan te jagen onder eenen ongewapenden hoop, maar hem van geen nut zoude wezen indien hij daarmede op een maliën kolder in moest houwen of een der reusachtige kampdegens afkeeren, welke de Ridders van dien tijd op zijde droegen.

Terwijl hij zich met deze toebereidselen onledig hield, was de schoone Madzy, vergezeld van den Heer van Aylva, den Kloostervoogd, vader Syard en eenig gevolg, een morgenbezoek bij de arme Elske gaan doen, en hadden zij vervolgens hun wandeling door de omliggende bosschaadjen voortgezet. Het onderhoud was onmerkbaar afgeloopen, daar ieder zijne bijzondere redenen tot ernst en nadenken had. Madzy was, gelijk meer jonge maagden in wier boezem eene ontkiemende liefde woont, weemoedig en stil: zij poogde, maar vruchteloos, de gedachte aan den edelen Deodaat, aan zijn vrolijk en aangenaam onderhoud van den vorigen morgen, aan zijne ontmoeting met Adelen en aan zijne geheimzinnige woorden op het feest, uit haren geest te verbannen: somtijds wenschte zij dat zij Friesland nimmer verlaten, en hem daardoor niet ontmoet had; dan weder huiverde zij tegen het denkbeeld, dat zij slechts korte dagen in Holland verblijven zoude, en dan waarschijnlijk den jongeling nimmer terug zien, in wien zij zulk een hoog belang stelde. Maar ook den volgenden dag zag zij met schrik te gemoet: men had haar wel gezegd dat het steekspel, gelijk het woord zulks medebracht, alleen een spel zoude zijn, waarop geene andere dan geknotte wapenen gebezigd werden; maar zij wist tevens dat somtijds ongelukkige toevallen, somtijds bijzondere haat en wrok oorzaak waren, dat dergelijke feesten eenen treurigen in stede van eenen vrolijken afloop hadden: en zij herinnerde zich het voorbeeld van den ongelukkigen Floris, door haren voogd den avond te voren aangehaald, toen het blijde tornooispel in een bloedbad verkeerde. Zij kende den wrok, door Adelen tegen den Graaf en ook tegen Deodaat gekoesterd: zij besefte de redenen, welke deze laatste had om zich over de hem aangedane belediging te wreken: zij wist niet, tot welke uitersten de spijt hem drijven kon: en zij sidderde voor beide: voor beide, zeggen wij, want, ofschoon haar hart voor Deodaat sprak, eene lange en oude verknochtheid en zusterlijke vriendschap hechtte haar aan den edelen Fries.

Aylva was insgelijks niet zonder ongerustheid: niet zoo zeer over den uitslag van Adelens wrok voor zooveel dezen persoonlijk aanging; (want de gedurige oneenigheden en vechtpartijen welke in Friesland tusschen de Schieringers en Vetkoopers plaats vonden, hadden hem reeds zekere mate

aant. van onverschilligheid omtrent dergelijke twisten gegeven) - als wel over het dreigend onweder dat zijn vaderland boven het hoofd hing. Hij had genoeg gezien, om niet te begrijpen dat, zoo al de Friezen halstarrig bleven weigeren zich aan den Graaf te onderwerpen, deze even hardnekkig als zij op die onderwerping zoude blijven staan, en dat derhalve vroeg of laat een oorlog hiervan het gevolg zoude zijn: en wanneer hij dan de ontzettende macht die de Graaf te velde kon brengen, met de geringe verdedigingsmiddelen welke Friesland daar tegen over kon stellen, de geöefendheid en krijgstucht van Willems legerschaar met den ongeördenden staat des Frieschen volks, de éénheid welke den aanval zoude besturen met de verdeeldheid die bij de verdedigers heerschte, vergeleek, dan achtte hij, dat een wonderwerk alleen Friesland voor een wissen val behoeden kon.

Vader Syard had, gelijk de lezer, die zijne bedoelingen reeds beter kent dan er de Olderman en de Abt van bewust waren, licht zal beseffen, mede overvloedige stof tot gepeinzen; maar, dewijl het zijne gewoonte niet was, het gesprek te beginnen in gezelschap zijner meerderen, kon zijne stilzwijgendheid niemands aandacht treffen.

Wat eindelijk den Kloostervoogd betrof, de gedachten van den goeden man waren op dat oogenblik minder met het lot van Friesland of van Seerp Adelen bezig dan met den gullen zandweg, welke hem, als het wandelen weinig gewoon, bij uitstek lastig viel en hem, hijgende en zwetende gestadig deed rondzien naar een geschikte plaats om even uitterusten.

Weldra bood zich hiertoe de gelegenheid aan: het gezelschap was langs een smal voetpad, dat door dichte struiken en struwelen naar boven slingerde, op een bewassen heuvel gekomen, van waar een zoo verrassend als bevallig uitzicht den wandelaar als van zelf tot een oogenblik verpozing uitnodigde. Van den plek, waar men zich onder het lommer van eenige esschen, lijsterbeziën en meidorens bevond, zag men voor zich op een tamelijk uitgestrekt weiland neder, van onregelmatigen vorm en aan twee zijden afgesloten door een kleinen duinrand, welig begroeid met berken en dwergeiken, waarvan de wortels door het witte zand van de gebrokkelde helling heenenstaken. Vlak tegen over den aanschouwer liep de grond glooiend naar beneden en ontdekte men over de doornehagen, welke de weide aan die zijde bepaalden, eenig bouwland, waarvan de eentoonigheid werd afgewisseld door onderscheiden groepen van hoog opgaande boomen, in wier breede takken talloze kraaien nestelden. Daar tusschen zag men hier en daar bevallige boerenwoningen verspreid, elk met haar tuin en boomgaard achter zich, allen de welvaart der streek getuigende en van een gescheiden door welige landerijen, waarin bontkleurige runderen graasden: een paar bleekerijen, op wier groene velden eenige jonge deernen bezig waren het hagelwit linnen, dat schitterend in de zon lag uitgespreid, met water uit de

aant. daaraangrenzende sloot te besproeien. En over dat alles heen deed zich het Haarlemmermeer op, nu klaar en effen gelijk een heldere spiegel en de zeilen terug kaatsende van tallooze vaartuigen van allen vorm en grootte, die den plas in alle richtingen doorkruisten.

'Voorwaar!' zeide de Abt, nadat Madzy zoowel als de Olderman dit schouwspel een poos in stille bewondering hadden aangestaard, 'mij dunkt dat wij dit alles even goed, ja beter op ons gemak zouden kunnen bekijken indien wij er bij gingen zitten.'

Er was niets tegen dit voorstel in te brengen: en de vier hoofdpersonen van het gezelschap namen plaats op den heuvel, terwijl het gevolg zich een weinig verder tegen de helling van het duin nedervlijde.

'Zijt gij aan uw bruidkrans bezig?' vroeg vader Volkert na eenige oogenblikken stilte tot Madzy, die zich onledig hield met de madeliefjens die aan hare voeten groeiden op eene aan mijne lezeressen gewis niet onbekende wijze aaneen te hechten.

'Dat heeft nog zulk een haast niet,' antwoordde zij blozende.

'Nu, misschien wel,' zeide de Abt: 'althands ware ik Seerp Adelen, ik zoude niet lang meer willen wachten: vooral sedert die hofvlinders rondom u zijn komen vliegen... Ja! die veroorzaken hem, geloof ik, onrust en kwelling genoeg! maar dat had hij kunnen verwachten, toen gij met hem van wal zijt gestoken.'

'Wat meent gij, eerwaarde?' vroeg Madzy, hem eenigzins verwonderd aanziende.

'Wel!' zeide de Abt: 'ik behoef u toch het oude orakel niet te herinneren, dat bij de stichting van Dekamastins door den Abt van Bloemkamp is uitgesproken. Laat zien, hoe luidt het ook...?'

'O! bedoelt gij dat?' hernam Madzy: 'haal dat maar niet op,' voegde zij er haastig bij, als wilde zij eene onaangename herinnering ontwijken.

Maar vader Volkert liet zich niet van zijn tekst brengen. Het is algemeen opgemerkt, dat ook zelfs de meest wispelturige menschen nimmer zoo vasthoudende zijn, dan wanneer zij zich iets weder zochten te binnen te brengen dat ten deele aan 't geheugen ontsnapt is: hoeveel te meer iemand als onze Abt, wiens gedachten zelden aan vele afwijkingen voet gaven. Zonder op het smeekend gelaat van Madzy te letten, bleef hij zoolang de voorspelling betreffende den huize Dekama (waarvan wij in ons zevende hoofdstuk de twee eerste regels hebben aangehaald) nakaauwen en in zich zelven opzeggen, tot hij zich die eindelijk geheel herinnerd had en op een zegepralenden toon zonder haperen kon opsnijden:

'As Dekama sine Rose forliest
In dy for Frieslân dat seawetter kiest,

Den schille, om har to ploaitsen, komme
Fuwgelt fen alle wioecken in plommen;
Den schille jae wijllje in declinaerje,
In 't haedken hingje litte droaf,
Mar wer bloeije in prosperearje,
As de Foarstene plun wirdt Frieslans roaf.'*

'Ik zie niet,' zeide Madzy, hare onrust door een half schertsenden toon zoekende te bewimpelen, 'wat ik met die voorspelling te maken heb.'

'Niet!' herhaalde de Abt verbaasd: 'spreekt dat orakel niet van de Roos van Dekama? En hebben de minnezangers u niet uit één mond met dien naam bestempeld? En zijt gij niet over zee gekomen? En zwieren er niet vogels van alle veeren om u heen? En hing uw hoofdjen, toen gij daar neven uw kransje zat te vlechten, niet zoo droef op zijde als een geknakt bloempje?'

'De eerwaarde vader heeft geen ongelijk, Madzy!' zeide Aylva, die tot nu toe vermeden had om zich in het gesprek te mengen, als had hij de wending die het nam willen afwachten: 'ik mag het u niet verzwijgen, hoe noode ik er van spreke; - want het is eene harde zaak, aan een jong en vrolijk meisje terughouding en behoedzaamheid te willen voorschrijven en haar af te houden van hetgeen waarin zij niets ziet dan een onschuldig vermaak; - maar gij zult u in acht moeten nemen aan dit weelderige hof.'

'Is mijn waarde voogd over mij te onvrede?' vroeg Madzy, terwijl een traantje in hare oogen blonk en zij zachtjens haar hoofd tegen zijnen schouder drukte gelijk een kind dat om vergeving vraagt.

'Neen mijn kind! ik ben te onvrede op Seerp Adelen en op mijzelven; want wij hadden moeten voorzien wat gebeuren zoude. Wij hadden u in Friesland moeten laten en u niet in de gelegenheid stellen van aan een hof te verschijnen, waar een oogenblik genoegen wellicht voor de rust van uw volgend leven kan gekocht worden.'

'Versta ik u wel?' vroeg Madzy, wier hart op dit oogenblik de beteekenis van Aylvaas woorden reeds vooruit liep. 'Waar zijt gij bevreesd voor?' En met een heimelijk beven wachtte zij het antwoord af.

* 'Als Dekama zijne Roos verliest,
En deze voor Friesland het zeenat kiest,
Dan zullen, om haar te plukken, komen
Vogels van alle wieken en veeren.
Dan zal zij welken en verkwijnen,
En 't hoofdjen droef laten hangen;
Maar weêr bloeien en tieren,
Als des Vorsten buit Friesland ten deel valt.

aant.

‘De Graaf,’ zeide de Olderman, nadat hij haar een wijl met vriendelijke ernst had aangestaard, ‘heeft gisteren avond nog veel met mij over u gesproken - hij heeft zich eindelijk vrij duidelijk uitgelaten, dat het hem niet ongevallig zoude wezen, indien er huwelijksverbindtenissen plaats grepen tusschen zijne volgers en de Friesche erfdochters.’

‘Denkt de Graaf,’ vroeg de Abt, ‘dat het in Friesland aan mans ontbreekt?’

‘Het is genoeg bekend,’ vervolgde Aylva, ‘hoe Willem van Henegouwen, wanneer hij eens een denkbeeld heeft opgevat, daarvan door geene redenen is aftebrengen en in tegendeel in alle voorkomende zwarigheden slechts eenen nieuwen spoorslag ziet om naar zijn doel door welk middel ook te streven. Ik schrijf dan ook daaraan de pogingen toe, door hem aangewend om u op het feest te doen verschijnen.’

‘Ik zal mij op geen zijner feesten meer vertoonen,’ zeide Madzy.

‘Het ware, zoo als nu de zaken staan, eene onvoorzichtigheid,’ zeide Aylva, ‘u op nieuw aan zijne uitnodigingen te onttrekken. Wij moeten voor alles zorgen hem nodelooze redenen tot misnoegen te geven. Adelen zoude wellicht mijne woorden aan dwaze vreesachtigheid toeschrijven; hij zoude overtuigd zijn, zoo hij mij beter kende, dat ik in groote zaken geen hairbreed van mijn stelsel wijken zal; maar des te eerder acht ik het plichtmatig, mij door geene nodeloze of zelfs verkeerde tegenstreving en halstarrigheid te onderscheiden. Neen! door niet op de volgende feesten te verschijnen, nu gij, hoezeer dan ook door misleiding, op het eerste gekomen zijt, zoudt gij den schijn aannemen, als of gij den Graaf wildet tarten, en dit is iets hetwelk gij, in zijn gebied, niet zoudt kunnen volhouden. Vergezel ons op die feesten, Madzy! doch, om Gods wil, wees omzichtig. Denk steeds, dat gij eene dochter van Friesland zijt en beschouw in elken schoonen Ridder die u aanspreekt, hoe zoet zijne taal ook klinke, niet anders dan eenen roover, door den Graaf uitgezonden om op vijandelijke kust te stroopen.’

‘Ik beloof u,’ zeide Madzy: ‘ik zal op mijne hoede wezen. Ik heb misschien reeds te veel met dien... met die twee Italiaansche Ridders gesproken; - maar onze toevallige ontmoeting aan de hut des boschwachters is daarvan de schuld...: en dan, gij zelf, gij waart ook buitengewoon minzaam tegen dien eenen... Deodaat geloof ik is zijn naam.’ - Hier zweeg zij, terwijl een gloeiend rood door hare wangen stroomde.

‘Gij hebt gelijk,’ zeide Aylva: ‘ik beken dat hij mij eene genegenheid heeft weten inteboezemen, waar ik de oorzaak niet van doorgronden kan: - en echter, juist om zijne goede hoedanigheden raad ik u, dat gij u bovenal jegens hem in acht neemt. Geen laffe hofjonker, geen slechthoofd ware voor mijne Madzy gevaarlijk; tegen de zoodanigen zoude ik haar niet waarschuwen. De sperwer die den leeuwrik vervolgt is minder te vreezen, dan de

aant. groene baan, waar het zachte fluitje vrede roept.'

'Zoude die Deodaat waarlijk den listigen vogelaar gelijk zijn?' vroeg Madzy, eenigzins verwonderd.

'Dat geloof ik niet,' antwoordde de Olderman: 'ik acht hem eerlijk en goed; maar het kan zijn, en 't ware in hem hoogst verschoonlijk, dat hij, de oogmerken zijns meesters kennende, zijn best wilde doen om in de gunst der schoone Madzy te dringen, en op zulk eene wijze zijn eigen neiging voldoen en tevens de bedoelingen des Graven vervullen. Daarom, wees met hem op uwe hoede! Helaas! ik weet het bij treurige ondervinding, er is niets gevaar-lijkers, dan wanneer men zich buiten zijn gewonen kring en dagelijksche bezigheden bevindt en enkel het hart en de zinnen werkzaam zijn. De verbeelding en het gevoel, wier stem slechts weinig gehoord wordt in de beslommeringen van een geregeld en arbeidzaam leven, wreken zich dan en spelen den meester: de hartstochten slepen ons mede en een leven van berouw en smart vervangt de overijling van een oogenblik'

'Gij heb dit ook ondervonden?' vroeg Madzy.

'Ik zelf! en de geschiedenis van mijn lijden kan misschien dienstig zijn om u tot eene nutte leering te strekken. Hoor mij aan: ook gij heer Abt! en gij vader Syard! en oordeelt dan of er reden tot verwondering is, wanneer men somtijds bemerkt dat ik treurig en afgetrokken ben. - Gij weet dat ik in mijne jeugd door eene vergefelijke roemzucht geprikkeld, mijn vaderland verliet en Keizer Hendrik, even als andere Friesche edelen op zijne reis naar Milaan vergezelde, waar hem de ijzeren kroon moest worden opgezet. In die stad werd mij huisvesting aangeboden door een Italiaansch edelman, dien ik vroeger in Duitschland had leeren kennen. Dankbaar herinner ik mij steeds het gul en gastvrij onthaal dat ik in zijn paleis genoot: de uren, door mij aldaar gesleten, waren de gelukkigste mijns levens. Waarom moesten zij door jaren van rouw en hartverscheurend verdriet worden opgevolgd?

Daar, bij den edelen Cesara, leerde ik eene jonge maagd uit Verona kennen, welke ter bijwoning der feesten, die bij gelegenheid van 's Keizers kroning gegeven werden, eenigen tijd met Cesaraas echtgenoot, hare bloedverwante, was komen doorbrengen. Schoon was zij, gelijk de schilders ons de moeder Gods afbeelden en beminnelijk gelijk de Engelen. Wij waren beide nog in dien gelukkigen leeftijd, waarin men het tegenwoordige geniet, zonder over de toekomst na te denken: wij zagen elkander op ieder uur van den dag: ik had haar lief, van het eerste oogenblik af dat ik haar zag: en ik had het geluk, of liever het ongeluk, van haar niet te mishagen: - geene week was er verloopen of ik had haar mijne min verklaard en was van hare wederliefde verzekerd.'

'Het vrijen gaat daar spoedig in zijn werk,' zeide de Abt: 'bij ons is men daar zoo vlug niet mede. Mijn vader heeft mij meer dan eens ver-

aant. haald, dat hij mijne moeder wel zeven jaren had opgepast, gelijk Jacob Rachel deed, eer zij er toe besluiten kon, hare toestemming tot een huwelijk te geven.'

'Ik had verkeerd gedaan,' vervolgde Aylva: 'ik had eene neiging moeten smooren, die in mijn geval dwaas en misdadig was; want eene plechtige gelofte verbond mij tot een tocht naar het Heilige Land. Maar ach! de jeugd is onbezonnen en het noodlottige woord was er uit eer ik het zelf wist. Wij leefden nu gelukkig en zalig, onbezorgd voor de toekomst, en ik stond gereed eene reis naar Verona te doen, ten einde de hand mijner Bianca (zoo heette zij) aan haren vader aftevragen, toen een brief van dezen alle hoop ter neêr sloeg. Hij vermaande zijne dochter terugtekeeren ten einde eenen anderen te huwen.'

'En voldeed zij aan de begeerte haars vaders?'

'Nimmer zal ik het oogenblik vergeten, toen zij mij na de ontfangst dier onwelkome tijding in den hof van Cesaraas paleis voor oogen trad: niet als eene zwakke, beduchte en schuchtere dochter, welke de macht eens hoofdigen vaders vreest; maar met het hoofd fier omhoog geheven, met wangen van verontwaardiging gloeiende, met een borst zwoegende van gramschap. De gebiedende, dreigende toon van haars vaders brief had haar niet ter neder geslagen; maar veeleer haar besluit versterkt: zij was minder vervaard door de bedreigingen, daarin vervat, dan geraakt door de wijze waarop hij haar dwingen wilde; "ik wil en begeer geen anderen gemaal dan u," sprak zij tot mij, "en zoo mijn vader gelooft dat hij mij verkoopen kan gelijk men eene vorstin doet, zal ik hem doen zien dat hij zich bedriegt. Intusschen ik ken hem: - zoo ik niet terstond naar Verona keer, zal hij binnen weinige dagen hier zijn: - voor dien tijd moet gij mijn echtgenoot zijn."'

'Hoe!' riep Madzy, in wier ooren eene zoodanige taal vreemd klonk, en strijdig met alle denkbeelden van maagdelijke ingetogenheid: 'zij wilde u tot een huwelijk met haar bewegen! en buiten haars vaders toestemming!'

'O! Veroordeel haar niet,' zeide Aylva: 'zij handelde onder den invloed der hartstochten, op een oogenblik dat zij om den vaderlijken dwang te ontwijken en eene gehate verbindtenis onmogelijk te maken, het eenige middel aangreep, dat zich aan hare verhitte verbeelding voordeed. Maar veroordeel mij, die kalmer van zinnen, niet overijld had mogen handelen en haar de noodlottige gevolgen moeten doen inzien van een onberaden stap. Dan helaas! ik beminde haar met al den gloed eener eerste, laat ik zeggen eener eeuwige liefde: die liefde deed mij de oogen voor de toekomst sluiten en geene andere vrees duchten, dan die van haar te verliezen. Ik stemde in haren voorslag: - en dezelfde dag zag ons vereenigd.'

'En... meldde zij dit voorval aan haren vader?'

'Ik weet het niet: dit slechts vermoed ik, dat hij van onze verstandhou-

aant. ding kennis droeg; want weinige dagen na onze verbindtenis werd ik op eenen avond in eene der duistere straten van Milaan door drie moordenaars overvallen: een hunner herkende ik: het was zekere Paolo, een dienaar van Graaf Luigi, van Biancaas vader, dezelfde, die den brief gebracht had. Zwaar gewond bleef ik liggen: ik werd door eenige barmhartige voorbijgangers naar het naastbijgelegen klooster gebracht en lag daar verscheidene dagen met den dood te kampen. Toen ik, eindelijk hersteld, mijne verzorgingsplaats verliet en naar het paleis van Cesara terugkeerde, vernam ik dat Graaf Luigi daar reeds geweest was en mijne Bianca had weggevoerd.'

'En volgdet gij haar niet?'

'Zij had mij door de gade van Cesara doen smeken, zulks niet te doen. Francesco della Scala, die gevreesde minnaar, die naar hare hand stond, was op dien tijd meester van Verona, en ware ik daar ontdekt geworden, mijn dood ware zeker geweest. Zij verzocht mij daarom mijne gelofte te vervullen en alles van den tijd aftewachten: terwijl zij mij eene eeuwige getrouwheid beloofde. Ik gehoorzaamde aan haar verlangen: - minder uit vrees voor mijzelven, dan wel om haar niet aan de wraak van den Veroneeschen dwingeland bloottestellen. Ik reisde naar Palaestina: drie jaren bleef ik daar, die mij zoovele eeuwen schenen: toen ik, na derzelver afloop, onbekend en vermomd in Verona kwam, en naar Bianca di Salerno vroeg, hoorde ik dat zij met den dwingeland gehuwd en sedert gestorven was.'

'Zij was u dan ontrouw geworden!' vroeg Madzy verbaasd, 'ondanks hare plechtige belofte!'

'Wat haar aangespoord heeft om den mij gezworen eed te breken is mij onbewust. - Zij was niet meer; wat kon eene ijdele navraag baten? Ik bleef, na het ontfangen dier vreesselijke tijding, geen uur langer in Verona. - Sedert heb ik de liefde ontvlucht.'

'Ach!' zeide Madzy: 'indien de liefde zulke rampen baart, is zij waarlijk wel te duchten...! maar ik geloof toch dat dergelijke gebeurtenissen zeldzaam zijn.'

'Minder zeldzaam dan gij denkt, freule!' zeide de Abt, zich de kin strijkende: 'gij denkt dat wij geestelijken niets van zulke geschiedenissen afweten; maar ik verzeker u, onze kloosters worden voor een derde met mislukte vrijers gevuld. Daar is broeder Sicco, die heeft zulk een voorval gehad: hij was een fiksche boerenknaap en vrijde naar de dochter van den rijken Juwe Donia; - maar toen de zaak zoo goed als klaar was, liet zij hem zitten en nam Agge Hettinga, die toch lang zulk een schoone kaerel niet was. Toen ik dat hoorde, dacht ik terstond: Sicco Sybes zou eene goede aanwinst zijn voor het klooster; want gij moet weten, zijn boerenwoning grenst juist aan onze landerijen in Hemelumer Oldephaert, en toen sprak ik er over met broeder Syard, die...'

aant.

‘Met verlof van uw Eerwaarde,’ viel de monnik in, die ongaarne den schijn wilde hebben, als had hij Sicco bepraat om den geestelijken stand te omhelzen: ‘de knaap is uit zichzelven bij uw Eerwaarde gekomen.’

‘Juist, broeder Syard, juist! - dat is wat ik zeggen ging, toen gij mij in de rede vielt; ik heb toen ook slechts een paar woorden met hem gesproken, omdat ik begreep dat het niet zoude passen, indien men zeide, dat ik hem ingepalmd had; daarom, gelijk u heugen zal, heb ik u verzocht hem onder 's hands eens te polsen en over te halen om het kleed der orde aantetrekken.’

Broeder Syard beet zich op de lippen en zoo min de Olderman als Madzy waren in staat den glimlagch te onderdrukken, dien het verhaal van den Abt bij hen verwekte. Eveneens echter als eene beek welke half verborgen voortsijpelt onder de schaduw der donkere struiken, welke haar overwelven, wel voor een oogenblik een vrolijk aanschijn erlangt, wanneer de zonnestralen door de dikke takken heendringen en hare oppervlakte beschijnen, maar weldra, als de hemelbol weder achter de wolken wegschuilt hare vorige somberheid terugkrijgt, zoo hernam ook het gelaat der schoone Friezin spoedig den ernstigen plooi, welken de geschiedenis van Aylvaas rampzalige liefde daarop had doen ontstaan, en een diepe zucht verried de onrust welke de toepassing van dat verhaal op hare eigene gewaarwordingen had te weeg gebracht.

Welke intusschen de slotsom was, waartoe die innerlijke overpeinzingen haar brachten, en of ook bij haar de schier algemeen geldende regel bevestigd werd, dat men zich in liefdeszaken zelden aan het voorbeeld van anderen spiegelt, zal uit het vervolg dezer geschiedenis blijken.

aant. Veertiende hoofdstuk

Trompetten en schalmeien
Doorklonken hof en wal:
De Ridders vloeiden samen
Op 't daavrend Feestgeschal.

Van 't overwelfde venster
Van Klermonts opperzaal,
Zag Blanka, de overschoone,
Den rijken wapenpraal.

Bilderdijk

Reeds voor het aanbreken van den volgenden dag waren niet slechts al de stoepen en ramen, maar ook al de daken en luifels der huizen rondom de groote markt of het *Zand* te Haarlem bedekt met eene tallooze menigte van toeschouwers, van overal te samengevloeid om het tornooispel te aanschouwen. De groote kerk, welke thands de bewonderende aandacht trekt van al wie Haarlem bezoekt, bestond nog niet, zoodat de opene vlakte, tusschen de gebouwen besloten, genoegzame ruimte verschafte tot het houden van ridderlijke spelen. Het eenige hinderlijke dat de gelegenheid opleverde, was eene beek, welke toen ter tijd nog de markt over hare geheele lengte in twee schier gelijke deelen doorsneed, om zich wat verder, waar nu de kraan is, in het Sparen te ontlasten; maar men had de zwarigheid, hieruit ontstaan, niet alleen uit den weg geruimd, door van afstand tot afstand breede bruggen te slaan van planken, met zand en zoden overdekt, welke de gelegenheid gaven om het veld in alle richtingen te doorkruisen, maar ook van de beek zelve partij getrokken, door er gedurig water uit te hozen, ten einde den gullen grond van de kampplaats te bevochtigen. Eene hooge stellaadje, rijk met gebloemte vercierd en met vaandels en bloemen prijkende, besloeg de geheele zuidzijde van het plein en was in gaanderijen afgedeeld, waarvan de middelste of kleinste voor het Grafelijk gezin en de beide overigen voor de aanzienlijke genodigden waren bestemd. Van daar af liep eene lage omheining naar weerskanten in den vorm van een eirond af, om zich aan de over-

aant. zijde weder te vereenigen: deze afsluiting, strekkende om de toekijkers te verhinderen van binnen het krijt te komen, had slechts twee uitgangen, een aan elk der beide uiteinden, welke met banderollen vercierd en door gewapenden bewaakt werden: terwijl de Herauten en hunne dienaars het plein gestadig op en neder liepen om de goede orde te handhaven en te zorgen dat niemand eenige hoogere plaats innam dan waarop zijn rang en geboorte hem recht gaven.

‘Bij onzen heiligen Patroon!’ zeide meester Claas Gerritz, die zich ingevolge zijne betrekking van Marktschrijver recht tegen over den zetel der Gravin een aartig afgesloten hokje had laten timmeren: ‘ik geloof dat de Graaf te vrede zal wezen over de wijze waarop wij alles geschikt hebben.’

Degene, tot wien hij dezen uitroep richtte, was een man van athlethische gestalte, wien men aan zijne naakte forsch gespierde armen en aan de zwarte kleur welke zich met het vel vereenigd had, voor eenen wapensmid herkende. De Marktschrijver reikte naauwlijks tot aan zijn elleboog, ofschoon hij op zijn toonen ging staan zoo dikwerf hij hem aansprak. De groote lichtblaauwe oogen van den Haarlemschen Vulcaan wendden zich gedurig langzaam heen en weder, nu eens naar de kampplaats, dan weder achterwaart over de volksmenigte heen naar zijne smederij, op welker dorpel twee wakkere knechts een wenk van hem stonden aftewachten om zich overal heen te begeven waar de omstandigheden hunne hulp mochten vereischen.

‘Daar hapert niets aan,’ antwoordde hij op des Marktschrijvers toespraak, zonder echter den blik op hem te doen afdalen, ‘en Jan Paypaert verstaat zijn werk; - nu 't ware ook schande indien hij het niet kende; hij heeft het lang genoeg uitgeoefend.’

Meester Claes Gerritz beet zich op de lippen, weinig over deze bevestiging zijner woorden te vreden; daar volgens haar de eer, welke hij zich aanmatigde, niet hem, maar den Wapenkoning gegeven werd.

‘'t Is waar,’ hernam hij, ‘de oude man heeft zich veel moeite gegeven; maar hij krijgt toch ook zijne jaren, en zoo hij minder vlug wordt, hij wordt er des te koppiger om. Hij heeft volstrekt niet naar mijnen raad willen luisteren, toen ik hem voorstelde, de gaanderijen liever aan deze zijde te bouwen, zoodat de throon vlak voor de Sint Jans straat kwam; dan had het Grafelijk gezin immers niet de halve stad behoeven om te rijden ten einde zijne plaats te bereiken.’

‘Ja,’ zeide de wapensmid, met een spottenden lagch, ‘en zij waren allen geroosterd als bokking van de blakende zon, gelijk wij zoo meteen zijn zullen.’

‘Ei, ei! een smid moet niet bang zijn voor wat hette,’ zeide de Marktschrijver, een weinig beteuterd over deze juiste aanmerking: - ‘maar indedaad het ware immers veel schooner gezicht geweest, indien de stralen der

aant. lieve zon al die mooie meisjens en vrouwtjens beschenen, en zich in hare schitterende juweelen en cieradiën gespiegeld hadden, dan dat ze gelijk nu in de schaduw zullen zitten.'

'Indedaad, dat had zeer fraai gestaan! - en menig Ridder zoude door dien glans zoo verblind zijn geweest dat hij zijn speer wel een voet bezijden zijne tegenpartij zoude gestoken hebben. Neen! neen! de Herauten weten beter hoe het hoort.'

'De Herauten! - lieve knapen! - hebben zij zoo meteen den doortocht niet geweigerd aan onze Vroedschappen, 't geen geheel strijdig is met het Privilegie van Koning Willem, artikel...'

'Wat Privilegie! - alle Privilegiën houden op voor de poort van een kampwerf. Wat hebben zij er met hun rokken van Amsterdamsch zwart ook te doen? laten zij voor de ramen van hun raadhuis blijven kijken, en zich de handen wrijven over al het vreemde geld dat hier in de stad komt.'

'Foei buurman! Is dat als een echte poorter gesproken? Wij werden ras genoeg door onze adelijke naburen opgevreten, indien wij niet, waar 't behoort, onze Privilegiën deden gelden.'

'Gekheid! er is ook wat mede te verdienen met een half dozijn stormhoeden die ik in 't jaar aan de stad lever. De tuigaadje van één Jonkers paard doet mij meer verdienen dan al de poorters van Haarlem... maar ik hoor daar trompetgeschal. - De Kamprechters komen. - Mutsen af buren! en een hoezee voor den Heer van Beaumont!'

Het was indedaad deze edelman, die op het steekspel den Graaf vertegenwoordigen moest en nu aan 't hoofd van eenige Ridders de kampplaats opreed, verwelkomd door herhaalde en daverende toejuichingen, welke niet slechts zijn prachtig gewaad en cierlijken trein maar ook zijne erkende verdiensten en beminnelijken aart moesten gelden. Voor hem uit reed de Wapenkoning van Holland, Jan Paypaert, die, schoon een grijzaart van over de tachtig jaren, het ambt, dat hij reeds onder Floris v bekleed had, nog altijd vereerde door den zwier en de vastheid waarmede hij zijn ros bestuurde: - achter hem reden twee Herauten, benevens Gerard van Florevy, die 's Graven banier droeg. Simon van Teylingen en Gwy van de Merwede, van top tot teen gewapend, volgden, als Kamprechters, door een stoet van schildknapen en trompetters vergezeld.

De trein reed het krijt rond, waarna Beaumont met twee bijzitters den voor hem bestemden zetel beklom, de Wapenkoning zich aan den westelijken ingang plaatste, en de Kamprechters aan de beide zijden van de Grafelijke loge onbewegelijk post vatteden.

Spoedig werd deze eerste stoet door een tweeden van een geheel anderen aart vervangen, namelijk door de geestelijken, die met kruis en banier rondgingen, ten einde de kampwerf in te wijden, en aan de tooverijen of

aant. bezweringen, welke men zoude willen gebruiken, alle kracht te ontnemen.

Na deze plechtigheid werd het geduld der toeschouwers weder een ge-ruimen tijd op de proef gesteld; maar de hooggespannen verwachting werd ruim voldaan, toen een schel klaroengeschal, afgewisseld door eene vrolijke muzijk, de nadering van den hofstoet aankondigde en men weldra door de hoofdstraat de Gravin zag aankomen, op 't prachtigst uitgedoscht en omringd van eene luisterrijke schaar van Ridders en Jonkvrouwen, op trappelende rossen en witte hakeneien gezeten en schitterende van goud en edelgesteenten. Na onder een oorverdovend gejuich der menigte de kampplaats twee malen te hebben rondgereden, steeg de hofstoet af en nam de bestemde plaatsen in, terwijl de Gravin zich in hare loge plaatste, vlak achter den zetel des Heeren van Beaumont.

En nu duurde het niet lang of een gerucht, niet ongelijk aan dat van een geweldigen waterval, dien men al gedurig dichter bij zich hoort, deed zich uit de Zijlstraat vernemen en alle oogen derwaarts heenzien. Weldra vertoonde zich een gemengel van golvende pluimen, rijk geborduurde sjerpen en banieren: het waren de kampvechters, welke zich buiten de stad vergaderd hadden en thands gezamenlijk, van hunne schildknapen en wapenknechten vergezeld, aan den ingang ter westzijde stilhielden. De Wapenkoning zond hierop één zijner Herauten af naar Beaumont, om den vrijen intocht te verzoeken voor de edele Ridders, die hun werd toegestaan: ten gevolge waarvan zij binnenreden en zich terstond oost- en westwaart in twee partijen verdeelden. De eene, welke grootendeels uit Hollandsche, Henegouwsche en Stichtsche edelen bestond, had tot aanvoerder geen minder persoon dan Graaf Willem zelven, die door zijne manhafte houding en de bekwame wijze waarop hij zijn klepper bestierde aller oogen tot zich trok: de andere partij, hoofdzakelijk samengesteld uit den bloem der Duitsche Ridderschap, welke de zucht om roem en eer te behalen had herwaart gelokt, was geschaard onder Hendrik Dusmer van Aertsbergen, eenen edelman uit Pommeren, en Grootmeester der Duitsche orde, die zich door zijne zegepralen op de Litthauwsche heidenen en Russen, door geheel Europa met roem had bekend gemaakt.

Na de gebruikelijke plechtigheden, welke een steekspel vooraf gingen en wier vermelding hier te wijdloopig zoude worden, reden de beide partijen op nieuw eenige keeren het krijt rond, ten einde hunne kloekheid in 't bestieren hunner paarden te toonen en hunne prachtige wapenrustingen te doen bewonderen; waarna zij hunne plaats hernamen.

‘Waar of onze vriend Adelen schuilt?’ vroeg de Abt van Sint Odulf aan zijnen mede afgevaardigde, die met hem en de schoone Madzy in eene der gaanderijen gezeten was, naar welke menig oog zich in 't voorbijgaan richtte.

aant.

‘Ik heb hem nog niet herkend,’ zeide Aylva: ‘hij heeft mij een geheim gemaakt van zijne wapenrusting, die hij heden morgen te Haarlem is gaan halen: en wat de paarden betreft, die zijn onkenbaar onder die vracht van netwerk en dekken, waarmede zij opgeschikt zijn. - Wat dunkt u er van? Madzy! kunt gij een dier Ridders herkennen?’

Madzy zweeg, en kleurde tot over de ooren; want zij had in eenen Ridder van 's Graven gevolg, die in 't voorbijgaan opzag, Deodaat van Verona herkend.

‘Luister!’ zeide de Abt, ‘wat gaat die klerk daar voorlezen?’

‘Het zijn de wetten van het steekspel,’ antwoordde Aylva: ‘zoowel die welke algemeen geldende zijn, gelijk het verbod van betooverde wapenen te gebruiken of van het paard zijner weerpartij te wonden, als die welke meer bijzonder op dit gevecht toepasselijk zijn.’

‘Zoo! en hoe zal het hier in zijn werk gaan? Zullen die beide troepen maar in 't wild op elkander rijden? Sint Odulf! dat zal een verwarring geven.’

‘Men zal heden naar eene nieuwe kampwijze strijden, welke in Vlaanderen en Henegouwen meer bekend is dan hier, en: *la deffence du fis d'or* genoemd wordt: 't welk zooveel wil zeggen als: de verweering van den gouden draad. Zie slechts: daar komen de knapen aan om hem te spannen.’

Het was zoo als Aylva zeide; dwars over het kampperk werd eene koord, met gouddraad omwoeld, van een paal voor den zetel van Beaumont af, tot aan het hokje des Marktschrijvers vastgemaakt: - en nu ontstond er eene gespannen verwachting bij de toeschouwers, die, schoon zij onder de lezing der kampwetten over 't geheel een eerbiedig stilzwijgen hadden bewaard, echter door hunne her- en derwaart rollende oogen duidelijk deden bespeuren, dat zij zeer naar den afloop verlangden, en naar het oogenblik dat het tornooispel een aanvang zoude nemen; dan hunne hoop werd nog niet vervuld en een zonderling, hoewel niet geheel ongewoon voorval noodzaakte hen, hun geduld nog eenigen tijd te oefenen, of liever, gaf eene andere wending aan hunne nieuwsgierigheid.

Dadelijk nadat de koord gespannen was, verliet een Ridder in eene blaauwe rusting, met zilveren lieren bezaaid, het gelid, en reed met een vluggen draf tot voor den zetel van Beaumont, alwaar hij zijn ros op eens onbewegelijk deed stil staan, als in afwachting dat hem verlof gegund werd om te spreken.

‘Wat begeert gij?’ vroeg Beaumont, verwonderd: ‘en waarom verlaat gij tegen alle orde de u aangewezene plaats?’

De Ridder haalde een perkament voor den dag, dat in de plooien van zijn sluier verborgen was en reikte het eerbiediglijk met de punt zijner lans over aan 's Graven vertegenwoordiger.

‘Als vrijgeboren man en Ridder,’ zeide hij, ‘verzoek ik Deodaat van Ve-

aant. rona, dat deze uitdagingsbrief ten aanhoore van een iegelijk worde gelezen.'

Beaumont overhandigde den brief aan den klerk, die hem met luider stemme voorlas.

'Ik Deodaat van Verona, Ridder, verklaar bij dezen, onbetamelijk en onridderlijk beledigd te zijn door Seerp Adelen, Friesch edelman, en hem te houden voor mijnen doodvijand, hem uitdagende tot eenen kamp op leven en dood, met zulke wapenen als hij zal verkiezen, alles onder verlof en toestemming van onzen Heere den Grave van Holland en Henegouwen.'

'Wij kunnen thands geene bijzondere twisten aanhooren,' zeide Beaumont, zijnen kweekeling aanziende met een blik, waarin ontevredenheid met vriendschap vermengd was: 'na den afloop van het steekspel zal u gelegenheid gegeven worden uwe belangen intebrengen.'

Naauwelijks had hij deze afwijzende beschikking gegeven, of een tweede Ridder in schier gelijken dosch kwam insgelijks uit des Graven stoet aangereden, en overhandigde op gelijke wijze een tweede perkament aan Beaumont. De algemeene nieuwsgierigheid groeide nu te sterker aan, en te meer, hoe verder men van het midden verwijderd en daardoor minder in de gelegenheid was van te vernemen wat er eigenlijk gaande was. Ook Graaf Willem, die zich op een te grooten afstand bevond om iets te verstaan, kwam met een paar zijner vertrouwelingen aangereden, tijdig genoeg om den tweeden brief te hooren lezen, die van den volgenden inhoud was:

'Ik, Rinaldo van Verona, Ridder, verklare bij deze, dat ik onridderlijk behandeld en grovelijk beledigd ben door Deodaat, mede zich noemende van Verona, dat ik hem voor mijnen vijand houde en hem uitdage om op dood en leven tegen mij te kampen, met welke wapenen hij verkiezen zal, alles met verlof enz.'

'Zijn zij dol geworden?' riep de Graaf: 'twee vrienden van kindsbeen af! twee broeders! - Wij zullen na den kamp hierover nader spreken.'

Op datzelfde oogenblik kwam een derde Ridder, doch nu uit den trein van Dusmer, met een perkament in de hand aanrijden.

'Wat dien betreft, dien ken ik,' zeide de smid tegen zijn kleinen buurman: 'dien heb ik zijne rusting geleverd. Het is een Friesch edelman, en mild heeft hij mij betaald: - 't speet mij maar dat zulk een deugdzame kolder om het lijf van een stugge Schieringer sluiten moest.'

'Is het die ongeluksvogel!' zeide Claes Gerritz, 'die ons voor drie dagen zooveel spels gemaakt heeft. Ware ik gij geweest, ik had al de spijkers in het harnas gelaten, dat hij er ingezeten had als Velzen in zijn vat. En wat heeft deze nu weer te vertellen?'

'Heeft de duivel hen bezeten?' riep graaf Willem: 'Dat is nu al de derde! als het zoo voortgaat, zullen wij de geknotte lansen tegen scherpgepunte speeren moeten inruilen.'

aant.

Maar zijne verbazing vermeerderde, toen hij de derde uitdaging hoorde, welke in dezer voege luidde:

‘Ik Seerp Adelen, vrije en edele inboorling van Friesland, verklare mij bij dezen grovelijk beledigd en gehoond door Willem, Grave van Holland en Henegouwen, zich valschelijk noemende Heere van Friesland, ontzeg hem alle hulde of manschap, welke hij van mij mocht beweren te kunnen vorderen, en biede aan om mijn goed recht in besloten kamp voltehouden, tegen hem of tegen al wien hij in zijne plaatse zenden wil.’

Indien de vorige uitdagingen met verwondering, doch tevens met belangstelling waren aangehoord geweest, die van den Fries verwekte een rumoer en eene verontwaardiging, welke zich als een loopend vuur over de gansche markt verspreidden, naarmate de woorden waarin die vervat waren van mond tot mond herhaald werden. ‘De kaerel is gek!’ riep men van alle kanten: ‘wie heeft ooit gehoord, dat iemand zijn Leenheer ten kamp uitdaagt? - werpt hem het krijt uit! In het Sparen met den Fries!’

‘Stilte! mijne Heeren! stilte!’ riep Graaf Willem met eene stem, die boven de andere heenklonk. ‘Wij zullen onze eer zelf handhaven, zonder daartoe uwe hulp interoepen. Seerp Adelen! wij nemen uwe uitdaging aan.’

‘Graaf!’ riep Beaumont: ‘dat moet niet zijn! Ik bekleed hier thands uwe plaats en moet zulk een dwazen strijd verbieden. Gij moogt uw edel lijf niet wagen tegen den eersten dollen knaap den besten, die begrijpt u ongestraft te mogen honen.’

‘Laat ons hiermede betijen, genadige Oom!’ zeide de Graaf, met bedaardheid: ‘zoo wij wel verstaan hebben, is deze Seerp Adelen mede uitgedaagd door Deodaat van Verona, en deze wederkeerig door Reinout.’

‘Zoo is het,’ antwoordde Beaumont.

‘Welnu! ten einde nuttelooze bloedstorting voortekomen, zoo dragen wij de handhaving van ons goed recht over aan Deodaat, en gelasten Reinout, zijn vete over te doen aan Seerp Adelen: en dat deze strijd tusschen Deodaat en Seerp Adelen uitgemaakt worde op morgen te dezer plaatse, zullende wij die met ons gansche hof komen bijwonen.’

Een blos van vreugde en verrukking bedekte het gelaat van Deodaat op het vernemen dezer schikking, welke hem niet alleen het verdriet bespaarde van tegen zijnen vriend te strijden, maar hem ook de onderscheidende gunst verschafte, van de eer zijns Graven te wreken. Adelen en Reinout daarentegen toonden een ontevredenen blik: de laatste, omdat hem de kampstrijd ontzegd was; de eerste, omdat hij zich niet tegen den Graaf zelven meten mocht. Beide echter begrepen van den nood eene deugd te moeten maken en in de uitspraak te berusten.

‘Dit punt alzoo geschikt zijnde,’ zeide de Graaf, ‘blijft er niets over dan om naar onze plaatsen terugtekeeren: vooraf echter moet ik u herinneren,

aant. dat wij heden slechts een spiegelgevecht hebben en dat alle vete tot den volgenden dag moet blijven rusten.'

'Daarvoor zal gezorgd worden,' zeide de Grootmeester der Duitsche orde, die insgelijks genaderd was: 'bij Sint Veit! de eerste van mijne partij, die de bepalingen van een vriendschappelijken kamp overtrad, zoude ik met eigen hand den kop kunnen inslaan.'

Na deze betuiging van Dusmer reden beide partijen naar hunne standplaatsen terug en niet lang daarna gaven de trompetten het gewenschte teeken tot den aanvang van het tornooi.

Het doel van het kampgevecht, dat nu plaats zoude vinden, was om de koord, die het krijt in twee deelen afsneed, overtespringen en een der houten moorenkoppen, welke aan weerzijden hier en daar op groote staken gesteld waren, aftehalen en als zegeteeken met zich heentevoeren; terwijl zoo wel het overspringen van de koord als het weghalen der koppen door de tegenpartij belet moest worden.

Nu klonk het tweede trompetgeschal, en onder het geroep der Herauten, het gewuif van hoeden en mutsen en zakdoeken, en het handgeklap der menigte, kwam er van beide zijden een twintigtal met gevelde lansen aangesneld. Met het gedruisch van een springvloed die tegen een sluis aanbruischt, gonsden zij tegen elkander aan: en, zoodanig was de riddergeest die allen bezielde, dat elk op zijne weerpartij reed, en er niet een aan dacht om van de overgelatene openingen gebruik te maken en zonder eene lans te breken de gespannen koord te bereiken.

Geheel het plein daverde van den schok: en toen de stofwolk, die eerst den strijdenden hoop aan aller oogen onttrokken had, was omhoog gerezen, zag men welk een geheel ander schouwspel de uitslag der ontmoeting had opgeleverd. Aan weerszijden van de koord lag een aantal Ridders en paarden van beide partijen in het zand, en om hen, brokken en splinters van lansen, geknakte schilden en pluimen. Sommigen, wier lansen gebroken waren, keerden terug om er versche te halen; anderen daarentegen waren, na hunne tegenpartij uit den zadel gelicht te hebben, over de koord gesprongen, waar zij nu op de bewakers der moorenkoppen aanrenden, en op hunne beurt eene nederlaag ondervonden welke zij aan anderen hadden toegebracht. Slechts weinigen gelukte het eene dubbele overwinning te behalen en met het zegeteeken op de punt hunner lans het eind der baan te bereiken.

De krijgsmuzijk, welke zich gedurende dezen strijd had doen hooren, zweeg nu op eens en werd door een kort geschal der klaroenen vervangen, hetwelk den afloop der eerste ontmoeting aankondigde. De verwonnenen begaven zich beschaamd en haastig buiten het krijt: die onder de kampers, welke hun loop roemrijk ten einde gebracht hadden, keerden in triomf terug en voegden zich weder bij hunne partij, na vooraf hunne zegeteekenen

aant. aan de Kamprechters vertoond te hebben. Eene korte rust werd nu aan beide partijen gegund, zoo om eenige verversching in de aan de beide uiteinden geplaatste tenten te gebruiken, als om de nodige herstellingen aan de wapenrustingen te doen plaats hebben, waartoe onze smid dadelijk met zijne hulp gereed was. Spoedig echter riep de trompet hen weder tot aanval en verdediging op: en hetzelfde schouwspel vertoonde zich eenige reizen achter elkander.

'Het is gelukkig voor Seerp Adelen,' zeide de Olderman tegen den Abt, 'dat de Graaf zijne uitdaging niet voor zich zelven heeft aangenomen; want de naam van den besten Ridder van Duitschen lande is hem niet te vergeefs gegeven - hebt gij er wel op gelet, hoe hij driemalen gereden heeft en driemalen zijnen weerpartijder uit den zadel heeft doen buitelen.'

'Seerp Adelen gedraagt zich ook wakker genoeg,' zeide de Abt: 'zaagt gij niet, hoe hij dien dikken Stichtenaar met den blaauwen vederbos in het zand wierp?'

'Nu, wij zullen er spoedig over kunnen oordeelen, wie de beste kamper is,' zeide Aylva: 'want het aantal is gedund en er zullen weldra niet meer dan een zestal paren overschieten.'

Het was gelijk de Olderman zeide. De meeste Ridders hadden, of uithoofde hunner nederlaag het perk verlaten, of zich wegens vermoeidheid en als meenende genoeg voor hunne eer gedaan te hebben, onder de toeschouwers begeven. Dan, het verminderd getal van kampers maakte den strijd des te belangrijker; daar het er nu niet meer op aankwam om slechts op elkander aan te rijden, maar om door allerlei gezwinde wendingen en bedriegelijke aanvallen, van de eene zijde pogingen te doen om den gouden draad te overschrijden, en van de andere zijde, om door behendige tegenbewegingen zulks te keer te gaan. Van de zijde des Graven hielden buiten hem niemand het veld meer dan de Baanrots van Ligny, Guy van Asperen, Floris van Montfoort en de beide Italianen; terwijl aan de andere zijde de Grootmeester Dusmer, Seerp Adelen en een andere Ridder gereed stonden den kamp te hervatten.

'De kans staat ongelijk, vrienden!' zeide de Graaf, op het oogenblik dat zij zich tot de laatste ontmoeting zouden bereiden, welke men begreep dat beslissend zijn zoude. 'Ligny en Asperen zullen met mij den gouden draad verweeren: en gij Reinout en Deodaat, blijft achter om te zorgen dat men onze laatste moorenkoppen niet roove: met Montfoort bij u, om te verhoeden dat gij elkander niet doodslaat. - Houdt u goed! en zorgt vooral dien Ridder, met den rooden arend op den helmkam, wel te raken: hij heeft reeds menigen der onzen in het zand doen bijten.'

Terwijl hij zich aldus uitte, was aan den overkant de Ridder, van wien hij sprak, Seerp Adelen op zijde gekomen: 'Welnu!' zeide hij; 'heb ik mijn

aant. woord gestand gedaan, dat ik u eergister avond gaf, van mij behoorlijk op het steekspel te zullen gedragen.'

'En ik vertrouw, dat ik mij van mijn kant niet slecht gekweten heb,' zeide Adelen: 'mocht ik slechts zoo gelukkig zijn dien trotschen Graaf eens tot mijnen tegenstander te krijgen; doch hij ontwijkt mij.'

'Ja, gelijk de kat de muis. Hij heeft intusschen geen slechten kampioen gekozen: die Deodaat van Verona heeft zich wakker gedragen: - wij zullen zien hoe hij zich voor 't laatst zal houden.'

Slechts een oogenblik duurde het, of de klaroen werd op nieuw gestoken en van beide zijden reden de drietallen op elkander aan, met zulk eene gelijke vlugheid, dat zij terzelfder tijd aan de koord kwamen. Dusmer weerstond des Graven schok en beider lansen vlogen als rietstokjens tot spaanders: Ligny, die tegen Adelen aankwam, verloor de beugels, en werd dus als overwonnen beschouwd, terwijl Guy van Asperen door den Ridder van den Rooden Arend met kracht uit den zadel werd geworpen. De beide winnaars waren echter in hun doel om de koord overtespringen verhinderd en moesten hunne paarden omwenden, ten einde een nieuwen loop te nemen.

'Voorwaar!' zeide de Graaf tot Dusmer, terwijl zij beide hunne paarden oprichteden, die tegen de koord waren neergestort: 'ik geloof dat wij ons verwonnen moeten beschouwen.'

'Uwe Genade heeft nog hulptroepen bij de hand,' zeide Dusmer, 'en is mij in getal vooruit.'

'Wij zullen dan nog een rid wagen,' zeide Willem, zijne oogen naar zijne achtergeblevene strijdgenoten wendende: 'maar wat zie ik: is de twist weder aan de gang!'

Dit zeggende reed hij vliegens terug, en vond Reinout en Deodaat in heftige gemoedsbeweging, en Montfoort, die hen vergeefs zocht te stillen.

'Hoe is het kinderen!' zeide hij: 'kunt gij na zoovele jaren van vriendschap, elkander geen oogenblik rustig verdragen?'

'Dat is het niet, heer Graaf!' zeide Reinout: 'die Ridder van den Rooden Arend, die Guy van Asperen zoo onzacht heeft neergesmeten en daar ginds van zijn schildknaap eene versche lans ontfangt, berijdt het paard dat mij ontstolen is. Ik had het in de *mêlée* niet bespeurd; doch nu maakt Deodaat mij opmerkzaam...'

'En zoo ik mij niet bedrieg,' zeide Deodaat, 'dan heb ik zoo even zijn schildknaap met mijn vos rond zien stappen.'

'Wij kunnen toch niet denken,' zeide Willem, 'dat een Ridder, die zich zoo wakker gedraagt, een paardedief zoude zijn; maar stel u over hem, Reinout! en zie! dat gij uw beest terugwint. En gij Deodaat! bestrij den Fries, dan kunt gij een voorproefje hebben van uwen strijd van morgen. Wat mij betreft, ik heb aan de eer van den dag genoeg.'

Het bleef op deze wijze het lot van Montfoort om met den Duitscher te kampen, en voorspoedig kweet hij zich van de hem toevertrouwde taak. De beide lansen gleden over de kurassen heen, terwijl beide Ridders, elk van zijn kant, de gouden koord overvlogen en met een zegeteeken aan de lans-punt terugkeerden.

Een geheel anderen uitslag had de ontmoeting van Adelen met Deodaat gevolgd. Zij braken hunne lansen met gelijke kracht; doch niet met hetzelfde geluk; want het paard van den Fries, door den schok verschrikt, deed een zijdesprong, struikelde en stortte met zijnen ruiter in de beek, onder het luid hoezee der aanschouwers.

Wat Reinout betrof, in stede van zijne weerpartij de overtocht van het *fis d'or* te beletten, had hij met opzet de vaart van zijn paard vertraagd, en reed nu de lans in de hoogte houdende, den Ridder van den Rooden Arend te gemoet, zoodra deze de koord was overgesprongen. De onbekende, dit bespeurende, hield zijn ros staande.

‘Met uw verlof, Heer Ridder!’ zeide Reinout: ‘ik kan niet kampen tegen iemand, die op mijn eigen paard zit, zonder eerst te weten hoe hij er aankomt.’

‘Gelooft gij, dat ik het gestolen heb?’ antwoordde de andere: ‘ik heb het gisteren op de markt te Leyden gekocht.’

‘Bij alle heiligen!’ riep Reinout, zich op eens bezinnende: ‘ik ken die stem! waart gij het niet, dien ik eergisteren in het gewaad van Barbanera met dien Frieschen monnik zag praten?’

‘Gij zijt een luistervink!’ zeide de onbekende.

‘En gij een verrader!’ riep de Italiaan. ‘Hier! hulp mijne Heeren! deze schelm brouwt aanslagen tegen den Graaf.’

Onder het uiten dezer woorden greep hij den vreemden Ridder met de linkerhand in de borst, maar deze, zijne lans wegwerpende, bukte zich, vatte Reinout met beide handen bij 't been en slingerde het zoo behendig over den zadel, dat de jongeling aan de andere zijde op het veld viel, waarop de vreemdeling terstond den teugel wendde, en, eer de Kamprechters, die op dit vreemde gezicht van twee worstelende ruiters aan kwamen draven, het verhinderen kosten, dwars de kampplaats overreed, zijn paard over de omheining deed springen, door de verschrikte menigte heendrong en, zonder dat iemand zich tegen hem verzette, zich door eene zijstraat aan aller oogen onttrok. Zijn schildknaap, die de beweging zijns meesters gezien had, haastte zich insgelijks te verdwijnen, 't geen hem te gemakkelijker viel, daar hij zich aan den ingang van het perk vond, alwaar niemand de oorzaak van zijn vertrek bevroeden kon, noch eenige reden zag om zijn aftocht te belemmeren.

Intusschen was Reinout weder opgestegen en met drift naar Beaumont toegereden: ‘die schelm, die daarheen vlucht, is een dief en een verrader!’

riep hij: ‘laat hem najagen! hij moet beroofd worden van de wapenrusting, die hij onwaardig is te dragen.’

‘Gij hadt u voor het steekspel deswege moeten beklagen,’ zeide Beaumont: ‘ieder kamper die eenmaal door de Herauten is toegelaten, heeft vrijgeleide en moet onverhinderd kunnen aftrekken.’

Graaf Willem en Dusmer waren ondertusschen naar de plaats gereden, waar Adelen overwonnen was en waar Deodaat en Montfoort, na het volbrengen van hun rid waren teruggekeerd. De Fries had na zijne nederlaag het veld in haast verlaten.

‘Wat zegt gij, edele Dusmer?’ vroeg de Graaf: ‘zullen wij nog eene lans breken?’

‘Ik ben alleen,’ antwoordde de Grootmeester: ‘en ik geloof mijne eer genoeg te hebben gehandhaafd, om te mogen erkennen, dat de overwinning, hoe wel ook betwist, aan uwe zijde is verbleven.’

‘Uw beste kamper heeft u verlaten,’ zeide Willem: ‘anders stond uw kans nog zoo kwaad niet. Hoe het zij, laten de Kamprechters uitspraak doen.’

De uitspraak deed zich niet lang wachten: Beaumont, na de Kamprechters te hebben gehoord, rees op en verklaarde dat de partij welke door Graaf Willem was aangevoerd geweest, den zege had behaald, doch dat aan den Graaf, aan Hendrik Dusmer, aan Deodaat van Verona en aan Floris van Montfoort gelijke prijzen wegens de door hun betoonde dapperheid behoorden te worden toegekend.

‘Wat den Ridder van den Rooden Adelaar en Reinout van Verona betreft, zij zouden evenzeer op gelijke beloning aanspraak kunnen maken; maar de eerste heeft zich vrijwillig verwijderd: en wat den anderen betreft, hij heeft zijne aanspraak verloren, doordien hij bij den laatsten rid, in stede van op zijnen weerpartijder aanterijden, hem op eene onridderlijke wijze in de borst heeft gevat en een steekspel in een vuistgevecht heeft veranderd.’

‘Kon ik een deugniet, die mijn paard stal, ridderlijk behandelen?’ bromde Reinout tusschen zijne tanden.

‘Met uw verlof, genadige Oom!’ zeide Willem: ‘wij zullen uwe uitspraak in zooverre wijzigen, dat wij de verschoning aannemen, door onzen trouwen Reinout bijgebracht en hem een gelijken prijs toekennen als door ons werd behaald. Ook zijn er nog aan weerszijden menige Ridders, die, na zich wakker gekweten te hebben, niet uit vrees maar uit beleefdheid zich aan een verderen kamp onttrokken hebben: ook die moeten niet vergeten worden. Wij zullen u verzoeken, genadige Oom! dat ook hunne namen door den Heraut worden opgelezen, ten einde zij het loon hunner dapperheid ontfangen.’

Aan den wensch des Graven werd voldaan en na een kort beraad tusschen de Kamprechters, werd hunne uitspraak overluid aangekondigd door de Herauten en door een uitbundig feestgejuich der menigte ontfangen.

Hierna volgde de bekrooning der overwinnaars, welke op de gebruikelijke en elders meer beschrevene wijze plaats vond, en de uitreiking der geschenken, uit fraaie paarden, gouden en zilveren ketenen of cierlijk bewerkte wapenen bestond; waarna de Wapenkoning het feest voor afgeloopen verklaarde: terwijl de Hofmaarschalk op last der Gravin al de aanwezige edelen tot den maaltijd nodigde, welke op 's Graven lustslot zoude gegeven worden.

aant. Vijftiende hoofdstuk

Alexis heeft zijn zusje lief
Zoolang ze in vrede leven.

Van Alphen, *Kinder gedichtjes*

Adelen was, niettegenstaande zijne nederlaag, de stad stappende uitgereden, niet willende dat iemand zijn vertrek aan schaamte over zijn val zoude toeschrijven, en begrijpende, dat hij zich dapper genoeg gekweten had, om het hoongelagch niet te verdienen der volksmenigte, welke, zoowel wegens den oploop in den Hout als wegens zijne vermetele uitdaging, maar meer nog om zijnen landaart tegen hem was ingenomen. De gedachten van spijt en wraak en minnenijd, welke zijne ziel vervulden, deden hem echter thands de beledigingen, hem van alle zijden nagezonden, ter naauwer nood opmerken en zijn weg vervolgen zonder acht daarop te slaan. Buiten de poort gekomen, gaf hij zijn ros de sporen en stond in weinige oogenblikken voor het klooster.

‘Waar is vader Syard?’ was wederom zijne eerste vraag onder het afstijgen.

‘De pater is zoo even naar zijne cel vertrokken,’ antwoordde Sytske, die op het binnenplein stond: ‘een schoone Ridder, die spoorslags van Haarlem was komen rijden, heeft naar hem gevraagd en een paar woorden met hem gewisseld zonder aftestijgen, waarna hij weder is voortgereden.’

‘Droeg die Ridder niet een rooden arend op den helm?’ vroeg Adelen, haastig: ‘en bereed hij niet een zwarten hengst?’

‘Of 't een arend of een valk was, dat wil ik niet zeker zeggen: maar zooverre eene arme deerne als ik van een paard kan oordeelen, was het net zoo een stel als daar een dier Ridders op reed, die u uit handen van de Haarlemmers verloste... maar goede hemel! Jonker Seerp! wat ziet gij er uit. Hebt gij in de stadsgracht gelegen of hebben zij u bespoten? - Het water druipt u van den wapenrok af.’

‘Genoeg gesnapt,’ zeide Adelen. - ‘Laat iemand den pater verzoeken in mijne slaapzaal te komen. Ik zal mij gaan ontwapenen.’

Na een half uur waren beide ter bestemde plaatse bijeen.

aant.

‘Welnu,’ zeide de monnik: ‘heeft uwe uitdaging een goed gevolg gehad? Mij dunkt gij zijt spoedig terug,’ vervolgde hij, ziende dat Adelen zonder hem te antwoorden het vertrek met groote stappen op en neder wandelde: ‘en gij schijnt slechts matig te vreden over den uitslag van het kampgevecht.’

‘Dat mij de donder sla!’ riep Adelen, ‘zoo ik morgen het slijk dat mijne wapenen bezoedeld heeft niet afwassche met het bloed van mijne weêrpartij: maar zeg mij, Pater! wat is u die Ridder van den Rooden Arend komen verhalen? Bij Sint Nicolaas! hij heeft zich geweerd als de vogel dien hij voert en wij hebben in hem een wakkeren bondgenoot.’

‘Hij is mij komen zeggen,’ zeide vader Syard, ‘dat hij naar het Sticht ging en dat men weldra van hem hooren zoude. Tevens heeft hij mij geraden te vluchten, daar ik eerstdaags zoude gevat worden. Er schijnt iets van onze bijeenkomsten te zijn uitgelekt.’

‘En zult gij zijnen raad volgen?’

‘Dat men mij vange, ik vrees niets: - elke belediging, die hier eenen Fries wordt aangedaan, zal slechts strekken om den haat onzer landgenoten te feller te doen ontbranden; - maar dat daar gelaten: - gij hebt mij nog den uitslag van het steekspel niet doen weten.’

‘En ziet gij dien dan niet, bij alle duivels!’ riep Adelen, op zijn vochtigen wapenrok wijzende: ‘zes malen heb ik mijne weêrpartij overwonnen: - de laatste reis wierp mijn paard mij in de beek; - doch genoeg daarvan: - wij zullen zorgen, morgen gelukkiger te zijn.’

Dit zeggende, nam hij een vollen beker om op den goeden uitslag van zijnen kamp te drinken en deelde vervolgens aan den monnik mede hoe het met zijne uitdaging was afgeloopen. Weldra kwamen nu de Heer van Aylva en de Abt met Madzy van het feest terug, en haastten zich hunnen vriend op zijne kamer te gaan bezoeken, ten einde hem woorden van troost en opbeuring toetespreken. Zij vonden hem wrevelig en vermoeid in een armstoel liggende.

‘Ik beklaag u van harte,’ zeide Aylva: ‘gij hadt u te dapper geweerd om door een zoo noodlottig toeval uwe aanspraak op den prijs te verbeuren: - maar ik zoude in uwe neêrlaag nog grooter deel nemen, indien ik die niet aanmerkte als eene straf des hemels voor uwe laatdunkendheid. Welke booze geest kon u de dwaasheid ingeven van den Graaf te gaan uitdagen op zijn eigen grondgebied?’

‘*Humiles levat, superbos deprimit Deus,*’ zeide de Abt, ‘'t geen zeggen wil, dat de nederigen verhoogd en de trotschen vernederd worden. Ja! broeder Syard weet hoe dikwijls ik mijn best gedaan heb om hoogmoed en eigenwaan bij onze broeders uitteroeien.’

‘Zoo de hoofsche taal van den Graaf u verlokt heeft,’ zeide Adelen: ‘zoo gij, mijne Heeren! al de beledigingen die ons hier worden aangedaan als

zoeten koek gelieft opteëeten, het is mij wel. Ik ben ongelukkigerwijze van een min gemakkelijken aart en zal niet rusten voor dat ik den hoon gewroken heb, den Frieschen naam en mijne Madzy aangedaan.'

'Wat mij betreft,' zeide Madzy: 'ik heb mij niet beledigd gevoeld.'

'Dat geloof ik wel,' zeide Adelen: 'gij zijt vriendelijk onthaald, gevleid, gestreeld: en wellicht zoude het u nog bovendien aangenaam zijn, dat die Italiaansche windbuil morgen den zege behaalde, al ware de overwonnene een Fries en uw verloofde.'

Madzy werd bleek; doch zich straks herstellende, zeide zij met vuur: 'ik beken dat ik niet zoude juichen, indien op morgen uw lans het bloed deed stroomen van een schuldeloozen, van iemand, die u het leven gered heeft.'

'Ga voort!' zeide Adelen: 'voeg er bij, van iemand, die uw hart gestolen heeft. Is het niet zoo? Maar weet, schoone Jonkvrouw! dat ik morgen, zoo ik den kamp overleve, verwinnaar of verwonnene, niet zal gedoogen, dat gij een dag langer deze verpeste lucht inademt.'

'Seerp Adelen!' zeide Madzy met waardigheid: 'onze ouders hebben ons als kinderen aan elkander verloofd: ik heb u altijd de liefde eener zuster en de toegeeflijkheid, die eene vrijster aan haren verloofde schuldig is, betoond. Maar dit verklaar ik u plechtig, dat niets ter aarde mij dwingen zal u te huwen, zoolang gij den dwazen weg blijft houden, dien gij sedert eenigen tijd zijt gevolgd. Boogt gij op den naam van vrij, ik stel daar geen minderen prijs op: en nimmer zal ik de gade worden van iemand, die mij reeds voor het huwelijk als zijne slavin behandelt.'

'En wie der hofvlinders,' vroeg Adelen, 'welke om u heen gefladderd hebben, heeft u dat schoon besluit doen vormen?'

'Madzy heeft volkomen recht,' zeide Aylva: 'en zoo iemand hier haar gehoond heeft, zijt gij het, door uw onbetamelijk uitvaren. Dan het is tijd, dat wij ons voor het feest bereiden. Zult gij ons vergezellen, Adelen?'

'Om weer een voorwerp van spot te verstrekken! Ga, zoo gij verkiest, en zeg dien trotschen Graaf, dat ik zijne uitnodigingen verafschuw, en dat het tusschen hem en mij eene zaak van dood en leven is. En wat u betreft, Madzy! ga en lagch en scherts met uwe nieuwe vrienden! schimp met hen op den armen Adelen, op uwen verloofde, die morgen misschien om uwent wille en om den wille van het land zijner vaderen zijn leven laten zal. Voorwaar! de maagden van Friesland zullen u eerekransen vlechten bij uwe terugkomst en uwen lof bezingen, omdat gij zoo schoon de eer der uwen hebt opgehouden.'

'Gij zijt onbillijk, Seerp Adelen!' zeide Madzy, terwijl de tranen in hare lieve oogen blonken: 'denkt gij dat ik het gevaar, 't welk den vriend mijner kindsheid, mijn speelmakker, mijn broeder boven het hoofd hangt, met een onverschillig oog aanzie. - Gelooft gij, dat ik zelve gestemd ben, dat hate-

aant.-lijke feest bijtewonen! - O neen mijn voogd! laat mij blijven en dit gebouw niet eer verlaten, dan om naar Friesland te keeren.'

'Ik weet,' zeide Adelen, bewogen, 'dat uw hart goed is, en dat gij ook om het onheil eens onbekenden zoudt treuren; maar bij den hemel! ik werd liever door u bespot en uitgelagchen, dan dat gij mij alleen die tranen schonkt, welke men voor eenen speelmakker, voor eenen broeder vergiet. Het is als uw bruidegom, als uw minnaar, dat ik uwe tranen verg: en God weet, of zij niet sterker nog vloeien zullen, indien mijn arm morgen in den kampstrijd dien Italiaan neêrslaat, die u van liefde heeft durven spreken.'

Madzy berstte in tranen uit: zij wilde zich verdedigen, maar zij kon geen geluid uitbrengen; want haar hart was vol: het had de juistheid van Adelens uitdrukking gevoeld. De ruwe Fries was zelf ontzet over de uitwerking zijner woorden: hij bleef staan, kruiste de armen over de borst en Madzy met sombere oogen aanziende: 'is het waarlijk zoover gekomen?' riep hij uit: 'heeft Madzy Dekama, de edele dochter van Frieslands braafsten held, de bruid van Seerp Adelen, zich door de zoete woorden laten bepraten van eenen onbekenden gelukzoeker, die naam noch afkomst bewijzen kan, wien een onzalige wind naar deze kust gevoerd heeft om zich ten koste der ingezetenen te verrijken? En moet de ronde, vrije Fries achterstaan, omdat zijne taal oprecht en ongeveinsd is, omdat hij nooit de schoone woorden en de vleitaal der hovelingen heeft leeren spreken? Gij antwoordt mij niet: gij zwijgt; Madzy! gij slaat uwe oogen neder! o! ik bezweer u, spreek slechts een woord: zeg mij dat gij nog dezelfde zijt: zeg, dat het enkel eene tijdelijke bedwelming, eene vrouwelijke behaagzucht is geweest, welke u het oor aan zijne taal heeft doen leenen. Zeg mij dit, Madzy! stel mijn hart gerust, en gij zult mij voortaan ook veranderd vinden. Ik zal niet meer als meester tot u spreken: ik zal uwe wenschen gehoorzamen: ik zal u naar de oogen zien: uwe begeerten raden en voorkomen. O! tot dit oogenblik toe had ik nimmer geweten, hoe heftig ik u beminde; maar de vrees om u te verliezen heeft mij de oogen doen opengaan: ik gevoel nu de kracht *mijner* liefde: waarlijk! ik zal geen geluk meer hebben, zoolang ik niet van de *uwe* verzekerd ben.'

Madzy gevoelde zich sterk aangedaan. Nooit had zij Adelen zoo warm, zoo vaardig, met zoo veel gevoel hooren spreken. 'Ja, ik wil uwe vriendin zijn, Adelen! gelijk voorheen,' zeide zij, hem hare hand toereikende: 'doch op eene voorwaarde. Ik wil even oprecht zijn als gij met mij geweest zijt: ja, uw gedrag heeft mij verontwaardigd. Gij hebt in mijne tegenwoordigheid dien Italiaanschen Ridder beledigd... neen, antwoord niet; hij moge dan zijn wie hij mag; de afkomst doet hier niets ter zake; - gij hebt hem gehoond, en mij ter zelfder tijd. Gij hebt mij in zijne oogen en in die van anderen voorgesteld, als ware ik eene losse, minzieke deerne, gereed mij te vergooien aan al wie mij een zoet woordje toesprak. Hoor wat ik eisch en tot welken prijs

gij mijne achting kunt herwinnen. Gij zult dien vreemdeling, dien Deodaat van Verona, bestrijden; - maar eerst zult gij hem verklaren, dat de woorden, u in drift ontvallen, u leed doen: dat gij overtuigd zijt, dat nimmer tusschen hem en mij eenige gesprekken zijn voorgevallen, die ik niet hooren mocht: en dat gij ook den hoon vergeten wilt, u door hem ter wedervergelding aangedaan.'

'Gij vraagt veel, Madzy!' zeide Adelen: 'meer dan met ridderplicht kan stroken. Zal ik iemand om vergeving bidden, wiens vuistslag nog op mijn aangezicht gloeit.'

'Gij zijt een Fries,' zeide Madzy: 'en draagt roem op uwe rondborstigheid. Zoudt gij die alleen aanwenden om te beledigen en niet om te durven erkennen, dat gij ongelijk hadt?'

'Welaan!' zeide Adelen: 'ik zal doen wat gij begeert: ik zal heden nog, in uwe tegenwoordigheid, den Italiaan de vergoeding doen, die gij verlangt; doch ik heb ook mijne voorwaarde, en de edele Aylva zal oordeelen, of zij billijk is: zij is deze, dat gij na uwe terugkomst in Friesland, u met mij in den echt verbindt, en dat ik u heden nog aan het hofgezin als mijne bruid en toekomstige gade moge voorstellen.'

'Mij dunkt,' zeide Aylva: 'dat deze voorslag niet onredelijk is: zoo kwam er een einde aan alle moeilijkheid.'

Madzy verbleekte: zij was op dit onverwacht voorstel niet verdacht, en een samenloop der meest verschillende en tegenstrijdige gewaarwordingen doorstroomde haar hoofd. Maar even als een akker, hoe meer hij omgewoeld is, des te spoediger vruchten voortbrengt, zoo is ook het menschelijk hart te gereeder een grootsch besluit te nemen, naarmate het feller door driften geschokt is. Zij vermande zich, wischte de opgewelde traan uit het oog en stak hare hand op nieuw aan Adelen toe.

'Ik geloof indedaad,' zeide zij met eene vaste stem, 'dat gij gelijk hebt. Ja! ik zal de uwe zijn en heden moge dit op het feest ruchtbaar worden; - maar... vergenoeg u dan met hetgeen gij tot nu toe verricht hebt: wees bedaard en terg den Graaf niet meer. - Ja, kon het zijn, dat die onzalige kampstrijd op morgen geene plaats had... doch ik gevoel dat dit onmogelijk is.'

'Gij zegt wel, Madzy,' zeide Aylva: 'had Adelen mij geraadpleegd, ik zoude getracht hebben, hem die dwaze uitdaging uit het hoofd te praten; maar nu die eens geschied is, kan hij niet terug gaan zonder zijne eer te krenken.'

'En nu!' zeide Adelen, wien het zoet vooruitzicht, waarmede hij zich streelen mocht, bijna op eens in een galanten ridder herschapen had: 'laat vrij in 't perk komen wie wil: door Madzy's liefde gesterkt, ben ik onverwinnelijk.'

'God zegene u, mijne kinderen!' zeide de Olderman, beide aan zijn hart

aant. drukkende: ‘maar laat ons thands den tijd niet verzuimen en ons gereed maken voor het feest.’

Elk verliet hierop het vertrek, den Frieschen Edelman hooggestemd door vreugde en verwachting achterlatende. Madzy daarentegen gevoelde eene andere gewaarwording, sints zij zelve haar lot bepaald had, zij was beklemd en neergedrukt: en naauwlijks was zij in haar vertrek gekomen, of zij zonk in een armstoel neder, en de macht, waarmede zij hare hartstochten beteugeld had, maakte plaats voor eene diepe neerslachtigheid.

‘Wat heb ik gedaan?’ vroeg zij zich zelve af: ‘mijne hand toegezegd aan een man, voor wien ik geene liefde gevoel, wiens onhandelbare aart mij ongelukkig maken zal? - En toch! ik heb wel gedaan. Zóó alleen kan en zal ik die dwaze grillen vergeten, welke dit noodlottig verblijf in Holland mij in 't hoofd gebracht heeft. Te voren kon ik mij zonder ontroering het denkbeeld voorstellen van Adelens vrouw te worden? - en waarom thands niet? Heb ik nog niet een oogenblik geleden nieuwe bewijzen gezien van den invloed, dien ik op hem bezit? en zal het mij niet mogelijk wezen, met de hulp des hemels, de inborst mijns gemaals te verzachten? Zijn hart is goed en oprecht: en onder de ruwe schors zit eene edele ziel verborgen. Zoo ik van hem verkrijgen kan dat hij zijne ontembare driften beteugele, zal ik met hem gelukkig kunnen zijn... gelukkig! Ja, moet men dit niet altijd zijn, wanneer men zijn plicht doet!’

Hier werd zij uit hare mijmering gewekt door de stem van Sytske, die al een poos naast haar gestaan had en haar vroeg, wanneer het haar behagen zoude, zich aan te kleeden.

Ik geloof dat het hier de plaats is om onze lezers, en vooral onze lezeressen, die wellicht de schoone Madzy van ongestadigheid of besluiteloosheid verdacht houden, kennis te doen dragen van de drijfveeren, welke haar hadden aangespoord om zoo en niet anders te handelen, en haar karakter tegen alle beschuldigingen van dien aart te verdedigen. Het zal hiertoe nodig zijn, eenige omstandigheden op te halen uit haar vroeger leven, welker vermelding wij met opzet tot nu toe hebben verschoven.

Onder de Friesche geslachten, welke steeds met den meesten ijver de voorrechten en vrijheden van hun volk verdedigd hadden, was dat der Dekamaas één der aanzienlijkste. Bezitters van uitgestrekte landgoederen en aan het hoofd eener talrijke schaar van aanhangers en vazallen, hadden zij in de raadsvergaderingen, waar de belangen des lands verhandeld werden, zoo niet een overwegenden, dan toch steeds een gewichtigen invloed gehad. Aan het hoofd van dit adelijk geslacht bevond zich in het begin der veertiende eeuw de wakkere Sjoerd Dekama, wiens bezittingen een groot deel uitmaakten van die landerijen, welke zich langs de Noordelijke kust van Friesland, van Harlingen, tot Dokkum uitstrekken. Toen bijna het gan-

aant.sche gewest zich voor den overwinnenden invloed van Willem den Derde nederboog, was Sjoerd Dekama schier de eenige, die de heerschappij des machtigen Graven van zijne hooge Stins in Baarderadeel was blijven trotseren. Gaarne had hij meer nog gedaan en zijne landgenoten in 't veld aangevoerd om het juk der slavernij, hoe zacht het ook ware, van hunne schouderen aftewerpen; maar de binnenlandsche verdeeldheden, welke gedurende zijn leven Friesland teisterden, beletteden hen, zich genoegzaam aan een te sluiten, om aan zijn verlangen te voldoen.

Vurig had Dekama gewenscht eenen stamhouder achter te laten, op wien zijne bezittingen en tevens zijn haat tegen alle vreemde overheersching zoude overgaan. Reeds lange jaren was hij gehuwd geweest met eene dochter uit het geslacht der Hattingaas; maar zijn echt was steeds onvruchtbaar geweest. Bedevaarten naar Onze Lieve Vrouwe van Kevelaar en van Scherpenheuvel, ruime giften aan kloosters en kapellen, alles was beproefd geweest om den zegen des hemels op dezen echt te verkrijgen; doch alles scheen vruchteloos; en reeds wanhoopten de beide ouders; toen eindelijk, na tien jaren huwelijks, de zwangerschap zijner echtgenoot aan Sjoerd Dekama het vooruitzicht opende om zijne hoop verwezenlijkt te zien. Men schreef deze gunstige wending daaraan toe, dat de edele Vrouw gedurende jaar en dag het water der heilfontein te Dokkum gedronken had. Volgens de overlevering was deze fontein, (welke nog ten tijde van Winsemius gezien werd) haar oorsprong aan een wonderwerk verschuldigd. Toen men, in de negende eeuw, het klooster met de kerk op een hooge werf of terp zoude bouwen, wist men geen raad om de kloosterlingen aan zoet water te helpen. De landvoogd Abbo, die Friesland uit naam van Pepijn den Korte bestuurde, was er bij en wist al zoo weinig als de ingezetenen eenigen goeden raad te verschaffen. Het paard van een zijner Jonkers (dat waarschijnlijk van den vermaarden Pegasus afstamde) nam de zwarigheid weg; want het stampte slechts met de voeten op de aarde en fluks kwam er klaar bronwater opborrelen. - Wat er van deze vertelling zij, welke lang als ontwijfelbaar is beschouwd door de minnaars van het wonderbaarlijke, zeker is het, dat de Friezen over 't algemeen heilzame krachten aan de fontein toeschreven en vooral een vruchtbaarmakend vermogen, waarvan Foelke Dekama alsnu, gelijk men meende, de uitwerking had ondervonden. De vreugde was nu op Dekamastins ten top en de schoonste toekomst lagchte den Burchtheer tegen, toen de geboorte van het zoolang verwachte kind alle vooruitzichten in rook deed verdwijnen. De Burchtvrouw bracht een meisje ter waereld en stierf in het kraambed.

Eene wanhopige droefheid vervulde de ziel des vaders, die zich zoo op eens in alle zijne verwachtingen zag te leur gesteld. Terneder gedrukt door den slag, die hem getroffen had, bekommerde hij zich weinig over het onno-

aant. zele kind, dat hem niet slechts, als een levend aandenken, den droevigen dood zijner beminde gade bestendig herinnerde, maar ook door zijne kunne de vergoeding niet aanbood welke alleen in staat ware geweest hem bij haar gemis eenigen troost te verschaffen. Ja, de kindsheid der arme Madzy ware beroofd geweest van de nodigste zorgen, had niet eene bloedverwante van hare moeder, die bij de bevalling was tegenwoordig geweest en de Vrouwe van Dekama in haar uiterste had bijgestaan, zich het hulpelooze schepseltje aangetrokken. Deze liefdadige vrouw was Sybe Hattinga, de gade van Juwe Adelen. Medelijden opvattende met den deerniswaardigen toestand van het verschoven weesje, verzocht zij als eene gunst van Dekama om zijn dochtertje met zich naar Adelastins te mogen nemen, onder belofte van voor hare eerste opvoeding te zullen zorg dragen: en Dekama, aan wien het gezicht van het kind meer en meer onverdragelijk was geworden, stond dit verzoek volvaardig toe.

Sybe Adelen betoonde zich het haar geschonken vertrouwen volkomen waardig door de teedere zorgen, welke zij aan het aanvallige wichtje besteedde, waarvoor zij al spoedig eene moederliefde opvatte en betoonde, schier gelijk aan die welke zij toedroeg aan haren eenigen zoon Seerp, eenen knaap, ongeveer tien jaren ouder dan Madzy. Recht in zijn schik, dat moeder hem een zusje had medegebracht, waarom hij lang in kinderlijken eenvoud had gemaald, hechtte hij zich terstond aan het kleine meisje, droeg voor hetzelve meermalen waakzame zorg wanneer zijne moeder afwezig was, achtte zich gelukkig, wanneer hij de eerste schreden van het lieve kind bestieren mocht, en verliet niet zelden zijne spelen om bij het wiegje te zitten en aan zusje Madzy de zoetste woorden die hem in den zin kwamen te laten nastamelen.

Ook Juwe Adelen had zijn aangenomen dochtertje lief; misschien even zooveel als zijne vrouw, en iets minder dan zijnen zoon, met wien hij het meeste ophad, en wel om de eenvoudige reden, dat deze de eenigste was van de drie, die hem op zijne jacht- en vischpartijen kon verzellen. Buiten deze genoegens, en die van de daarmede in verband staande drinkmalen, was de goede man toch onvatbaar voor eenige genieting; en de oogenblikken, welke hij rustig en in den huisselijken kring op zijne stins doorbracht, waren zoo zeldzaam, en hij bevond zich bij die gelegenheden zoo misplaatst, dat men hem daar minder als den Heer des huizes dan wel als eenen gastvriend beschouwde. Hij liet dan ook zijne echtgenoot volkomen vrij, zoowel in de bestiering van hare huisselijke zaken als in hare beschikkingen omtrent Madzy: - en zeker had hij zijn vertrouwen nimmer beter kunnen plaatsen.

Onder de waakzame oogen der edele Vrouw bracht de telg van Dekama de dagen harer kindsheid allergelukkigst door, teeder gehecht aan hare pleegmoeder, en ook aan haren grooten broeder Seerp, gelijk zij hem

noemde: hoewel zij met dezen laatsten, naarmate zij in jaren klommen, somtijds onaangename tooneelen had, door zijnen hoofdigen en eigenzinnigen aart veroorzaakt; want, zoo lang hij met haar gesold had als met een klein kind, dat hem nimmer tegensprak, had zij nooit iets van hem te lijden gehad; maar naderhand ging het tusschen hen als met Alexis en zijn zusje, volgens het bevallige gedichtje, dat wij tot motto van dit hoofdstuk hebben gebezigd. Daar echter Madzy zachtzinnig en inschikkelijk van aart was, en bij alle oneenigheid dadelijk toegaf, was de vrede doorgaans spoedig hersteld en de smart ras vergeten: - en welke zijn de onaangenaamheden, welke de kindsheid niet spoedig voorbijziet?

Het duurde ongeveer tien jaren, eer Dekama, die intusschen, als der waereld en hare vreugde afgestorven zijne treurige dagen op zijn erfgoed had doorgebracht, zich herinnerde dat hij nog eene dochter op Adelastins in leven had: en verveling of nieuwsgierigheid meer dan ouderliefde dreven hem derwaart. Doch helaas! het onvoorbereide meisje rukte zich los uit de armen van den somberen, zwarten edelman die haar omhelzen wilde, en zocht haar toevlucht aan de hals van hare pleegmoeder.

Deze ontmoeting was weinig geschikt om aan Dekama meerdere teederheid voor zijne dochter inteboezemen. Hij verkropte echter zijn spijt uit aanmerking der erkentenis welke hij aan Sybe Adelen verschuldigd was; maar hij eischte zijn kind niet terug, tot groot genoegen der edele vrouw, welke het ongaarne gemist zoude hebben op een tijd, dat het in staat begon te worden de haar bewezene diensten te beloonen. Daarentegen schepte hij gedurende het kort verblijf dat hij op Adelastins maakte, genoegen in den omgang met den jeugdigen Seerp, die nu de jaren bereikt had, waarin hij de waereld in kon treden, en wiens hooghartig karakter veel overeenkomst met het zijne had. Dekama bemerkte weldra dat de opvoeding van den jongeling in vele opzichten verwaarloosd was, daar deze op de stins en onder de leiding zijns vaders weinig gelegenheid had gehad om zich in het meer edele gedeelte der ridderlijke oefeningen bekwaam te maken. Hij stelde daarom aan den ouden Adelen voor, dat Seerp hem naar Dekamastins zoude vergezellen om hem tot schildknaap te verstrekken en onder zijn opzicht aanteleeren wat hem nog ontbreken mocht; - door welke dienst hij, gelijk hij zich uitdrukte, de handelwijze der Adelens jegens zijne dochter hoopte te vergelden. Deze voorslag klonk in den beginne vrij onwelkom in de ooren van Juwe Adelen, die niet gaarne eenen zoo wakkeren jachtgezel als zijn zoon wilde missen; doch op aandrang, zoowel van den knaap zelven, die volgens den aart der jeugd, naar verandering haakte en wien het in de ziel griefde dat ieder zijner tijdgenooten hem in bekwaamheid vooruit was, als van de verstandige moeder, welke het voorbeeld van haren echtgenoot hoogst gevaarlijk achtte voor den jongeling, gaf de oude man toe, en Seerp volgde De-

aant. kama op de stins van dezen, waar hij zich al spoedig in alle ridderlijke oefeningen zoodanig volmaakte, dat hij in staat was, om, gelijk wij gezien hebben, met eer op een steekspel te verschijnen. Maar behalve de uiterlijke bekwaamheden, welke hij van Dekama overnam, zoog hij ook van dezen, gelijk wel te verwachten was, al de vrijheidsademende denkbeelden en al den nationalen trots in, welke den ouden Edelman kenmerkten en, als het meestentijds gaat, door zijnen kweekeling nog overdreven werden.

Dit duurde zoo tot den dood van den ouden Juwe Adelen, die na verloop van een drietal jaren op eene jachtpartij overleed aan de gevolgen van een twist uit eene beuzelachtige omstandigheid ontstaan: namelijk over het aanleggen van het vuur. Eenigen dier edelen, welke de Schieringer partij waren toegedaan, hadden namelijk het vuur boven de brandstoffen gelegd, iets hetgeen de Vetkoopers, die gewoon waren zich te onderscheiden door de turven boven het vuur te leggen, niet wilden gedoogen. De kortelings nog vrolijke jachtgezellen, door den drank verhit, trokken hunne dolken en zwaarden; Juwe Adelen, ofschoon van eenen vreedzamen aart, zag zich genoodzaakt partij te kiezen en ontfing in het gevecht eene doodelijk wonde. Seerp Adelen keerde op het bericht van dit voorval naar zijne stins om van zijns vaders erfgoed bezit te nemen en zijnen dood te wreken. Weldra toonde hij, dat zijne volgers en naburen aan hem geen zoo gemakkelijken Hoofdeling en buurman zouden hebben als zij aan zijnen vader hadden gehad. Zijne eerste daad was, van zijne krijgsknechten uitterusten, de moordenaars zijns vaders op hunne stinsen te overvallen en van 't leven te berooven. Deze doodslag werd wel gezoend; maar niet zonder dat een aanzienlijk gedeelte der landgoederen van Adelens vijanden in zijn bezit verbleven: terwijl zijne stoute daad hem een grooten naam gaf bij zijne partij en hem trotscher en hooghartiger maakte dan ooit. De zachte vermaningen zijner moeder en de zusterlijke raadgevingen van Madzy hielden hem echter eenigzins in toom, en beletteden althands voor eenigen tijd, dat Adelen zich in nieuwe twisten stak. Intusschen zag de edele vrouw de toekomst donker in en voedde niet ten onrechte de vrees, dat wanneer zij eens haren echtgenoot in 't graf zoude gevolgd zijn, haar zoon bij gemis van goeden raad en leiding, zich geheel aan de inspraak van zijnen heerschzuchtigen aart zoude overgeven. Haar vurigst verlangen, hetwelk zij meer dan eens bedektelijk uitte, was daarom dat Madzy, wier juist oordeel, uitmuntend verstand en zachte inborst haar tot zulk eene taak volkomen in staat stelden, Seerp eenmaal, wanneer zijne moeder kwam te vallen, tot leidsvrouw en gezellin op 's levens pad verstrekken mocht. Madzy, die nimmer eenigen jongeling dan Seerp had leeren kennen, en hem eene zusterlijke genegenheid toedroeg, leende geen afkeerig oor aan de wenschen, door hare weldoenster gekoesterd, en gewende zich als van zelve aan het denkbeeld van op Adelastins

hare dagen aan de zijde des Burchtheers te blijven doorbrengen. Wat dezen betrof, hij beschouwde haar nog te veel als een kind, dan dat hij er om gedacht zoude hebben, haar in goede ernst zijn hof te maken: hij behandelde haar, gelijk hij altijd was gewoon geweest, zeer uit de hoogte; maar hij deelde niettemin in den wensch zijner moeder; want hij voorzag, dat Madzy een aartig lief vrouwtje zoude worden; en de gedachte streelde hem, dat de bezittingen van de rijke erfgename der Dekamaas hem eenmaal tot den vermogendsten der Friesche Edelen zouden maken en hem in staat stellen, eenen overwegenden invloed op zijne landgenoten uitteoefenen, en hen tot afschudding van het Hollandsche juk te nopen.

De stille leefwijze, welke Madzy sints hare eerste kindsheid op Adelastins geleid had, moest eindelijk ophouden. De Vrouwe van Adelen, welke sedert eenige jaren de beginselen eener teringziekte had onder de leden gedragen, voelde haar einde naderen. Op haar sterfbed gaf zij nog voor 't laatst haar innig verlangen te kennen, dat Madzy eenmaal haren zoon zoude huwen: en toen het diep ontroerde meisje door aandoening werd belet haar te antwoorden, legde zij de handen der twee wezens, welke zij boven alles bemind had, in elkander, en ontsliep zonder smarten, de zalige gedachte met zich nemende, dat zij eene brave gade voor haren zoon had opgekweekt.

Toen Sjoerd Dekama kennis van het sterfgeval bekwam, zag hij wel in, dat hij niets anders doen kon, dan de zoo lang door hem verwaarloosde dochter bij zich in te nemen. Hij zond zijnen ouden slotvoogd om haar af te halen; en zij kwam tot hem, eene vreemdeling in het huis haars vaders. Wel was deze innerlijk trotsch op zijne dochter, toen hij zag hoe schoon en beminnelijk zij was geworden; maar sedert zoolang was zijne stins door geen vrouwenvoet betreden geweest, dat hij moeite had haar die gemakken te verschaffen, welke haar kunne en staat vereischten; zoo dat zij een weinig genoegelijk leven sleet, alleen in het gezelschap van iemand, die den omgang met vrouwen geheel was afgewend. In den beginne kwam, wel is waar, Seerp Adelen haar nu en dan bezoeken en eenige verscheidenheid in haar eentonig leven brengen; doch daar deze eerlang met de monniken van Lidlum in een heftigen twist geraakte, welke hem zijne huwlijksvoornemens voor een wijl deed uit het oog verliezen, werden die bezoeken weldra meer schaarsch en hielden eindelijk geheel op.

Dan, ook de tegenwoordige toestand van Madzy moest van korten duur zijn. Dekama stierf eer nog het jaar ten einde was aan een aanval van beroerte, welken men toeschreef aan de woede waarin hij geraakt was bij het vernemen, dat Staveren en nog twee Friesche steden de laagheid hadden gehad den Graaf van Holland als haren Heer te huldigen. Bij zijnen uitersten wil droeg hij de voogdij over zijne dochter op aan den Heer van Aylva,

zijnen krijgsmakker en wapenbroeder in vroegere jaren, en den eenigen man bijna, wiens gezelschap hij nog in de dagen zijner afzondering had willen dulden.

Aylva kwam naar Dekamastins zoodra hij het verlangen van zijnen overledenen vriend had vernomen. Madzy kende den Olderman niet persoonlijk; maar zij had hem meermalen door haren vader hooren prijzen, die hem een volkomen Ridder noemde, welke slechts een gebrek had, namelijk dat hij niet genoeg Fries was, 't geen hij Dekama aan de veelvuldige reizen en lange uitlandigheid van Aylva toeschreef. Weldra, bij de kennismaking met haren voogd, die haar nu meermalen ter regeling en bestiering van haar erfgoed bezoeken kwam, leerde zij zijn beminnelijk en edel karakter ook bij ondervinding kennen en waardeeren, en met eene soort van verwondering ontdekte zij dat er nog een ander slach van menschen bestond, dan haar vader of de Adelens. Zij hoorde nu niet meer op allen vreemden landaart schelden noch uitsluitend datgene prijzen, wat louter Friesch was: zij hoorde van gewoonten en gebruiken spreken, waarvan zij nimmer gedroomd had: en eenen beschaafden, wellevenden toon voeren, welke noch op het sombere huis van Dekama noch op Adeelastins immer gekend was. Het was dan ook zonder tegenzin, dat zij het aanbod aannam, haar door. Aylva gedaan, om eenigen tijd op zijne stins te komen doorbrengen en aldaar zijner zusters gezelschap te houden, terwijl het huis haars vaders eenige herstelling en vertimmering onderging, die door langdurig verzuim hoogst nodig waren geworden.

Het was daar, in haar nieuwe verblijf, dat zich de uitmuntende begaafdheden, welke zij van de natuur ontfangen had, geheel ontwikkelden. De twee zusters van Aylva, jonger dan hij, doch oud genoeg om Madzy door haar voorbeeld op te leiden, verschaften haar een even genoegelijk als leerrijk gezelschap. Beide waren niet slechts in alle vrouwelijke handwerken, maar ook, hetgeen te dier tijd zeldzamer was, in zang en snarenspel bedreven; en Madzy maakte van haar onderricht zulk een nuttig gebruik, dat zij weldra hare meesteressen voorbijstreefde. Bovendien werd de stins van Aylva niet zelden bezocht door welkome gasten, die zoowel door den gullen en aangenamen omgang des Oldermans als door de schoonheid en begaafdheden van het beminnelijke drietal werden derwaart gelokt; en de Roos van Dekama (want deze naam, haar door een reizenden minnezanger gegeven, was haar sedert bijgebleven) bracht, in die gestadige afwisseling van vrolijke en belangrijke gezelschappen, de schoone dagen harer jeugd op de aangenaamste wijze door.

Ondertussen had Seerp Adelen met de monniken van Lidlum vrede gesloten, waartoe hem, gelijk wij vroeger gezien hebben, de welsprekendheid van vader Syard genoopt had; de verstandige kloosterling had hem van

aant. zijne zwakke zijde aangetast, door hem te verhalen, hoezeer de Hollanders juichten over de inwendige tweespalt die Friesland verdeelde. Adelen begon nu weder aan Madzy te denken en zich te verwijten, dat hij haar eenigen tijd verwaarloosd had. Daar hij echter zijn huwelijk met haar als eene vastgestelde zaak beschouwde, aan wier voltrekking geen twijfel wezen kon, deed hij, bij zijn eerste bezoek op de stins van Aylva, geene de minste moeite om zijn achteloos gedrag te vergoelijken, of verschoning aan Madzy, welke hij nog altijd als een kind aanzag, af te smeken. Wat haar betrof, zij had, wij moeten het gul weg bekennen, in den laatsten tijd weinig aan hem, ofschoon dagelijks aan zijne goede moeder gedacht: zij zag hem niet meer terug met dat oog van eerbied en vrees waarmede zij vroeger gewoon was geweest, hem te aanschouwen. Hij was voor haar niet langer de Burchtheer van Adelastins, zooveel ouder dan zij; maar eenvoudig een onhoffelijke, ruwe landedelman, die nog veel te leeren had eer hij geschikt ware om haar hart te winnen. Zij behandelde hem echter, uit oude betrekking, met minzame vertrouwelijkheid; maar als Adelen over hun aanstaand huwelijk sprak, kwam zij altijd met de verontschuldiging voor den dag, dat zij nog veel te jong was om daaraan te denken.

Hij kon zich echter over dit antwoord niet beklagen; want hij zag dat het geene loutere uitvlucht was; daar zij verscheidene andere edele Friezen, die de rijke erfdochter der edele Dekamaas ten huwelijk waren komen vragen, ronduit had afgeslagen en hem herhaaldelijk verzekerde dat zij bereid was, de hoop eenmaal te verwezenlijken, door zijne moeder gevoed.

Aldus stonden de zaken, toen de gebeurtenissen te Staveren plaats vonden, welke aanleiding gaven, dat in den *weerstal* of landsvergadering der Friezen tot het zenden van afgevaardigden besloten werd, waarbij men zich op de drie personen bepaalde, in deze geschiedenis genoemd. De keus der geestelijke Heeren viel natuurlijk op den Abt van Sint Odulf; daar deze als een nabuur der inwoners van Staveren het meest bij de zaak belang had, en het best in staat was het gebeurde te beöordelen. Oostergoo benoemde Aylva, die, wegens zijne aanzienlijke bezittingen en als Olderman van Leuwarden, in dat gewest eenen uitgebreiden invloed had. Westergoo koos Adelen, zoowel om zijne koninklijke afkomst, welke hem zelfs onder de vrije Friezen een aanzien gaf, dat hij anders niet zoude hebben gehad, als om het ontzach, dat men voor zijne macht en wakkere daden gevoelde.

Adelen, bezorgd dat Madzy in de afwezigheid van Aylva zonder bescherming zoude achterblijven; en wellicht ook de hinderlagen duchtende, welke 't zij door dezen of genen minnaar, 't zij door eenen geheimen vijand zouden gelegd kunnen worden, drong bij Aylva aan, dat hij haar met zich op de reis naar Holland zoude nemen; tevens echter zijn verlangen te kennen gevende, dat zij zich aldaar zoo min mogelijk vertoonen zoude. Aylva

aant. had er niets tegen om aan het eerste gedeelte van dit verzoek te voldoen, hoezeer het hem leed deed dat zijne zusters, welke in den tusschentijd gehuwd waren, haar niet zouden kunnen vergezellen: - maar hij bekende de reden niet in te zien, waarom hij aan Madzy die vermaken zoude ontzeggen, welke een tijdelijk verblijf in Holland haar kon opleveren, en waarop iemand van hare kunne en leeftijd billijk mocht aanspraak maken. Madzy echter nam alle zwarigheid weg, door te verklaren, dat, zoo zij medeging, zulks alleen zoude wezen, om haren voogd op zijne reis de nodige oppassing en dienst te bewijzen, waaraan hij gewoon was, en dat zij niet verlangde zich in 't openbaar te vertoonen om aan de Hollandsche Jonkvrouwen tot een voorwerp van spotternij te verstrekken: - en het was onder deze voorteekenen dat de reis werd ondernomen.

Dan, de goede Madzy had niet nagedacht, dat deze reis zoude dienen om haar voorwerpen te leeren kennen, en zaken uit een oogpunt te doen zien, van welke zelfs de gesprekken met haren voogd haar nog geen denkbeeld hadden kunnen geven. Zij vond zich, zonder zelve te weten hoe, op eenmaal als een twistappel aan het hof des Graven geworpen, gevleid, bewonderd en benijd. Zij had de zoete taal gehoord van Ridders, bij wie Adelen evenmin te vergelijken was als de ruwe goedendag des huismans bij den cierlijken pronkdegen met Damasceensch lemmer des Edelmans, en hoe nederig ook en ingetogen, zij was eene vrouw en had niet zonder eenig behagen haren lof in hoofsche taal hooren uitspreken door den mond eens Graven van Holland en zijner Edelen, en haar hart sloeg harder wanneer zij zich den wakkeren Deodaat voorstelde, met zijnen helderen, vriendelijken oogopslag, met zijn zachtaartig voorkomen, dat zoo vreemd afstak tegen zijnen onweerstaanbaren moed, met zijne innemende stem, bevallige manieren en heusche handelwijze ten haren opzichte.

‘Maar wat baat dit alles?’ dacht zij, terwijl Sytske haren hoofdtooi in orde bracht: ‘het zoude in dien Deodaat, die wellicht niet anders dan eene ten hove gewone beleefdheid jegens mij in acht genomen heeft, eene dwaasheid zijn, mij te beminnen: en in mij eene nog veel grooter dwaasheid zijne liefde aantehooren. Geen uitlander als hij zoude in Friesland als de echtgenoot van Madzy Dekama geduld worden; en mijn goede naam ware voor eeuwig verloren, indien ik mijn land verzaakte om eenen vreemdeling zonder fortuin of afkomst te volgen. Neen, zoo ik immer rust en geluk wil smaken, het is voor mij slechts in het land mijner vaderen te vinden: en gelijk de zwaluw slechts nestelt aan het dak waar zij uitgebroeid is, en niet met den vink naar vreemde luchtstreken reist, zoo mag ook de Friezin alleen in Friesland haren gade vinden.’

aant. Zestiende hoofdstuk

> Adusla is alleen de bron van al uw traanen:
> Hy zette, raazende van minnenijd en smart,
> Om 't missen van zijn prooi, zijn' vriend een dolk op 't hart.
>
> Van Merken, *Louize d'Arlac*

Het maal, dat op 's Graven jachtverblijf was aangerecht, beloofde al de feesten welke tot dien tijd in Holland gegeven waren in pracht en rijkdom te overtreffen. Daar het weer, hoe ongestadig anders hier te lande, sedert een geruimen tijd zoo aanhoudend gunstig was, als of het voor de feestvieringen ware uitgekozen geweest, had men zonder eenige moeite de toebereidselen op de Vogelesang kunnen maken. Vermits het jachthuis te klein was om de genodigden te bevatten, waren er ter zijde van het gebouw verscheidene tafels aangerecht van eene aanzienlijke lengte, omringd van banken, die wel uit ruw hout samengesteld, maar met cierlijke kussens overdekt waren. Op en om die tafels waren al de frajigheden ten toon gesteld, welke de kunst in die eeuw bekwaam was op te leveren. Zoo prijkten hier, in stede der *plateaux* van lateren tijd, twee gansche kasteelen op tafel, met hunne schansen en torens, van welke de banieren des Graven waaiden en waar binnen zich een deel hoornblazers bevonden, die gedurende den maaltijd het gezelschap op hunne muzijk moesten onthalen. Zoo stonden er onder de hooge linden rijke *dressoiren* of aanrechttafels, waarop blinkende vazen en kannen en koelvaten van allerlei vorm en metaal pronkten, en welke, vreemd genoeg, door tamme beeren werden bewaakt, die geleerd hadden, bij de aankomst der gasten, de spietsen, waarmede zij gewapend waren, ter aarde te buigen. Maar, wat de meeste bewondering verwekken moest, waren drie nagemaakte olifanten, zoo groot als in 't leven, maar welke de dorpschilder, die waarschijnlijk nooit deze dieren gezien had, ter eere van 's Graven blazoen met roode, geele en zwarte streepen had beschilderd. Uit den snuit des eenen vloot Rhijnwijn; de tweede gaf Franschen witten wijn, en de middelste hypocras. Nog merkwaardiger wat de kunst betrof, doch minder belangrijk in de oogen der gasten, was een boom, die midden op de tafel stond en alle mogelijke vruchten droeg, deels natuurlijk, deels nagebootst, en in wiens

aant. gouden bladeren kunstig gemaakte vogeltjens, door verborgen werktuigen bestierd, met de vlerken klapperden en allerlei deuntjens floten.

Het was ongeveer zes uren na den middag, de tijd, waarop men gewoon was den tweeden maaltijd te nemen: de meeste gasten waren reeds verzameld en wandelden de bekoorlijke dreven op en neder, ofschoon zij die beweging niet behoefden om hunnen honger te scherpen. Zij hadden door het tornooispel van dien morgen verzuimd hun middagmaal te nemen of te *rampeneren*, gelijk men het noemde, en benijdden de paarden, die in haastig opgeslagen noodstallen zich reeds vergasten mochten aan het versche gras waar de noodstallen mede gevuld waren, toen de Graaf met zijn hofstoet van Haarlem kwam aangereden. Zijn voorhoofd was somber, en hoewel hij zijn best deed om zich te bedwingen en zijne gasten met gulheid en wellevendheid te verwelkomen, ontging het echter niemand, dat hij zich in een onaangenamen luim bevond.

De oorzaak hiervan lag in de tijdingen, welke hij dien dag uit het Sticht bekomen had. Ieder, die met de geschiedenis van ons land bekend is, weet hoezeer de Graven van Holland er altijd en met reden op gesteld waren geweest, om eenen Hollander of althands een hunner bloedverwanten of leenmannen op den Bisschoppelijken zetel te zien, ten einde hun invloed op het Sticht te behouden en de anders zoo gestadige twisten tusschen Holland en Utrecht voortekomen. Dit was ook het doel van Willem IV geweest en hij was daarin in zooverre geslaagd, dat hij Jan van Arkel, den zoon van eenen zijner machtigste vazallen den mijter had doen bekomen. Wij hebben reeds vroeger aangemerkt hoe de nieuwe Bisschop weinig aan het oogmerk zijns beschermers had beantwoord. In den bloei der jaren, tegen zijn zin in den geestelijken stand getreden, bovendien uit een hooggevoelend en trotsch geslacht gesproten, dat slechts noode iemand boven zich gesteld zag, had de fiere jongeling weinig lust gevoeld, aan den leiband des Graven een berooiden boedel te beheeren en alleen in naam Bisschop te zijn, zonder het vermogen te bezitten om zijne waardigheid optehouden of zijn gezach te doen gelden. Het gevolg hiervan, de reis des Bisschops naar Grenoble, het lossen der aan Graaf Willem verpande sloten en al hetgeen verder gedaan was om diens invloed te verminderen, hebben wij reeds verhaald. Om dezen invloed te herwinnen had de Graaf onderscheidene middelen in het werk gesteld, en, nu kort te voren inzage der rekeningen van het Bisdom verlangd; maar het was juist na den afloop van het steekspel, dat een renbode hem een brief gebracht had van de Kapittels te Utrecht, waarbij hem die inzage glad af geweigerd werd. In de eerste opwelling van gramschap over dezen grievenden hoon had hij, zonder iemand raad te plegen en alleen zijn drift gehoor gevende, terstond een ontzeggingsbrief aan de stad Utrecht terug doen zenden: en het was de wrevel over dit voorval ontstaan, welke thands nog op

aant. zijn gelaat te lezen was.

Terwijl hij zich in deze gemoedsgesteldheid bevond en bestreden werd door de heftigste gewaarwordingen, welke slechts eene nieuwe gelegenheid wachtende waren om uittebersten, evenals het kruid slechts eene vonk noodig heeft om te ontbranden, naderde hem Adelen, Madzy aan de hand geleidende en door zijne beide mede afgevaardigden gevolgd. Een beter hoveling dan Adelen zoude de gefronste wenkbraauw des Graven hebben opgemerkt, die zich nog sterker samentrok toen hij den Fries in 't oog kreeg: hij zoude gevreesd hebben den grammen leeuw te tergen en eene meer geschikte gelegenheid afgewacht hebben om tot den Vorst te spreken; maar Adelen was er de man niet na, om zich door een donker gezicht te laten afschrikken. Stout weg deed hij een stap naar den Graaf, en hem Madzy voorstellende: ‘Heer Graaf,’ zeide hij: ‘gisteren had Madzy Dekama nog een vijftigtal vrijers, die het slechts voor de leus waren: heden heeft zij een bruidegom; maar die meent het goed. Ik zoude u gisteren ons huwelijk reeds hebben aangekondigd,’ vervolgde hij, de stem verheffende, ten einde door Deodaat, die niet verre van daar stond, gehoord te worden, ‘maar toen was ik nog niet zeker van mijne zaak; en het doet mij leed dat ik, door een valschen waan misleid, de bedoelingen van dien Ridder daar’ (op Deodaat wijzende) ‘heb miskend. Ik herstel hem in zijne eer, en beken dat ik verkeerd deed hem te honen: meer kan ik niet zeggen: - heden heeft zij mij de toedracht der zaken opgehelderd en het is tusschen ons beide beklonken. Zoodra wij in Friesland teruggekeerd zullen zijn, 't geen God geve dat spoedig plaats hebbe, gaat het huwelijk door.’

Deze aanspraak was, ja, door Graaf Willem ten einde toe aangehoord, maar niet zonder herhaalde teekenen van wrevel, toorn en ongeduld, welke Adelen niet had opgemerkt. Toen deze echter had uitgesproken, kon de Graaf zich niet langer bedwingen. Het voorgenomen huwelijk van Madzy wierp weder een zijner gevormde plans in duigen, dat namelijk van eene verbindtenis tusschen haar en eenen zijner vertrouwde hovelingen: en de vrijmoedige taal van den Fries, welke hij tot nu toe uit staatkunde en Ridderlijke toegevendheid geduld had, was hem eindelijk ondragelijk geworden. Hij stampte driftig met den wandelstaf dien hij in de hand had, op den grond, en toen den Fries met woedende oogen aanziende: ‘Bij Sint Japik!’ riep hij uit: ‘en zijt gij zoo zeker, lompe Fries! dat gij den dag van morgen beleven zult, om nu reeds een trouwdag te bepalen. Bij alle Heiligen! die Jonkvrouw is ouderloos en als zoodanig zijn wij als landsheer haar rechte en natuurlijke voogd: en niemand zal haar trouwen, die niet onze toestemming verzocht en verkregen heeft.’

Al de omstanders waren verbaasd en ontzet over dezen heftigen uitval: en Adelen zelf, hoe weinig door woorden afteschrikken, was zoo uit het

veld geslagen door de onverwachte wijze waarop de Graaf zijne toespraak had opgenomen, dat hij eenige oogenblikken stom bleef, en zonder te weten wat hij deed, met de slinkerhand zijn sabelknop omvatte, als vreesde hij eenen dadelijken aanval.

Beaumont, die als des Graven goede engel altijd aan zijne zijde stond, haastte zich, hem zachtjens in 't oor fluisteren:

'Bedenk wat gij doet: wees bedaard en herinner u dat wij ons geene nieuwe vijanden op den hals behoeven te halen.'

Deze welmeenende raad diende slechts om olie in het vuur te gieten: 'De duivel hale alle bedaardheid!' riep de Graaf: 'wat ben ik? wettig Heer van deze landen? of een speelbal in de handen mijner onderzaten? Wij hebben ons genoeg verlaagd; lang genoeg de plompe onbeschaamdheid van eenen vazal verdragen, die het er op toelegt, ons in 't aangezicht te beledigen. Bij St. Japik! hadden wij ons ridderwoord niet gegeven, van het tweegevecht van morgen niet te zullen beletten, deze Seerp Adelen ware reeds lang in den kelder van ons huis in 's Hage geworpen.'

Adelen, die zijne vrijmoedigheid inmiddels teruggekregen had, was op het punt van den Graaf een haastig antwoord toeteduwen, toen Aylva met een bedaarden doch vasten stap voor hem trad, en hem met de linkerhand afweerde.

'Graaf!' zeide hij: 'zoo Seerp Adelen u heden morgen beledigd heeft, ik ben er verre af van partij voor hem te kiezen en hem te verschonen. Maar wij konden billijk verwachten dat wij aan het hof des zoons van Willem den Goede, des meesters der Koningen, des volmaakten Ridders van Europa, die gastvrijheid zouden zien betrachten, waarop wij als genodigden en als de waardigheid van afgevaardigden bekleedende, welke bij alle beschaafde natiën in achting is, aanspraak vermeenden te kunnen maken. Daar dit echter het geval niet is, zoo zullen wij uwe Genade van een gezelschap ontslaan, dat hinderlijk schijnt geworden te zijn.'

De Graaf hoorde deze toespraak aan, zonder den Fries in de rede te vallen en zonder eenig blijk van ongeduld te geven, dan dat hij op den knop van zijn wandelstok beet, eene bezigheid, waarmede hij voortging toen Aylva gesproken had, zonder dezen eenig antwoord op zijne rede te geven. Aylva was dan ook gereed met eene buiging verlof te nemen, toen Beaumont tusschen beide trad en hem weerhield.

'Blijf, edele Aylva!' zeide hij: 'blijf waardige Abt! u kunnen de woorden des Graven niet gegolden hebben. O mijn edele neef! deze edellieden, deze vrome Abt zijn uwe gasten. Laat hen niet vertrekken met eene slechte herinnering aan uwe vorstelijke gastvrijheid.'

'Wij hebben hen niet verhinderd daarvan gebruik te maken,' zeide Willem, op eenen hoogen toon: 'doch het was tijd, dat zij eene les ontfingen, hoe

aant. zich in onze tegenwoordigheid te gedragen. Onze Herauten hadden hen beter behooren te onderrichten.'

Dit gezegd hebbende, verwijderde hij zich met een haastigen tred en ging naar de Gravin, die zich op een geruimen afstand van daar, in 't midden van een stoet van hooge genodigden en adelijke Jonkvrouwen bevond. De meeste omstanders volgden den Graaf; maar zijne laatste woorden waren niet verloren gegaan, en de oude Wapenkoning, die ze gehoord, en als een zijdelings verwijt had opgenomen, trad naar Adelen toe en begon hem, op een half beleefden half bestraffenden toon, de les te lezen over zijn gedrag, terwijl Beaumont en Teylingen den Abt en den Olderman poogden overtehalen, het feest niet te verlaten om een woord, dat den Graaf in drift ontvallen was.

'Gij moet weten,' zeide de oude Paypaert tot Adelen, 'dat het hoogst onbetamelijk en met alle gebruiken strijdig is, het woord tegen den Graaf te voeren, zonder daartoe alvorens verlof te hebben doen vragen door eenen Heraut, of zoo er geen aanwezig is, door eenen van 's Graven schildknapen, of eindelijk bij mangel van dien, door eenen dienstdoenden paadje. Geloof mij, Jonker! dat ik, die mijne waardigheid reeds bekleed heb onder Graaf Floris, die de minzaamste aller vorsten was, ja zelfs zoodanig, dat hij het slachtoffer zijner te groote goedheid werd, als iedereen weet: onder Graaf Jan den Eerste, die de zachtheid zelve was: onder Graaf Jan den Tweede, die alles deed wat in hem was om de welwillendheid zijner onderzaten te winnen: onder Graaf Willem den Goede, wiens naam alleen genoeg zegt om aanteduiden wat hij was: dat ik, zeg ik, nimmer heb ondervonden, dat een van die edelen Graven, wier zielen God genadig zij, ooit geduld hebben, dat een onderzaat, al ware hij een Baanderheer, onaangediend en ongevraagd het woord tot hem voerde, ten zij over tafel of aan 't spel, uitgezonderd alleen de magen van het Grafelijk Huis, als de Heeren van Brederode, van Voorne, van...'

'Dat is alles schoon en goed,' zeide Adelen, wien deze predikatie reeds sedert lang verveelde, maar die geen kans zag om er aan te ontkomen, zonder tegen den ouden man, die hem bij den mouw hield, geweld te gebruiken: te meer daar hij ingesloten was tusschen een drom Herauten, paadjes en hofbeämbten, die zich vermaakten met zijn ongeduld en met den gewichtigen toon, waarop Paypaert de regels der hofetikette voordroeg: 'maar wij Friezen volgen liefst onzen eigenen weg en zeggen gaarne, wat wij meenen en waar het ons best gelegen komt. Hoe dit zij, de Graaf zal over mijne *woorden* niet meer te klagen hebben.'

'Ja, waren het slechts uwe woorden,' hervatte de onverbiddelijke Wapenkoning: 'maar gij hebt ook eene zeer verkeerde *daad* gedaan, door uwe bruid zelf aan den Grave voortestellen. Zulks had behooren te geschie-

den door den voogd der Jonkvrouw, die haar alsdan had moeten toevertrouwen aan eene Edelvrouw der Gravin, door welke zij vervolgens aan den Grave op eene door zijne Genade nader te bepalen wijze zoude zijn voorgesteld, waarop gezegde Jonkvrouw uwe bruid...'

'Mijn bruid!' riep Adelen eensklaps uit: 'ja! waar is zij? - gij spreekt van toevertrouwen... maar ik vertrouw haar hier aan niemand toe' - en degenen die naast hem stonden ter zijde schuivende, trad hij met drift buiten den kring en zag naar Madzy uit.

Deze was bij de eerste uitbersting van 's Graven woede een weinig teruggeweken en vervolgens, toen Willem zich verwijderd had, en hare vrienden huns ondanks (gelijk wij gezien hebben), in diep gesprek gewikkeld werden, op een kleinen afstand blijven staan, zonder op dat oogenblik iemands aandacht tot zich te trekken. Terwijl zij zich dus alleen en in dien onaangenamen toestand bevond, waarin men verkeert, wanneer men zich van de zijnen afgescheiden en onder vreemden bevindt, zag zij op eens het hinderlijke van dien toestand nog vergroot door de onverwachte nadering van eenen bruinen beer, die deftig tusschen de Herauten en haar in kwam aangetreden. Dit ongure dier had zich waarschijnlijk op zijn post aan het *dressoor* verveeld en verkozen eene wandeling op zijn eigen houtje te doen. Niet wel op haar gemak bij dit vreemd verschijnsel, week zij terug in een slingerpad, dat zich juist achter haar bevond: - een paar bedienden, die den beer waren achtervolgd, dreven hem met stokslagen weder naar zijne plaats: en toen zij het pad weder uit wilde komen, ontmoette haar aan den ingang Deodaat.

'Een enkel woord!' zeide deze: 'een enkel woord, edele freule! Ik gevoel, dat plaats noch gelegenheid geschikt zijn; maar nood breekt wet, en het is de laatste reize, dat ik u met mijne toespraak lastig wezen zal.'

'Ridder!' zeide Madzy, 'ik ben de bruid van Seerp Adelen, en ik mag uwe taal niet aanhooren. Veroorloof mij naar mijnen voogd terugtekeeren.'

'Een enkel oogenblik slechts,' hernam Deodaat op eenen smekenden toon: 'het is of de hemel zelf mij deze gelegenheid toeschikt en mij voorschrijft, die niet ongebruikt te laten ontglippen. Bedenk, dat ik morgen ochtend met uwen bruidegom, den Fries, op dood of leven moet kampen.'

'Helaas!' zeide Madzy met eene bevende stem: 'ik weet het te wel! en kan niets dien strijd voorkomen?'

'Ziedaar, wat ik mij genoodzaakt vond, u te zeggen. De ziel van uwen... van Seerp Adelen, is te trotsch om te buigen, dit is mij bekend. Van zijne zijde is dus geen terugstap te verwachten. Wat mij betreft, gewillig gave ik mijn leven eer ik de lans velde tegen iemand, wien ik heden eerst bemerk dat u dierbaar is; doch het is niet voor mijne wraak alleen dat ik strijden moet: het is de zaak mijns meesters, die aan mijn arm, aan mijne eer is toever-

trouwd; en ik ware in de oogen der geheele Ridderschap onteerd, indien ik mij niet in den kamp gedroeg gelijk het eenen braven Ridder betaamt. Wij moeten dus kampen; daar is geene mogelijkheid om zulks voortekomen.'

Madzy zweeg en sloeg de oogen neder. Haar hart bloedde; maar zij gevoelde dat Deodaat gelijk had.

'Welnu!' vervolgde deze: 'hiervan is het alleen dat ik u wilde overtuigen, opdat gij, zoo ik in 't strijdperk treed, het mij niet wijt, zoo ik mijn plicht als Ridder volbreng: en zoo het noodlot wil, dat Adelen door mij valt, haat mij dan Jonkvrouw! maar laat voor 't minst uw hart mij rechtvaardigen, en zeg dat ik niet anders kon handelen.'

'Zoo deze verzekering iets tot uw geluk kan toedoen...' zeide Madzy zuchtende.

'Het geluk en ik,' zeide Deodaat, 'hebben afscheid genomen sedert Adelen u aan den Graaf heeft voorgesteld; - want waarom zoude ik het u niet bekennen, freule! ik bemin u! en is de zekerheid, dat ik, verwinnaar of verwonnen, geene hoop op uw bezit mag voeden, niet genoegzaam om mij voor mijn leven elendig te maken? Wee mij! dat ik nog moet trachten eenen vijand te vellen, door wiens handen ik liever om uwent wil zoude vallen.'

Al sprekende waren zij het zijlaantje langzaam op en neder geloopen en bevonden zich door het kreupelhout aan de oogen der omstanders onttrokken. Deodaat had in de drift zijner hartstocht de hand van Madzy gevat en zij had die niet teruggetrokken; want het bloed vloeide haar naar het hart terug en zij was buiten de mogelijkheid van eenige beweging te maken. Dat oogenblik van bedwelming duurde echter slechts kort.

'Om Gods wil, Ridder!' zeide zij: 'laat mij gaan; het voegt mij niet, langer naar u te hooren: men heeft ons misschien zien gaan: men zal ons bespieden... men heeft ons reeds bespied.'

En dit zeggende, gaf zij een angstigen half gesmoorden kreet. Naast hen stond Reinout, doodsbleek; met gekruiste armen en het oog vonkelende van toorn.

Deze had, sedert hij zich van Deodaats ontrouw te hemwaart overtuigd hield, in dien staat van hevige gemoedsaandoening verkeerd, waarin het verhitte bloed beide verstand en hart bedwelmt en den mensch zoowel onbekwaam maakt wel te gevoelen als wel te onderscheiden. Zijn wrok jegens zijnen wapenbroeder was niet verminderd door de dubbele eer, welke dezen boven hem op het tornooispel was te beurt gevallen: - eene week vroeger zoude hij die hebben toegejuicht: thands was hem die een nieuwe spoorslag tot ijverzucht en wraak; want karakters als die van Reinout kennen geen middelweg tusschen liefde of haat: en zoo vurig hij te voren zijnen vriend bemind had, zoo hevig was hij thands op hem verbolgen. Iets later op het feest gekomen, had hij niets van de woordenwisseling tusschen den

Graaf en Seerp Adelen vernomen; maar hij had uit eenige losse uitdrukkingen der feestgenoten verstaan, dat de schoone Friezin de bruid ware, zonder recht begrepen te hebben met wien: en toen hij het vorstelijke paar genaderd was, had hij deze woorden aan 's Graven mond hooren ontvallen:

‘Dat meisje zal niet met dien lompen Fries huwen: zoo Deodaat morgen de overwinning behaalt, zal zij het loon zijner dapperheid wezen, of in een klooster gaan.’

Dit gezegde was voor Reinout genoeg geweest. Woedend van minnenijd was hij Deodaat gaan opzoeken, om hem zijne vermeende ontrouw te verwijten, en hij had ter bekorting het laantje genomen waarin zich zijn medeminnaar bevond. Zoodra deze hem gewaar werd, liet hij de hand van Madzy los en wilde spreken; maar Reinout liet hem daartoe den tijd niet.

‘Gij zult mij niet meer met schoonschijnende woorden bedriegen, listige verrader!’ riep hij: ‘wat ik gezien heb is mij genoeg: maar hier is uwe straf.’ Eer nog deze woorden geheel waren uitgesproken, had hij zijn dolk getrokken en stootte dien Deodaat in den boezem.

De jongeling wankelde en viel. Met een ontzettenden gil schoot Madzy toe, en ontfing hem in hare uitgebreide armen, waarna zij, eene knie ter aarde buigende, op de andere het hoofd des gewonden ondersteunde. Reinout had zijnen dolk laten vallen en stond onbeweeglijk.

‘Gij hebt wel gedaan broeder!’ zeide Deodaat, op wiens gelaat zich de doodskleur reeds had verspreid: - ‘ofschoon het niet uwe hand had moeten zijn, die... vlucht Rinaldo - vlucht...! het is mij zoet zoo te sterven;’ en zijn brekend oog rustte op Madzy met innige liefde. Weldra echter sloot het zich en zijn hoofd viel neder als dat eens dooden.

Reinout bedekte zich het gelaat met beide handen: en toen een vervaarlijken sprong nemende, verdween hij in het kreupelhout. Bijna in hetzelfde oogenblik kwam Adelen te voorschijn, van eenige Edelen gevolgd.

‘Voor den duivel!’ zeide hij: ‘wat heeft dat te beteekenen? Een vreemdeling in de armen van Madzy!’

‘Hulp! in 's hemels naam,’ riep deze: ‘hulp! hij sterft! zoo gij vroome lieden zijt, helpt! en houdt den moordenaar vast! hij is door het gindsche kreupelhout gevlucht.’ - En bij het uiten dezer woorden wees zij in het boschje naar de zijde, welke Reinout was ingegaan.

‘Wie, wie is de moordenaar?’ vroegen terstond onderscheidene stemmen.

‘Wie! wie? - Zijn vriend, zijn wapenbroeder, die zwarte Italiaan!’

‘Reinout!’ riepen allen in verbazing uit; en verscheidenen snelden het boschje uit om hem na te jagen.

‘Ik ben hem wellicht dank verschuldigd,’ zeide Adelen, somber en bedaard, terwijl hij beurtelings de gelaatstrekken van Deodaat en die van

aant. Madzy, waarop eene bijna gelijke bleekheid was verspreid, bleef beschouwen.

‘Hij is nu dood,’ zeide Madzy, halfluid, op een toon van innige droefheid, die niet zonder bitterheid was: ‘hij zal u geen minnenijd meer baren.’

‘Madzy! mijn kind!’ riep Aylva, die inmiddels met verscheidene gasten genaderd was: ‘bedenk waar gij zijt en wat gij doet;’ en hij nam haar bij den arm om haar van dit treurtooneel te verwijderen.

Maar in dit oogenblik sloeg hijzelf een oog op de bevallige, doch thands wezenlooze gelaatstrekken des jongelings, en eene koude rilling, waarvan hij de oorzaak niet kon nagaan, doorliep zijne aderen. Schoon teergevoelig van aart, had hij den dood te dikwijls onder alle gedaanten voor oogen gehad, dan dat het gezicht van een lijk bij hem iets meer dan een gevoel van medelijden zoude hebben opgewekt; - doch hier bezielde hem eene ongekende gewaarwording: het was of de dolk van Reinout hem mede in 't hart getroffen had.

‘Is er geene hoop meer?’ vroeg hij, angstig op het lichaam starende.

‘Zoude hij nog te redden zijn?’ zeide Madzy, de gelegenheid haastig aangrijpende welke haar nog een oogenblik toevens vergunde. Zij legde de hand op zijn hart en na eenige oogenblikken van gespannen verwachting riep zij uit: ‘God lof! het slaat nog: een arts! een arts!’

‘Wat heeft er plaats gehad?’ vroeg de Graaf, driftig het moordtooneel naderende: ‘is het die elendige Fries, wiens dolk een mijner edellieden heeft durven zoeken?’ En zijn vorschend oog ondervroeg beurtelings Beaumont en Adelen.

Weemoedig schudde de eerste het hoofd: ‘niet deze,’ zeide hij, op Adelen wijzende: ‘de moordenaar is gevlucht. Maar het wordt tijd, dat lichaam naar eene meer geschikte plaats te vervoeren.’

Men voldeed aan dit voorstel: twee edellieden beurden den zieltogenden Deodaat van den grond op, en droegen hem naar het jachthuis, terwijl Beaumont het hoofd ondersteunde, en Aylva, door eene onwederstaanbare aandrift gedrongen, naast het lichaam bleef gaan, zonder de oogen van het doodsbleek gelaat te kunnen afwenden. Al de overigen volgden of omringden hen met zichtbare blijken van deelneming. Adelen alleen bleef terug met Madzy, die, toen het lichaam was opgenomen, het besef van haren toestand had terug bekomen, en snikkende was ter zijde getreden.

‘Wel hoe!’ zeide Seerp, zich voor haar plaatsende en haar met een honenden grimlagch aanziende: ‘volgt gij het lijk van uwen minnaar niet?’

‘Seerp Adelen! gij zijt wreed!’ was alles wat hare tranen aan Madzy toelieten te zeggen.

‘Minder dan gij,’ zeide Adelen, ‘die op den dag zelf dat gij mij trouw belooft, met een jongen lichtmis door het bosch gaat zwerven en mij door

aant. uw ontrouw het hart doorboort en erger wonden slaat dan uw boel ontfangen heeft. Ha! dubbelen dank ben ik dien Reinout verschuldigd, die mij zoo wél van pas gewroken heeft.'

'Gij behandelt mij onwaardiglijk,' zeide Madzy: 'gij miskent mij en den edelen jongeling, die...'

'Bloos niet, maar ga voort! - Welnu! die edele jongeling...?' herhaalde Adelen, op een bitsen toon, ziende dat de aandoening Madzy belette voorttegaan.

'Nu, ja dan,' zeide Madzy, hare vrouwelijke waardigheid geheel hernemende: 'waarom gebloosd? Hij voedde voor mij eene hopelooze liefde en kwam mij het laatst vaarwel zeggen. Ziedaar zijne eenige misdaad, zoo het al eene misdaad was: de mijne was, hem aangehoord te hebben; doch kon ik minder doen voor iemand, die wellicht morgen sterven zoude?'

'Voortreffelijk!' hernam Adelen: 'verdedig hem nog. - Wat mij betreft, ik weet genoeg: herneem de trouw die gij mij geschonken hebt en uw ring daarbij: ik begeer hem niet meer.'

Dit zeggende trok hij den ring, dien hij van Madzy ontfangen had van zijn vinger, verbrak dien tusschen de tanden en wierp de stukken voor de voeten der ongelukkige maagd, waarna hij haar snel den rug toekeerde en zich verwijderde, haar alleen latende in eene gemoedsgesteldheid, die zich beter laat gevoelen dan beschrijven.

Deze daad van Adelen, of liever de beweging waarmede hij die volbracht had, was niet zonder getuigen gebleven. De Gravin, verscheidene van hare aanzienlijke gasten en de stoet van edelvrouwen en juffers, die haar vergezelde, waren juist langs dezen weg komen aanwandelen om iets naders omtrent de ware toedracht der zaak te vernemen en hadden aan Adelens gramstorige bewegingen en aan Madzys bedrukte houding reeds half geraden, wat er gaande was.

'Het schijnt ons toe,' zeide de Gravin, 'dat die bruidegom zijne bruid niet zeer te vrede verlaat.'

'Mij dunkt,' zeide Oda van Wassenaar fluisterende tegen hare vriendinnen, 'dat hij niet kwalijk te vrede zijn moet, nu men hem met eenen slag van een medevrijer en van een doodvijand ontslaat.'

'Foei Oda! kunt gij nog spotten met den dood van dien goeden Deodaat,' zeide Ottilia, met tranen in de oogen.

'Ik beklaag den armen Ridder van ganscher harte,' hernam Oda: 'doch mijns bedunkens is die Friesche Roos nog meer te beklagen, die, op eenen dag, haren eenen minnaar vermoorden ziet, door haren bruidegom verlaten wordt en misschien haren derden vrijer ziet onthoofden.'

'Zoude het dan wezenlijk Reinout zijn,' vroeg Ottilia, 'die zulk eene laagheid begaan heeft?'

aant.

‘Noem het geene laagheid,’ viel Oda in: ‘waarlijk, ik zoude iemand wel liefhebben, die mij genoeg beminde om zijnen oudsten en trouwsten vriend aan zijne liefde opteofferen. Daar zoude geen van onze Hollandsche edelen, die karndemelk voor bloed in de aderen hebben, ooit toe komen.’

‘Goddank neen,’ zeide Ottilia: ‘gij zijt afschuwelijk, Oda! en ik spreek u heden geen woord meer toe.’

‘Gij hebt gelijk,’ zeide Oda: ‘ga liever die Friesche nuf opbeuren, die eergister avond zoo veel spels maakte en nu te kijken staat als eene boeremeid die hare eieren over den weg heeft laten vallen.’

Ottilia volgde dezen raad, of liever, de inspraak van haar medelijdend hart. De Gravin was Madzy voorbijgetreden, zonder schijnbaar eenige acht op haar te slaan; want de omstandigheden der verwonding niet volkomen wetende, en vermeenende, dat Madzy wel schuldig zijn kon, wilde zij hare waardigheid niet te kort doen door zich met haar intelaten. Ottilia daarentegen, altijd genegen het beste van iemand te denken, bleef achter, trad naar de arme verlatene toe, nam haar bij de hand en deed haar de weinig romaneske, doch in deze omstandigheden zeer natuurlijke vraag, of zij niet doodelijk ontsteld was en of zij reeds iets gedronken had.

‘Ik ben vermoeid,’ zeide Madzy, die hare knieën onder haar voelde knikken: ‘ik wilde zoo mogelijk wel een oogenblik neêrzitten.’

‘Neem mijn arm,’ zeide Ottilia: ‘en leun op-mij: wij zullen ons ginds op dat bankje neêrzetten, en Zweder zal u wat te drinken brengen, niet waar Zweder?’

Zweder was een neefje van Ottilia en diende als paadje bij de Gravin. Zoodra hij het verzoek zijner tante vernomen had, snelde hij als een pijl uit den boog vooruit om eenige verversching te halen, terwijl de beide Jonkvrouwen langzaam naar het boschje traden.

Met die hoffelijke bescheidenheid welke het kenmerk is van een goed hart en eene goede opvoeding, weerhield Ottilia zich, in spijt harer nieuwsgierigheid, van de bedrukte Madzy door eenige vraag te kwetsen, nam zwijgend met haar op den tuinbank plaats en drong haar iets te gebruiken van het water dat Zweder had aangebracht en waarin de knaap, die door zijne post gewend was vrouwen te bedienen, eenige droppelen van geest van hertshoorn gemengd had.

Na haren dank op eene hartelijke wijze te hebben geüit, gaf Madzy haar verlangen te kennen om huiswaart te keeren, en vroeg of er niet iemand aan den Heer van Aylva kon gezonden worden om hem te verzoeken haar derwaart te geleiden.

‘Ik zal mij gaarne met deze boodschap belasten,’ zeide Zweder: ‘ofschoon het mij altijd aangenamer ware de tijding van uwe komst dan van uw vertrek te brengen.’ Onder het doen dezer hoffelijke betuiging, welke hij

met al den zwier eens volslagen hovelings uitbracht, deed hij op eene bevallige wijze zijn toppermuts een halven cirkel in de lucht beschrijven en verwijderde zich. Dan, naauwelijks ter halver wege gekomen ontmoette hij de Gravin, die met haar gevolg van hare ontdekkingsreize terugkwam, in drok gesprek met Beaumont. Hij bleef des staan en wachtte eerbiedig af dat de stoet voorbij was getrokken.

‘Hebt gij eene boodschap, knaap?’ vroeg de Gravin, zijne houding opmerkende.

‘Ik ging den Heer van Aylva het verlangen der Jonkvrouw van Dekama overbrengen: zij wenscht te vertrekken.’

‘Ik wil het gaarne gelooven,’ zeide Beaumont, de schouders ophalende: ‘maar dat zal nu niet gaan, vrees ik.’

‘Jonkvrouw!’ vroeg intusschen Ottilia aan Madzy: ‘wilt gij niet op eene meer afgelegene plaats gaan zitten? Ik zie den hofstoet aankomen.’

‘O ja!’ antwoordde Madzy, opstaande en haastig haren arm nemende: ‘laten wij ons verwijderen.’

Maar reeds had zich een der Edelknapen van den stoet afgescheiden en de wijkende Jonkvrouwen ingehaald.

‘De Heer van Beaumont verlangt u te spreken, freule!’ zeide hij tot Madzy.

Deze gevoelde op deze taal eene trilling, welke haar geheele gestel in beweging bracht en werktuigelijk volgde zij, aan den arm harer geleidster, den bode van Beaumont.

De Gravin, nu beter onderricht en, hoewel nog niet zeker van Madzy's onschuld, echter iets dat naar medelijden zweemde met haar gevoelende, begreep het nu veilig te kunnen wagen om haar toetespreken: en na eenige weinige onbeduidende vragen, waarop Madzy naauwelijks in staat was antwoord te geven, zeide zij:

‘De Heer van Beaumont heeft iets met u te verhandelen, weshalve wij u zullen verlaten. Jonkvrouw van Naaldwijk! wij hebben u gemist. Uwe plaats is bij ons, zoo wij ons niet bedriegen.’

Ottilia kleurde en zuchtte, en met moeite eene traan verbergende, die haar bij dat openbaar verwijt in de oogen schoot, wilde zij zich weder bij den hofstort voegen; doch Madzy hield hare hand tusschen de hare vast.

‘Ik dank u,’ zeide zij: ‘gij voor 't minst weet medelijdend te zijn. Madzy Dekama zal u nooit vergeten. O! bloos niet en laat het u niet smarten, vriendelijk jegens mij te zijn geweest. Eene enkele traan, om mijnent wille gestort, zal u in uw ouderdom zoeter herinneringen geven dan al de hofgunst u bieden kan.’

Hier liet zij de hand van Ottilia varen: en geroerd en verlegen trad de Jonkvrouw van Naaldwijk tusschen hare gezellinnen terug.

aant.

‘Welnu,’ voegde haar Oda toe: ‘hebt gij u de fraaie predikatie wel in 't hoofd geprent, die ons dat Friezinnetje in 't bijzijn der Gravin heeft opgedischt?’

Beaumont had intusschen Madzy met de hem zoo eigene minzaamheid bij de hand genomen: en zoodra de hofstoet zich verwijderd had, vroeg hij haar op een vriendelijken toon, hoe zij het had. Madzy dankte hem voor zijne deelneming en gaf op hare beurt haar verlangen te kennen om zoo spoedig mogelijk met haren voogd te vertrekken.

Beaumont hield zich of hij haar niet begreep; en van onderwerp veranderende, verhaalde hij haar, dat de wond van Deodaat onderzocht was, en dat men, in afwachting van den wondheler, om wien men gezonden had, er een doek met olie van hertshooi op had gelegd, welk middel door den eerwaarden Abt van Sint Odulf als hoogst weldoende was aangeprezen. ‘De wond,’ voegde hij er bij, ‘is diep; maar men vleit zich nog dat er geene edele deelen geraakt zijn.’

Madzy gevoelde zich opgebeurd door deze tijding. Zij had naar den toestand des gewonden niet durven vernemen en de mededeeling van Beaumont was haar daarom dubbel welkom. ‘Wij hebben ons veel te verwijten,’ vervolgde deze, ‘dat wij u zoolang aan uzelve hebben overgelaten; doch wij meenden allen, dat uw bruidegom zich bij u bevond.’

‘Ik heb geen bruigom meer,’ zeide Madzy met eene ontstelde stem.

‘Is het dan waar?’ vroeg Beaumont: ‘indedaad, mevrouw de Gravin heeft mij iets verhaald van een onderhoud dat tusschen u plaats schijnt te hebben gehad... doch, vergeef mij, ik raak een onderwerp aan, dat mij niet betreft en voorzeker pijnlijk is voor u. Ook wordt het tijd, dat ik mijne boodschap doe. Uw waardige voogd wilde u gaan opzoeken; - maar hij was zelf zoo ontsteld over die noodlottige gebeurtenis, dat hij te naauwernood gaan kon. Hij heeft zich dit geval zoo sterk aangetrokken, als ik zelf konde doen, ik, die nog eene oude betrekking heb tot den goeden Deodaat. - Daar ik den last des Graven ongaarne door een hofbediende had laten volbrengen, heb ik zelf de vervulling daarvan op mij genomen, en kom u thands vragen, of gij krachts genoeg zoudt gevoelen om den moordenaar te zien? - Vergeef mij,’ vervolgde hij, den plotselingen schrik ontwarende, waarmede Madzy bevangen werd: ‘het zal wellicht heden nog niet nodig zijn; - doch gij alleen zijt bij het misdrijf tegenwoordig geweest, en uwe getuigenis is onmisbaar tot zijne overtuiging.’

‘Heden of morgen,’ antwoordde Madzy, ‘het zal er toch toe moeten komen, en waarom dan maar niet terstond? Mijne ziel is nu toch zoo zeer geschokt, dat eene pijnlijke gewaarwording te meer schier geen invloed meer op mij hebben zal.’

‘Ik geloof, dat gij recht hebt,’ zeide Beaumont, ‘maar in dat geval, wees

zoo goed, en leun op mijn arm. Het doet mij leed dat mijne genadige nicht u de hulp van hare Jonkvrouwen niet gelaten heeft... maar ik zal zorgen, dat gij na afloop van het verhoor eenige juffers tot uwe dienst hebt.'

aant. Zeventiende hoofdstuk

> Kom riddelijke man, door waan ten top gedreven,
> Ik eysch u voor de kling, te paarde of wel te voet.
>
> Luyken, *Duitsche Lier*

Toen Madzy meer dood dan levend door den Heer van Beaumont in de groote hal van het jachthuis werd ingeleid, gaf deze eene vertooning, welke schilderachtige groepen zoude hebben opgeleverd aan al wie haar met een onverschillig oog ware binnengetreden. Graaf Willem, wiens ontevredenheid en wrevel, door het wonden van een zijner gunstelingen en de verwarring hierdoor in zijn feest gebracht, niet waren verminderd, liep met een donkeren blik en de handen op den rug de gaanderij op en neder, gelijk een leeuw in zijne kooi. Zijne edellieden en dienaars stonden hier en daar verspreid, slechts fluisterend met elkander sprekende. In een dier groepen stond de Wapenkoning, op den hem eigen gewichtigen toon, doch niet luider dan juist nodig was om door zijn toehoorders verstaan te worden, zich te beklagen over de moeite, welke het geven zoude, indien Deodaat kwam te overlijden, om zijne begrafenis op eene behoorlijke wijze interichten, dewijl de adel des jongen Italiaans eene hoogst onzekere zaak was, en er bij velen nog twijfel bestond, of Graaf Willem wel recht had gehad Reinout en hem tot Ridders te slaan, zonder verlof van den Keizer. Over hem ontdekte men den Heer van Aylva, die gedwongen was geweest, de sponde des gekwetsten te verlaten, bij wien zich thands niemand bevond dan des Graven biechtvader, gereed om hem de diensten van zijn heilig ambt aantebieden, zoodra hij tot zijne kennis kwam. De waardige Olderman stond in diep gepeins verzonken en als verplet van droefheid. Wat verder zag men eenige Stichtsche edelen in een wel stil, doch driftig gesprek gewikkeld, terwijl hunne teekenen en gebaren, en de ongewisse, ja soms verontruste blikken die zij op den Graaf wierpen, te kennen gaven dat het onderwerp van hun gesprek belangrijk was. En geen wonder! zij hadden zoo even uit het Sticht tijding bekomen, dat men aldaar te wapen vloog en zich tot weêrstand bereidde, bijaldien de Graaf zijne voogdijschap over 't Bisdom met geweld wilde doen gelden. Kort bij hen stond Adelen alleen, tegen den muur geleund, den arm

aant. over een hertekop geslagen, die den wand vercierde, in diep gepeins verzonken en zijne oogen nu eens naar den zijgang slaande welke naar het vertrek des gewonden leidde, dan weder op den Graaf, en dan weder naar den moordenaar. Deze stond ongeboeid doch wapenloos aan het einde der zaal, omringd van eenige edelen en wapenknechten. Men had hem gegrepen op het oogenblik, dat hij reeds te paard gestegen was en zich tot de vlucht gereed maakte. Eene akelige bleekheid bedekte zijn gelaat; maar zijne gitzwarte oogen doorliepen de zaal en vestigden zich op de aanwezigen met eene uitdrukking van hoogheid, gelijk aan die welke men den gevallen aartsengel toeschrijft. Hij sloeg ze echter een oogenblik neder, en een vluchtig rood kleurde zijne wangen toen hij Madzy gewaar werd: doch hij herkreeg spoedig zijne vrijmoedigheid en bleef eenen zegepralenden blik op het meisje gevestigd houden.

Wat haar betreft, zij had hem, die zich in den meest verwijderden hoek der zaal bevond, niet dadelijk opgemerkt: en haar aandacht was terstond op haren voogd gevallen, die met een treurigen blik haar te gemoet kwam. ‘Madzy! Madzy!’ zeide hij zachtjens, terwijl hij weemoedig het hoofd schudde: ‘ik had de Roos van Dekama niet over zee moeten medevoeren!’ En terstond daarop den geschokten toestand van Madzy bespeurende, verweet hij zich de uitdrukking die hij gebezigd had en hielp Beaumont om haar te ondersteunen.

‘Meisje!’ zeide Graaf Willem, toen hij haar gewaar werd: ‘Wij hebben u hier ontboden om den moordenaar van Deodaat te herkennen. Is het de man die daar staat, welke de wond heeft toegebracht?’

Madzy hief de oogen op, maar bedekte die terstond met beide handen, toen zij den Italiaan gewaar werd. ‘O! uit deernis spaar mij!’ riep zij met eene angstvolle stem.

‘En welke noodzakelijkheid bestond er,’ vroeg nu Reinout op een trotschen toon, ‘om haar hier te doen verschijnen? Heb ik mijne euveldaad niet beleden. Ja! deze hand was het, die het verraderlijk hart doorboord heeft: en zoo zij den dolk des sluipmoordenaars gebezigd heeft, men bedenke, dat het haar niet vergund werd de ridderlijke lans te gebruiken.’

‘Het is genoeg!’ zeide Willem: ‘en wij behoeven de Jonkvrouw niet verder te ondervragen. Haar schrik op zijn gezicht en zijne volmondige bekentenis laten geen twijfel omtrent de misdaad over. Hij is echter Ridder en kan, als zoodanig, adelijke rechters vragen.’

‘Met verlof van uwe Genade!’ zeide Paypaert, ‘ik moet eerbiedig aanmerken, dat geene bescheiden betreffende de geboorte van dezen jongeling tot nog toe hebben bewezen, dat hem de voorrechten aan den adel verknocht kunnen vergund worden.’

Willem antwoordde niets; maar sloeg op den grijsaart een dier blikken,

aant. welke zoo veel willen zeggen als: ‘waar bemoeit gij u mede?’ - Vervolgens gaf hij last dat men den gevangene in den toren zoude sluiten en verwijderde zich, gevolgd door de genodigden.

Wat Madzy betreft, zoodra de hofstoet zich verwijderd had, wierp zij zich weemoedig om den hals van haren voogd en smeekte hem met haar een feest te verlaten dat zoo treurig begonnen was. Aylva drukte haar aan zijn hart: en zonder een woord te spreken begaven zich beide naar de stallingen, vanwaar zij zich weldra huiswaarts spoedden.

Intusschen zouden de wapenknechten Reinout voeren naar den toren boven het jachthuis, die hem tot tijdelijke gevangenis was aangewezen. Hij liep in hun midden, meer met den zegepralenden blik eens verwinnaars, dan met den wankelenden tred eens gevangenen. Toen zij de zijdeur intraden, welke den donkeren trap opende die naar boven leidde, bemerkte Reinout, dat iemand hem vrij onzacht tegen het lijf aan liep, en te gelijk voelde hij dat hem een dolk werd toegestoken, dien hij schielijk in zijn kleed verborg. Eene haastige wending met het hoofd deed hem Seerp Adelen herkennen, die zich van hem verwijderde.

Dit dienstbetoon volbracht hebbende, begaf zich de Fries naar de plaats waar het gastmaal gehouden werd. Maar reeds was iedereen gezeten en niemand scheen geneigd, plaats te maken voor den wreveligen Adelen, die, volgens de uitdrukking van Oda, de tafel rondliep gelijk een hengelaar, die langs den waterkant gaat en plaats zoekt om zijn aas uittewerpen, maar overal door hooge biezen verhinderd wordt. Eindelijk wist Adelen zich naast zijnen ambtgenoot van Sint Odulf te vervoegen, die reeds de vreemde voorvallen van den dag scheen vergeten te hebben, en met eene graagte, welke het vertragen van den maaltijd nog gescherpt had, bezig was eene geduchte bres te maken in eene paauwenpastei. Daar de Graaf in zich zelf gekeerd en te onvreden was, en de houding van de aanwezigen, bovendien door het gebeurde weinig gestemd tot vrolijkheid, zich na die des gastheers schikte, liep het feest vrij stil en droomerig af; en men scheidde vroeger dan men had voorgenomen, zonder dat eenige noemenswaardige gebeurtenis dien dag verder plaats greep.

Naauwelijks was de volgende morgen aangebroken, of eene talrijke menigte was weder op het *Zand* te Haarlem samengestroomd in afwachting van het tweegevecht, dat hun den vorigen dag, als een onverwacht schouwspel en om zoo te spreken op den koop toe, was toegezegd geweest. Wel liep er hier en daar een dof gerucht, dat de kampvechter des Graven gekwetst, of, volgens sommigen, gedood was geworden; doch daar niemand iets zekers van de zaak wist en de bezetting van de kampplaats op den bestemden tijd was verschenen, hechtte men weinig aan deze tijding. Intusschen dient de lezer te weten dat de Graaf zoowel als Beaumont bij de drokte welke de

staatsaangelegenheden zoowel als het gebeurde op de Vogelesang veroorzaakten, vergeten hadden de bezetting te doen afzeggen of eenen anderen kampvechter in de plaats van Deodaat te benoemen, terwijl Paypaert, (wiens geheele verbeelding werktuiglijk was en zich ten dezen alleen bepaalde tot de zorg dat alles voor zooverre hem betrof tot de krijtwerf gereed ware, zonder zich zoo verre uittestrekken om na te denken, of er wel een kampvechter komen zoude,) daarentegen zijne bevelen in dien zin gegeven had, als of er geen twijfel aan den voortgang van het gevecht bestaan kon. Hij vertoonde zich dan ook binnen het krijt, aan het hoofd zijner Herauten en trompetters, recht bezig om alles naar behooren te schikken: echter kon hij niet nalaten van tijd tot tijd het hoofd te wenden naar de zitplaatsen van den adel, welke grootendeels ledig bleven en slechts bezet werden door enkele edellieden van den omtrek, die nog onbewust waren van de gebeurtenis waardoor het kampgevecht onmogelijk gemaakt was.

'Die eeuwige treuzelaars!' mompelde de grijsaart bij zich zelven, met een ontevreden hoofdschudden: 'in mijne jeugd zoude men den tijd niet zoo onnut hebben laten voorbij loopen, wanneer er een kampgevecht te zien ware. Is het dan voor het vermaak van het gepeupel, dat men heden vechten zal? En is een strijd op leven en dood tusschen twee Ridders niet meer dan een hanengevecht?'

Het volk begon insgelijks te morren. 'Zoude er waarlijk niets van komen, buurman?' vroeg de wapensmid aan onzen vriend Claes Gerritz: 'en zoude ik voor nietmetal mijn blaasbalg laten roeren?'

'Bij Sint Gangolf!' antwoordde de Marktschrijver: 'ik wist wel dat mijne berichten goed waren: die lompe Fries heeft gisteren den Italiaan, met wien hij vechten moest, op het feest over hoop gestoken en is dadelijk tusschen vier muren geplakt. Het zijn gelukkig twee bloedzuigers van vreemdelingen minder.'

'Ja maar,' hernam de zwaardslager, 'het verwondert mij dan, dat al de Herauten aanwezig zijn.'

'Daar verstaat gij niets van,' zeide Claes Gerritz: 'tijd en plaats zijn bepaald, en al komt er geen mensch bidden, de priester moet daarom toch in de kerk zijn.'

'Het bevreemdt mij met dat al,' zeide de smid, 'dat onze Graaf eenen vreemdeling als dien Deodaat tot zijnen kampvechter verkozen heeft, als of er geene Hollandsche edelen genoeg waren, om dien Fries de les te lezen.'

'En is de Graaf niet zelf een vreemdeling?' vroeg Claes Gerritz: 'en kan men wel iets anders verwachten van al wat van gene zijde der wateren komt: Fries, Italiaan of Henegouwer, 't is al een pot nat.'

'Gij moet toch erkennen,' hernam de smid, 'dat de vorige Graaf veel voor ons gedaan heeft en den naam van den Goede ruim verdiend heeft.'

aant.

‘Nu! dan verkerft zijn zoon het dubbel,’ zeide de schrijver: ‘heeft hij ons niet bij zijn huwelijk over de veertig pond afgetroggeld, terwijl wij volgens het Privilegie van Koning Willem slechts twintig pond schuldig waren te betalen, even als bij de blijde inkomste. Maar de Magistraat is een hoop stoflikkers, en er moesten heele andere menschen aan het roer zitten,’ voegde hij er bij, den neus optrekkende en de borst hoog zettende.

‘Ik zie de onbillijkheid nog niet in daar gij van spreekt,’ zeide zijn buurman: ‘betaalt gij meer, gij geniet ook meer: en Haarlem is sedert dien tijd ook wel eens zoo groot geworden.’

‘En eens zoo arm, moogt gij er wel bijvoegen. Sedert Amsterdam met Holland vereenigd is, vaart er bijna geen schip meer uit Haarlem naar de Oostzee.’

‘Gij zijt een ondankbare klager, buurman! en brengen al die feesten ons geen rijkdom aan?’

‘Rijkdom? - Ja, aan de kroeghouders, die drank tappen, en de excijns smokkelen, en aan de wapensmids, die een dubbel getal knechts in 't werk stellen, en die ook wel een tiendubbel aandeel in de blijde inkomsten mochten betalen: althands zoo er een oorlog met Utrecht ophanden is, gelijk ik zoo even vernomen heb.’

‘Een oorlog met Utrecht!’ herhaalde de verheugde smid, zich de handen wrijvende: ‘eilieve, buurman! verhaal mij dat eens.’

Maar het was den Marktschrijver niet mogelijk zulks op eene verstaanbare wijze te doen. Een luid geschal en volksgejoel kondigde eindelijk de aankomst van een der kampvechters aan.

‘Daar is hij! daar is hij!’ riep de smid, den Stichtschen oorlog schier vergetende.

‘Wie is daar?’ vroeg de Marktschrijver, ontevreden.

‘De Friesche Ridder,’ antwoordde de smid: ‘dien gij achter de tralies geplakt hebt. Mij dunkt, uwe tijdingen zijn niet van de allerjuiste. Wie weet of die Ridder Deodaat, dien gij dood maakt, ook niet nog verschijnt.’

‘Maar is het waarlijk de Fries?’ vroeg Claes Gerritz, nog steeds ongelovig.

‘Ken ik dan de wapenrusting met de zilveren sterren niet, die ik zelf geleverd heb? En heb ik dien strijdbijl, die aan den zadelknop hangt, niet nog gister avond gescherpt en aan zijnen dienaar overhandigd?’

Het was indedaad Seerp Adelen, die geharnast het krijt was binnengereden en nu onbeweeglijk aan den ingang post vatte.

‘Ziedaar eene ongehoorde zaak!’ bromde Paypaert: ‘een der kampioenen is er, en er is nog geen Kamprechter: en de Graaf, die beloofd had, te komen! Het gaat mijn begrip te boven.’

‘Maar, Heer Wapenkoning!’ zeide een der Herauten: ‘mag ik vragen, of

er ook een misverstand plaats heeft? De andere kampioen is immers gisteren gekwetst en misschien al dood.'

'Even als of de Graaf niet voor eenen anderen zoude gezorgd hebben. Breek mijn hoofd niet met zulken zotteklap en ga naar stijl en gebruik aan gindschen Ridder vragen, wat hij hier verrichten komt.'

De Heraut zweeg, reed naar Seerp Adelen en volbracht zijne boodschap.

'Ik ben Seerp Adelen,' was het antwoord, dat vader Syard had opgesteld en waaraan Seerp Adelen een halve nacht besteed had om het zich in 't hoofd te prenten: 'en ik kom gewapend en te paard als eenen edelman betaamt, om eenen rechten kamp te wagen en mijne uitdaging gestand te doen, tegen Willem, Grave van Henegouwen en Holland; en ik neem tot getuigen van mijn goed recht aan, Onzen Heere, Onze Lieve Vrouwe en mijn Heere Sint Nicolaas. Ik verlang, dat gij mij mijn gedeelte van het veld, van den wind, van de zon en van alles wat oorbaar en noodzakelijk is, toestaat. En dat gedaan zijnde, zal ik mijn plicht doen, met de hulpe Godes, Onzer Lieve Vrouwe en van mijn Heere Sint Nikolaas: te voet of te paard, met al zulke wapenen als door de Kamprechters zal goedgevonden worden.'

Zoodra deze litanie aan den Wapenkoning was overgebracht, gaf deze last, dat de trompetters zouden blazen en dat de verweerder zoude uitgeroepen worden om namens den Grave van Holland en Henegouwen tegen Seerp Adelen optekomen. Maar vruchteloos klaterde het luide geschal door de lucht. Niemand beantwoordde de indaging.

'Men moet wachten,' zeide Paypaert: 'de verweerder moet den behoorlijken tijd van drie uren hebben: en is hij dan niet verschenen, dan kan de indager geacht worden aan zijne verplichting voldaan te hebben.'

Maar het eerste uur verstreek en het tweede ging mede voorbij, en niemand was nog aan den ingang van het krijt verschenen.

Het volk morde en mompelde luidkeels en woelde onvergenoegd over het plein dooreen. Nu eens ging er een gedeelte verveeld en knorrig van het plein af, maar keerde, even spoedig als het vertrokken was, uit nieuwsgierigheid weer terug: en schier elk bevond zich in dien toestand, waarvan meer dan een onzer lezers wellicht meermalen de onaangenaamheid van zal ondervonden hebben; dien toestand, waarin men verkeert, wanneer men, 't zij het begin van een lang beloofd vuurwerk, 't zij de ontknooping van een langdradig tooneelstuk, 't zij het toegezegd bezoek van eenen ouden vriend, die wegblijft, 't zij de aankomst eener *diligence*, die een ongeluk gehad heeft, wachtende, even onwillig is om langer te verbeiden, als om te vertrekken.

De jonge edellieden, welke langs de zitplaatsen heen en weder liepen, waren niet minder dan de oude Wapenkoning verontwaardigd over de schande, welke de Graaf zoude te lijden hebben, indien er zich geen kampvechter opdeed om zijn goed recht te verdedigen, en onderhielden zich reeds

aant. met warmte, en overluid over de noodzakelijkheid, dat, zoo niemand in het krijt verscheen, een hunner de plaats des uitblijvenden vervulde.

‘Bij den baard van Sint Bavo!’ riep de wapensmid, onverduldig: ‘zal die satansche Fries onzen Graaf en ons hier ongestraft blijven uittarten? Ha! zoo de oude Paypaert de kampwerf niet ontzeide aan al wat geen adelijk bloed in de aêren heeft, ik zou met genoegen eens binnenstappen, en dien hovaardigen ruiter voor de eer van Holland durven staan, zonder ander wapen dan mijn moker: en ik zoude wel willen zien of hij mij met zijn degen of heirbijl aan 't lijf zoude komen en of ik hem niet zoo plat zoude beuken als een haardplaat.’

‘Des te eerder,’ zeide Claes Gerritz, ‘dewijl gij het harnas zelf vervaardigd hebt, en dus best in staat zijt, de plaatsen te kennen, waar de minst deugdzame spijkers zitten.’

‘Oho!’ zeide de smid: ‘zoo Melis Courtz uit den Aanegang den kolder gemaakt had, nam ik aan er schub voor schub uitteslaan; - maar ik zet het den besten, eenige fout in een harnas te vinden, dat uit mijne smidse komt.’

‘Hei ho! meester helmslager!’ riepen op dit oogenblik de stemmen van ettelijke edellieden, die zich tusschen den volkshoop heen naar hem toedrongen: ‘hebt gij geen kuras voor ons gereed?’

‘Ik zoude u het beste, dat ooit uit mijne werkplaats te voorschijn kwam, voor niet leveren,’ antwoordde de vaderlandslievende smid, ‘indien hij die het aantrok dien snoever met voordeel bestreed; - maar bij alle duivels! de schelm zelf heeft den laatsten kolder dien ik vervaardigd heb aan zijn bast, en een deugdzaam harnas ook, dat beloof ik u. Ik wilde, dat mijn arm melaatsch ware geworden, toen ik er de nagels insloeg.’

‘Dat u de nikker hale!’ riepen de edellieden uit: ‘ongelukskind! waar zal men wapenen vinden? Hoor hem eens balken, den onbeschaamden Fries!’ - want Adelen, zoowel om de gemeente te tergen als uit verveling, liet niet af de kampplaats op en neder te rijden, al roepende: ‘Welnu! dappere Hollanders! laat gij u door eenen Fries uit het veld slaan? en is er niemand, die moeds genoeg heeft, de eer van uwen Graaf op te houden?’

‘Bij mijne ziel! ik bedenk daar iets!’ riep een der jonge edellieden uit: ‘laat ons naar de Sint Jans Heeren gaan; daar zijn zeker wapenen te vinden.’ - En allen, zich verwonderende van dien inval ook niet te hebben gehad, volgden hunnen medgezel naar het klooster in de Jansstraat. Maar toen zij daar gekomen waren, vonden zij hunne bedoeling reeds voorgekomen. Op het kloosterplein zat de eerwaardige Commandeur, Heer Hugo van Koukerk, reeds in volle wapenrusting te paard, omringd van zijne Ridders. Hij had de Gravin, welke reeds vroeg in den morgen naar 's Hage vertrokken was, uitgeleide gedaan (de Graaf zelf was op de Vogelesang blijven slapen) en had bij zijne terugkomst vernomen wat er op het *Zand* te doen was. Ter-

aant. stond was zijn besluit genomen geweest: hij had zich laten wapenen en was nu vaardig om de eer des Graven in den kamp te gaan handhaven.

Maar toen hij, aan het hoofd zijner Ridders en omringd door de verheugde edellieden, de groote Markt opreed, ontdekte hij aan het uitbundig gejuich der menigte, en aan het plotseling steken der trompetten, dat hij reeds in zijn oogmerk was voorgekomen, en dat een onbekende Ridder, in eene eenvoudige wapenrusting zonder blazoen of leuze het krijt was binnengereden. De Heraut, welke door Paypaert was afgezonden om naar den naam en de reden zijner komst te vernemen, kwam bij den Wapenkoning terug, met het bericht dat de kampioen die voor den Grave optrad hem ten opzichte van zijne bevoegdheid om gewapend te verschijnen volkomen voldaan had; doch om gewichtige redenen verlangde onbekend te blijven.

'Dit is alles nu schoon en goed,' zeide de Wapenkoning: 'doch wie zal het ambt van Rechter vervullen?'

'Die zwarigheid is licht uit den weg te nemen,' zeide een der Herauten: 'indien de Commandeur, die ginds komt aangereden, die taak wil op zich nemen.'

De voorslag, door de beide kampioenen mede goedgekeurd zijnde, werd aan Heer Hugo gedaan, die hem met bereidwilligheid aanvaardde en zich hierop, met twee zijner Ridders als bijstanders, binnen het perk begaf.

Seerp Adelen en de onbekende Ridder zich hierop elk aan eene zijde van het krijt begeven hebbende, steeg eerstgemelde af, lichtte zijn vizier op, en begaf zich, van twee Herauten vergezeld, naar een klein altaar, dat men voor den ledigen zetel des Graven had neergesteld en waarboven een geordende geestelijke een kruisbeeld hield. Hij legde hier den gebruikelijken eed af, en keerde vervolgens terug: - waarna de verweerder hetzelfde deed, met dit onderscheid alleen, dat hij zijn aangezicht niet ontblootte. De priester vertrok hierna met zijn altaar en de Kamprechter een wenk aan Paypaert gegeven hebbende, deed deze den gewonen uitroep: 'doet uw plicht!'

Terstond sprongen beide kampioenen te paard en namen hunne lansen uit de handen hunner schildknapen aan.

'*Laissez aller!*' riep nu de Kamprechter, zijn handschoen in het strijdperk werpende. '*Laissez aller! Laissez aller!*' - De trompetters bliezen; en de beide Ridders reden op elkander aan.

De schok der strijders was geweldig en scheen met een gelijk voordeel aan beide zijden gepaard te gaan. De lans van Adelen was met zooveel krachts aangekomen, dat zij in splinters stoof, en dat het paard des onbekenden Ridders stortte; maar de Fries was niet gelukkiger geweest en geheel en al door zijne weerpartij uit den zadel gelicht, ja een eind weegs geworpen, terwijl zijn ros het veld overholde.

De vreemde Ridder, zich niet zonder moeite van onder zijnen klepper

aant. hebbende opgewerkt, rukte den strijdbijl los, die aan den zadelknop hing, en kwam te voet op zijnen tegenstrever aan, die insgelijks was opgestaan. Doch ziende, dat Adelen geen ander wapen had ter zijner verdediging dan het brok zijner lans, bleef hij staan.

'Ga uw strijdbijl halen,' zeide hij: 'onze wapenen zijn niet gelijk.'

Adelen boog het hoofd en wachtte zijn schildknaap af, die, na het voortvluchtige paard te hebben opgevangen, het wapentuig had losgemaakt en het nu aan zijnen Heer kwam terug brengen.

Luid waren de toejuichingen, welke de vergadering den verweerder toe-zwaaide wegens zijne edelmoedige handelwijze: ofschoon velen het eenigzins gewaagd van hem oordeelden, dat hij zich niet bediend had van het voordeel, bij het eerste treffen voor hem ontstaan; want nu de beide Ridders te voet waren, en op elkander toetraden, was het duidelijk te bespeuren dat de Fries vrij wat grooter en kloeker was dan zijn bestrijder, aan wiens langzamen en eenigzins moeilijken gang men buitendien zien kon, dat hij de eerste jeugd reeds voorbij was.

Echter aan de behendige wijze waarop hij de eerste slagen, welke Adelen hem met zijn heirbijl zocht toetebrengen, wist afteweeren, ontwaarde men, dat hij door bedrevenheid vergoedde, wat hem wellicht aan kracht ontbrak, en men begon den strijd als meer gelijk te beschouwen. Met onverflaauwde vaart en snelheid deed Adelen zijn heirbijl zonder tusschenpozen rondzwieren: en de minst geweldige van zijne slagen ware genoegzaam geweest om zijnen tegenstander te vellen, indien deze niet de grootste voorzichtigheid in het werk gesteld en zich alleen bij de verdediging bepaald had. De vreemde Ridder bleef staan gelijk eene rots, *mediis tranquillus in undis*; terwijl Adelen om hem heen draaide even als een belegeraar, die eene vesting, nu van deze, dan van gene zijde zoekt te verrassen. Nadat echter dit gevecht eene geruime poos geduurd had, begon de onbekende te bespeuren dat de aanval zijns weerpartijders niet meer zoo heftig was als in 't begin, en zijne slagen ongewisser en minder geweldig nedervielen: ook het volk merkte dit op; en de angstvolle stilte, waarmede men tot nu toe den bangen strijd had gadegeslagen, maakte op eenmaal plaats voor luide kreten van aanmoediging, tot den verweerder gericht.

'Beuk er nu op!' riep de wapensmid, wiens stentorstem boven alles heen weergalmde: 'de Fries verflaauwt! Neem het oogenblik waar, eer hij zijne krachten terugkrijgt. Val aan! val aan!'

Doch hij, aan wien die raad gegeven werd, scheen er voor als nog geene ooren naar te hebben, 't zij dat hij zijnen vijand sparen, 't zij, dat hij zijne goede kans niet in de waagschaal wilde stellen; of wel omdat hij zijne bedrevenheid in het hanteren der wapenen door een beslissend feit wilde toonen. Hij werd geen aanvaller; maar bleef het er op toeleggen, om door zijne on-

aant. verzettelijke bedaardheid den feilen Fries af te matten en van zijn stuk te brengen. Eindelijk, ziende dat Adelen, hijgende en vermoeid, slechts in den blinde begon toeteslaan, nam hij het geschiktste oogenblik waar, onderschepte zijns vijands bijl met de zijne, zoodat de beide moordtuigen aan elkander haakten: en met snelheid zijne linkerhand naar het midden van den steel brengende, terwijl de rechter den greep neerwaart drukte, deed hij het wapen van Adelen uit deszelfs handen en over het slagveld vliegen: eene daad van behendigheid, welke een algemeen en uitbundig hoezee* deed ontstaan.

Razend van spijt, dat hij zich zoo onvoorziens ontwapend zag, trok Adelen zijn dolk, en wilde op zijne tegenpartij toespringen; maar de bijstanders des Kamprechters reden dadelijk tusschen beide en de Commandeur verklaarde, dat de Fries zijne neêrlaag behoorde te erkennen, daar het slechts van zijne weêrpartij had afgehangen, hem, toen hij ontwapend was, ter aarde te vellen.

Dan op datzelfde oogenblik werd de aandacht der menigte op nieuw gewekt door de komst van een aantal ruiters, aan wier hoofd zich de Graaf zelf bevond, die hunne schuimbekkende en hijgende rossen het strijdperk binnendreven. Ten einde de oorzaak hunner verschijning op dit oogenblik optehelderen, zal het nodig zijn, dat wij eenige stappen in ons verhaal terugtreden.

* En geen *hoera!* zoo als men tegenwoordig in alle liedjens en nieuwsbladen leest, en zelfs door krijgslieden hoort uitgalmen, als waren wij Kozakken geworden, en als had niemand het uitmuntend puntdichtje gelezen van den voortreffelijken Staring, dien kernachtigste onzer hedendaagsche dichters.

aant. Achttiende hoofdstuk

Lodewijk:
Maar wy moeten van den waard,
Daar wy logeeren, nu vertrekken naar een ander.
Jan:
Dan is het nodig, dat ik ook mijn kleed verander.

Langendijk, *Het wederzijds huwlijksbedrog*

Na den afloop van het feest op de Vogelesang was de Gravin met het grootste gedeelte van den hofstoet naar Haarlem gekeerd, ten einde van daar met het aanbreken van den volgenden dag naar 's Hage optebreken. De Graaf, het noodzakelijk oordeelende, zijne vazallen bijeen te roepen en de goede gezindheid der steden te polsen betreffende eenen oorlog met het Sticht, had bepaald dat het gansche hof zich weder naar de hofplaats begeven zoude. Hij zelf was echter met Beaumont, Naaldwijk, Teylingen en Harcourt op het jachthuis gebleven en had er den avond in gewichtige beraadslagingen doorgebracht, het oogmerk hebbende, om den dag daaraan, na alles verricht te hebben, wat nog te doen stond, zich naar 's Hage te begeven.

Hiertoe behoorde in de eerste plaats het antwoord, dat hij nog aan de Friesche afgevaardigden schuldig was. Hij was moede van de rol die hij ten hunnen opzichte gespeeld had en van de verkeerde uitwerking die zijn stelsel van welwillendheid had te weeg gebracht: hij achtte zijne waardigheid gekrenkt en had daarom den raad zijner gunstelingen in den wind geslagen, die hem vergeefs voorstelden, dat het, nu men een oorlog met Utrecht in den zin had, van dubbel belang was geworden de Friezen te winnen en zich geen twee vijanden voor éénen op den hals te halen. Deze raadgeving deed hij bij Willem eene juist tegenovergestelde uitwerking dan men bedoelde; want hij behoorde tot die menschen, welke somtijds uit vrijen wil, maar nooit door dwang of uit nood inschikkelijk zijn: en het was ten gevolge van zijn in dezen genomen besluit, dat hij 's morgens bij zijn ontwaken dadelijk last gaf, de Friesche Heeren te ontbieden.

Naauwelijks was de dienaar, aan wien hij dit bevel gegeven had, vertrokken, toen de Heer van Teylingen met een vervaard gelaat kwam binnengetreden en hem meldde dat Reinout ontsnapt was uit de gevangenis waar men hem in gezet had.

aant.

‘Onmogelijk!’ riep de Graaf uit: ‘of hebben die ezels de grendels niet gesloten?’

‘Ik zelf heb het ook onmogelijk genoemd,’ zeide Teylingen: ‘want de deur van het kamertje was zoo wel voorzien, dat zij niet kon geopend worden zonder de wachters te wekken: ook is daaraan niet geraakt; - en uit het venster heeft hij niet kunnen wegkomen ten zij hij vleugels had als een vogel.’

‘Hij kan zich aan een touw of saamgeknoopte lappen hebben laten afglijden.’

‘Men zoude dan dat touw hebben gevonden; maar het eenige wat men ontdekt heeft is eene scherpe gleuf, die van het venster af tot op den grond toe doorloopt, even of zij met de punt van een mes of dolk in den muur ware gesneden. Hulp van buiten heeft hij niet gehad, want men ziet geene andere voetstappen in het zand dan de zijne, die wat verder op het gras weêr verloren raken.’

‘Zonderling! - maar dewijl hij toch gevlucht is, mag ik lijden, dat men hem niet terugvange; want hij heeft mij altijd trouw gediend en het zoude mij spijten indien hij om een driftig oogenblik zijn leven verbeuren moest. - Verzoek den Heer van Beaumont bij mij te komen.’

Dit laatste bevel was gericht tot eenen paadje, die in het voorvertrek wachtte en die eenige oogenblikken daarna terugkeerde met de boodschap, dat de Heer van Beaumont niet te vinden was.

‘Hoe!’ zeide Willem, met bevreemding: ‘is hij reeds zoo vroeg uitgegaan? hij weet, dat wij hem spreken moeten.’

‘Ik meen te weten,’ zeide de paadje, ‘dat hij heden morgen den gewonden Ridder vroegtijdig bezocht heeft en kort daarna eenen renbode van Haarlem gesproken, waarna hij terstond vertrokken is. Zelfs zijne schildknapen zijn niet meer te vinden.’

‘Onbegrijpelijk! of, is hij misschien den voortvluchtige achterna? - Maar, zeg, hoe is het met den gekwetste?’

‘De arts is zoo even bij hem geweest en geeft hoop.’

‘Misschien kent Deodaat de reden van dat overhaast vertrek. Wij willen hem in persoon bezoeken en naar zijn toestand vernemen.’

Met deze woorden rees de Graaf op en begaf zich met Teylingen naar den gewonde, wien hij volkomen bij zijne kennis vond en verkwikt door eenige uren sluimering. Na een kort onderhoud over zijn toestand vroeg hem Graaf Willem of hij ook de oorzaak kon gissen, waarom Beaumont zoo overhaast vertrokken was.

Deodaat ontzette op deze vraag. ‘Goede Hemel!’ zeide hij: ‘ik herinner mij over den kamp te hebben gesproken, dien ik heden tegen den Fries had moeten voeren: en te hebben gevraagd, wie in mijne plaats gekozen was om Adelen te bevechten.’

aant.

‘Die onbeschaamde Fries zal toch niet in het krijt zijn gekomen,’ zeide de Graaf: ‘wetende dat zijne weerpartij buiten staat was daar te verschijnen.’

‘Licht mogelijk,’ merkte Teylingen aan: ‘en wanneer ik alles wel overdenk, herinner ik mij, dat Paypaert gister avond aan zijne Herauten bevel heeft gegeven, met zonnenopgang te Haarlem te zijn.’

‘Bij Sint Japik!’ riep de Graaf, opspringende: ‘en waarom heeft niemand ons daarvan verwittigd? Zoude waarlijk onze oom de dwaasheid hebben gehad van naar Haarlem te gaan om zijn post als Kamprechter waartenemen bij een gevecht dat geene plaats kan hebben.’

‘Dit ware minder erg,’ zeide Teylingen, ‘dan dat die trotsche Fries zonder tegenpartij in het krijt verscheen.’

‘Gij hebt gelijk, Teylingen! Spoedig, spoedig van hier. Dit moet nader onderzocht worden.’

Doch hij was naauwlijks in de groote hal gekomen, toen hij den dienaar ontmoette, die de afgevaardigden was gaan ontbieden. Deze bevestigde zijne vrees door hem te berichten, dat een der knapen van den Heer van Aylva hem had verhaald, hoe Seerp Adelen 's morgens in volle wapenrusting naar Haarlem was gereden.

‘Adelen te Haarlem!’ riep de Graaf, terwijl hij bij al de Heiligen uit den almanak vloekte: ‘onze eer is verspeeld indien wij zijne uitdaging onbeantwoord laten. - Een paard! wapens! en laten de schildknapen opzitten.’

‘Uwe Genade!’ riepen Naaldwijk en Teylingen uit één mond: ‘laat mij den Fries bevechten.’ ‘Ik ben Maarschalk van Holland!’ riep de eerste: ‘het komt mij toe, die eer te genieten.’ ‘Ik ben een verwant van het Hollandsche Huis,’ zeide de tweede. ‘Ik ben een Henegouwer,’ zeide Harcourt, mede toesnellende. De Graaf ging voort met zich te wapenen, zonder eenig antwoord te geven.

‘Het betaamt ons,’ zeide hij eindelijk, toen hij gereed en te paard gestegen was, ‘het betaamt ons zelve, de beledigingen te wreken, die ons worden aangedaan. Voort! voort naar Haarlem! Ieder oogenblik is kostbaar.’

En vliegens reed hij voort, op een afstand door zijn Edelen gevolgd. Onder weg kwam hij Aylva en den Abt tegen, die naar de Vogelesang trokken. Zonder op te houden schreeuwde hij hun toe: ‘gij waant ons ongestraft te kunnen tergen; maar wij zullen 't u verleeren.’

Aylva hield zijn paard op, bevreemd over dezen uitroep, welke hem door Naaldwijk, die kort daarop volgde, verklaard werd.

‘Helaas!’ zeide de Olderman, ‘het is wel tegen onzen zin en buiten onze voorkennis, dat Adelen heden morgen naar Haarlem is vertrokken. Hadden wij kunnen veronderstellen, dat hij die dwaasheid zoude hebben begaan, wij hadden gepoogd hem daaraf te brengen. Intusschen, hoe kan de Graaf

den Abt en mij zulks ten kwade duiden, daar wij terstond iemand naar de Vogelesang gezonden hebben om den Grave bericht te geven van het voorgevallene.'

'Wij hebben niemand gezien,' zeide Teylingen.

'Deze knaap heeft mij echter gezegd,' zeide Aylva op Feiko wijzende, die hem volgde, 'dat hij den Heer van Beaumont had gesproken.'

'Zoo is 't,' zeide Feiko, 'en die Heer heeft mij twee groot gegeven, met last van terstond terug te keeren en met niemand meer te spreken.'

'Dat zal het zijn,' hervatte Teylingen: 'nu is de zaak duidelijk: spoedig voort! misschien is de edele Graaf reeds het slachtoffer van zijn ijver.'

En hunne rossen des te vuriger aansporende, reden zij voort, door Aylva vergezeld. De Abt oordeelde het wel voorzichtiger, om, wat hem betrof, huiswaarts te keeren en zich niet bij dien wilden hoop te wagen; maar zijne merrie scheen niet van dat gevoelen en voerde hem zijns ondanks mede. Te Haarlem eerst haalden zij den Graaf in, die zich in de buitenstallen van een versch paard had voorzien om niet met een vermoeid ros in het strijdperk te verschijnen: en zoo kwamen zij gezamenlijk op het *Zand*.

'Oom! Oom! was dat wel van u gehandeld,' zeide Graaf Willem, van 't paard springende en den overwinnaar omhelzende.

'Stil! stil!' zeide Beaumont: 'wat ik deed heb ik voor de eer van ons huis gedaan; maar niemand behoeft immers te weten, dat ik als een jonge spring-in-'t-veld mijn grijzen kop tegen het hair- en hersenlooze hoofd van dien Fries gewaagd heb!'

En met deze woorden steeg hij te paard, met oogmerk om zich aan de oogen der menigte te onttrekken. Maar zijn naam, die eerst zachtjens van mond tot mond was overgebracht, werd nu overluid met blij gejuich door het volk herhaald.

'Hoezee voor Beaumont!' riepen zij allen: 'Beaumont! Beaumont!'

'Oom!' zeide de Graaf, 'zoo komt gij er niet af. Geheel Holland mag en moet weten wat wij aan u verschuldigd zijn. Vergun ons uw schildknaap te wezen.'

Met deze woorden gespte hij den helm des ouden krijgsmans los: en toen de toeschouwers het achtbaar gelaat zagen, waaraan de hitte van het gevecht de kleur der jeugd hergeven had, en die lokken, in 't veld vergrijsd, steeg de jubeltoon al hooger en hooger.

'Kom aan, dewijl het eenmaal zoo zijn moet,' zeide Beaumont, het krijt aan 's Graven zijde rondrijdende en overal met minzaamheid groetende: 'de beer moet wel rondgeleid worden, nu hij zijne kunsten vertoond heeft. Alles wel beschouwd, zal het uwe schuld zijn, waarde Neef! indien ik heden kou vat.'

'Dat zal in der eeuwigheid niet gebeuren,' zeide Willem, met zijn mantel

aant. de kruin des grijzen helds bedekkende: ‘maar beken oom! dat zoo gij als goede bloedverwant gehandeld hebt, gij u tevens als een oproerig onderdaan hebt gedragen, door een kamp te wagen zonder onze toestemming.’

‘De tijd veroorloofde mij niet, die te vragen,’ antwoordde Beaumont: ‘en al had ik tijd gehad, ik had nog gezwegen uit vrees dat u zelven de lust mocht bekropen hebben van eene lans te breken. Daarom heb ik ook Aylvaas dienaar, die mij de tijding brengen kwam, terstond weer weggezonden en in 't voorbijgaan eene wapenrusting bij den Jonker van Oud-Teylingen* geleend, die, ofschoon hij ze zelf niet meer gebruiken kan, altijd een kabinetje van wapenen uit al de waerelddeelen bewaart.’

‘Alles nu in zooverre voorspoedig afgeloopen zijnde’ zeide Graaf Willem, ‘geloven wij best te doen met hoe eer hoe beter naar 's Hage te vertrekken, maar eerst moet ik nog die Friezen hun afscheid geven en het hun doen heugen, dat zij mij beledigd hebben.’

Na dienaangaande zijne bevelen te hebben gegeven, reed Graaf Willem met de zijnen onder de herhaalde kreten des volks het perk uit en begaf zich naar het Sint Jans klooster, terwijl een zijner dienaren aan Aylva en den Abt den last overbracht van hem aldaar te volgen en zich daarna met dezelfde boodschap vervoegde bij Adelen, die zich nog altijd op de plaats bevond, waar hij door Beaumont was overwonnen geweest. Somber in zich zelf terug getrokken stond hij daar, de armen over elkander geslagen en met een gelaat waarop spijt over zijne nederlaag en tevens een hooghartigen trots te lezen waren, niet ongelijk aan dien, welke een scholier, die zich reeds man gevoelt, aan den dag legt, wanneer hij door zijn meester getuchtigd werd. Hij verwaardigde 's Graven bode met geen antwoord; maar zijn schildknaap roepende, ontdeed hij zich van zijn helm: en de muts, waarmede hij dien verwisselde, diep in de oogen drukkende, ging hij met zijne mede afgevaardigden naar het klooster.

Zij vonden er den Graaf in een klein spreekvertrek, slechts van weinige getrouwen omgeven. Toen zij binnen waren getreden, wierp Willem hun een norschen blik toe en sloeg terstond de oogen weder op den grond, haastig sprekende en strak voor zich ziende even als iemand, die, eens een besluit genomen hebbende, niets wil zien noch hooren dat hem in het uiten van hetzelve zoude kunnen verhinderen.

‘Mijne Heeren van Friesland!’ zeide hij, ‘de zaken van dit Graafschap vereischen ons vertrek naar 's Hage. Vooraf echter achten wij het betamelijk u ons laatste besluit mede te deelen. Wij kunnen in geene voorwaarden of schikkingen komen met ongehoorzame onderdanen. Indien gij ons terstond uit naam der edelen en steden van Friesland hulde wilt doen als uwen wetti-

* *Oud-Teylingen*, bij de Vogelesang, niet te verwarren met *Teylingen* bij Sassenheim.

aant. gen Heer, zal het gebeurde vergeten en vergeven zijn: - Zoo niet, dan is uwe verdere tegenwoordigheid hier onnodig, en zult gij u niet later dan op den dag van morgen naar huis begeven en uwen lastgevers bericht brengen, dat zij eerlang onze nadere bevelen ontfangen zullen.'

Dit gezegd hebbende, vestte hij op Aylva eenen doordringenden blik, om de uitwerking zijner woorden te zien. Zonder van zijn stuk gebracht te zijn, antwoordde de Olderman met waardigheid:

'Graaf! het vrije volk van Friesland zoude uwe Genade met welgevallen tot zijnen beschermheer en bondgenoot aannemen: maar het ontfangt van niemand bevelen dan van den Keizer, zijnen wettigen Heer. Wij willen uwe wenschen niettemin aan onze lastgevers overbrengen.'

'Wat de erfdochter van Dekama betreft,' vervolgde de Graaf, als of hij op de woorden van Aylva geen acht had geslagen, 'wij willen haar in het Rhijnsburger klooster eene veilige verblijfplaats verschaffen, tot wij een echtgenoot, harer waardig, gevonden hebben. Onze bevelen zijn daaromtrent gegeven. Gij kunt zonder haar vertrekken.'

'Graaf!' riep Aylva verontwaardigd uit: 'gij zoudt...'

'Laat hem,' zeide Adelen, hem in de rede vallende: 'zij is niet beter waardig dan eenen pluimstrijker des dwingelands te huwen.'

'Wat u betreft, Seerp Adelen!' zeide Willem: 'wij hebben u reeds meer vergund dan met onze waardigheid strookt: wij hebben uwe onbeschaamde taal herhaalde reizen met geduld aangehoord en uwe uitdaging aangenomen; maar na de gunst moet ook het recht zijne beurt hebben. Wij hadden u als overwonnenen buiten het krijt kunnen laten werpen, uw wapenen doen aan stukken slaan en u vervallen van uwen Adel verklaren; maar wij vergenoegen ons met uwe sloten, landgoederen en bezittingen verbeurd te verklaren, en u voor eeuwig uit onze Staten te bannen. Dank het vrijgeleide dat de wetten van het tornooispel u schenken, zoo wij uwe oproerige handelingen niet met den dood straffen, dien zij verdienden.'

'Ik zal afwachten,' zeide Adelen, met meer bezadigdheid dan hem gewoonlijk eigen was, en op een toon, die naar spotternij zweemde, 'wanneer uw zendelingen van mijn erfgoed bezit komen nemen, ten einde hen naar behooren te ontfangen.'

Maar de Graaf had deze schampere taal niet meer gehoord: zich zonder verdere groete omwendende, had hij met de zijnen het vertrek verlaten. In 't heengaan echter kon Beaumont niet nalaten, de hand van Aylva te drukken: 'helaas!' fluisterde hij hem in: 'wat ik gevreesd heb is bewaarheid geworden: de breuk is onherstelbaar: en zoo wij elkaêr terug zien, zal het niet dan op het slagveld zijn.'

'Hij dwingt ons daartoe,' zeide Aylva: 'welnu! het zal zijn, zoo als het den Hemel behaagt.'

Zoodra de Graaf met de zijnen het klooster verlaten had, namen ook de drie afgevaardigden de terugreize aan. De Abt toch was nog buiten adem van zijn gedwongen rid naar Haarlem, en niet in staat geweest een woord uit te brengen: Adelen was te zeer vervuld met denkbeelden van spijt en wraak, om acht te geven op zijn ros en liet de teugels achteloos hangen: Aylva huiverde op de gedachte eener ontmoeting met Madzy en zat op middelen te peinzen om haar aan 's Graven dwang te onttrekken. Intusschen had hij, indachtig aan Willems gezegde, dat er de nodige bevelen waren gegeven om Madzy den terugtocht naar Friesland te beletten, den getrouwen Feiko vooruitgezonden, met last om alles tot een spoedig vertrek in gereedheid te brengen.

Men vond dan ook bij de aankomst alles in rep en roer. Adelen, verklarende, dat hij zich met het besluit ten opzichte van Madzy niet verkoos te bemoeien, en dat het hem volkomen onverschillig was of zij naar Rhijnsburg dan naar Friesland trok, begaf zich terstond naar zijn vertrek: de Abt viel van vermoeidheid in de eerste stoel de beste neder en vond zich onbekwaam en buiten staat om eenig advies te geven; zoodat Aylva begreep vader Syard te laten roepen, ten einde met hem over de zaak te raadplegen. Wat Madzy betrof, hij wilde haar niet nodeloos verontrusten, alvorens men een stellig besluit genomen had.

Nadat de monnik de zwarigheid vernomen had, bleef hij een wijl in ernstig gepeins staan en gaf toen te kennen dat hij wel een middel zoude kunnen voorstellen, waardoor Madzy op eene vrij zekere, wijze aan des Graven gezach ontrukt werd; doch dat hij beducht was dat Madzy er niet in zoude toestemmen.

‘Laat hooren!’ zeide Aylva: ‘al ware uw middel onuitvoerbaar, het kon ons misschien op den weg brengen om iets beters uit te denken.’

‘Welnu!’ zeide de monnik: ‘volgens mijn voornemen zouden wij allen ons dezen avond aan boord begeven en morgen met het aanbreken van den dag het Sparen uitzeilen. De Jonkvrouw zoude inmiddels, slechts van een dienaar vergezeld, en beide in eene geschikte vermomming, om geen argwaan te verwekken zich van hier over Utrecht naar Harderwijk begeven, alwaar wij haar met het vaartuig zouden wachten.’

‘Ziedaar juist wat ik ook zoude aangeraden hebben,’ zeide de Abt, al hijgende en blazende: ‘indien mij de vermoeidheid niet had belet te spreken.’

De Olderman overdacht een wijl het voorstel: ‘het middel is gewaagd,’ zeide hij eindelijk: ‘maar ik geloof, dat het slagen kan. Intusschen moeten wij de gedachte der Jonkvrouw er over vernemen.’

‘En wel terstond,’ hernam vader Syard: ‘want zoo het aangenomen wordt, dient het dadelijk ten uitvoer te worden gebracht.’

Beide begaven zich hierop bij Madzy, welke zij in dien droevigen staat

aant. van neêrslagtigheid vonden, waarin men volkomen bereid is, zich als een kind te laten leiden en eiken raad te volgen, niet omdat hij ons verstandig toeschijnt, maar omdat ons alles even onverschillig is. ‘Zoo mijn waarde voogd begrijpt,’ zeide zij, ‘dat ik op deze wijze reizen moet, heeft hij slechts te bevelen: - alleen moet ik weten, aan wiens geleide ik zal worden toevertrouwd.’

‘Ziedaar juist de grootste zwarigheid,’ zeide Aylva: ‘de goede Feiko is trouw en wakker genoeg; maar hij is nimmer buiten Friesland geweest: hij is den weg en de zeden des lands niet kundig en zijn tongval zoude hem spoedig verraden. Eenen leidsman uit den omtrek kunnen wij niet vertrouwen.’

‘Indien de Jonkvrouw zich aan mijne zwakke bescherming durft toevertrouwen,’ zeide vader Syard, ‘zal het mij wellicht gelukken, haar, met behulp onzer Lieve Vrouwe en van Sint Odulf mijnen patroon, in veiligheid te geleiden waar zij wezen moet.’

Dit aanbod werd dankbaar aangenomen: en zoo ras de Abt aan vader Syard het gevraagde verlof verleend had tot de reize, en de nodige *dispensatie*, om het geestelijk kleed voor een korten tijd af te leggen, ontvouwde de monnik zijn plan nader aan Aylva, en, het nodige geld van den Olderman ontfangen hebbende, verliet hij het klooster.

Hij kwam echter weldra terug, doch schier onkenbaar voor zijne beste kennissen. Een buis of jak, van eene stoffaadje welke men te dier tijd met den naam van *graauwen ezel* bestempelde, hing hem om 't lijf: zijne beenen staken in twee zware modderlaarzen met omgeslagen randen. Een blaauwe kaper die vastzat aan eene soort van pelgrimskraag, welke hem tot even over de schouderen viel, bedekte zijn hoofd en een groote breedgerande hoed hing hem om den rug. Onder den arm droeg hij een pakje, waarin zich een boerinnengewaad bevond, dat voor Madzy bestemd was. Hij had zich deze beide vermommingen in de hut des boschwachters aangeschaft. Elske, die nu de hoop had opgegeven van haren man terug te zien, had aan den monnik op zijn verzoek de daagsche kleêren van Walger en haar zondags-pak voor eene ruime beloning afgestaan en zich tevens verbonden dezen verkoop althands een paar dagen geheim te houden.

Zonder een woord te spreken, had Madzy zich van hare vercierselen ontdaan en de nederige kleedij aangetrokken, welke voor haar bestemd was: en het was eerst toen zij afscheid van haren voogd nam, dat zij haar somber stilzwijgen afbrak met de naauwelijks hoorbare vraag: ‘weet gij iets van den armen gewonde?’

‘Hij leeft!’ antwoordde Aylva: ‘en God geve hem een spoedig herstel! Maar, mijne lieve!’ vervolgde hij, toen hij haar de blaauwe oogen erkentelijk ten hemel zag opslaan: ‘gij moet hem vergeten; want hij leeft niet voor u. Het is slechts aan eenen Fries, dat de dochter van Sjoerd Dekama hare hand

aant. moet wegschenken: en zoo Adelen een zoo onwaardeerbaren schat verstoot, er zullen er anderen gevonden worden, die hem meer op prijs weten te stellen. - Ga nu mijn engel! en mogen u alle heiligen geleiden.'

Madzy omhelsde hem met vervoering; doch zweeg: haar gemoed was vol: maar zij kon noch spreken, noch schreien: zij sloeg haar mantel op, haalde haar kap over 't gelaat, en, den arm des monniks nemende, ging zij met hem het achterpoortje uit naar de plaats waar Feiko hen met de paarden verwachtte. Spoedig kwam de trouwe dienaar terug met de tijding, dat beide zich verwijderd hadden.

Het bleek weldra, hoe noodzakelijk de gemaakte spoed was geweest; want naauwelijks waren er eenige minuten verloopen, toen het huis door eene aanzienlijke ruiterbende omsingeld werd en de aanvoerder zich aanmeldde met de tijding, dat hij uit 's Graven naam Jonkvrouw Madzy Dekama kwam afhalen.

'Het doet mij leed, dat ik u haar niet kan afstaan,' zeide Aylva, op een koelen toon: 'maar zij was gister avond zoo ontsteld en ziek van het voorgevallene, dat zij terstond met een Harlinger vaartuig naar Friesland is teruggekeerd.'

'Ziedaar iets, waarvan wij ons zullen moeten verzekeren,' zeide de hopman, en gaf hierop aan zijne wapenknechten last om het gebouw te doorzoeken. Toen echter alle nasporingen vruchteloos bleken te zijn, zond hij zijn volk in onderscheidene richtingen uit en stuurde zelfs eene boodschap naar den mond van 't Sparen, om te vernemen, welke schepen er vertrokken waren; doch al zijne handelingen strekten slechts, om hem te doen zien, dat zijne moeite vergeefsch en dat de vogel alreeds gevlogen was.

Intusschen hadden de beide vluchtelingen de aanzienlijke bleekerijen, welke toen reeds aan de omstreken van Haarlem eene alom erkende vermaardheid gaven, rechts laten liggen en eenen achterweg ingeslagen, welke, over het grondgebied van den Heer van Heemstede door eene bevallige landstreek heenkronkelde. Aan hunne linkerzijde vertoonde zich weldra het achtbaar slot met zijne breede grachten en talrijke torentransen, in 't midden van uitgestrekte weiden gelegen, terwijl aan de andere zijde schilderachtige heuvels oprezen, wier helling rijkelijk met struikgewassen begroeid was, waarboven de sombere eiken hunne nog dorre takken naar boven staken. Nette en wel geschilderde woningen getuigden alom van de welvaart en rust welke de landstreek genoot; en de kunstelooze, vrolijke liederen der landbewoners, die van hun werk terugkwamen om het middagmaal te gebruiken, gaven te kennen dat zij met hun lot tevreden waren. Over Bennebroek, dat zich uit de overblijfsels van een vervallen nonnenklooster tot een vrolijk dorpje vervormd had, kwamen de reizigers in de zandige Hillegommer duinen en bereikten langs dien weg de groote heir-

aant. baan weder van Haarlem naar Leyden. Vader Syard had besloten over laatstgemelde stad naar Utrecht te reizen, en had hiermede een dubbel oogmerk. Vooreerst begreep hij, dat, zoo Madzy vervolgd werd, men haar eerder op den weg naar Amsterdam of in Kennemerland zoeken zoude dan aan de zuidzijde; en dat zij beide op den grooten landweg, welke met reizigers bedekt was, minder in 't oog zouden loopen, dan op achterwegen. Ten tweede vreesde hij te verdwalen zoo hij binnenwegen nam, en wilde geen geleider nemen, ja zelfs zoo min mogelijk geluid geven, ten einde de Friesche tongval hem niet verraden mocht.

Het was vrij vol op den weg; doch daar de meeste reizigers van het feest terugkwamen en dus denzelfden kant uitgingen als onze vluchtelingen, zoo hadden zij weinig aanstoot te lijden en gingen vrij onopgemerkt verder. Wel wendde nu en dan een kloeke landbewoner, die op zijn vluggen draver, met ledige manden beladen, van de stad keerde, waar hij vruchten had gaan verkoopen, een rijke Leydenaar, wiens stevige merrie een deel snuisterijen droeg, te Haarlem gekocht en tot geschenken voor zijn huisgezin bestemd, of zelfs een jonge Edelman, die zijn trotschen klepper liet op en neder huppelen, in 't voorbijgaan een oog naar de bevallige rijdster; maar geen van allen giste, dat het fijne neusje, 't welk alleen uit den dicht over de oogen getrokken kaper te voorschijn kwam, aan de Roos van Dekama behoorde: en het strak en ontzach inboezemend gelaat van haren medgezel was wel geschikt om een ieder afteschrikken, die zijne nieuwsgierigheid verder had willen uitstrekken.

De beide reizigers reden op een gelijken, doch niet snellen draf voort, uit vrees van iemand uit 's Graven gevolg, dat slechts kort voor hen naar 's Hage vertrokken was, achterop te rijden, en zonder een woord te wisselen. De monnik zweeg, als wij gemeld hebben, uit voorzichtigheid: en Madzy had genoeg aan de droevige gedachten, die zich van hare ziel hadden meester gemaakt. Pijnigend waren de verwijten, die zij zich zelve onder 't voortrijden deed. Zij beschouwde zich als de oorzaak van al de onheilen, die in de laatste dagen waren voorgevallen. Zij beschuldigde zich van Adelen te hebben misleid, van aanleiding te hebben gegeven tot de verwonding van Deodaat, ja tot des Graven toorn, die weldra, vreesde zij, op eene geduchte wijze haar vaderland zoude treffen. En echter, wanneer zij het gedrag overdacht, door haar in de laatste dagen gehouden, dan kon zij bij het gemoedelijkste onderzoek van hare handelingen niet zien, waarin zij dan eigenlijk gedwaald had, en vond zij niet dat zij ergens verkeerd in gehandeld had, dan alleen door Deodaat toe te laten van haar aan te spreken. Maar dit was zoo onverwachts geschied en in zulk een oogenblik van verwarring, dat zij niet inzag, hoe zij dat onderhoud op eene geschikte wijze zoude hebben kunnen vermijden. Intusschen kon zij midden in haar druk niet nalaten, eene soort

van verlichting te gevoelen, dat zij van het aan Adelen gegeven woord ontslagen was. Zij bespeurde nu, dat zij hem nimmer had kunnen gelukkig maken; maar dat zij stellig met iemand van zijn onhandelbaren aart hoogst rampzalig zou geworden zijn. Die gedachte, dat zij weder vrij was, streelde haar, ja doch tevens dacht zij met schrik aan den blaam, dien Adelen bij zijne terugkomst in Friesland op haar werpen zoude, en aan de verachting van hare landgenoten, waaraan hij haar onverdiend ten prijs zoude geven: - en dan wenschte zij soms haars ondanks, dat eene stille wijkplaats haar mocht geschonken worden, niet in het adelijke Rhijnsburger klooster, waar weelderige loszinnigheid en dartele uitspanningen den boventoon hielden, maar in een stil en vreedzaam gesticht, waar zij haren tijd in kalme rust zoude verdeelen tusschen het betrachten van godsdienstplichten en van liefdewerken. - Dan ach! zij zorgde, dat zij ook daar den jongeling niet uit haar geest zoude kunnen bannen, wiens bleeke en doodsche trekken haar nog onophoudelijk voor oogen zweefden.

Op deze wijze zetteden zij hun weg voort, zonder zich langer optehouden dan nodig was om aan hunne paarden eenige verversching toetedienen, trokken Leyden onverhinderd door en reden den oever van den Rhijn langs tot aan Bodegraven. Hier vernamen zij, dat de weg hooger op reeds vernield was op last van de stad Utrecht en dat de doortocht aan sommige Hollanders reeds geweigerd was: dit deed vader Syard besluiten om eene poging te doen Utrecht langs een omweg te bereiken: en links den eersten zijweg inslaande was hij tegen het vallen van den avond met zijne reisgenoote zonder hindernissen op het Stichtsche grondgebied aangekomen, waar zij zich tegen alle vervolging beveiligd mochten achten.

Einde van het eerste deel

aant. Negentiende hoofdstuk

Waard:
Mijnheer! 'k bedien de lui voor een civielen prijs.
Lodewijk:
Ik weet wel, hospes, dat is te Utrecht zoo de wijs.

Langendijk, *Het wederzijds huwlijksbedrog*

De herberg van het dorpje waar onze reizigers stil hielden maakte eene niet onaanzienlijke vertooning, in vergelijking met de overige woningen, die in een halven cirkel verspreid lagen rondom een groot grasperk, met eenige iepenboomen beplant, onder wier gebladerte ettelijke biggen en schapen hun voedsel zochten, of zich in gezelschap van eenige kwakende eenden laafden in een plas of waterkom, middel in het perk aanwezig, en aan welken sommige oudheidkenners van vroegere dagen beweren dat het dorp zelf zijn naam verschuldigd was. Anderen echter leidden dien naamsoorsprong af van de veenen welke in den omtrek gevonden worden; want Plaswijk, hetwelk men thands vergeefs op eenige kaart zoude zoeken, als zijnde het in de Hoeksche en Kabbeljauwsche twisten grootendeels in assche gelegd en sedert met de naburige gemeentens in een gesmolten, lag juist op de grensscheiding tusschen de lagere veen- en weilanden van Amstelland en den hoogeren Stichtschen grond. Het leverde hier door ook van beide kanten een geheel verschillend uitzicht op; want achter de huizen zag men kampen met haver en wintergerst beteeld, en door kleine hagen of dijkjens van een gescheiden, langs welke tallooze musschen en vinken op en neder vlogen: terwijl aan de overzijde onafzienbare landerijen zich uitstrekten, met poelen en sloten doorsneden, en rijk in prachtig rundvee. Alleen aan de oostzijde werd het uitzicht belemmerd door een boschje, waarboven het slot Nyenstein, het welk den Bisschop van Utrecht toebehoorde, zijn ronden toren slechts even ophief.

‘Kunnen wij hier vernachten, moeder?’ vroeg de monnik aan de dikke, gezonde kasteleines, die met een vrolijken glimlagch op den mond en de handen in de zijden de deur uit kwam scharrelen, zoodra zij de beide reizigers voor hare woning had zien stilhouden.

De waardin antwoordde niet op deze vraag. Waarschijnlijk was zij in een tweestrijd met zich zelve, als willende zij, aan den eenen kant hare nieu-

aant. we kalanten niet afschrikken, indien zij bekende dat zij geene plaats meer had, en aan den anderen, hare ziel met geen logen bezwaren. Zij hield zich dus, of zij de vraag niet gehoord, of niet verstaan had, en zich dadelijk half omkeerende, riep zij naar binnen: ‘Peer! Kees! hei daar! komt hier en helpt me dien huisman ereis! waar zijn de luiaarts! hier Trui! komt ereis uit en hou de paarden van die lui vast, dat ze af kunnen stijgen.’

En Trui, eene frissche boerenmeid, kwam de herberg uitdraven en nam met hare purperkleurige handen de teugels der beide rossen; terwijl hare meesteres er Madzy afhielp, eer deze nog wist of zij blijven zoude dan verder gaan.

‘Ik vroeg u, moeder!’ zeide vader Syard droogjens, en nog altijd in den zadel blijvende, ‘of wij hier vernachten kunnen.’

‘Komt binnen maar menschen,’ zeide de kasteleines, Madzy met eenen beschermenden lagch op den schouder kloppende: ‘Kees zal wel zorg dragen voor die knollen.’

En inderdaad, Kees, een half blinde, half lamme boerenknecht kwam strumpelende voor den dag uit een schuurtje, dat aan de herberg paalde, en vatte post naast zijn medehelpster Trui.

De monnik ziende, dat Madzy zich reeds genoodzaakt zag tegen wil en dank de waardin te volgen, steeg nu ook af: en terwijl de beide dienaars de rossen als in zegepraal naar de stalling voerden, trad hij naar de meesteres en vatte haar bij den arm; juist zoo als zij zich gereed maakte, met Madzy binnen te treden.

‘Een oogenblik, vrouw!’ zeide hij, haar met een strakken blik aanziende: ‘voor wij binnen gaan, wenschten wij te weten of er al of niet kans voor ons is hier heden nacht te vertoeven, althands of gij mijne nicht eene slaapstede kunt bezorgen.’

‘Dat zal de vraag zijn,’ zeide de waardin: ‘doch kom aan! het oude spreekwoord zegt: er kunnen vele makke schapen in een hok; maar gaat toch binnen goede liên, wij zullen er in 't voorhuis over praten.’

‘Neen, met uw verlof!’ zeide de monnik, die door de opene deur verscheidene lieden in het voorhuis bijeen zag en zich niet onnoodig aan het gezicht wenschte bloot te stellen, ‘dat niet: hier geeft gij mij antwoord of wij rijden terstond verder.’

‘Wel, dat zou toch wat erg zijn,’ hernam de vrouw, al grinnekende en zich de handen wrijvende: ‘den *Roerdomp* voorbij te rijden zonder eens binnen te zijn geweest! neen huisman! dat gaat niet. Het huis is wel mooi vol; doch met overleg komt men wijd: en wij zullen het wel zoo schikken dat gij te vreden zijt.’

‘Mijne nicht is wat vermoeid.’ zeide de monnik, ‘en wenschte wel terstond haar kamer te betrekken, en daar wat te gebruiken.’

aant.

‘Zoo!’ zeide de kasteleines, de onderlip vooruitstekende, en Madzy met een verwonderd gelaat aanziende: ‘is die deerne te grootsch om aan den gemeenen haard te zitten, waar ik de knapste vrouwlui uit den omtrek, ja zelfs deftige burgervrouwen uit Utrecht en Gouda heb ontfangen: en waar nooit anders dan bescheiden volk wordt toegelaten; en denkt gij, dat de herberg van Maaike Jaspersz een klooster of een bijenkorf is, waar ieder zijn eigen celletje heeft.’

‘Ik voel mij wat ongesteld,’ zeide Madzy op een smeekenden toon.

De zachte en innemende stem der Friezin scheen eenigen indruk op het hart der waardin te maken: althands zij bracht haar gelaat weder in een vriendelijken plooi, en Madzy op den schouder kloppende: ‘wij zullen zien,’ zeide zij; ‘maar waarlijk: ik moet eens bedenken! - Truitje! is het achterkamertje al besproken?’

‘Daar ligt die Leydsche koopman in lakens al sedert een half uur te ronken,’ zeide de dienstmaagd, die zich weer bij hen gevoegd had: ‘de man wenschte morgen met den dag weer op reis te gaan.’

‘Ja! morgen! als zij hem morgen maar laten doorreizen,’ mompelde de waardin: ‘doch dat is hetzelfde: er zal geen kans zijn den man meer uit zijn bed te krijgen: - en is er nog eene plaats in de groote kamer open?’

‘Dat loof ik niet,’ antwoordde Truitje: ‘laat zien, daar is de Ydeljaander met zijn kameraad in één bed, en die gast van straks in het andere, met dien kaerel die zulk een zwarten mantel om heeft, en oogen nog zwarter dan zijn mantel.’

‘Dat is tot daar aan toe,’ viel haar Maaike Jasperz in de reden: ‘eene meid uit eene ordentelijke herberg behoeft de jonge knapen niet in de oogen te kijken... laat zien: - de bedsteden zijn bezet; maar er zal nog wel een ledig hoekje zijn om een stroozak te leggen.’

‘Wat beduidt al dat gehaspel?’ vroeg vader Syard, vertoornd: ‘gij wilt mijne nicht toch niet in uwe groote kamer plaatsen? Ik heb voor haar eene kamer alleen verzocht.’

‘Recht zoo, huisman!’ hernam de waardin: ‘maar gij zult zelf ook wel een plaatsje willen hebben?’

‘Ik ben met een weinig stroo in uwe schuur te vrede,’ zeide de monnik: ‘mits mijne nicht slechts wel bezorgd zij.’

‘Ja! ik zal haar mijn eigen bed dienen te geven; - maar een goed akkoord bederft geen krediet: en mij dunkt dat eene kleine schadeloosstelling boven den gewonen prijs...’

‘Zoo het slechts daaraan hapert,’ hernam de monnik, haar een paar stukken van achten in de hand stoppende, ‘hier is al wat voor de moeite die wij u veroorzaken; maar haast u! en laat ons het verblijf zien dat gij aan mijne nicht wilt geven.’

aant.

‘Kom aan kind!’ zeide de waardin, terwijl zij met de eene hand het geld opstak en met de andere Madzy voortstuwde: ‘zien zullen wij: en het zou mij verwonderen indien gij niet te vrede waart.’

Madzy trok haren mantel nog digter over haar gelaat en vergezelde nu met vader Syard hare geleidster naar binnen. Met een haastigen stap traden zij het voorhuis door, waar eenige menschen rondom het vuur bijeen zaten, gingen een paar smalle zijtrapjens op en bevonden zich weldra in een klein vertrekje onder het dak, hetgeen zich, wat de zindelijkheid betrof, vrij wel voordeed; maar dit was ook de eenige verdienste. Behalve dat het er geweldig heet was, waren er geene andere meubelen te vinden dan een koffer ter berging van het linnengoed der waardin, en een stoel waarop haar nachtgewaad lag. Vader Syard, vreezende dat Madzy dit verblijf vrij ongeschikt zoude voorkomen, wilde bedenkingen opperen; maar Madzy verklaarde dat zij er volkomen genoegen mede nam.

‘Wel dat geloof ik,’ zeide vrouw Jaspersz, terwijl zij haar boeltje bijeen pakte, en met een bezemstok de dekens instopte: ‘er hebben hier wel knapper lui in geslapen: zoo als laatst de eigen zuster van Barta Bartels, die vrouw is van den Overman van het Weversgilde te Leyden: en nooit heeft iemand iewers over geklaagd: - als over de muggen misschien; maar die ontzien rijk noch arm: en als men den geheelen dag gereisd heeft, zoo als gijlieden, naar ik aan uwe paarden zien kan, dan slaapt men wel in, eer men de steken voelt. Maar wat zult ge nu gebruiken?’

Madzy antwoordde dat zij zich maar dadelijk ter rust wenschte te begeven, en verzocht de waardin haar eenig vleesch en brood te brengen, dat zij op haar bed zoude nuttigen.

‘Dat zel je geworden,’ zeide de waardin: ‘ik heb een kostelijk zijden spek hiernevens hangen: en daar zal ik je een snede van brengen, beter dan je ooit gegeten hebt.’

‘Waarlijk,’ zeide de monnik, zoodra de waardin vertrokken was, ‘indien ik geweten had, dat hier zoo weinig gelegenheid ware, om behoorlijke huisvesting te erlangen, ik had u nimmer laten binnen komen. Dit is voorwaar geen verblijf voor de erfdochter der Dekamaas!’

‘Men moet zich op reis behelpen,’ zeide Madzy, met een vriendelijken lagch; ‘en schoon deze peul vrij hard schijne en het hier onverdraaglijk warm zij, heeft alles echter een zindelijk voorkomen. Wat dunkt u? zoude ik het venster durven openlaten? De nachten zijn niet koud en ik zal in mijne kleederen te bed gaan.’

Vader Syard zette het raampje open, en zag naar buiten. ‘Gij zijt, geloof ik,’ zeide hij, ‘hier tegen allen onverhoedschen overval beveiligd.’

‘Inderdaad, ik zit hier hoog en droog en zal niet licht een bezoek ontfangen, of het moest dat van eene verdwaalde kat zijn...; maar zeg mij vader!

aant. wien zoude het slot toebehooren dat ik ginds boven het geboomte zie?'

'Dat slot,' antwoordde de monnik, 'wordt thands bewoond door iemand, die ons van dienst kan wezen en een veilig geleide naar de plaats onzer bestemming bezorgen. Het is mijn voornemen, hem nog heden avond te bezoeken, althands indien het u geene ongerustheid veroorzaakt, zoo ik mij gedurende een half uur van dit huis verwijder.'

'Wat zoude ik vreezen?' zeide Madzy: 'en wie zoude mij hier zoeken? -doch gij spreekt raadsels, goede vader! wie kan die slotvoogd wezen, wiens bescherming ons van zoo groote dienst zal zijn?'

'Ik heb u niet gezegd, dat het de slotvoogd ware, mijne dochter! de man dien ik zoek is thands slechts een tijdelijke bewoner van Nyenstein: wie hij is zal zich eenmaal, wellicht spoedig ophelderen: tot nog verbiedt mij een heilige plicht zijnen naam te noemen...; ook hoor ik onze waardin reeds terugkomen: en ik acht mijne tegenwoordigheid hier verder onnut. Hebt gij nog eenige bevelen voor mij? anders beveel ik u der bescherming onzer Lieve Vrouwe aan, en wensch u wel te rusten.'

'Rust wel, eerwaarde Vader!' zeide Madzy; 'en ontfang mijn hartelijken dank voor uwe trouwe zorgen.'

De monnik vertrok en liet de Jonkvrouw alleen met de waardin, welke haar het avondeten bracht. Madzy gevoelde wel eenigen trek om haar te vragen, wie de geheimzinnige bewoner ware van dat slot, daar zij met den monnik over gesproken had; maar het gevoel van bescheidenheid, haar ingeschapen, weerhield die vraag op hare lippen. Zij begreep dat de monnik goede redenen moest hebben, waarom hij haar het geheim niet mededeelde en achtte het daarom ongepast eenen anderen weg in te slaan om achter hetzelve te geraken. Ook zoude zij weinig tijds gehad hebben om eene vraag te doen, daar de waardin, wier nieuwsgierigheid was opgewekt geworden door het gunstige uiterlijke van Madzy, die haar mantel had afgedaan, en door de fijnheid van het linnen dat onder hare boerinnekleeding zichtbaar was, haar overlaadde met een vloed van vragen, waarop de Jonkvrouw slechts half verdacht was en die zij, het veinzen ongewoon, met moeite wist te beantwoorden. Wel had zij reeds gezegd, (gelijk zij dit met den monnik was afgesproken) dat zij uit Alkmaar was en met haren oom naar Utrecht reisde om aldaar een bloedverwant te gaan bezoeken; maar toen de waardin haar over eenige nadere bijzonderheden begon te ondervragen, geraakte zij al meer en meer in de war en wist zich eindelijk niet meer te redden dan door groote vaak en vermoeidheid voor te wenden. Echter zoude haar de belangstelende nieuwsgierigheid van vrouw Jaspersz nog geene rust hebben gelaten, zoo niet een rumoer, in het benedenhuis ontstaan, de aandacht van deze getrokken had.

'Ik moet eens zien wat daar gebeurt,' zeide zij: 'ik geloof waarlijk dat zij

aant. weer aan 't bekkesnijden zijn. Maar ik zal hun doen zien, wie of baas in mijn huis is, zij of ik. Gij neemt het mij niet kwalijk, hoop ik, dat ik u alleen laat. Wij waren zoo recht genoeglijk aan 't keuvelen; maar de zaken gaan voor alles, en ik ben maar eene arme weeuw alleen en moet nacht en dag in de weer zijn, om te zorgen dat mij de kaas niet van 't brood gehaald worde. Tot weerziens dan. Goede nachtrust!'

En met deze woorden kloste zij de trap af en vond werkelijk bij het komen in het voorhuis dat haar tegenwoordigheid aldaar noodzakelijk vereischt werd. De aanleiding van den ontstanen twist was de volgende:

De monnik had, toen hij den trap afdaalde met het oogmerk van zich naar het kasteel te begeven, het belang gevoeld om zich voor hij het huis verliet, te vergewissen, welk slach van lieden hij in de herberg achterliet en of zijne reisgenoote ook iets van hen te vreezen had. Bovendien, schoon het vasten gewoon, had de voor hem ongewone beweging zijn eetlust aangewakkerd en verlangde hij naar eenige verversching. Hij verzocht dus bij zijne intrede in het voorhuis aan de dienstmaagd hem een snede brood met een teug water te halen.

'Water!' klonk eene stem van den haard: 'laat dat aan de kikkers, huisman. Ei lieve! kom mede in 't gelag en wij zullen u van onzen drank schenken.'

De monnik wendde bij deze uitnodiging het oog naar het aldaar vergaderd gezelschap. Onder eene schouwe van uitgebreiden omvang, hoedanige er wellicht niet meer dan in sommige afgelegen Geldersche of Overijsselsche dorpen te vinden zijn, en waarin ettelijke stukken vleesch te roken hingen boven het altijd brandend turvenvuur, zaten eenige lieden op lage houten bankjens in een halven kring om een tafeltje. Dicht aan den wand bevond zich de man, die tegen den monnik gesproken had en wiens kleeding een wapenknecht aanduidde, terwijl zijn roode neus en de kan welke hij op de eene knie vasthield, hem als een vlijtigen aanbidder van den wijngod deden kennen. Wat de uitdrukking van zijn gelaat betrof, zij was die van iemand, die steeds genegen schijnt, ieders woorden kwalijk op te nemen: en schoon zijn voorstel aan vader Syard op zich zelf verplichtend was, de norsche en onaangename toon waarop het gedaan werd, nam er alle verdiensten van weg, en gaf zooveel te kennen als dat het de man tot wien het gericht was, er zich ten hoogsten mede vereerd moest achten en eene weigering kwalijk zoude worden opgenomen.

Naast dezen persoon waren twee lieden gezeten, kermisgasten van beroep, althands voor zoo verre men dit kon afleiden uit hunne vreemde spraak en kleedij, uit hun verbrand gelaat en uit de kast welke nevens hen stond, en waarop een dier lag te slapen, welks soort de schaduw, welke de tafel daarover wierp, belette te onderscheiden. Drie dorpelingen, vaste klan-

aant. ten van de herberg, maakten met de bovengenoemden het gezelschap uit; want men kon bezwaarlijk een zevenden mede rekenen, die afgezonderd van de overigen, op een bank tegen den muur lag en geheel bedolven scheen onder een grooten zwarten mantel.

‘Ik dank u, goede vriend!’ zeide de monnik tot den wapenknecht: ‘uw voorstel is hupsch; maar ik mag het niet aannemen.’

‘Hoe nu!’ zeide de man met het zwaard op een hoogen toon: ‘zijt gij een kaerel? gij komt nog wel op een goed paard aanrijden, en zoudt vrekkig genoeg zijn om een dronk te weigeren? - Ik zou bijna denken, dat gij al uw munt te Haarlem verslempt, en geen onnoozel kopstuk meer overgehouden hebt, om eens met eerlijke lui te klinken.’

‘Ieder weet best wat verteering hem lijkt,’ zeide de monnik: ‘mits slechts de waardin niet klage over kwalijke betaling; bovendien, goede vriend, kan ik om eene andere reden uw voorslag niet aannemen; ik heb nog eene boodschap in het dorp te verrichten, en moet haast maken.’ Dit gezegd hebbende zette hij zich op eenigen afstand aan een klein tafeltje.

‘Bij mijn zolen!’ zeide een der dorpelingen: ‘gij zult niemand in 't dorp meer op vinden dan ons drieën: het is al bijkans half acht, en ieder gaat hier met de kippen op stok, uitgenomen wij, die hier alle avonden klokke zeven ure post vatten, om een Christenplicht te verrichten.’

‘Een Christenplicht!’ herhaalde de wapenknecht: ‘ik ben waarlijk benieuwd te weten, hoe gij dat uitlegt?’

‘Wel!’ hernam de vorige spreker: ‘is vrouw Jaspersz niet een weduwvrouw, en zeit de pastoor ons niet alle zondagen, dat wij de weeuwen en wezen hebben voortestaan? Mij dunkt, ik kan niet vromer handelen, dan dat ik een goede vertering bij haar maak.’

‘Dat gij hier vertering maakt is zeker, Melisbuur!’ zeide een der andere dorpelingen: ‘maar of vrouw Jaspersz er veel zijde bij spint, daaraan zoude ik haast twijfelen: - hoe dikwijls in 't jaar hoort zij de klank van je geld?’

‘Eilieve! wij zullen elkaêr wel eens met gesloten beurzen betalen,’ zeide Melis, lagchende, ‘want ik denk haar met kersmis te trouwen en dat zal de rekening effen maken: - maar dat tot daar aan toe: die nieuwe gast moet er zoo niet afkomen: - zeg eens paai! wien duivel zoekt gij zoo laat op het dorp?’

‘Ik zoek iemand, die mij met geene nuttelooze vragen zal lastig vallen,’ antwoordde de monnik, droog weg.

‘Dien kunt ge in uw tasch steken, Melisbuur!’ zeide een der andere landlieden, lagchende.

‘Ik geloof dat de vlegel lust heeft, met mij aan 't snijen te komen,’ zeide Melis, de hand aan het heft van zijn zakmes slaande.

‘Foei Melis! een oud man!’ hernam de gene, die zoo even gesproken had, terwijl hij hem tegenhield.

aant.

‘Indien hij oud is,’ zeide Melis, ‘moest hij op zijne woorden hebben leeren passen en geene onbeschofte taal voeren, wanneer men hem in 't ordentelijke eene vraag doet.’

‘Had hij maar school gegaan bij mijn aap,’ merkte een der kermisgasten aan, in wien mijne lezers aan dit gezegde den hansworst van Barbanera zullen herkend hebben: ‘meester Cezar, dat vrome beest, geeft nooit andere dan bescheidene antwoorden.’

Deze geestige zet werd door al de aanwezigen met een luid gelagch ontfangen. Vader Syard, zijn eenvoudig maal uit de handen der dienstmaagd aannemende, vergenoegde zich met te zeggen:

‘Indien gij, mijn zoon! in de plaats van met ongure dieren, met vrome lieden verkeerd hadt, zoudt ge althands de lessen der beleefdheid jegens vreemdelingen beter hebben leeren in acht nemen.’

‘Hij spreekt bijlo of hij een pater ware,’ zeide Daamken, wiens vrolijkheid verdubbelde. Barbanera, die naast hem zat, zag op dit oogenblik den monnik in 't gezicht, die hem echter niet herkende, daar zij elkander slechts eenmaal aan het ziekbed van Elske gezien hadden, en de kwakzalver thands den wassen neus niet op had, die hem anders vermomde.

‘Een pater!’ herhaalde de wapenknecht met een schuinschen blik op den monnik: ‘hij is dan waarschijnlijk uit het Karthuizer konvent te Arnhem, waar de monniken, zoo als men weet, nooit uitgaan dan met een mooi Mariendaalsch zusje.’

‘Of het een mooi zusje was, is nog de vraag,’ zeide de hansworst: ‘want zij was zoo dicht gestopt als een metworst, toen zij ons voorbijstoof.’

‘Niet zoo ingestopt,’ zeide de wapenknecht, ‘of ik heb een voetje gezien, dat ik in mijn vuist had kunnen sluiten, en een blank malsch handje, dat de kruik vasthield. Zeg eens, huisman! is 't je dochter, of je vrouw! want ik wil je wel van je reisgenoot ontslaan, zoo je haar voor een slok verkoopen wilt.’

‘Dat ware met recht kat in den zak koopen,’ zeide Daamken.

‘Nu wij kosten haar wel eens bekijken gaan,’ hernam de wapenknecht, opstaande: ‘zij zit zeker bij moeder Treuzel in de keuken.’

‘Ja! laat zien of wij haar kennen,’ zeide Melis, zijn voorbeeld volgende.

‘Een oogenblik, goede vrienden!’ zeide vader Syard, zich voor de deur stellende met zulk eene vastberadene houding, dat de beide gasten een poos besluiteloos stonden: ‘ik ben een man van jaren en ongewoon om met raauwe gasten als gij zijt te vechten; maar ik zoude nog kracht genoeg hervinden om den eersten, die zich verstoutte aan den wervel van deze deur te raken, zijne vermetelheid duur betaald te zetten.’

Onder het uiten dezer woorden sloeg hij de dorre hand aan den degen, die aan zijne zijde hing.

Melis trad een stap terug: schoon eenigzins door den drank verhit, was

aant. hij niet beschonken genoeg of hij besefte dat een aanval op den vreemdeling in dit geval meer dan een gewoon messengevecht zoude wezen en hem strafbaar maken voor het gerecht. De wapenknecht echter, meer oploopend en stout, trok zijn zijdgeweer half uit en wilde op den monnik aandringen, toen het gewaad van dezen zijne opmerkzaamheid wekte: ‘wat duivel!’ riep hij, plotseling stilstaande: ‘hoe komt gij aan dat pak? - Dat zijn mijne kleeren... mijn laarzen... mijne tasch!’

Deze opmerking, in stede van den monnik van zijn stuk te brengen, gaf aan het schrander oordeel van vader Syard integendeel een wapen in de hand, waarvan hij zich met wakkerheid bediende. ‘Uw naam is Walger!’ zeide hij.

Inderdaad, het was Walger, die na zijne vrouw, gelijk wij vroeger verhaalden, te hebben mishandeld, zijne hut had verlaten in den waan dat zij dood was. Den avond van dien dag teruggekomen zijnde, om zich van de gegrondheid zijner vrees te verzekeren, had hij door het venster naar binnen gezien, en Madzy, den monnik en de beide Italiaansche Ridders bemerkt bij de legerstede, waarop zijne vrouw, dood zoo hij meende, lag uitgestrekt. Vervuld van schrik had hij geene uitkomst geweten als in de vlucht, en ten einde spoediger weg te komen, had hij de paarden der Ridders losgemaakt en een daarvan bestijgende was hij met de twee naar Leyden gedraafd, waar hij ze een paar dagen later aan den Ridder van den Rooden Arend verkocht had, die, van hem vernemende dat hij dienst zocht bij de Stichtschen, hem met eene aanbeveling aan Jonker Robbert van Arkel naar Utrecht had gezonden, waar hij aangenomen en met eene wederkeerige boodschap naar Plaswijk was gestuurd.

‘Moordenaar!’ vervolgde de monnik, op een bestraffenden, doordringenden toon; ‘wat hebt gij met uwe vrouw gedaan? weet gij niet dat zoowel de wet des Heeren als die der menschen het doodslaan verbiedt? En in de plaats dat gij in zak en asch uwe misdaad beschreien, en door berouw en boete de genade Gods afbidden zoudt, vind ik u hier dartelend en wijn drinkende; als de menschen in de dagen Noachs deden voor de zondvloed kwam en ze allen van de aarde wegnam. - Beef! want het bloed zal bloed eischen en de wraak zal u vervolgen waar gij ook schuilen moogt.’

Walger trad onthutst en bedremmeld terug: en terwijl de overigen, die weinig of niets van des monniks toespraak begrepen hadden, hen beide met bevreemding aanzagen, kwam de waardin juist op het gerucht af.

‘Wat beduidt dit vrienden?’ zeide zij: ‘mijn herberg is een ordentelijk huis en ik wil hier geen rumoer hebben. Eene eerlijke bekkesnijderij op Zonen Feestdagen of met kermis, in goede eendracht, dat gaat er nog mede door; maar in de week en dat nog wel 's avonds verkies ik geen rusie in huis.’

‘Er is geen rusie ter waereld, moeder Jaspersz!’ zeide een der boeren:

aant. ‘daar is Melisbuur, die u ongetrouw wordt en eens effentjens een vriendelijk bezoek wil gaan afleggen bij de deerne die hier 't avond gekomen is.’

‘En denkt gij, lelijke slungel,’ vroeg de waardin, met de handen in de zijde naar Melis toestappende, ‘dat ik dat van u velen zou? Ga zitten man,’ vervolgde zij terwijl zij hem bij de schouders nam en op zijn bank neêrkwakte: ‘en drink je zoopje; maar wee je gebeente, zoo je verder dan het voorhuis je pooten durft zetten.’

‘De droes!’ zeide de hansworst: ‘vriend Melis! zoo gij u ooit bekeeren wilt, doe dan als je daar eerst zeidet: neem moeder Jaspersz tot vrouw en zij zal u spoedig zoo tam maken als een lammetje.’

‘Hij mij tot zijne vrouw nemen!’ riep de waardin: ‘Maaike Jaspersz laat zich zoo niet nemen: ik wou nog liever, dan dat ik zoon apenbakkes in mijn slaapkamer zag en mijn zuur verdiend penninkske door zijn keelgat wandelen. Hij moest maar liever eens denken, hoe hij bij mij in 't krijt staat en wachten tot hij mij betalen kan, eer hij zoo veel praats had. Maar ik zeg als nog: die buiten het voorhuis komt, neem ik bij de lurven en gooi hem de deur uit.’

Hoewel de wakkerheid der waardin en het gezach dat zij over haar gasten scheen uitteöefenen, vader Syard eenigzins gerust stelden, begreep deze echter niet heen te moeten gaan zonder alvorens nog eenig gewicht aan hare vermaning bij te zetten: ‘luistert vrienden!’ zeide hij: ‘ik ga naar het slot, en zoo iemand in mijne afwezigheid zich verstout mijne nicht te beledigen, beloof ik hem morgen eene plaats in de kelders van het kasteel.’ Dit gezegd hebbende begaf hij zich het huis uit.

‘Ik lagch wat met zijn dreigen,’ zeide Walger, zijne onbeschaamdheid terugvindende, zoodra hij den scherpen blik des monniks niet meer te vreezen had: ‘de slotvoogd zal zich wel wachten, mij een vinger aan te raken. Ik heb op het kasteel althands zooveel invloed als die oude gek.’

‘Vertrouw daar niet te veel op, vriendje,’ zeide de hansworst: ‘het zou mij niet verwonderen, indien die grijskop langer dan gij kennis had met dengene die op dat slot huisvest.’

‘En wie huisvest er dan op?’ vroeg Melis: ‘behalve den ouden Peter en een aantal uilen en kraaien!’

‘Zeg daar maar niets van,’ zeide een der andere boeren, ‘ik heb er niet later dan gisteren avond een Ridder zien binnenrijden in volle wapenrusting met een helm op 't hoofd en op een fraaien zwarten hengst gezeten.’

Hier lichtte de reiziger die op de bank lag, en die zich het vorige tooneel volstrekt niet had aangetrokken, even het hoofd op; doch hernam terstond weer zijne onverschillige houding.

‘Wie weet dat beter dan ik,’ zeide Walger, ‘die hem het paard verkocht heb waar hij opzat? een echte castiliaan, dat beloof ik u.’

aant.

‘Is het sedert niet lang, dat gij paardekooper geworden zijt?’ vroeg Daamken, ‘voor weinige dagen stond gij nog in den Hout naar onze kunstverrichtingen te kijken met het wapen van Holland op uw jachtbuis.’

‘Heugt u dat!’ zeide Walgen ‘welnu wat steekt daarin? ik heb een ander beroep bij de hand genomen.’

‘Gij neemt andere dingen ook,’ zeide de hansworst: ‘want gij hebt bij uw vertrek twee paarden meêgepakt.’

‘Wie durft dat zeggen,’ riep Walger, met drift opstaande en de hand aan het geweer slaande.

‘Dat durf ik zeggen,’ hernam Daamken: ‘ik die er bijna klappen om gehad heb.’

‘Goede hemel!’ riep de waardin uit, terwijl zij hare handen naar boven hief: ‘een paardendief in mijn huis.’

‘Zottin, geen dief!’ zeide Walger, terwijl hij wrevelig weder plaats nam: ‘maar dewijl het toch morgen, naar men zegt, oorlog wordt tusschen Holland en het Sticht, moest al wat onder het Bisdom behoort mij danken, zoo ik twee paarden op de Hollanders heb prijs gemaakt en aan den Bisschop de aanwinst bezorgd van een knappen kaerel als ik ben.’

‘'t Is dan zeker ook om afbreuk te doen aan de Hollanders,’ vervolgde Daamken, ‘dat gij uwe Hollandsche vrouw half doodgeslagen hebt?’

‘Lieve Maagd!’ herhaalde de waardin: ‘een dief en een wijvesmijter! kameraad! je zoekt maar een andere herberg op dan de mijne.’

‘Hoe nu!’ zeide Walger: ‘heeft de oude Peter mij niet zelf hier gebracht en u gezegd dat ik een Bisschopelijke wapenknecht was en dat gij mij zoudt herbergen?’

‘Dat is waar,’ antwoordde de waardin: ‘maar...’

‘En zoudt gij denken,’ vervolgde Walger met meer en meer drift, ‘dat de slotvoogd of zelfs de Bisschop mij zoude vragen wat ik in Holland verricht had en mij niet gaarne absolutie zoude geven voor het kwaad dat ik er mocht hebben uitgevoerd? kom aan! tap nog een kan ouden wijn en laat er niet meer over gesproken worden.’

‘'t Is wel!’ zeide de waardin: ‘maar daar gij morgen wel eens in 't hoofd zoudt kunnen krijgen om weer naar de Hollanders over te loopen, zal ik zorgen dat ik bij uw vertrek de paarden tel die op stal staan.’

‘En wat u betreft,’ vervolgde Walger, zich tot den hansworst wendende, zonder acht te geven op het gezegde der waardin, ‘zoo er nog een woord over het voorgevallene bij Haarlem uwe lippen ontrolt, zweer ik u, dat ik u kennis met mijn zwaard zal doen maken, en uw veelverwig pak van de kraag af tot op de hoos toe de kleur van uw bloed doen aannemen.’

‘Kom! kom!’ zeide Daamken: ‘heb maar zooveel praats niet: die lange Fries van den Heer van Aylva mocht eens terugkomen en u afranselen zoo

aant. als hij in den Haarlemmerhout deed.'

'Schurk!' riep Walger: 'wat let mij of...'

'Welnu,' zeide de waardin, met eene nieuwe kan terugkomende: 'begint gijlieden weer? komt! drinkt als vrolijke gezellen met elkaer en laat dat eeuwige gekijf varen. 't Is of gij heden allen van den Boze bezeten zijt: er is hier geen wijs mensch dan ik en die goede man die op de bank ligt te slapen.'

'Slapen!' zeide Walger: 'ja, zoo gij 't maar gelooven wilt. Wij hadden hem ook wel eens kunnen aanstoten om te zien of hij ons beter bescheid zou doen, dan de paai die zoo even heenging. Wie weet, misschien is hij wel een spion van den Graaf, gezonden om ons te verderven.'

'Licht mogelijk,' zeide Melis: 'mij dunkt, hij deed beter van naar zijn nest te gaan, zoo hij niet met ons wil aanzitten.'

'Wij kosten hem wel eens even wakker schudden,' zeide Walger.

'Gij zult den man stil laten liggen,' zeide de waardin: 'hij heeft zijn avondeten genomen en zonder afdingen betaald; en ik zie niet, waarom hij niet even veel recht zou hebben om rustig te slapen, als gij om rustig te drinken.'

'Nu! maar eventjens,' hernam Walger: 'ik zal den man geen kwaad doen. Ik wil hem voor den grap slechts eens laten ruiken, of hij ook trek krijgt van mede te doen.' En zijn kroes volschenkende, zwaaide hij naar den reiziger toe, en hield dezen het vocht onder den neus; maar de vreemdeling, plotseling opstaande, en den mantel afwerpende die hem bedekte, vertoonde hem de welbekende gelaatstrekken van Reinout van Verona.

'Onbeschaamde dief!' zeide hij: 'kunt gij dan niemand met rust laten.'

De eerste indruk, welke deze verschijning op Walger deed, was dat hij zwichtte voor het zedelijk overwicht, hetwelk iemand van hoogeren rang doorgaands op zijne minderen uitoefent. Hij herstelde zich echter weldra, vooral toen hij bemerkte dat Reinout geene andere wapenen droeg dan een dolk.

'Ter hulp, Vazallen van het Bisdom!' riep hij: 'ziet daar, zoo als ik zeide, een zendeling van den Hollander, een flikflooier van Graaf Willem, wiens vangst meer genoegen aan de Kapittels zal doen dan de inneming van een kasteel.'

'Indien het zoo is,' zeide Melis, met de andere boeren toetredende: 'dan ware het zeker wel de moeite waardig...?'

'Lompe kinkels!' zeide Reinout, de armen kruisende en in eene onbewegelijke houding blijvende staan: 'is dan de oorlog reeds verklaard, dat gij zoo bulkt? Vermoeit u niet onnoodig: mijn weg leidt naar Utrecht en ik zal hem wel vinden zonder uw geleide. Wat u betreft, schurk!' (zich tot Walger wendende) 'gij bezorgt mij het paard terug, dat gij mij volgens uwe eigene bekentenis ontstolen hebt.'

aant.

Walger stond eenigzins versuft, te meer daar hij aan de weifelende houding der boeren bespeurde, dat er weinig staat was te maken op hun bijstand, en dat zij nog nuchter genoeg waren om te begrijpen, dat eene belediging, eenen gunsteling des Graven, eenen Edelman aangedaan, in allen gevalle hachelijke gevolgen voor hen zoude kunnen hebben.

‘Welnu!’ herhaalde Reinout, met eene donderende stem: ‘mijn paard! hebt gij mij niet verstaan?’

‘Bij Sint Maarten!’ zeide eindelijk Walger op den koppigen toon van iemand die zijn besluit genomen heeft, en op al de kansen is voorbereid, ‘indien gij uw paard wilt hebben, zoek het dan waar het te vinden is.’

‘Ik geloof,’ zeide Daamken, die dit gansche tooneel met een vrolijk meesmuilen had aangezien, ‘dat hij uw paard en dat van uw vriend in den buidel draagt die aan zijn gordel vast is: - althands voor zooverre de lieve beestjens zijn keelgat niet reeds zijn doorgereden.’

‘Beken!’ zeide Reinout: ‘aan wien hebt gij mijne paarden verkocht?’

‘Dat laat zich raden,’ zeide de nar: ‘aan dien Ridder met den rooden arend, die gisteren op het slot gekomen is.’

‘Welnu! volg mij dan naar het slot,’ zeide Reinout met drift tegen Walger.

‘*Perdonatemi!*’ zeide Barbanera, opstaande en hem terughoudende: ‘zoudt gij den morgen niet afwachten?’ voegde hij er bij in de Italiaansche taal: ‘ik stel mij borg dat de Ridder op het slot u de paarden zal terug geven, en dat wel zonder zwarigheid te maken; - maar, zoo gij mij gelooft, zullen wij hem in zijne rust niet storen.’

‘Het is wel, Paolo,’ zeide Reinout: ‘maar intusschen hebben wij elkander nog veel te zeggen en deze kaerel moet ons niet ontsnappen.’

‘Wilt gij mij gevangen houden?’ vroeg Walger, die hoewel het gezegde des Ridders, dat in 't Italiaansch gehouden was, niet verstaande, genoeg aan zijne gebaarden begreep wat hij zeggen wilde: en met een haalde hij zijn zwaard half uit.

‘Hoe nu! weer vechten?’ riep de waardin: ‘wij zullen vechterijen genoeg hebben als de oorlog uitberst. Hou uw gemak, of ik zet uw de deur uit, zoowaar ik Maaike Jaspersz heet.’

‘Hij zoude niets liever verlangen,’ zeide Daamken, lagchende, ‘hij heeft even veel trek om te blijven als een verzadigde muis die in de val zit.’

‘Welnu! waarom gaat hij dan niet?’ vroeg de waardin: ‘ik heb al last genoeg van dien oproermaker en zal blij zijn zoo ik van hem ontslagen raak.’

‘Ik zal gaan of ik zal blijven, juist zoo als 't mij goeddunkt,’ zeide Walger, zijnen beker ledigende en met een koppige houding weer plaats nemende: ‘wat het paard van dien Ridder betreft, ik heb het niet gestolen, maar in

't bosch opgevangen: en daar het op den stal van 't kasteel staat, kan hij het ieder oogenblik van den dag terugvinden. Zoo ik reden had van uit Holland te vluchten, hij zal ze ook wel gehad hebben en misschien erger dan ik.'

Reinout zweeg en sidderde: de woorden van Walger hadden eene dieper uitwerking gedaan dan deze zelf vermoeden kon.

'Komt!' zeide een der boeren: 'laat ons een einde aan al dat gehaspel maken. Het wordt laat: nog één kroes en daarmede afgedaan.'

'Wel gezegd,' zeide Daamken: 'het is altijd betamelijk ter ruste te gaan, wanneer de kan ledig is.'

Allen dronken hierop, behalve Reinout, die met groote stappen het vertrek op en neder wandelde. Zoodra de drank op was, trokken de dorpelingen af en begaven zich de gasten naar hun slaapverblijf. Walger wierp zich zonder een woord te spreken op zijn legerstede, alwaar weldra een zwaar gesnork aanduidde dat hij in diepen rust was: de hansworst volgde zijn voorbeeld en Barbanera maakte zich gereed hetzelfde te doen, toen Reinout hem weerhield.

'Gij zijt mij nog het einde van uw verhaal schuldig,' zeide hij in 't Italiaansch.

'Wat zal ik u zeggen?' zeide de kwakzalver, de schouders ophalende en Reinout met een blik aanziende, die zoo veel zeide als: 'gij zult thands minder dan ooit in staat zijn, mijne ontdekkingen goed te beloonen,' - 'ik heb u niet veel meer te verhalen; want het zal hoe langer hoe meer onzeker zijn, of gij dan wel uw vriend Deodaat de echte zoon van Bianca is.'

'Mijn vriend Deodaat slaapt om niet weer op te staan,' antwoordde Reinout met een somberen blik: 'welke rechten hij moge gehad hebben, zij zijn in de mijne versmolten. Er is geene keuze meer tusschen hem en mij.'

'Met dat al,' zeide de kokeier...

'Hier Paolo!' zeide Reinout, hem naar zich toe trekkende: 'ik vermaan u, niet langer met mij te spotten. Bij God! ik heb gedaan wat ik onmogelijk had gedacht! ik heb mijn besten vriend, mijnen wapenbroeder een dolk door 't hart gejaagd. Gelooft gij dat ik, na zulk eene daad, over den moord van een elendeling als gij nog zoude terugdeinzen? Neen bij de almacht! gij zult mij alles mededeelen wat gij weet: en wel terstond. Rijkdom en eer, de helft van mijn vermogen wachten u zoo gij spreekt; - uw dood is zeker, zoo gij een oogenblik aarzelt!'

Paolo bedacht zich een oogenblik. Eindelijk, ziende dat het Reinout ernst was, en indachtig, dat zijne plannen om zich te verrijken toch zonder eenige vrucht zouden blijven indien hij niet sprak, gaf hij hem te kennen, dat hij alles verhalen zoude wat hij wist. Voor wij echter aan onze lezers den uitslag van hun onderhoud mededeelen, voegt het ons te zien wat vader Syard wedervoer bij zijn avondbezoek op het kasteel.

aant. Twintigste hoofdstuk

Wie op beloften steunt of die van waarde schat,
Bedriegt zich zelf en maakt dat and'ren hem beschimpen.
Indien men laken koopt, het krimpt gemeenlijk wat:;
Maar 't geen ons wordt beloofd zal doorgaans alles krimpen.

De Regt

Het was niet zonder meermalen het gelaat naar de herberg om te wenden, dat de monnik het plein was overgestoken en zijnen weg voortzette, verdeeld tusschen de ongerustheid welke de onbeschaamde ruwheid der gasten bij hem achterliet en de bekommering waarin hem de onzekerheid bracht over den uitslag van zijn voorgenomen bezoeken. Toen hij echter een hoek was omgeslagen en de herberg uit het gezicht verloren had, verhaastte hij zijn tred en verbande zoo veel in zijn vermogen was alle andere gedachten om slechts aan het toekomstig lot van zijn dierbaar vaderland te denken.

De laan, welke hij nu volgde en die recht op den ingang van het slot aanliep, was aan de eene zijde beplant met een rij schrale berken, wier witte bladeren door den westewind aangeraakt in gestadige ritselende beweging wazren. Aan de andere zijde was eene sloot, wier groene zoom met heestergewassen begroeid was, en over wier effen water talrijke zwaluwen heen en weder vlogen. Aan het einde van deze lange en eentoonige laan gekomen, vond zich de wandelaar aangenaam verrast, daar hij eensklaps eene ruime vlakte ontdekte, welke een uitgestrekt en in vele opzichten schilderachtig uitzicht opleverde. Tusschen rijke graanvelden en groene weilanden kronkelde eene kleine rivier. Haar oever was hier en daar door bevallige bosschaadjen bezet, wier welig groen de laatste stralen der ondergaande zon met liefelijke tinten kleurden. In 't verschiet zag men de torens van een paar rijke, en welvarende dorpen, en verder nog, over de vlakte, den halfvolbouwden kegel van de Utrechtsche Domkerk, die sedert voltooid, na zoovele eeuwen, als tot een baak en wegwijzer aan de omliggende landstreeken verstrekt. De rivier waarvan wij gesproken hebben besproeide in eene van hare veelvuldige bochten een onbebouwd, eenigzins rijzend stuk gronds hetwelk, door eene breede rijkelijk met kroos bedekte gracht omgeven, met de laan waaruit de monnik kwam gemeenschap had door middel van eene brug, uit losse planken samengesteld, die bij het minste gevaar voor overval

aant. konden worden weggenomen. Deze brug overgaande kwam men langs een pad, met keisteenen bevloerd, tot den ringmuur van het slot, waarom eene tweede gracht gegraven was, wel niet diep, doch ondoorwaadbaar door den modder waarmede zij gevuld was en aan de binnenzijde nog bovendien verdedigd door een dubbel rasterwerk, het geen wel gedeeltelijk verrot of vervallen, maar echter voor spoedige herstelling vatbaar was. Een klein poortje, slechts even hoog en breed genoeg om een ruiter te paard door te laten, leidde tot de ophaalbrug over die gracht geworpen, en was even als de brug gedekt door twee kleine torentjens, op den buitenmuur geplaatst. Een smalle ronde gang aan 't eind der brug bracht in het slot zelf, 't geen slechts uit een grooten vierkanten toren bestond, van zwaren steen gebouwd, maar zonder eenige cieraden dan den mantel van klimop, waarmede de natuur hem aan de eene zijde wel had willen voorzien: en zonder andere versterkingen, dan de zoodanigen, welke de dikte der muren en de gelegenheid der plaats opleverden. De gedaante van dit oud en ruw gedenkstuk van vroegere eeuwen, stak zelfs in dien tijd, toen dergelijke gebouwen nog meer algemeen waren, somber en treurig af tegen het vrolijke landschap, daar omheen gelegen, en deszelfs grijsgraauwe trans deed vooral aan de zijde waar de klimop niet gegroeid was, dezelfde uitwerking als een koude sneeuwhoop in het vroege voorjaar op een bloembed doet.

De oude kronijkschrijver van wien ons verhaal ontleend is, vermeldt niet of vader Syard zich met dusdanige vergelijkingen bezig hield, toen hij een langen blik op den ouden toren vestigde. Hoe 't zij, hij trad de eerste brug over en, aan het kleine poortje voor de ophaalbrug gekomen, tilde hij de zware hoorn op, die met eene ijzeren ketting aan den muur gehecht was, en blies een paar schelle noten. Hij moest echter dit sein tweemalen herhalen eer hij gehoor kreeg: althands eer een mager gelaat, dat zich aan de overzijde achter een kijkgat in den toren vertoonde, hem bewees dat zijn verzoek om binnengelaten te worden verstaan was.

Waarschijnlijk was de wachter die den vermomden monnik gadesloeg, over zijn onderzoek voldaan: althands hij klom af, en de binnendeur van den toren ontsluitende, bleef hij aan den overkant achter de ophaalbrug staan.

‘Wien zoekt gij? en wat wilt gij zoo laat?’ riep hij, zijn hoofd achter om de klep van de brug stekende, den monnik toe.

‘Goede vriend!’ zeide deze: ‘laat uw brug neêr, ik moet uw Heer spreken en heb geen tijd te verliezen.’

‘Gij zijt oud genoeg,’ zeide de wachter, ‘om te weten, dat ik geen Heer heb dan onzen Bisschop, en dat die in 't Zuiden van Frankrijk woont.’

‘Om 't even, dan moet ik den Ridder spreken, die hier huist.’

‘Die is weêr vertrokken,’ riep de poortier, zijn hoofd terugtrekkende: ‘en zoo, God zegene u.’

aant.

‘Hij had mij toch gezegd,’ zeide de monnik, met drift, ‘dat hij mij nooit gehoor zoude weigeren, indien ik het vroeg in Sint Maartens naam.’

De poortier gaf geen antwoord; maar een geraas van sleutels en ketens liet zich hooren: en weldra ging de valbrug naar beneden.

‘Daar hadt gij immers wel mede kunnen beginnen,’ zeide de poortier, ‘zonder mij op te houden met al uw onnozel gereutel dat niets ter zake doet. Ga binnen en wacht mij. Zoodra ik de brug weder heb opgehaald, zal ik mijnen Heer gaan waarschuwen.’

Vader Syard liep eenen kromme gang ten einde en vertoefde een wijl op een klein binnenpleintje, terwijl de man die hem ingelaten had, na alles weer behoorlijk gesloten te hebben, een smal wenteltrapje opklom dat naar de bovenvertrekken geleidde. Spoedig kwam hij terug, en verzocht den monnik met hem te gaan. Deze volgde zijnen geleider, die hem eene paar verdiepingen hooger bracht, tot zij aan eene zware eikenhouten deur kwamen, waar zij aanklopten. Eene stem van binnen gaf verlof om in te komen: de poortier ontsloot de deur en ging vervolgens dadelijk weer naar beneden.

Vader Syard trad het vertrek in, hetwelk achtkantig en vrij ruim was, naardien het eene gansche verdieping des torens uitmaakte, en dus den geheelen omvang bevatte, welken de binnenmuren overlieten, uitgenomen vier hoeken, waarvan er drie tot kabinetjens dienden, en het vierde de trap verborg. Uit de naauwe venstergaten had men een ruim uitzicht op den omtrek; doch de opening liet bijna geen licht meer in, dan noodzakelijk bleek te zijn. De wanden waren naakt en met spinrag bedekt: ruwe figuren, met krijt en houtskool op den muur geteekend, en waarmede men zoo het scheen de gedaanten van krijgsknechten had zoeken na te bootsen, duidden aan dat hier meermalen gewapenden hunne nachtwaken met dergelijke uitspanningen hadden vervrolijkt. Meubelen waren volstrekt nergens te zien: en een open koffer, met onderscheidene voorwerpen gevuld, kondigde alleen de nabijheid aan van menschen. Vader Syard wendde dan ook terstond het oog naar de eenige plaats welke bewoond scheen, gelijk de lichtstraal aanduidde, welke uit de half geopende deur van een der kabinetjens op den vloer scheen. Hij trad derwaarts en zag nu in dezen afgezonderden hoek eene tafel met papieren, waaraan een man zat, in wien hij terstond dengene herkende wien hij zoeken kwam.

Deze droeg echter thands noch het gewaad van Barbanera, gelijk in het schuurtje bij den Hout, noch de wapenrusting eens Ridders, als op het *Zand* te Haarlem, noch de kleeding zonder naam als in de cel des monniks, maar een ruimen en gemakkelijken tabbert, die hem los om 't lijf hing, en hier en daar geopend, het eenvoudig huisgewaad eens edelmans vertoonde. Voor hem stond een beker met zuiver water, en een stuk brood met sterkers, waarmede hij zijn avondmaaltijd scheen te zullen doen. Hij sloeg een onver-

aant. schillig oog op den monnik, toen deze voor den ingang van het kabinetje stand hield: en wendde terstond zonder hem te herkennen, zijn blikken weer op het blad dat voor hem lag, om den begonnen volzin te eindigen. Hierop vroeg hij, zonder op te zien:

‘Van wien komt gij huisman?’

‘Ik kom uit mijn eigen naam,’ antwoordde de monnik.

‘Bij Sint Maarten!’ zeide de andere: ‘ik ken die stem: maar wat duivel! ik ken dat gelaat ook. Welke vreemde gebeurtenis voert u hier, vader! en hult den vromen monnik in het gewaad van een boschwachter?’

‘Ik heb vreemder vermommingen gezien dan deze,’ zeide vader Syard, op een stekeligen toon: ‘en had niet verwacht dat gij mij het vreemde van mijn gewaad zoudt verwijten.’

‘Ga zitten vader!’ zeide de Stichtenaar, hem een zetel aanwijzende: ‘en zeg mij eens hoe en waarom gij u hier bevindt.’

‘De oogenblikken zijn te kostbaar en mijn tijd is te beperkt om dien met beuzelen doortebrengen,’ zeide vader Syard: ‘ik breng u gewichtig nieuws.’

‘Dat de Graaf naar 's Hage is en heden of morgen de stad Utrecht ontzegt. Ik wist dit reeds. - Of is er meer?’

‘En dat de Friesche gezanten heden verlof gekregen hebben met slecht bescheid.’

‘Waarlijk! ziedaar indedaad een nieuws, dat goud waardig is. En wat zal men in Friesland doen?’

‘Waarschijnlijk zich wapenen en gereed zijn, als de Graaf ons aanvalt.’

‘Ik had mij gevleid dat zij van hun kant den aanval zouden beginnen en onze Stichtenaren met de wapenen ondersteunen. Die Jonker Seerp Adelen scheen daartoe niet ongenegen.’

‘Naar ik de Friezen ken, zullen zij zich ongaarne mengen in een twist die hun niet aangaat; doch met onbezweken moed den vreemden krijgsman van hun erf afweeren.’

‘Het ware toch hun belang zich met Utrecht te vereenigen, eer de Hollanders ons een voor een en alzoo met beter kans beöorlogen; - of moeten wij doen als de kat, en de kastanjens voor u uit het vuur halen?’

‘Wij zullen, volgens onze overeenkomst, vaardig zijn om onzen grond te verdedigen; maar ik twijfel of gij eenen Fries zult vinden, die geneigd is voor eene hem vreemde zaak te strijden: en dit was ook onze bedoeling niet.’

‘En waarom niet? Ik ken den invloed, welken uw Abten in Friesland bezitten, en ik ken evenzeer den invloed, dien broeder Syard op de Abten heeft. Onze afspraak was immers, dat gij hen zoudt overreden zich voortaan geheel en uitsluitend aan den Utrechtschen stoel te onderwerpen: welk beter bewijs van die onderwerping kunnen zij geven, dan door eene kruis-

aant. vaart tegen de Hollanders te prediken, nu het Bisdom bedreigd wordt.'

'Versta mij wel,' zeide de monnik: 'ik heb, ja, beloofd alles in 't werk te stellen om de kloosters in Friesland meer afhankelijk dan tot nu van den Bisschop te maken; maar ik had daarmede alleen in 't oog de geestelijke zaken, den tucht en de orde in het kerkbestuur, welke te niet gaan zoo geene vaste hand onze monniken in toom houdt: nimmer is het bij mij opgekomen eenen Fries te willen dwingen om voor eene vreemde zaak de wapens op te vatten. In het gesprek met Adelen gevoerd, hebben wij een bondgenootschap bedoeld, eene gelijktijdige oorlogsverklaring, waarbij het Bisdom ons zoude stijven; maar nimmer was het onze meening, hulpbenden naar herwaarts te zenden. Herinner u onze afspraak: het oogenblik, dat het Sticht tegen Holland opstijgt, zal ook Friesland de wapenen aangrijpen om zijn erfgoed te verdedigen.'

'Met uw verlof,' hernam de Stichtenaar: 'zeg niet, dat gij op den avond, dat wij met Adelen spraken, niet onderricht waart van de voornemens der Kapittels: - gij wist dat er eene uitbersting volgen moest: gij waart toen geneigd, mij van dienst te zijn: Adelen was dit even zoo: ik zie niet, in welken opzichte de staat van zaken tusschen ons beide veranderd is?'

'Wij hebben elkander verkeerd begrepen,' zeide de monnik, de schouders ophalende: 'Adelen haat den Graaf zooveel als gij dit kunt doen; maar hij zal het evenzeer als ik ongepast oordeelen, dat een Fries zich in deze omstandigheden buiten zijn land begeeft, om de Hollanders te bestrijden, en dat nog wel onder een vreemden aanvoerder.'

'Ik weet nog niet aan wien Utrecht het beleid van den oorlog zal toevertrouwen,' zeide de Stichtenaar: 'maar ik vlei mij, dat de veldheer dien zij bekomen zullen niet aarzelen zal, om aan de Friesche hulpbenden te vergunnen van onder hun eigen banier te strijden.'

'Hoe!' riep de monnik uit met eene verwondering welke hij niet verbergen kon: 'zult gij zelf dan niet het opperbestier van den strijd aanvaarden?'

'Gij vergeet,' zeide de Stichtenaar, met een spotachtigen glimlagch, 'dat de Bisschop te Grenoble is, en dat alleen hij tot het opperbestier gemachtigd is.'

'Is het dan tijd tot boerten?' riep de monnik op een bitteren en verwijtenden toon: 'hoe! als Jan van Arkel door het lossen der verpande sloten, door het afbetalen der schulden van het Bisdom, door het aanwerven van krijgsbenden, den toorn des Graven tegen het Sticht ontstoken heeft, zal hij dan achterblijven en zich schuil houden in de ure des gevaars?'

'Broeder!' zeide de Stichtenaar, op wiens gelaat de taal des monniks eene meer ernstige tint had teruggebracht: 'de tijden zijn voorbij, toen een Bisschop van Utrecht, zonder andere wapenen dan een misboek en een kruis; en zonder ander gevolg dan eenige geestelijken in pleeggewaad, eenen

aant. zegevierenden Graaf op de bres kon staande houden, en hem en zijn geheele leger kon doen sidderen voor den vloek des banbliksems. Het zijn de ridderdegen en veldheerstaf die hij thands moet zwaaien, wil hij zijn gezach niet miskend en bespot zien.'

'Welnu! laat hij die dan zwaaien. Is dit niet juist wat ik bedoelde?'

'Hoe nu!' zeide de Stichtenaar met een fijnen glimlagch, terwijl hij een zegepralenden blik op den monnik sloeg: 'is het een geestelijke, die mij dezen raad geeft? *Ecclesia abhorret sanguine*.'

Vader Syard zag den spreker eenige oogenblikken met verbaasdheid aan, terwijl hij in deszelfs beweegbare trekken zocht uit te vorschen, welke de geheime bedoeling zijner woorden kon zijn. Het kwam hem onbegrijpelijk voor, waarom de Bisschop, die door zijne daden, hoe verschoonbaar, ja hoe prijsselijk in sommige opzichten, toch aanleiding tot den oorlog gegeven had, en die de noodzakelijkheid erkende van het zwaard aan te gorden, weigerachtig zoude kunnen blijven om zich aan het hoofd der zijnen te plaatsen. Hij maakte eindelijk eene aanmerking in 't wilde, even als iemand die, in de duisternis rondtastende, de hand uitstrekt zonder te weten wat hij vatten zal.

'Mag ik vragen,' zeide hij, 'of het slechts eene proef is waarop gij mij zetten wilt? of sluiten uwe woorden eene wezenlijke tegenstrijdigheid in?'

'Noch het eene noch het andere, goede broeder! en ik zal geen mijner woorden terug nemen. Ik begrijp echter uwe verwondering: en ik geloof dat de groote hoop, die de innige drijfveeren onzer daden niet kent, als gij zoude oordeelen. Gij denkt dat wraak alleen, of zucht naar meerder gezach in het hart van Jan van Arkel woont: - beide bestaan bij hem; - wie zou het ontkennen? - maar slechts in een ondergeschikten zin.'

'Ik zie niet,' zeide de monnik, 'welke andere redenen er kunnen aanwezig zijn...'

'Arme man! gij zelf, welk doel beöogt gij met uwe geheime woelingen? waarom hebt gij zelf zoo vurig verlangd naar een oorlog tusschen Friesland en den Graaf?'

'Omdat ik mijn Vaderland lief heb: - omdat alleen die oorlog in staat is, de binnenlandsche beroeringen aldaar te doen ophouden, en ons van het juk van Holland te ontslaan.'

'Recht zoo! er kunnen dus edele drijfveeren bij iemand bestaan, al beoordeelt hem de menigte slechts naar den schijn. - Welaan! - Het ware reeds op zich zelf een grootsch denkbeeld, het Sticht onafhankelijk te maken van allen vreemden invloed; - maar er ware nog meer te doen dan dit! - Er was een tijd, monnik! althands, onze jaarboeken verhalen het, dat Bisschop Adebold zijne heerschappij over al de omliggende landstreken voerde, dat Hertogen en Graven zich het eene eere rekenden, dienstbare betrek-

aant. kingen aan zijn hof te vervullen; die tijd moet en kan terug komen: - maar zoo het Sticht zijn aêloud evenwicht herwint, het moet zulks niet te danken hebben aan de loutere eerzucht zijns Bisschops, om na den dood van dezen weêr tot een staat van onderdanigheid te geraken, om als eene luchtverheveling slechts voor een korten stond aan den gezichteinder der eeuwen te schitteren. Neen broeder! dat overwicht moet duurzaam blijven; - maar daarom moet het ook een onmisbaar gevolg zijn van den loop der omstandigheden, en ontspruiten uit de noodzakelijkheid, die machtige beheerscheres der waereld. - Ik weet het, indien ik mij thands aan het hoofd der mijnen stelde, en hen ten strijde riep, dat mijn naam in de eerste oogenblikken van opgewondenheid als een talisman zou werken; maar wanneer dat eerste vuur van geestdrift had uitgebrand, wat zoude dan het gevolg wezen? Bij den minsten tegenspoed door onze wapenen ondervonden, zoudt gij den jaloerschen naijver der Kapittels en betweterij van Vroedschappen en Overlieden de schuld daarvan op mij zien werpen: men zoude tegen den Hollandschen Bisschop het wantrouwen, ja den haat der gemeente weten op te wekken: of zoo men al aan de oprechtheid van mijnen haat jegens het Huis van Avennes geloof sloeg, het zoude slechts zijn om mij te beschuldigen, dat ik het geluk van het Bisdom aan eigen heerschzucht had opgeofferd: - verdeeldheid zoude weldra in onze vergadering en in ons leger heerschen, en Graaf Willem zoude zonder moeite zegevieren over een gewest, door tweedracht verzwakt. - Neen! zoo ik het masker afwerp en mij aan de oogen mijner onderzaten vertoon, het zal slechts dan zijn, wanneer de oorlog eenen bepaalden stelligen uitslag doet voorzien: wanneer de Stichtenaars de noodzakelijkheid zullen gevoelen van een opperhoofd: wanneer zij zelve luidkeels om hunnen Bisschop roepen: - dan zal ik onder hen verschijnen als de gezant uit den hoogen, die hen onder de banier van orde en wettigheid komt scharen: dan zal ik meester zijn mijne voorwaarden voor te schrijven aan hen en aan die Kapittels en regenten, die de beste bedoelingen eens Bisschops verlammen zouden; en - gelijk ik hoop - tevens aan al wie hunne onafhankelijkheid belaagt.'

De monnik, nog weinig overtuigd, schudde het hoofd, en wierp een twijfelachtigen blik op den Bisschop, (want het wordt eindelijk tijd aan den tot nog toe onbekenden jongeling den tijtel te geven die hem toekomt): 'gij vergeet,' zeide hij: 'dat de Graaf het wakkerste krijgshoofd is van zijn tijd, en dat, zoo zijne wapenen Utrecht bemachtigen, uw ontwerp in duigen ligt.'

'Ook die kans is door mij voorzien: en het hangt slechts van den uitslag des oorlogs af, of ik als legerhoofd dan wel als middelaar zal optreden. In beide gevallen zal mijne komst gezegend worden, en het is slechts door aan mijne Stichtenaren te toonen hoezeer ik hun onmisbaar ben, dat ik de ontwerpen, door mij gevormd, zal kunnen ten uitvoer leggen.'

‘Het vertrouwen der Stichtenaren zal slechts een armhartige pleister op de wond zijn,’ zeide vader Syard, ‘ingeval Graaf Willem overwint, en u erger voorwaarden oplegt dan die, waarop hij u tot Bisschop deed aanstellen.’

‘Graaf Willem is thands machtig,’ hernam de Bisschop: ‘maar geloof mij, zijn gezach heeft den hoogsten top bereikt en kan niet anders dan dalen. Hij heeft geen zoon: - komt hij te sterven, dan vervalt Holland aan den eersten, die moed en beleid genoeg heeft, het te winnen. Het Huis van Henegouwen zal met Willem den Vierde ophouden; - maar de Bisschop van Utrecht is onsterfelijk.’

Vader Syard bleef een wijl in diep nadenken verzonken: hij was nog weinig gerust omtrent den uitslag van des Bisschops vooruitzichten; want hij beschouwde die als onzekere luchtkasteelen, door het jeugdig en opgewonden brein des jongelings ontworpen, en hij kon geene hooge staatkunde toeschrijven aan iemand, die, ja, in vele opzichten blijken van volharding had gegeven, maar zich evenzeer gekenmerkt had door daden, welke in 's monniks oogen eene buitensporige loszinnigheid ademden. Bovendien was de monnik geheel uit het veld geslagen door de tijding, dat de Bisschop zich niet bekend wilde maken: - daarmede ging al zijne hoop te leur om de Friesche geestelijkheid eenparig te doen handelen, hetwelk hij had gedacht te kunnen bewerkstelligen, wanneer hij in naam en op het gezach des kerkvoogds, des erkenden vijands van Willem den Vierde, tot hen sprak. Hij besloot dus nog eene poging te doen, om hem tot eene openlijke handelwijze over te halen.

‘Ik ben bezorgd,’ zeide hij, ‘dat gij de kans om zulke schoone plannen ten uitvoer te brengen reeds verspeeld hebt, en weldra gedwongen zijn zult het masker af te lichten.’

‘En hoe dat?’ vroeg de Bisschop met eenige bevreemding.

‘Uwe komst alhier zal niet langer een geheim meer zijn. Die Barbanera en zijn hansworst boezemen mij weinig vertrouwen in, en zullen spoedig, wat zij weten, voor een weinig gouds aan den Henegouwer verklappen.’

‘De laatste weet niets: en wat den kokeler betreft, hij was een noodzakelijk werktuig; maar het heeft uitgediend en zal verbroken worden, eer het mij schaden kan.’

‘Die Walger, dien ik in de herberg van 't dorp heb gezien, weet ook meer dan nodig is...’

‘Hij kent slechts den Ridder van den Rooden Adelaar, meer niets.’

‘De bedienden van het slot en de dorpelingen, die u hier zagen komen.’

‘Er is hier geen vaste bediende, dan de oude Peter, die u inliet, en van dien heb ik geen verraad te vreezen. De dorpelingen weten niets meer dan mijne eigene knapen, die mij voor een vazal van 't Bisdom aanzien. Zoo ik aan mijnen broeder Robbert, die in mijne afwezenheid mijn zaakgelastigde

aant. was, niet had moeten schrijven, en door hem den gang der zaken besturen, en zoo een gelukkig toeval mij niet te Haarlem in broeder Syard mijnen ouden leidsman door de Friesche kloosters had doen ontmoeten, zoude mijn geheim slechts bij twee lieden berusten.'

'Maar zoo de Hollanders dit grensslot bestormen en u vangen?'

'Ook denk ik hier niet te blijven. Ik ga naar Utrecht en zal daar onbekend den loop der zaken afwachten.'

'Of wellicht,' zeide de monnik, de wenkbraauwen samentrekkende, 'zal de Ridder van den Rooden Arend voor den Bisschop van Utrecht zijn leven wagen.'

De Bisschop glimlagchte; en zonder deze aanmerking te beantwoorden, schoof hij zijn stoel naderbij:

'En nu, pater!' zeide hij, 'nu heb ik u al mijn vertrouwen geschonken. Gij kent mijne inzichten, wilt gij die bevorderlijk zijn? Wilt gij medewerken aan het groote doel, om al de landen welke om de Zuiderzee liggen, aan het gezach des Bisdoms te onderwerpen?'

'Nog eens,' antwoordde de monnik, 'aan het kerkelijk gezach, ja; - geenszins aan het waereldlijk beheer.'

'Gij wilt dan zelfs mijn bondgenoot niet blijven? - Bedenk, dat ik u wederkeerig mijne hulp heb toegezegd, indien de Graaf u aanvalt.'

'Onze wenschen en gebeden zullen voor u zijn,' zeide de monnik: 'verder vrees ik dat gij weinig in Friesland verkrijgen zult, althands zoo als gij het bedoelt.'

'Denk nog deze nacht over mijn voorstel na. Wellicht zijt gij morgen vroeg tot andere gedachten gekomen.'

'Morgen met den dag moet ik weder vertrekken,' zeide de monnik: 'een der oogmerken mijner komst was vrijgeleide door het Sticht te verzoeken voor mij en voor een reisgenoot, aan mijn opzicht vertrouwd; doch daar gij niet bekend wilt zijn...'

'Ik zie u morgen weêr,' zeide de Bisschop, op een koelen toon: en met een van zijn zetel oprijzende, blies hij op een zilveren fluitje dat hem om den hals hing, waarop weldra de oude Peter, dezelfde man, die den monnik had bovengebracht, zich aan den ingang der zaal vertoonde.

'Gelei dien man weêr buiten,' zeide de Bisschop: 'en laat alles verder wel gesloten blijven.'

Dit bevel geuit hebbende, groette hij den monnik met eene minzame beweging der hand, en ging wederom zitten, terwijl vader Syard na eene stijve buiging het vertrek verliet, en zijnen geleider volgde, die hem buiten het kasteel voerde.

Het was in een weinig te vredene stemming, dat de monnik de terugreis deed. Het gesprek met den Bisschop had hem geene dier uitkomsten opgele-

aant. verd waarmede hij zich gevleid had: en in de plaats van stellige hulp en bondgenootschap, had hij zelfs geene onvoorwaardelijke beloften ontfangen: en verre van den Bisschop naar zijne hand te doen loopen, had hij moeten ondervinden, dat Jan van Arkel zich sterk of wijs genoeg waande om zijnen eigen weg te gaan zonder zich veel om die Friezen te bekreunen, welke hij zelf tot afval genoopt had. De monnik zag nu duidelijk in, dat de Bisschop, hoe loszinnig en wispelturig ook, hem nog te fijn was geweest: en hij gevoelde denzelfden wrevel, welke eenen bekwamen en oplettenden schaakspeler zoude bevangen, die zich overwonnen zag door eene weerpartij, welke slechts ter naauwer nood een oog op het spel geworpen en achteloos daarheen gespeeld had. Wij moeten intusschen aan vader Syard het recht doen wedervaren, dat, hoewel gekwetste eigenliefde het hare toebracht om hem in een kwaden luim te brengen, zijne ontevredenheid echter nog eene andere, meer edele oorzaak had. Hij had namelijk, steunende op des Bisschops vroegere toezegging, een verbond tusschen het Sticht en Friesland als eene zekere zaak beschouwd en daarom ook geoordeeld dat het oogenblik voor de Friezen gekomen was om het Grafelijke juk af te schudden; en hij zag met schrik de gevolgen in van een vredebreuk met Holland, indien de Bisschop niet verkoos gezamenlijk met hen en openlijk te handelen. Hij doorzag spoedig, dat, zoo de Graaf zijne wapenen eerst tegen het Sticht wendde, hem daarna het ten onder brengen van het door binnenlandsche partijen verdeelde Friesland te gemakkelijker vallen zoude. Alleen troostte hem nog de hoop, dat de Bisschop eerlang door de omstandigheden gedrongen het masker af te lichten, hem die volmacht zoude schenken, welke hij nodig oordeelde om met gepasten klem in Friesland te kunnen spreken en aldaar dien invloed uitteoefenen, welken hij, tot herstel des vredes van binnen en tot afwering des vijands van buiten, begreep te moeten aanwenden.

Onder deze gepeinzen trad hij de herberg binnen. Het was reeds volkomen duister geworden: het voorhuis was ledig en verlaten, 't geen hem te meer genoegen deed, dewijl hij daaruit opmaakte dat zich de luidruchtige gasten ter ruste hadden begeven. Bovendien ontfing hij van de dienstmaagd de geruststellende verzekering, dat Madzy boven in diepe sluimering lag, waarop hij zich zonder verdere woordenwisseling naar den stal begaf. Na zich verzekerd te hebben, dat de beide paarden goed verzorgd waren, strekte hij zich ter ruste neder op het stroo, dat hem in een hoek van den stal bereid was; maar de bekommernissen, welke zijn gemoed vervulden, lieten hem niet toe vroeger dan tegen het aanbreken van den dag het oog te luiken.

aant. Een en twintigste hoofdstuk

Soete meysken dat verslagen
Dus beroyt loopt en ontkleet,
Ick moet u hier eenmael vragen
Wat is de oorsaeck van u leet?
Meysken segt my toch de reden
Wie ghy syt en hoe ghy heet.

D. Pietersz. Pers

De vermoeienissen van den vorigen dag hadden vader Syard, toen deze eindelijk ingesluimerd was, in zulk een vasten slaap gestort, dat hij niet, gelijk hij gehoopt had, met het aanbreken van den dag, maar zelfs later dan gewoonlijk ontwaakte, en bij zijne komst buiten deur met schrik ontwaarde, dat de zon hooger dan naar gewoonte aan den hemel stond en dat hij het uur reeds had laten voorbijgaan, waarop hij zijn vertrek met Madzy bepaald had. Hij haastte zich dus naar het voorhuis, alwaar hij de waardin opzocht en haar verzocht de jonge deerne die met hem gekomen was te laten roepen.

‘Denkt gij ons weêr te verlaten, huisman?’ vroeg de waardin, zonder zich nog gereed te maken aan zijn verzoek te voldoen.

‘Wij moeten vertrekken,’ antwoordde hij, ‘en wij zouden reeds een paar uren onder weg zijn geweest, indien de stalknechts mij tijdig hadden gewekt, gelijk ik uitdrukkelijk verzocht had!’

‘Ja! wat zal ik u zeggen, huisman!’ zeide de waardin: ‘'t zijn luie vlegels, en zij zijn vroegtijdig naar het land geweest om de paarden optehalen, want God weet het, als de oorlog begint, zoo als men vreest, dan zal er binnen weinige dagen geen ezelsvolen meer op het veld zijn, of het is goede prijs. Ik ben ondertusschen maar blij, dat die paardedief van gister avond voor dag en voor daauw weer vertrokken is: hij zag mij er net naar uit om haantje de voorste te spelen, als 't op plunderen zou aankomen.’

‘Dat kan wel zijn, moeder!’ zeide de monnik: ‘maar wees nu zoo goed, en ga mijne nicht waarschuwen, dat zij zich gereed make.’

‘Ik ga al,’ zeide de waardin: ‘zij zal nog wel in eene zoete rust liggen;

aant. want de jonge lieden zijn doorgaans lui en lekker: hei! ho! toen ik op haar jaren was hield ik er ook van mij in de veeren nog eens omtedraaien; maar als men eens eene arme weeuw is en de zorg heeft voor eene herberg, waar dag en nacht volk aankomt, dan verleert men het lange slapen wel.'

Dit zeggende trok zij naar boven; maar zij was ter naauwer nood vertrokken, of vader Syard hoorde een angstig gegil en zag haar terstond daarna terugkomen, het gelaat geheel verward en verwilderd.

'Goede hemel! wat is er gebeurd?' vroeg de bezorgde monnik: 'is u eenig leed overkomen?'

'Een priester! een priester!' schreeuwde de beangste vrouw: 'de Boze zelf ligt in eigen persoon in 't bed van uwe nicht.'

'Vrouw!' riep de monnik, haar met geweld bij den arm grijpende: 'wat durft gij zeggen? Wat beduidt dit?'

'Ik zeg u, dat de Boze haar den hals heeft omgedraaid en in hare plaats in bed is gaan liggen.'

'Vrouw!' herhaalde de monnik, met een wilden blik: en hijzelf holde den trap op, die naar het kamertje geleidde.

Aan de deur gekomen van het slaapvertrek hield hij echter een oogenblik stand. Een gemoedsbezwaar overviel hem. Ofschoon meer verlicht en minder bijgelovig dan de groote menigte, betwijfelde de monnik zoo min als iemand uit die eeuw het bestaan van boze geesten en van de macht die zij over de menschen uitoefenden; integendeel was dit een geloofsartikel, hetwelk hij niet slechts zelf moest aannemen, maar ook aan anderen onderwijzen en inprenten. Hij was tevens wel gerust dat de duivel niet machtig was te kampen tegen al wie hem met geestelijke wapenen bestreed; maar de gedachte kwam pijlsnel bij hem op, dat hij, door zich in een waereldlijk gewaad te steken, als het ware afstand gedaan had van die overmacht, welke zijn stand hem op al de geesten der onderwaereld geschonken had. Hij werd echter opgebeurd door de troostende bemoediging des Apostels: weerstaat den duivel, en hij zal van u vlieden: en onder het uiten van een '*Domine! libera nos!*' trad hij het slaapkamertje binnen en stapte met mannenmoed naar de bedstede toe.

Bij den eersten aanblik echter, dien hij op dezelve geworpen had, rilde hem eene kille huivering door de leden; want hij zag tot zijne ontzetting, dat werkelijk de plaats, waar Madzy gelegen had, was ingenomen door een ander wezen, waarvan alleen de wanstaltige ruige kop uit de dekens te voorschijn kwam. Was dit nu de Boze? - Dit was hem nog niet terstond duidelijk; maar hij achtte het betamelijk zich daarvan te verzekeren: hij vermande zich, en toen hij genaderd zijnde, het dek opsloeg, sprong het wangedrocht als uit den slaap op en vertoonde hem den duivel, zoo het al een duivel was, in de gedaante van meester Cezar, den aap van Barbanera. Vol gramschap

aant. greep hij het verschrikte dier in den nek en kwam er de kamer weer mede uit.

Aan den benedentrap ontmoette hij de kasteleines, hare dienstmaagd, de beide inmiddels van 't werk gekeerde stalknechts en den hansworst, allen geknield en ijverig bezig hun *pater nosters* te zeggen en kruisen te slaan.

‘Hier is uw duivel!’ riep de monnik: ‘maar waar is nu de Jonkvrouw gebleven?’

‘Cezar!’ riep de hansworst, opspringende: ‘wel mannetje! waar heb je gezeten?’

De aap, zijn meester ziende, ontwrong zich aan den monnik en sprong vrolijk in de armen welke zich openden tot zijne ontfangst.

‘Vrouw!’ vervolgde de monnik, terwijl hij met vlammende oogen naar de waardin toetrad: ‘waar is de Jonkvrouw gebleven, die ik aan uwe bescherming heb toevertrouwd?’

‘Wat Jonkvrouw!’ zeide de waardin, opstaande, en nog altijd onthutst en verschrikt: ‘meent gij de deerne die met u kwam! Mijn lieve God! wie weet het?’

‘O! ik ben een elendeling, een ongelukkige,’ riep vader Syard, zich voor het hoofd slaande, ‘ik ben den slechten herder, den huurling gelijk, die zijne schapen verlaat; de wolf is gekomen, en heeft het lam medegenomen.’

‘Nu!’ zeide de kasteleines: ‘indien het lammetje weg is, is zij met haar eigen wil vertrokken. Wie weet of zij niet op het pad is met den jonkman die zoo straks van hier gegaan is met den ouden kokeler?’

‘Die zijn naar het slot gegaan,’ zeide Daamken: ‘en zullen straks keeren.’

‘Ei kom!’ zeide de dienstmaagd: ‘het lieve schaap zal eene morgenwandeling doen en wel zoo aanstonds weer hier zijn.’

‘Heeft zij haar goed bovengelaten?’ vroeg de kasteleines.

Allen snelden de trappen op; maar bij onderzoek bleek het, dat Madzy in hare onderkleederen moest vertrokken zijn, want haar kap, hare schoenen en haar mantel lagen nog ter plaatse, waar zij die bij het te bed gaan had neergelegd.

‘'t Is onbegrijpelijk,’ zeide de monnik: ‘en echter! maar al te waar; - doch ik ga niet van hier voor zij terug gevonden is.’

‘Zie dien ouden uil eens,’ zeide de nar, ‘die zich verbeeldt dat eene jonge knappe meid geen beteren reisgenoot krijgen kan dan hem: en voorwaar zij is vrijwillig opgedrost, want ik heb den man met den zwarten mantel, die gister avond op de bank lag te ronken, straks aan meester Barbanera hooren zeggen, dat hem, juist toen hij zich te bed wilde begeven, een wit spook was voorbijgesneld, dat hij echter niet goed onderkennen kon, omdat hij de lamp in handen had.’

‘Schurk!’ zeide de monnik: ‘de Jonkvrouw is geene nachtwandelaar-ster.’

‘Of de dame, die gij met u hadt, eene Jonkvrouw was, weet ik niet,’ hernam Daamken, ‘maar dat zij in de nacht wandelt, is zeker; want Ridder Reinout, of hoe hij heeten mag, heeft duidelijk een vrouwspersoon de kamer zien overloopen, en toen hij haar volgde, is zij als eene gejaagde kat de deur uitgeloopen en heeft die achter zich dichtgeslagen.’

‘Ridder Reinout! - Ha! nu ontwikkelt zich het geval!’ riep de monnik: ‘was die vreemdeling Ridder Reinout van Verona...? Zoekt overal! vrienden! er is goud te verdienen voor hem, die haar weêrvindt!’

‘Bij mijn zolen,’ zeide Daamken, hem naöogende: ‘de rook verraadt het vuur; het balken den ezel, de kuch den grijskop; - maar eene mooie meid, die zich schuil wil houden, wordt zoo gemakkelijk niet teruggevonden.’

Niettegenstaande deze weinig hoopgevende spreuk van den hansworst stonden de beide boerenknechts, verlokt door het uitzicht op gewin, gereed om de voortvluchtige te gaan opzoeken en beraadslaagden reeds onderling, welken weg zij in zouden slaan, toen zich van de zijde van Utrecht een verward gedruis liet hooren en men weldra eene talrijke bende, uit ruiters en voetknechten samengesteld, het dorp zag intrekken.

‘Daar is het lieve leven al gaande,’ riep de kasteleines: ‘de Stichtsche benden komen dorp en slot bezetten, en wij zullen den oorlog uit de eerste hand hebben.’

Zij bedroog zich niet; althands wat de eerste helft van hare verzekering betrof: spoedig stonden de gewapenden op het plein geschaard; een aantal hoplieden trok in de herberg; en bij de onvermijdelijke drokte en bediening, welke deze nieuwe gasten veroorzaakten, waren vader Syard en zijne nasporingen spoedig vergeten.

Wij zullen intusschen onzen waarden lezer, die waarschijnlijk omtrent het lot van het lieve meisje eenigzins bekommerd wezen zal, de opheldering geven van haar plotseling verdwijnen.

Madzy had zich, gelijk wij gezien hebben, dadelijk na het vertrek der waardin, ter ruste begeven en was, niettegenstaande het rumoer in het onderhuis, spoedig ingesluimerd. Haar slaap was echter geenszins van dien verkwikkenden aart, waarop hare jeugd, haar gezond gestel en de vermoeienissen van den dag haar aanspraak gaven. 't Zij dat die vermoeienissen te groot waren geweest, 't zij dat de gebeurtenissen der verloopen week, en vooral het schriktooneel van den vorigen dag haar te sterk voor den geest zweefden, 't zij dat eene ongesteldheid haar overvallen had, 't zij dat al deze oorzaken gezamenlijk op haar werkten, haar slaap was onrustig en afgebroken: droomen en nachtgezichten vervulden hare verbeelding en deden haar gedurig met schrik en siddering ontwaken.

Eindelijk droomde zij, dat zij zich op de Zuiderzee bevond, in een klein vaartuig, hetwelk alle moeite deed om de kust van Friesland, welke zij voor zich zag, te bereiken, maar gedurig door de golven weer terug werd geslagen. De manschap van dat scheepje bestond alleen uit edele Ridders, in vollen wapendosch, maar hun harnassen waren verroest, hunne pluimen hingen verflenst van den helmkam af en hunne wapenrokken waren gescheurd en druipende van het zeewater, dat gestadig over het dek sloeg: - en wat het ijsselijkste was, achter elk helmvizier grijnsde haar een vervaarlijk doodshoofd tegen, en onder de harnassen hoorde men het gerammel van dorre beenderen. De Graaf van Holland alleen was onder die menigte kenbaar: bloothoofds stond hij aan het roer; maar zijn gelaat was nog afschuwelijker om te aanschouwen dan het ontvleeschte geraamte der overige schepelingen. Geene kleur, geene beweging bezielde meer het aangezicht: de hairen waren aan het hoofd ontvallen en ontelbare merkteekens van nog versche wonden doorkruisten het in alle richtingen; maar het oog bleef, starend en als verglaasd, onafgebroken op de kust gevestigd. En daar, aan die kust, liet zich een niet minder akelig tooneel aanschouwen. Een lange sleep van monniken, aangevoerd door vader Syard, geleidde onder het zingen der psalmen voor de afgestorvenen, eene doodbaar naar het klooster van Sint Odulf, en in die doodbaar, (dit gevoelde Madzy door die innerlijke bewustheid, welke ons in droomen eigen is, en ons als door ingeving datgene weten doet, hetwelk voor het vleeschelijke oog onzichtbaar is,) was het lijk van Deodaat vervat. De Abt sloot den trein, en toen de deuren van het kerkgewelf achter hem waren toegeslagen, kwam de oude man alleen naar het strand en, staande op het Roode Klif, herhaalde hij op een sleependen toon de voorspelling betreffende de Roos van Dekama. Onder het opzeggen dier rijmen begonnen zijne gelaatstrekken te veranderen: de blozende wangen vielen in: het blanke vel des paters werd bruin en vaal van kleur: de ronde buik kromp in: en in de plaats van den gezonden vader Volkert zag Madzy eene afschuwelijke gedaante, gelijk aan die, onder welke men den bozen geest afschildert, welke haar tandenknersende van den rand der vensterbank begluurde.

Zij wreef zich de oogen uit: het was geen droom: die gedaante zat daar, deed een sprong, en was naast hare bedstede.

Met een gesmoorden gil vloog zij hare legerstede uit, hare kamer en de trap af: zij opende eene deur: een nieuwe stof tot ontsteltenis: daar stond de moordenaar van Deodaat, of zijne schim, midden in het vertrek.

Het arme meisje sprong terug, naar beneden; dan, o God! die zoo gevreesde Reinout volgde haar: zij stoof de huisdeur uit, ijlde zonder te weten waarom of waarheen, de eerste laan de beste in: hare knieën ontgaven haar: hare krachten waren bezweken: een dikke sluier viel voor hare oogen: het bewustzijn ontweek haar: en zij zeeg bezwijmd op het vochtige gras neer.

Wij moeten haar voor een korten poos onzes ondanks in dien bedroefden toestand laten, om ons naar den Bisschop va Utrecht te begeven.

Deze was spoedig na het gesprek met den monnik zijne slaapstede gaan opzoeken, mede slecht te vrede over den uitslag van het onderhoud. Zijn doel toch was, gelijk ons gebleken is, niet slechts om het Bisschoppelijk gezach in Utrecht onafhankelijk te maken van allen vreemden invloed, maar ook om dat gezach over de naburige gewesten uittebreiden: hij had zich gevleid in vader Syard eenen bekwamen en behulpzamen handlanger te zullen vinden; maar het bleek hem thands genoeg hoe weinig deze genegen was, de Friezen aantesporen, om het eene juk met het andere te verwisselen: ja, hij zag in, hoe weinig hem het bondgenootschap met Friesland zoude baten zelfs in het bestrijden van den Graaf. De teerling was echter geworpen, en Arkel behoefde geen groote waarzegger te zijn om niet te voorzien, dat de Graaf weldra in het Sticht zoude vallen met eene legermacht, welke zoowel de krijgsroem van Willem IV, als de ingeschapen naijver der Hollanders tegen de Stichtenaars talrijk en ontzachlijk zoude maken. 'Mits slechts de adel zich goed houde,' zeide Arkel bij zich zelven: 'de burgerij van Utrecht zal zich wakker genoeg betoonen: en eene stad als deze is niet in een paar dagen te overrompelen. Zij slechts de overwinning betwist, ziedaar al wat ik verlang! Maar Friesland moet eene wending geven aan de wapenen des Hollanders. - Mocht ik slechts dien Adelen nog eenmaal spreken: hij is eerzuchtig en heeft invloed bij de Friezen: - hij zoude mij meer dienst doen dan die monnik, wien ik ter kwader ure mijn vertrouwen heb geschonken en die het nu wellicht van zijn plicht acht, zijne landgenoten tegen mijne bedoelingen te waarschuwen. - Hij zal niet naar Friesland keeren, zoo ik het verhoeden kan: - hij is te gevaarlijk: - ook die Barbanera! - ik vrees dat hij reeds geklapt heeft. Welnu, ik moet mij van hem ontslaan.'

Met dit besluit begaf hij zich ter ruste; en daar hij tot die gelukkige menschen behoorde, welke alle waereldsche zorgen uit het hoofd kunnen zetten, zoodra zij de veeren ruiken, was hij dadelijk ingeslapen. Hij had echter gelast dat men hem met den dag zoude wekken; want hij vermoedde, dat er volk uit Utrecht komen zoude, en hij wilde op hunne komst zijn voorbereid. Hij was dan ook reeds, zoodra de zonnestralen de daken van het slot vergulden, in de cel, waar hem vader Syard gevonden had, teruggekeerd.

Hij opende het raam: de frissche morgenlucht verkwikte hem: er was een weinig regen gevallen, en van grasplanten en struiken steeg een balsemende geur naar boven: vrolijk zongen de vogels hun morgenlied en loeide het vee in de weiden. Hij sloeg thands echter minder acht op het bevallige schouwspel der ontwakende natuur; want zijne gedachten waren geheel verdiept in de berekening der versterking waarvoor het slot vatbaar was, en van den tijd, welken de vijand zoude moeten besteden om het te bemachtigen.

aant.

‘De boel is in een verwaarloosden toestand,’ dacht hij: ‘maar de grachten zijn breed en diep: en de wallen stevig genoeg om den stormram te tarten. Met vijftig man, wel voorzien van wapenen en eetwaren, kan men het drie weken volhouden tegen vijfduizend: - en zoowel langs den heirweg als langs de rivier allen toevoer beletten. Het buitenpoortje zal nog wat versterkt, en die boompjens aan de overzijde moeten gekapt worden; daar achter kan zich eene gansche bende verbergen en veilig de wallen beschieten... maar ik geloof dat er reeds een vijand achter loert... is dat niet eene menschelijke gedaante, die daar in het gras ligt? - Deze of gene arme landlooper zonder huisvesting, of een dronkaart, die de kroeg wat spade verlaten heeft; - maar neen!’ riep hij uit, bij nadere beschouwing een klein voetje bemerkende dat over het pad lag, en eene lange hairvlecht, die donker afstak tegen de witte kleeding: ‘dat alles behoort aan eene vrouw, misschien wel aan eene jonge en schoone vrouw? Hoe komt die hier blootgesteld aan nachtlucht en regen?’

Zijne nieuwsgierigheid was opgewekt, en, voegen wij er dit tot zijne eer bij, ook zijn medelijden: - hij riep zijnen getrouwen Peter, en ging met dezen buiten het slot.

Weldra was hij ter plaatse gekomen, waar hij het voorwerp van zijne aandacht had bespeurd: en hij ontdekte terstond dat hij wel gedaan had met zich zonder verwijl derwaart te begeven; want een jong meisje, schoon als de dag, maar naauwlijks gedekt en bleek als eene doode, lag daar uitgestrekt in het vochtige gras: en ofschoon het flaauw en pijnlijk zwoegen van haren boezem aanduidde dat zij nog leefde, een langer verblijf op die koude en vochtige plaats had haar doodelijk kunnen zijn.

Bij den eersten opslag meende Arkel, dat hem die trekken bekend voorkwamen; maar daar hij Madzy slechts eenmaal, op het steekspel, en wel in haren schitterende dosch gezien had, herkende hij haar niet, ja was hij er verre af van te vermoeden, dat het bleeke boerinnetje, wier hoofd thands op zijne knie leunde, de Roos van Dekama kon zijn. Hij tilde haar behoedzaam van den grond, en zonder aan den ouden Peter te willen toestaan hem in deze bezigheid te helpen, droeg hij zijn lieven last binnen het slot en legde dien, bij gebrek van andere gelegenheid op de legerstede, welke zoo even door hem was verlaten geworden. Het was eerst daar, dat Madzy, die tot dien buiten kennis gebleven was en slechts eenige flaauwe en onverstaanbare klanken had geüit, het eerste teeken van bewustheid gaf, na eenige teugen te hebben genomen uit een beker met wijn en water, welken Arkel haar met de trouwhartigheid eener oude baker had aan den mond gebracht.

‘Waar ben ik?’ zeide zij, de blaauwe oogen opslaande en vervaard om zich heen ziende.

‘Vrees niets, lieve kleine!’ zeide Arkel: ‘maar drink liever nog eens: gij

hebt het koud gekregen daar in 't natte gras: dek u maar goed toe en het zal wel beter worden.'

'Neen, neen,' zeide Madzy, den arm des jongelings afweerende, en pogende optestaan: 'hier blijf ik niet! - Waar ben ik toch? - Wie heeft mij hier gebracht? - Waar is vader Syard?'

'Vader Syard!' herhaalde de Bisschop: 'ja waarlijk! dat meisje spreekt den Frieschen tongval! - Aha!' dacht hij bij zich zelven: 'voert de vrome pater zulk gezelschap tot zijne opbeuring mede? - Lief meisje!' vervolgde hij overluid: 'gij behoeft ons niet te vreezen: wij hebben het beter met u voor dan vader Syard, of wie het ook zij; want zonder ons zoudt gij nog in het vochtige gras liggen, waar wij u gevonden hebben.'

'Het is dan waar,' zeide zij, met wilde blikken in het rond ziende: 'ik heb het dan niet gedroomd? - O wat heb ik arm meisje gedaan? - het was ijsselijk! - de boze zelf...! en Reinout...! maar brengt mij toch terug bij... om Gods wil! zend naar de herberg... daar is mijn oom... hij zal ongerust omtrent mij wezen... zend naar hem... ik zal u wel beloonen.'

'Uw oom!' herhaalde Arkel: 'zoo even noemdet gij vader Syard: is die uw oom?'

'Noemde ik...? ach God! ik weet niet wien ik noemde... ik ben ongelukkig; - maar zend naar de herberg... de waardin weet het... Waar ben ik toch? O wee!'

'Ik zal aan uw verzoek voldoen,' zeide de Bisschop, haar met een vriendelijken blik aanschouwende: 'ik zal uw oom gerust doen stellen: - intusschen, dek u warm toe en drink nog eens; - want waarlijk, het is om de koorts te krijgen, zoo een geheele nacht daar buiten te liggen.'

'Ach! ik moet u zeer schuldig en dwaas voorkomen. - Maar God weet het, toen ik den moordenaar zag, was het mij of ik... o God!'

Hier verborg zij, snikkend, haar hoofd in 't kussen en begon over al haar leden te beven.

'Ik zal uwe boodschap laten doen,' zeide Arkel: 'stel u gerust; maar wees van uw kant een weinig vertrouwelijk. Zeg mij, wie zijt gij?'

'Mijn oom zal u alles zeggen,' hernam de ongelukkige Madzy. 'O! laat hem toch weten...'

Hier belette haar een nieuwe aanval van beving voorttegaan: en Arkel, zelf met haar verlegen, verwijderde zich met den ouden slotbewaarder uit het vertrek. In de groote bovenzaal gekomen, ging hij aan het raam staan en begon, de armen over elkaêr geslagen en het hoofd hangende, te overpeinzen wat er te doen stond, en hoe hij best zoude handelen. Dit stond echter bij hem vast: dat hij vooreerst *niet* voldoen zou aan het verlangen van de schoone onbekende, en noch haren oom, noch de kasteleines uit den *Roerdomp* zou laten halen; want de bekoorlijkheden zijner gevangene hadden te

aant. veel indruk op hem gemaakt, dan dat hij er aan kon denken, haar weêr uit zijne macht te laten gaan; even zoo min als de vos om het konijn te laten ontsnappen, dat in het hol van Reynaert eene schuilplaats gezocht zou hebben. Het zal bij onze lezers wellicht verwondering baren, dat Jan van Arkel, op een oogenblik, waarin hij zijn hoofd en handen vol had met de hooge staats-aangelegenheden waarin hij gewikkeld was, en nu hij door gevaren van allerlei aart bedreigd werd, zich nieuwe zorgen op den hals verkoos te halen, door een minnehandel, welke zijn toestand nog neteliger maken moest; - ja sommigen zullen wellicht denken, dat hij los genoeg was om zijne hooge ontwerpen aan een paar schoone oogen opteofferen; maar hier was de Bisschop de man niet naar: en voor hem was eene liefdesavontuur als deze niet meer dan eene verpozing, dienstig om er voor eenige oogenblikken van zwaardere werkzaamheden bij uitterusten: en de moeilijkheden, daaraan verbonden, lichte bezwaren, welker wegruiming hij slechts als een spel beschouwde. Bovendien bestond er nooit iemand, minder zwaartillend dan hij; en bij het bejagen zijner inzichten steunde hij altijd op het medewerken der omstandigheden, welke hij, als nog in de jaren der hoop zijnde, zich niet slechts gunstig afschilderde, maar ook doorgaands met eene behendigheid, den grootsten staatkundige waardig, ten zijnen voordeele wist aantegrijpen. Zoo plaatste hij nu voor een wijl al zijne staatzuchtige plannen op den achtergrond, om alleen te denken over de wijze, waarop hij het lieve meisje, dat hem door de goede fortuin in handen gespeeld was, in zijne macht behouden zou. Dat hij een geestelijke en wel een kerkvoogd was, wien het betaamde, zijne kudde met een goed voorbeeld voor te gaan, en dat eene betrekking tusschen hem en eene jonge deerne even onwettig als onbetamelijk was, dit waren bedenkingen welke in het minste niet bij hem opkwamen: de gelofte van kuischheid was eene dier verbindtenissen, wier overtreding bij den toenmaligen zedelijken toestand der geestelijkheid het minst geteld, en voegen wij er bij, wier overtreding het minst berispt werd; ja het was geene ongewone zaak, prelaten te zien, die erkende minnaressen en erkende basterts hadden en toch daarom niets minder geacht en gezien werden. Daar bij dient in aanmerking te worden genomen, dat Jan van Arkel nog jong en in de kracht van zijn leven was: dat hij, schoon tot den geestelijken stand opgeleid, echter altijd smaak had blijven voeden voor ridderlijke avonturen: en eindelijk, dat hij een groot gedeelte van zijn leven reizende en buiten alle betrekking had doorgebracht: en het zal niemand verwonderen, dat de mijter en de kromstaf zich niet als terugschrikkende teekens tusschen hem en de beeldtenis der schoone Friezin kwamen plaatsen.

‘Peter!’ zeide hij eindelijk tegen zijnen getrouwen dienstman: ‘gij hebt gehoord wat die deerne gevraagd heeft?’

De oude man vergenoegde zich met een stijven hoofdknik.

‘Ik ben overtuigd, Peter! dat dit maar ijdele praatjens zijn, om ons om den tuin te leiden. Gij hebt ook wel opgemerkt dat zij stamelde, en zich meer dan eens versprak?’

Peter bevestigde deze aanmerking op dezelfde wijze.

‘Welnu! gij weet ook, van welk belang het is, dat niemand ons hier zie, dan die hier nodig heeft: en zoo wij aan de herberg de komst van dat meisje ruchtbaar maakten, hadden wij hier weldra het bezoek van al de oude wijven en leeglopers uit het dorp te wachten: en wij zouden ons niet slechts aan ontdekking maar ook aan bespotting blootstellen.’

Het droog gelaat des slotbewaarders nam de scheeve uitdrukking aan van iemand, die door zijne betrekking gedwongen is hetgeen men hem opdringt voor goede munt aantenemen; doch die wel wil te kennen geven dat hij zich niet om den tuin laat leiden. Arkel hield zich of hij dit niet bemerkte en ging op denzelfden koelen toon voort:

‘Het zoude echter strijdig met alle menschelijkheid zijn, dat arme meisje, 't welk hard ziek schijnt en misschien wel in de herssenen gekrenkt is, de deur uittezetten; en het zal daarom nuttig zijn, het oogenblik aftewachten, dat zij wat kalmer en bedaarder is, om haar te ondervragen, en zoodoende achter de waarheid te komen; ten einde te ontdekken hoe wij met haar handelen moeten.’ Hier zweeg hij; Peter zag hem met een open mond aan, als of hij vragen wilde: ‘is dit alles wat gij mij hebt te zeggen?’ - Maar de Bisschop had zijne welsprekendheid alleen gelucht om hem van de wijs te helpen en te paaien met eene schijnbare reden waarom hij niet aan het verzoek van Madzy voldeed.

‘Ga eens zien!’ zeide Arkel na eenige oogenblikken zwijgens, ‘of de oude draagstoel nog bruikbaar is: het kan zijn dat wij die nodig hebben.’

Peter ging na eene nieuwe hoofdbuiging de kamer uit: en Arkel, op deze wijze een lastigen getuige verwijderd hebbende, begaf zich weder naar het slaapvertrek. Zijne logeergast echter niet door eene onverhoedsche verschijning willende verschrikken, tikte hij zachtjens aan den deur. Geen antwoord ontfangende, herhaalde hij het geklop eenigzins harder; maar wederom zonder vrucht.

‘Ik ben wel dwaas,’ zeide hij bij zich zelven, ‘zoovele plichtplegingen te maken jegens een boerinnetje, dat mij wellicht niet eens dank zal wijten voor mijne bescheidenheid.’

Met deze gedachten opende hij de deur en wendde het oog naar het bed: dit was ledig, en Arkel stond niet weinig verwonderd, toen hij Madzy in een hoek zag zitten, bleek als een doek, en gewikkeld in de beddelakens.

‘Nader mij niet,’ zeide zij, bevende en klappertandende: ‘ik ken u niet: ik weet niet of uwe bedoelingen eerlijk zijn.’

‘Stel u gerust, lief kind!’ zeide Arkel: ‘het zoude schandelijk zijn, indien

ik misbruik maakte van uwen ziekelijken en hulpeloozen toestand. Ik heb naar het dorp gezonden, gelijk gij mij verzocht had, en ik ben bereid u alle diensten te bewijzen, die gij nodig mocht hebben; maar nogmaals, veroorloof mij, uw vertrouwen af te vergen. Gij schijnt geene landloopster te zijn; en echter heb ik u, slechts half gekleed, en stijf van de koude, op den weg vinden liggen als iemand die geen nachtverblijf heeft.'

Madzy begon op deze vraag nog harder te beven; maar na eene teug water genomen te hebben uit een nevens haar staanden beker, herstelde zij zich een weinig en antwoordde:

'Ik mag mij aan niemand vertrouwen, tenzij ik wete aan wien. Kwel mij niet met vragen, bid ik u. Ik geloof dat uwe bedoelingen goed zijn; doch ik mag waarlijk niets zeggen, zoolang mijn oom niet hier is.'

'Is vader Syard uw oom? Gij hebt hem straks genoemd.'

'Heb ik hem waarlijk genoemd? - Ach! ik heb de koorts: ik weet niet wat ik gezegd heb.'

'Gij hebt hem genoemd,' hernam Arkel, terwijl hij, de overmacht gevoelende welke hem deze woorden gaven, aan Madzy ontsnapt, en den invloed niet willende verliezen door deze omstandigheid verkregen, een doordringenden blik op haar vestigde: 'en verschoon mij, dit doet mij aan uwe oprechtheid twijfelen. Vader Syard is mijn vriend: ik heb hem in de verleden week te Haarlem, en gister avond nog hier ter plaatse gesproken: - hij heeft mij niet verhaald, dat hij eene nicht bij zich had.'

Madzy zweeg en zag sidderende voor zich.

'Wel is waar,' vervolgde de onbarmhartige Bisschop: 'er waren te Haarlem twee meisjens in zijn gezelschap; - maar de eene was eene adelijke Friezin, en de andere haar kamerjuffer... Zoudt gij eene van beide zijn.'

In den waan, dat de jongeling die voor haar stond, wellicht een Stichtsch edelman, en haar van dienst kon zijn, begon Madzy over te hellen, om hem eenig vertrouwen te schenken: 'ik weet,' zeide zij, 'dat vader Syard gisteren avond ergens een bezoek wilde gaan afleggen; - waart gij de persoon, tot wien hij zich gewend heeft?'

'Wel waarschijnlijk,' antwoordde Arkel.

'Welnu! nog eene vraag! gij hebt hem gesproken, zegt gij. Hoe was zijn gewaad?'

'Ik moet zeggen,' zeide Arkel, die al meer en meer begon te bespeuren dat hij geene gewone boerin voor zich had, 'dat zijne vermomming hem meer veranderde dan de uwe, hoe vreemd die ook zij, u veranderen kan in de oogen van al wie u eenmaal aanschouwd heeft.'

'Welnu!' hernam Madzy, 'indien gij hem zoo wel kent, dan zal hij u ook wel mededeelen wie ik ben.'

'Bij Sint Maarten,' zeide Arkel lagchende, ofschoon half knorrig, dat de

aant. schoone hem met al hare onschuld nog te slim was: ‘men zegt wel met grond, dat hij, die eene vrouw wil vangen, vroeg moet opstaan. Ik ben met den dag het bed uitgeweest: en nog zijt gij mij te gaauw. Welaan! ik zal dan eerbiedig wachten, dat het uur van vertrouwen geslagen zij. Ondertusschen, geloof mij, blijf niet in dien hoek zitten beven. Ga gerust in bed en tracht u te verwarmen: het doet mij in de ziel leed, dat hier geene vrouw is om u te verzorgen; maar daaraan is voor 't oogenblik niets te doen. Ik beloof u plechtig, dat niemand deze kamer zal binnentreden buiten uw verlof.’

Met deze woorden maakte hij eene koele buiging en wilde vertrekken; maar de zachte stem van Madzy deed hem aan de deur vertoeven.

‘Ik geloof,’ zeide zij: ‘dat gij mij van ondankbaarheid beschuldigt. Misschien, ja waarschijnlijk, hebt gij mij het leven gered. Wanneer eens dat uur van vertrouwen waar gij van spreekt, zal geslagen zijn, dan hoop ik u mijne erkentenis te betuigen op eene wijze, uwer en mijner waardig.’

Arkel verstond deze woorden slechts half; want hij stond opgetogen in verrukking over den engelachtigen glimlagch die er mede gepaard ging, over de bevallige uitdrukking van Madzy's gelaat, over de hemelschoone oogen, waaraan de koorts eene buitengewone levendigheid bijzette, en welke zij, bespeurende met welk een vurigen blik hij haar aanstaarde, zedig neêrsloeg: en hij had wellicht het gesprek verder voortgezet, had niet het geluid van den hoorn van het kasteel zijne opmerking getrokken. Hij stamelde eenige beloften van verontschuldiging, zeide, dat wellicht haar oom daar zijn zoude en vertrok, de deur weder zorgvuldig achter zich sluitende. Een oogenblik daarna kwam de oude Peter hem berichten, dat er een vreemdeling met een zwarten mantel voor de poort was, die hem verlangde te spreken.

‘Ik wacht niemand meer. - Wie kan hij zijn? Wist hij het woord? zoo ja, laat hem dan bij mij; - maar wacht nog een oogenblik: - ik moet op allen overval verdacht zijn.’

Dit zeggende haalde hij uit een koffer een mantel, een wasschen neus en valschen baard, een samaar, in 't kort een geheel gewaad voor den dag, gelijk aan dat, hetwelk Barbanera droeg wanneer hij zijne kunsten vertoonde en waarvan deze een dubbel stel had. Na deze plunje te hebben aangeschoten, gaf hij aan Peter vrijheid den vreemdeling binnen te laten, en plaatste hij zich aan zijn tafeltje in dier voege, dat hij geheel in de schaduw van het raamkozijn zat. Eenige oogenblikken daarna liet Peter Reinout de kamer in en vertrok weder. De Italiaan bleef eenigzins verrast aan de deur staan toen hij de gedaante zag van Barbanera, wien hij zoo even buiten het slot verlaten had. Zijne vermoedens, zoo hij er nog eenige had, waren geheel opgelost.

aant. Twee en twintigste hoofdstuk

Het is een krijgsmans beê: gy mooght die niet ontzeggen.

Vondel, *Gijsbrecht van Aemstel*

‘Deze vermomming zal u weinig baten, Heer Ridder! of wie gij wezen moogt,’ zeide Reinout op een schamperen toon: ‘het gewaad van den kokeler belet mij niet mijnen bestrijder op het steekspel te herkennen.’

‘Bij mijne zaligheid!’ riep Arkel lagchende, terwijl hij neus en baard afwierp: ‘gij zijt geloof ik, de brave Ridder, die mij als een dief wilde laten vatten. Welaan! voor u althands zoude ik mij schamen eene vermomming aantehouden. - Misschien komt gij mij rekenschap vragen van mijn gedrag: en ik beken, dat ik u wat onbeleefd van 't paard gesmeten heb; maar, wat zal ik zeggen: gij drongt mij zoo naauw op 't lijf: en ik had gewichtige redenen om onbekend te blijven.’

‘De reden van mijn bezoek is tweevoudig:’ zeide Reinout: ‘in de eerste plaats kom ik mijn paard terug eischen.’

‘Uw paard,’ zeide Arkel, eenigzins donker kijkende: ‘bij Sint Maarten! ik heb het hoogst nodig: en ik heb het eerlijk aan den man betaald: - maar verder! wat begeert gij nog?’

‘Omstandigheden, wier verhaal hier te lang zoude ophouden, hebben mij genoodzaakt, de dienst des Graven te verlaten. Ik wil mij onder de banieren der Stichtschen scharen. - Men heeft mij gezegd, dat gij mij daarin zoudt kunnen van dienst zijn.’

‘Ik! wie is de ekster, die dat geklapt heeft?’ vroeg Arkel, met eenige drift.

‘Iemand, die uw vertrouwen schijnt te bezitten, de kokeler Barbanera.’

‘Ziedaar een waardigen vertrouweling, dien gij mij toekent,’ zeide de Bisschop met bitterheid.

‘Mij dunkt, het is zoo vreemd niet, daar gij beide ééne kleerkas hebt,’ hernam Reinout, meesmuilende.

‘Wij zullen zien. - Heeft Barbanera u ook geleerd, op welke wijze men toegang bekomt tot dit slot?’

‘Zoo is 't! - maar wees daarom niet te onvrede op eenen getrouwen dienaar: hij wist, dat ik u spreken wilde: en hij gaf mij daarom de middelen aan

de hand om u in stilte te spreken en eene opschudding te vermijden, welke u onaangenaam ware geweest.'

'En,' vroeg de Bisschop, haastig: 'heeft die getrouwe dienaar u nog meer verhaald?'

'Veel, wat mijzelven betreft: niets, wat u aangaat.'

'Zoo! - en uw naam...?'

'Was tot nog toe Rinaldo van Verona: welhaast hoop ik er een anderen te voeren.'

'Indedaad! - en gij wilt dienst nemen bij de Stichtschen?'

'Misschien! - dit zal van de voorwaarden afhangen.'

'Gij verlaat den dienst van Graaf Willem, den meester aller soldaten,' zeide Arkel, op een toon, die niet vrij was van spotternij: 'om uw arm te leenen aan een hoop luie monniken en dikgebuikte schepenen?'

'Den Bisschop wil ik behulpzaam zijn.'

'En weet gij, of de Bisschop, die in verre landen is, den gang der zaken goedkeurt?'

'Ik weet het,' antwoordde Reinout, 'zoo goed als iemand het weten kan, die het uit zijn eigen mond vernomen heeft.'

Dit beweren kwam Arkel een weinig gewaagd voor; want hij herinnerde zich niet, ooit ergens dan op het steekspel van Reinout te hebben gezien of gehoord. Hij vergenoegde zich dus met op een koelen toon te zeggen: 'gij kunt des Bisschops meening niet kennen: want ik heb goede redenen om te geloven, dat gij zijn persoon niet kent.'

'Ik ken ten minste,' zeide Reinout, hem scherp aanziende: 'het hooge voorhoofd en den valkenblik der Arkels, 't zij een monnikskap, een ridderhelm of eene kwakzalversmuts die bedekke.'

'Ongelukkige!' riep Arkel uit, de hand aan zijn dolk slaande: 'gij kent den leeuw en gij durft u wagen in zijn hol?'

'En waarom niet, indien ik mij even als hij voor de jagers verbergen moet? - maar steek vrij uw dolk op: - van mij hebt gij geen verraad te vreezen. Ik heb uw geheim bewaard, toen ik uw gesprek met den monnik van Sint Odulf beluisterd had, ofschoon ik toen nog aan den Graaf getrouw was: en ik zal het thands niet verklappen, nu ik zijne dienst heb afgezworen.'

'En wie waarborgt mij,' vroeg Arkel, 'dat gij niet morgen mijne zijde zult verlaten?'

'De Graaf begeert mijn hoofd. Waant gij, dat ik geneigd ben, hem zulks te brengen?'

'Die last moet dan spoedig bij hem zijn opgekomen; of gij hebt het erg verbruid; want eergisteren nog waart gij zijn getrouwe medekamper: ...maar zacht! waart gij het niet, die eenen anderen Ridder, uwen boezemvriend, gelijk ik vernam, tot een strijd uitdaagdet op leven en dood?'

aant.

Reinout verbleekte en beet op de lippen. ‘Hij *was* mijn boezemvriend,’ zeide hij met een weifelende stem: ‘maar het heeft zoo moeten zijn. Zie deze vlekken,’ vervolgde hij, zijn mouw toonende: ‘het is het bloed van Deodaat, mijn wapenbroeder.’

‘Ik hoop dat het in open kamp was,’ zeide Arkel: ‘intusschen, ik beklaag u beide: zulk eene overwinning moet even zwaar vallen als de nederlaag.’

Op dit oogenblik trad, zeer gelukkig voor Reinout, de oude Peter binnen en meldde zachtjens den kokeler bij zijnen meester aan.

‘Ik zal bij hem komen,’ hernam de Bisschop: ‘welaan!’ vervolgde hij tot Reinout, ‘uwe mannelijke uitdaging heeft mij getoond, dat gij een rechtschapen Ridder zijt, en als zoodanig mijn vertrouwen waardig. De tijd spoedt voort: en ik heb nog veel te verrichten. Gij vergezelt mij nog heden naar Utrecht. Wij zullen onder weg ons gesprek vervolgen. Wees zoo goed, mij zoolang in de zaal te wachten.’

Met het uiten dezer woorden vertrok hij, de deur zorgvuldig achter zich sluitende: ‘ofschoon ik,’ zeide hij bij zich zelven, ‘veel vertrouwen stel in 's Ridders eerlijkheid, hecht ik nog grootere zekerheid aan een goeden sleutel. - Aha! meester Barbanera, loopt gij op deze wijze met mijne geheimen te koop? Bij Sint Maarten! wij zullen zorgen, dat uw geklap niemand meer hindere.’

Beneden aan den trap gekomen vond hij Barbanera en wenkte dezen, hem in een zijvertrek te volgen.

‘Hebt gij tijdingen?’ vroeg hij hem, in zuiver Italiaansch: ‘dat gij ons zoo vroeg reeds de eer van uw bezoek verschaft?’

‘Ik kwam de bevelen van uwe Hoogwaardigheid vernemen,’ zeide de kwakzalver: ‘en daar de Stichtsche benden hier weldra zijn zullen, achtte ik het plichtmatig, dit in tijds te doen.’

‘En was het ook plichtmatig,’ vroeg Arkel, op een strengen toon: ‘onze geheimen toetevertrouwen aan dien windbuil, die mij zoo even is komen opzoeken?’

‘Ik heb hem niets toevertrouwd,’ zeide Barbanera: ‘hij wist reeds alles: en daar ik vreesde, dat hij babbelen mocht, achtte ik het voorzichtiger hem in uwe handen te leveren.’

‘Gij hadt mij ten minste kunnen waarschuwen,’ zeide Arkel: ‘maar hoe kent gij den knaap?’

‘Ik ken hem beter, dan hij althands gisteren zich zelven nog kende: en dit is zeker, dat hij u van dienst kan zijn. Wat zoudt gij wel geven, Hoogwaardigste! om in Friesland eenen vermogenden vriend te bezitten, op wiens erkentenis gij zoudt kunnen staat maken?’

‘Dit ware eene goede aanwinst,’ zeide Arkel, ‘maar wat heeft dit met dien Reinout te maken? - In welk verband...’

aant.

‘Welnu! - Zoo die Reinout eens de zoon ware van den Heer van Aylva?’

‘Welke zotte vertelsels zijn dat? - Die Ridder is een Italiaan, zoo als gij...’

‘Juist! van moederszijde; maar ik kan hem de bewijzen in handen leveren, dat hij de zoon des Frieschen Oldermans is: - wat dunkt u dat dit geheim waardig is?’

‘Dat geheim is goud waardig,’ zeide de Bisschop: ‘hebt gij het hem reeds medegedeeld?’

‘Zooveel als nodig was, ja; - maar u wil ik de bewijzen ter hand stellen, opdat gij er de vruchten van inoogst.’

‘Zeer onbaatzuchtig voorwaar!’ zeide Arkel: ‘maar vermoedelijk wilt gij *mij* het geheim verkoopen, omdat Reinout de middelen niet bezit om het u te betalen?’

‘Het ware zeker onbillijk,’ zeide Barbanera, ‘dat ik de tafel voor uwe Hoogwaardigheid bereidde, en geen kruimpje voor mijzelven overhield.’

‘Recht zoo, voortreffelijke Barbanera! dan, ik heb nog eene dienst van u te vergen. Hier boven ligt een jong meisje, die wellicht de hulp van eene geneesheer nodig heeft.’

‘Is het garnizoen versterkt?’ vroeg de kokeler, meesmuilende.

‘Zwijg, en ga bij haar. Onderzoek eenvoudig, of zij ziek is, ja dan neen: - geene van uwe kwakzalverskunsten. Zie slechts, of zij in staat is, de reis naar Utrecht te ondernemen.’

Barbanera zweeg en volgde zijn meester tot voor het vertrek van Madzy. Deze, zich vleiende vader Syard te zullen zien, haastte zich den kokeler, toen deze aanklopte, te verzoeken van binnen te komen, maar zij zag verbaasd op, bij het beschouwen van een onbekend gelaat; want, gelijk men zich herinneren zal, zij had Barbanera nooit gezien dan aan Elskes ziekbed, waar hij zijn wasschen neus voor had.

‘Liefe kind!’ zeide de kokeler, ‘*il signor castellano* ebbe mij tot u gezonde. Hij is over *la vostra sanitá* bekommerd, en eef mij, *il suo medico*, verzocht u al die hulp toetebreng, welke *la mia arte* verschaffen kan *a voi*.’

Zonder erg te denken, stak Madzy den geneesheer hare blanke hand toe en vroeg hem, wie de edele Burchtvoogd was, onder wiens dak zij zich bevond.

‘*Non lo sapete?*’ vroeg Barbanera: ‘*bene!* hij zal wil ebbe self *il piacere* van u bekend te maak *il suo nome... ma per Dio*!’ riep hij uit, terwijl hij haar meer aandachtig beschouwde: ‘ikke u ook eb kezien, *un' altra volta*: ikke fraak moet: *il signor castellano*, wete hij, wie isse gij!’

‘Wat meent gij?’ vroeg Madzy, eenigzins onthutst, ‘ik versta u slechts half.’

‘Gij hebt *la febbre*, de koortse,’ zeide Barbanera, opstaande, en Mad-

aant. zy's hand latende varen: ‘maar *vien' dell' agitazione, dal freddo*: niet is *pericolòsa il viaggio non può farvi male*.’

Met deze geruststellende uitspraak rees hij op, en Madzy in onzekerheid latende, keerde hij bij zijnen meester.

‘Welnu?’ vroeg deze: ‘is zij in staat eene reis te doen.’

‘Ja; maar zij heeft geen kleeren genoeg. Wil ik om de hare zenden?’

‘Zoo dit ongemerkt geschieden kan, ware het niet kwaad; want ik vrees dat hier gebrek aan plunje is.’

‘Maar,’ hernam de kokeler: ‘kent uw Hoogwaardigste het meisje, dat daar in de kamer ligt?’

‘Zoo ik mij niet bedrieg, is zij eene Friezin, eene nicht van pater Syard, of zoo iets.’

‘Alles behalve: het is eene Friesche Jonkvrouw van adelijken huize, de bruid van Seerp Adelen, Madzy Dekama.’

‘Gij raaskalt. Hoe zoude eene Friesche Jonkvrouw van adelijken huize hier in 't gras komen te liggen?’

‘Ik weet het niet. Zooveel is zeker, dat ik haar terstond herkend heb, en dat...?’

Hier werd zijn rede gestoord door een herhaald hoorngeschal aan de buitenpoort.

‘Daar schijnt haast bij te wezen,’ zeide Arkel, zich voor een kijkgat plaatsende, vanwaar men op den buitenmuur en op de laan zag: ‘bij alle duivels! daar is uw trouwe hans, zoo rood als een kalkoensche haan, die ons zeker de komst der Stichtsche benden komt melden... en ginds zie ik een paar wapenknechten de laan afkomen, zeker om bezit van het kasteel te nemen:... en wat verder komt vader Syard in eigen persoon... juist op gelijke afstanden als de drie boden in de schilderij van den vromen Job. Ik had heden ten minsten zes hoofden nodig; - maar alles met overleg! en wij zullen, den eenen voor, den anderen na, wel helpen. Ho! Peter! laat slechts een persoon te gelijk in!’

Peter, die aan de overzijde der valbrug stond, gehoorzaamde aan den gegeven last, en het poortje voor den hansworst openende, sloeg hij het weêr dicht voor den neus der Stichtsche wapenknechten.

‘Heer Ridder!’ riep Daamken, zoodra hij Arkel zag, (wiens waren naam hij niet kende), ‘daar zijn de Stichtenaars en komen het kasteel bezetten. Hun bevelhebber is, naar ik hoor, Wouter van IJsselstein.’

‘Onbekend, Goddank!’ zeide Arkel: ‘welk een slach van een man is hij?’

‘Een jonge, ruwe gast, naar het mij toeschijnt,’ antwoordde Daamken.

‘Voortreffelijk! dan is er geen kwaad bij. Ga spoedig, met Barbanera, mijne twee dienaars roepen, en laten zij zich wapenen. Hei! Peter! ontsluit de poort voor de hoplui; - maar laat al wie verder komt tot nader orde wachten.’

aant.

De poort ging weder open, en Wouter van IJsselstein trad met een ander hopman binnen. Peter geleidde hen met alle deftigheid naar het zijvertrekje, waar Arkel gezeten was.

‘Zijt gij de slotbewaarder? - of welke betrekking vervult gij hier?’ vroeg IJsselstein op een hoogen toon aan den Bisschop.

‘Met uw verlof,’ zeide Arkel, terwijl hij zonder optestaan, den vrager van 't hoofd tot de voeten beschouwde: ‘wie zijt gijzelf; die mij hier vragen komt doen?’

De bevelhebber scheen eenigzins verrast door deze fiere toespraak; gelijk het meer gebeurt aan lieden die een hoogen toon voeren, wanneer zij iemand vinden, die hen staan durft. Hij geraakte verlegen; en zag zijn makker zijlings aan.

‘Welnu!’ vervolgde Arkel, die zich als een kind vermaakte met de bedremmelde houding des hopmans: ‘ben ik u geen antwoord waardig? komt gij hier alleen binnenstuiven om weer terug te keeren als een schaatserijder, die de baan ten einde gereden is?’

‘Wij komen hier,’ antwoordde IJsselstein, die zijne stoutmoedigheid had terug gevonden, ‘om het slot te bezetten in naam van het Bisdom van Utrecht.’

‘Ik ken hier niemand dat recht toe,’ antwoordde Arkel, ‘dan den Bisschop, mijnen Heer en den uwen. Hebt gij een lastbrief, door hem geteekend?’

‘Vriend!’ zeide IJsselstein: ‘zoo gij een dienaar des Bisschops zijt, zult gij weten, dat hij bij zijn vertrek zijn gezach aan de Kapitels heeft overgedragen, uit welker naam ik spreek.’

‘De Kapittels mogen vrij over kerkelijke aangelegenheden beschikken,’ hernam Arkel, die er genoegen in vond, den hopman in de war te brengen, en tevens naricht zocht te bekomen omtrent sommige punten waarin hij belang stelde: ‘maar het heeft niets met des Bisschops bijzondere eigendommen te schaffen. Hier ben ik meester, tot zoo lang zijn Hoogwaardigste terug keert.’

‘Dit slot is gebouwd tot dekking der grenzen,’ zeide IJsselstein: ‘en daar men eerstdaags oorlog met Holland verwacht, zoo heeft men begrepen hier inlegering te zenden. Gaan de Kapittels hun macht te buiten, zij mogen zulks aan den Bisschop verantwoorden: ik volg mijn last, en zal dit slot bezetten met mijn volk, zonder uw verlof te vragen.’

‘Vergeet niet,’ zeide Arkel, met een verachtelijken glimlagch: ‘dat uw volk hier nog niet ingetrokken is. Voor 't oogenblik ben ik niet in uwe macht: gij zijt in de mijne.’

IJsselstein zag beurtelings den Bisschop en zijnen makker aan. Men had hem binnen Utrecht verzekerd, dat er zich niemand op het slot bevond dan

aant. een oude dienaar: en hij stond verbaasd eenen man te vinden, die als meester sprak.

‘Hoe nu!’ vervolgde Arkel; ‘zijt gij de brave borst, die dit kasteel tegen de Hollanders verdedigen moet? en de bloote stem van een wapenloozen man doet u beteuterd staan! Ofschoon gij met u beide, en in 't harnas zijt.’

‘Mijn heer! wie gij ook wezen moogt,’ zeide IJsselstein, met fierheid: ‘weet, dat ik voor geen vijand sidder: en dat, zoo uwe woorden eene belediging insluiten, ik gereed ben, mij met u in besloten kamp te meten, waar gij goed vindt, alles in gevalle gij uit adelijk bloed gesproten zijt. Maar ik beken, ik sta versteld hier iemand aan te treffen, die uit de hoogte tot ons spreken durft, en de macht der Kapittels in twijfel trekken.’

‘Zoo! nu spreekt gij als 't betaamt,’ zeide Arkel: ‘hoor! ik laat mij wel vinden. Dezen namiddag kunt gij met uw volk hier binnen trekken, want ik ben verantwoord, zoodra gij met overmacht aankomt, maar het moet mij vergund wezen, voor dien tijd mijne zaken behoorlijk in orde te brengen.’

‘Ik heb bevel,’ zeide IJsselstein, ‘om geen oogenblik te vertoeven met het bezetten van het kasteel.’

‘Zeer wel,’ hernam Arkel: ‘maar het schikt mij nu niet, het u terstond te leveren; gij kunt uw volk gaan halen; maar dan breek ik de bruggen af en gij komt er toch niet spoediger binnen. Stem dus liever goedschiks in mijn voorslag.’

‘Wie zijt gij toch?’ vroeg IJsselstein, hem met verbazing aanstarende; ‘gij spreekt meer bout, dan eenen papenslaaf toekomt.’

‘Wie ik ben doet niets ter zake. Neemt gij mijn voorslag aan, ja of neen?’

De beide hoplieden zagen elkander een poos besluiteloos aan; maar gaven eindelijk hunne toestemming.

‘'t Is wel, mijn makkers! Na den middag kunt gij hier vrij den meester komen spelen. Vaart nu wel. - Peter! lei die hoplieden uit en laat den huisman binnen, die aan de poort staat.’

‘Viktorie!’ riep hij Barbanera toe, die hem na het vertrek der hoplieden naderde: ‘had ik een greintje beleefdheid gehad, die gansche bende ware reeds op ons dak; - maar ik heb hem de tanden laten zien, en de wolf zal niet in de kooi komen, voor de schapen er uit zijn. Hoor eens Barbanera! die vrome monnik daar komt zijne Friesche Jonkvrouw zoeken; maar ik heb andere voornemens met haar: ik zal hem met een kluitje in 't riet zenden: wacht gij hem af, wanneer hij zich verwijdert: beloof hem zijne Friezin terug en sluit hem onder 't een of ander voorwendsel in de kelders van het slot.’

‘Hoogwaardigste!’ zeide de kokeler, verbaasd.

‘Welnu! hebt gij mij niet verstaan? Vader Syard verraadt mij: en ik moet hem eenigen tijd afgezonderd houden...; maar,’ voegde hij er bij, als be-

aant. dacht hij zich: ‘waar zijn uwe bewijzen, dat die Reinout de zoon is van den Heer van Aylva.’

‘Dat geheim is goud waard,’ zeide Barbanera: ‘en ik ben de eenige, die er van bewust is...’

‘Welnu!’ zeide Arkel, eene goudbeurs uithalende: ‘haast u: er is weinig tijds over, en zoo ik het geheim thands niet weet, zal het mij niet baten.’

‘Ziehier,’ zeide de kokeler, de beurs aannemende: ‘den brief, waarmede Bianca di Salerno haar zoon aan Carlo della Scala vertrouwde: - en hier den ring, dien Aylva aan zijne echtgenoot schonk. - Het overige is Reinout bekend.’

‘'t Is wel,’ zeide Arkel, den ring en het geschrift bij zich stekende: ‘zeg nu aan Peter, dat hij den monnik binnen laat.’

Barbanera vertrok. ‘*Sic vos non vobis!*’ dacht hij bij zich zelven: ‘de Bisschop zocht mij te verschalken en zelf den prijs voor het geheim inteoogsten; ik dorst hem de bewijsstukken niet weigeren: - hij had mij vermoord; - gelukkig heeft hij het beste stuk niet: morgen trek ik naar den Haag, verhaal aan Graaf Willem, wat de vrome Jan van Arkel brouwt, ontfang eene goede beloning, en zorg dat de Olderman daarna alleen door *mij* onderricht worde, wie zijn ware zoon is.’

Met deze gedachten zette hij zich onder aan de trap, zich verheugende over de toekomstige beloningen die hij verwachtte. De ongelukkige dacht weinig dat zelfs het goud, zoo even ontfangen, hem van geene dienst meer zijn zoude.

‘Welnu! mijn waarde pater!’ zeide Arkel, zoodra vader Syard in zijne tegenwoordigheid stond: ‘hebt gij al eens over mijne voorstellen nagedacht? Hoe nu! geen antwoord! wat is er gebeurd. Uwe oogen staan verwilderd: uw gelaat is bleek als dat van een doode.’

‘Hoogwaardigste!’ zeide de monnik: ‘ik bevind mij in de uiterste verlegenheid. Ik had mij belast met Jonkvrouw Madzy Dekama, welke de Graaf van Holland in het klooster te Rhijnsburg wilde plaatsen, door het Sticht heen, naar Harderwijk te brengen, waar de Heer van Aylva haar wacht... en zij is deze nacht uit de herberg verdwenen.’

‘Gij verwondert mij,’ zeide Arkel: ‘het was ook geene taak, passende aan een man van uwen stand en jaren, een jong meisje tot leidsman te strekken. - Maar wat kan ik daaraan doen? - Ik ben geen omroeper.’

‘O wees edelmoedig, Heer Bisschop! ik ben een ijdele dwaas geweest. Ik heb gesteund op eigen krachten en ben beschaamd gemaakt. Maar wees grootmoedig! Gelast dat men haar zoeke. Zij moet hier ergens schuilen.’

‘Mijn waarde pater!’ zeide Arkel op een deelnemende toon, ‘ik ben hier geen meester. Wend u tot Wouter van IJsselstein, die de Stichtsche benden aanvoert; klaag uwen nood aan den Baljuw; dan hebt gij de burgerlijke en

aant. de gewapende macht op uwe hand.'

'En gij, zijt gij niet de Heer, het hoofd van beide?' zeide de monnik met waardigheid. 'Eén woord van uw mond en ik kan vrucht van mijne nasporingen verwachten. Weigert *gij* mijn verzoek, dan stoot ik overal het hoofd.'

'Gij zoudt dus verlangen, dat ik om eene weggeloopen deerne mijn voornemen verzaakte en de vermomming afleidde, die ik zoo moeizaam bewaard heb.'

'Gij zult die toch niet lang meer kunnen bewaren; men is op het dorp reeds nieuwsgierig. Men wil weten, wie de vreemde Ridder is, die het slot betrokken heeft. Men voedt argwaan... en al had men dien niet, uwe eer, uw plicht gebieden...'

'Monnik!' zeide Arkel op een strengen toon: 'wilt gij mij mijn plicht leeren?'

'Ja! dat moet ik, wanneer gij dien vergeet. Eene kerk, als die van Utrecht, een welvarend land als het Sticht, moeten niet opgeofferd worden aan de dwaze grillen van ijdele staatzucht. Ik terg mogelijk uw gramschap; maar uw hart is te groot, te edel om langer de rol vol te houden, die gij ter kwader ure gekozen hebt, die de omstandigheden voor een poos konden wettigen; maar die thands onbetamelijk, onmenschelijk, ja onstaatkundig wordt. Wees u zelf weer. Treê als een waardig kerkvoogd voor den dag en handel, gelijk het belang van de kerk en van den grond dien gij beschermen moet, u gebieden.'

'Wij spraken over het schoone Friezinnetje, dat gij met u voerdet,' zeide Arkel op een ijskouden toon.

Vader Syard zag den Bisschop met zoo veel ernst in de oogen, dat deze, hoe hij ook altoos meester over zich zelven bleef, niet nalaten kon, die innige gewaarwording van onrust te gevoelen, welke den schuldige treft, wanneer hij den blik van een eerlijk man ontmoet. Hij begreep dus, het onderhoud te moeten afbreken, en zich in zijn zetel werpende: 'pater!' zeide hij: 'ga uwe litaniën elders zingen: mijn tijd is te kostbaar om die aantehooren.'

'Gij hebt gelijk,' zeide de monnik: 'en elk oogenblik dat ik hier blijf is voor mij verloren. Heer Bisschop! vaarwel! ik ben slechts een arme monnik; maar God weet het, ik wilde niet met u ruilen.'

Met deze woorden verliet hij het vertrek. Aan den benedentrap gekomen, hoorde hij zich op eens bij zijn naam noemen: wij wendde het gelaat om, en zag onder een donker afschutsel iemand staan, die hem wenkte te naderen.

'Wat wilt gij? wie zijt gij?' sprak de monnik: 'mijne oogenblikken zijn kostbaar.'

'*Piano!* stille!' zeide Barbanera: 'gij zoeke la *Signora* Dekama, isse so niete?'

aant.

‘Hebt gij eenig naricht van haar?’ vroeg de monnik, haastig naar hem toetredende.

‘Sij isse hiere, *nella potestà del signore Vescovo*:’ hernam de Italiaan: ‘hij eeft aar doen wegpak.’

‘Die onverlaat! ik moet naar hem toe!’

‘*Piano* dan! *Silenzio!* kom iere: ikke sal u brenk pij aar. *Datemi la mano*: is ier donkere’

Dit zeggende trok hij den monnik met zich mede in den kelder, aan wiens ingang hij zich bevond.

‘Blijf mij ier wakte,’ zeide hij: ‘ik zal kaan haal *la signora*.’

‘Blijft er beide wachten tot het jongste bazuingeschal er u uitroept,’ zeide Arkel, die den monnik beneden gevolgd was: en hij sloeg de kerkerdeur met geweld dicht. ‘Zie zoo!’ zeide hij, ‘daar zijn er ten minste twee, die mij vooreerst niet zullen hinderen.’

Vervuld van deze geruststellende gedachte, stapte hij den donkeren gang weder uit, en zag den hansworst, die onder de hand eens naar het dorp geweest was, met een pak onder den arm en meester Cezar op den schouder over de brug aankomen.

‘Nog een bondgenoot,’ dacht Arkel, ‘die uit den weg geruimd moest worden: - intusschen wil ik mij niet te rasch van alle nutte werktuigen berooven. Die knaap weet niet wie ik ben; althands zoo Barbanera het hem niet verteld heeft. - In allen gevalle kan hij mij nog van dienst zijn. Ik geloof niet dat hij verstand genoeg heeft om mij kwaad te doen. - Hola ho! meester Hans! wat brengt gij voor goeds.’

‘Zoo ik niets goeds breng, breng ik althands goed,’ zeide Daamken: ‘meester Barbanera heeft mij ingefluisterd, dat ik ongemerkt de kleeren van die weggeloopen deerne moest buit maken en hier brengen. Ik heb van de drokte die er aan de *Roerdomp* is gebruik gemaakt, en hier is de buidel.’

‘Voortreffelijk; - maar wat is dat juweel, hetwelk uw broeder in de hand houdt?’ Dit zeggende wees hij op een schitterend kleinood, daar Cezar mede speelde.

‘Bij mijn zolen!’ zeide de hansworst: ‘dat schijnt wat fraais. Hier Cezar! voor den dag er mede.’

Maar de aap scheen niet genegen, zijn buit aan zijnen meester aftestaan. Hij schudde met den kop, zag Arkel en Daamken beurtelings grijnzende aan, klemde het kleinood tegen de borst en poogde te ontsnappen. Eindelijk werden zijne beide tegenpartijders het pronkstuk meester, en nu zag Arkel duidelijk, dat het een gouden hairnaald was van een kunstig maaksel, waaraan eene kostbare paerel hing.

‘Hoe komt het juweel in de handen van dat dier?’ vroeg Arkel met bevreemding.

‘Vermoedelijk heeft hij het buit gemaakt in het vertrek, waar de Jonkvrouw geslapen heeft, die heden morgen verdwenen is.’

Een snel denkbeeld, hetwelk hij terstond met welgevallen aangreep, kwam den Bisschop als een lichtstraal voor den geest. ‘Dit juweel,’ zeide hij, ‘kan mij van dienst zijn! Hier meester Daamken! neem het terug, bestijg uwen ezel, rij naar Harderwijk: - daar zult gij de Friesche afgevaardigden vinden, wachtende op de Jonkvrouw en op vader Syard. Verhaal hen, dat beide in handen van den Graaf zijn gevallen, dat gij dit gezien hebt, dat zij u gesproken heeft, u verzocht heeft, dit aan hare naastbestaanden te melden, en u dit juweel ter beloning geschonken heeft: zeg hun, dat zij hen smeekt, haren hoon te wreken. Ga! een treffelijk loon wacht u, indien gij mijn bevel met beleid en spoed ten uitvoer brengt.’

‘Maar,’ zeide de hansworst, hem met wijdopgespalkte oogen aanziende: ‘'t is met dat al immers niet waar?’

‘Om 't even,’ antwoordde de Bisschop: ‘wat gaat u dat aan? Is uw geheele leven niet een logen? Liegt gij niet op alle markten en kermissen, dat de steenen er van zweeten?’

‘Nu ja,’ zeide Daamken: ‘dat brengt mijn beroep mede en ieder gelooft er het zijne van; maar of nu dat Friesche volkje zich door een praatje om den tuin zal laten leiden, dat is nog de vraag: en die Seerp Adelen draagt een broodmes op zijde, waar ik ongaarne kennis meê zou maken.’

‘Zot! zij zullen uw verhaal even goed slikken als de zoete koek, die zij bij de kaas gebruiken. Het staat aan u, uw verhaal met zulke vercieringen te omkleeden, dat zij u wel zullen moeten gelooven. Ik heb u immers meer gehoord en weet, hoe geestig gij eene vertelling weet optesmukken.’

Niemand is er op aarde, hij zij dan vorst of hansworst, of hij is gevoelig voor vleierij: en Daamkens eigenliefde vond zich dan ook door Arkels laatste woorden zoodanig gestreeld, dat hij de hem opgedragen boodschap aannam en zich verwijderde.

De Bisschop, na alvorens eenige woorden met den getrouwen Peter te hebben gewisseld, betreffende de wijze, waarop deze de gevangenen moest behandelen, begaf zich naar het vertrek van Madzy, die zich op nieuw in hare verwachting te leur gesteld vond, toen zij in stede van den monnik, haren gastheer terug zag, wiens koel en ernstig wezen weinig goeds beloofde.

‘Meisje!’ zeide hij, op een langzamen, indruk wekkenden toon: ‘ik heb naar de herberg gezonden; maar men weet daar evenmin als hier, waar de man gebleven is, dien gij zegt dat u verzelde. De kasteleines kan niets tot uw voor- of nadeel getuigen: zij beklaagt zich alleen, dat gij bij nacht en ontijde haar huis verlaten hebt. Hier zijn uwe kleederen, welke zij u terugzendt.’

Met deze woorden overhandigde hij haar het pakje, dat Daamken had medegebracht.

aant.

‘Helaas!’ zuchtte Madzy, met angstig handenwringen: ‘moet ik dan zoo miskend worden? o! ik smeek u, edele Heer! laat mij van hier gaan. Mijn paard staat aan de herberg: ik zal een wegwijzer nemen; - maar ik moet weg: - mijne maagschap zal ongerust over mij wezen.’

‘Gij zult gaan waarheen gij wilt,’ zeide Arkel op een onverschilligen toon: ‘doch alleen laat ik u niet vertrekken. Het dorp is bezet en de weg vol krijgsvolk: eene reis door het Sticht zoude voor een meisje alleen gevaarlijk zijn. Gij zijt bovendien ongesteld en de arts verbiedt alle zware beweging. Maar ik heb u een anderen voorslag te doen. Het is mijn voornemen van hier te gaan; en zoo onze wegen niet te ver uit elkaêr loopen, wil ik u gaarne naar het doel uwer reis voeren: een gemakkelijke draagstoel is tot uw dienst: en zoo gij niet gezien wilt wezen, zal u ook daartoe de gelegenheid verschaft worden.’

Madzy zag Arkel aan, terwijl hij sprak, als wilde zij in het binnenste zijner ziel lezen. Zijne woorden schenen verstandig: zijn aanbod was in de omstandigheden waarin zij verkeerde, hoogst aannemelijk: zij had des te minder aanleiding hem te mistrouwen, wegens de koele beleefdheid waarmede hij haar behandelde: en toch lag er in zijn toon en houding iets opgesloten, dat haar, zij wist zelve niet waarom, onwillekeurig huiveren deed. Zoo zeker is het, dat het bedrog, hoe listig het ook achter het masker der waarheid schuilen moge, altijd eene kleur behouden blijft, welke heen-schijnt door het vernis, waarmede het omtogen is, moeielijk te verbergen is voor het oog der rechtschapenheid, en evenmin kan weggenomen worden als de lucht der verdorvene spijs, hoe ook met specerijen vermengd.

Arkel bemerkte den twijfel, welke Madzy omtrent de oprechtheid zijner bedoelingen scheen te koesteren. ‘Misschien,’ zeide hij, ‘vreest gij u aan de geleide toe te vertrouwen van iemand, die u nog onbekend is. Gij zijt meesteres van te handelen, zoo als gij begeert. De hemel beware mij van uwe vrijheid in 't minste te belemmeren. Zoo gij het verlangt, zal een mijner dienaars u naar het dorp terug voeren; maar ik herhaal u, gij zult het vol krijgslieden vinden. Wat meer zegt, eer een paar uur verloopen zijn, zal ook dit kasteel bezet worden. - Zoo gij daarentegen in mijn voorslag stemt, zult gij de bescherming genieten van den Ridder met den Rooden Adelaar, wiens wapenfeiten op het steekspel te Haarlem u misschien ter ooren zijn gekomen.’

‘Hoe!’ zeide Madzy verrast: ‘zijt gij die Ridder, door wien Reinout van Verona van 't paard geworpen werd en die...’

Hier zweeg zij eensklaps; want zij voelde dat zij zich versproken had, en zich de beschuldiging van paardendieverij herinnerde, vreesde zij te veel gezegd te hebben.

‘Die ben ik,’ zeide Arkel: ‘en gij, zijt gij niet de edele Jonkvrouwe van

aant. Dekama, wier wedergade niet gevonden werd onder al de schoonen, die op het feest aanwezig waren!'

Madzy verbleekte, 'Ridder!' zeide zij: 'gij hebt mij herkend, o! bij al wat heilig is, maak geen misbruik van hetgeen u een toeval heeft doen weten.'

'Kon men u miskennen, na u eenmaal gezien te hebben,' zeide Arkel, den hoffelijken toon hernemende: 'wel is waar; ik wilde in den aanvang mijne oogen niet gelooven; want ik kon niet beseffen, hoe de schoone erfdochter van Dekama in boerengewaad op den gemeenen weg zoude liggen'

'Ik reken,' zeide Madzy: 'dat ik het aan mijne eer verplicht ben, u de omstandigheden te verhalen, welke aanleiding gegeven hebben tot mijne komst in dit kasteel?'

Hierop gaf zij hem een beknopt verslag van de redenen, die haar genoopt hadden, in vermomming het Sticht te doorreizen, en van hetgeen haar in 't holle van den nacht de herberg had doen ontvluchten. Arkel wist de verschijning van den bozen geest, dien zij waande gezien te hebben, niet anders dan aan een spel van hare verbeelding toeteschrijven; maar des te beter kon hij hare ontmoeting met Reinout oplossen. Hij verzweeg haar echter de aanwezigheid van dezen laatsten op het slot, maar wist door een paar vragen behendig uittevorschen, om welke redenen die Ridder des Graven dienst verlaten had.

'Het komt mij vreemd voor,' zeide hij eindelijk, 'dat uw geleider zoo spoedig verdwenen is. Het zoude mij, uit de gansche toedracht der zaken, niet bevreemden, indien hij voornemens was geweest, u aan uwe vijanden over te leveren. Intusschen was het misschien uw geluk, dat u hier gevoerd heeft: onder mijn geleide zult gij veilig kunnen reizen en welhaast in de armen uwer vrienden de ongemakken der reis vergeten. - Voor 't oogenblik zal ik u verlaten en u gelegenheid geven u te kleeden: zoo gij inmiddels iets nodig hebt, gelief slechts op den vloer te stampen en men zal zich gereed maken om aan uwe wenschen te voldoen.' Met deze woorden nam hij zijn afscheid.

'Ik heb haar!' zeide Arkel verheugd, tot zich zelven, zoodra hij de kamer verlaten had. 'Het vinkje heeft lang om de baan heen en weer geflodderd; maar het is eindelijk onder het net gekomen en ik heb slechts toetehalen. Bij mijne zaligheid! Ik heb van daag heet werk gehad! In twee uren tijds en zonder helpers den hoofdman eener bende verschalkt: Syard en Barbanera hunne geheimen onttroggeld en die twee listige en gevaarlijke vertrouwelingen opgesloten: een hansworst van de hand gezonden om Friesland in rep en roer te brengen: eene adelijke Jonkvrouw geknipt - en een Ridder bovendien: bij Sint Maarten! dien had ik bijna vergeten! het wordt tijd, dat ik hem uit zijne gevangenis verlosse! hij zal zeker toornig wezen over mijn verwijl.'

aant. Drie en twintigste hoofdstuk

Lodewijk:
Gij zult Baron zijn, Jan!

Langendijk, *Het wederzijds Huwlijksbedrog*

Het was gelijk Arkel gedacht had. Reinout, onverduldig geworden van niemand te zien komen, en wanende dat men hem gevangen wilde houden, was juist bezig om met zijn dolk de kracht van het deurslot te beproeven, toen hij zijnen gastheer hoorde aankomen en dezen terstond daarna over zich zag staan.

'Ik heb u wat laten wachten,' zeide Arkel op dien hoffelijken maar koelen toon, waar tegen alle toorn af komt stuiten, even als eene afgeschoten pijl over de oppervlakte van het ijs heenglijdt: 'vergeef mij: ik heb veel en zwaar werk bij de hand gehad. Op den weg zal ik u alles verhalen. Indien ik tot op dit oogenblik misschien wat te erg den meester jegens u gespeeld heb, zoo staat het aan u thands de rollen te veranderen. Van stonden aan zult gij den Heer, en ik slechts uw schildknaap zijn. Gij zult uw paard terug bekomen: en daarbij, indien gij ze uwer niet onwaardig acht, de wapenrusting van den Ridder van den Adelaar. Deze vermomming kan u van dienst zijn, want ook in 't Sticht zoudt gij lieden kunnen vinden die den moord van Deodaat zouden wenschen te wreken.'

Reinout stond verzet, 'den moord!' herhaalde hij: 'wie heeft u sedert ons gesprek met de omstandigheden...'

'Om 't even,' zeide de Bisschop: 'dat alles zal zich wel ophelderen. Onder weg ben ik tot uwe dienst om den tijd met mededeelingen over en weder te korten: voor 't oogenblik zullen wij den innerlijken mensch gedenken; want na al wat ik verricht heb, roept mijn maag mij toe, dat het tijd is te rampeneren. Hei ho! Peter!'

Peter kwam binnen met de dienaars van Arkel, die, na eene tafel uit het celletje in de zaal te hebben geschoven, eenige spijzen opdischten, waaruit een verkwikkende geur opsteeg, welke de zinnen des Bisschops liefelijk scheen aan te doen.

'Kom!' zeide hij: 'neem plaats, Heer Ridder! en zet alle grillen uit uw hoofd. Peter! is de draagstoel gereed?'

aant.

‘Ik heb het paard van de deerne uit de herberg laten komen, en er voorgespannen,’ zeide de trouwe dienaar.

‘Voortreffelijk! - kom aan, wakkere Ridder! laat het hoofd niet hangen; maar proef liever eens van dezen wijn: het is geen *lacryma Christi*, gelijk men in uw vaderland drinkt, noch Sint Jans wijn, gelijk men op de feesten te Haarlem dronk, noch van het roode druivensap dat te Avignon op de tafel des Heiligen Vaders prijkt; maar eenvoudig bleeker van de vruchtbare velden, die door vader Rhijn besproeid worden. Hij is er echter niet te minder om, nu hij eenige jaren in de kelders van dit oude kraaiennest gelegen heeft; en wanneer gij in Utrecht zijn zult, hoop ik u beter te onthalen: ik heb er nog Kamerijksch bier liggen: en dat weet gij, is het puik van alle bieren. *Wees heil!* heer Ridder! dit gaat u voor! op onze goede reis, en den gelukkigen uitslag onzer wenschen.’

Reinout beantwoordde den hem toegebrachten dronk; maar de sombere gedachten, welke zijne ziel vervulden, hadden hem in eene stille afgetrokkenheid doen vervallen. Het was hem onmogelijk te deelen in den vrolijken luim des Bisschops, die met eene levendige gemakkelijkheid, welke Reinout in andere oogenblikken met bewondering zoude hebben beschouwd, zijn post van gastheer vervulde, uit elke spijs of drank, die hun voorgediend werd, gepaste stof ontleende tot een geestig betoog, waarin hij zijne fijne proef als lekkerbek en zijne begaafdheden als man van de waereld ten toon spreidde. Wie hem gezien had, zoo als hij op de netste en volmaaktste wijze een duif opsneed en toebereidde, en wie hem tevens had hooren redeneren over ringduiven en paauwstaartjens, gekapte nonnen en brievedragers en allerlei andere soorten van duiven, en over de wijze van die te stoven met eieren en citroen of optevullen met zoete melk, zes doren van eieren en chalotte en pietercelie *quantum sufficit*, of over de wijze waarop het half doorgespouwd beestje dat hij in de hand hield, op de reis bewaard was gebleven, in een oude charter, met boter wel besmeerd, door middel eener voorafgemaakte omwenteling in fijngehakte ajuin, peper, en zout, en het daarna braden van alles te samen op een rooster, zoude weinig gedacht hebben, dat diezelfde man, die geheel was overgegeven aan dit genot van een goed gebraad, en zijn buik tot zijn afgod verkoren scheen te hebben, een oogenblijk te voren in een maalstroom was rondgesleept van hooge staatkundige plannen en inzichten en van kleine en verwarde verwikkelingen van allerlei aart. 't Is omdat Arkel een van die gelukkige (?) *egoisten* was, wier hart altijd in rust blijft, hoe werkzaam ook hun brein moge wezen: die, alleen voor zich zelf levende, hun gevoel verhard hebben tegen alle indrukselen van buiten, en zich van lieverlede de kunst hebben eigen gemaakt om alle onaangename denkbeelden en lastige zorgen te verbannen, van elke omstandigheid des levens slechts die zijde aan te grijpen, welke hun het aangenaamste toe-

aant. schijnt, en daardoor nimmer dulden, dat het genot van het oogenblik vergald worde door pijnlijke herinnering aan het verledene of zorg voor de toekomst.

Welke voorstelling men zich overigens uit het vroeger verhaalde van het karakter des Bisschops moge vormen, dit is zeker, dat de tijd waarin hij leefde, en de omstandigheden waarin hij zich geplaatst vond, veel toebrachten om hem daden te doen bedrijven, welke, ja, te recht als misdadig beschouwd, maar, naar den zedelijken maatstaf van zijne eeuw beoordeeld, meer verschoonbaar kunnen gerekend worden. Jan van Arkel was een dier menschen, die zich op de waereld als bij wijze van uitzondering vertoonen, met alle begaafdheden toegerust, maar met een hart vol onverzadelijke en nimmer rustende begeertens: een dier gevaarlijke wezens, welke door eene eeuwige behoefte aan werkzame beweging worden verslonden: die op de gewone stervelingen met een glimlagch van verachting nederzien en niet te vrede zijn met eene dagelijksche bestemming: een dier geniën, welke door de nakomelingschap somtijds vervloekt; maar door den dichter en den wijsgeer beschouwd worden met die zelfde bewondering, waarmede zij een onrustbarend gesternte aan de bogen des hemels gadeslaan. Reeds in zijne eerste jeugd bezat hij de stoutmoedige onbeschroomdheid van een meer gevorderden leeftijd: zijn moed was even onbetwijfelbaar als zijne eerzucht onbepaald, zijn brein even vernuftig en vruchtbaar in uitkomsten als zijne manieren hoffelijk en bevallig waren. Hij verstond evenzeer de kunst om zich door een aangenamen omgang bemind te maken bij hen die hij nodig had, als om zijne vijanden onder de geweldige wapenen der bespotting te verpletteren. Hij was vasthoudend in al wat hij ondernam: en nimmer af te brengen van een eenmaal gevormd besluit; maar daar die vaste wil om zijn zin te doen zich dikwijls ook in kleine en onbelangrijke voorwerpen vertoonde, nam die, door eene zonderlinge tegenstrijdigheid, niet zelden den schijn van loszinnigheid aan en bracht hem in ongelegenheden, waaronder een ander bezweken en de fabel van het algemeen zoude geworden zijn; maar waarin hij slechts eene gelegenheid meer vond, om zijn onuitputtelijk vernuft, en zijne behendigheid in het partij trekken van elke omstandigheid, te doen schitteren. Zoo hij echter dat vernuft hoofdzakelijk tot duistere kuiperijen en staatslisten aanwendde, en zoo zijn hart, dat van nature open en edel was, zich reeds spoedig met eene driedubbele ijskorst omschorste, dit moet, gelijk wij reeds hebben aangemerkt, hoofdzakelijk aan de omstandigheden worden toegeschreven. In een anderen tijd geboren, had hij naar zijne keuze, of in den rij der beroemdste helden of aan de zijde der volkomenste staatslieden eene eervolle plaats kunnen bekleeden; maar in zijne eeuw mocht het hem niet vergund zijn, openlijk naar den oorlogsroem te dingen; en was de staatkunst nog niet, als later, eene eerverschaffende wetenschap.

aant.

Hij was tot den geestenlijken stand gedrongen geweest, terwijl zijne neigingen als kind reeds naar den wapenhandel helden; zijn onrustige geest had hem in het stille klooster niet toegelaten zich te vergenoegen met het betrachten der eentoonige en weinig beduidende werkzaamheden, aan zijne betrekking verbonden: eenmaal zich in den stand geplaatst ziende, waartoe vaderlijke dwang hem verwezen had, nam hij voor zich daarin een naam te maken: - niet zoo zeer nog uit eerzucht, als wel om zich te ontslaan van hetgeen hem het onverdragelijkste van alles was, de afhankelijkheid van anderen. Hij had daarom ook zijne ledige uren nuttig besteed: en het was aan iemand als hij, die met zijn gelukkig geheugen, een scherpzinnig oordeel en een vasten wil begaafd was, niet ongemakkelijk gevallen, om het spoedig door ijver en studie zoo verre te brengen, dat zijne tijdgenoten hem als een wonder beschouwden, en den ergernis over 't hoofd zagen, veeltijds door hem gegeven, wanneer hij, als zich daartoe de gelegenheid aanbood, of gedurende de dagen dat hij zijne ouders bezocht, in de ridderspelen zijner broeders en van andere jeugdige edellieden deelde: - uitspanningen welke hij verschoonde door aantevoeren, dat zij voor zijne gezondheid, die van 't letterblokken kwijnde, noodzakelijk waren. Naarmate hij echter in jaren vorderde, werden dergelijke oefeningen, welke men in den beginne door de vingeren gezien had, gestrenger berispt en hem eindelijk door den Prior van zijn klooster volstrekt verboden. De jongeling kon geen dwang verdragen, en meer dan eens ontstond bij hem de lust om den monnikskap weg te smijten en alleen met lans en zwaard de waereld in te gaan. Hij was echter nu eenmaal aan het gemakkelijke kloosterleven gewend en wanneer hij de voordeelen, aan den geestelijken stand verknocht, overwoog, maakte hij de slotsom op, dat hij te veel zoude opofferen om dien te verlaten en als dolend Ridder honger te lijden. Het kostte hem echter zwaar om aan zijne geliefkoosde uitspanningen vaarwel te zeggen; - en nu vormde hij het besluit om zich oogenschijnlijk naar den wil zijns kloostervoogds te schikken, maar in 't geheim te doen wat hij verkoos: in 't kort hij veinsde alle waereldsche gedachten te laten varen en zette zich met meer ijver dan ooit aan zijn studiën; maar dikwijls terwijl een ieder hem in zijne cel waande, verdiept in afgetrokken bespiegelingen, of ten bedevaart naar deze of gene heilige stad, was hij vermomd of onder een valschen naam bij jachten of ridderspelen tegenwoordig en deelde een vermaak, dat hem te meer smaakte omdat het verboden was.

Eindelijk bereikte hij het doel van zijn verlangen, en de invloed van Graaf Willem bracht hem op den Bisschoppelijken zetel; maar hoe groot was zijne teleurstelling, toen hij ontdekte dat hij bestemd werd, om ook daar niet zijn eigen meester, maar de speelpop eens anderen te worden. Dit verdroot hem: en hij besloot zich ook van deze afhankelijkheid te ontslaan.

aant. Zijne handelingen als Bisschop, vroeger door ons verhaald, getuigden hoezeer hem dit voornemen ernst was en met welk eene vastberadenheid hij dit wist door te zetten. Het Sticht bewonderde eenen kerkvoogd, die, reeds op zulk eenen jeugdigen leeftijd, met zulk een ijver de belangen van het Bisdom wist te behartigen, en aller harten waren met smart vervuld, toen hij zijn grootsch opzet bekroonde door zijne vrijwillige ballingschap naar Frankrijk. Wat hem betrof, hij had een driedubbel oogmerk bereikt: hij had de harten der zijnen gewonnen: hij had het Sticht onafhankelijk gemaakt van vreemden invloed: en hij vond zich in een vreemd gewest, vrij en onbelemmerd als de vogel in de lucht, op eene plaats waar niemand zijne gangen bespiedde en waar hij zich dus kon overgeven aan al die genoegens, waarvoor zijn boezem blaakte. Maar, te midden dier vermakelijkheden, ontfing hij van zijnen broeder en vertrouweling de tijding, dat Graaf Willem zijnen verlorenen invloed in het Sticht op alle wijzen zocht te herwinnen. Het was toen, dat de wijdluftige plannen, welke wij hem hoofdzakelijk aan vader Syard hebben hooren mededeelen, in zijn brein tot rijpheid kwamen. Het begon hem nu ook te vervelen, op steekspelen laauwren in te oogsten, welke hem geene eer aanbrachten, vermits zijn naam onbekend bleef: en de stem der staatzucht verdrong eindelijk alle andere neigingen uit zijne borst. Ten einde den staat van zaken beter te leeren kennen, vertrok hij in stilte uit Grenoble en maakte, gelijk wij gezien hebben, zijne aankomst in Holland slechts aan weinigen bekend. Het steekspel te Haarlem was voor hem nog eene beproeving aan welke hij geen weerstand kon bieden en die bijna zijn geheele plan van onbekend te blijven had in duigen geworpen. Echter was het hem in zooverre voordeelig geweest doordien het hem in kennis gebracht had met Reinout, van welken hij zich nu hoopte te zullen bedienen als van een nuttig werktuig, dat hij na zijne verkiezing kon gebruiken of vernielen: - vernielen, ja; want gelijk wij uit zijne handelwijze met vader Syard en Barbanera gezien hebben, aarzelde hij niet tot bereiking van zijn doel, die middelen aantewenden, welke de zedekunde verwierp, maar die gepredikt werden door de noodzakelijkheid, welke hij, met vele Staatsmannen ook van latere dagen, als de bestierster onzer daden eerbiedigde.

Men vergeve ons deze uitweiding, welke zeker lang genoeg is om onzen dischgenoten gelegenheid te hebben gegeven van hun maal te eindigen; na welks afloop Arkel eensklaps eene verhandeling over de onderscheidene kersensoorten afbrak met aan de dienaars last te geven van de wapenrustingen te halen. Men gehoorzaamde: en nu gespte de Bisschop zelf Reinout het harnas aan, en zette hem den helm op 't hoofd met den rooden arend, welken hijzelf op het steekspel gedragen had: terwijl hij zich vergenoegde met de nederige rusting van eenen eenvoudigen schilknaap.

Naauwelijks waren zij ten volle gewapend, toen zich trompetgeschal

liet hooren, en Peter het bericht kwam brengen, dat Wouter van IJsselstein met zijne bende voor de poort stond.

‘Dat is een vierde uurs vroeger dan de afspraak was,’ zeide Arkel: ‘zij zullen niet binnenkomen voor het oogenblik dat ik bepaald heb.’

Dit zeggende ging hij de zaal uit en begaf zich naar het verblijf van Madzy, die, nu geheel gekleed, hem zat te wachten.

‘Ik hoop, dat het u aan niets ontbroken heeft,’ zeide hij, de oogen slaande op een schotel, welken de voor alles zorgende Peter haar gebracht had, en die nog onaangeroerd was.

Madzy verzekerde hem, dat men haar met alle mogelijke voorkomendheid bediend had, doch dat zij niet in staat was geweest, iets te eten.

‘Gij hebt kunnen hooren,’ hernam Arkel, ‘dat de Stichtsche bende voor de poort staat. Een draagstoel is gereed voor u en gij kunt voor ieder onbekend blijven... indien gij namelijk het besluit genomen hebt, van met ons te vertrekken.’

Dit zeggende, bood hij haar zijne hand aan om haar de deur uit te brengen.

‘Ridder!’ zeide zij, terwijl hare oogen eene zoo edele uitdrukking aannamen, dat de hardvochtige Arkel eene onrustige beweging in de borst gevoelde: ‘ik vertrouw mij aan uwe rechtschapenheid. Het zoude schandelijk van u zijn, indien gij mij misleiddet.’

Na het uiten dezer woorden, welke de Bisschop slechts met eene hoofdbuiging beantwoordde, legde zij hare hand in de zijne, en zich het gelaat met haar kaper bedekkende, vergezelde zij haren geleider.

Intusschen waren Wouter van IJsselstein en de zijnen ongeduldig geworden: en de eerstgemelde, wanende dat men hem misleid had, begon met zijn strijdbijl op de buitenpoort te rammeien, toen Arkel, die Madzy in hare draagstoel gebracht had, zich aan de binnendeur vertoonde.

‘Met uw verlof, vrome heeren!’ riep hij hun toe: ‘breekt gij nu reeds de poorten af, om aan de Hollanders, wanneer zij komen zullen, een vrijer en onbelemmerder intocht te verschaffen?’

‘Wij hadden verwacht, die open te vinden,’ zeide Wouter, brommende: ‘en het was onze afspraak...’

‘Dat gij na éénen zoudt binnengelaten worden,’ zeide Arkel: ‘en indien gij uwe oogen gelieft te slaan op den zonnewijzer die daar ginds tegen den toren gespijkerd is, zult gij zien dat ik mijne belofte nakom. Wees zoo goed en schaar uw volk op het buitenwerk, dan zal ik u intusschen kennis doen maken met het slot.’

IJsselstein voldeed aan het verlangen des Bisschops, waarna deze hem en zijne hoplieden de wallen rondleidde, hem de zwakke en sterke punten aanwees, hem de verbeteringen opgaf, welke hier en daar nog te maken wa-

ren, en verscheidene middelen aan de hand deed om partij te trekken van de gelegenheid van den grond: bij zijne inlichtingen eene zoodanige kennis van zaken ten toon spreidende en zoovele blijken van een juist oordeel gevende, dat allen hem verbaasd aanstaarden, en elkander vroegen wie toch de man ware, die er meer van af wist dan een van hen.

Na deze wandeling bracht Arkel hen in de zaal, waar hij hun Reinout voorstelde als een Duitsch Ridder, die van het steekspel te Haarlem gekomen was, en thands naar Utrecht reisde om het Sticht ingevalle van oorlog te dienen tegen den Graaf van Holland. Met een beker wijns werd het onderhoud besloten, en eenige oogenblikken later zaten Arkel en Reinout te paard en reden zij de slotbrug over, gevolgd door de twee dienaars van eerstgenoemde, mede te paard, en de draagstoel waarin Madzy zich bevond, en welke door een boereknaap gemend werd. IJsselstein en de getrouwe Peter deden hun uitgeleide tot over de brug. Gereed van den tocht aan te vangen, scheen Arkel zich nog iets te herinneren: hij wendde zijn paard om, en, Peter op zijde komende, fluisterde hij hem zachtjens in 't oor:

‘Wat de twee gevangenen in de kelder van het slot betreft, gij zorgt, dat zij onder geen voorwendsel hoegenaamd iemand zien of spreken.’

‘Ware het dan niet beter,’ zeide Peter, ‘dat men hen liet uithongeren? Het zijn twee onnutte monden meer op het slot.’

‘Wacht er u wel voor: Hun bloed zoude van u terug geëischt worden. Niet dan in de hoogste noodzakelijkheid moeten zij opgeofferd worden.’

En zonder in verdere opheldering te treden, haastte hij zich weder naar zijn gezelschap.

‘Ziedaar een juweel van een dienaar,’ zeide hij, terwijl zij nu gezamelijk den weg op naar Utrecht reden, tegen Reinout: ‘of liever eene persoonsverbeelding der dienstbaarheid. Er is geen hond, hoe trouw ook, die zoo volkomen en zonder aarzelen de bevelen zijns meesters volbrengen zal. Zoo ik hem gelastte, onzen Heiligen vader van zijn zetel te gaan halen en mij dien, aan handen en voeten gebonden, hier te brengen, hij zou het doen ook.’

‘Is het verknochtheid aan uw huis, of aan uwe persoon, welke hem aldus doen handelen?’ vroeg Reinout.

‘Het is mij onbewust. Vraag aan het hondje, dat in huis geboren is, waarom het één der huisgenoten bij voorkeur op zijne wandelingen vergezelt, het dier zal er u even veel reden van geven als mijn oude Peter. Die oude man was een dienaar mijns vaders; maar van mijn geboorte af was hij bij mij. Mijn vader had hem gezegd: “gij, Peter! zult Jonker Jan bedienen:” en hij heeft den hem opgedragen last volbracht. Toen ik naar Frankrijk vertrok, zeide ik tot hem: “Peter! gij zult het slot Nyenstein gaan bewonen en er niemand op laten, en zorgen dat ik het bij mijne terugkomst vinde zoo als ik het gelaten heb:” - en Peter vertrok naar het slot, en toen ik voor een paar dagen

aant. terugkwam, vond ik op den trap een handschoen terug, die ik er bij mijn vertrek, vier jaren geleden, had laten vallen.'

Reinout glimlagchte even over dit voorbeeld van naauwkeurigheid; maar weldra hernam zijn gelaat een ernstigen plooi en reed hij weder zwijgend en treurig voor zich heen.

'Ik had verwacht,' zeide de Bisschop, 'dat gij uw zwarten hengst met meer genoegen zoudt hebben teruggevonden na eene scheiding van zes dagen; maar waarlijk, gij slaat niet meer acht op hem, als ware hij de ezel van Barbaneraas hansworst.'

Reinout zuchtte diep; want in de daad, zijn hart werd door de pijnlijkste aandoeningen gefolterd. Hij had gedurig de beeldtenis voor zich van zijnen wapenbroeder, van den vriend zijner jeugd, van dien Deodaat, met wien hij altijd zoo innig verknocht was geweest en wiens moordenaar hij geworden was. Hij herdacht die gelukkige en kommerlooze dagen, toen zij, eens van zin en ziel, geene gedachte voor elkaer verborgen, leed en lief te samen deelden en altijd gereed waren elke opoffering voor elkander te doen: toen zij, in spijt hunner twijfelachtige geboorte, aan 's Graven hof geëerd en gezien waren, de fortuin hun toelagchte en de roem hun laurieren bood: - en thands! welk een onderscheid! - als een moordenaar zwierf hij rond, half overgeleverd aan de genade van eenen onbekende, wiens inzichten hij niet doorgrondde, vervallen uit den eerestaat waarin hij geplaatst was en beladen met den vloek van velen. En met dit al, zoo hevig is de macht van eener dwaze hartstocht, hij zoude zelfs nu nog zijne liefde niet hebben willen opofferen om zijnen vriend in 't leven terug te roepen: - hij zoude zijn tegenwoordig ongeluk niet tegen zijn vroeger geluk hebben willen ruilen: en hetgeen hem meest folterde was niet zoo zeer berouw over zijne euveldaad, dan spijt over het nuttelooze van zijn feit: het was woede over de kloof, die hijzelf tusschen Madzy en hem gedolven had: het was bruischend verlangen om haar terug te zien: het was heete liefdekoorts, zonder tusschenpoozen, zonder nadenken, zonder hoop. O! had hij geweten, dat het voorwerp dier brandende drift slechts weinige schreden achter hem, en éénen weg met hem uitreed; niets in de waereld had hem teruggehouden om haar uit haren draagstoel te lichten en haar met zich te voeren in spijt van alle hinderpalen: - en zij, de arme duif, had zij slechts kunnen vermoeden, dat de Ridder, wiens gedaante zij nu en dan door de reeten der lederen gordijnen onderscheidde, de gehate Reinout ware, zij had zich liever in den Vechtstroom geworpen, dan een stap verder te gaan.

'Ik beken,' zeide eindelijk Reinout tot zijn reisgezel, 'dat mijne omstandigheden niet van een vrolijken aart zijn; en dat de onzekerheid waarin ik nopens de toekomst verkeer niet wel in staat is mij op te beuren... dan, gij hadt mij beloofd, mij opheldering te geven omtrent uw gedrag jegens mij.'

aant.

‘En belofte maakt schuld, niet waar? - Welnu! ik beken u openhartig, dezen morgen mistrouwde ik u en daarom hield ik u in bewaring; maar een onderhoud met Barbanera loste mijne zwarigheden op. Ik schroom niet u mijn vertrouwen te schenken. Gij kent mij reeds als den man, aan wiens zaak gij uw arm en uwe ervarenis kwaamt aanbieden; maar, wat u misschien vreemd zal voorkomen, in de plaats van u mijne bescherming te schenken, moet ik om de uwe vragen.’

‘De mijne!’ herhaalde Reinout verbaasd: ‘welke bescherming kunt gij van een ongelukkigen zwerver verwachten?’

‘Ik zal u zulks verklaren. Staatkundige redenen, wier gewicht u later blijken zal, verbieden mij voor alsnog mijn rang en naam openbaar te maken. Ik reken op uwe stilzwijgendheid, en zoo ik u geen eeden afverg, is het, omdat ik u tot geen verraad in staat acht. Indien ik mij alleen in Utrecht vertoonde, zoude ik vermoedens wekken en het zoude mij spoedig onmogelijk vallen zoo onbekend te blijven als ik verlang. Daarom wil ik er slechts als uw schildknaap verschijnen, in wien niemand den kerkvoogd vermoeden zal. Mijn broeder Robbert heeft eene woning besteld voor den Ridder van den Rooden Adelaar: die zult gij betrekken: gij zult er meester in zijn; ik zal onder uwe vleugelen schuilen.’

‘En onder wiens vleugelen,’ vroeg Reinout, ‘zal onze reisgenoot schuilen, die zich in gindschen draagstoel bevindt?’

‘Wat die betreft, zij (want het is eene *zij*) zal een paar vertrekken in onze woning bekomen, waar ik begeer, dat niemand, wie hij zijn moge, haar kome storen. Wat meer is, ik verlang, dat niemand pogingen aanwende om haar te zien, veel min te spreken.’

‘Ik versta u! en ik weet, dat het niet geöorloofd is aan geestelijk eigendom te raken.’

‘De Graaf van Holland is minder naauwgezet,’ zeide Arkel: ‘hij zoude den geheelen Dom in zijn tasch steken zonder er een oogenblik berouw over te gevoelen; - maar, nu ik u mijn voornemen heb medegedeeld, verwacht ik wederkeerig uw vertrouwen. Ik weet, dat Barbanera u niet slechts mijn geheimen heeft medegedeeld; hij heeft u ook openbaringen omtrent uzelven gedaan.’

‘Gij weet ook dit...!’

‘Ik weet, dat gij, nog liever dan mij te vergezellen, naar Friesland zoudt reizen, indien gij aldaar met zekerheid aan den Heer van Aylva bewijzen kost, dat gij zijn zoon zijt.’

‘Indedaad!’ zeide Reinout: ‘doch hij heeft mij een nader bewijs beloofd, zoodra...’

‘Zoodra gij in staat zoudt wezen, dit met goud te betalen, daarvoor ken ik hem genoeg. Ik weet, dat onze kwakzalver zijne ware zoo min als zijne

aant. valsche geheimen anders dan tegen klinkende munt verkoopt.'

'Ik heb,' liet Reinout zich ontvallen, 'hem bewogen, met mij naar Friesland te gaan, zoodra...'

'Zoodra gij mij goedschiks kunt verlaten, niet waar...? Zoo! ja! dus is uwe reis naar Utrecht slechts een voorwendsel om verder te komen: en zal ik mij eerstdaags een schildknaap zonder meester bevinden? - Het zij zoo! Alleen zult gij nog eenige dagen op uwen vriend den kokeler moeten wachten; want ik heb hem tot eene geheime zending uitgezonden.'

Reinout zweeg en beet op de lippen, terwijl Arkel achter zijn helmvizier lagchte. Wellicht zal men zich verwonderen, dat de Bisschop, die zoo veel belang stelde op het bondgenootschap der Friezen, niet dadelijk aan Reinout de bewijsstukken, welke hij bij zich had, ter hand stelde en hem naar Friesland afvaardigde; maar, behalve dat hij den Ridder nodig had om zijne komst te Utrecht bedekt te houden, was hij nog niet overtuigd, of deze zijner wel indachtig zijn zoude, wanneer hij in Friesland kwam, en wilde hij den Italiaan wat nader doorgronden, eer hij hem eene zoo belangrijke zending opdroeg. - Met deze bedoeling ging hij aldus voort:

'Er is, geloof ik, nog eene andere reden, waarom eene reis naar Friesland u hoogst aangenaam zijn zoude. Men verhaalt, dat zoo Deodaat viel, door de dolk van zijnen boezemvriend, zulks alleen geschiedde, omdat hij wat dieper in de gunst van zekere Madzy Dekama gedrongen was, dan den anderen aangenaam was.'

'Dewijl gij alles weet,' zeide Reinout, 'waartoe dan deze nuttelooze vragen? Ja! ik heb mijn vriend gestraft, omdat hij mij trouwloos behandeld, ja, laaghartig verraden had.'

'De wijze, waarop gij u gewroken hebt,' zeide de Bisschop, 'getuigt dat het bloed uwer Italiaansche moeder feller door uwe aderen stroomt, dan dat van uwen Frieschen vader; maar gij hebt het dom aangelegd: ik begrijp, dat men iemand uit den weg ruimt, die ons hinderlijk is, maar dat men zulks uit loutere wraakzucht doet en zonder er eenig nut uit te trekken, dat kan ik... gij zult mijne vrijpostigheid verschonen... niet anders dan aan een aanval van zinneloosheid toeschrijven. - Wat hebt gij met dien moord gewonnen? Aylva zelf zal er u om haten.'

Reinout zweeg en zag zuchtend voor zich neer: hij gevoelde de juistheid van Arkels gezegde: ofschoon zijn hart gruwde van een stelsel, waarbij een moord in koelen bloede meer verschoonbaar gerekend werd dan een moord, in drift gepleegd.

'Maar een ding moet gij mij nog verhalen,' zeide Arkel: 'hoe zijt gij toch uwe gevangenis ontkomen?'

'Seerp Adelen, wien ik als mijn medeminnaar haatte, toonde zich mijn vriend. Hij verschafte mij eene dolk. Toen ik nu in den toren van het jacht-

aant.huis zat opgesloten, viel mij een middel ter ontkoming in, waar ik vroeger wel eens van had hooren gewagen; doch hetgeen ik altijd als onmogelijk beschouwde. Het bestaat hierin: men houdt het gevest der dolk met beide handen stijf vast, plaatst de punt tegen den buitenmuur en zet zich op het lemmer te paard: dan daalt men af: de scherpe punt glijdt den muur langs naar beneden: terwijl de kracht waarmede men den dolk tegen de steenen aandrukt en de zwaarte van het lichaam zelf beletten dat zij uitschiet. - Het raam was onvoorzien: ik beproefde het: en het gelukte mij boven verwachting.'

'Ziedaar een kunstgreep, behendiger dan die van meester Barbanera.'

'Van hem gesproken, hoe komt die gelukzoeker aan uwe kennis en aan uw vertrouwen?'

'Oho!' zeide Arkel: 'mijn nieuwe meester begint zijn gezach al uit te oefenen; maar ik zie geene redenen om niet aan uwe nieuwsgierigheid te voldoen. De oude gaauwdief is te Grenoble, waar hij baardscheerder was, in mijne dienst getreden. Ik gaf hem, ruim vier maanden geleden, zijn afscheid, omdat ik bemerkte, dat hij mijne belangen minder goed behartigde dan de zijne. Toen ik, nu een paar maanden geleden, begreep, dat mijne tegenwoordigheid alhier noodzakelijk was, verliet ik Grenoble onder voorwendsel eener reis naar Italiën en nam mijn weg over Zwitserland en Duitschland. Te Keulen gekomen, hoorde ik van een steekspel spreken, dat te Haarlem gehouden stond te worden. Terstond was mijn besluit genomen: dit, dacht mij, was eene heerlijke gelegenheid om onbekend in deze gewesten te verschijnen. Ik schafte mij de wapenrusting aan, die gij thands draagt, dankte mijn dienaars af, nam in mijne dienst de beide knapen, die ons vergezellen en mij niet kennen, en trok door. Te Nijmegen gekomen, vond ik de stad opgepropt met reizigers: ik moest mijn intrek in eene slechte herberg nemen: daar vond ik Barbanera, die mij terstond herkende. Ik begreep zijn stilzwijgen te moeten koopen, en tevens oordeelde ik, dat hij, wiens schranderheid ik kende, mij van dienst zoude kunnen zijn. Den hansworst had hij in Duitschland opgedaan: van dezen was geene ontdekking te vreezen, maar ik vond in hem een geschikten en ijverigen bode. Te Leyden werd mijn paard ziek: ik liet het daar met mijne wapenen en dienaars en hield mij bij Haarlem verborgen: den dag voor het steekspel kocht ik de paarden, die wij thands berijden, van iemand, die zich voor een paardekooper uit Asperen uitgaf...'

'Van een onbeschaamden dief,' zeide Reinout, 'die meer van uwe zaken schijnt te weten, dan wel dienstig is. Althands hij verhaalde gister avond, dat gij hem voor de dienst des Bisschops geworven had.'

'Gekheid! hij weet niets! - Ik had spoedig in den neus, dat hij met zijne persoon machtig verlegen was: ik zond hem daarom naar mijn broeder met

een brief in cijferschrift, waarin ik meldde: dat ik te Plaswijk antwoord wachtte. Dit bracht mij de knaap gister middag. Ondertusschen had hij bij de Stichtschen dienst genomen.'

'En... die draagbaar,' zeide Reinout: 'heeft die u op uwe reizen bestendig gevolgd?'

'Neen!' antwoordde Arkel droogjens weg; 'die is mij somtijds voorgegaan; - maar ik had verzocht, dat daarover niet gesproken zoude worden. Gij weet nu al wat gij verlangt te weten. Wij zouden onzen tred wat kunnen verhaasten.'

Onder het uiten dezer woorden, gaf hij zijn paard de sporen: en de trein reed op een vluggen draf naar Utrecht voort.

aant. Vier en twintigste hoofdstuk

O simpele vogels! de listige knippen
Bedriegen u schendig door 't veinzende voer.
't Zoet fluitje speelt vrede: 't loos net dekt den vloer
Der weiden, waarop gij uw welstant laat glippen.

Poot

Wij moeten bij den aanvang van dit Hoofdstuk ons bedienen van een voorrecht, hetwelk aan samenstellers of uitgevers van dergelijke verhalen als het onze nimmer is betwist geworden, en onze geschiedenis, welke tot nu toe den tragen slakkengang is gegaan, een tijdvak van zes weken vooruit laten springen. Uit de nieuwe tooneelen, welke onzen lezers zullen worden voorgesteld, zal hun genoegzaam blijken wat er in den tusschentijd is voorgevallen met die personaadjen, waarin zij belang stellen.

Wij verplaatsen hen dan met ons in eene kleine, maar naar den aart des tijds met smaak behangen en gemeubileerde kamer, in een huis te Utrecht, het uitzicht hebbende over een onbezocht en somber kerkhof, en tegen de hooge wallen van het daaraan grenzend klooster. In dit vertrek was Madzy Dekama aan eene welgewreven eikenhouten tafel gezeten, en hield zich met eenig vrouwelijk handwerk bezig. Zij droeg thands, noch de Friesche kleeding, welke haar vroeger zoo wel stond, noch het boerinnenpak, waarin zij van Haarlem gevlucht was; maar een eenvoudig morgengewaad, dat het midden hield tusschen de dracht des adels en die van de gegoede burgerklasse. Treurige denkbeelden waren op haar voorhoofd te lezen, en in hare neergeslagen oogen, wier glans door ziels- en lichaamssmarten eenigzins verdoofd schenen: meer dan eens bleef hare hand werkeloos op het borduurraam rusten, ontviel de naald aan hare blanke en vermagerde vingeren en zakte haar hoofd als in somber gepeins op den boezem neder. Op eenigen afstand van haar was eene burgervrouw van middelbare jaren aan 't spinnewiel gezeten. Zij scheen minder stof tot gewichtige overdenkingen te hebben, althands haar tong klapte onophoudelijk voort en hield gelijken gang met de snorrende draden die zich door hare handen bewogen. Wat het uiterlijke der vrouw betrof, welke aan Madzy tot gezelschap en oppassing gege-

aant. ven was, zoo was hare gestalte verre beneden de middelmatige; maar dit gebrek in hoogte werd vergoed door den omvang der ledematen, vooral van het hoofd, dat even goed op de schouders van een Goliath had kunnen prijken, te meer, dewijl het met allezins ruwe, mannelijke trekken voorzien was, onregelmatig en grimmig van uitdrukking, en de kin en bovenlip zelfs met talrijke, geelgrijze hairen vercierd waren. Het was niet zonder moeite, dat het den opmerkzamen beschouwer gelukte, in dat groote hoofd de oogen te vinden, welke schier geheel verborgen waren tusschen de zwaar vooruitstekende wenkbraauwen en het gerimpelde perkament, dat zij voor wangen liet doorgaan. Een nieuwsgierig onderzoeker had echter, schoon niet dan bij zeer hellen dag, de kleur van het rechter oog kunnen bepalen, zijnde vaalgrijs, en de uitdrukking, zijnde nagenoeg die eener loerende kat; - want wat het linker oog betrof, dit was sedert jaren gesloten en kon dus al de nasporingen tarten. Van onder den ingedrongen neus en dikken loodkleurigen bovenlip, staken twee monsterachtige tanden hare ongelijkvormige punten tusschen de dikke lippen uit: in een woord, er ontbrak slechts eene snuit, en het geheele hoofd had zeer goed voor den kop eens olifants kunnen doorgaan.

Alleen het aanhoudend gezelschap van dit vrouwelijk wanschepsel ware reeds genoegzaam geweest om bij Madzy, ook indien zij overigens geene redenen tot droefgeestigheid had gehad, onlust en weemoedigheid te verwekken, te meer daar de onderwerpen van haar gesprek zelden van de uitgezochtste waren, en haar luim doorgaands alles behalve aangenaam was; intusschen moeten wij dit zeggen tot eer van Juffer Mechtelt, (zoo als zij zich noemen liet) dat zij, ook dan wanneer zij het meest te onvrede en tot brommen en knorren geneigd was, nimmer anders dan de zoetste en vriendelijkste woorden bezigde, welke vaak door hare liefelijkheid in eene omgekeerde reden stonden tot den inhoud van haar gezegde. Tot een staaltje van haar onderhoud, diene het navolgende gesprek, dat zij met Madzy bezig was te voeren.

‘Lief kind!’ zeide zij: ‘hoe gaat het al? hoe ziet ge zoo treurig? vlot het werk niet, of hebt ge muizennesten in 't hoofd?’

‘Mij dunkt,’ zeide Madzy, ‘ik heb weinig reden tot opbeuring. Verwijderd van de mijnen, opgesloten in een vreemd huis, waar ik met niemand een woord kan wisselen over hetgeen mij naast aan 't harte ligt...’

‘Met niemand? En wie ben ik dan hartje? Is Juffer Mechtelt geene vrouw van genoegzame ondervinding om vertrouwen te ontfangen en raad te geven? Ho! ho! schatje! ik heb zoo menige jonge dochter met mijn beetje ervaring bijgestaan: en zij hebben zich er altijd wel bij bevonden, dat hebben zij. Daar was Betje van de molenwerf, een onnozel mulderskind, dat een paar bruine kijkers in het hoofd had en verder geen rijkdom; maar het schaap liet zich leiden en was zoo handelbaar als een stuk wasch, dat was

aant. zij. En is zij door mijn toedoen niet de vrouw geworden van den dikken Bartel Bartelsz, den overman van het slachtersgild? en wandelt zij niet op elken feestdag zoo dapper met een gelemmerd kleed en een huif van Amsterdamsch zwart als de dochter van een banjerheer? - En daar is Emmeken, de dochter van Teunis met de Kodde, die haar ouders allebei dood waren, dat waren ze; en heb ik haar niet in kennis gebracht met de rijksten van Utrecht? en windt ze nu niet den ouden Proost van Sint Salvator om haar duim als een kluw garen? en drinkt ze niet uit een zilveren kroes, wat ze lust? dat doet ze. En wie anders als ik is oorzaak dat Adriaan van Montfoort zoo verslingerd werd op het blonde Femmeken, schoon het maar een arm schepseltje was, dat met radijs en biet op de markt zat, dat hij al zijn geld en goed aan haar verdaan heeft, en zijn vader hem heeft moeten opsluiten, dat heeft hij, wilde hij hem niet kaal geplukt zien als een vink?'

Het scheen, dat de bewijzen, waarmede Mechtelt aan onze heldin zulk eene hooge gedachte van hare bekwaamheid als raadgeefster meende in te boezemen, op deze laatste geenszins de gehoopte uitwerking maakten: althands de Jonkvrouw zag haar met een blik van verontwaardiging aan en loosde vervolgens eene diepe zucht.

'Waarlijk poesje!' vervolgde Mechtelt: 'gij bezondigt u met zoo te kijken als een kip op een streep, dat doet gij. Zijt gij niet door onzen waardigen meester van den dood gered? En heeft hij u niet, toen gij hier aankwaamt met de koorts op 't lijf, doen genezen en verzorgen of ge zijne lijfelijke en vleeschelijke zuster waart? en mij tot uwe oppassing laten komen, wetende, dat niemand beter dan ik de kunst versta, van met zieke meisjens omtegaan? laat hij het u wel aan iets ontbreken? En is hij niet bereid, om u al te geven wat gij verlangt? beproef het eens: vraag hem wat gij wilt, en gij zult zien dat het u geworden zal, dat zal het! en dat hij zoo mild is, als de Graaf van Gelder, die om zijn duifje genoegen te geven, toen zij om een nieuwen kaper vroeg, heel naar Compiegne zond, omdat daar de beste kappen gemaakt worden. En hebt ge geen lakens van Bourgondisch linnen? En eet gij niet alle dagen goed rundvleesch en volop wittebrood? ofschoon er velen hier in de stad zijn, die zich alleen met groentestelen en erwteschillen moeten te vrede houden, dat moeten zij, en blij zouden wezen, indien zij een stuk hondenvleesch vonden, nu alles zoo peperduur is met dat satansche beleg, dat men een goudstuk voor eene gestopte beuling geeft, dat doet men.'

'Dat moet niet zijn,' zeide Madzy, bewogen door de schilderij, welke Mechtelt van den toestand maakte, waarin de burgerij van Utrecht verkeerde, en welke indedaad niet vergroot was: 'dat mag zoo niet blijven. Ik wil geen overvloed, wanneer om ons heen elende en honger worden geleden. Mijn disch moet voortaan eenvoudig en zelfs schraal zijn. Ik zal hierover met onzen gastheer spreken.'

aant.

‘Wat eene dwaasheid, engeltje!’ riep Mechtelt, vervaard en verontrust door het gezegde van Madzy, en in hare verbeelding reeds al de lekkernijen welke zij met haar deelde ziende verdwijnen en plaats maken voor den soberen pot der arme burgerij: ‘ik hoop dat gij wijzer zult zijn: denk toch, dat gij pas ziek geweest zijt en gezond voedsel nodig hebt, dat hebje. Pas begint er weer een blos op de koontjens te komen en gij zoudt uw best doen om hun die aschmans kleur terug te bezorgen, die zij hadden, toen ik u 't eerst zag.’

‘En gij zoudt verlangen,’ zeide Madzy, ‘dat die blos op mijne wangen gekocht werd door de bleekheid der anderen? O God! ik zal geen stuk meer kunnen eten, nu ik verneem, dat elk stuk van achten, hetwelk voor mijne tafel wordt uitgegeven, het onderhoud van een lijdend huisgezin had kunnen verzekeren.’

‘Nu! ik mag het lijden,’ zeide Mechtelt: ‘maar gij krijgt het van onzen Heer niet gedaan, boutje! hij is een mild en edel meester, dat is hij: die niet wil, dat iemand in zijn huis gebrek lijde.’

‘Hij is edelmoedig, al te edelmoedig zelfs,’ zeide Madzy; ‘maar ik wil hem niet langer tot last verstrekken. Het is tijd, dat ik dit huis verlate. Nog heden wil ik hem mijn besluit mededeelen.’

‘Dit huis verlaten!’ herhaalde Mechtelt, die bleek ware geworden, indien de graauwe tint van haar gelaat voor eenige verandering ware vatbaar geweest: ‘heden mijn tijd engeltje! hoe komt gij aan die dwaze gedachte? En waar zou een schoon kind als gij tegenwoordig heen? Wij zitten hier in Utrecht zoo naauw opgesloten als een pruimenpit binnen de vrucht, dat doen wij: en waarachtig! al de meisjens hier in de stad zouden een waschkaars aan de Heilige Maagd branden, indien zij zoo gelukkig waren als gij, dat zouden zij; en zij zouden er duim en vinger voor likken, om onder bescherming van zoo een mild Heer te komen; en gij zoudt hem verlaten en u nodeloos blootstellen? hij zou het nooit dulden.’

‘Hoe!’ zeide Madzy, verwonderd en verontrust: ‘nooit dulden! wat meenen deze woorden? Ik veronderstel toch, dat ik mijne eigene meesteresse ben en hier niet langer zal behoeven te blijven dan mij goeddunkt.’

De lippen van Mechtelt vertrokken zich bij dit gezegde tot iets dat een glimlagch beteekenen moest: ‘och mijn hartje!’ zeide zij: ‘gij kunt er niets van meenen. Daar was Klaartje van den Abeele: die was door den Jonker van Gaesbeek van de Tielermarkt afgetroond, en mede naar zijn slot gevoerd: die sprak al zo bout als gij, dat sprak zij; en wel mocht zij het doen; want zij had een aartig penningsken aan geld en eene schoone erfenis van haar moei te wachten en was bovendien van goeden huize, zijnde eene nicht van den Heer van Mynden, ofschoon een beetje van de linkerhand, dat 's waar; - maar er was geen week verloopen, of zij schikte zich in haar toestand: en vrolijk heeft zij met den Jonker huisgehouden, en hem zes kinde-

ren als wolken geschonken, dat heeft zij: en de oudste er van neemt nu het huishouden waar van den Pastoor te Jutfaas, dien vromen man, die haar met de pen opvoedt, dat doet hij.'

'Vrouw!' riep Madzy uit, terwijl zij met ontsteltenis oprees: (want het onvoorzichtig gesnap der vuige koppelaarster had bij haar vermoedens gesterkt, welke, ja, nu en dan bij haar waren opgerezen, maar die haar onschuldig en argeloos hart haar altijd verborgen had): 'Vrouw! wat bedoelt gij met dat alles? wat heeft men met mij voor? Ik blijf geen dag langer in dit huis. Ziedaar!' vervolgde zij, een gouden doekspeld op de tafel leggende; want zij vreesde zich te verontreinigen, indien zij die Mechtelt in handen gaf: 'neem dit tot beloning der diensten, die gij mij in mijne ziekte bewezen hebt: ik ga het eerste klooster het beste zoeken en mij onder de bescherming stellen der abdis. - Van daar zal ik mijn dank aan uwen meester doen toekomen.'

Onder het uiten dezer woorden had zij zich naar de deur begeven; maar Mechtelt was, na haar met een verbaasd oog te hebben aangestaard en de doekspeld op haar mouw te hebben gestoken, naar de deur gewipt; waar zij Madzy met hare kromme dikke vingers bij de kleeren greep.

'Zacht wat! zacht wat! lief engeltje!' riep zij: 'men gaat hier zoo niet uit zonder de toestemming des meesters. Ik ben bij u gekomen als waakster: en ik zal u bewaken, lief dotje! dat zal ik. - En schreeuw maar niet, hartje! het zou u toch niet helpen, och heden neen!'

In dit oogenblik werd de deur eensklaps van buiten geopend en Arkel trad binnen. Beide de vrouwen traden op zijne verschijning onthutst terug: Mechtelt, omdat zij vreesde, dat hij hare handelwijze haar kwalijk mocht afnemen, en dat zij niet gaarne eene plaats verliezen zoude, waar zij goed loon en goed eten kreeg: - en Madzy, omdat zij op een oogenblik verrast werd, waarin het den schijn had, als ware zij handgemeen met hare bewaakster, eene bezigheid, weinig overeenkomstig met haren stand en geboorte.

'Hoe nu!' zeide Arkel, terwijl hij verbaasd staan bleef: 'de wangen van onze lieve zieke gloeien, als of zij van nieuws af de koorts had gekregen! En het oog van Juffer Mechtelt flikkert als een nachtlamp die uitgaat! Heeft hier een twist plaats gehad? Ik wil niet hopen, freule!, dat deze vrouw zich onbetamelijk jegens u gedragen heeft. Bij Sint Maarten! zij had minder gewaagd, met de Domkerk in brand te steken dan met u de minste belediging aan te doen.'

'Wie zoude zulk een lief schepseltje beledigen?' zeide Mechtelt: 'Lieve Maagd! ik dacht dat alles voor het beste ware, dat dacht ik. Maar dat engeltje wilde zonder afscheid heenwandelen, dat wou ze: en daar ik betaald worde om haar te bewaken, zoo dacht ik geen kwaad te doen met haar te wederhouden, dat dacht ik?'

aant.

‘Gij dacht als eene oude zottin,’ zeide Arkel, haar verstoord aanziende: ‘is het hier eene gevangenis? en is de Jonkvrouw niet vrij, te gaan, waar zij heen wil? - Alleen smart het mij,’ voegde hij er bij, terwijl hij Madzy met een minzamen, eenigzins weemoedigen blik aanzag, ‘dat gij zoudt hebben kunnen besluiten te vertrekken, zonder mij vergund te hebben, afscheid van u te nemen.’

Madzy bloosde en zag voor zich; want, hoewel zij geen berouw gevoelde over hare poging om het huis te verlaten, zoo zag zij zelve in, dat deze handelwijs den schijn had van ondankbaarheid jegens haren gastheer: en zij was vrouw genoeg om gegriefd te worden door het verwijt dat in zijne woorden lag opgesloten. Zij weigerde dan ook de hand niet, haar aangeboden door Arkel, die, radende wat in haar ziel omging, zich innerlijk geluk wenschte met eene omstandigheid die haar eenigzins jegens hem in 't ongelijk stelde: en zij liet zich zwijgend door hem terug leiden naar de zitplaats welke zij verlaten had.

‘Vertrek!’ zeide Arkel tegen de oude vrouw: ‘en beef indien ik ooit weder bemerk dat gij uwen plicht te buiten gaat, of de achting uit het oog verliest, die gij aan deze Jonkvrouw verschuldigd zijt.’

Madzy zag verlegen op en was zelfs op het punt van de waakster terug te roepen; want sedert hare komst binnen Utrecht had zij haren gastheer nimmer anders als in tegenwoordigheid van Mechtelt ontfangen: en hoe verachtelijk dit schepsel ook ware, haar bijzijn gaf echter eenigen meerderen schijn van welvoegelijkheid aan zijne bezoeken: maar de afschuw, welke de taal, zoo even uit haar mond vernomen, in de reine ziel der Jonkvrouw verwekt had, was oorzaak dat deze haar voornemen varen liet en zelfs zich verlicht voelde in hare afwezigheid.

Arkel had intusschen een zetel genomen en zich over Madzy aan de tafel gezet. Er verliepen eenige oogenblikken eer hij begon te spreken. Er was eene kommervolle gedachte op zijn gelaat te lezen: en zijne anders zoo levendige oogen stonden strak op den grond gevestigd. Zijn somber wezen en afgetrokken houding leverde eene zonderlinge tegenstrijdigheid op met zijn gewaad, hetwelk zwierig en smaakvol was, en wel geschikt, zijne natuurlijke begaafdheden te doen uitkomen. Cierlijk golfden zijne lokken van onder uit de muts van Gentsch scharlaken, die met bevallige plooien over de eene zijde afhing. Een overrok van dezelfde rijke stoffaadje, met loshangende mouwen, en door een gordel om 't lijf gesloten, liet een wit zijden buis zien, met zilverdraad doorweven: terwijl de blanke hozen in roode laarsjens staken, wier punt en opslagen met zilveren kwasjens waren voorzien. In 't kort, hij geleek meer op een hoveling, die bij eene schoone zijn hof komt maken, dan op den geheimen inwoner eener belegerde stad.

‘Het is dan waar,’ zeide hij eindelijk met een diepen zucht: ‘gij hadt het

aant. besluit gevormd, om iemand, die u tot nog toe slechts blijken van eerbied en welmeenendheid gegeven heeft, zonder afscheid, zonder waarschuwing te verlaten?'

'Ridder!' zeide zij, hem met een vrijen, openen blik in 't aanzicht ziende: 'het wordt eindelijk tijd, ronduit te spreken. Ik ben slechts een jong, onervaren meisje, door een droevigen samenloop van omstandigheden onder vreemden gebracht: en ik ben niet in de zeden, gewoonten en spreekwijzen van dit land bedreven: - maar ik spreek slecht en recht, gelijk het mijn landaart eigen is: ik zal dan ook geene schoone woorden zoeken; maar mij uitdrukken zoo als ik het meen. - Wel dan: - ik heb in uwe woning gastvrijheid genoten, en ik ben er u dankbaar voor. Maar ik ken u niet: ik weet niets van uw rang en stand: ik weet niet, of gij gehuwd of ongehuwd zijt: - dit alleen is zeker, dat het mij niet betaamt, langer onder uw dak te blijven: en gij zelf zult beter gevoelen dan ik het voegzaam uit kan drukken, dat ik, verwijderd van de mijnen, eene andere bescherming behoef dan die, welke gij mij verleenen kunt.'

'Ik heb vermeend,' zeide Arkel, 'de welvoegelijkheid in acht te nemen, door u het gezelschap eener bejaarde vrouw te verschaffen. Het smart mij, dat zij die taak onwaardig schijnt te zijn en dat ik mij in de keuze bedrogen heb.'

'Hebt gij u waarlijk in de keuze bedrogen?' vroeg Madzy, hem scherp aanziende: 'dan zijt gij wel ongelukkig geweest; want uit den inhoud van hare woorden, die ik mij schamen zoude te herhalen, had ik bijna opgemaakt, dat zij niet zonder oogmerk bij mij was geplaatst...; maar wij zullen dat daar laten. Toen gij mij voorsteldet uw slot onder uw geleide te verlaten, deed ik zulks alleen, omdat ik op uwe belofte rekende van mij weêr bij de mijnen te voeren. Dit heeft geene plaats gehad. In hoeverre het niet nakomen van uw woord alleen belet zij geworden door mijne ziekte en door het daarop gevolgd beleg, zullen wij liefst niet onderzoeken. Maar thands ben ik hersteld en ik verlang een voegzamer verblijf. Reeds gedurende mijne ziekte heb ik meermalen den wensch geüit, om na een klooster vervoerd te worden: - het is mij steeds geweigerd uithoofde van zwakte... het zij zoo! - die reden bestaat thands niet meer.'

'En de gedachte is niet eenmaal bij u opgerezen, dat gij, door dit huis te verlaten, deszelfs ongelukkigen bewoner van alles zoudt berooven, wat hem het leven dragelijk maakt?'

'Hoe!' riep Madzy uit, verschrikt van hare vrees zoo spoedig verwezenlijkt te zien.

'Ja, bekoorlijke Madzy!' zeide Arkel, zich voor haar nederwerpende, 'ik zeg niet te veel: met u verlies ik al mijn geluk op aarde. Hoe! heeft al mijne zorg voor uw welzijn, al mijn streven om uwen toestand te veraange-

namen, om uwe wenschen te bevredigen, hebben mijne zuchten, de tranen, mij soms in uw bijzijn ontvallen, nog niet genoeg gesproken? en moet mijn mond er nog de betuiging bijvoegen, dat ik u onuitsprekelijk bemin? Zie dezen arm,' vervolgde hij, zijn linkermouw opstroopende en het verband toonende dat om den arm geslagen was: 'heden werd hij in den strijd gekwetst: en ik zegende den pijl, die mij wondde; want mij verheugde de gedachte: Madzy zal weten, dat ik hare vijanden bestreden heb. Neen Madzy! neen, gij zult niet onbarmhartig en onverbiddelijk wezen: gij zult mij niet verlaten, mij, die u zoo teder lief heb, om u te gaan blootstellen aan de onzekere kansen van een zwervend leven. O! wend uwe blikken niet af! zie niet toornig! laat ik in uwe oogen een enkelen blik van deernis lezen voor zooveel liefde.'

Neen! het was geen blik van deernis; het was een blik van diepe verontwaardiging, welken Madzy vestigde op den man dien zij aan hare voeten zag.

'Gij hebt schandelijk en onridderlijk met mij gehandeld,' zeide zij: 'gij hebt mij met valsche beloften misleid om mij in uwe macht te houden: en ik ben dwaas genoeg geweest om geloof aan uwe betuigingen te hechten. Laat mij van hier gaan: gij hebt geen recht, om mij mijns ondanks terug te houden.'

'En wat is dan mijne misdaad geweest?' vroeg Arkel: 'is het mij te wijten, zoo de omstandigheden hebben te samengewerkt om uw verblijf in dit huis te verlengen? Ik beken, ja, dat ik dit gunstig toeval gezegend heb, dat ik, toen elke blik dien ik op u sloeg, elk woord dat ik uit uwen mond hoorde, mij eene nieuwe voortreffelijkheid in u ontdekken deed, den hemel gesmeekt heb, om het tijdstip nog verre te verlengen, waarin gij van scheiden zoudt gewagen, ja, zoo 't zijn kon, het voor eeuwig te verschuiven. - Is dat nu eene misdaad, u te beminnen; ja! dan ben ik de grootste misdadiger onder den hemel; want mijne liefde voor u is sterker, dan ik die uit kan drukken. En waarom zoude u die liefde vertoornen? Ben ik dan zoo onwaardig, u te verdienen? Gij zelve, gij hebt u kunnen overtuigen, dat ik als Ridder de wapens weet te voeren: om u alleen heb ik gestreden tegen dien trotschen Graaf, die u vervolgde: en zoovele wakkere oorlogslieden, voor deze muren gevallen, kunnen tot getuigen strekken of uwe zaak mij ter harte is gegaan. Wat mijn adel betreft: er is geen huis, ook dat des Graven niet, dat zich op eene hoogere en schoonere afkomst beroemen kan: o! versma mij niet: niemand is meer in staat dan ik, u een gewenscht en heerlijk lot te doen verwerven. Wat kan u dat Friesland, waaraan gij zoo gehecht schijnt, anders beloven, dan treurige, eentonige dagen, in verveling doorgebracht op eene koude, vochtige stins, waar uw oog niets ontwaart dan eene weide, een korenveld en een meirtje: waar gij geen ander gezelschap vindt, dan boeren,

aant. wier taal geen schepsel kan verstaan, en edellieden, nog lomper en onverdragelijker dan uwe boeren. Maar aan mijne zijde zullen uwe dagen vrolijk en blijde daarheen vlieten: al de vermaken, al de weelde, die de waereld ons aanbiedt, zullen u worden toegevoerd: geen wensch zult gij kunnen vormen, die niet terstond zal verhoord worden. De keur van de schatten welke de aarde ons aanbiedt, al de genoegens, welke het leven veraangenamen, al de pracht welke het maagdenhart kan streelen, zal ik aan uwe voeten brengen: niets zal mij te kostbaar, te moeilijk vallen, om uw geluk te bevorderen: en ik zal mij heilrijk noemen, indien nu en dan slechts een enkele blik van tevredenheid mijne pogingen beloont.'

'Ridder!' zeide Madzy: 'indien ik in vrijheid ware en in 't midden van de mijnen, en gij kwaamt dan mijne hand en mijne liefde vragen, dan zoude ik u doen hooren, hoe ik over uwe voorstellen dacht. Thands moet ik die alleen met stilzwijgen beäntwoorden. De vogelaar kan het onnozele vinkje in 't kooitje sluiten of den kop inknijpen; maar hij vergt niet van het arme dier dat het vrijwillig in zijn kerker blijve, of het rondfladderen aan de koord boven het genot van Gods vrije lucht verkieze.'

'Moet ik,' vroeg Arkel, 'uit uwe woorden zelve, niet afleiden, dat ik als de vogelaar moet handelen en u als het eigendom beschouwen, dat mij een gelukkig toeval in handen heeft gespeeld.'

'Neen!' zeide Madzy, ontsteld: 'zoo laag zult gij niet handelen. Zoo er nog een sprank van eer in uwen boezem overblijft, laat mij dan van hier vertrekken.'

'En waar zoudt gij heen gaan? het leger des Graven sluit onze muren in: vruchteloos deedt gij eene poging om te ontkomen. Gij zoudt in zijne handen vallen, en Rhijnsburg zag u weldra binnen zijne muren.'

'Liever mijn leven in Rhijnsburg, dan een dag langer in dit huis gebleven; - maar uwe zwarigheid wegens de macht des Graven is ijdel. Ik zal hier in Utrecht nog wel eene schuilplaats vinden.'

'Beproef het eens,' zeide Arkel met een bozen glimlagch: 'bel slechts aan de poort van het eerste klooster het beste. O! de geestelijke zusters zullen u met opene armen ontfangen, wanneer zij vernemen, dat gij zes weken hebt doorgebracht in de woning van een wakker jong Ridder, zonder ander gezelschap dan de eerzame Mechtelt Dirks dochter.'

Al het bloed van het onschuldige meisje vloeide naar haar hart terug op het hooren van deze taal; want zij voelde er al te wel de juistheid, de vreesselijke waarheid van: het denkbeeld, dat haar goede naam op eene zoo schandelijke wijze was blootgesteld aan verdenking, ja wellicht onherstelbaar verloren, was voor haar geschokt zenuwgestel te schrikkelijk om verduurd te worden. Zij zonk neder in haar stoel, bedekte zich het gelaat met beide handen en smolt in tranen weg.

aant.

‘Ween niet, beminde vrouw!’ zeide Arkel, wiens hart niet boosaartig genoeg was om hare diepe droefheid onbewogen aan te zien: ‘ween niet: mijne liefde voor u zal alles vergoeden. Een woord uit uwen mond: en geene kwellingen zullen u langer het leven vergallen; maar zie dit wel in: gij zelve zijt voortaan alleen meesteres van uw lot. Verlaat deze woning, en gij zult door laster uwen goeden naam zien bezwalken: gij zult tot een voorwerp van spot en minachting verstrekken aan de zoodanigen, die niet waardig zijn uwe schoenriemen los te binden; - doch blijf bij mij, en macht en aanzien zullen uw deel zijn en gij zult onder uwen voeten vertreden al wie de stoutheid heeft, van u slechts een norsch gelaat te toonen.’

‘Neen!’ snikte Madzy: ‘zulk eene afschuwelijke boosheid heeft nimmer bestaan. Verfoeilijk mensch!’ vervolgde zij, hem met ijzing aanziende: ‘wie zijt gij?’

‘Wie ik ben,’ antwoordde Arkel, ‘zal misschien de toekomst ontsluieren. Wie ik ben, is nog een raadsel voor den blinden hoop; maar dit kan ik u zeggen, dat het slechts van mij afhangt, met de voornaamsten in 's Graven leger gelijk te staan, ja boven hen den voorrang te bekleeden: dat een woord van mijn mond het beleg kan doen opbreken, den oorlog eindigen en aan deze stad de rust hergeven.’

‘Elk uwer woorden,’ zeide Madzy, zich van hem afwendende; ‘maakt u nog gruwzamer in mijne oogen. Eén woord van u kan den oorlog doen eindigen! - en gij zwijgt? Bezigt gij uwe macht dan als Satan, alleen om kwaad te doen.’

‘Neen meisje!’ zeide de Bisschop: ‘in welk ongunstig daglicht gij mijne handelingen ook verkiest te zien, mijn doel omtrent dit gewest was edel en groot. Ik heb wellicht in de middelen gefaald; maar zoolang mij dit niet gebleken is, moet ik op het ingeslagen spoor blijven voortwandelen. Wat u betreft, tracht, ik smeek er u om, de kalmte te hervinden en overweeg bedaard hetgeen ik u gezegd heb. Vrees niet dat ik mijne macht over u misbruiken zal. Ik zoude mij schamen van met geweld te verkrijgen, hetgeen ik alleen aan de overtuiging en, kan 't zijn, aan de liefde wil dank weten.’

‘Geen nadenken, geene overweging,’ zeide Madzy, terwijl zij hare oogen afdroogde en met waardigheid oprees, ‘zijn in staat, eenige verandering in mijn besluit te weeg te brengen. Gij hebt mij nog sterker dan te voren doen gevoelen, dat mijn verblijf alhier onbetamelijk is: en al moest mijn vertrek mij aan schande blootstellen; het zal mij lichter vallen, onverdiend de beschuldiging van anderen te dragen, dan die, welke ik mij zelve doen zoude door te blijven. Het bewust zijn van de zuiverheid mijner bedoelingen zal mijn troost zijn, indien de laster mij beticht; maar eeuwig naberouw ware mijn deel, zoo ik thands, nu ik uwe bedoelingen verstaan heb, aan uwe hoop door mijne tegenwoordigheid een zweem van grond gave. Bijaldien gij mij

dus hier wilt houden, zal de trotsche Ridder, die zoo prat is op zijn adel en zijne macht, tegen het arme meisje, dat geene wapenen heeft dan hare onschuld en hare tranen, geweld moeten gebruiken.'

'Dat zal onnodig zijn,' zeide Arkel, het onrustig gevoel, dat zich van hem, in weerwil zijner hardvochtigheid, meester begon te maken, achter een bitteren lagch verbergende: 'zoo uw meisjensarm sterk genoeg is om door eiken deuren en ijzeren tralies heen te breken, is het u vergund van hier te gaan. Tot dien tijd zult gij moeten leeren, u aan uwen kerker te gewennen.'

'Welaan!' zeide Madzy: 'er blijft mij een middel over om mij aan uw dwang te onttrekken: en gij zult het genoegen hebben nog een offer te voegen bij aldiegene, waarmede gij deze rampzalige stad hebt opgevuld. Ik zal geen stuk brood meer eten: - dan voor 't minst zal mij de dood van uw dwang bevrijden.'

'Madzy!' zeide Arkel, ontzet over de wending, welke het onderhoud begon te nemen: 'o! spreek zoo niet...! zoo gij wist...; maar neen; ik mag niet spreken.'

'Voleind,' zeide zij: 'onderdruk de eerste edelmoedige gedachte niet, die in uwe ziel komt opgerezen.'

'Helaas!' hernam hij, 'zoo gij wist, waartoe mij het lot veroordeelt, gij zoudt deernis met mij gevoelen. Eene stalen, eene onverbiddelijke wet verbiedt mij jegens u te handelen gelijk ik zoo gaarne wilde, verbiedt mij voor het aangezicht der waereld te zeggen: ik bemin Madzy Dekama en zoek haar tot gade. En nu dit hart mij mijns ondanks dwingt u te beminnen, moogt gij slechts daarvan kennis dragen en moet ik hard jegens u zijn, omdat het oogenblik, dat u aan mijne macht ontrooft, mij meteen alle hoop voor de toekomst ontneemt. Mijne woorden schijnen u raadsels toe: - welaan! ik zal duidelijker spreken. - Madzy Dekama! ik ben...'

Hier deed zich op eens eene stem hooren, welke op luiden toon om den schildknaap Otto riep. Zoodra de Bisschop dit geluid vernam, zweeg hij eensklaps, sloeg zich voor 't hoofd en snelde de deur uit, welke hij echter niet vergat met voorzichtigheid weder achter zich te sluiten; waarna hij zich naar den kant begaf, vanwaar het geroep gekomen was.

Madzy bleef dus weder aan haar zelve overgelaten, en, gelijk men denken kan, ten prooi aan de droevigste gepeinzen. O! hoe betreurde zij op nieuw den dag, toen zij voor 't eerst het land van hare geboorte verlaten had. Hoe suisde haar, gelijk een kwellende geest, die voorspelling in de ooren, welke aan de Roos van Dekama zooveel leeds toezeide indien zij de zee overtrok. Twee gedeeltens dier voorspelling waren reeds uitgekomen: zij had vleiers en minnaars gevonden: en zij was in een beangsten toestand gebracht. Zoude het derde deel ook eens uitkomen? Ach! vruchteloos scheen het haar toe, zich met eene ijdele hoop te vleien; want de terugkeer van

aant. haren voorspoed was aan eene voorwaarde verbonden, wier zin duister, wier vervulling bijna onmogelijk scheen; want van welken vorst kon het orakel spreken? en wiens buit kon in de tegenwoordige omstandigheden de roof der Friezen worden?

Zij zocht nu haar toevlucht bij Hem, buiten wiens wil geen musch ter aarde en geen hair van het hoofd valt, en smeekte Hem, ook haar, in den pijnlijken toestand waarin zij zich bevond, niet te willen verlaten. Haar gebed was lang en innig; en meer den eens werd het door heete tranen afgebroken; - maar, toen zij weder oprees, gevoelde zij zich gesterkt en opgebeurd, en met kalm gelaat besloot zij haar lot te verwachten. Het duurde niet lang of haar moed werd op nieuw op de proef gesteld, want zij hoorde iemand, die met rassche schreden haar vertrek genaken kwam. Eene onwillekeurige trilling beving haar: zij vermande zich echter en rees op. De deur ging open; - maar wie schildert hare verbazing, hare opgetogenheid, toen zij, in de plaats van haren gevreesden vervolger, Aylvaas dienaar, den getrouwen Feiko voor zich zag.

Hoe deze in zulk een gepast oogenblik verscheen, zullen wij in het volgende Hoofdstuk ophelderen.

aant. Vijf en twintigste hoofdstuk

Il faut suivre Cassandre ou choisir Antigone.

Voltaire, *Olympie*

Toen Arkel zich uit het vertrek van Madzy verwijderd had, was hij naar den kant gegaan waar het geroep van daan was gekomen en waar hij spoedig Reinout vond, die, altijd onder de aangenomen wapenrusting van den Ridder des Rooden Adelaars, bezig was met hem overal te zoeken.

‘Gij hebt wel gedaan van te komen, Otto!’ zeide hij met eene luide stem: ‘ik zoude u bijna reeds zijn gaan opzoeken in de verbodene vertrekken,’ voegde hij er zachtjens bij.

‘Wat is er gebeurd?’ vroeg Arkel, haastig met hem in een zijvertrek gaande: ‘is de vijand in de stad?’

‘Neen!’ zeide Reinout, wiens gelaat van angst en toorn scheen te gloeien: ‘maar ik wilde u het vertrek doen verlaten, waar gij u in bevondt, en waar ik niet binnen mocht komen, zonder mijne belofte te schenden.’

‘Wat is er dan zoo dringends?’ vroeg de Bisschop, die reeds in eene kwade luim gebracht was door den slechten uitslag van zijn bezoek bij Madzy, en bij wien deze woorden van Reinout weinig geschikt waren eene betere stemming te doen ontstaan.

‘Bisschop van Utrecht!’ zeide Reinout, hem met vonkelende oogen aanziende: ‘wie is het meisje, dat gij daar in gindsche kamer houdt opgesloten?’

‘Stil! stil toch!’ zeide Arkel, zich verbijtende: ‘gij weet immers, dat ik slechts uw schildknaap ben.’

‘Geef antwoord!’ hernam de woedende jongeling, ‘of ik ga uw naam overluid op de markt schreeuwen.’

‘Dat ware vrij ondankbaar van uwentwege,’ zeide Arkel: ‘maar herinner u, dat gij mij uw woord gegeven hebt van geen onderzoek te doen naar hetgeen gij thands begeert te weten.’

‘Ik herinner mij niets van dien aart,’ zeide Reinout: ‘integendeel weet ik zeer wel dat ik u alleen beloofd heb, niet in de verboden kamer te komen en dat gij overigens geen eeden van mij gevergd hebt; ik zoude uwe geheimenis geëerbiedigd hebben, indien mij niet een toeval zoo even had doen ontdek-

aant.ken, hoe schandelijk ik door u beledigd ben geworden.'

'Beledigd! door mij!' herhaalde Arkel, 'en wat hebt gij dan vernomen?'

'Ik heb zoo even dat oude wijf ontmoet, hetwelk gij tot de oppassing, zoo 't heet, der zieke deerne hadt aangenomen. Ik hoorde haar mompelen: zij vloekte op u: zij beklaagde zich dat gij haar hadt toegegraauwd, en dat zij meer last had van eene zotte Friezin, dan van al de mooie meisjens, die zij ooit onder hare bewaring had gehad: - ik weet niet, welk vreesselijk vermoeden mij beving; maar ik ondervroeg haar: en de overtuiging, die ik verkregen heb, is, dat die Friezin niemand anders is dan de door mij altijd aangebeden Madzy Dekama.'

'Ik zal die vervloekte koppelaarster laten geesselen,' zeide Arkel, met de vuist op de tafel slaande.

'Gij kendet mijne liefde voor dat meisje,' vervolgde Reinout: 'en niettemin zocht gij haar aan uwe schendige lust op te offeren?'

'Ho! dat gaat te ver!' zeide Arkel: 'ik had, dunkt mij, even veel recht als gij, om haar mijn hof te maken.'

'Maar gij hebt vergeten,' ging Reinout voort, 'dat gij mij door die handelingen hoondet: dat ik uw geheim in mijne macht heb: dat, eer de avond daalt, gansch Utrecht en het geheele leger des Graven weten kunnen hetgeen gij zoo gaarne zoudt willen verbergen.'

'Welaan!' zeide Arkel, met bitterheid: 'het moge ontdekt worden: ik heb mij over geen sluipmoord te schamen.'

'Neen!' hernam Reinout: 'maar een geestelijke die de wapens voert, is door die daad zelve vervallen van zijne waardigheid.'

Arkel zweeg en ging met groote stappen het vertrek op en neder, terwijl zijn hoofd vervuld was van onaangename gedachten. Wat baatten hem nu al zijne fijn gesponnen listen? wat de vernuftige wijze, waarop hij Madzy in zijn geweld had weten te houden en zich van Reinout tot zijn belang bedienen? Hij werd (en voor 't eerst van zijn leven) door eene folterende hartstocht gekweld, waar hij alleen verstrojing gezocht had: hij had met beschaamde kaken gestaan voor het eenvoudige meisje, waarop hij zich gevleid had een gemakkelijken zegepraal te zullen behalen: en hij zag zich in de macht van een man, wien hij slechts als een werktuig zijner hooge plannen beschouwde. Het was hem even als dengenen, die een bergstroom over zijn landgoed heeft afgeleid, met de hoop van deszelfs wateren tot voordeel voor zijn plantsoen en landerijen te zullen gebruiken, en die integendeel het nat boven peil ziet wassen en alle moeite moet aanwenden om niet zijnen oogst onherstelbaar bedorven te zien. Maar zoodra Arkel eens zoo verre gekomen was, dat hij een recht begrip verkregen had van het netelige en hagchelijke zijns toestands, riep hij zijn vindingrijken geest te hulp: en deze begaf hem ook nu niet: weldra was bij hem het besluit vastgesteld om aan

aant. den storm, hoe geweldig die hem ook tegenwoei, eenen mannelijken weerstand te bieden. Hij besefte intusschen, dat hem zulks niet zoude kunnen gelukken, dan ten koste zijner meest geliefkoosde uitzichten; maar gelijk de schipper, die eene rijke lading over boord werpt om zijn schip te behouden, zoo aarzelde hij niet, om de streelende hoop op het bezit der schoone Friezin te laten varen, zoo hij door die opoffering zijne eer en waardigheid voor schipbreuk behouden kon. Eerst echter trachtte hij nog eene poging te doen.

'Reinout!' zeide hij: 'ik belagch uw ijdel geklap. De laatste uitval is voorspoedig geweest: Graaf Willem is gekwetst in zijne tent teruggevoerd: de verslagenheid heerscht onder de Hollandsche benden. Nooit kon ik gunstiger tijdstip vinden, om mij aan mijne brave Utrechtenaren bekend te maken: om, sterk door de algemeene stem, die zich voor mij verklaren zoude, hem te doen zwijgen, die mij in verdenking poogde te brengen.'

'Vlei u daar niet mede,' zeide Reinout, met bitterheid: 'Willem moge gekwetst zijn; maar het is slechts aan den voet; en zijn geest blijft even helder als te voren: elke uitval kost op nieuw ons dapperen, en zoo de verslagenheid ergens heerscht, het is in deze wallen, waar gebrek en ziekte reeds woeden en geene hoop meer is dan op eene spoedige overgave.'

'Dwaze vrees! de stad kan het nog lang uithouden: en weldra snelt Gelder met talrijke legerscharen aan tot ontzet.'

'Gelder!' herhaalde Reinout, met een honenden lagch: 'hij heeft zich met Holland vereenigd: en gezamenlijk bedreigen zij deze wallen.'

'Hoe!' riep Arkel: 'zoude de leeuw een aandeel in den buit aan den tijger afstaan? en van waar hebt gij op eens die schoone tijdingen?'

'Van de raadzaal, waar de Kapittels en de vroedschap met benaauwde gezichten bijeen zitten: - men heeft een wapenstilstand van vier en twintig uren gesloten: men vreest oproer onder 't volk, dat reeds mompelt van overgaaf. Ha! wat een schoon gezicht zal het zijn, u naast het paard des Graven te zien gebonden, wanneer hij in zegepraal door de bres binnen trekt.'

'Dan bindt men u gewis aan de staart,' zeide Arkel, wrevelig. 'Maar waartoe zal dit alles leiden? Gij waant mij vrees aan te jagen: en intusschen zijt gij zelf de eenige, die hier te vreezen hebt.'

'Ik kan slechts het leven verliezen, dat sedert lang voor mij geene waarde meer heeft: maar voor u is alles verloren.'

'Laat mij daarvoor zorgen,' zeide Arkel met fierheid: 'ondankbare! ik had ook voor u gezorgd; maar gij zelf, gij schijnt er genoegen in te scheppen, om alles om verre te stooten wat ik voor uw heil had bedacht.'

'Hoe!' zeide Reinout, hem verbaasd aanstarende: 'wat beduidt deze ontijdige scherts?'

'Ik scherts niet: - ik had mij gevleid om, wanneer eens de wapenen onze rechtmatige zaak hadden doen zegenvieren, en ik in staat zoude zijn, mijne

aant. erkentenis en vriendschap te toonen aan hen die mij blijken van trouw gegeven hadden, om u dan, tot loon uwer dapperheid, de schoone Madzy in den arm te voeren en u tevens als den wettigen zoon van den Heer van Aylva te doen erkennen.'

'Welke nieuwe list bedenkt gij thands?' vroeg Reinout, meer en meer verwonderd.

'Eene list? hoor toe, of ik listig met u handel. Madzy Dekama kwam vermomd op mijn slot Nyenstein eene schuilplaats zoeken. Zij was uit de handen des Graven ontsnapt, die haar in 't klooster te Rhijnsburg wilde steken.'

''t Kan wezen! verder!'

'Uit deernis nam ik haar mede: zij had mij haren naam geopenbaard: doch onder voorwaarde van geheimhouding: - ik vond geene vrijheid u dien mede te deelen.'

'Zij gaf u haar naam te kennen!'

'Laat ik vervolgen: - hier komende, bevond zij zich te ziek om verder te reizen: ik liet haar genezen: intusschen bekende zij mij haren afschrik voor u: - voor u, Reinout! die eenen onschuldigen medeminnaar in haar bijzijn den doodsteek hadt gegeven. - Daarom verzweeg ik aan u beiden dat gij met elkander onder één dak woondet.'

'Gij deedt zeker wel,' zeide Reinout, met bitterheid, 'niets daarvan te melden aan uwe bijzit: men kan met zulke kostbare schatten niet te geheim wezen.'

'Ridder!' zeide Arkel, op een toon, welken Reinout niet miskennen kon, 'bij de eeuwige zaligheid, welke ik eenmaal hoop integaan! zoo verre is het er van af, dat Madzy Dekama mijne bijzit zoude zijn, dat ik u plechtig kan betuigen, nimmer eene meer zuivere, meer engelreine ziel te hebben leeren kennen.'

'Ik geloof u,' zeide Reinout: 'verder!'

'Ik poogde echter haar afkeer jegens u te overwinnen. Tot dus verre ben ik slechts ten halve geslaagd: - welaan! - na hetgene er tusschen ons is voorgevallen, kan ik niet langer met u als met een vertrouwden vriend, gelijk te voren, omgang hebben. Wij moeten scheiden. - Verlaat mij, verlaat Utrecht! - voer Madzy met u! - tracht haren afkeer in liefde te veranderen: - en voorts: neem dezen ring: Aylva zal hem erkennen: het was zijn gift aan uwe moeder Bianca di Salerno: - neem dezen brief, dien zij aan Carlo della Scala schreef om...'

'Mijn God! de brief, dien wij aan den pelgrim medegaven! Hoe komt gij aan deze stukken?'

'Om 't even! gij weet dat Barbanera in mijne dienst was: - wat hij u voor goud wilde afstaan, geef ik u om niet: - en nu, verzuim geen tijd, om de

gunst des Oldermans te winnen. Madzy zal wellicht aan den zoon van haren voogd de hand schenken, welke zij den onbekenden Italiaan volstandig bleef weigeren.'

'Droom ik? of waak ik?' zeide Reinout, duizelend, met de bewijsstukken in de hand, het vertrek op en neder gaande: 'mensch!' riep hij op eenmaal uit, terwijl hij Arkel aanstaarde: 'misleidt gij mij niet? zeg mij, herhaal mij, dat gij mij niet misleidt, en ik zal u aanbidden.'

'Dat behoeft niet,' zeide Arkel, glimlagchende: 'bezorg mij slechts een duizendtal wakkere Friezen en ik scheld u alle erkentenis kwijt.'

'Madzy zoude de mijne zijn!' riep Reinout, uitgelaten van blijdschap: 'ik heb u miskend, Heer Bisschop! maar! waarom ook zoo lang gezwegen?'

'Stil!' zeide Arkel: 'wees slechts kalm, en laat ons de middelen beramen, welke tot het doel kunnen leiden, dat wij beöogen. Op welke wijze komt gij met uwe schoone veiligst buiten Utrecht en door 's Graven leger heen? dit vereischt een bedaard overleg.'

Maar tot bedaard overleg bestond thands geene mogelijkheid; want een plotseling gedruisch, dat zich aan de huisdeur hooren deed, belette hen elkander te verstaan en noodzaakte hen te gaan zien, wat aanleiding tot die opschudding gaf.

Het schouwspel, dat zich aan hunne oogen voordeed, ware in elk ander oogenblik wel geschikt geweest om hunne lagchspieren in beweging te brengen. In het voorportaal stond de eerzame Mechtelt Dirksdochter luid te schreeuwen en alle mogelijke moeite aan te wenden om zich te verweeren tegen den aanval van onzen welbekenden vriend, meester Cezar, die op haar schouder had post gevat en bezig was, met zijne voorpoten haar kapsel op eene deerlijke wijze te havenen. Aan de deur vertoonde zich de wakkere hansworst, pogende binnen te dringen, in spijt van Arkels dienaars, die hem met geweld tegenhielden: en achter hem, op de stoep, bleef een kloekgebouwde knaap bedaard afwachten, wat de uitslag der tweespalt zoude zijn.

Arkel en Reinout lagchten echter niet: de laatste, omdat zijne ziel nog te veel vervuld was met het aangename vooruitzicht 't welk zich voor hem opende, dan dat hij op iets anders acht had kunnen geven: de eerste, omdat de onverwachte verschijning van den hansworst hem zeer in verlegendheid bracht; daar deze door de vermelding van zijne boodschap naar Harderwijk, hem bij Reinout tot een logenaar kon maken. Hij stapte echter stout weg naar hem toe en vroeg, wat er gaande was.

Maar het was niet gemakkelijk, terstond een duidelijk antwoord op deze vraag te bekomen. Wel traden de dienaars terug, en poogde Daamken zijne boodschap te verrichten; maar de luide kreten van Mechtelt, die gestadig schreeuwde, dat zij 't besterven zou, beletteden, dat men iets anders hooren kon: en het was nodig, dat de hansworst haar van het kwellende dier

aant. verloste ('t geen echter niet dan ten koste van haar hoofdtooisel en van een goed deel der enkele grijze hairen die zij nog over had, kon volbracht worden) eer er eenige stilte kwam.

‘Kan mij nu iemand verhalen,’ vroeg Arkel, ‘wat aanleiding gegeven heeft tot dit onhebbelijk rumoer?’

‘Deze knapen wilden mij niet binnen laten,’ zeide de hansworst: ‘ofschoon ik eene boodschap voor uwe Edelheid heb.’

‘Deze vent wilde binnendringen,’ riepen de dienaars, ‘ofschoon wij last van u hadden, hem weg te jagen, wanneer hij zich weder vertoonde.’

‘En ik, arme ziel! die met den twist niets te maken had,’ riep Mechtelt, ‘en er een paar woordjens van vrede wou tusschen spreken, ik zie mij aanvliegen door dat ongure beest! O wee! mijn arme kapsel!’

‘Nu! nu! bedaar, Mechteltje!’ zeide Arkel: ‘het lieve diertje heeft zeker gemeend, zijne moeder te omhelzen. Intusschen moet ik u zeggen, dat ik uwe diensten niet langer hier in huis van doen heb: zie hier een goudstuk, dat uwe moeite ruim beloonen zal; maar pak u uit mijn gezicht. Gij,’ vervolgde hij tot Daamken: ‘volg mij in het zijvertrek. Ridder!’ (tegen Reinout) ‘gij zult mij wel voor eenige oogenblikken willen verschonen?’

Reinout, voor wien dit voorval niets belangwekkends had, keerde naar zijn vertrek terug: Daamken volgde den Bisschop: de dienaars gingen lagchende naar de keuken terug, en Mechtelt, zich dus verlaten ziende, begon haar gemoed lucht te geven tegen den onbekende, die nog altijd als een paal aan de voordeur stond.

‘Is het geene schande,’ zeide zij, ‘zoo voor het oog van de menschen eene trouwe dienares weg te zenden, die bij Hertogen en Graven is werkzaam geweest, en bij kerkvoogden ook, dat ben ik. Daar was de Graaf van Gelder, wiens ziel bij God is; die heeft mij een maand lang op zijn huis te Rozendaal gehad bij zijn zoetelief: en gaf mij dubbel loon toen ik vertrok en nog twee zilveren ringen tot eene vereering, dat gaf hij! - En daar was de Domproost Gwy, de oudoom van den Graaf van Holland, de vrolijkste en vriendelijkste man die ooit eene mis gelezen heeft, (onze L.V. zij met hem) die kwam ook dikwijls zijn leed bij mij verzetten, dat kwam hij, en nooit heb ik een onvertogen woord van hem gehad: en des Graven vader zelf, die nu in 't paradijs is, heeft hij ook niet meer dan eens met mij gesproken, of ik zijne vleeschelijke zuster ware? en mij altijd de hand boven 't hoofd gehouden, dat heeft hij?’

‘Ik moet dan zeggen, dat des Graven vader een raren smaak gehad heeft,’ zeide halfluid de onbekende, die aan zijn tongval een vreemdeling scheen, en niet recht begreep, welke verplichting die Heeren aan juffer Mechtelt konden gehad hebben.

‘Maar men kent den vogel aan zijn veeren,’ vervolgde het wijf, zonder

aant. acht te slaan op zijne aanmerking: ‘dat waren edele, brave Heeren, die wisten wat een mensch toekomt, dat dag en nacht voor het lieve brood moet slooven, en altijd zorgen ieder te vrede te stellen. Maar deze spreeuw, die mij zoo onbeschaamd afjakkert, wat is hij anders dan een kale stomme-nachtegaal, die nu eens voor schildknaap en dan weer voor heer speelt, die op eens uit de lucht komt gevallen, zonder dat iemand weet waar van daan, met zijn kameraad van den Rooden Arend, en met zijn Friesch kwikstaartje, dat meer kuren heeft in haar pink dan al de meezen van Utrecht in haar heele lijf, dat heeft zij.’

Deze laatste woorden schenen den vreemdeling uit zijne onverschilligheid op te wekken: en zijne breede hand op den schouder van Mechtelt leggende: ‘wat praat gij van Friesche kwikstaarten?’ vroeg hij: ‘houdt dat heerschap er Friesche kwikstaarten op na?’

‘Waarachtig!’ zeide zij: ‘en ofschoon ik altijd dicht ben als een pot, dat ben ik, (gelijk wel gebleken is, toen de Heer van Zuylen van mij wilde te weten komen, waar zijn zoon alle avonden zat), na zulk eene behandeling als ik nu heb ondergaan, zal ik spreken zoo luid als ik kan, dat zal ik! en vond ik een edelen Fries, die er wat voor over had om 't fijne van de mis te verstaan, ik zou hem wel in 't oor fluisteren, dat Madzy Dekama hier zit opgesloten.’

‘Wat zegt gij, wijf!’ riep de verbaasde Feiko (want de vreemdeling was geen ander dan hij): ‘Freule Madzy opgesloten! en wie Satan durft dat doen?’

‘De man die daar is binnengegaan,’ antwoordde Mechtelt met een honenden lagch: ‘Aha! Heer Otto! of hoe gij u ook moogt verkiezen te noemen! Wij zullen zien hoe u dit peertje smaken zal, dat zullen wij: en gij zult uwe onbeschoftheid jegens mij duur betalen! - Te zeggen, dat zulk een onguur dier mij voor zijne moeder aanzag!’

Dit laatste gedeelte van hare redenering was eene alleenspraak; want Feiko was reeds het vertrek binnengesneld, waar zij hem op gewezen had. Binnen hetzelve had ondertusschen het navolgende onderhoud plaats gehad tusschen den Bisschop en den hansworst.

‘Welnu!’ was Arkels eerste vraag: ‘Wat brengt gij?’

‘Ik heb uwe bevelen volbracht.’

‘Waarlijk!’ zeide Arkel, op een onverschilligen toon: ‘ik geloof dat er ruim zes weken verloopen zijn, sedert ik u gezien heb; en ik weet op zijn best meer, wat die bevelen waren.’

‘Om aan die Friesche Heeren te Harderwijk te verhalen, dat Jonkvrouw Madzy...’

‘Ja! ik herinner mij...; Verder!’

‘Nu! zij keken mooi op hun neus, toen ik de tijding bracht; - maar daar

aant. was een zekere Feiko bij... ik heb den man eens lelijk slaag zien krijgen, te Haarlem.'

'Ter zake! - al die uitweidingen verlang ik niet.'

'Nu! die Feiko wilde met alle geweld naar Rhijnsburg om Jonkvrouw Madzy te gaan opzoeken.'

'Ik wensch hem goede reis. - Wat wijders?'

'En zoo keerde de man, die den weg niet kende, met mij terug; want ik was ook juist van zins, meester Barbanera op te zoeken: en wij gingen eerst naar Plaswijk, waar ik bleef: en Feiko trok naar Rhijnsburg: hij is een hupsche kaerel, die Feiko: en ik had hem beloofd, te Plaswijk op hem te zullen wachten...'

'Maar wees dan toch wat kort! wat gaan mij al uw reizen aan?'

'Joost haal mij! wij hebben van den een, noch van de aêr iets vernomen. Te Rhijnsburg wist men van geene Madzy Dekama, zoo als ik trouwens ook wel dacht: en te Plaswijk wist men even min waar meester Barbanera was: ik heb alleen zijne kast gevonden en die meêgenomen om voor den man te bewaren. - En toen Feiko weer terug kwam te Plaswijk en hoorde van de kasteleines, dat er eene vermomde Jonkvrouw bij haar had gehuisvest en dat zij 's nachts van daar geloopen was, en dat er den volgenden dag eene draagkoets den Ridder van den Arend naar Utrecht gevolgd was, kreeg hij kwaad vermoên, en zoo besloten wij samen, u te gaan opzoeken.'

'Gij zijt een ezel,' zeide Arkel: 'wat deedt gij hem te Plaswijk te brengen? en kost gij hem niet met een kluitje in 't riet sturen?'

'Ja wat zal ik zeggen? ik was zelf nieuwsgierig om te weten waar meester Barbanera gebleven was: - en zoo trokken wij samen naar Utrecht zonder zelfs te weten hoe wij er zouden binnen komen; maar gelukkig is er heden een wapenstilstand gesloten: en zoo werden wij doorgelaten voor een paar goede woorden, die mijn reismakker aan een kleinen springer van een schildknaap gaf, en voor een paar kunsten, die meester Cezar deed.'

'Freule Madzy! freule Madzy! waar is freule Madzy?' riep Feiko, die op dit oogenblik de kamer binnenstoof.

'Wat is er van uwe dienst?' vroeg Arkel: 'en wat beduidt deze woeste manier van binnen te stuiven?'

'Ik zoek Jonkvrouw Madzy Dekama, die gij opgesloten houdt,' riep de eerlijke Feiko: 'ik moet mijne brave Jonkvrouw terug hebben.'

'Nu! nu!' zeide Arkel, met bedaardheid: 'maak slechts zulk een geweld niet. Niemand denkt er aan, om uwe Jonkvrouw tegen haar zin hier te houden.'

'Hoe!' zeide Feiko, verbaasd blijvende staan, en zich omtrent in den toestand bevindende van iemand, die een stok heeft opgenomen om een hond te verjagen, door wien hij denkt te zullen worden aangevallen, en die

integendeel het beest kwispelstaartend naar zich toe ziet komen, om hem de handen te likken.

‘Welnu!’ vervolgde Arkel, tegen Daamken: ‘ik bedank u voor uwe tijding; maar uwe diensten heb ik niet langer nodig. Uwen meester Barbanera heb ik niet in mijn zak: - ik meen gehoord te hebben, dat de Graaf hem heeft doen opknoopen.’

‘Laat u dat niet ontmoedigen,’ zeide Feiko, terwijl hij den bedrukten hansworst op den schouder klopte: ‘gij zult met mij naar Friesland terug keeren: en men zal er geene huisvesting noch geen stuk brood weigeren aan den man die mij geholpen heeft, om mijne Jonkvrouw terug te vinden.’

‘Waarom niet?’ zeide Arkel, wien het op eens voor den geest kwam, dat hij zich van deze gelegenheid bedienen kon: ‘gij zegt, gij zijt onverhinderd door het vijandelijke leger gegaan!’

‘Zoo als ik u verhaalde,’ antwoordde Daamken: ‘Uwe Edelheid weet, dat potsemakers overal tolvrij zijn, mits de aap een paar kunsten doe.’

‘En wat mij betreft,’ zeide Feiko, ‘ik heb een aartigen kleinen duivel van een schildknaap ontmoet, die mij te voren meer gezien had,’ zeide hij: ‘en toen ik hem verhaalde, dat ik freule Madzy ging zoeken, liet hij mij terstond door; en hij had zelfs de vriendelijkheid van mij te zeggen, dat als ik terug kwam, ik slechts naar Jonker Zweder van Naaldwijk moest vragen en hem melden of ik geslaagd ware.’

‘Uitmuntend!’ zeide Arkel, ‘welnu! heden nog zult gij vertrekken. Wij zullen dadelijk de middelen beramen om uwe terugreis te verzekeren. Wacht mij slechts een oogenblik hier.’

Dit gezegd hebbende, haastte hij zich naar Reinout, aan wien hij het gebeurde mededeelde: zoodra zij het te samen eens waren geworden over de beste wijze waarop de reis zoude kunnen plaats hebben, ging de Italiaan zijne toebereidselen maken, en keerde Arkel naar de beide nieuw aangekomenen, aan wie hij zijn ontwerp voor zooverre hun aanging mededeelde en het nodige onderricht gaf.

‘Maar kan ik nu mijne Jonkvrouw niet zien?’ vroeg Feiko, die van ongeduld brandde.

‘Ja wel! - en zoo gij wilt, kunt gij haar tevens verzoeken, zich reisvaardig te maken. Zie hier den sleutel van haar vertrek. Gij gaat den trap op, den langen gang die voor u is ten end, en opent de laatste deur aan uwe linkerhand.’

Recht in zijn schik nam Feiko den sleutel in de hand en ijlde naar Madzy's verblijf. Onbeschrijfelijk was de vreugde van den getrouwen dienaar, en niet minder hare blijde verwondering, bij hunne ontmoeting. Hij huppelde naar haar toe, kuste haar de handen, wreef zich eene traan uit de oogen, sprong in de rondte en deed ongeveer al de bewegingen welke een trouwe

huishond in 't werk stelt bij het wederzien zijns lang afwezigen meesters.

‘Feiko!’ riep zij: ‘mijn trouwe Feiko! gij hier? o! dan ben ik niet geheel van den Hemel verlaten.’

‘Verlaten!’ herhaalde hij: ‘'t mocht wat, freule! heden nog gaan wij op reis: de edele Heer van dit huis heeft mij zelf gezegd, het hing alleen van u af te vertrekken, wanneer gij wildet. Hoezee! wij zeggen vaarwel aan Utrecht en zien ons vrije Friesland weêr, waar men geen zes weken heeft rond te loopen, eer men zijn kennissen terugvindt.’

‘Hoe!’ zeide Madzy, die eenen zoo spoedigen omkeer in haar lot niet had kunnen verwachten en naauwlijks wist of zij waakte of droomde: ‘en wie heeft gezegd dat ik vertrekken kan wanneer ik wil?’

‘Dat heb *ik* gezegd,’ zeide Arkel, die ongemerkt Feiko gevolgd was en nu de kamer binnentrad. ‘Ga nu, mijn goede Feiko! en maak dat alles vaardig zij, gelijk onze afspraak was.’

‘Blijf Feiko!’ riep Madzy, beangstigd; maar de trouwe dienaar was reeds vol ijver naar beneden gesneld.

‘Vrees niet langer een oogenblik met mij alleen te zijn,’ zeide Arkel, terwijl hij in eene deemoedige houding voor Madzy bleef staan: ‘het is de laatste reize. Gij zijt getuige van mijne dwaasheid geweest: wees het ook van mijn naberouw. Ja, ik heb onwaardiglijk met u gehandeld; maar ik wil herstellen wat ik misdaan heb. Deze brave dienstknecht, wien de hemel zelf ons schijnt toetezenden, en twee getrouwe gidsen zullen u naar Friesland terug geleiden: - ik gevoel dat ik geene vergiffenis verdiend heb voor mijn vergrijp jegens u; maar uwe ziel is te rein, te edel, om wrok te voeden wegens eene misdaad, alleen door uwe bekoorlijkheden voortgebracht.’

Hier viel hij op ééne knie voor haar neder en boog het hoofd in diepen ootmoed. Madzy zag hem aan en zij had den moed niet, hare rechtmatige gramschap jegens haren verdrukker te blijven behouden. En welke vrouw, ten ware zij hare kunne had afgezworen, zoude wrok hebben kunnen voeden jegens den schoonen jongeling, wiens gelaat zoo innemend, zoo bevallig was, op wiens voorhoofd de naam van *edelman* in zulke cierlijke trekken geschreven stond, in wiens oogen eene traan van boete vonkelde en die geknield aan hare voeten lag. - Bewogen reikte zij hem de hand toe: ‘sta op Ridder!’ zeide zij: ‘en moge u God vergeven, gelijk ik het doe. Zoo wij scheiden, zal het in vriendschap zijn.’

‘Uwe goedheid boezemt mij stoutmoedigheid in,’ hernam Arkel, oprijzende: ‘niet om mijnent wil, maar om hooge, gewichtige redenen, welke gij eenmaal misschien doorgronden zult, smeek ik u, laat hetgeen tusschen ons is voorgevallen voor elk een geheim blijven.’

‘Ik beloof het u:’ zeide Madzy: ‘maar het smart mij van u, Ridder, dat gij u tot daden liet vervoeren, waarvan gij geheimhouding verzoeken moet.

aant. Neem den raad van een eenvoudig meisje aan, en handel nimmermeer in 't verborgen anders dan gij in 't openbaar zoudt handelen.'

De fijne, de listige Arkel, de man, die zijne medemenschen slechts als poppen beschouwde, bestemd om door hem met onzichtbaren draden bewogen te worden, was getroffen, geschokt door de eenvoudige, reine taal der waarheid, ontvloeid aan de lippen van een onschuldig meisje, dat hij kort te voren nog als een lichte prooi beschouwd had: 'engel!' zeide hij, in vervoering hare hand kussende: 'ach! spreek niet een woord meer; want gij zoudt mij het scheiden al te smartelijk maken. O! waarom verbiedt mij die gevloekte gelofte u te beminnen, gelijk gij verdient bemind te worden.'

'Eene gelofte!' herhaalde Madzy verbaasd: 'eene gelofte! Wat zijt gij dan? Een Ridder van Sint Jan?'

'Meer dan dat,' antwoordde hij met eene gesmoorde stem: 'ik ben een priester, Madzy! ik ben' (hier fluisterde hij) 'de Bisschop van Utrecht.'

'Heilige God!' riep zij met verbazing uit: 'gij?'

'Nu geen woord meer: - gij weet mijn geheim! - het zal u heilig blijven. - Voort! voort! aan de deur wachten u uwe geleiders.'

En met deze woorden voerde hij de ontstelde maagd, aan welke alles wat zij zag en hoorde een droom scheen, haar vertrek uit naar beneden.

'En nu, vaarwel aan alle liefdedroomen!' zeide de Bisschop, toen hij zich 's avonds alleen bevond en zich vermoeid in zijn zetel wierp: 'Elendige wezens, die wij menschen zijn! Ik, die niets op de waereld meer bejaagde dan mijne onafhankelijkheid, ik was op het punt de slaaf te worden van een paar schoone oogen! Maar, God lof! ik heb als een andere Simson de banden dier tweede Delila verbroken... en ik zal hem niet in zijne dwaasheid volgen, om zich mede onder de puinhoopen te begraven, welke hij op 't hoofd zijner vijanden storten deed. - God zegene u, schoone Madzy, en geve u eene voorspoedige reis! Zoo die reis mij slechts een paar duizend wakkere Friezen bezorgen kon, dan ware er wellicht nog kans het beleg te rekken. -In een tegenovergesteld geval! - welnu, ook dan is mijn besluit genomen!'

aant. Zes en twintigste hoofdstuk

> Zoo vlught de nachtegael het vogelvangers garen,
> En valt in 's arends klaauw.
>
> Vondel, *Maria Stuart*

Ofschoon Madzy's verlangen om Utrecht zoo spoedig mogelijk te verlaten, en de noodzakelijkheid om van den gesloten wapenstilstand gebruik te maken, de toebereidselen tot het vertrek hadden verhaast, was het echter reeds laat in den namiddag, toen onze heldin met haar gezelschap de Witte poort uittrok, voorgegaan door Arkel zelf, die in zijnen dosch van schildknaap des Ridders van den Rooden Arend, welke bij het krijgsvolk wel bekend was, hun een onverhinderden aftocht verschafte en uitgeleide deed tot aan de overzijde der stadsgracht. Hier hield hij een oogenblik stil, en, Madzy naderende, boog hij met eerbied zijn gehelmd hoofd over de hand, welke zij hem ten afscheid toestak; waarna hij, zonder een enkel woord te spreken, de teugels wendde en langzaam weder naar binnen reed, terwijl de Jonkvrouw met haar geleide haren weg vervolgde. Madzy bereed het paard, waarop Arkel bij zijn vertrek van het slot Nyenstein gezeten was geweest: en weinig dacht zij, dat de vos, welke eene zoo zachte en gelijke beweging had, eens het eigendom geweest was van dien ongelukkigen Deodaat, wiens beeld al de vreemde voorvallen die zij ondergaan had, nog geenszins uit haren geest hadden geweerd. Naast haar reed Feiko, wiens oplettend oog al de bewegingen van het paard zijner wedergevonden meesteres gadesloeg, ten einde in staat te zijn, zoo er iets gebeurde dadelijk met zijne hulp bij de hand te kunnen zijn. In de achterhoede kwam onze goede hansworst op zijn ezel, met den aap op den schouder en de tooverkast van meester Barbanera op den rug, en beweerde al lagchende, dat zijne vracht zwaarder was dan die van graauwtje, en dat hij nabij de eerste rustplaats beproeven zou, de kast op den ezel te zetten en zelf op de kast te gaan zitten. Nevens hem reed een Cistenser monnik, welken laatsten Arkel, zoo 't heette, uit overmaat van voorzorg, hun tot gids en gezelschap had medegegeven. Hoewel beide alkander veel te vragen hadden, zetteden echter Madzy en Feiko hun weg in stilte voort, liever verkiezende hun onderhoud uit te stellen tot zij in het

aant. open veld en veilig waren; want niettegenstaande den wapenstilstand, en de gerustheid welke het gezelschap eens potsemakers inboezemen moest, bleef het een gewaagd stuk, aldus door eene legerplaats heen te trekken, waar men veel kans had om kwalijk behandeld te worden, en waar Madzy bovendien gevaar liep van eene herkenning, welke haar opzet ten eenemale zoude verijdelen. Zij reed dan langzaam en met omsluierd gelaat, zonder op te zien, vooruit; maar Feiko daarentegen liet gestadig, zoowel uit bezorgdheid voor haar als uit nieuwsgierigheid, den blik nu herdan derwaart weiden; om te onderzoeken of er ook eenig gevaar op handen ware, en om te beschouwen wat bezienswaardig scheen. Reeds hadden onze reizigers rechts en links van zich een paar dier hooge stormtuigen laten liggen, waarvan er dertien om de benarde stad waren opgericht, en waaruit, onder de bedekking van de talrijke boogschutters die zich op de bovenste verdieping bevonden, steenen kogels van eene ontzettende zwaarte in de stad werden geschoten. Thands echter waren die gevaarten verlaten en alleen door eene kleine wacht bewaakt. Zij bevonden zich nu aan den ingang der belegeringswerken, achter welke men tallooze horden, karren met aarde, en andere voorwerpen onderscheidde, tot demping der gracht bestemd; maar de belegeraars, afgetobt na de vermoeienissen der vorige dagen, lagen meest allen in diepen slaap uitgestrekt en genoten die rust, welke de wapenstilstand hun toeliet gedurende vier en twintig uren ongestoord te smaken. Met dat al geraakten de vluchtelingen niet binnen het rasterwerk, waarmede deze legerschans omsloten was, zonder door de schildwachten te zijn aangehouden; maar deze, zoodra zij Feiko en Daamken voor dezelfde personen herkenden, welke dien morgen door Jonker Zweder van Naaldwijk tot aan de poort waren geleid, lieten hen onverhinderd doortrekken, 't zij uit eerbied voor den hun gegeven last, 't zij uit aanmerking van den wapenstilstand, 't zij eindelijk omdat zij te lui en te vermoeid waren om nadere bevelen te gaan vragen.

Onze reizigers waren alzoo de werken door gekomen, welke de stad als met een ring omsloten, en bevonden zich op een ruimen grond, waar zij het vooruitzicht hadden, vooreerst niet te zullen worden aangehouden; - want de tenten lagen, uit hoofde van plaatselijke omstandigheden, niet langs den weg, dien zij volgden; maar aan weêrszijden, meer landwaarts in, terwijl schier elk krijgshoofd of Baanderheer zijn eigen kamp had, zoodat men niet slechts ééne legerplaats zag, maar ongeveer evenveel legerplaatsen als er bevelhebbers waren; naar de gelegenheid van den grond hier en daar over de vlakte verspreid. Niet zonder moeite echter vervolgde de kleine stoet zijnen weg langs de groote heirbaan op Amersfoort, die zelfs in gewone tijden niet gemakkelijk te berijden was; maar thands zoo door veelvuldige regens als door den gestadigen overtocht van voet- en paardenvolk, legerwagens,

aant. karren met steenen, mondbehoeften, en anderen benodigdheden voor de belegeraars, bijna onbruikbaar was geworden. De zon, welke sedert een paar weken achter donkere wolken was verscholen geweest, had echter onze reizigers, even na dat zij Utrecht verlaten hadden, met hare welkome stralen komen verkwikken, als wilde zij hare verschijning tot een goed voorteeken voor den aangevangen tocht doen verstrekken, en bij onze lieve zwerfster de hoop doen herleven, dat na de bange onspoedsdagen, welke zij had doorgestaan, het geluk op nieuw voor haar zoude dagen. Een los zuidewindje verdreef de dunne en waterlooze wolken, welke nog in het luchtruim zweefden, en dartelde in het loof der hooge eikeboomen, welke van verre zichtbaar waren, en wier breede kruinen op eene schitterende wijze door het zonnelicht bestraald werden. Vrolijk staken de witte legertenten, welke zich van afstand tot afstand vertoonden, tegen het donkere groen af der omliggende bosschaadjens. Nu en dan schitterde hier en daar onder het somber geboomte de glans van eene lanspunt of van een helm, die eene straal der zon terugkaatste en als een weerlicht in de donderwolk flikkerde. Daar, om die legerplaatsen heerschten levendigheid en woeling, en boden zich tooneelen aan, nu eens bevallig en schilderachtig, dan weder treurig en hartverscheurend, meestal beide tevens. Men zag vlugge ruiterbenden, door blinkende Ridders aangevoerd, wier veelkleurige banderollen cierlijk boven hun hoofd golfden, heen en weder draven, over de koren- en boekweitvelden, waarvan helaas! de halmen, voor nog de airen hun wasdom bereikt hadden, waren afgemaaid om tot voeder voor de paarden te dienen: men zag talrijke wagens, beladen met het puin der afgebroken of afgebrande erven, en met de takken en tronken van neêrgehouwen boomen, ter demping der grachten aangevoerd, en misschien geleid door de ongelukkige bewoners en eigenaars zelve, door den onbarmhartigen soldaat tot dien arbeid geprest. Men zag krijgslieden zich vermaken met het kegelspel, met den wedloop, met het schieten met den boog: - en daar langs, hunne in den krijg gekwetste makkers met karren vol vervoeren. Hier en ginds lagen er nog, welke bij den laatsten uitval het leven hadden ingeschoten, en wier lichamen, in sloten en greppels, of achter struiken nederliggende, nog door hunne krijgsmakkers niet ontdekt waren. Het gevoelige hart van Madzy was door dergelijke schouwtooneelen diep geroerd: en menigwerf wendde zij de oogen van de haar omringende landstreek af, om die naar den blaauwen hemel te wenden: ‘ja!’ dacht zij dan bij haarzelve: ‘hier op aarde is alles woeling en onrust! Daar boven alleen woont vrede.’

Terwijl Madzy aldus peinsde, en Feiko, hoe ook brandende van nieuwsgierigheid om eens haar wedervaren recht te verstaan, niet dan met moeite de vragen bedwong, welke op zijne lippen zweefden, en welke de eerbied voor hare neerslachtigheid alleen wederhield, kwam Daamken, wien het

aant. gezelschap van den monnik begon te vervelen, hun op zijde. ‘Nu!’ riep hij: ‘bij Sint Julfus: zoo die Cistenser broeder al de deugden die hij betrachten moet, zoo goed waarneemt als die der stilzwijgendheid, is er in het Paradijs geene plaats te goed voor hem; want de vent spreekt even min of hij doof en stom ware en laat zoo weinig van zijn bakkes zien als een beurzesnijder, die met een diefleider hetzelfde veer moet oversteken.’

‘Hij zit met dat al goed in den zadel,’ zeide Feiko, even omziende: ‘en ik zou mij bedriegen, indien hij niet meer in zijn leven gedaan had, dan vigiliën te zingen en missen te lezen: - in waardheid!’ herhaalde hij, nogmaals omziende: ‘hij rijdt puik! puik! de Heer van Aylva zit niet beter te paard.’

En door die warme belangstelling gedreven, welke elken liefhebber van paarden, hoeveel te meer eenen Frieschen liefhebber, bezielt, kon onze goede Feiko niet nalaten, in spijt van zijne bezorgdheid voor de Jonkvrouw, telken reize het hoofd te wenden om de rijkunst van den vromen pater te bewonderen, die, zonder te bemerken dat men acht op hem sloeg, tusschen de ooren van zijn paard voor zich neder keek, en voor niemand eenige gedachten scheen te hebben dan voor het moedige ros, dat hij bereed.

‘Voorwaar!’ riep onze vrolijke hansworst, terwijl hij de blikken in 't rond sloeg en zijne tong in vrijheid vierde: ‘ziedaar een schoon schouwspel! bij Sint Julfus! mijn waarde Cezar, mochten wij eens samen over die velden trekken als de strijd volstreden is en het slagveld verlaten! Wat een vette buit ware daar voor u en mij ten beste. - Voorwaar! ik heb vrij wat legers gezien; maar men zoude er moeilijk een aantreffen, zoo rijk en prachtig als dat van den Graaf! Wat dunkt u, vriend Feiko! zoude de tiende part van dat troepje niet genoegzaam wezen om uw landje intepakken?’

‘Laten zij in tiendubbelen getale komen,’ antwoordde Feiko: ‘dan waren wij pas gelijk; want als zij komen, staat geheel Friesland als één man op: en zij zullen nog een harden dobbel hebben, dat beloof ik u.’

Op dit oogenblik gaf Madzy een gil en haar paard deed een zijsprong. Het dier was geschrikt voor een lijk, dat dwars over den weg lag uitgestrekt. Feiko, die juist dat oogenblik omkeek naar den monnik, ware te laat gekomen om Madzy te helpen, indien haar paard gestort ware; maar de pater, hoewel hij oogenschijnlijk zich alleen met zijn eigen ros bezig hield, toonde zich op dit oogenblik meer bij de hand dan de trouwe dienaar zelf en was dadelijk aan de zijde der Jonkvrouw. Hij kortte de teugels, zoodra hij bespeurde, dat zij, zonder iemands hulp, haar vos weder in bedwang had, en bleef in de achterhoede.

‘Wees voorzichtig Jonkvrouw!’ riep Feiko, verschrikt: - ‘wat duivel pater! gij hebt uwe oogen overal en zoudt er vlugger bij zijn dan ik.’

Een half gesmoord gemompel, dat men niet duidelijk kon onderscheiden of het een gebed dan een vloek ware, was het eenige antwoord, dat de monnik gaf.

aant.

Madzy had intusschen haar paard bij het lijk doen stilhouden.

‘In Gods naam!’ zeide zij: ‘vrienden! ziet toch eens; misschien leeft hij nog.’

‘'t Is een Bisschoppelijken ruiter,’ zeide Daamken, het lijk met zijn zotskolf aanstootende: ‘zie eens! hij is reeds stijf.’

‘Dat gezicht heb ik meer gezien,’ zeide Feiko, de wezenstrekken des gesneuvelden aandachtig beschouwende.

‘Dat geloof ik wel,’ zeide Daamken, lagchende: ‘heugt u den Haarlemmerhout niet meer, en den koddebeier, met wien gij zoo dapper aan 't bakkeleien zijt geweest?’

‘Bij mijne zaligheid!’ zeide Feiko: ‘het is dezelfde man; maar hoe duivel komt hij hier in het pak van een Bisschoppelijken ruiter?’

‘Zeker is hij bij een uitval gebleven,’ zeide de potsemaker: ‘wie had kunnen denken, toen wij, zes weken geleden, te Plaswijk bij den kroes zaten, dat ik u hier zoo ongelukkig zoude vinden rotten? daar hebt gij nu wat aan gehad, om uw wijf te slaan en met een andermans paarden door te gaan. Ik geloof wel, Jonkvrouw! dat uw vos voor hem schrikte. Zij zijn oude kennissen.’

‘Hoe!’ zeide Madzy: ‘was die ongelukkige de man...’

‘De man van Elske, met uw verlof,’ zeide Daamken, ‘en de dief van het paard dat gij berijdt. Maar kom!’ vervolgde hij, de bleekheid bespeurende, welke deze herinneringen over Madzys gelaat hadden verspreid: ‘het wordt tijd om verder te gaan, indien wij nog heden te Amersfoort willen zijn.’

Bedrukt en sidderend begaf Madzy zich weder op weg. ‘Gij waart dan te Plaswijk,’ voer zij voort: ‘en dat dier, was het met u?’

‘Bij mijn zotskolf! Jonkvrouw!’ zeide Daamken: ‘nu ik mij wel bezin, moet gij geen goed oog op mijn Cezar hebben; want, alles wel beschouwd, begin ik te begrijpen, dat hij u uit uwe slaapplaats verdreven heeft.’

Madzy bloosde; want zij zag nu in, hoe ongegrond haar schrik in die nacht geweest ware, en hoevele onaangenaamheden zij zich had kunnen besparen, indien zij geen gehoor had gegeven aan de eerste opwelling der angst, maar bedaard onderzocht had, of de verschijning, welke haar verraste, natuurlijk ware of niet. ‘Cezar! Cezar!’ zeide zij, het beest met den vinger dreigende: ‘gij hebt mij vrij wat onheils berokkend.’

‘Kom!’ zeide de hansworst: ‘gij moet het hem vergeven, Jonkvrouw! om der goede diensten wille, welke hij u bewees, door dat saturdagsche wijf, dat u zoo gebruid heeft, een frisschen knaauw te geven.’

‘Stil!’ zeide Madzy: ‘over haar verlang ik niets meer te hooren, noch ten goede, noch ten kwade...; maar zeg mij, ziet gij ginds geen stormhoeden blinken achter de heggen?’

‘Juist! wij komen hier aan den buitensten cirkel van de legerplaats: en

aant. daar is geen bidden voor; wij moeten er door. Zij houden scherpe wacht hier, dat beloof ik u: en ware het niet door dien Jonker van Naaldwijk geweest, wien God loone en spoedig zijne riddersporen met eere doe verwerven; wij hadden er wel eeuwig kunnen staan blaauwbekken. Ik hoop intusschen, dat wij hem weêr ontmoeten; maar 't zij hoe 't zij Jonkvrouw! er moet een vrolijk gelaat getoond worden en een liedje gezongen: hoe luidruchtiger wij zijn, hoe minder kwaad vermoeden wij zullen wekken.'

En aanstonds ving hij aan met eene heldere stem een liedje te zingen, waar de inhoud ongeveer van was als hier volgt:

De veerman aan de Lek

Jan Carels zit aan het Lekker veer
En vaart met zijn pontjen al heên en weêr:
En wie aan Jan Carels geen tol betaalt,
Hij wordt met zijn pontjen niet overgehaald.

Daar roept hem een monnik, een man van verstand:
'Ei spoedig! gij veerman! naar d' overkant!'
'Mijn pontje is klaar,' zegt de vrolijke gast:
'Maar heb je nu al in de beurs getast?'
'De monniken dragen geen beurs op zij.'
'Dan spreekt je mij straks van mijn zonden vrij.
De pater zijn tol met een aflaat betaalt,
Of hij wordt door Jan Carels niet overgehaald.'

Daar roept hem een kook'ler, een geestige kwant.
'Ei spoedig! gij veerman! naar d' overkant!'
'Mijn pontjen is klaar,' zegt de vrolijke gast:
'Maar heb je nu al in de beurs getast?'
'Mijn aapjen is kaal en zijn baas is als hij!'
'Welaan dan: zoo doe hij drie sprongen voor mij;
De kook'ler zijn tol met een kunstje betaalt,
Of hij wordt door Jan Carels niet overgehaald.'

Daar roept hem een meistreel, de veêl in de hand.
'Ei spoedig! gij veerman; naar d' overkant!'
'Mijn pontjen is klaar,' zegt de vrolijke gast:
'Maar heb je nu al in de beurs getast?'
'De meistreel is arm, geloof het vrij.'
'Welaan dan: zoo zingt gij een deuntje voor mij.

De meistreel zijn tol met een liedje betaalt,
Of hij wordt door Jan Carels niet overgehaald.'

Daar roept hem een meisjen, een bloem in de hand.
'Ei spoedig! gij veerman! naar d' overkant!'
'Mijn pontjen is klaar,' zegt de vrolijke gast:
'Maar heb je nu al in de beurs getast?'
'Och veerman, zoo waar 'k heb geen penning bij mij.'
'Zoo schenk mij een kusje en uw bloem daarbij.
Het meisjen haar tol met een kusjen betaalt,'
Of zij wordt door Jan Carels niet overgehaald.'

Daar roept hem een Heer, rijk in goed en in land.
'Ei spoedig! gij veerman! naar d' overkant!'
'Mijn pontjen is klaar,' zegt de vrolijke gast:
'Maar heb je nu al in de beurs getast?'
'Neen lompert, van veergeld is de adeldom vrij.'
'Dan blijf je maar, vriendjen, aan de overzij;
Want wie aan Jan Carels geen tol betaalt,
Die wordt met zijn pontjen niet overgehaald.'

Hij had zijn lied naauwelijks geëindigd, toen zich reeds eenige wapenknechten, welke hier aan de voorposten stonden, en deels op hunne strijdkolven, zeissen of bogen leunende, deels langs den weg neerzittende, zijn gezang beluisterden, met een vrolijk gelagch, hetwelk aan Madzy tot een goed voorteeken verstrekte, onze reizigers kwamen omringen.

'Welzoo meester hansworst! alweer terug?' riep een der soldaten hem toe: 'en nog wel met uw aap? - Begon het u in Utrecht al te vervelen?'

'Men heeft er een al te schrale pot,' antwoordde Daamken, 'voor lieden, die houden van volop te schransen; gelijk meester Cezar en ik.'

'Ik geloof het wel,' hernam de krijgsman: 'en wat mij het meest verwondert, is dat men er u beiden niet aan 't spit gestoken heeft, en uw ezel er bij. Maar, bij mijn zolen! uw gezelschap is verdubbeld sedert heden morgen.'

'Bij Sint Julfus!' zeide Daamken; 'dat is buit, dien ik gemaakt heb: gevangenen van mijn zotskolf, die ik uit de mijterstad medebreng. Plaats! plaats! ruimbaan voor Daamken den alwillens dwaas en zijne gevangenen.' En hij deed deze woorden vergezeld gaan door eens dapper met zijn zotskolf in de rondte te zwaaien.

'Hou! hou! dat gaat zoo gaauw niet,' zeide de krijgsknecht: 'wij moeten eerst uwe gevangenen eens bekijken: of denkt gij, dat wij die jonge meid, die daar met u trekt, op een paard dat een Ridder zou passen, tolvrij zullen laten

aant. doorgaan? en dien monnik, zonder dat hij een veer zou laten? - Neen man! gij hebt het zelf gezongen: een kusje van de deerne; en de pater zal ons *absolutie* geven voor al de zonden die wij bedreven hebben of nog voornemens zijn te bedrijven.'

Madzy ontstelde eenigzins op het hooren van deze redenen; vooral toen zij de onbeschaamde blikken bespeurde, welke sommigen uit de bende op haar wierpen, en de grove uitdrukkingen hoorde, waarvan zich deze en gene onder hen bediende.

'Waar is uw aanvoerder?' vroeg Feiko, vooruitrijdende: 'Jonker Zweder heeft ons heden morgen uit diens naam veroorloofd ongehinderd te gaan en terug te keeren.'

'Tut! tut!' zeide een van de bende: 'hij zou wel dwaas zijn, die hem roepen ging. Elk zijn beurt, vriendje! De kans is nu voor ons en niet een zal er door zonder tol te betalen.'

'Ik heb er niets tegen om u een klein rantsoen te betalen,' zeide Madzy: 'noem uw eisch; maar bedenk, dat wij arme reizigers zijn.'

'Arm of niet,' zeide de soldaat, Madzy naderende, en de beweging makende, als of hij haar van 't paard wilde helpen: 'een mooi meisjen, dat haar rantsoen met kusjens betalen kan, is altijd rijk genoeg.'

Madzy gaf een flaauwen kreet van angst; maar Feiko, in gramschap ontstoken over de onbeschaamdheid des lansknechts, dreef zijn paard met zulk een geweld tegen dezen aan, dat hij achterover tuimelde. Op hetzelfde oogenblik waren twintig strijdbijlen en kolven opgeheven en bedreigden den getrouwen Fries, die, zich even min door het aantal latende afschrikken als hij zulks te Haarlem gedaan had, zijn knuppel met beide handen rondzwaaide en op de hoofden der aanvallers deed nederkomen.

'Wij zijn op de flesch!' riep de hansworst, wiens dapperheid, gelijk ons vroeger gebleken is, niet van de schitterendste was: en meteen vierde hij de teugels aan zijn ezel. Het dier holde met een snelheid voort, als of het in Navarre, dat vaderland der beste graauwtjens, geboren ware geweest. Wel zonden hem de boogschutters eenige pijlen achterna; maar de tooverkast, die hem op den rug danste, verstrekte hem tot een schild: en in weinige oogenblikken was hij uit het gezicht.

Wat Madzy betrof, op hetzelfde tijdstip, waarin de kloeke daad van Feiko de aandacht der bende op hem had afgekeerd, was de Cistenser monnik haar op zijde gekomen.

'Vlucht!' zeide hij: en met een den teugel van haar paard grijpende, zette hij het zijne in galop; maar, om de pijlen te vermijden, volgde hij niet de groote heirbaan zelve, doch stuurde de beide rossen eene zijlaan in, die evenwijdig met den landweg liep, van welken zij door een rij berkeboomen was afgescheiden.

aant.

Madzy, onmachtig den snellen vaart te bedwingen, welken de monnik aan haar paard gegeven had, reed een wijl hijgende en schier sprakeloos naast hem: naauwelijks waren zij echter een honderd roeden verder, of zij greep den monnik angstig bij den arm; ‘Om Gods wil!’ riep zij: ‘laat ons niet verder gaan! Zij zullen den armen Feiko vermoorden!’

Maar de monnik scheen, of weinig over het lot van den dienaar bekommerd te zijn, mits het hem slechts gelukte, de meesteres in veiligheid te brengen, of te beseffen, dat zij, door terugtekeeren, slechts zich zelven in gevaar zouden brengen, zonder Feiko van eenige dienst te kunnen wezen: terwijl juist diens achterblijven eene afleiding ten hunnen voordeele verwekte. Hij gaf dan ook geen antwoord; maar moedigde, met het korte zweepje dat hij in de hand had, het paard van Madzy aan om met des te meer snelheid voortterennen.

Het gevaar was echter slechts tijdelijk voorbij; want zij waren nog maar een voorpost doorgekomen en mochten dus met recht weldra een nieuw oponthoud verwachten. Dit deed zich zelfs spoediger op dan zij dachten. Eenige roeden verder maakte de weg eene bocht, en bevonden zij zich eensklaps op een open pleintje, waar zij een schouwspel zagen, wel geschikt om hunne bezorgdheid gaande te maken.

De plaats waar zij gekomen waren was omtrent cirkelvormig en met een dubbelen rij stevige rasters omringd, welker punten naar hen waren toegekeerd. De ingang was naauw en werd 's nachts door een valboom gesloten, welke nu echter was opgehaald. Links stonden eenige tenten, onderscheiden in vorm en grootte: op sommigen prijkten banderollen, welken den rang en adeldom der bewoners aankondigden. Tegenover de tenten zag men karren en ander voer- en oorlogstuig. Krijgsknechten van onderscheiden wapen wandelden heen en weer of waren bezig met het polijsten en opscherpen hunner bijlen en zeissen: enkelen ook met het spel: timmerlieden waren werkzaam aan het vervaardigen of bruikbaar maken van allerlei stormwerktuigen: - in 't kort, het was een tooneel vol gewoel; - maar op het oogenblik, dat Madzy en haar reisgenoot aan den ingang kwamen, scheen de aandacht van al de aanwezigen op eenmaal te worden afgetrokken door zeker voorwerp, dat zich midden op den weg bevond, en waar omheen zich allen ras verzamelden. Wat het echter ware, kon noch de Jonkvrouw, noch de monnik ontdekken, daar de toevloed der omstanders gedurig aangroeide en zulks verhinderde.

De monnik had voor den ingang de beide paarden doen halthouden en van onder zijn kap eenige donkere blikken om zich heen geslagen, ten einde te ontdekken, of er geene mogelijkheid ware, zijn weg te vervolgen, zonder de gevreesde omheining binnen te rijden; maar hij zag spoedig, dat hiertoe geene mogelijkheid bestond: en terwijl hij dus besluiteloos rondzag, reed

aant. Madzy, welke inmiddels hare tegenwoordigheid van geest herkregen had, onvervaard het poortjen binnen.

‘Verzoek uwen hopman hier te komen,’ zeide zij, zich met waardigheid tot eenen ouden krijgsknecht wendende, die met een speer op den schouder kwam zien wat dit bezoek te beduiden had.

‘Wat duivel! komt gij uit de lucht vallen?’ vroeg de speerman, over deze toespraak en nog meer over hunne onverwachte verschijning verwonderd: ‘slapen zij op de voorposten? Ziedaar een dronken hansworst, een monnik en een jonge deerne, die zij doorlaten en ons zonder geleide op ons dak sturen, als of het kamp een kroeg ware, waar elke leegloper onverhinderd insnijdt.’

Madzy achtte het onnodig, den nieuwsgierigen krijgsman te antwoorden, dat men aan de voorposten waakzaam genoeg was. ‘Ga!’ zeide zij: ‘en haast u, bevel aan de voorposten te zenden, om den man, met wien zij bezig zijn, geen leed te doen, maar onverhinderd hier te brengen.’

‘Wat hamer!’ zeide lagchende een uit den hoop (want inmiddels waren ettelijke krijgslieden naar dit nieuwe voorwerp hunner nieuwsgierigheid komen aanwandelen): ‘zijn wij onder 't spinrokken vervallen, dat wij bevelen ontfangen van een jonge meid?’

‘Gij kunt vrij lagchen,’ zeide de speerman, die het eerst gesproken had, en wien een grijze baard en een verbrand, met een paar breede lidteekens vercierd gelaat als een ouden gediende leerden kennen: ‘er moet iets aan de voorposten gebeurd zijn: en ik geloof, dat ik wel zal doen, te handelen juist zoo als die deerne het mij verzocht.’

‘Zie dien ouden snoeshaan,’ hernam de andere soldaat: ‘altijd hoffelijk, als ware hij een Ridder, die zijn meisje dient.’

‘Eene zeer juiste aanmerking,’ zeide de veteraan: ‘waarvoor gij, Gilles Adriaansz! het voorrecht zult hebben met uw vijf man naar den voorpost te gaan en te zien of alles rustig is. - Zoo er lieden aangehouden zijn, breng ze hier. Ik zal zelf naar den hopman gaan.’

Dit gezegd hebbende, richtte hij zijne schreden naar eene der tenten, terwijl Gilles Adriaansz, weinig te vreden met den hem opgedragen last, waartegen hij zich echter niet dorst verzetten, de vijf man welke onder zijn bevel stonden bijeenriep; en met hen naar den voorpost wandelde.

‘Wat wilt gij?’ vroeg de monnik met eene fluisterende stem aan Madzy.

‘Mijn oogmerk is, bij den hopman op een vrij geleide aan te dringen: zoo hij mij weigert, welaan! dan zal ik mij bekend maken en den uitslag afwachten. Het zij dan een klooster, in 's Hemels naam.’

De monnik scheen te willen antwoorden; maar hij weêrhield zich: en een doffe zucht was het eenige blijk van verwondering of ontevredenheid dat hem ontsnapte.

aant.

In dit oogenblik werd Madzy's aandacht door een ander schouwspel gewekt. De hoop, die het midden van het plein vervulde, was gedund en gedeeltelijk uiteen gegaan, en liet haar den armen hansworst zien, die, van zijn ezel gevallen zijnde met zijne kast, waarin eenige pijlen staken, op den rug, niet kwalijk op een stekelvarken geleek, en langs den grond kroop onder het aanheffen van droevige weeklachten.

De goede Madzy, wanende dat de arme Daamken een wond had bekomen, stuurde haar ros naar hem toe en vroeg hem met deelneming of hij gekwetst was.

‘Gave de goede God,’ zeide de hansworst, ‘dat de pijl mij getroffen had, en niet mijnen trouwen vriend en makker.’

‘Hoe!’ vroeg Madzy: ‘wie dan? wie is gewond?’

‘Zijn broertje is gewond,’ riepen verscheiden onder de omstanders lagchende uit.

Nu eerst zag Madzy, dat het voorwerp van Daamkens bittere smart geen minder persoon was, dan de behendige meester Cezar, die, terwijl de hansworst voor de op hem afgeschotene pijlen vluchtte, het gewaagd had, eens over de kast heen te kijken en in dat noodlottig oogenblik een pijl door den kop gekregen had. Het arme dier lag levenloos in den arm zijns meesters, die het met de teekenen der diepste droefheid aan zijn hart drukte en met heete tranen bevochtigde.

‘Lagcht vrij, steenen harten!’ kreet hij: ‘lagcht vrij: er zullen nimmer zoovelen om zijn dood lagchen, als hij bij zijn leven lagchen deed; maar uw arme meester zal niet meer lagchen, nu gij hem ontnomen zijt, mijn lief en aartig snaakje! Ach! hoe netjens kon hij op 't commando eene buiging maken voor 't gezelschap, en dood liggen, net zoo als nu! - maar nu zal hij niet weer opstaan, en het is over met al zijn grapjens, over voor altijd! Och! wat hebben wij al samen doorgebracht! en lief en leed, zoet en zuur altijd gedeeld! en dat ik u nu zoo moet verliezen! och! och! ik ben alles kwijt: - mijn meester, die zelfs de beste kokelers van Gaskonje in bekwaamheid overtrof! en mijn Cezar, die hooger sprong dan een springer van Poitou! Och! ik heb alles verloren!’

Ofschoon Madzy juist niet veel verplichting aan den overledene gehad had, gevoelde zij zich niettemin geroerd door den toon van innigen rouw, waarmede de hansworst zijn verlies betreurde. Het was duidelijk te zien, dat zijne smart bij den dood van zijnen ruigen medgezel niet daaruit ontsproot, dat hij met hem de bron van zijne winsten en bestaan verloor, en dat hij hem ook niet beklaagde, gelijk een kind zijn vogel of een oude huishoudster haar mopshond betreurt, uit eenig kinderachtig zwak voor het beest; maar dat zijn gevoel sproot uit eene oprechte, teedere verknochtheid, die het gevolg van een langdurigen, schier broederlijken omgang was, en van

alle denkbeelden van baatzucht afgescheiden.

Onze heldin had echter niet lang tijd om hare meêwaarigheid te toonen; de oude speerman keerde terug met een jeugdigen schildknaap, die haar de boodschap bracht, dat zijn meester haar wachtende was, en haar tegelijk de hand bood om haar van 't paard te helpen. Terwijl zij, afstijgende, den knaap bedankte, zag zij hem in 't gezicht, en het kwam haar voor, als had zij hem voordezen nog eens ontmoet. De spotachtige glimlagch, die op zijne lippen zweefde, scheen deze meening te bevestigen.

De monnik steeg insgelijks af, als met het oogmerk om zijne reisgenoot te vergezellen; maar de veteraan verhinderde dit: ‘de Ridder heeft nog onlangs gebiecht,’ zeide hij: ‘Hij heeft nu alleen van de deerne gesproken: - misschien,’ voegde hij er bij, lagchende om zijne eigene geestigheid, ‘zal hij een priester nodig hebben als het meisje van hem af is.’

De monnik trilde van toorn; maar hij hield zich in; en tegen zijn paard leunende bleef hij staan, als in diep gepeins verzonken, terwijl de naastbijstaande knechten meenden hem in zich zelven te hooren mompelen: ‘ja! 't is misschien beter, dat zij alleen gaat... wie zou haar kunnen weêrstaan?’ Sommigen echter merkten op, dat hij gedurende Madzy's afwezigheid blijken gaf van innerlijke onrust en dat hij meer dan eens met de hand krampachtige bewegingen maakte en onder zijn kleed voelde, als of hij een wapen zocht om zich tegen een onverwachten aanval te verdedigen.

Ondertusschen was Madzy haren jeugdigen leidsman gevolgd, die haar, tusschen twee rijen tenten door, geleidde naar die des bevelhebbers.

‘Onze goede Heer van Beaumont is thands niet in het kamp,’ zeide de schildknaap, haar op een prachtig paviljoen wijzende, dat gesloten en waar de banier van afgenomen was: ‘hij is den Graaf gaan bezoeken, die een wond aan den voet bekomen heeft. Daarom breng ik u bij mijn meester, die in zijne afwezigheid over dezen post het bevel voert.’

‘En wie is uw meester, goede schildknaap?’ vroeg Madzy.

‘Ho! Jonkvrouw...! dat zult gij ras bespeuren... iemand, wien de schoone Madzy niet vergeefs om eene gunst zal vragen, dat beloof ik u.’

‘Gij kent mij?’ zeide zij verbaasd...: ‘maar, nu ik mij wel herinner, ik heb u ook gezien in een anderen dosch! - zijt gij niet de neef van die vriendelijke Jonkvrouw van Naaldwijk, welke mij op de Vogelesang met zoo veel hartelijkheid behandelde?’

‘Juist geraden, schoone Jonkvrouw! Ik ben Zweder van Naaldwijk: en heb de muts van den paadje voor den stormhoed verwisseld, om de edele wapenkunst te leeren bij den braven Ridder, voor wiens tent wij ons thands bevinden.’

Dit zeggende hield hij stil voor een paviljoen, dat wel niet zwierig of prachtig, maar toch ruimer scheen dan de overigen. Een schildknaap, ouder

dan Zweder, stond voor den ingang bezig met een klein hamertje de bulten en blutsen uit zijns meesters harnas te kloppen.

Na aangediend te zijn, trad Madzy de tent binnen. Het eerste voorwerp waar haar oog op viel, was een sluier, met zilveren lieren geborduurd en afhangende over eene wapenrusting, die midden in de tent prijkte. Haar tweede blik viel op den bewoner der tent: en zij had moeite om zich staande te houden, toen zij in dezen de onvergeetbare trekken bespeurde van hem, wiens beeldtenis haar zoo vaak voor oogen zweefde, van Deodaat van Verona.

De verrassing van den Ridder was groot; echter minder dan de hare: want Zweder had hem reeds gemeld, dat hij Feiko verlof gegeven had om binnen Utrecht te gaan; maar weinig had hij durven hopen, dat die trouwe dienaar zoo voorspoedig in zijne onderneming geslaagd zoude zijn, om denzelfden dag nog, en wel met Madzy terug te keeren.

Een vrolijke glimlagch helderde het gelaat des Ridders op: hij gaf Zweder een wenk om zich te verwijderen: en, den eenigen zitbank opnemende welke zich in de tent bevond, zette hij dien voor Madzy neder, terwijl hij intusschen geene andere woorden vinden kom om zijne blijdschap te schetsen, dan: ‘is het mogelijk? welk een gezegend toeval vergunt mij dit genoegen? 't Is meer dan ik had kunnen hopen of verwachten!’

‘God zij geprezen! gij leeft dan nog,’ was alles wat Madzy uit kon brengen: haar gemoed was zoo vol, de verrassing zoo volkomen, en hare blijdschap zoo groot, dat zij zich op het punt voelde van in flaauwte te vallen. Terwijl zij wankelende een steun zocht, onderving haar de arm van Deodaat. Zij zonk met het hoofd tegen zijnen schouder en weende.

O! welk een vloed van zoete, van hemelsche aandoeningen doorstroomde het gemoed des jongelings. Zij, welke hij zoo onuitsprekelijk teeder beminde, zij, welke hij gevreesd had nimmer terug te zullen zien, zij lag vertrouwelijk in zijnen arm: haar adem beroerde zijne wang en hare tranen getuigden, dat het weêrzien haar niet onverschillig was. Met welk eene onstuimige vreugde sloeg hem het harte, toen hij het hare daar tegen voelde kloppen! Maar wat wagen wij het, het gevoel te malen, dat zijne ziel vervulde? Al wie, gelijk hij, eenmaal het geluk heeft gesmaakt, van het geliefde voorwerp na eene scheiding, die men eeuwig dacht, terug te zien, zal die gewaarwordingen gevoelen; voor anderen zouden wij die vruchteloos beschrijven.

Weldra echter vervloog als een zalige droom de zoete vreugde, welke ook Madzy in deze omarming smaakte, en vertoonde zich het wezenlijke van haren toestand voor hare oogen. Zij schaamde zich, van aan hare zwakheid te hebben toegegeven. Zachtjens maakte zij zich uit de armen van Deodaat los, eer deze nog de stoutheid had durven gebruiken, om het gunstige oogenblik waar te nemen en op den mond, wiens adem hij voelde, een vuri-

gen kus te drukken: zij zette zich op de zitbank neêr en zag bedeesd voor zich.

‘Madzy! aangebeden Jonkvrouw!’ stamelde Deodaat, terwijl hij voor haar nederknielde, en hare handen met eerbiedige liefde aan hart en lippen drukte.

‘Ridder! dit moet zoo niet zijn,’ zeide Madzy: ‘ons laatste onderhoud heeft al leeds genoeg gekost: ik verheug mij hartelijk, u weder hersteld te zien.’

‘De wond is spoedig geheeld geweest,’ zeide Deodaat: ‘en zoude ik dien niet zegenen, nu hij mij het genoegen verschaft van een woord van belangstelling uit uwen mond te vernemen?’

‘Ridder!’ zeide Madzy, weemoedig het hoofd schuddende; ‘waartoe dient het, een ongelukkig meisje, dat al genoeg geleden heeft, met ijdele plichtplegingen te overladen! De oogenblikken zijn te kostbaar en het zal toch de laatste reis zijn, dat wij elkander zien.’

‘IJdele plichtplegingen!’ riep Deodaat: ‘ach! kunt gij dit ernstig zeggen? - maar gij hebt gelijk: - ik herinner mij ter goeder ure, dat gij de verloofde bruid van Seerp Adelen zijt.’

‘Seerp Adelen zal nimmer mijn echtgenoot worden: hij zelf, hij heeft mijne hand afgeslagen.’

‘Mijn God!’ riep Deodaat: ‘waar kan de man bestaan, die zulk een prijs weigert?’

‘Veroordeel hem niet,’ zeide Madzy, blozende en verward: ‘hij moest denken dat ons gesprek op de Vogelesang een... het gevolg van eene afspraak was... en dat ik u... dat mijn hart... in 't kort, hij beschouwde mijn gehouden gedrag uit een ongunstig oogpunt... en misschien had hij niet geheel ongelijk... ik had u nimmer moeten aanhooren.’

‘Gij zijt wederom vrij!’ riep Deodaat, wiens oogen van vreugde vonkelden, ‘en waarom zoude dan mij de hoop worden afgesneden?’

‘Helaas!’ zeide Madzy, terwijl hare blaauwe oogen, door tranen bewolkt, hem aanzagen met eene onbeschrijfelijke uitdrukking van teederheid en weemoed: ‘waarom schept gij er behagen in, mij en u zelven te kwellen, door een vooruitzicht te willen voeden, dat nimmer kan verwezenlijkt worden?’

‘En waarom, vraag ik op mijne beurt,’ zeide de Ridder, ‘waarom zoudt gij, uit wier lieve oogen slechts zachtheid en welwillendheid spreken, zoo wreed zijn, om mij de laatste troosteres des menschdoms, de hoop, te ontzeggen? zal eene teedere, belangelooze liefde niet in staat zijn uw hart voor mijne smeekingen gevoelig te maken? o! verschuif het tijdstip zooverre gij wilt; maar ontzeg mij het uitzicht niet, van u eenmaal de mijne te mogen noemen.’

‘Ridder!’ hernam Madzy, op een minzamen, doch vasten toon: ‘ik wil u oprecht antwoorden. Indien ik in deze streken geboren ware, of gij een Fries waart, zoude mij misschien het aanbod uwer liefde niet onverschillig zijn. Ik heb achting voor u..., en mijn hart had u wellicht boven anderen verkozen... neen! - spaar uwe betuigingen en antwoord mij nog niet; ik heb niet uitgesproken. - Gij zijt geen Fries, Ridder! en mijn landaart, altijd afkeerig van vreemden, zoude thands meer dan ooit de dochter van Friesland verachten, welke hare bezittingen in de handen van uitlanders deed overgaan. Haat en vervolging zouden mijn loon zijn, indien ik tot zulk een stap besloot: en daarin zoudt gij deelen: - wij zouden het land mijner vaderen moeten verlaten...: ook dat, zult gij zeggen, ware slechts eene geringe opoffering voor al wie zulks met het beminde voorwerp doet; en het kan zijn, dat geene bezittingen opwegen tegen armoede met den lieveling van ons hart; - maar! - ik zoude een grooter schat verliezen en dien wil ik niet opofferen: - mijn goede naam ware onherstelbaar verloren.’

‘Uw goede naam!’ herhaalde Deodaat, verbaasd, ja eenigzins gevoelig: ‘'t is waar, mijne geboorte is nog duister; maar mijne eer is onbevlekt.’

‘Gij misduidt mijne woorden. Oordeel zelf: Adelen verdenkt mij: door u te huwen, zoude ik zijne vermoedens niet alleen bevestigen; maar geheel Friesland zoude in den waan geraken, dat ik mijnen bruidegom verraden had om eenen anderen mijne min te schenken.’

‘Adelen verdenkt u!’ herhaalde Deodaat, zich voor 't hoofd slaande: ‘ik dwaas! en ik ben de oorzaak van uw verdriet. Helaas! ik gevoel het: gij behoordet mij te haten; maar ik zweer het u, zoodra mijn plicht het gedoogt, zal ik den trotschen stijfkop in Friesland komen opzoeken: en wee hem! zoo hij zich een woord durft laten ontvallen, dat beledigend voor uwe eer mocht zijn.’

‘Eene dergelijke onvoorzichtigheid zoude slechts verkeerde uitwerkselen hebben,’ zeide Madzy: ‘mijn land is niet als Frankrijk, waar de eer van eene vrouw aan de punt van 't zwaard hangt.’

‘Gij hebt misschien gelijk,’ zeide Deodaat: ‘en toch behoort er iets gedaan te worden. Madzy! op mijn woord, op welken hoogen prijs ik uw bezit zoude stellen, toch zag ik u nog liever de gade eens anderen, dan dat de minste vlek op uwen naam kleefde, die ik er af kon wasschen.’

‘Wel!’ hernam de Jonkvrouw: ‘laat ons dan beginnen met voor het tegenwoordige te zorgen. Een langer onderhoud met u zoude juist geschikt zijn, om stof te geven aan de opspraak, die gij voorkomen wilt. God weet het: het is mij lief, u wél gezien te hebben, maar had ik geweten, dat men mij tot *U* voerde, ik had mij wel gewacht dit onderhoud te vragen.’

‘Hoe!’ zeide de Ridder: ‘gij wist niet... en wien zoekt gij dan?’

Madzy was juist begonnen hem een kort verslag te geven van haar oog-

aant. merk om naar Friesland te trekken, toen de gedachte, dat Feiko misschien het offer van zijn trouw geweest ware, haar op eens als een dolksteek door 't hart kwam, en zij zich zelve bitter verweet, van, om hare dwaze liefde, dien brave dienaar een oogenblik te hebben vergeten.

‘Om Gods wil, Ridder!’ zeide zij, ‘mijn trouwe Feiko...! hij is aan de voorposten slaags geweest met uw volk! ik ben doodelijk bekommerd over hem.’

‘Wij zullen naar hem laten vernemen,’ zeide Deodaat: ‘Zweder!’

De jonge schildknaap trad binnen.

‘Ga eens vernemen wat er van den man geworden is, die aan de voorposten gevochten heeft.’

‘Ik ben zoo even naar het wagenplein geweest,’ zeide de knaap: ‘de man is er afgekomen met eenige builen: zij hebben hem wel gebonden en wachten op uw bevel omtrent hem.’

‘God zij geloofd!’ zeide Madzy: ‘waarlijk, de goede Feiko was misschien wat haastig; maar hij wilde mij verdedigen tegen...’

‘Hoe!’ riep Deodaat! ‘men heeft u aan de voorposten durven beledigen?’

‘Ik bid u,’ antwoordde Madzy, reeds vreezende van te veel gezegd te hebben: ‘laat dit geval niet nader onderzocht worden: Ik wil niet, dat er om mijnent wil iemand leed geschiede.’

‘Zoo als gij verkiest is het wel! Zweder! ga, en zeg dat men den man ontboeie. - En nu Jonkvrouw! verschoon mij, gij waart op het punt van mij te gaan verhalen...’

Madzy voldeed aan zijn verzoek en deelde hem mede, hoe zij van Utrecht naar de zeekust reizen wilde, om aldaar eene gelegenheid te zoeken ten einde naar Friesland over te steken, en vrijgeleide voor haar en de haren verzocht. Zij verzweeg al wat tot hare gevangenschap betrekking had, ten einde de gelofte van geheimhouding niet te breken, die zij den Bisschop gedaan had. Zij besloot met aan Deodaat te verklaren, dat indien hij door zijn plicht gehouden was haar aan den Graaf over te leveren, zij zich te dien opzichte aan zijne bescheidenheid overliet, en niet begeerde, dat hij om harent wil zijn krijgsmanstrouw te kort zoude doen.

‘Ik heb u betreffende geene bevelen van mijnen Graaf ontfangen,’ zeide Deodaat: ‘ook geloof ik, dat het bevel om u in een klooster te plaatsen slechts het gevolg eener overijlde drift was, en hem sedert lang ontgaan is. Maar al had hij mij een zoodanigen last gegeven, dan nog zoude mijn ridderplicht, die mij heiliger is dan mijn plicht als 's Graven dienaar, mij hebben voorgeschreven, dien ronduit af te slaan. En hij zelf zoude mij in een bedaard oogenblik hebben dank geweten, dat ik hem eene dwaze daad bespaard had.’

aant.

‘Ridder!’ zeide Madzy, hem haar hand toereikende: ‘gij zijt een edel mensch! en waar ik mij ook moge bevinden, ik zal u mijn leven lang met een dankbaar hart gedenken. - Maar nu... o! bedenk wat ik zeide: wij moeten scheiden.’

‘Ach,’ riep Deodaat: ‘hoe kunt gij tevens zoo goed en zoo wreed zijn? Gij zijt als de Engelen, die (gelijk mij wel verhaald is) aan den Heiligen Mozes het beloofde land toonden, maar hem niet toelieten daar binnen te gaan. En toch, zoo zoet zijn mij uwe woorden, dat ik de elende, waarin eene hulpelooze liefde mij stoot, tegen geen geluk ter waereld zoude willen verruilen. - Dan genoeg! - Hier scheiden wij! - Ik durf mij zelfs het genoegen niet vergunnen, van u tot buiten de legerplaats te geleiden: een uwer dienaars mocht mij herkennen: en ons onderhoud, hoe kort het ook geweest zij, zoude argwaan kunnen wekken indien ik u vergezelde. - Zweder! Zit terstond op en neem zes ruiters met u! - geleid deze... dit meisje met al wie tot haar gezelschap behoort tot aan de poorten van Amersfoort. Noch aan haar, noch aan iemand der haren mag het minste leed gedaan worden, of ik zal het gestreng straffen. En laat Boudewijn intusschen het paard van de... van dit meisje hier brengen. Gij hebt mij verstaan.’

‘Volkomen Heer Ridder! ik zal voor de Jonkvrouw zorgen als ware zij mijne liefste,’ zeide Zweder, met eene kluchtige deftigheid.

‘Hoe nu, knaap! weet gij...?’

‘Uwe Edelheid weet zoo wel als ik,’ antwoordde Zweder, ‘dat men Jonkvrouw Madzy Dekama niet miskennen zal, wanneer men haar eens gezien heeft. Maar uwe Edelheid kan op mij staat maken. Ik kan hooren, zien en zwijgen; - daarvoor ben ik paadje geweest.’

Met deze woorden verwijderde de schalk zich uit de oogen zijns meesters, wiens voorhoofd zich reeds begon te fronselen. Want als men verliefd, en hopeloos verliefd is, is men weinig geneigd om jokkernij te verdragen.

Slechts enkele woorden wisselden de beide gelieven na het vertrek van Zweder. Echte liefde en weemoed zijn niet spraakzaam: en wat zouden zij elkander meer gezegd hebben, dat zij niet reeds wisten of gevoelden? Ja zelfs schenen beide, als het ware, verlichting te ontfangen, toen het hoefgetrappel en het gebriesch der paarden het uur van scheiden aankondigden.

Deodaat deed eene schrede voorwaarts, en de hand van Madzy vattende, drukte hij die met drift aan zijn mond en stamelde een gesmoord vaarwel. Zij beantwoordde zijn handdruk, zag hem met een blik vol teederheid aan, en haalde toen haar kaper over 't gezicht. Zij traden de tent uit en zagen Zweder met zijn ruiters in den zadel gezeten, en Boudewijn, des Ridders anderen schildknaap, die het paard van Madzy gereed hield. Stilzwijgende besteeg zij het moedige dier.

‘Een wakker beestje!’ zeide Boudewijn: ‘maar wat hamer, heer Ridder!

aant. het gelijkt, als 't eene ei op 't andere, naar den vos, die u ontstolen is.’

‘Indedaad!’ zeide Deodaat, verwonderd van zijn paard te herkennen: ‘maar des te beter!’

Madzy, die het gesprek slechts half gehoord had, wenkte Deodaat vriendelijk met de hand toe en vertrok, door de knapen vergezeld. Op het plein teruggekomen, vond zij er den monnik nog in dezelfde houding bij zijn paard staan, den hansworst nog altijd treurende over den dood van zijn aap, en haren getrouwen Feiko, die er niet weinig gezwollen en verhit uitzag, en vrij kwalijk ging, 't geen hem niet belette Madzy met de luidruchtigste blijdschap te gemoet te komen, en te betuigen, dat hij er gaarne eens zoo slecht ware afgekomen, nu alles zoo gelukkig was afgeloopen.

Onze vier reizigers gingen nu weder onverhinderd op weg, onder geleide van Zweder, die hen ingevolge het bevel zijns meesters tot Amersfoort vergezelde, van waar zij de Eem afzakten en eene visscherspink afhuurden, ten einde hen naar Friesland over te voeren. Wij zullen intusschen vooruitreizen, en daar dit Hoofdstuk reeds lang genoeg is geweest, in een volgend onderzoeken hoedanig de staat van zaken in Friesland gesteld was.

[aant.] Zeven en twintigste hoofdstuk

> Die zich inbeelt, door het bukken,
> Te vinden 't einde van den nood,
> Is van gesond verstand ontbloot.
> 't Moet er heel door, of wel aan stukken.
>
> Anon. bij Scheltema, *Mengelw.* II, 11, 129

Wij verzoeken alsnu onze bescheidene lezers, zich met ons in Friesland te willen verplaatsen, en wel op den vroegen morgen van den dag, volgende op dien, waarop de in ons vorige Hoofdstuk vermelde voorvallen hadden plaats gehad. Langs al de wegen, welke naar een geestelijk gesticht, eene adelijke state of eene stad geleidden, zag men lieden aankomen, onderscheiden in rang, gewaad en uitrusting, doch die allen door de ernst die op hun gelaat te lezen was, door den aart der gesprekken, met welke zij zich onder weg bezig hielden, en door den spoed, waarmede zij hunnen weg vervolgden, zonder zich langer aan de herbergen op te houden, dan nodig was om zonder af te stijgen zich zelve en hunne paarden te verfrisschen, die allen, zeggen wij, te kennen gaven, dat hun doel gewichtig en zij van het belang daarvan doordrongen waren. Onder deze reizigers waren de Edelen licht te onderscheiden aan de vurige rossen, die zij bereden, aan de Oostersche pracht hunner kleederen en aan den stoet van dienaars, die hen vergezelde, 't zij uit loutere staatsie, 't zij uit voorzorg tegen aanranding en hinderlagen, welke, bij de menigvuldige veten en geschillen tusschen de onderscheidene geslachten, geene ongewone verschijnselen waren. De geestelijke heeren waren reeds van verre kenbaar aan het lang en effenkleurig gewaad hunner orde, aan den telgang der rijpaarden, en aan den sleep van monniken en conversen dien zij met zich voerden. De afgevaardigden uit de steden, meestal deftige burgers met wel geronde buiken, waren in vergelijking van de overige leden der samenkomst slechts gering in aantal; want slechts enkele steden hadden als zoodanig stem in de landsvergaderingen, en de meeste stonden nog onder het tijdelijk of erfelijk bestuur van dezen of genen veelvermogenden Edelman, die er zijne state had, en die aan de burgers zijne bescherming verleende.

aant.

Al deze verschillende reizigers richteden hun weg naar het boschachtig oord aan de zuiderkust van Friesland gelegen, dat de plaats bevatte, welke ditmaal tot het houden van eenen algemeenen landdag, werf of weerstal, bestemd was. Men had met opzet deze plaats verkozen boven den Upstalboom nabij Aurich, waar anders de groote landsvergaderingen gehouden werden; eensdeels omdat men zich aan de overzijde van de Lauwers minder over de voornemens van den Hollandschen Graaf bekreunde: anderdeels, omdat de Friezen der beide Gouwen en van de Sevenwolden zich op een tijdstip, dat men eene landing der Hollanders vreesde, niet van de westelijke grenzen wilden verwijderen.

Naarmate zij het bestemmingsoord genaakten, lieten de meesten hunne paarden, welke tot nog toe over de harde kleiwegen met vlugheid hadden doorgedraafd, een meer bedaarden tred aannemen, zoowel om niet al te verhit aan te komen, als omdat de aart van den grond niet toeliet, met reeds vermoeide rossen spoedig te vorderen. Immers, het Gaasterland, hetwelk zij nu bereikt hadden, is in zooverre van het overige Friesland onderscheiden: dat het uit een zandigen heidegrond bestaat, volkomen gelijk aan die van het Gooiland en Muiderberg, waarmede het waarschijnlijk in vroeger tijden, even als met Urk, vereenigd was, eer nog de aandrang des waters den dam, door de natuur om het Zuidermeer gevormd, verbroken en diens plas met de Noordzee vereenigd had. Slechts op enkele plaatsen, voornamelijk langs de kust zelve, was die grond bebouwd geworden; maar voor 't overige leverde hij weinig anders op, dan ruige steenachtige heiden, hier en daar met bosschen en struiken begroeid, en doorsneden met hobbelige en schier ongebaande wegen, waar men dikwijls gevaar liep geen uittocht aan te treffen, en altijd te kampen had met de oneffenheid van den grond, de over het pad kruipende doornestruiken en heesters en de overal verspreide keisteenen, zoodat men aanhoudende oplettendheid en overleg nodig had om niet van het goede spoor te geraken.

Ofschoon vermoeiend, had echter dit gedeelte der reis zijne bekoorlijke zijde. Op eene schilderachtige wijze verlichtte de morgenzon de bruine dennestammen of kleurde zij het versche Augustusloof der eikenstruiken met vuurroode glansen, welke heerlijk afstaken tegen het donkere groen daarachter, het purper der tallooze heidebloemen of het bontkleurig gebloemte der kamperfoelie, welke zich in onbeperkte weelderigheid om alle struiken heenslingerde en de lucht met liefelijke geuren vervulde. Nu eens werd de weg door hoog geboomte overschaduwd, en reed men onder een gewelf van takken en gebladerte, waar schier geene lichtstraal door kon breken: dan weder ontmoette men eene herberg of hoeve, met haar akker, tuin en boomgaard, aangenaam gelegen in den hoek, door twee kruiswegen gevormd, en voor wier deurpost de huisgenoten het ochtendmaal gebruikten, en een ta-

aant. fereel opleverden, het penseel des schilders waardig: wat verder zag men op eene groene terp eene oude stins, wier grijsachtige muren, door de zon beschenen, schitterend uitblonken tegen de boomen daarom heen geplant: dan weder werd het oog op het onverwachtst verrast door een ruim en prachtig uitzicht, waar de heuvel zeewaarts nederglooide, en de afdalende zijweg zich als in de golven scheen te verliezen, terwijl het landschap een bekoorlijk tooneel opleverde van golvende graanvelden, hier en daar afgewisseld door welig hakhout, heldere meirtjens en bloeiende heidevelden, met de zee in 't verschiet, en daarover de West-Friesche kust, welke den gezichteinder sloot. Het romantische van dit oord maakte echter weinig indruk op de meerderheid der bezoekers, en zoo het schouwspel der hen omringende natuur al eenig gevoel in hunnen boezem deed ontstaan, het was dat van medelijden met eene landstreek, welke, zoo 't hun voorkwam, stiefmoederlijk bedeeld was, als zijnde geheel onbruikbaar voor goede weiden en slechts gedeeltelijk geschikt voor den graanbouw, die nog daar te boven niet dan schrale oogsten scheen op te leveren.

Het was, gelijk reeds gezegd is, in 't midden van dit oord, dat zich de plaats bevond, tot den weerstal bestemd. En indedaad, moeilijk had men eene betere gelegenheid tot een zoodanig oogmerk kunnen aantreffen. Het was een onbebouwd stuk gronds van ongeveer honderd vijftig schreden lang en nagenoeg even breed, waarop twee hoofdwegen uitliepen, en dat bijna aan alle zijden door het geboomte was ingesloten. Het gewone gebruik, dat van dit kamp gemaakt werd, was om er de rechtsdagen te houden van Westergoo, tot welk gewest het Gaasterland alstoen nog behoorde: later werd het eene marktplaats, waar, bij sommige feestelijke gelegenheden, de reizende kooplieden uit de omliggende gewesten hunne waren kwamen uitventen: welke laatste bestemming het nog ten huidigen dage onder den naam van *de wilde merkt* behouden heeft.

Over dit geheele veld heen waren van afstand tot afstand kleine aarden wallen in den vorm van zitbanken verspreid, die aan de oppervlakte van den grond de gedaante gaven van een roskam, en waarvan nog enkelen in wezen zijn, schoon meerendeels in een vervallen staat. Deze zitplaatsen waren reeds vroeg in den morgen bezet geweest door een talrijken drom verkoopers van drank en eetwaren, welke zich derwaarts hadden begeven in de blijde verwachting, dat zij eene goede winst zouden doen door aan de hongerige magen der aankomenden de gelegenheid te verschaffen van zich, na de moeite der reis, met eenige ververschingen te laven. Slechts korten tijd echter werd hun het bezit van den grond vergund en weldra werden zij van de door hen ingenomene plaatsen afgedreven door de conversen van het Sint Odulfs klooster, aan welke de handhaving der goede orde was opgedragen. De alzoo verjaagde en verstootene kooplieden vonden geen ander middel

aant. om hun voordeel te betrachten, dan dat van zich aan de uitgangen der landwegen te plaatsen, en aldaar de aankomst der afgevaardigden af te wachten: en het duurde ook niet lang of dezen vertoonden zich, zoo als het gemeenlijk gaat, eerst bij tusschenpoozen en in geringe getale, en vervolgens in groote menigte te gelijk: terwijl eindelijk sommigen, die van verre plaatsen aankwamen of tegenspoed op reis gehad hadden, geheel alleen verschenen. Zij betraden echter den weerstal niet dan te voet, hebbende zij hunne paarden met hun gevolg aan de naastbij gelegene herbergen achtergelaten of der-waart teruggezonden.

Het was geen onbelangrijk schouwspel, de leden der vergadering gade te slaan, zoo als zij voor den aanvang der beraadslagingen over het veld verspreid waren, onder het gebruiken der ververschingen, hun door de kramers verschaft. Hier zag men de geestelijke heeren in gesprek, hunne onderlinge ijverzucht onder den uiterlijken vorm van beleefdheid verbergende: wat verder een paar oude wapenbroeders, die elkander in langen tijd niet ontmoet hadden, elkander met een blijden groet de hand drukken: ginds wandelden eenige rijke Vetkoopers te samen, en onderhielden zich van nieuwe plannen, tot het verbeteren van gronden, het droogmaken van plassen of het oprichten van fabrijken, om, kon het zijn, den Groningers den loef af te steken; terwijl zij met een schamperen blik van verachting werden aangezien door dezen of genen Schieringer Edelman, die van geene takken van welvaart hooren wilde dan van jacht en vischvangst vooreerst, en daarna een weinig vetweiderij.

Eindelijk kon men nog, aan de donkere blikken en norsche antwoorden van anderen, de verwijderingen opmerken, door meer bijzondere veten verwekt: welke, voor 't oogenblik en om de heiligheid der plaatse gesmoord, slechts op eene gelegenheid wachtten om weder uit te barsten.

Het was eerst op den middag, en toen men begreep dat de aanwezigen genoeg uitgerust waren en de ontbrekende leden niet komen zouden, dat men een aanvang maakte met de beraadslaging. De driftige Adelen, die van de eersten verschenen was, was ook de eerste die het sein daartoe gaf, door met zijn staf eenige helklinkende slagen te geven op een zwaar schild, dat midden op het plein boven de zitplaats des voorzitters aan een ouden dwergachtigen eikeboom was opgehangen en waarop het wapen van Friesland was afgebeeld, zijnde een man die in volle wapenrusting onder een boom stond, in de eene hand een lans en in de andere een ontbloot, naar den schouder gekeerd zwaard vasthoudende.

Nu begaven zich langzamerhand de aanwezigen naar de hun wachtende zitplaatsen. De vaste rangschikking, welke in andere landen bij dergelijke bijeenkomsten de orde van zitting bepaalde, werd hier niet, of althands niet rechtens in acht genomen, dan alleen voor zoo verre de kloostervoog-

aant.den betrof, aan wie op de landdagen altijd de eerste plaats werd toegekend: terwijl de waereldlijken zonder onderscheid van rang of geboorte door elkander zaten. Wel duldde men oogluikend, dat de machtigste en voornaamste Edelen, of de Grietluiden, de beste plaatsen innamen (zijnde die welke zich dichtst aan den zetel des voorzitters bevonden); maar menig afgevaardigde uit de steden zette zich zonder plichtplegingen onder hen, en de algemeene regel scheen te zijn, de eereplaatsen aan de oudsten en achtbaarsten in te ruimen. Ik bedrieg mij: er was nog eene rangschikking; maar van een geheel anderen aart, en deze bestond daarin, dat, even als in de wetgevende lichamen van latere dagen, ieder zich voegde bij de partij waartoe hij behoorde, waarvan het gevolg was, dat aan de eene zijde enkel Schieringers, en aan de andere Vetkoopers gezeten waren; even als twee legers, welke met moeite door de overmacht in bedwang gehouden en belet werden, elkander aan te vallen en de vergadering in een krijgsveld te veranderen.

Eindelijk hadden allen plaats genomen; in rijen achter elkander; maar zoodanig, dat ieder het gelaat naar het midden gekeerd had, waar de Heer van Aylva, aan wien het beleid van de vergadering was opgedragen, aan den voet des eikenbooms gezeten was, hebbende nevens zich een monnik van Sint Odulf en een van Luidinga-kerke, om aanteekening te houden van het getal der aanwezigen en van het besluit der vergadering.

Zooras de wakers zich verzekerd hadden, dat geene onbescheidene nieuwsgierigen zich in den omtrek van het plein bevonden, en dat al de daar tegenwoordige personen werkelijk stemgerechtigden waren; en toen de woeling die een oogenblik te voren geheerscht had voor eene diepe stilte had plaats gemaakt, nam Aylva het woord en bepaalde de vergadering bij het oogmerk der bijeenkomst: zijnde namelijk om een besluit te nemen, hoedanig men handelen zoude, ten einde vriendschap en vrede met Holland te bewaren, zonder de onafhankelijkheid van Friesland in de waagschaal te stellen. Hij deed daarbij nogmaals verslag van het wedervaren der afgevaardigden te Haarlem: hij verhaalde, hoe zij eerst met groote onderscheiding behandeld, maar later op eene beleedigende wijze waren weggezonden; hoe eene vrijgeborene Friesche Jonkvrouw door dwang in 's Graven macht was gehouden, en hoe diezelfde Graaf eene onderwerping geëischt had, welke zij, zoo aan iemand, dan alleen aan den Keizer verschuldigd waren. Hij ontveinsde niet, dat er van de zijde van Friesland aanleiding was gegeven tot de handelwijze des Graven; en dat men dezen, door eenige rekkelijkheid te betoonen en door eene tijdige toenadering te vriend had kunnen houden; maar hij voegde er bij, dat het thands de tijd niet meer was, om het gebeurde angstig te onderzoeken, en dat de blik alleen naar de toekomst diende gewend te worden. Hij besloot zijne rede met het verzoek, dat al wie iets ten

nutte van het algemeen mocht weten, zijn gevoelen rond en onbewimpeld verklaren zoude.

De rede van Aylva werd door eenige oogenblikken van stilte opgevolgd. Hoe vreemd het na al het vroeger verhandelde ook klinke, de gemoederen in Friesland waren in 't algemeen tot den vrede geneigd. Na lange en noodlottige oorlogen, welke veel manschappen en schats gekost hadden, na gedurige stroop- en plondertochten van West-Friezen en Noren ondergaan te hebben, had men gedurende eenige jaren eenen vrede mogen smaken, die niet verstoord werd dan door de binnenlandsche twisten, welke echter toen nog den trap van woede niet bereikt hadden, waartoe zij later geraakten. Vooral de Vetkoopers, welke, het meest gegoed zijnde, ook het meeste te verliezen hadden, waren, en niet zonder grond, beducht voor dien machtigen Graaf, die honderd krijgslieden stellen kon tegen éénen Fries. Men wenschte, ja, de onafhankelijkheid des lands te bewaren, maar men schroomde die van 't zwaard te doen afhangen: en de meerderheid was dus, als Aylva, niet ongeneigd den Graaf eene schaduw van heerschappij toe te kennen, mits hij slechts de daad zelve niet uitoefende. Een toestemmend hoofdgeknik en een streelend gemurmel was derhalve de uitwerking, welke de aanspraak des Oldermans bij de meerderheid te weeg bracht: en men zag elkander met goedkeurende oogen aan, als wilde men te kennen geven, dat een ieder zich gerustelijk bij het gehoorde kon voegen en dat men slechts te overleggen had, op welke wijze het voorgestelde doel best bereikt kon worden. Maar er was ook in de vergadering eene machtige partij, wier hart naar het strijden haakte, wier afkeer jegens Holland onoverwinbaar was, en die geen vrede of verzoening met den Graaf, tot welken prijs ook, begeerde: en deze partij bestond niet slechts uit afgevaardigden van Oostergoo, die veelal door hunne belangen aan Holland vijandig waren; maar zelfs menige inwoner van Westergoo, (dat anders, door deszelfs betrekkingen met de overzijde, voor Hollandschgezind gehouden werd,) had zich aan dezelve aangesloten, vooral sedert de onbuigzame Seerp Adelen hun het voorbeeld had gegeven, die, zich daardoor ook in Oostergoo wel gezien makende, van lieverlede als de ziel en het hoofd der oorlogszuchtige partij werd aangemerkt. Hij had dan ook Aylvaas taal onverduldig aangehoord: en zoo hij eenige oogenblikken aarzelde, het woord op te vatten, het was omdat hij hoopte dat iemand van meer leeftijd en gewicht zoude opstaan en den indruk wegnemen van hetgeen de Olderman had gezegd. Maar toen zijne vonkelende oogen zich vruchteloos nu her- dan derwaarts hadden gewend, en hij nergens iemand ontdekte, vaardig om het woord te nemen, rees hij op en drukte zijne meening in de navolgende bewoordingen uit:

‘Friezen! ik doe, met u, hulde aan de voortreffelijke wijze, waarop de edele Aylva den toestand van ons vaderland heeft geschilderd: hij heeft ons

aant. onthaal bij dien trotschen Graaf en de beleedigingen, daar ondervonden, en het leed dat ons nog te wachten staat, in heldere trekken afgemaald, - maar indien ik, indien gij geroepen zijt, om hier alleen te beslissen, hoe men 's Graven vriendschap en den vrede zal kunnen bewaren, en te gelijk onze onafhankelijkheid, dat kostbaar erfdeel onzer vaderen, - dan verklaar ik ronduit, dat men ons even goed had kunnen verzamelen om de vraag optelossen, hoe wij zonder dijk of dam den springvloed zouden kunnen beteugelen. Zijne vriendschap! de vriendschap van eenen Graaf van Holland! van hem, welken en geboorte en stand en geneigdheid van de wieg af tot onzen dood vijand, en kan 't zijn, tot onzen dwingeland maken! van hem, die ons volk als een hoop dorpers beschouwt, onwaardig om het stof af te likken, dat aan de schoenen zijner laagste dienaars kleeft! van hem, die niet aflaat, waar hij kan, te gewagen, hoezeer hij ons veracht en versmaadt! - Vrede met Holland! met Holland, dat sinds eeuwen her onzen handel met nijdige oogen aanziet, dat Oost- en Noordzee met zijne schepen bedekt en ons den toegang weigert, dat op ons vlamt om onze akkers te verwoesten, onze weiden te blakeren, onze landen braak te leggen, den rooden haan in onze huizen te steken en onze landgenoten in slavernij te brengen! - En denkt gij, dat het met eene schaduw van onderwerping zal te vreden zijn? zal de wolf, die de schaapskooi beloert, zich vergenoegen met den plas ledig te drinken, waarin zich de kudde spiegelt, en den schijn voor het wezen nemen? - neen! zoo hij er kans toeziet, hij zal de kooi bespringen, en, al is zijn honger geboet, hij zal uitmoorden, zoolang hem de tanden niet verstompt zijn. - Gelooft mij: elke poging, aangewend om onze natuurlijke vijanden te winnen en voor ons in te nemen, zal slechts strekken om hen nog roofzuchtiger, nog opgeblazener te maken, om hunne vorderingen te vermeerderen en het juk dat ons drukt te verzwaren. Ik stem voor alles; maar niet voor het bevestigen onzer eigene schande. Neen! laten wij allen tot den laatsten toe in een eerlijken krijg vallen door het zwaard onzer vijanden; maar niet zelve den strop om de halzen slaan en het einde daarvan nederig aanbieden aan wie ons wurgen wil. Het is niet door onderwerping, dat wij de trotsche ziel van Willem zullen buigen. Voorkomen wij hem: dan eerst zal hij aarzelen, en zich tweemalen bedenken, eer hij ons aanvalt. De bulhond vervolgt den vluchtenden lafaart; doch deinst terug voor hem die stand houdt en hem onder de oogen durft zien. Lang genoeg hebben wij lafhartig geduld, dat Hollandsche huurbenden op onzen bodem rond waarden; dat Hollandsche ambtslieden het recht spraken in onze steden; dat het wapen eens vreemden Graafs aan onze raadhuizen werd aangeslagen. Hij beschouwt ons als zijne lijfeigenen: en dit, Friezen! dit voegt het ons te toonen dat wij niet zijn. Hij beproeve het, en ondervinde hij, die zich in ijdelen waan, laatdunkend, den Heer aller Koningen en den meester aller soldaten noemt, dat hier een vrij

aant. en onafhankelijk volk woont, hetwelk zijne bedreigingen weet te verachten, zijn geweld te trotseren, en wellicht zijn overmoed te fnuiken. - Ik heb uitgesproken.'

Eene stille en effen rivier, welke kalm tusschen gelijke boorden vloeit, brengt overal rust en vrede aan de landstreek die zij besproeit; maar een zware en hollende sneeuwval, die onweerstaanbaar van de bergen nederschiet, laat achter zich niets dan onrust en verwarring. Zoo ontstond ook bij de vergadering, die na de taal van Aylva bedaard gebleven was, een driftig en ongedurig gewoel en gemompel, toen Adelen zijne rede geëindigd had. Verschillend echter waren die bewegingen naarmate de meeningen en bedoelingen verschillend waren; maar zij waren daarom niet minder bij allen te bespeuren. Diegenen, welke het met Adelen hielden, poogden door luidruchtige toejuichingen klem aan zijne woorden te geven: de vredelievenden daarentegen, die zijne taal als dwaas en onvoorzichtig beschouwden, konden hun wrevel niet bedwingen, en sommigen zelfs riepen, dat men hem het zwijgen behoorde op te leggen, als zijnde hij verder gegaan, dan het doel medebracht waartoe de landdag beschreven was. Niet dan met veel moeite gelukte het aan Aylva, de vergadering te bewegen om tot rust te keeren en aan te hooren wat ook andere sprekers mochten in 't midden brengen. Er trad er dan ook meer dan een op, zoo om de macht des Graven op te vijzelen en de ijdelheid van allen wederstand te betoogen, als om de woorden van Adelen te ondersteunen; langzamerhand begonnen de uitdrukkingen minder bezadigd te worden; partijzucht mengde zich in de adviesen: men verweet elkander bijoogmerken: de gramschap begon in menig oog te vonkelen, en menige blik van uitdaging werd geslagen op hem door wien men zich beledigd achtte. Dan toen Worp Ropta van Metslavier zwoer, dat hij nimmer het lemmer zoude ontblooten in eene zaak, welke door eenen Helbada werd voorgestaan, en deze laatste, over zulk een hoon vergramd, de hand aan 't zwaard sloeg, en de gemoederen zoo verhit waren, dat men het doel der samenkomst geheel uit het oog begon te verliezen, om alleen aan onderlinge veten te denken, terwijl Aylva vruchteloos het zwijgen poogde opteleggen, was het Adelen, die de beide partijen tot stilte wist te brengen. Met vastberadenheid sprong hij van zijne zitplaats op, en tusschen beiden:

'Zwijgt! zwijgt allen!' riep hij met eene donderende stem: 'wordt het hier een kinderspel? - Wat zijt gij, gij allen, tot wie ik spreek? - Vetkoopers en Schieringers? - IJdele dwaasheid! ziet op het schild. - Wat staat daarop afgebeeld? - Is het het merk der Vetkoopers, - is het eene vette koe? - Past maar op! de Hollanders zullen haar melken. - Is het een schieraal, de leus der Schieringers? - Draagt zorg, dat de Hollanders uwe meiren niet leeg visschen. - Neen Friezen! het is het wapen van Friesland: een gewapend man! - Wapent u dan! - Zorgt, dat niemand in staat zij uwe onafhankelijkheid te

aant. belagen: - en dan, twist met elkaêr als gij het niet laten kunt! - ik heb ook getwist, - met onzen braven Abt van Lidlum, die daar zit; - maar wij hebben vriendschap gemaakt: - want de Hollanders lagchten in hun vuist. - Spreekt bedaard! - want bij den hemel! den eersten, die zijnen landgenoot weer een verwijt durft doen, smijt ik de vergadering uit!'

Deze toespraak, met horten en stooten, doch met klem en in een gepast oogenblik voortgebracht, maakte meer indruk op de aanwezigen dan de meest welsprekende en cierlijke taal had kunnen te weeg brengen. De opgewondene afgevaardigden kwamen tot rust; maar niet tot eenig besluit: en het scheen onzeker hoe lang de beraadslagingen nog hadden kunnen duren, toen een onverwacht rumoer op den landweg gehoord werd en eene nieuwe wending aan derzelver loop kwam geven. De Abt van Sint Odulf, die juist aan 't woord en bezig was der vergadering te verhalen, dat broeder Syard, die nu God wist waar was, hem wel verteld had, hoe de wolven in Brabant bij winterweer zelfs de herders aanvielen, en dat Adelen, die misschien nooit een wolf gezien had, over die beesten maar liever niet had moeten spreken, de Abt, zeggen wij, zich onverhoeds in zijne rede gestoord ziende, zweeg bot stil en zag met een open mond naar de plaats waar het gerucht van daan kwam. Aylva wilde iemand derwaarts zenden om te onderzoeken wat het ware, toen men de wachters terug zag treden met eene besluitelooze houding, als wisten zij niet of zij volgens hun plicht aan den nieuw aangekomene den toegang moesten vrijlaten of ontzeggen: - en nu vertoonde zich, zweetende en blazende, met de hem eigene verwaandheid en zelfsvoldoening op het vuurrood gelaat, aan de verwonderde oogen der aanschouwers, het klein en onbeduidend figuurtje van meester Claes Gerritz, den voormali-gen Marktschrijver van Haarlem.

Maar hij bekleedde nu eene andere waardigheid. Zijne bedilzucht en neuswijsheid hadden hem ondraaglijk gemaakt aan zijne stadgenoten, maar vooral aan het bestuur. Om zich van hem te ontslaan had men geen beter middel weten te vinden, dan om hem bij den Graaf aantebevelen, toen deze naar een geschikten persoon omzag ten einde hem te vertegenwoordigen op de rechtsdagen in Westergoo, en tevens eenige kleine eigendommen des Graven te bestieren, in dat gewest gelegen: welke betrekking tot dien tijd aan eenen Fries vertrouwd was geweest, maar welke de Graaf nu in zijne ontevredenheid aan eenen Hollander wilde opdragen. De eigenliefde van den Marktschrijver was te groot om hem zulk een post te doen afslaan, met welk gevaar die ook scheen verzeld, en hij had zich dan ook voorgesteld zich bij de Friezen eens recht te doen gelden en hun te leeren, welk ontzach zij den Grave schuldig waren. Ofschoon hij met vrij wat gemompel en stugheid ontfangen ware geworden, had hij zich daaraan weinig gestoord; maar was onverschrokken den hem eigen toon blijven voeren: en daar hij buiten

dat geene ware redenen tot klachten gegeven had, en zijne mederechters, vooral die van Staveren, Hollandschgezind waren, had hij tot nog toe geene dadelijke weerstreving aan zijne bevelen gevonden. Maar nu was hem op eens in de ooren gewaaid, dat er in Gaasterland een landdag zoude gehouden worden: hij wist, dat zulke vergaderingen meermalen hadden plaats gehad en door de Graven oogluikend geduld waren geworden; maar hij was tevens van meening, dat men niet mocht verzuimen, des Graven ambtenaar op dezelve te nodigen: en toen die nodiging, welke hij zoo lang vruchteloos gewacht had, niet tot hem kwam, begreep hij ook ongenodigd derwaart te moeten gaan, ten einde te zorgen, dat 's Graven persoon aldaar behoorlijk werd vertegenwoordigd en er niets plaats vond, strijdig met de hem verschuldigde eer. Met dit moedig voornemen had hij Staveren, zijne woonplaats, verlaten, en was te voet, daar alle paarden en vervoermiddelen genomen waren, naar den weerstal gekuierd, waar hij nu, ofschoon wat laat, kwam opdagen.

Zijne onverwachte verschijning maakte op de aanwezige menigte nagenoeg een gelijken indruk als die, welke in onze tijden zoude veroorzaakt worden door de komst van een deurwaarder of gerechtsbode op eene beurs, in eene academiezaal, in een leesgezelschap of in elke dergelijke vergadering, welke men gewoon is als eene vrijplaats aan te merken. Ieder zag den ongeroepen gast met verbazing, sommigen met toorn, anderen met verachting, velen met een bedenkelijk hoofdschudden aan; doch niemand week van zijne plaats en elk wachtte af, wat de uitslag van dit tooneel zoude zijn. Zonder van zijn stuk te geraken stapte de wakkere ambtenaar voort, groette hier en ginds een bekende met een beschermenden hoofdknik, zette de borst hoog op en keek, toen hij zich eindelijk midden in den kring bevond, rechts en links aan de zijden des voorzitters naar eene plaats uit, hoedanig hij begreep dat met zijne waardigheid zoude overeen komen. Maar alles was bezet en niemand scheen genegen hem tot zijnen buurman te veelen, veelmin voor hem plaats te maken. Integendeel gaven de norsche en dreigende blikken, welke hij van alle zijden ontmoette, hem genoegzaam te kennen, dat het dwaasheid zoude wezen, hier zijn vermeend recht te doen gelden. Weinig gesticht over dat onthaal, en bemerkende dat zijn persoon hier omtrent denzelfden indruk maakte als eene bunsingstaart zoude doen in een duivenhok, bleef hij eenige oogenblikken staan: en men kon aan den scheven trek van zijn gelaat bespeuren, dat de vrijmoedigheid, welke hem bij zijn opkomen bezield had, langzamerhand begon plaats te maken voor verlegenheid, en dat hij den stillen wensch voedde van liever die fraaie reis niet te hebben ondernomen. Eenig half gesmoord gelagch en een suizend gemompel begonnen zich reeds aan alle kanten te doen hooren, toen Aylva, wenschende eene uitbarsting voor te komen, den nieuw aangekomene toe-

aant. sprak:

‘Wie zijt gij? En wat komt gij hier zoeken?’

‘Verheugd van u te zien, mijn waarde Heer van Aylva!’ zeide Claes Gerritz, de hand aan den voorzitter toestekende, welke zich echter hield als bemerkte hij zulks niet: ‘ik dacht weinig, toen wij elkaêr laatst binnen Haarlem zagen, u zoo spoedig weêr en dat wel hier te zullen ontmoeten. Maar, als het spreekwoord zegt: bergen ontmoeten zich niet, maar...’

‘Maar kort en goed,’ viel Aylva in: ‘wat is het doel uwer komst?’

‘Lieve hemel! Is het hier geen landdag? - Ik kom een weinig laat, 't is waar; maar daar was geen ezelspoot in Staveren te krijgen...’

‘En daarom zijt gij maar op de uwen gekomen,’ riep Adelen, lagchende.

‘Maar, gij hebt geene nodiging ontfangen,’ hernam Aylva.

‘Zeker een verzuim; want moest ik, als gemachtigde, en ik durf zeggen als vertegenwoordiger van den Graaf, zoo op den rechtsdag van Oostergoo als opzichtens Kempenesse, Aldenum en Hofland, niet zitting op uwe landdagen hebben, ten einde mijne stem te kunnen uitbrengen in het belang der Heerlijkheid?’

‘Zie daar wat iedereen u niet even gaaf zal toestemmen,’ zeide Aylva: ‘hadt gij mij vroeger deswege geraadpleegd, ik zoude u een dergelijken stap hebben afgeraden: en,’ vervolgde hij halfluid, ‘ik rade u thands nog in goede ernst: maak u uit de voeten; want ik zie hier menig gelaat, dat u weinig goeds belooft.’

‘Hoe!’ zeide de Ambtsman, onthutst om zich heen ziende: ‘ik wil niet hopen, dat men mij mijn recht van zitting zou betwisten. Bij het Privilegie, in 1299 door Graaf Jan 1 geschonken aan...’

‘Wat wil hij? - wat vraagt hij? weg met den onbeschaamde!’ riepen nu verscheidene stemmen, terwijl de woorden van den Ambtman, die de naastbijzittenden alleen vernamen, als een loopend vuurtje bij de vergadering rondgingen.

‘Welnu!’ riep Adelen: ‘Friezen! zoude een uwer nog aarzelen? gij ziet het! - op onze landdagen zelve durft die onbeschaamde Graaf zijne verspieders zenden.’

‘Men moet den zot aan de paal hangen en het alarm op zijn buik trommelen!’ riep Helbada.

‘Zijt bedaard vrienden!’ riep Aylva: ‘laat mij hem ondervragen. Vriend! - Ik vraag u nogmaals, volhardt gij bij uw opzet om hier zitting te nemen?’

‘Volgens art. VII van het Privilegie van Graaf Floris V,’ hernam Claes Gerrisz, die nu te verre gegaan was om terug te keeren, ‘zullen ter plaatse, waar de Graaf zich niet in persoon bevindt, alle Schouten, Schepenen, of in zijnen naam aangestelde personen...’

Hier werd hij in de onmogelijkheid gebracht van zijne rede te vervolgen

aant. door de geweldige kreten die van alle zijden opgingen.

‘Hij verlangt zitting onder ons;’ riep Aylva met luider stemme: ‘Hij vordert die als vertegenwoordiger des Graven.’

‘Aan de paal moge hij hem vertegenwoordigen!’ schreeuwde Helbada.

‘Wij willen geen verspieder van Graaf Willem!’ riepen anderen: ‘wij zijn vrije Friezen en dulden geen vreemdeling op onzen weerstal. - Is er geen water in de buurt? - Het ware niet kwaad hem eene dooping te geven!’

En reeds drong menigeen op den Ambtman aan, om door daden klem aan zijne woorden te geven.

‘Ik stel u verantwoordelijk voor de gevolgen,’ kraaide Claes Gerritz, zijne schrille stem tot den hoogsten toon verheffende, welken zij bereiken kon, ‘denkt om het artikel: al zoo wie eenen Schout, Schepen ofte anderen 's Graven Ambtman, door woorden, bedreigingen ofte daden zal beledigd hebben...’

‘Toon ons uw lastbrief om hier te verschijnen, of verwijder u,’ zeide Aylva, op een gestrengen toon: ‘de gemoederen zijn verhit: en ik sta niet in voor hetgeen u kan overkomen.’

‘Hier is de opene brief,’ zeide Claes Gerritz, een perkament voor den dag halende, ‘waarmede mij onze doorluchtige Graaf en Heer heeft aangesteld tot...’

‘Wij zullen u het lezen besparen,’ zeide Adelen, die, inmiddels genaderd zijnde, het perkament hem uit de handen rukte en over de hoofden heen in het bosch smeet, waar het bij het zegel aan een boomtak hangen bleef.

‘Ben ik hier in eene vergadering van oproermakers?’ vroeg de Ambtman, zich met drift tot Aylva wendende, die, onbewegelijk op zijne zitplaats blijvende, beurtelings hem en Adelen met een afkeurenden blik beschouwde.

‘Gij ziet uw kaarteblad hangen,’ vervolgde Adelen: ‘welnu! zoo gij geene lust hebt, om daarnevens te waaien, pak u dan van hier; want bij het zwaard van mijn stamvader, Koning Adegild, ik geef u ten prooi aan de roofvogels, zoo gij een oogenblik langer vertoeft.’

‘Geene onberadenheid, Seerp Adelen!’ riep Aylva, op een strengen toon: ‘dat een ieder zijne plaats herneme: en gij, Hollander! wie gij wezen moogt, zie uwe aanstelling terug te krijgen en verwijder u. Zoolang Friesland bestaat, hebben zijne zonen nimmer een vreemdeling op hunne landdagen gedoogd.’

Adelen begaf zich naar zijne zitplaats terug: en ofschoon hij in zijn hart den vreemdeling eene goede waterdooping beloofde bij de eerste gelegenheid de beste, oordeelde hij echter dat hij hem voor dezen dag met rust kon laten, en verheugde zich innerlijk over een voorval, dat hem aanleiding geven kon tot nieuwe en krachtige vertoogen ter aanprijzing van den krijg

aant. met Holland. De vergadering volgde zijn voorbeeld en schikte zich weder tot orde: en de Ambtman, het perkament, dat een der wapenknechten hem half verscheurd had toegebracht, weder toevouwende, maakte zich gereed om te vertrekken, toen er een nieuw gedruis op den landweg ontstond; maar ditmaal van de zijde van de Lemmer: hoefgetrappel deed zich hooren: een viertal personen steeg aan den ingang af, en de wakkere Feiko kwam juichende het plein op loopen.

‘Daar is zij! daar is freule Madzy weêr,’ riep hij springende, en zijne muts in de hoogte werpende.

En in de daad, men zag Madzy optreden, door den monnik en den alwillens dwaas gevolgd. Den avond te voren aan de Lemmer geland, hadden zij aldaar vernacht, en vernemende, dat zij Aylva op den weerstal zouden vinden, waren zij 's morgens derwaarts gereden.

‘Mijn dochter!’ riep Aylva; haar te gemoet komende en haar met tederheid omarmende: ‘zijt gij het waarlijk?’

‘Hoezee voor Madzy Dekama!’ riepen Helbada en Worp Ropta, deze reis eenstemmig: ‘Hoezee voor de Roos van Dekama!’ riepen de Schieringers en Vetkoopers: ‘Hoezee!’ riep de gansche vergadering. Adelen alleen bleef zwijgend en koel dit tooneel beschouwen.

‘Verschoont mij, edele Friezen!’ zeide Aylva, ‘zoo ik een oogenblik aan mijn gevoel toegeve: - ik zie, met vreugd, dat gij allen in de blijdschap dezer heuchelijke ontmoeting deelt. - Maar zeg mij mijn kind! Hoe zijt gij uit de handen der Hollanders ontkomen?’

‘Aan God alleen komt de dank toe voor mijne redding,’ antwoordde zij, hem de hand kussende; ‘maar ik weet, gij handelt hier over 's lands belangen: veroorloof mij voorttereizen: mijne tegenwoordigheid is hier onvoegzaam. - Waar zal ik u afwachten?’

‘Ga in vrede mijne dochter! Wacht mij aan mijne huizinge te Awert: daar zal ik u komen afhalen. Zorg ook, dat uwe reisgenoten aan niets gebrek hebben. Ik zal straks na den afloop der vergadering bij u zijn.’

Madzy wendde zich om, en, de vergadering met heuschheid groetende, maakte zij zich gereed te vertrekken.

‘Men zal zorg voor u dragen, goede vader!’ zeide Aylva, ziende dat de monnik die Madzy verzelde onbeweeglijk staan bleef.

‘Ik heb mijn last nog maar gedeeltelijk volbracht,’ zeide deze, ‘'t is niet slechts om de Jonkvrouw te geleiden, dat men mij uitzond: ik heb ook aan deze vergadering eene mededeeling te doen, welke geen uitstel lijden mag.’

Bij deze woorden, welke Madzy's geleider op eenen krachtigen, doordringenden toon uitsprak, vestigden alle oogen zich op hem. Aylva zag eenigzins verwonderd op: hij scheen zich te willen herinneren, waar en wanneer hij die stem vernomen had. Adelen deed verbaasd een stap voorwaarts

en vestigde een blik vol verwachting op den onbekende. Madzy bleef plotselings staan als van den bliksem getroffen; haar gelaat werd met eene doodskleur overtogen en teekende de angstigste verwachting. Claes Gerritz, om wien niemand zich meer bekommerde, keerde insgelijks snel terug en trachtte den monnik in 't gelaat te zien.

‘Wij laten niemand op onze landdagen toe dan eenen Fries,’ zeide Aylva: ‘of dezulken, welke mededeelingen hebben te doen, de belangen van Friesland betreffende.’

‘In die beide hoedanigheden vraag ik gehoor,’ zeide de onbekende, ‘de zoon van Sjoerd Aylva heeft aanspraak op de eer van eenen Fries genoemd te worden. Mijn vader! schenk mij uwen zegen.’

Onder het uiten dezer woorden liet hij zich voor Aylva op de eene knie neervallen, te gelijk den kap omslaande, die zijn gelaat tot nog toe bedekt had. Adelen stond verstomd. Madzy gaf een angstigen gil: en Aylva kon het gevoel van ontzetting niet bedwingen, dat hem door de leden waarde, toen hij in den jongeling, die hem den vadernaam schonk, Reinout van Verona herkende.

‘Wat wil dit?’ zeide hij: ‘is dit eene scherts, dan is zij afschuwelijk?’

‘Geene scherts!’ zeide Reinout, zonder van houding te veranderen: ‘of heeft de zoon van Bianca di Salerno geen recht, een zegen aftesmeken, die hem te lang onthouden werd?’

‘Gij!’ riep Aylva in hevige ontroering! ‘gij de zoon van Bianca di Salerno?’

‘Geloof mijne woorden niet: geloof dezen ring: dit perkament: mijne opvoeding aan het huis van Carlo della Scala: en de omstandigheden welke uw huwelijk vergezeld hebben, en waarvan ik u een getrouw naricht geven kan.’

Aylva nam met eene bevende hand den ring aan; maar naauwelijks had hij er de oogen op geslagen, of de aandoeningen, welke dat gezicht bij hem verwekten, overstelpten hem. Het was op zich zelf reeds ontroerend genoeg eensklaps eenen zoon terug te vinden, wiens bestaan zelfs hem onbekend was; maar dien zoon te herkennen in den moordenaar eens jongelings, die zijne achting en genegenheid gewonnen had, dit was te sterk voor zijn gevoel: en bedwelmd, zich het gelaat met de handen bedekkende, viel hij op zijnen zetel neer.

‘God! wat heb ik gedaan?’ riep Reinout, opspringende: ‘de ontroering, de vreugd zullen hem dooden. Wee mij! dat ik zoo onvoorzichtig was. Kom tot u zelf mijn vader! het is uw zoon die daarom smeekt.’

De hardvochtige Friezen waren bewogen. Sommigen traden toe om hulp te verschaffen aan den Olderman: Madzy bleef gelijk het beeld der wanhoop als op hare plaats genageld staan. Zij sidderde wanneer zij aan de

aant. toekomst dacht, en zag in 't vooruitzicht Reinout, nu gerugsteund door zijne betrekking met Aylva, haar weder met zijne hatelijke liefde vervolgen.

Maar een nieuw voorval kwam den zonderlingen toestand, waarin zich de aanwezigen bevonden, nog verwikkelen. Claes Gerritz, die gelijk een aal tusschen de om Aylva verzamelde Friezen was doorgekropen, lei onverhoeds de hand op Reinouts schouder: ‘ik neem u gevangen,’ zeide hij, ‘als moordenaar van Ridder Deodaat, en als voortvluchtig uit 's Graven gevangenis.’

‘Hoe! wat? wat zal dat?’ - riepen verscheidene stemmen.

‘Biedt mij de hand, trouwe onderzaten van Graaf Willem!’ vervolgde de Ambtman, die in zijn blinden ijver vergat dat hij een naam aanriep, die hier weinig gezach had: ‘Reinout van Verona, dien gij hier ziet, ligt onder de ban des Graven: - ik eisch, dat hij in mijne handen worde overgeleverd.’

Reinout keerde zich met een half verwonderenden, half toornigen blik naar den spreker: ‘Er is geen Reinout van Verona meer,’ zeide hij: ‘dus is de ban uws Graven nietig: - en wat Deodaat betreft, die is zoo levend als ik: -gisteren althands genoot hij nog eene goede gezondheid.’

‘En al ware die lage vrouwenverleider door uw toedoen naar de hel verhuisd,’ zeide Adelen: ‘welk kwaad had daarin gestoken? En wat maakt u zoo stout,’ vervolgde hij tot Claes Gerritz, ‘om niettegenstaande onze waarschuwing, u hier te vertoonen? Pak u van hier, of ik sla u 't hoofd van den romp.’

‘Neen!’ zeide Reinout, partij trekkende van deze omstandigheid, en den bevenden Haarlemmer bij den arm grijpende: ‘laat hij nog een oogenblik blijven. Friezen! kan ik u betere waarborg van mijne gezindheid geven, dan de beschuldiging, die dit nietig wezen tegen mij inbrengt? Graaf Willem heeft mij gehoond en mijne diensten met ondank beloond. Gij hoort het! ik ben onder een armhartig voorwendsel, om eene verwonding bij een onzaligen twist, door hem veroordeeld en vogelvrij verklaard. Ik ben hem niets meer schuldig. Mijn arm en mijn hart behooren voortaan Friesland alleen.’

‘Wel gesproken!’ zeide Adelen: ‘en wie anders denken moge, Seerp Adelen houdt u voor een echten Fries.’

Dit zeggende schudde hij de hand van Reinout en velen der aanwezigen volgden zijn voorbeeld.

‘Goddank!’ zeide Madzy, die intusschen naar haar voogd was toegetreden en zich uitsluitend met dezen had bezig gehouden: ‘hij opent de oogen weder.’

‘Wat is hier gebeurd?’ vroeg Aylva, langzaam tot zichzelven keerende: ‘was daar niet iemand, die zich den zoon van Aylva noemde? - Maar neen, de zoon van Aylva kan geen sluipmoordenaar zijn. Ha! Madzy! mijn kind, gij daar? - Gij zijt toch altijd mijne dochter, gij!

aant.

‘O! laat ons van hier gaan, mijne vader!’ zeide zij: ‘laat ons naar eene plaats gaan, waar gij rust kunt nemen,’ herhaalde zij, ziende dat Aylva weder ineenzakte.

Aylva gaf geen antwoord: maar de beweging zijner handen en van zijn hoofd gaf te kennen dat hij stemde in haar voorstel. Door Madzy, den trouwen Feiko, en eenige vrienden geleid, verwijderde hij zich. Reinout, dit gewaarwordende, trad toe om ook zijn bijstand aantebieden.

‘Wat wilt gij?’ vroeg Madzy, hem met een blik van verontwaardiging aanziende: ‘Verlangt gij hem te vermoorden.’

‘Moet niet de zoon zijnen vader bijstaan?’ zeide Reinout met een smekend oog: ‘wie heeft meer recht dan ik, hem te vergezellen?’

‘Terug!’ zeide Madzy met fierheid: ‘verdien eerst den naam van zijn zoon te dragen, en waag het vroeger niet, hem onder de oogen te komen.’

Reinout beet zich op de lippen; maar hij gehoorzaamde, gevoelende dat alle aandrang in zulk een oogenblik slechts zoude dienen, om haar nog feller tegen hem in te nemen. Zij verwijderde zich dan zonder verder oponthoud, met Aylva en Feiko, terwijl meester Claes Gerritz dit oogenblik insgelijks waarnam om zich uit de voeten te maken. Wat Daamken betrof, hij keerde naar zijn ezel; want hij had op eens het voornemen opgevat, om Reinout zijne dienst aan te bieden.

Na het vertrek van Aylva bleef de vergadering gedurende eenige oogenblikken in een staat van verwarring en besluiteloosheid, daar men het oneens was, of men de beraadslagingen zoude voortzetten, dan wel of die behoorden geschorst te worden. Eindelijk echter drong Adelen, gerugsteund door de aanzienlijksten der vergadering, het besluit door, om te hooren, wat Reinout had mede te deelen. Tevens bewerkte hij, dat voorloopig aan den Abt van Lidlum, zijnen voormaligen vijand, het voorzitters gestoelte aangeboden werd, en verwierf zich door dezen voorslag de toegenegenheid eener aanzienlijke partij. Iedereen keerde tot zijne plaats terug, en aan Reinout werd het woord verleend.

‘Friezen!’ zeide hij; ‘ik heb slechts een woord te zeggen; maar ik weet dat, nu de nood mij dringt het uittespreken, het weerklank in uwer aller harten vinden zal. *Te wapen!* - Het is de vraag niet meer, of gij den Graaf met vleiende woorden paaien, of gij zijn toorn verzoenen kunt. Zijn besluit is vast bepaald. Eer dit saisoen ten einde is, ziet gij zijne vloot aan uwe kusten landen. Ik kom van Utrecht: het kan geene maand meer weêrstand bieden, ten zij het ontzet worde. Zwicht het, dan trekt het zegevierend heir naar dit gewest. Voorkomt dezen slag door een manmoedig besluit. Zendt een heir naar het Sticht en valt den Graaf in zijne legerplaats aan. Laten uwe schepen de Hollandsche havens benaauwen en langs de kusten stroopen. Zoo doende zult gij den moed der belegerden aanwakkeren en verwarring en

schrik onder de benden des Graven brengen. Hij zal genoodzaakt zijn zijne macht te verdeelen: zijne bondgenoten zullen hem afvallen, en de erfgrond uwer vaderen zal door geen vreemden voet bezoedeld worden.'

Men beseft licht, hoe welkom de redenen van Reinout waren in de ooren van Adelen en zijne oorlogszuchtige vrienden. Maar ook zij, die in den beginne niet van krijg hadden willen hooren, zagen zich, nadat Reinout, op hun verzoek, hun de gronden van zijnen raad nader had toegelicht, gedwongen te erkennen, dat er geen andere uitweg ware dan krijg te voeren; en dat het in dat geval beter ware, den vijand aan te tasten, nu hij nog in strijd gewikkeld was, dan te wachten dat hij het Sticht ten onder gebracht had. De partij der heethoofden dreef dus boven, gelijk zulks schier bij alle staats beroeringen het geval is, en na eenige woordenwisseling werd er zonder merkbare tegenkanting besloten een leger naar Utrecht te zenden.

aant. Acht en twintigste hoofdstuk

Gy zijt mijn Kodoman, en Cyrus nazaat waard.

Bilderdijk, *Darius aan Alexander*

De maar, dat men niet slechts liet Hollandsche juk afschudden, maar zelfs den oorlog op vreemden bodem zoude gaan voeren, was spoedig Friesland rondgegaan; maar minder spoedig ging het verzamelen van een leger, om die onderneming te volvoeren. Het lichten van krijgsvolk in de steden was te dier tijd in alle landen eene zaak, aan groote moeilijkheden onderhevig; maar in Friesland bleek zulks in dit geval eene onmogelijkheid te wezen: de poorters verklaarden ronduit, dat men hen steeds bereid zoude vinden om de grenzen van hun land te verdedigen; maar dat zij nimmer daar buiten zouden gaan oorlog voeren. De kloostervoogden waren evenmin geneigd, hunne conversen of vazallen uittezenden: en ten platten lande begrepen de boeren dat het geene zaak ware, tegen den oogsttijd van huis te gaan. Wat de Edelen betrof, leenplicht was in Friesland onbekend; en het viel hun moeilijk aan hunne onderhoorigen de noodzakelijkheid te beduiden, van zich op vreemde bodem te gaan wagen ten gevalle van een kerkvoogd, die hun onbekend en ten eenemale onverschillig was. De heilige drift, welke het besluit van den landdag had ingegeven, was merkelijk bekoeld: en nu men het in 't werk zoude stellen, zag men er eerst het onuitvoerbare van in. Het vuur der tweedracht begon ook spoedig weder te blaken: en onderlinge vijandschappen deden de landsaangelegenheden vergeten; terwijl bijna geen edelman zijne stins durfde verlaten, uit vrees van in zijne afwezigheid door zijnen vijand te worden aangevallen: even als in de fabel van den arend en de zeug, die beide te huis blijvende, elk bezorgd dat de andere zijnen jongen eenig leed zoude doen, van honger omkwamen, en aan hunnen gemeenen vijand, de kat, ten prooi vielen.

Nog eene omstandigheid werkte mede om de vorming van een leger te belemmeren: deze was gebrek van eenheid in het uitvoerend bewind. Voorheen had men in netelige omstandigheden een Potestaat verkoren, die, met eene macht bekleed, niet ongelijk aan die eens Dictators te Rome, het hoofdbeleid der verrichtingen op zich nam; thands echter geschiedde dit

aant. niet: eensdeels, omdat men huiverig was geworden, het gezach aan een enkelen toetevertrouwen: anderdeels omdat de eene partij ongenegen was toetestemmen in de keuze van een Potestaat uit de andere. Het opperbewind was daarom toevertrouwd geworden aan eenen raad van meerderen, 't geen zeker niet tot bespoediging der zaken strekte. Wel deed Adelen zich onder dien raad krachtig gelden; maar hij leerde nu ook bij ondervinding, dat voortvarendheid in 't besluiten, en spoed in het uitvoeren twee geheel afgescheidene dingen zijn.

Ook van de strooptochten, waartoe men had verklaard te zullen overgaan, was niets gekomen. De poorters van Staveren, althands de vermogenden onder hen, waren over 't algemeen Hollandschgezind: en velen dreven handel met het Graafschap: maar zelfs die, welke op de Oostzee voeren, en uithoofde van hun belang moesten verlangen dat de handel van Holland gefnuikt werd, waren in dit tijdsgewricht bezorgd, daden van aanranding te bedrijven of goed te keuren, welke maatregelen van weerwraak konden ten gevolge hebben: want zij wisten, dat een Hollandsch smaldeel voor het Vlie kruiste, en velen hunner wachtten rijk bevrachte schepen te huis, welke zij niet gaarne door Hollandsche kapers zouden zien prijs gemaakt. Zoo min uit deze als uit eenige andere haven van Westergoo zeilden dus roofschepen naar Holland uit: en men bepaalde zich ook daar, en wel nog slechts flaauw, alleen tot verdedigingsmiddelen.

Na in deze weinige woorden den toestand waarin zich Friesland bevond te hebben afgebeeld, zullen wij terugkeeren tot de schoone Madzy en haren voogd, den Heer van Aylva.

Deze had zich na het verlaten van den landdag naar eene kleine stins begeven, op een paar uren afstands van het Gaasterland nabij het dorp Coudum gelegen, en Awert-state genaamd. Op dit gebouw, hetwelk sedert lang in het bezit van zijn geslacht was, was door hem een pachter geplaatst, onder voorbehoud echter van een paar vertrekken voor zich en de zijnen. Zijn voornemen was niet geweest aldaar te vertoeven; doch zich den volgenden dag naar zijn gewoon verblijf bij Scadaert in Wonseradeel te begeven; dan, een geweldige aanval van koorts, die hem dadelijk na zijne aankomst overviel, noodzaakte hem van dit plan af te zien.

Madzy bleef, gelijk men gissen kan, bij hem; en daar de eene zuster van Aylva ondertusschen overleden, en de andere met een edelman in Groningen gehuwd was, kwam de gansche zorg op haar alleen neder; en zij vervulde jegens haren voogd op de teederste wijze al de plichten eener liefhebbende dochter, terwijl Sytske, (die op de maar der terugkomst van hare meesteres dadelijk naar Awert-state gereisd was) haar in deze taak op de dienstvaardigste wijze ondersteunde. De toestand van den zieke werd weldra van een bedenkelijken aart, en de arts, zijnde een convers uit het

aant. naburige Sint Odulfs klooster, gebood, dat men alles zorgvuldig zoude vermijden, wat strekken kon om het geschokt gemoed van den kranke door nieuwe aandoeningen te kwetsen.

Eens, op een schoonen avond, had Madzy het vertrek des Oldermans verlaten, met oogmerk om voor eenige oogenblikken versche lucht te scheppen: een genot, waarvan zij nu een geruimen tijd was verstoken geweest. De toestand van den zieke had sedert een paar dagen eenig uitzicht op beterschap doen geboren worden: hij lag in eene zachte sluimering: en Sytske, in zijn vertrek gezeten, had aan Madzy beloofd, haar te zullen roepen zoodra hij ontwaakte. Zij was dus, te dezen opzichte gerust, de deur uitgetreden en verkwikte zich met de liefelijke buitenlucht welke haar tegenwoei. Zich niet verre van huis willende verwijderen, wandelde zij een geruimen tijd op en neder voor de stins, welk gebouw uit eene verzameling van onderscheidene woningen bestond, waarvan de voornaamste, die zich aan de westzijde bevond en tot verblijf voor den Heer strekte, van steen opgetrokken, twee verdiepingen hoog en met een gekartelden toren voorzien was, waarboven thands de banier van Aylva woei, zijnde een lazuur veld met eene ster en halve maan van goud. Aan dien toren grensde een half houten, half steenen huis, hetwelk door den pachter en zijn huisgezin betrokken werd en waaraan eenige lagere gebouwen, als de schuur, de stal, de bakkerij en dergelijken paalden. Hier en daar zag men nog sporen van versterking, door den bouwmeester aangebracht; maar deze waren bij vervolg van tijd tot andere gebruiken besteed: en het eenige verdedigingsmiddel dat nu nog overig bleef, was in de dikte der muren van het hoofdgebouw gelegen, en in de breede gracht of sloot, welke het erf van den landweg scheidde. Eene ophaalbrug en daar naast een plank of vonder voor de voetgangers waren de eenige middelen, langs welke toegang naar de stins verleend werd, terwijl een groote bulhond, die gedurig langs den rand van het water heen en weder liep, den al te vrijpostigen voorbijganger door zijn norsch aanzien en onophoudelijk geblaf beduidde, hoe gevaarlijk het zoude zijn, tegen den wil des bewoners dien toegang te willen gebruiken. Ja zelfs, toen Madzy zich op de werf vertoonde, bleef het dier haar, schoon zij van binnen kwam, eenigzins schuins aanstaren, stond stil en begon te knorren, terwijl het zijne gewone wandeling niet hernam, dan toen de pachters vrouw, die in haar zomerhuisje zat, hem van verre toegeschreeuwd had, dat hij zich bedaard had te houden.

Niet lang echter had Madzy in eenzaamheid de werf en den hof op en neder geloopen, toen zij in hare mijmering gestoord werd door een kletterend hoefgetrappel op den landweg, en weldra eenige ruiters zag aankomen, die voor de brug stil hielden. Twee hunner stegen af; en nu herkende zij in deze, niet zonder siddering, Seerp Adelen en Reinout, die, na hunne paar-

den aan de zorg hunner dienaars te hebben toevertrouwd, aan gene zijde des vonders bleven staan.

‘Roep uwen hond terug, vrouw!’ schreeuwde Adelen: ‘wij komen den Heer van Aylva bezoeken.’

De pachtersvrouw gehoorzaamde en de beide edellieden traden de werf op.

De eerste gedachte van Madzy was van binnen te gaan en zich te onttrekken aan een gezelschap, dat zoo onwelkom was. Zij begreep echter spoedig, dat dit weinig zoude baten en dat de ruiters waren gekomen, of, om den Heer van Aylva te spreken, 't geen zij moest zoeken te beletten, of om een onderhoud met haar zelve te hebben: - en dan was zij nog minder voor hen beiden vervaard, dan zij voor een hunner afzonderlijk zoude geweest zijn.

‘Madzy Dekama!’ zeide Adelen, toen hij haar genaderd was: ‘wij wenschen den Olderman te spreken.’

‘Dat mag niet geschieden,’ zeide zij: ‘de arts heeft het stellig verboden.’

‘Zijn wij van dat verbod niet uitgesloten? het kan een ouden getrouwen vriend immers niet betreffen?’

‘Het betreft iedereen, wie hij ook wezen moge. De zieke is nog zwak en moet alle aandoeningen mijden.’

‘Gij zult toch,’ zeide nu Reinout, ‘den zoon niet blijven weigeren, de sponde zijns vaders te naderen.’

‘Meer dan iemand,’ antwoordde Madzy, zonder hem te durven aanzien: ‘was het niet het onverwacht hervinden van een zoon, dat hem in die krankheid stortte? zoo gij den man niet dooden wilt, vertoon u dan niet aan hem, voor hij u ontbieden laat.’

De beide jongelingen zagen elkander eenige oogenblikken besluiteloos aan.

‘Gelooft mij,’ vervolgde Madzy: ‘dringt heden niet aan op een onderhoud, dat geene andere dan schadelijke gevolgen kan met zich slepen. Zoodra mijn waarde voogd zijne krachten heeft terug bekomen, twijfel ik niet, of hij zelf zal het onderhoud verlangen, dat hij nu niet in staat is te verduren.’

‘Welnu!’ zeide Adelen; ‘indien gij den ouden Heer achter de traliën wilt houden, dienen wij ons te onderwerpen. Dan mijne boodschap is nog niet geëindigd: - gij hadt mij vroeger rechten op uwe hand geschonken: ik kom u die teruggeven.’

‘Ik dacht dat gij dit reeds gedaan hadt, Seerp Adelen!’ zeide Madzy, op een fieren toon: ‘althands, na het gedrag door u te Haarlem gehouden, beschouwde ik mij niet langer aan u verbonden.’

‘Des te beter! Ik herhaal het slechts, opdat gij weten zoudt, dat gij, zon-

der vrees van mij te verstoren (eene vrees, die juist nooit zeer zwaar bij u gewogen heeft) de ooren kunt leenen aan de zoete praat van dezen Ridder.'

'Adelen!' riep zij verontwaardigd uit: 'ik ben geen koopwaar, welke men van de eene in de andere hand kan doen overgaan.'

'Ziedaar een punt, waaromtrent uwe laatste reisavonturen nog eenigen twijfel zouden kunnen doen ontstaan. Eene juffer, die nu met dezen, dan met genen Ridder over 's Heeren wegen reist, die weken lang bij eenen edelman huisvest, welke edelman noch haar man, noch haar broeder, noch haar voogd is, die bij schoone Ridders in hunne eigene tent bezoeken gaat afleggen, moest, dunkt mij, liever over zulke glibberige punten heenstappen.'

De oogen van Madzy flonkerden van verontwaardiging, terwijl zij beurtelings van Adelen naar Reinout dwaalden. - 'Neen!' borst zij eindelijk uit: 'zulk een afschuwelijk samenweefsel van laster werd nimmer gesponnen! Ridder Reinout! zijt gij de verspreider dier geruchten? zoo is uwe ziel nog zwarter, dan ik mij die had voorgesteld. Maar neen! - zoo boosaartig kunt gij niet zijn. U is het bewust, u kan het althands bewust zijn, dat, zoo de schijn mij al beschuldigt, mijne eer zonder vlek of smet is gebleven. Zeg dien man, die mij beledigen durft, dat hij zich bedriegt, en dat ik tegen mijnen wil in Utrecht ben opgehouden en dat ik u niet kende, toen gij mij als reisgenoot vergezeldet.'

'Kan ik krachtiger bewijs geven, hoe hoog ik u in eere houde,' zeide Reinout, 'dan de verklaring zelve, dat ik het mij tot het hoogste geluk zoude rekenen, indien gij mij tot uwen Ridder wildet verkiezen? Geef mij slechts eene lichtstraal van hoop, en mijn zwaard zal elken boezem bedreigen, waarin eene gedachte, uwer onwaardig, mocht opstijgen.'

'Ik weet het,' zeide Madzy, met eene afkeerige beweging, 'uw zwaard is ras geneigd, de schede te verlaten. Maar uw voorwaardelijk aanbod is onvoldoende. Wie heeft aan Adelen die valsche berichten medegedeeld, zoo gij het niet geweest zijt.'

'Ik heb hem niets dan de waarheid gemeld,' zeide Reinout: 'de gevolgtrekkingen en de wijze van voordracht zijn van hem. Maar dit verklaar ik u, Seerp Adelen! dat, schoon gij mij met Ridder-handslag tot wapenbroeder verkoren hebt, schoon ik u dank en trouw verschuldigd ben, dat ik u, als elk anderen, de Ridderhandschoen zal toewerpen, zoo gij u een woord laat ontvallen, beledigend voor de eer dezer Jonkvrouw.'

'Zoo als gij wilt,' zeide Adelen, wrevelig: 'ik ben met u gegaan om u eene dienst te bewijzen, niet om twist te zoeken. Er heerscht reeds tweedracht genoeg in Friesland.'

'Hoe!' zeide Madzy: 'is nog de haat der partijen niet uitgedoofd, bij de gevaren die ons bedreigen?'

aant.

‘Trekt gij u nog de zaken van Friesland aan?’ zeide Adelen, met een spottenden lagch.

‘Gij behandelt mij onwaardiglijk, Seerp!’ zeide Madzy: ‘misschien moest ik zwijgen en uwe woorden alleen met verachting beantwoorden! maar ik kan niet vergeten, dat uwe ouders mijne weldoeners, dat gij de vriend mijner jeugd waart. Bij de schim uwer zalige moeder! Adelen! ik ben onschuldig, en de Zuiderzee zal eene drooge heide worden, eer ik ophoude, eene echte dochter van Friesland te zijn.’

‘'t Is mogelijk!’ zeide Adelen, de schouders ophalende: ‘welnu! ik wil u dan wel melden, dat de Graaf zoo ik hoor, den tocht naar Friesland uit het hoofd heeft gezet en bij Dordrecht eene vloot laat bouwen om Eduard van Engeland tegen Frankrijk te ondersteunen: dat er nimmer schooner gelegenheid ware, een pleiziertocht in Holland te doen, zoo niet iedereen hier gek was geworden: dat wijders de Verkoopers en Schieringers vuilaartiger zijn dan ooit: dat de monniken van Bloemkamp met den Proost van Pingjum zijn slaags geweest: dat Lidlum en Luidinga-kerke overhoop liggen: dat Wybe Reynalda en Seppe Ribalda elkaêr hebben bevochten en beide gesneuveld zijn: dat Helbada's zoon, Douwe, door Worp Ropta in eene hinderlaag gelokt en vermoord is: dat er geene stins in Oostergoo is, waar geen boom op staat* en dat Utrecht zich liever van daag dan morgen moet overgeven indien het zijne redding van ons verwachten moet.’

‘O mijn ongelukkig vaderland!’ zuchtte Madzy: ‘wat moet er van u worden?’

‘Dat weet ik niet,’ zeide Adelen: ‘ik kan niet alles alleen af. Aylva ligt ziek: vader Syard, die zooveel praats had, is verdwenen: - Ieder denkt slechts om zich zelf: - maar zoo als het nu is zal het niet blijven, of ik werp mijn zwaard in 't meir en word een monnik. - En nu vaartweil’

Dit gezegd hebbende, verwijderde hij zich, sprong op zijn paard en was spoedig buiten het gezicht. Madzy wilde zich nu terstond naar huis begeven; maar Reinout hield haar staande.

‘Uw hart is nog tegen mij ingenomen,’ zeide hij, op een smeekenden toon: ‘maar kunt gij op mij eeuwig vertoornd blijven, wegens eene opwelling van gramschap, welke hare oorzaak en tevens hare verschoning in mijne blakende liefde vond?’

‘God beware mij Ridder!’ zeide Madzy: ‘dat ik u gestreng zoude veroordeelen. Hij zelf heeft u een eeuwig naberouw gespaard, door niet toe te laten dat uw moorddadig opzet den dood van uwen evenmensch ten

* Dit was het teeken, dat de eigenaar een aanval vreesde en waarmede hij zijne vrienden waarschuwde tot ontzet aanterukken.

gevolge had: - wat zeg ik? den dood van uwen boezemvriend, van hem, die u sedert uwe geboorte als een broeder bemind had... en die, ik betuig het u, u geene oorzaak tot zulk eene handelwijze gegeven had.'

'En toont dit juist niet de kracht mijner liefde voor u,' vroeg Reinout, 'dat ik hem, die mij zoo dierbaar was, er aan opofferde?'

'Dit toont alleen dat gij een hartstochtelijk mensch zijt,' zeide Madzy: 'eene liefde, die tot misdaad vervoert, is geenszins de ware liefde, zoo als ik mij die heb voorgesteld.'

'Welnu dan!' zeide Reinout: 'zij maakt voor 't minst die misdaad verschoonlijk. - Maar ik wil het u niet verbloemen: ja! ik heb afschuwelijk gehandeld! Ik wil geloven, dat Deodaat niet zoo schuldig was, als ik dacht: ik heb, meer dan eens, in eenzaamheid, mijnen halsvriend betreurd: - maar nu, nu leeft hij weder, en het is niet langer de hand eens moordenaars, die Reinout van Aylva u aan durft bieden.'

'Ridder!' hernam Madzy: 'ik mag u niet vleien met eene ijdele hoop. Tracht mijne achting, tracht de uwe te herwinnen, en dan zal Madzy Dekama u eeren als den zoon van iemand, wien zij boven elk ander vereert.'

'Wel, in naam van dien braven man bid ik, trek uwe onbarmhartige uitspraak in. Ach! ik vermoed het: mijn vader zelf is tegen mij ingenomen wegens mijne wandaad. Wees gij de engel, de middelaarster, die ons weer te samen brengt en hem met mij verzoent. Hij ziet, hij hoort slechts door uwe oogen: zoo uw bijstand mij faalt, hoe zal ik genade bij hem verwerven? Maar een woord van u, en hij schenkt mij vergeving en liefde: en dan, bedenk hetzelve: gij hebt gehoord in welk licht Adelen uw gedrag heeft durven plaatsen? Is er een beter middel om zijnen, om ieders mond te doen zwijgen, dan om uwe hand te schenken aan hem, die ze niet zoude afbidden indien hij niet van uwe deugd overtuigd ware.'

'Ik weet een beter middel,' zeide Madzy: 'het is van uwe liefde af te slaan, en daardoor te toonen, dat ik den laster niet vreeze. - Wat voorts uwe verzoening met uwen vader betreft, wees gerust, dat Madzy Dekama blozen zoude haren invloed op hem te misbruiken, door zijn hart van u te verwijderen.'

'Ik vertrouw dit,' zeide Reinout: 'oordeel zelve, welke waarde ik aan die betuiging hecht, daar ik mij door u een recht laat ontnemen, dat ik bij elk ander zoude doen gelden, dat namelijk, van mijnen vader in zijne krankheid te verzorgen.'

Hier werd hun gesprek gestoord door Sytske, die, de deur uitkomende, zich tot Reinout wendde en hem te kennen gaf, dat de Olderman verlangde hem te spreken.

'Is het mogelijk!' riep Reinout uit, terwijl een glans van vergenoegen zich over zijn gelaat verspreidde: 'ik zie met blijdschap, dat de toestand

mijns vaders niet zoo erg is, als mij die werd afgeschilderd.'

'God geve,' zeide Madzy: 'dat deze ontmoeting zoo gezegend voor u afloope, als ik dit van harte wensche. Maar zeg mij, Sytske! heeft de Olderman uit zich zelven naar den Ridder gevraagd? - wist hij, dat die zich hier bevond?'

'Wat zal ik zeggen?' zeide Sytske: 'zoo even werd hier vrij heftig gesproken: onze goede Heer ontwaakte er van. Hij gelastte mij te vernemen, wat er gaande was: en daar ik hoorde, dat het gerucht hier vandaan kwam, ging ik even met den neus aan 't venster en zag Seerp Adelen, die als een paauw heen stapte, en den Ridder die met u sprak, en toen zei ik het den Olderman en vroeg of ik de Jonkvrouw roepen zou, gelijk gij mij bevolen hadt te doen, als hij wakker werd. De oude Heer ging recht overeind in 't bed zitten, zoo fiksch gelijk hij nog niet gedaan heeft: "Sytske!" zeide hij: "ga den Ridder verzoeken hier te komen." "Maar", zei ik, "uwe Edelheid weet, wat de arts heeft gezegd." "Ik weet het," zeide de oude Heer; "maar ik begeer hem te spreken en 't zal mij geen nadeel doen." En zoo volgde ik zijn last.'

'O! voldoe dan terstond aan zijn verlangen, Ridder!' zeide Madzy: 'en moge de uitslag van uw onderhoud zijn als gij dien wenscht.'

Een dankbare blik was het antwoord van Reinout, en hij volgde zijne geleidster met eene blijmoedigheid die niet vrij was van ontroering. Weldra bevond hij zich in het vertrek waar Aylva op het ziekbed lag uitgestrekt.

De Olderman richtte zich op toen zij binnentraden: hij zag zwijgend Reinout aan, die zich naast zijne sponde op de knie liet neervallen en de vermagerde hand van Aylva kuste. Deze trok haar zachtjens, zonder ruwheid, terug, verzocht Sytske eene waterkruik naast het hoofdeneind te plaatsen en vervolgens het vertrek te ruimen. Zoodra hij met Reinout alleen was wenkte hij hem, een stoel te nemen en zich te zetten. De jongeling gehoorzaamde zwijgende, in pijnlijke verwachting van hetgeen er volgen zoude.

'Ik heb verlangd mij met u te onderhouden,' zeide Aylva: 'onze laatste ontmoeting heeft mij geschokt, ik wil dit niet ontveinzen: met dit al hebt gij recht om gehoord te worden. Wees zoo goed en verhaal mij thands eens omstandig de gebeurtenissen, waarop gij uw recht grondt van mij vader te noemen.'

Reinout gehoorzaamde. Hij vermeldde de wijze, waarop hij bij Carlo della Scala gekomen was, herhaalde hetgeen Barbanera hem betreffende Bianca had gezegd, en door ons in het achtste Hoofdstuk geboekt is, en gaf vervolgens verslag hoe hij bij dit zonderling toeval, in dezen, zijnen ouden bekende Paolo ontmoet had, aan wien hij de ontdekking der waarheid verschuldigd was.

'Ik herinner mij dien Paolo,' zeide Aylva, nadat Reinout zijn verhaal geëindigd had: 'hij leidde het te Milaan op mijn leven toe, en schoon hij het

vertrouwen van mijne Bianca schijnt genoten te hebben, blijkt het mij thands, dat hij haar zoowel als den dwingeland van Verona gelijktijdig gediend en gelijktijdig bedrogen heeft. Wellicht is hij het geweest, die aan Bianca de valsche tijding van mijn dood deed weten: en ook hieruit kan ik mij de reden verklaren, waarom hij geschroomd heeft mij te Haarlem te komen opzoeken en mij daar reeds het geheim uwer geboorte mede te deelen. Ach! dat hij het gedaan hadde! Ik had hem een bedrog, dat zoovele jaren geleden plaats had, gaarne vergeven; en wellicht had dan de euveldaad geene plaats gehad, die sedert uw naam bezoedeld heeft.'

Reinout zuchtte: 'wijt die euveldaad,' zeide hij, 'aan gekrenkten spijt wegens slecht beloond vertrouwen, aan eene opwelling van onbedachten toorn: aan het ltaliaansche bloed, dat mij door de aderen vloeit... misschien ook aan het Friesche...; want naar ik bemerk, men ziet er hier te lande ook niet veel kwaad in, elkander het staal in 't hart te jagen: - in allen gevalle, Deodaat leeft nog: en gewis, zijn hart heeft mij vergeven. Zoude mijn vader gestrenger over mij oordeelen?'

'Leeft hij nog?' vroeg Aylva, verheugd; 'God zij geprezen! hij was een edel jongeling! en wel waardig,' vervolgde hij met een zucht, 'van uit ridderbloed gesproten te zijn. - Hij was met u opgevoed, niet waar?'

Reinout wendde zich spoedig om, zoodat hij met den rug naar het licht kwam te zitten; want hij voelde dat hij op deze onverwachte vraag bloedrood werd. Hij had met opzet de omstandigheid, dat Deodaat met hem tegelijk aan Carlo della Scala was toevertrouwd geworden, aan Aylva verzwegen: niet zoo zeer omdat bij hem zelven nog eenige twijfel omtrent de echtheid zijner geboorte uit Bianca bestond, als uit vrees, dat de Olderman nog tusschen hem en Deodaat zoude twijfelen, daar toch de bepaling, wie van beide Biancaas zoon ware, alleen van de verklaring van Barbanera-Paolo afhing, die niet tegenwoordig was, en aan wien Aylva bovendien wellicht weinig geloof zoude slaan. - Intusschen was hij dubbel te vrede, van deze omstandigheid geene melding gemaakt te hebben, nu hij uit Aylva's woorden kon afleiden, dat Deodaat hem als zoon meer welkom zoude geweest zijn dan hij. Hij zweeg dan eenige oogenblikken; en antwoordde toen: 'Hij was een braaf en beminnelijk mensch: de speelmakker mijner jeugd... even als ik door den edelen Carlo als zoon aangenomen: wij hebben samen veel lief en leed doorgestaan: - hadden wij niet beide ons oog op Madzy laten vallen, wij waren eeuwig vrienden gebleven.'

'Nu spreekt gij, zoo als ik het gaarne heb,' zeide Aylva: 'en ik ontwaar met vreugde, dat gij hem recht doet, en dat uwe misdaad alleen een gevolg van gramschap was en niet uit een boos gemoed ontsproot. Neen: ik mag niet langer twijfelen. Deze brief is van Biancaas hand! De edele Carlo heeft die zeker herkend - en gezwegen, om haar rampspoedig lot niet te verzwa-

aant.ren! - Deze ring - ik gaf hem aan Bianca bij ons huwlijk. Barbanera heeft dien, zegt gij, van haar ontfangen?'

'Hij heeft haar gezien, voor hij zich naar dit land op reis begaf en hem toen van haar ontfangen om tot bewijs mijner geboorte te strekken.' (dit had Barbanera aan Reinout in de herberg te Plaswijk verhaald.)

'Zij zoude dan nog leven!' riep Aylva in vervoering uit: 'leven... maar in de slavernij van dien afschuwelijken dwingeland! - O God! zoo ik naar mijne herstelling zoude wenschen, het ware om haar uit haren boei te verlossen! - Maar kom!' zeide hij, na eenige oogenblikken zwijgens: 'ik ben vermoeid; maar wat geschieden moet, dient niet langer te worden uitgesteld. Roep Feiko binnen.'

De dienaar verscheen, en ontfing last, om Madzy, den pachter, en Aylvaas huiskapellaan te ontbieden. Zoodra deze binnen waren, gaf hij laatstgemelden bevel, eene verklaring op te maken; waarbij hij Sjoerd van Aylva Reinout als zijnen wettigen zoon en erfgenaam erkende. Dit stuk, opgesteld zijnde, werd door aller onderteekening, voor zooverre zij schrijven konden, en door de overigen met hun kenmerk bekrachtigd.

'En nu, mijn zoon!' zeide Aylva: 'kniel neder en ontfang den vaderlijken zegen.'

Reinout viel op beide knieën voor het bed; maar eene kille huivering rilde hem door de leden, toen Aylva hem de handen op het hoofd leide en den vaderlijken zegen over hem uitsprak. Hij wist niet, waaraan hij het gevoel moest toeschrijven dat hem drukte; maar de aandoening welke hem overstelpte was gelijk aan die, welke, volgens zijne gedachten, Jacob moest gekweld hebben toen hij den zegen aan zijnen broeder ontstal. Hij rees op en omhelsde Aylva; maar hij bleef koel bij die omhelzing: hij droeg den Olderman eerbied toe; maar hij ondervond die warme, kinderlijke liefde niet, welke hij zich verbeeldde dat in het hart eens zoons jegens zijnen vader wonen moest. Hij trad een stap achterwaart en toen de huispriester hem met deftigheid, Feiko met belangstelling, de pachter met onderdanigheid en Madzy op een recht welmeenenden toon gelukwenschten, gevoelde hij zich bijna ongelukkig.

'En nu, mijn zoon!' zeide Aylva, 'nu heb ik rust nodig. Neem den Heer kapellaan en deze verklaring mede, reis mijne goederen rond en bezoek mijn gezin. Het is voegzaam en nuttig dat gij een en ander leert kennen. Uwe bekwaamheid en kennis in krijgszaken is mij bekend. Gij zijt nu een Fries, en het betaamt u, het vaderland te dienen. Gij kunt in de tegenwoordige omstandigheden van nut wezen. Beschik over al het mijne naar uw goeddunken, voor zooveel gij oordeelt, dat zulks voor Friesland heilzaam kan zijn.'

'Ik hoop mij uw vertrouwen niet onwaardig te maken,' was alles wat

Reinout kon uitbrengen: en een kort afscheid nemende, verliet hij de ziekekamer en weldra de stins, vergezeld van den huispriester.

‘Welnu Ridder!’ vroeg hem aan den ingang Daamken, die na den landdag in zijne dienst getreden was en zijn ezel tegen een paard, zijn zotskolf tegen een zwaard en zijn narrenpak tegen het gewaad eens speermans verruild had: ‘hoe is uw wederwaren geweest?’

‘Ik ben voor goed erkend als erfzoon van Aylva,’ antwoordde Reinout, terwijl hij met een bedrukt gelaat te paard steeg.

‘Als erfzoon van Aylva,’ dacht Daamken: ‘en hij kijkt zoo sip als een hoen dat op 't sterven ligt! Men zou waarlijk zeggen, dat het hem leed deed. - Bij Sint Julfus! Indien mij zulk een geluk overkwam, ik zoude waarlijk in staat zijn van blijdschap den dood van mijn goeden vriend Cezar te vergeten.’

[aant.] Negen en twintigste hoofdstuk

Que diable allait-il faire dans cette galère.

Molière, *Les fourberies de Scapin*

Eenige dagen waren er verloopen sedert het tooneel, dat wij in ons vorige hoofdstuk vermeld hebben, toen in den vroegen morgen een vaartuig dat het wapen van Amsterdam (zijnde eenig gewapend volk in een scheepje) aan de mast voerde, en oogenschijnlijk eene lading bier in had, zich in 't gezicht der zuiderhaven van Staveren vertoonde. De nacht was koel geweest; maar nu was de lucht spakerig en als met een gaas bedekt; terwijl de zon, die rood als bloed door dien nevel scheen, een heeten dag voorspelde. De wind, welke gedurende den nacht frisch uit den zuidwesten gewaaid had, was met den dag uitgeschoten en belette het vaartuig zijnen weg te vervolgen met dien spoed, welken de omstandigheden schenen te vorderen. De schipper stond zelf aan het roer; en zijn oog, dat onafgebroken op de lucht gevestigd was, scheen met verlangen uittezien naar de geringste verandering in de streek die de wind hield, om daarvan terstond een voordeelig gebruik te maken; terwijl de vijf matrozen, welke de manschap uitmaakten, aan den voorsteven bijeen zaten in eene wel ledige houding, maar die slechts een woord verwachtte om in eene werkzame te veranderen. Naast den schipper zat iemand, in den bloei zijner jaren, op een blaauwen mantel neder, met witte lieren bezaaid. Zijn gewaad was echter dat van een koopman: zijn oog gaf onrust en ongeduld te kennen en scheen bestendig den schipper te ondervragen, die echter te voorzichtig was om dien zwijgenden blik te willen begrijpen. Eindelijk kon de jongeling zich niet langer bedwingen, en het hoofd oprichtende, dat tot nog toe op de vlakke hand geleund had, ving hij met de volgende woorden het onderhoud aan:

‘Hoe jammer, dat de wind niet uit denzelfden hoek is blijven waaien: wij waren anders met het aanbreken van den dag al binnen de haven geweest.’

‘Gij hebt gelijk,’ zeide de schipper; ‘maar tegen de elementen valt niets te doen.’

‘Intusschen,’ zeide de koopman: ‘zoo wij niet gisteren avond, door

aant. wiens schuld weet ik niet, op die zandbank waren vastgeraakt, hetgeen ons zeker drie uren heeft opgehouden, zouden wij reeds lang binnen zijn.'

'Door wiens schuld! - Door de schuld van die hagelsche Friezen! van die ongelukskinderen, die de bakens verzet hebben om ons een schipbreuk te bezorgen: gij kunt overtuigd zijn, dat zij al sints lang voor een overval vreezen, en er op uit zijn geweest om den overtocht moeilijk te maken.'

'Ik geloof met u,' zeide de koopman, 'dat zij op hunne hoede zijn en daarom had ik gisteren morgen reeds willen gaan om bij nacht in Staveren te kunnen komen en het slot te bemannen, eer iemand de lucht van ons voornemen kreeg. Maar dat satansche volk kwam zoo laat aan: - Houdt u toch stil daar beneden,' zeide hij, opstaande en op den bodem stampende: 'en schept moed! wij zullen wel in de haven zijn binnen een half...' (hier zag hij den schipper aan, die het hoofd schudde:) 'binnen een uur...' (de schipper trok het gezicht tot een scheven lagch en wendde het hoof om.) 'Boudewijn! houd toch stilte! wat ik u bidden mag.'

'Wij zijn zoo stil als wij kunnen, Heer Ridder!' riep eene stem van beneden; 'maar die arme kaerels zijn ziek als honden en het vaartuig stoot als een kreupele hit.'

'Geen nood,' zeide de schipper: 'dat zal niet lang duren: wij komen zoo in slecht water: en dan krijgen wij een oppertje.'

'Ja! mij dunkt wij moeten er haast zijn,' zeide de koopman, of liever de Ridder: 'ik begin de huizen al te onderscheiden.'

Maar dit vooruitzicht was ijdel; want na weinige oogenblikken liet de schipper het vaartuig wenden en de wal verwijderde zich weer.

'Eilieve!' zeide de Ridder: 'waar gaan wij nu weer heen?'

'Thands zal het lukken,' zeide de schipper: 'wij zijn boven den wind en krijgen zoo dadelijk hoog water. Met een paar gangetjens zijn wij er!'

De Ridder nam geduld, en de armen over de borst kruisende, sloeg hij een aandachtig oog op de Friesche kust. Recht voor hem uit verhief zich de hooge heuvel uit zee, welke nog heden, ofschoon door het golfgeweld dagelijks afnemende, haren naam van het Roode Klif bewaard heeft. Tegen de helling en aan den voet dier hoogte graasde eene talrijke kudde schapen, welke al meer en meer naar de kruin terugweek, naarmate de vloed kwam opzetten. Ten noorden van het Klif en aan het einde van eene zomerkade, bestemd om de invretende zeegolven te keeren, strekte zich eene groene smalle landstrook uit, aan wier uiterste einde zich het klooster van Sint Odulf met deszelfs hoogen toren en vergulden koepel in al zijn luister verhief: en eindelijk, nog meer noordwaarts en aan den hoek van Friesland, deed zich het trotsche Staveren op, met zijne schitterende daken en ruime kerkgebouwen, met zijne dubbele haven, en zijne ver vooruitstekende kaaien, waarmede het de zee te omarmen scheen. Het gelaat des jongelings werd

aant. somberder nog dan het geweest was en een vloed van gewaarwordingen overstelpte hem.

‘Daar is die kust dan,’ dacht hij: ‘die kust, welke ik zoo gaarne als vriend betreden had! Daar leeft zij, voor wie ik met wellust al mijn bloed zoude offeren, en wier landgenoten ik thands bestrijden ga! - Zal ik haar nog zien? - Ach! zoo zij te Haarlem en te Utrecht mijne hand versmaadde, hoeveel te meer zal zij dit hier doen nu ik als vijand kom!’

Terwijl Deodaat, wien mijne lezers aan deze uitboezeming herkend zullen hebben, aldus stond te peinzen, kwam de jongste der matrozen, een naauw volwassen knaap, hem op zijde.

‘Onze onderneming begint onder slechte voorteekens, Heer Ridder!’ zeide deze.

‘Dat doet zij Zweder! maar een goed krijgsman mag nimmer den moed opgeven.’

‘Ook geef ik den moed niet op, Heer Ridder! en heb voor mij zelven geene zorg. Zoo gij sneuvelt in dezen tocht, 't geen God verhoede! dan sneuvel ik met u, en dan is Zweder van Naaldwijk toch met eere gevallen. Maar ik ben bezorgd voor de vloot van den Graaf, die zeker reeds moet uitgezeild zijn. De matrozen zeggen, dat er weer storm zal komen; waar zij het aan zien, weet ik niet; maar zij dienen er verstand van te hebben.’

‘Wij willen hopen, dat des Graven stuurlieden het ook zullen zien, en de vloot niet nodeloos aan gevaar blootstellen. Met dat al, er schijnt een vloek op deze onderneming te liggen.’

‘Ja! Ja,’ zeide Zweder: ‘die voorspelling van Graaf Reinout en van de kokeler is menigeen voor den geest gekomen in deze laatste dagen! en, zoo ik hoore, heeft de Heer van Beaumont den Graaf nog gebeden den tocht niet aan te vangen, zonder tevens eenige benden te land te zenden.’

‘Welnu! dat zal immers geschieden,’ zeide Deodaat: ‘de Bisschop heeft bevel gezonden aan zijne vazallen in Drenthe en in het Oversticht, om gewapenderhand in Friesland te vallen.’

‘De Bisschop is een loze vos,’ hernam Zweder, met een glimlagch: ‘hij wil ook zijn aandeel in den buit niet missen; - maar ik ben overtuigd, dat zoo de vloot eens niet landde, ('t geen God verhoede) de heldendaden van 's Bisschops leger zich zouden bepalen tot het plukken van heidebloempjens op de vlakten van Drenthe om er kransjens van te vlechten; - maar zie eens Heer Ridder! Daar naderen wij den wal weêr. Is dat nu Staveren? - Eilieve! - mij dunkt daar staan menschen op de kaai.’

‘Dat doen er net,’ zeide de schipper: ‘en dat voorspelt ons weinig goeds. Al die vrome lui staan daar ook niet bloot om naar den wind uit te zien. Ik zou zeer bedrogen zijn, indien die Workummer visscher, die ons gisteren, toen wij op de bank zaten, kwam vragen of hij het anker op mocht zoeken,

aant. dat wij gekapt hadden, indien die Workummerman, zeg ik, ons niet vooruit ware. - Ja bij mijn ziel! daar ligt zijne schuit al in de haven! - De kans is verkeken Ridder! - en wij zullen wel doen den steven te wenden.'

'Dat niet,' zeide Deodaat: 'althands niet, voordat mij de onmogelijkheid blijkt, van mijn last te volbrengen. Maak slechts haast. Want elk oogenblik vermeerdert de noodzakelijkheid om spoedig aan wal te zijn.'

'Ook goed!' zeide de schipper: 'nog een paar gangetjens en wij zijn er.'

In weerwil van den haast dien hij predikte, was Deodaat niet te onvrede dat het vaartuig nog die twee gangetjens te doen had, vermits hem zulks den tijd gaf van nogmaals bedaard na te denken, welke handelwijze hij volgen moest. Des Graven last was geweest, dat hij binnen Staveren, alwaar vele burgers nog Hollandschgezind waren, op eene bedekte wijze eenig volk ontschepen zoude, het kasteel bemannen en de stad in bedwang houden, ten einde alzoo de Graaf dadelijk bij zijne landing een vast punt zoude hebben, vanwaar hij zijne krijgsbewegingen kon besturen. Deze taak van Deodaat was hachelijk en de uitslag onzeker, daar men in Holland niet juist met den stand der zaken bekend was, en niet wist of men op de goede gezindheid der burgerij van Staveren kon blijven vertrouwen, welke daar te boven door de overmacht der overige Friezen of door een oploop van het gepeupel konde machteloos gemaakt worden. Deodaat had daarom de noodzakelijkheid ingezien van bij verrassing te handelen en zijne krijgsknechten onder den valschen bodem verborgen van een schip, dat van boven met biervaten geladen was. Zijn plan was, dit volk bij nacht te ontschepen en daarmede naar het kasteel te trekken; hetwelk (althands zoo luidden de laatste berichten door Claes Gerritz gezonden) geene Friesche bezetting had; maar door twee of drie lieden bewaakt werd, op wier trouw aan den Graaf men kon afgaan. Door vertraging bij inscheping en door tegenspoed op reis was er nu een dag verloren gegaan en was het noodzakelijk geworden, de onderneming tot de volgende nacht te verschuiven. Intusschen gaf de groote menigte menschen, op de kaai verzameld, geene geringe bezorgheid aan Deodaat, of niet zijn plan verraden en reeds te Staveren bekend ware: en hij oordeelde het raadzaam zich hiervan te verzekeren ten einde de zijnen niet nutteloos ter slachtbank te brengen. Het besluit, dat hij ten gevolge dier overdenkingen nam, was dan ook datgene, hetwelk hem de menschelijkheid en de voorzichtigheid voorschreven, hoewel het voor hemzelven het meeste gevaar inhad.

'Boudewijn!' riep hij: 'kom boven, maar leg eerst uw harnas af! En gij Zweder! hoor mij.'

Beide schilknapen waren spoedig bij hem.

'Mijn voornemen,' zeide hij, 'is alleen en onverwijld de stad in te gaan, om kondschap te nemen hoe de zaken staan: het schip op stroom latende liggen. Binnen drie uren kom ik weder bij u: immers zoo ik alles bevind,

aant. gelijk wij wenschen. Kom ik niet terug, dan is het een teeken, dat mijn leven of mijne vrijheid bedreigd worden: gij wendt in dat geval den steven en boodschapt den Graaf mijn wedervaren.'

De twee schildknapen zagen elkaêr met onrustige blikken aan.

'Welnu!' zeide Deodaat: 'hoe kijkt gij zoo zwart? wat hapert er aan?'

'Ridder!' zeide Boudewijn: 'bij God, ik laat u niet alleen gaan: - gij zoudt omkomen in dat vervloekte nest! laat ons liever, of al te samen terug keeren, of terstond met het volk aan wal springen en naar het kasteel trekken, eer die Friesche lomperts den tijd hebben van te bespeuren wat wij in ons schild voeren.'

'Zie eens!' zeide Deodaat, naar de stad wijzende: 'ziet gij daar eenig blijk van een vriendschappelijk onthaal?'

De afstand, waarop zij zich nu bevonden, liet hen toe, dadelijk te bespeuren, dat niet slechts de volksmenigte op de kaai en de hoofden was aangegroeid; maar ook zag men, achter de aldaar verzamelden, ruiters heen en weer draven en hier en daar een helm en eene speer in 't zonlicht flikkeren.

'Mij dunkt, gij weet reeds genoeg,' zeide de schipper tot Deodaat, 'en behoeft niet aan wal te gaan om verzekerd te zijn, dat men u daar eene slechte welkomst voorbereidt. Gij zijt een wakker Ridder en ik maar een slechte pekbroek; maar neem den raad aan van een oud man en keer, zonder van boord te gaan, met ons terug. Ik ken die Friezen van ouds: zij zijn niet mak als zij beginnen, en hoe best ik altijd met hen overweg gekend heb, ik viel ongaarne in hunne handen.'

'Uw raad is welgemeend; schipper!' zeide Deodaat: 'maar het komt hier op plichtvervulling aan en geen denkbeeld van gevaar kan mij daarvan afschrikken. Door nu terug te keeren, zouden wij de Friezen, zoo zij kwaad vermoeden hebben, daarin versterken en des te meer op hunne hoede doen wezen. Indien wij daarentegen nu stil op stroom blijven liggen, is wellicht tegen den avond die volkshoop uit elkaêr en heeft niemand erg in ons. Daarom ook wil ik aan wal gaan; dan zal de achterdocht van zelfs wijken.'

'Neem mij dan in Gods naam mede, Heer Ridder?' merkte Boudewijn aan: 'gij zoudt in ongelegenheid kunnen komen, en...'

'Neen vriend!' zeide Deodaat: 'gij keert weer naar beneden. In u zoude elk den krijgsman ontdekken. Ook is uw post bij 't volk dat gij aan moet voeren.'

'Maar ik mag toch meêgaan!' riep Zweder, hem met gevouwen handen naderende: 'ik zie er immers volkomen als een scheepsjongen uit: in mij zal niemand erg hebben: en ik zal ongemerkt wellicht nog meer kunnen vernemen dan uwe Edelheid.'

'Knaap!' zeide Deodaat, getroffen; 'ik mag het voor uwe ouders niet verantwoorden.'

aant.

‘Gij hebt aan mijne ouders beloofd, mij tot een braaf Ridder te maken zoo als gij,’ zeide Zweder: ‘en dus, het eenigste dat gij niet verantwoorden kunt, is mij te beletten de gevaren te deelen waarin de Ridderplicht u noodzaakt u te begeven.’

‘Zal ik het anker laten vallen, Ridder?’ vroeg de schipper: ‘wij hebben hier een goede legplaats.’

‘Doe het,’ zeide Deodaat, terwijl hij Zweder, die hem biddende en smekende bij het kleed hield, van zich afweerde: ‘en sein om een boot.’

Een en ander geschiedde: en terstond zag men eene groote beweging aan wal: in weinige oogenblikken waren niet eene, maar een twintigtal booten bemand, welke met alle haast en als om strijd naar het Hollandsche vaartuig toeroeiden; terwijl al de schepen en schuiten in de haven zich met toeschouwers vervulden, waarvan sommigen tot in de toppen der masten klommen om te ontdekken of zij ook iets in het scheepshol van den bierhaalder konden ontdekken.

‘Zie eens! hoe beleefd zijn de Friezen geworden!’ zeide Deodaat: ‘wij vragen slechts eene boot, en er komen er wel twintig. Past maar op, mijn maats! dat er geen ongenodigde gast aan boord kome.’

‘Wij zullen den eersten, die het waagt, met den tandestoker op zijn kop komen, dat hij het klimmen verleert,’ zeide de schipper.

‘Alles wel! alles wel!’ klonk het weldra van alle kanten van het schip, dat nu van bootjens omringd was.

‘Waarom komt gij niet aan 't hoofd liggen met uwe tjalk?’ riepen ettelijke stemmen.

‘Ik moet met de eb naar Makkum,’ riep de schipper.

‘Dat kunt gij wel uit uw hoofd zetten,’ riep men van beneden: ‘wij krijgen zwaar weer binnen 't uur en dan zult gij blij zijn hier in de haven te liggen.’

Intusschen deden verscheidene bootslieden moeite om het vaartuig te beklimmen.

‘Handen af!’ riep de schipper, een eind hout opheffende: ‘handen af! wat beduidt dit? die koopman kan toch niet met u allen te gelijk meêgaan. Bij Sinter Klaas! die een hand aan 't schip slaat sla ik de hersens tot gruis. Gij allen kent Kryn Jansz en gij weet dat hij woord houdt.’

‘Deze is er het eerst geweest,’ zeide Deodaat, op eene boot wijzende die aan stuurboord lag: ‘wij zullen de keus op haar bepalen.’

Maar op hetzelfde oogenblik werd hij met geweld bij den arm gevat en naar bakboordzij getrokken door eenen Fries, die, terwijl de schipper en zijn maats het schip aan weerszijden tegen alle aanranding beschermden, tegen de roerpen was aan boord geklommen.

Deodaat sloeg de hand aan zijn dolk en wendde zich om, met oogmerk

om deze onheusche handelwijze te keer te gaan; maar hij liet af en beschouwde aandachtig het gelaat van den Fries, dat hem niet onbekend voorkwam.

‘Indien gij wijs wilt zijn, blijf dan aan boord en wend dadelijk den steven,’ fluisterde hem de Fries met drift in het oor.

‘Ik moet aan wal zijn,’ zeide Deodaat: ‘maar wie zijt gij, die mij zoo ongevraagd raad komt geven?’

‘Kent gij Feiko niet meer?’ hernam de Fries: ‘gij hebt mij eens het leven gered en ik wil het u op mijne beurt doen.’

‘Welnu!’ zeide Deodaat: ‘ik dank u! en ik zal met uwe boot aan wal gaan.’

‘In Gods naam dan!’ zeide Feiko: ‘maar laat niet blijken dat gij mij kent. Hei, ho! Rienk Westra! waar is de boot? De koopman gaat met ons meê.’

De boot van Rienk Westra was spoedig naast het vaartuig, tot grooten spijt van al de overige varensgasten.

‘Vaarwel schipper!’ zeide Deodaat: ‘gij onthoudt onze afspraak. Kom! wij moeten voort.’

‘God zegene u!’ zeide Kryn Jansz, hem de hand drukkende: ‘en brenge u behouden in de haven uwer hoop.’

Deodaat steeg af: maar naauwelijks was hij in de boot, of hij ontdekte tot zijn leedwezen, dat Zweder, die zich aan een touw had laten afglijden, er reeds zat, met eene riem in de eene en eene aarden pot in de andere hand.

‘Gaat gij toch mede?’ vroeg hij, zijn ongenoegen onder deze onverschillige vraag verbergende.

‘De schipper heeft melk nodig,’ zeide Zweder: ‘en ik ga die te Staveren halen.’

De boot verwijderde zich met snelheid, gevolgd door de andere varensgasten, die haar ettelijke vloeken nazonden.

‘Wat vertoont men heden te Staveren?’ vroeg Deodaat; als begreep hij de reden van dien volksoploop niet: ‘is er een mysteriespel of eene processie te wachten, dat alle man dus op de been is?’

‘'t Is marktdag,’ antwoordde Rienk Westra.

‘En komt men hier meer gewapend te markt?’ vervolgde Deodaat, op eenige krijgslieden wijzende, die hij in 't verschiet zag.

‘Somtijds!’ hernam de Fries met een honenden lagch: ‘wanneer men menschenkoppen te koop vent.’

‘Zoo! nu begrijp ik u,’ zeide Deodaat: ‘er wordt dan heden recht gedaan.’

De bootsman zag hem met een schamperen lagch aan, en met verdubbelde kracht voortroeiende, neuriede hij het volgende referein van een oud Friesch deuntje:

aant.

‘Onedelen en dorpers hangt men op.
Maar de edelen vreezen den strop,
Zij varen liefst zonder kop
Ter helle! ter helle! ter helle!’

Eene onwillekeurige huivering voer door de aderen van Deodaat, en Zweder werd bleek. Gaarne had deze laatste, welke bijna overtuigd was, dat zij den dood tegengingen, den Ridder willen beduiden nog terug te keeren; maar deze, begrijpende dat alle poging daartoe vruchteloos zijn zoude, vermits zij van barken waren ingesloten, wenkte hem te zwijgen. ‘Er zijn ook gewapende lieden aan wal,’ dacht hij; ‘en bij gevolg menschen, die eergevoel in 't lijf hebben. Zoo wij alleen met een blind gepeupel te doen hadden, ware ik niet gegaan: maar al wie een degen draagt zal mij niet laten vermoorden.’

Zij waren nu aan het hoofd gekomen, waar de verzamelde menigte hen wachtte. Waar Deodaat het oog wendde, op elk gelaat las hij onbeschaamde nieuwsgierigheid en kwalijk verborgen haat; maar bij de menigte heerschte die doodelijke stilte, welke niet zelden, bij volksopschuddingen gelijk in de natuur, de voorbode is van den geweldigsten storm. In een oogenblik was Feiko tegen de dwarshouten opgeklommen en bood hij de hand aan Deodaat om hem te volgen. Het was echter geene gemakkelijke zaak daar boven te komen; want de toevloeiende volkshoop drong zich onder een dof gemurmel van: ‘daar is hij!’ zoo sterk om Feiko heen, dat deze naauwelijks gelegenheid had den voet aan wal te blijven houden.

‘Plaats wat! plaats wat! leegloopers!’ riep hij, bij zijn best, de omstanders rechts en links achteruitstotende: ‘zoo gij ons bekijken wilt, geeft ons dan ten minsten de gelegenheid van voet aan wal te zetten: denkt gij dat men hier komt om uw lelijke bakkessen te zien? - met u hebben wij niets te maken!’

‘Misschien wij met u lieden,’ bromde een uit den hoop tusschen de tanden.

‘Kunt gij mij den weg wijzen naar meester Claes Gerritz, den Ambtman?’ vroeg Deodaat aan Feiko, toen hij eindelijk met Zweder boven op het hoofd gekomen was; waar zij naauwelijks genoeg ruimte vonden om op de beenen te staan.

‘Hoort! hij wil naar den Ambtman! - hij mag hem gezelschap houden! - daar zal hij net op zijn plaats wezen!’ mompelde het volk, terwijl het honende blikken op den Ridder wierp.

Deodaat zweeg en vergenoegde zich met kalm om zich heen te zien, terwijl hij Feiko volgde, die hem niet zonder moeite en kracht van ellebogen een weg baande door den volkshoop, die zich slechts opende om zich dadelijk weêr achter hen te sluiten. Wat Zweder betrof, deze liep achter zijn

aant. meester, in de meest achtelooze houding mogelijk, slechts nu en dan vloekende tegen de omstanders, die hem tegen 't lijf drongen.

‘Voorzichtig wat, lomperts!’ zeide hij: ‘gij zult mijn pot breken.’

‘Als men u den hals maar niet breekt, mijn boutje!’ snaauwde een afzichtelijk vrouwmensch hem toe (want het betere deel van het menschelijk geslacht had mede niet weinig vertegenwoordigsters onder die menigte): ‘hoor mij dien kwaden guit eens aan.’

‘'t Zou toch jammer wezen, Makke!’ zeide eene andere vrouw: ‘'t is een aardig borstje en het ware zonde, dat hij aan een staak hing.’

Onze Ridder was nu de hoofdstraat ingetreden van die toenmaals zoo welvarende en thands zoo geheel vervallen stad. Wel had het tijdperk van haren hoogsten bloei opgehouden te bestaan, en begon haar handel door de mededinging der Hollandsche steden eenigzins te verminderen; maar nog was haar later verzande haven in goeden staat en drok bezocht: - en de inwoners genoten juist dat tijdperk van welvaart, zoo dodelijk voor een volk of stad, waarin men op vroegere winsten teert, en aan weelde gewoon, de nodige inspanning laat varen om te zorgen dat de vroegere bloei door geene latere armoede vervangen worde. Cierlijke huizen vertoonden zich aan weêrszijden: de stoepen waren wel niet met goud beslagen, gelijk een kronijkschrijver verhaalt, die waarschijnlijk verkeerdelijk *stoepen* voor *stoopen* (of drinkkannen) las; maar alles ademde toch die weelde, pracht en overdaad, welke aan de inwoners den naam van: *de verwende kinderen van Staveren* had doen geven. Wat echter thands aan de stad een minder vrolijk aanzien gaf, was dat in de huizen der aanzienlijkste, meest Hollandschgezinde bewoners, de blinden gesloten waren: alleen zag men zich hier en daar een angstig gelaat vertoonen, dat om een deurpost of over een luik heenkeek en na een blik van medelijden op Deodaat geslagen te hebben, terstond weder verdween.

De gemeente begon onder 't voortgaan luidruchtiger te worden. Hier en daar werden vervloekingen gehoord tegen de Hollanders en tegen den Graaf: Rienk Westra, de varensgast, begon zijn deuntje weder aan te heffen, en het referein werd door honderden herhaald. Dit lied werd door een ander gevolgd, waarvan het slot was, dat de vogel in den knip zat: en voorts door meerderen, allen weinig geschikt om de gerustheid van Deodaat te vergrooten.

‘Eene *wapeldjepinga*!’ riepen nu sommigen uit den hoop: ‘Eilieve! koopman, laat ons eens hooren welk een landsman gij zijt: zeg mij eens na: *read hird reekt rierrene lyre*; zonder haperen, hoort gij.’*

* De Friezen waren gewoon, aan die gevangenen, welke zij voor vreemdelingen aanzagen, deze en soortgelijke spreekwijzen te doen opzeggen. Die dit zonder haperen doen kon, werd voor inboorling gehouden; maar de anderen zonder genade verdronken. Dit heette men *wapeldjepinga* (waterdooping).

Het bloed des Ridders kookte hem in de aderen, en hij had er veel voor gegeven om op zijn ros te zitten en dat gepeupel voor zich heen te doen wegstuiven. Hij besefte echter dat zijn lot, en misschien ook dat van de manschappen die hij aan boord had gelaten er van afhing dat hij koelbloedig bleef, en hij wist zich ook bedaard te houden, tot zoolang de Workummer visscher, die zijne komst, naar hij vermoedde, verklikt had, hem op zijde kwam

'Ja hij is het wel,' zeide hij, na hem met een zwenk te hebben gadegeslagen: 'het is de man, die ons verrassen woû; maar hij is zelf verrast. Maatje! maatje! gij zit in den knip: en het is jammer voor u, dat gij die koopmanspij hebt aangeschoten; want hadt gij een ridderharnas aangehadt, gij hadt nog met eer kunnen onthoofd worden; maar nu is het hangen, vriendje!'

'Ga uwen weg, vriend!' zeide Deodaat: 'ik versta u niet.'

'Zie mij dat wittebroodskindje eens aan!' hernam de visscher: 'hij zou mij niet verstaan!'

''t Staat u zeker schoon,' zeide Deodaat, hem met een toornigen blik aanziende, 'dus op een wapenloozen man te vloeken, die hier voor zaken komt.'

'Een wapen kon men u wel verschaffen,' zeide de visscher, en haalde tevens een breed mes uit, hetwelk hij den Ridder voor den neus hield.

'Pas op,' zeide Deodaat: 'gij zoudt u kunnen bezeeren. Ga uw roes uitslapen en laat mij met vrede.'

'Mijn roes! Donderskind! denkt gij dat ik bezopen ben?' duwde hem de schipper toe: en zijn arm verhief zich op nieuw in eene dreigende houding, toen Zweder, zijnen meester in gevaar achtende, zijne melkpot aan stukken sloeg op het hoofd van den Workummer, die bedwelmd ter aarde stortte.

Deodaat keek eenigzins wrevelig om en zag Zweder met een ontevredenen en droefgeestigen blik aan. Maar de val van den schipper was het teeken der uitbarsting van de volkswoede. Honderd messen waren in een oogwenk uit de schede en even veel dreigende handen verhieven zich.

'Zoo zij mijn leven begeeren, zullen zij het echter niet goedkoop hebben,' zeide Deodaat en trok zijn dolk.

'Laat af,' zeide Feiko, hem weerhoudende: 'wat zoudt gij tegen zoovelen? - Zijt gij dwaas makkers!' vervolgde hij met luider stemme: 'wilt gij u van het genoegen berooven van dezen liefhebber aan een peereboom te zien hangen?'

Deze toespraak werd met een luid gelagch door de naastbijstaanden

aant. opgenomen; maar die verder af waren en Feikoos woorden niet verstaan hadden, begonnen met steenen te werpen. Op dit oogenblik kwam een monnik, die het gewaad van Sint Odulf droeg, door eene zijstraat aan. Nooit was er iets magerder gezien, dan die vrome man, die volkomen een wandelend geraamte scheen: alleen in zijne oogen blonk nog het levendige vuur van betere dagen. Zoodra Feiko dezen zag, snelde hij naar hem toe:

‘Help toch, vrome Heer!’ beet hij hem zachtjens in 't oor: ‘men wil Ridder Deodaat vermoorden, aan wien wij zoovele verplichtingen hebben.’

De monnik naderde terstond, met verbaasdheid en belangstelling op het gelaat: ‘wat doet gij, mannen broeders!’ riep hij: ‘schaamt gij u niet, allen gezamenlijk eenen weerloozen op 't lijf te vallen?’

‘Te water met hem! Hij is een Hollander! wat let ons die verbruste monnik?’ riepen verscheidene stemmen. - ‘Neen! neen!’ schreeuwden anderen: ‘het is vader Syard! - welkom weêr te Staveren, vader Syard! - vader Syard heeft het verraad aan de Grietlui ontdekt! zij hebben u slecht te eten gegeven, vader! - Hoezee! Leve vader Syard.’

Er ontstond eene weifeling onder de menigte. Rienk Westra trad toe:

‘Indien gij het verraad ontdekt hebt,’ zeide hij tot den monnik, die werkelijk niemand anders dan onze vermiste kloosterling was, ‘zoo zult gij dezen man niet gespaard willen hebben: hij komt uit het schip: hij is de hoofdaanlegger, de bevelhebber der bende.’

‘Gij bedriegt u,’ zeide de monnik: ‘deze is niet de man waar gij hem voor houdt. Hij is een Fries en zal hier niet komen om zijn land ten val te brengen.’

‘Een Fries!’ riep Westra, verbaasd terugtredende: ‘hij!’

‘Monnik!’ zeide Deodaat zachtjens: ‘bezwaar u met geen logen om mijnentwil. Ik ben...’

‘Zwijg!’ zeide vader Syard: ‘ik ken u beter dan gij uzelven kent: of,’ vervolgde hij, den Ridder scherp aanziende: ‘weet gij, wie uw vader was?’

Deodaat zweeg, en zag den monnik in stomme verbazing aan; want hij begreep niet welk belang die man in hem konde stellen, daar hij hem nimmer dan eens in de hut bij Elske ontmoet had.

‘In waarheid!’ zeide Feiko, die nu ook Deodaat meer aandachtig beschouwde, en begreep naderen klem te moeten bijzetten aan hetgeen de monnik gezegd had; hoewel hij zelf niet wist of het waarheid ware dan wel een vrome leugen: ‘ziet hij er niet van top tot teenen uit als een Fries. Kijkt hem maar eens recht aan; bij mijn zolen! - 't is volkomen de neus..., de oogen..., demond van... Ja waarachtig: - hij lijkt immers sprekend op mijn Heer van Aylva, en dien moet ik toch kennen, daar ik zijn dienaar ben. Een Fries is hij, dat zweer ik u, mannen!’

Op dit oogenblik rukte er eene bende gewapend volk op, uit dezelfde

straat, waaruit de monnik zoo juist van pas gekomen was. Ondanks den benarden toestand, waarin hij zich bevond, kon Deodaat niet nalaten te glimlagchen, toen hij die troep in oogenschouw nam; zoo om hare vreemde marschorde als om de zonderlinge wijze waarop zij gewapend was, elk naar zijne verkiezing, deze met een bijl, die met eene spade, een derde met een houweel; kortom, er schenen er geen twee te zijn die dezelfde wapenen droegen.

'Hopman!' zeide vader Syard, zoodra hij den aanvoerder der bende in 't oog kreeg: 'gij neemt dezen koopman onder uwe bescherming, eer hij door het volk mishandeld worde. Gij kent mij, en gij weet, dat ik niet alzoo zoude spreken, indien ik geen gewichtigen grond voor mijn zeggen had.'

'Met uw verlof,' zeide de Hopman: 'ik moet naar de haven, om dat vaartuig te beknippen, hetwelk zoo vriendelijk is geweest ons te komen bezoeken met meer waar aan boord dan nodig was.'

'Dat heeft den tijd,' zeide de monnik: 'volg nu slechts mijn last: of 't zoude u kunnen rouwen. Gij weet, wie den aanslag ontdekt heeft.'

De Hopman haalde de schouders op; maar gehoorzaamde: en, Deodaat met den monnik en Feiko tusschen zijne gewapenden innemende, liet hij deze rechts om keert maken. Zweder, op wien niemand in de verwarring van het oogenblik acht had geslagen, mengde zich onder het volk, en volgde de bende, zijnen Heer zoo min mogelijk uit het oog verliezende. Weldra hield de Hopman voor een aanzienlijk gebouw stil, hetwelk het raadhuis bleek te zijn.

'Hopman,' zeide de monnik, op dien toon van gezach, welken hij, waar het pas gaf, zoo meesterlijk wist te gebruiken: 'gij vertoeft hier met uwe bende, tot gij nadere bevelen ontfangt, en gij zorgt, dat niemand in het raadhuis kome die er niet van doen heeft: - en nu! laat ons spoedig binnengaan.'

'Ik behoef mijn plicht van geen paap te leeren,' bromde de Hopman, terwijl Deodaat met vader Syard binnentrad: 'en met dat al, ik zal maar doen wat hij zegt; want die geestelijke heeren zijn altijd in staat ons een kool te stoven.'

'Is de Ambtman Claes Gerritz hier?' vroeg Deodaat aan den stadsbode, die zich in 't portaal bevond.

'Er is hier geen Ambtman meer,' antwoordde de bediende op een norschen toon: 'wilt gij de Grietlui spreken, die zitten binnen. Ga maar, zij wachten u al.'

aant. Dertigste hoofdstuk

> Kom, beul, en doet u werck, kom laet de deugh-niet knielen,
> En wilt hem door het sweert van stonden aen vernielen.
> Siet, daer ist al geseyt. Men doet het recht te kort,
> Indien men niet terstont het schendigh bloet en stort.
>
> Cats, *Trou-ringh*

Deodaat trad met vader Syard de zaal binnen welke hem geopend werd, en haastte zich een nieuwsgierig oog in 't rond te slaan op de aldaar aanwezige personen. Hij herkende terstond Seerp Adelen, die met het ongeduld op 't gelaat en de handen op den rug heen en weêr wandelde achter eene tafel, aan welke eenige waereldlijke en geestelijke personen gezeten waren. De Abt van Sint Odulf was onder deze laatsten, en men kon aan 's mans gelaat, vooral aan den doffen blik dien hij voor zich uitwierp, ras bespeuren, dat hij niet op zijn gemak was. Wat verder stonden in de sponning van een groot kruisraam een drietal gewapende edellieden in een drok gesprek bijeen. Deodaat meende te hooren, dat een hunner bij zijne binnenkomst een uitroep van verbazing deed en zich toen terstond weder omwendde, zijn mantel om zich heen trekkende, als wilde hij niet herkend wezen.

'Aha! daar is onze vrome broeder Syard weêr,' riep de Abt van Sint Odulf uit, terwijl zijn strak gelaat op eenmaal opklaarde: 'ja! mijn waarde broeder van Lidlum,' vervolgde hij, zich tot een geestelijke wendende, die naast hem gezeten was: 'het is broeder Syard, die ons tegen dat Satansche plan van den Graaf is komen waarschuwen: hij heeft door eene bestiering Gods in de handen der Amalekiten moeten vallen om het te ontdekken. Wij achtten hem reeds dood, en ik had al gelast, dat men zielmissen voor hem zoude lezen; maar nu kunnen wij het Halleluja zingen om zijne weerkomst; hoewel gij ziet, dat de man eene schrale keuken heeft gehad bij de Hollanders: ja hij ziet er waarlijk uit, of hij al dien tijd alleen op *hiera picra* geteerd had; en dat is niet het middel om vet te worden.'

'Thands moeten wij alleen om de *hiera gladii*[*] denken,' zeide de kloost-ervoogd van Lidlum, die een reusachtig man was, aan wiens forsche ledematen het harnas beter zoude gepast hebben dan de monnikspij: en meteen

* *Hiera picra* en *hiera gladii* waren eene soort van artsenijen, voorheen in zwang. Zie Petrus Blesensis *Lib.* in *Job*. 1, alsmede het receptenboek, in het voorbericht van dit werk aangehaald.*

aant. stak hij zijne breede hand over tafel toe aan vader Syard, dien hij kende en hoogachtte, en heette hem van harte welkom. Hetzelfde deden ook de overige, aldaar gezeten lieden.

‘Wien brengt gij ons daar mede, monnik?’ vroeg Seerp Adelen, op een haastigen toon: ‘de duivel hale mij!’ riep hij eensklaps uit, na Deodaat aandachtig beschouwd te hebben, ‘indien het die vervloekte Italiaan niet is!’

‘Ik ben het zelf, Seerp Adelen!’ zeide Deodaat: ‘en ik dank het den eerwaardigen vader, dat gij mij herkennen kunt. Hij heeft mij uit de handen van het graauw verlost, dat mij te lijf wilde. - Men bereidt hier een slecht onthaal aan hen, die uwe stad bezoeken komen.’

‘Wanneer zij vermomd en met slechte inzichten komen, bereidt men hun het onthaal, aan verraders bestemd,’ zeide Adelen, op een strengen toon. ‘Wat komt gij hier zoeken?’

‘Mag ik weten of ik hier voor een rechtbank sta?’ vroeg Deodaat: ‘welke vergadering vermeet zich hier mij te verhooren?’

‘Aha! gij wilt weten, met wie gij te doen hebt? - Welnu! ik zal niet minder beleefd zijn dan uw Graaf op de Vogelesang was. - Den Abt van Sint Odulf kent gij: deze is zijn ambtgenoot van Lidlum: en hier zit de kloostervoogd van Bloemkamp of Oldeklooster.’

Deodaat zag verbaasd op. De kloostervoogd van Bloemkamp was een breedgeschouderd ventje, barsch van uitzicht en van kop tot teen geharnast.

‘Hier ziet gij de Edelen Eelco Galama en Sytse Martena, en aan deze zijde Tiete Cammingha en Jouke Helbada; - gezamenlijk met mij het tegenwoordige bestuur van Friesland uitmakende. Moet ik die ginds aan 't raam staan ook noemen: - Het zijn Epe Fadinga en...’

‘Al genoeg,’ zeide Deodaat: ‘alleen begrijp ik niet, wat gij van een bestuur van Friesland praat, hetwelk alleen bij Graaf Willem berust, als Heer van dit gewest.’

‘Noch rechtens, noch in de daad heeft Willem hier iets in te brengen,’ zeide Adelen: ‘maar ik verlang in geene woordenwisseling te treden. Wat begeert gij?’

‘Mijne eerste boodschap was aan zekeren Ambtman des Graven, Claes Gerritsz genaamd,’ zeide Deodaat.

‘Begeert gij dien te zien?’

Deodaat knikte toestemmend.

‘Zie uit dat kruisraam en gij zult hem ontdekken,’ zeide Adelen met een woesten glimlagch.

aant.

Deodaat, zonder de meening dezer woorden te beseffen, begaf zich naar het aangeduide raam, waarvan de drie Edelen die er voor stonden dadelijk bij zijne nadering terug weken, als om hem een vrijen doortocht te laten. Van het venster had men het uitzicht over een gedeelte van de stadswal: en Deodaat trad met ijzing terug, toen hij van verre het lijk van onzen armen Haarlemmer aan een peereboom zag hangen. Vol verontwaardiging begaf hij zich weder naar de tafel.

‘Wie is de bedrijver van een zoo schendig stuk?’ vroeg hij met vonkelende oogen: ‘zijn hier de wetten omgekeerd, dat men 's Graven ambtenaren ophangt?’

‘Het doet u zeker leed,’ zeide Adelen, met bitterheid, ‘dat gij nu met hem de middelen niet kunt beramen om ons in slavernij te brengen. Uw plan is ontdekt, hoe listig het ook beraamd ware. De muis zal in den val blijven, zelfs zonder het spek geproefd te hebben.’

‘Kom! kom!’ zeide de Abt van Bloemkamp, met zijne gewapende vingers op de tafel trommelende: ‘straks waart gij zoo voortvarend, Seerp Adelen! en nu houdt gij ons met allerlei snorrepijpen op. Wat bruit ons die Hollander? Laat hij bij zijn makker hangen. - En hoe is het? 't is of ik Eise Makkinga nog buiten hoor met zijn krijgsvolk. Is dat schip nog niet in brand gestoken?’

Adelen vloog naar het raam, dat op de straat uitzag: ‘bij alle duivels!’ riep hij: ‘gij hebt gelijk. Wat sammelt gij, Eise?’ schreeuwde hij, het venster openende: ‘en waarom gaat gij uw last niet ten uitvoer brengen?’

‘Vader Syard heeft mij gelast, hier post te houden,’ antwoordde de Hopman van beneden.

‘Vader Syard is een ezel, en ik gelast u te handelen als afgesproken is, en niet weer te komen voor dat het schip tot pulver is verbrand. Scheer u weg! -Ik wilde wel eens weten, pater!’ zeide hij terugkomende: ‘waar gij u mede bemoeit? - Ware het niet om de dienst, die gij ons heden bewezen hebt, ik liet u opknoopen.’

‘Dat is te zeggen,’ zeide de Abt van Sint Odulf, ‘gij zoudt u, geloof ik, tweemaal bedenken, eer gij een broeder van mijn klooster dorst aanranden.’

‘Met dat al, 't is toch vreemd,’ zeide die van Lidlum, ‘dat een wijs man als broeder Syard bevelen geeft, strijdig met die van de Abten en de Grietlui. Wij moeten hooren, welke redenen hij daartoe heeft gehad.’

‘Ik heb,’ zeide vader Syard, die dit luidruchtig gesprek staande en zwijgend had aangehoord, ‘ik heb aan den Hopman verzocht, voor de veiligheid van dezen Ridder te zorgen, daar ik overtuigd was, dat mijn vader Abt het hoogst euvel zoude opnemen indien men iemand onverhoord veroordeelde in eene stad, welke onder de bescherming van onzen Heiligen Patroon staat.’

aant.

‘Gij hebt volkomen wel gehandeld, broeder!’ zeide de Abt van Sint Odulf: ‘en ik zoude in uwe plaats niet anders gedaan hebben. Wij mogen niemand onverhoord ter dood brengen, veel min toelaten, dat zulks door dat domme gepeupel worde gedaan.’

‘Recht zoo!’ zeide een der Edelen: ‘verhoort dan dezen man ook; maar maakt het spoedig.’

‘Eer gij hier mede aanvangt,’ zeide Deodaat, die de noodzakelijkheid gevoelde van onbeschroomdheid tegen geweld over te stellen: ‘zoo wil ik u vragen, of gij opgehouden hebt, het gezach van Graaf Willem, uwen Heer, te erkennen?’

‘Moet men het u tien maal zeggen?’ graauwde hem Adelen toe: ‘wij erkennen geen gezach ter waereld. Wij zij vrij en willen vrij blijven.’

‘Welnu! het is dan als afgevaardigde van den Graaf, dat ik tot u spreek. Hier is mijn geloofsbrief!’ en meteen haalde hij een perkament uit den boezem, waarmede hem de Graaf voorzien had, ten einde hij zich daarvan in een oogenblik van nood zoude kunnen bedienen.

‘Hij wil in alles het voorbeeld van den Haarlemmer volgen,’ zeide Adelen: ‘die kwam ons ook met schrifturen aan boord. Ziedaar het werk dat wij van dergelijke prullen maken!’ En, het perkament verscheurende, wierp hij Deodaat de stukken in't gezicht.

‘Gij zijt een lafaart,’ riep de Ridder, ‘maar ik zal mij bedwingen; omdat mijn last niet aan u gericht is. Eerwaarde Vaderen! Dappere Edellieden! ik spreek tot u in naam des Graven, wiens weldaden met ondank geloond, wiens goedheid getergd is! staat af van uw roekeloos bestaan! - Stoot u zelf en uwe landgenoten niet in een onherstelbaar verderf, door u te verzetten tegen hem, wiens macht u allen kan verpletteren. Bedenkt, dat Utrecht, het geheele Sticht, door zijne wapenen overweldigd zijn. Het ware nodeloos het u langer te ontveinzen; eer twee dagen om zijn, zal dit land met Hollandsche wapenknechten overdekt wezen, ten zij gij u onderwerpt. Staat af van uw rasch besluit! - Legt de wapens af en zendt woorden van onderwerping en vrede. Zoo alleen kunt gij den storm afweeren, die anders geweldig op uwe kusten woeden zal.’

En als wilde de natuur zijne overdrachtelijke spreekwijze met der daad bevestigen, een donderslag deed zich in de verte hooren.

‘De storm!’ zeide Adelen: - ‘daar komt hij al; maar *wij* hebben dien niet te vreezen. - Friezen! gij hebt hem gehoord: welk lot hebben wij bepaald dat hem beschoren zoude wezen, die van Graaf Willem tot ons kwam?’

‘De dood,’ riepen schier al de leden der vergadering als uit één mond.

‘Gij hoort het! zeide Adelen: ‘uw dood is bepaald! - Hier knapen! knevelt hem, en hangt hem naast meester Claes Gerritz.’

Deze woorden verwekten geene geringe opschudding in de zaal. Deo-

aant. daat, besloten hebbende zijn leven duur te verkoopen, had reeds zijn dolk getrokken, toen hij onverhoeds van achteren werd aangegrepen door eenige staffieren, die achter een gordijn verborgen hadden gestaan en hem knevelden eer hij zich kon verweeren. Vader Syard vouwde de handen met ontzetting in een, en scheen te peinzen op een middel om den gevangene te redden: een der aan het raam staande Edelen mompelde eene verwensching en deed een paar schreden voorwaarts: de Abt van Bloemkamp wenkte met de hand, dat men voort zoude maken: die van Lidlum ledigde in één teug eene geweldige bierkan die voor hem stond: vader Volkert keek eenigzins bedrukt: de Grietlieden fluisterden halfluid met elkaêr: en Adelen bleef rustig, op zijn sabel leunende, het tooneel aanschouwen.

De Abt van Sint Odulf scheen de eenige man van gewicht te zijn, die medelijden met den gevangene gevoelde: ‘Is er gezorgd voor eenen biechtvader?’ zeide hij: ‘nu onze waarde broeder Syard uit de handen der Philistijnen verlost is, zoude hij waarschijnlijk gaarne de gelegenheid aangrijpen zijne heilige bediening weder eens te vervullen.’

‘Eerwaarde vader!’ zeide de monnik: ‘er is nog een heiliger plicht, welke op mij rust en waaraan ik gehoor moet geven. Heeft deze vreemdeling iets gedaan, dat des doods waardig is? Heeft hij niet integendeel aanspraak op de dankbaarheid van Friesland, daar hij het was, die Seerp Adelen uit de klaauwen van het Haarlemsch gepeupel redde, en die Madzy Dekama veilig door de legerplaats van Willem liet brengen en haar vergunde tot ons te keeren?’

‘Ziedaar juist wat ik nog dacht aan te merken,’ zeide de Abt van Sint Odulf: ‘ik verheug mij dubbel in uwe terugkomst, broeder! - Niemand wist in uwe afwezigheid mijne meening te vatten. Indedaad, Seerp Adelen was den vreemdeling een beter dank verschuldigd dan een streng touw.’

‘Bovendien,’ vervolgde de monnik: ‘deze Ridder komt als afgevaardigde en het recht aller beschaafde natiën eerbiedigt de personen van gezanten en herauten.’

‘Dat is volkomen waar,’ zeide de Abt: ‘en ik wilde wel weten, met welk recht Seerp Adelen een stuk verscheurd heeft, dat niet aan hem, maar aan ons allen gericht was?’

‘Met welk recht?’ herhaalde Adelen op een schamperen toon: ‘ben ik heden morgen niet door de aanwezigen, ook door u, Vader Volkert! verzocht geworden het hoofdbestier te nemen van den verdedigingsoorlog, dien wij voeren zullen? Heb ik geene machtiging van u ontfangen om te doen, wat ik oorbaar en nuttig voor 's lands welzijn zoude achten? Ik had hem op eigener gezach kunnen doen ter dood brengen; maar ik heb uw aller oordeel gevraagd: en heeft zich wel ééne stem ten zijnen voordeele doen hooren, toen ik voorstelde, dat hij als verrader den dood zoude ondergaan?

aant. zouden wij van ons besluit terugkeeren om het gereutel van een monnik, die zijne zinnen in een Hollandschen kerker verloren heeft en hier ongeroepen in de vergadering verschijnt?'

'Ik kwam hedenmorgen ook ongeroepen tot u, Seerp Adelen!' zeide vader Syard: 'en zoo ik niet gekomen was, ware de stad met deze nacht in handen der Hollanders.'

''t Is waar,' zeide Adelen: 'gij bracht zelf den os ter slachtbank, en nu de slachter zijne bijl opheft, wilt gij het beest sparen.'

De Abt van Lidlum, die ondertusschen met zijne buren gefluisterd had, vatte nu het woord.

'Wij meenen,' zeide hij, 'dat men dezen vreemdeling in aanmerking der door hem bewezene diensten het leven zoude kunnen schenken, indien hij ons de nodige kondschap wilde geven omtrent de voornemens van zijnen meester.'

Deodaat had, sedert den onverhoedschen aanval, op hem gedaan, een somber stilzwijgen bewaard, als gevoelde hij dat welsprekendheid even nutteloos zoude zijn als wederstand. Maar bij de woorden van den Lidlummer voelde hij al zijne geestkracht herleven. 'Spaart u de moeite,' riep hij uit, terwijl zijn oog met verachting op den forsch gebouwden kloostervoogd rustte, 'mij een zoo onteerenden voorslag te doen. Ik ben in uwe macht en het staat aan u, mij te dooden; maar weet vooraf, dat ik u allen, Edelen, Prelaten en Burgers, wat gij zijn moogt, in naam van mijnen en uwen Heer, den Grave van Holland en Henegouwen, uitmake voor rebellen en muiters, en tegen u inroep al de straffen, die uw opstand verdient. - En u bovendien, Seerp Adelen! verklaar ik een onwaardige bloodaart te zijn, die van de overmacht gebruik zoekt te maken, om een bijzonderen wrok jegens mij te koelen.'

Aller oogen wendden zich bij dezen laatsten uitval op Adelen: de goedhartige Abt van Sint Odulf knikte Deodaat goedkeurend toe; zijn Ambtgenoot van Lidlum, die, gelijk men zich herinneren zal, een oude vete tegen Adelen had, wreef zich vergenoegd de breede handen: terwijl de Edelen nieuwsgierig schenen, te vernemen op welke wijze Adelen zich van deze betichting zoude zuiveren.

Wat dezen betrof, hoe geraakt hij zich ook gevoelde, de hoogmoed zegevierde bij hem over den toorn: 'Ware ik bloot een krijgsman;' zeide hij, 'ik zoude met vreugde de uitdaging beäntwoorden, mij eens door u gedaan; - als veldheer kan ik thands het welzijn des vaderlands aan geene bijzondere twisten opofferen.'

'Het is wel gezegd!' zeide de Abt van Bloemkamp, terwijl hij met de in ijzer gehulde vuist krachtig op de tafel sloeg: 'niemand zal hier te lande in Seerp Adelen een bloodaart zien omdat hij de zotte gewoontens van

vreemde landen niet opvolgt en zijn leven waagt, nu Friesland zijn arm en hoofd behoeft. Al genoeg geredekaveld! Waarom brengt men den verrader niet ter dood?'

'Sleurt hem van hier!' zeide Adelen.

De wachters maakten zich gereed dit bevel te volvoeren: Deodaat zag reeds geene andere uitkomst dan den dood: hij wierp een scherpen blik op Adelen, over wiens gelaat een glans van zegepraal verspreid was, en dwong hem de oogen neder te slaan. Vader Syard scheen zich gereed te maken om nog eene poging te doen en iets medetedeelen, hetwelk hij niet dan op het uiterste had willen ontvouwen, toen de geheimzinnige persoon, die, aan het raam staande, tot dien tijd het geheele tooneel met een afgewend gelaat en zonder zich te verroeren had bijgewoond, eensklaps toesnelde. 'Dat zal in eeuwigheid niet gebeuren,' riep hij; en tegelijk tusschen de wachters inspringende, ontrukte hij Deodaat aan hunne handen. Deze wendde zich om, en men oordeele over zijne verbazing, toen hij in zijnen beschermer zijnen voormaligen wapenbroeder herkende, die hem in de armen drukte.

'Reinout!' riep hij: 'gij zijt mijn vriend nog! O! dan is al het verledene vergeten.'

'Wat beduidt deze nieuwe dwaasheid?' vroeg Adelen.

'Neen!' riep Reinout, wiens ontstuimige ziel gedurende het verhoor een bangen kamp gestreden had, en die, eerst beschaamd op het onverwacht herzien van den man, dien hij beledigd had, bij deszelfs gevaar al zijne vorige vriendschap had voelen herleven: 'neen! ik verzet mij tegen zulk eene schanddaad! - Ik zal nimmer gedogen, dat een edel Ridder, dat de vriend mijner jeugd, aan eene verfoeilijke wraakzucht worde opgeöfferd. Al stond geheel Friesland op om hem aan te vallen, ik zal hem blijven beschermen, zoolang er een droppel bloeds in mijne aderen vliet. O mijn Deodaat! mijn eenige, mijn oprechte vriend! kunt gij het mij vergeven? - Ja - ik geloof nu aan uwe onschuld; want Madzy heeft mij daarvan verzekerd: - en uw eerlijk oog kan niet liegen. - Deodaat! zoo gij sterven moet, sterf ik met u, en wij zullen ten minsten als vrienden vergaan.'

'Reinout!' riep Deodaat, hem met vervoering de hand drukkende: 'ik hervind den vriend dien ik verloren waande! nu kan ik gerust sterven.'

'En met welk recht,' vroeg Adelen: 'durft gij, die u sedert een blaauwmaandag onzen landgenoot noemt, u tegen mijn wil en dien van Frieslands overheden verzetten?'

'Bloos, bloos Seerp Adelen!' riep Reinout: 'ziet gij hem aan en schaamt gij u niet? Lag zonder hem uw lijk niet te rotten op het Haarlemmer kerkhof? - Heeft Madzy Dekama hem hare ontkoming uit het Sticht niet te danken? - uw wil! - ja, het is altijd uw wil geweest, hem leed te doen? - Wat praat gij van uwen wil? moeten wij, die ons van de oppermacht eens Graven

aant. ontslaan, van uwe luimen afhangen? Waag het, hem een hair te deeren, en al wat in Friesland met Aylva of Dekama vermaagschapt is, valt u af.'

'Luistert toch niet naar dien dwaas,' zeide Adelen: 'heden verdedigt hij een man, wien hij drie maanden geleden naar de hel wilde sturen.'

'De vreemdeling heeft den dood verdiend,' zeide de voortvarende Abt van Bloemkamp: 'en wij hebben allen daarin gestemd. Zal dat gehaspel nooit eindigen?'

'Herroept dat schandelijk vonnis,' zeide Reinout: 'gij kunt er geene gezonde redenen voor inbrengen!'

'En die bende krijgsvolk, in zijn schip verborgen?' vroeg Adelen, met bitsheid.

'Waar zijn zij? Wie heeft die gezien? - uitgestrooide praatjens, om 't slechte volk op te ruien. - Hij zegt, hij komt als afgezant, en gij verscheurt zijn geloofsbrief: - en gij veroordeelt hem onverhoord. - Moet dan de Friesche naam een schandnaam worden?'

De taal van Reinout scheen eenigen indruk op de aanwezigen te maken: de Abten van Lidlum en Sint Odulf althands gaven blijken van goedkeuring; terwijl Cammingha en Martena een blik van ontevredenheid op Adelen sloegen.

'Beschermt den weerloozen,' vervolgde Reinout, 'gij allen, die vrienden zijt van ons huis. Ik smeek u daarom, in naam mijns vaders, in naam van den edelen Aylva.'

'In naam van Aylva!' herhaalde vader Syard, en zag Reinout aan met een blik van verwondering en twijfel: 'maar ja,' vervolgde hij: 'ook ik smeek u in dienzelfden naam en in dien der rechtvaardigheid: geeft aan geene onbesuisde drift gehoor. Deze Ridder hier' (op Deodaat wijzende) 'zoude een twistappel tusschen u worden en Friesland heeft niets meer van doen, dan eensgezindheid onder zijne zonen. Schort zijn vonnis op tot na de beslissing van het lot dat ons vaderland wacht: en dan, spant de vierschaar over hem. Dat hij intusschen op zijn ridderwoord gevangen blijve, en zij hem een eerlijke kerker aangewezen.'

'Ziedaar juist wat ik wilde voorstellen,' zeide vader Volkert: 'laten wij hem in Sint Odulf bewaren: indien gij hem dan later van kant wilt maken, is het altoos nog tijd.'

Op dit oogenblik keerde de Hopman Eise Makkinga terug, met de tijding dat het Hollandsche vaartuig, reeds voordat hij aan de haven kwam, het anker gelicht had en afgezeild was.

'Goddank!' dacht Deodaat: 'mijne brave spitsbroeders zijn gered!'

'Die tijding neemt mijne laatste bezwaren weg,' zeide Cammingha, oprijzende: 'en ik zie nu geene redenen meer, om bij ons overhaast besluit te blijven. Er is thands geen bewijs, dat deze vreemdeling een aanslag in den

aant. zin had, en ik acht dat wij zonder gevaar het onderzoek tot eene meer geschikte gelegenheid kunnen uitstellen.'

'Voorzeker!' zeide Martena: 'en ik zoude bovendien niemand willen deeren, in wien het huis van Aylva belang stelt.'

De Abten, zelfs die van Bloemkamp, die slechts naar een afdoening van zaken verlangden, en de overige Edelen voegden zich bij het advijs.

'Geef uw toestemming, Adelen!' fluisterde Cammingha hem in 't oor, 'zoo gij niet begeert, dat wij uwe handelwijze aan eene min zuivere reden dan aan vaderlandsliefde toeschrijven.'

'Gij zijt allen een hoop dwaze kinderen,' zeide Adelen, 'en gij weet zelve niet wat gij wilt. Ik heb voor den dood van dien man gestemd, omdat ik dien nodig oordeelde voor het algemeene welzijn: - en niet omdat ik hem haat, ofschoon ik geenszins schroome ook dit te bekennen. Ja! nog liever dan hem naar de gevangenis te sturen, gaf ik hem geheel vrij, in de hoop van hem in 't veld te kunnen bestrijden: - Maar dit alles doet er niets toe: - gij verlangt het allen: - en ik moet toegeven. Hij geve dan zijn woord en ga naar den duivel... of naar Sint Odulf.'

Na deze fraaie uitboezeming, welke Adelen geheel kenschetste, wierp hij zich in een armstoel, den rug naar de vergadering gekeerd.

Deodaat, ziende dat hem niets anders overbleef, aarzelde niet om zijn woord te verpanden van gevangen te blijven: en na eene korte woordenwisseling werd er algemeen goedgevonden het voorstel van den Abt van Sint Odulf aan te nemen. Men besloot echter den avond af te wachten om hem derwaarts te vervoeren, ten einde hem niet op nieuw aan de woede van het verhitte graauw bloot te stellen: en hem zoolang in het raadhuis te bewaren. Dit alzoo bepaald zijnde, ontboeide men hem en bracht hem in een zijvertrekje waar men hem alleen liet.

Een geruimen tijd had hij daar gezeten, eer hem de lust bekroop eens aan 't venster te gaan zien, dat open stond; want de Friezen waren zelve zoo gewoon aan hun gegeven woord getrouw te blijven, dat zij ook jegens den gevangene geen argwaan voedden en dus alle voorzorg overtollig rekenden. Men had van uit dit raam het gezicht op eenen boomgaard, waarin enkele peereboomen groeiden, zijnde schier het eenige houtgewas, dat men, op dezen schralen en aan gedurige zeewinden blootgestelden hoek, in 't leven kon houden: over den lagen aarden wal, welke daarom heen gelegd was, en tusschen eenige huizen door, op den stadswal gebouwd, onderscheidde men een klein meirtje, dat (sedert uitgemalen) ten zuidoosten van Staveren lag: en daarover, den heuvel waarop het bevallige Koudum gelegen is. Weinig dacht Deodaat, dat een der grijze torens, welke hij in de verte zag oprijzen, het aangebeden voorwerp zijner eerste en eenige liefde bevatte.

Naauwelijks had hij over dit schouwspel dien onbestemden en dwalen-

den blik doen weiden, welke op de voorwerpen rust, zonder die te zien, en te kennen geeft, dat de gedachten verre van daar zijn, toen hij zich door eene zachte, gesmoorde stem hoorde toeroepen. Hij zag in den tuin beneden: daar was niemand; - maar nogmaals deed zich het flaauwe geroep hooren; en nu ontdekte hij, tusschen de bladeren van eenen zwaar beladen peereboom het gelaat van zijn schildknaap.

'Zweder!' zeide hij: 'welk eene onvoorzichtigheid! - Indien iemand u zag...'

'Stil!' zeide de schildknaap: 'tracht het venster uit te klimmen. Gij kunt u over de heining redden.'

'Ik mag niet: ik ben op mijn woord gevangen,' zeide Deodaat.

'Des te erger. - Ik ben, toen ik u niet meer helpen kon, naar boord gezwommen en heb hun geraden zich te verwijderen.'

Deodaat knikte goedkeurend.

'Zij komen echter heden avond terug en zullen ten noorden der stad ankeren. Waar voert men u heen.'

'Naar Sint Odulf.'

'Dan weet ik genoeg,' zeide Zweder, en zich uit den boom latende vallen, klauterde hij als een kat den aarden wal over en was terstond uit het gezicht. Hij had geen gelukkiger oogenblik kunnen uitkiezen; want bijna op hetzelfde oogenblik ging de deur van Deodaats tijdelijke gevangenis open en Reinout vloog in zijne armen.

'Hoe moet ik het toch verklaren,' zeide Deodaat, na dat de eerste uitboezemingen over waren, 'dat gij u hier in Friesland bevindt en u de zoon van Aylva noemt?'

'Gij hebt mij niet willen geloven,' zeide Reinout, 'maar ik had toch geen onrecht mij met dien meester Barbanera te onderhouden. Hij heeft mij de bewijzen mijner geboorte bezorgd en mij gemaakt wie ik ben.' En hij deelde hem mede hetgeen onzen lezer reeds bekend is.

'En ik? wie ben ik dan?' kon Deodaat niet nalaten uit te roepen, nadat hij zijnen vriend geluk had gewenscht.

'Gij!' zeide Reinout, blozende, en hem niet willende bedroeven, door hem te melden dat, zoo een hunner de zoon van Aylva was, de andere noodwendig die van Barbanera zijn moest: 'gij zijt... ik weet het niet...: zeker een bastert van Carlo della Scala...; maar dat zal ook wel eens aan 't licht komen.'

'Ik vrees er voor,' zeide Deodaat, het hoofd schuddende: 'maar, ik handel dwaas met mij daarover te bekommeren. - Gij waart dan, zoo ik u wel begrepen heb, bij het beleg van Utrecht! - En gij kost uwe oude wapenbroeders bevechten!'

'Helaas!' zeide Reinout: 'het lot heeft het zoo gewild: ik zal het immers

aant. wellicht spoedig nogmaals moeten doen! - Maar thands is het mijn plicht; ofschoon ik u zweer, dat het mij tegen de borst stuit, met deze ongelikte beeren een lijn te trekken; en dat ik dikwijls het hof van Graaf Willem terug zoude wenschen, ware het niet om...'

'Welnu! voleindig!' zeide Deodaat.

'Ik durf niet: - ik zoude van iemand moeten spreken, wier naam gij ook niet zonder blozen zoudt hooren: - en van die moet tusschen ons de rede nimmer meer zijn; want bij alle heiligen! Deodaat! ik zoude u andermaal kunnen haten, indien ik u weer in haar gezelschap zag. - Spreken wij liever van onverschillige zaken: van Utrecht, bij voorbeeld. - O! toen ik daar tegen de uwen streed, wist ik niet wat ik deed, ik was als iemand die van den duivel bezeten is. - Maar verhaal mij toch eens, hoe is de stad overgegaan? En op welke voorwaarden?'

'Na den afloop van den wapenstilstand,' zeide Deodaat, 'heeft Utrecht nog eenigen tijd gehouden; maar men kon toch zien dat de verdediging meer slap in haar werk ging, en dat de belegerden weldra tot het uiterste zouden gebracht worden. De Graaf, geheel van zijne wond hersteld, had dan ook het bevel gegeven, dat men den laatsten storm zoude wagen, die ongetwijfeld beslissend ware geweest, toen zich eensklaps als een loopend vuurtjen de tijding in het leger verspreidde, dat de Bisschop uit Frankrijk terug was gekomen en zich in de tent des Graven bevond.'

'Indedaad!' zeide Reinout, glimlagchende: 'hij kwam wel juist van pas!'

'Wat er tusschen hen beide is verhandeld heb ik niet recht te weten kunnen komen; maar het schijnt dat Jan van Arkel 's Graven vertrouwen heeft weten te herwinnen en genade voor zijne oproerige stad te verkrijgen. De Bisschop is vervolgens naar Utrecht vertrokken, alwaar hij als in triomf is binnengehaald, en men hem den verlosser der stad genoemd heeft. Door zijne bemiddeling is vervolgens het verdrag der overgave tot stand gebracht, waarin voor Utrecht meer onteerende dan wel nadeelige voorwaarden vervat waren.'

'En gewis, de vrome Bisschop heeft zich zelf bij die gelegenheid niet vergeten,' zeide Reinout.

'Hij heeft althands ten gevolge van dit alles meer gezach in de stad weten te bekomen dan een zijner voorzaten ooit gehad heeft. De Kapittels hebben niets meer te zeggen: de regenten der stad zijn door nieuwe vervangen: en de Bisschop regeert naar zijn welgevallen, daar Willem een onbepaald vertrouwen in hem stelt...'

'Ik wil het gaarne geloven,' zeide Reinout, zonder na te denken: 'niemand verstaat beter dan Arkel de kunst om ieder een te winnen...'

'Hoe!' zeide Deodaat verwonderd: 'van waar kent gij hem?'

'Ik?' herhaalde Reinout, verrast: 'dat is te zeggen... ik heb het gehoord.'

aant.

‘Neen, maar,’ hernam zijn vriend: ‘het ware mogelijk, dat gij hem gezien hadt; want er zijn lieden, die beweeren, dat hij zich sedert een geruimen tijd, eerst nabij Haarlem, en later in het Sticht heeft opgehouden. En hieruit nemen sommigen aanleiding om hem te wantrouwen.’

‘'t Ware zeker mogelijk,’ zeide Reinout: ‘dat terwijl uw Graaf met zijne vloot herwaarts komt, Arkel de gelegenheid waarname om hem den oorlog te verklaren.’

‘Dat ware niet mogelijk,’ zeide Deodaat: ‘want Arkel zelf zal den Graaf op den tocht vergezellen. Een der punten van het verdrag was, dat hij hem met hulptroepen zoude bijstaan in zijne onderneming tegen Friesland.’

‘Die verrader!’ riep Reinout: ‘op het oogenblik, dat wij hier volk verzamelden om tot ontzet zijner stad aan te rukken! 't Is waar! 't heeft hem niet veel gebaat, en hij heeft weinig reden om zich over onze voortvarendheid te verheugen. - En dus is des Graven Vloot in vollen aantocht naar deze kust?’

‘Zie daar,’ antwoordde Deodaat, met een glimlagch, ‘hetgeen ik mijnen Frieschen vriend niet mag verhalen.’

‘'t Is waar ook,’ hernam Reinout lagchende: ‘welnu! ik zal openhartiger zijn met u: -en ik zal u verklaren dat ik het weet - en wel door dien zelfden vader Syard, aan wien gij uwe gevangenneming en tevens uw leven te danken hebt.’

‘Maar, hoe wist hij...?’

‘Luister! - de man heeft, ik weet niet hoe en waarom, in een kerker ergens in het Sticht gezeten. Daaruit verlost zijnde is hem door iemand, dien hij ons niet genoemd heeft, geraden, zich zoo spoedig mogelijk naar herwaart te begeven en hier de tijding te brengen dat de vloot, welke te Dordrecht werd uitgerust, niet, zoo als men algemeen dacht, naar de Fransche kusten bestemd was, maar tot overweldiging van Friesland dienen moest: dat zij reeds langs de binnenwateren kwam aanzeilen; terwijl één vaartuig zoude vooruitgaan om Staveren te bedwingen. De monnik kwam met een Workummer visscher herwaart. Onder weg stevenden zij een vaartuig voorbij, dat aan den grond zat en met bier beladen was: zij kregen vermoeden, dat dit het bewuste schip zoude wezen.’

‘Indedaad!’ zeide Deodaat: ‘hij heeft wel geraden.’

‘Welnu! de monnik kwam hier en vond er Seerp Adelen, Cammingha, mij, en een paar andere Edelen, die juist gekomen waren om de middelen van tegenweer te onderzoeken, die de stad kon aanbieden. Hij deelde ons den aanslag mede. Terstond werden er boden uitgezonden naar alle kanten. De Abten van Lidlum en Bloemkamp, die hunne monniken meer met den wapenhandel dan met gebeden kwellen, en verscheidene Edelen kwamen terstond hier. Ik moet ter eere van Adelen zeggen, dat zijne beschikkingen verstandig waren. Hij gelastte, dat men het Amsterdammer vaartuig zoude

laten binnenkomen en voorts prijs maken; dit laatste ware ook gebeurd, indien men terstond gewapend volk genoeg gehad had en indien het gemeen, dat door den Workummer intusschen onderricht was van de toedracht der zaak, niet naar de haven was geloopen, waardoor uwe manschap het gevaar dat zij liep heeft kunnen bemerken, en zich daaraan onttrekken.'

Hier kwam een bode binnen en berichtte aan Reinout, dat Adelen hem wachtte.

'Welaan!' zeide deze: 'ik moet u verlaten. Wie had ooit gedacht,' vervolgde hij met een zucht, nadat de bode vertrokken was, 'toen wij dien Fries uit de handen van de Haarlemmers verlosten, en ik zoo vertoornd op hem was, dat ik eenmaal, in de plaats van Graaf Willems bevelen, de zijne zoude volgen?'

'Ik geloof,' zeide Deodaat, 'dat hij meer moeite zal hebben om zich door zijne volgelingen te doen gehoorzamen dan onze Graaf.'

'Ik moet mijn oordeel opschorten,' zeide Reinout, de schouder ophalende: 'alles gaat hier zoo zonderling en vreemd in 't werk: - dit is zeker, dat Adelen hier te Staveren als meester heerscht. Het gemeen, dat allesbehalve Hollandschgezind is, heeft zijne komst dadelijk gevierd met de plondering van een paar rijke kooplieden, wier getrouwheid aan vermoedens onderhevig was, met het afzetten van de vroedschap, en het ophangen van onzen armen Claes Gerritsz: - de man is zich zelf gelijk gebleven, tot zoolang hij begon te merken dat zijn leven er mede gemoeid was: toen heeft hij van zijne Privilegiën, waar hij te voren den mond van vol had, op eens gezwegen, en is bitter begonnen te kermen en het uur te vervloeken, dat hij zijn marktschrijverschap te Haarlem vaarwel gezegd had. - Maar het wordt mijn tijd! - Vaarwel! - Ik moet van hier.'

Hier drukten de beide vrienden elkander nogmaals de hand en Reinout verliet het vertrek, Deodaat ten prooi latende aan duizend gissingen naar den verrader, die zoo getrouwelijk al de geheimen van den aanslag des Graven aan den monnik van Sint Odulf had medegedeeld.

aant. Een en dertigste hoofdstuk

> Daar is de vader zelf, zoo bleek en afgevast.
>
> Vondel, *Gijsbrecht van Aemstel*

Aylva, nu buiten gevaar, schoon zich nog altijd zwak gevoelende, zat op den avond, die de gebeurtenissen volgde, in de beide vorige Hoofdstukken vermeld, in zijn slaapvertrek op Awert State, en luisterde naar eene oude kronijk, welke Madzy bezig was hem voortelezen. Reeds dikwijls had het geratel der donderslagen, die men bij tusschenpozen van den zeekant hoorde, haar belet, met hare taak voorttegaan, toen het geblaf van den hofhond, hetwelk spoedig in een vrolijk gejank veranderde, haar aanleiding gaf de lezing geheel te staken.

‘Daar zal onze goede Feiko zijn!’ zeide Madzy, haar boek nederleggende: ‘die ons tijding komt geven hoe het binnen de stad gesteld is.’

‘Hij mag voorwaar wel iets belangrijks medebrengen,’ zeide Aylva, ‘om zijn lang uitblijven te vergoeden.’

‘Ach!’ hernam Madzy, met eene zucht: ‘in de tegenwoordige dagen is eene belangrijke zelden eene welkome tijding.’

‘Ik ben overtuigd,’ zeide Sytske, die in een hoek van het vertrek zat te spinnen, ‘dat hij weêr bij Auke Wybinga heeft gezeten en daar zijn tijd verpraat.’

Auke Wybinga was een schipper van Staveren, die twee mooie dochters bezat, welke aan Sytske niet weinig jaloezij inboezemden, daar zij vreesde, dat de bezoeken, die Feiko nu en dan aldaar aflegde, grooten hinder mochten aanbrengen aan den aanval, dien zij voorlang op het hart van den jongeling gemaakt had.

‘Wel Feiko! welke kruiden brengt gij uit het veld?’ vroeg Madzy, toen de dienaar het vertrek binnentrad.

‘Weinig goeds,’ antwoordde deze: ‘de Hollandsche vloot is in aantocht en misschien voor morgen op de kust.’

‘De Hollandsche vloot!’ herhaalde Aylva: ‘Feiko! zegt gij waarheid? -Breng mijne wapens! - Ik heb reeds lang genoeg als een nutteloos meubel in dit slaapvertrek gesuft.’

aant.

‘Om 's Hemels naam! mijn goede voogd!’ zeide Madzy: ‘denk om uwe zwakheid, om uwe ongesteldheid.’

‘Als Friesland in nood is, denkt gij dan dat eene zwakheid mij tot verschoning kan strekken? Ik zal, hoop ik, nog in staat zijn eene pijl afteschieten, en eene lans te voeren. Hoe is de wind? - Heden nacht, zegt gij?’

‘Laat ons ten minsten eerst vernemen,’ zeide Madzy: ‘wat Feiko te verhalen heeft en of zijn bericht op goede gronden steunt.’

‘Gij hebt gelijk: - welnu Feiko! verhaal ons alles wat gij gezien en gehoord hebt... alles; daarmede versta ik het nodige, zonder uitweidingen of herhalingen.’

‘Zoo als UEd. het beveelt. UEd. moet dan weten, dat ik met het krieken van den dag naar Staveren was getrokken, om een pond of wat honig te halen voor den ouden schimmel, die bitter verkouden is, en hoe langer hoe meer hoest, sedert hij die pillen inneemt, die Daamken hem gegeven heeft uit de oude lapzalverkast van zijn meester... hij deed beter, sedert hij nu toch ook een speerman is, van dat ambacht te laten varen, en ik vrees dat hij het nog eens te kwaad zal krijgen met den Abt van Sint Odulf, die ook een handje heeft van recepten te geven; maar hij wil nog maar net doen als zijn oude baas, en menschen genezen, ofschoon hij niet eens een paard kan oplappen: zoo dat ik hem dikwijls zeg: Daamken! zeg ik...’

‘Wat bruien ons Daamken en zijn pillen,’ zeide de Olderman, ongeduldig wordende; ‘ik heb u gelast geene uitweidingen te maken. Gij waart dan te Staveren.’

‘Nog niet, Heer Olderman!’ hernam Feiko met veel koelbloedigheid: ‘ik was nog maar op weg, en ik had een goed wollen buis aangetrokken, omdat de ochtenden al mooi koud beginnen te worden, al is het overdag heet: ja, het heeft gisteren morgen gevroren dat het torenplat wit was als mijn hemd... Zoodat ik maar zeggen wil,’ vervolgde hij, ziende dat Aylva van drift begon te stampvoeten, ‘dat ik er uitzag als een Urker varensgast.’

‘Is dat om aan Tjetske Wybinga te behagen, dat gij u als een schipper kleedt?’ vroeg Sytske, spijtig.

‘Maar Feiko!’ zeide Madzy, op een zachten toon van verwijt: ‘wat kan het den Olderman scheelen hoe gij er uitzaagt en wat gij aan 't lijf hadt?’

‘Meer dan gij denken zoudt misschien,’ antwoordde Feiko: ‘ik kwam dan te Staveren en er was reeds meer volk op de markt bij een dan ik wel gedacht zou hebben: en zij stonden allen op een hoop bij elkaêr om een Workummer visscher: en die Workummer visscher verhaalde al heele wonderlijke dingen.’

‘Nu vraag ik toch eens,’ zeide Sytske: ‘wat Feiko altijd met die varenslui te maken heeft? Is dat een gezelschap voor den dienaar van een edelman?’

‘Gelooft gij, dat wij oudenwijvenklap van schippers en voerlui willen

aant. aanhooren?' vroeg Aylva: 'kom tot de zaak: wij hebben met uw gedraai niet nodig.'

'Wij komen er al,' zeide Feiko, Aylva en Sytske beurtelings aanziende: 'maar als men mij ieder oogenblik in de rede valt, zie ik geen kans om alles te vertellen zonder iets te vergeten.'

'Kom, ga voort, mijn goede Feiko!' zeide Madzy, verontrust door den staat van zenuwachtige prikkelbaarheid, waarin zij bespeurde dat zich Aylva bevond: 'verhaal ons alles, maar zoo kort mogelijk.'

'Welnu!' vervolgde Feiko: 'de Workummer verhaalde dan, dat hij met vader Syard uit de Eem was gekomen en dat...'

'Is vader Syard terug? - Is het mogelijk!' riepen Aylva en Madzy verheugd uit.

'En dat men in Holland mompelde dat er overal volk naar de haven was getrokken om de vloot te bemannen. Dat zij wat in den zin hadden is zeker; want sedert drie dagen was er geene schuit of schip van de overzij aangekomen, ofschoon de wind voordeelig was: en er hebben ook twee gewapende koggen op den Workummer jacht gemaakt; - maar oomkool was hun te vlug.'

'Welnu! is dat alles?'

'Verre van dien. Tegen den avond was het windje aangewakkerd en hoopte onze maat nog voor de nacht Staveren te bereiken, toen hij een grooten Amsterdammer bierhaalder zag, die op het Enkhuizer zand was vastgeraakt, 't geen nu dagelijks gebeurt, want de bakens zijn overal verzet of...'

'Wij weten het: - ga voort.'

'Nu ging onze maat er op los; want hij had achterdocht op dat vaartuig: - ofschoon het er net uitzag als een gewone bierhaalder; - maar wat hem toch bevreemdde, was dat er een man onder de manschap was, die een mantel om had als de Ridders dragen, met witte lieren bezaaid.'

'Een mantel met lieren...' riep Madzy; terwijl een hoog rood hare wangen bedekte.

'Een mantel met lieren!' herhaalde Aylva: 'was niet Ridder Deodaat op het steekspel juist zoo gekleed? - Het is het wapen van de Scalieri!'

'Dat dacht ik ook zoo bij mijzelf, toen de Workummer dat verhaalde,' zeide Feiko: 'maar ik hield mijn mond. - En toen kwam er een ander, en vertelde dat vader Syard aan Seerp Adelen gezegd had, dat de Hollandsche vloot dezen morgen af zou varen - en dat er gewapend volk in dien bierhaalder school: - en toen werd het volk zoo gistig, dat het aan 't plunderen en aan 't hangen ging.'

'Hangen! wie hing men?'

'Dat zwarte gekje van een Haarlemmer; - maar daar bemoeide ik mij

aant. niet meê: - ik dacht zoo bij mijzelf, het zou toch jammer zijn, dat Ridder Deodaat, die er ons voor Utrecht zoo trouw heeft doorgeholpen, dat die nu van eene slechte reis kwam.'

'Dat was wel van u gedacht,' zeide Aylva. Madzy sprak geen woord; maar de uitdrukking van hare schoone oogen gaf genoeg te kennen, hoezeer zij met dat oordeel van haren voogd instemde en welk belang het verhaal van Feiko bij haar begon te verwekken.

'Nu begon ik op een middel te denken, om den goeden Ridder te verwittigen, dat hij maar beter zou doen, om den steven te wenden: en zoo peinzende, ga ik bij Auke Wybinga een slokje drinken.'

'Dacht ik het niet?' zeide Sytske: 'en wist gij nergens beter raad te krijgen, dan bij die nuffen?'

'Zwijg Sytske!' zeide Aylva: 'en laat Feiko zijne reden voleindigen: Welnu! -gij waart dan bij Wybinga.'

'Zoo als ik zeide: en met komt daar Rienk Westra aangeloopen, die bij zich zelven vloekte, dat zijn maat ziek was en dat hij alleen niet tegen de anderen varen kon, - want zij liepen nu allen naar de kaai, omdat men het vaartuig al in 't gezicht kreeg: - en ieder wou de eerste zijn om er aan boord te komen. - nu de schipper had het in den neus; want hij was op stroom gaan liggen.'

'En toen?'

'Toen bood ik aan, Rienk te helpen. - Iedereen die mij niet kende hield mij voor een varensgast; 'k was ook de eerste aan boord; maar ja wel! wat ik ook zei, de Ridder wou aan wal met alle geweld.'

'Goede God!' riep Madzy: 'en hebben zij hem vermoord?' vroeg zij met eene naauwelijks hoorbare stem.

'Neen! - maar 't heeft weinig gescheeld: - Ridder Reinout heeft het zooverre gekregen, dat hij op zijn woord te Sint Odulf gevangen zal blijven.'

'Reinout!' riep Madzy: - 'God loone hem!'

'Hij is mijner waardig,' zeide Aylva, verheugd: - 'maar nu de tijding der vloot, is zij echt?'

'Er werden overal manschappen op de been gebracht en bodens heen-gestuurd: - mij heeft uw zoon belast u te zeggen, dat gij hem heden niet zien zoudt: - zij hebben het ook drok genoeg.'

'En ik zoude hier stil zitten. Feiko! haal terstond mijne wapens en zadel mijn paard.'

'Met uw verlof,' zeide Feiko: 'Ridder Reinout heeft mij ook nog gelast, u te verzoeken van hier te vertoeven, tot hij eene nadere boodschap zond, hoe de zaken staan. Hij is bang, dat de nachtlucht u hinderlijk zoude wezen: en dan, het begint er mooi stormachtig uittezien ook.'

'Zal ik van hem mijn plicht leeren?' vroeg Aylva, vertoornd. 'Doe als ik

aant. u zeg; en gij, mijne dochter! maak u gereed elk oogenblik deze stins te verlaten, die u wellicht binnen korten tijd geene veilige wijkplaats meer verstrekken zal.'

'Ach! sta mij toe, hier te blijven,' zeide Madzy: 'hier kan ik u, hier kan ik Friesland van dienst zijn. Zoo mijne hand te zwak is om een boog te spannen, zij kan ten minsten een gekwetste verbinden. Zend al wie hulp behoeft slechts herwaart en aan goede verpleging zal het niemand ontbreken.'

'Dat weet ik,' zeide Aylva: 'niemand dan ik kan beter getuigenis geven hoe voortreffelijk eene ziekenoppaster gij zijt. Nu! ik begeer dan ook niet, dat gij u terstond van hier begeeft. Ik beloof u, ik zal u gekwetsten zenden, indien zij er zijn; maar naar ik onze Friezen ken, zult gij weinig te doen hebben, en liever zullen zij zich laten doodslaan dan het veld te verlaten zoolang zij nog tanden in den mond hebben om hun vijand te bijten. -Wees nu zoo goed en help mij, mij van dit nachtgewaad te ontdoen: - waar blijft Feiko toch? - Het is waarlijk, of de menschen van dag tot dag luier worden.'

'Waarlijk, mijn waarde voogd,' zeide Madzy: 'gij overhaast u te zeer. Al ware de Hollandsche vloot in het gezicht, gij zoudt nog altijd tijds genoeg komen. Bedenk toch, dat zoo gij u thands reeds zonder noodzakelijkheid vermoeit, gij uwe krachten verloren zult hebben wanneer u die het meest te stade zullen komen.'

'Gij hebt gelijk, mijn kind! zoo als altijd; - maar zie, gij beseft dat niet, wat het voor een ouden krijgsman zegt, als hem de kreet: te wapen! in de ooren klinkt. Dan gevoelt men zich op eens weêr verjongd en versterkt; dan zijn ziekte en zwakheid vergeten en de kracht der ziel schenkt ons, wat die van het lichaam ons weigeren mocht. -Maar laat ik eens aan 't raam gaan, en naar den wind zien.'

'De wind is om, dunkt mij,' zeide Madzy.

'Ha! welk een heerlijk gezicht,' zeide de Olderman, het venster openslaande en de lucht beschouwende: 'wat zeidet hij, de Hollandsche vloot was nog niet in 't gezicht? - Indien zij heden morgen is afgezeild, moet zij met de nacht aan onze kusten wezen; want de wind is naar 't zuidwesten gedraaid en zij heeft dien vlak voor 't lapje!'

'Met den nacht reeds!' zeide Madzy, verbleekende.

'Gewis; - maar niet in den staat waarin zij de reede verliet. Geloof mij, daar zal menige mast en menige kiel ontredderd raken, en menig vaartuig aan den grond komen, eer zij de kust in 't oog krijgen. Er is zwaar weer op zee: - zwaarder dan gij hier zelfs vermoeden kunt: merkt gij die donderbui op, die daar vlak tegen den wind intrekt. Zoo gij over den heuvel heen kost kijken, gij zoudt de zee zien schuimen als een ziedende pot. -Aha! eindelijk is Feiko klaar.'

'Waarlijk, Heer Olderman,' zeide Feiko, die met de wapenrusting aan

aant. kwam dragen: ‘ik had niet gedacht dat UEd. er zoo spoedig weer gebruik van zoudt maken; en er waren een paar spijkertjens aan de beenstukken nodig, die...’

‘Wat beenstukken! - Geef mij slechts mijn borstharnas en mijn helm: de beenen zullen wij maar ongedekt laten: - indien wij vechten, zullen wij toch van achter de aarden wallen strijden: en dan wordt alle onnutte wapenrusting maar tot overlast. - Voorwaar!’ vervolgde hij, toen Feiko hem het borstkuras had aangegespt: ‘ik kan toch merken dat ik mager geworden ben. Ik zoude de freule er des noods bij in bergen.’

‘Hoe dunner hoe beter,’ zeide Feiko, lagchende, ‘des te meer plaats is er naast u voor de pijlen.’

‘Goed gezegd Feiko! maar waar had ik mijn hoofd? Wie zal nu mijne dienstlieden te wapen roepen? Zeg aan den pachter...’

‘O! wat dat betreft,’ zeide Feiko: ‘daar heeft Jonker Reinout al voor gezorgd. Die van Wonseradeel zijn reeds bij hem en hij heeft boden naar uwe stinsen in Ferwerderadeel en Westdongeradeel gezonden.’

‘Hij is een brave borst, dat moet ik hem nageven,’ zeide Aylva met een zucht, die een zonderling contrast met zijn gezegde opleverde.

‘Maar hoor! - daar is weer iemand: de hond blaft...’

‘Ik herken die stem!’ zeide Madzy: ‘ja waarlijk, het is vader Syard, die binnengelaten wil worden.’

‘Wat jaagt hem hier?’ zeide Aylva: ‘Feiko! gij zult mij mijn helm achterna dragen. - Madzy heeft gelijk: ik moet mij niet vermoeien voor den tijd. - Hoor hoe het onweder buldert! - Ha! daar is de vrome man zelf. Wel, Vader! het verheugt mij u weer te zien: waarlijk, wij hadden ons niet met dat geluk mogen vleien.’

‘De Heer heeft mij verlost,’ zeide de monnik, ‘gelijk Hij Daniël uit den leeuwenkuil verloste.’

‘Wij zijn er beide heel wat op vermagerd,’ zeide de Olderman: - ‘maar daarover wel eens nader. Gij komt zeker onze Madzy eens gezelschap houden en daar doet gij wel aan. Gij zult elkander veel te vertellen hebben. Mij zult gij niet kwalijk nemen, dat ik ga waar het vaderland mij roept. Waar zijn de hoofden? -waar is mijn zoon?’

‘Het is dan waar! - Hebt gij werkelijk een zoon teruggevonden. Is die Ridder Reinout...’

‘Dat zal Madzy u alles wel vertellen: - ik moet voort: zeg mij slechts, waar ik hem vinden zal.’

‘Op dit oogenblik nog te Staveren; maar...’

‘Welnu! dan ga ik derwaarts. Is alles gereed, Feiko?’

Op dit oogenblik begon de storm met dubbel geweld op te zetten, zware hagelsteenen kletterden tegen de daken: het geheele zwerk was door blik-

aant. semvuur verlicht en de donder ratelde zonder ophouden.

‘Om 's hemels wil, mijn goede voogd!’ zeide Madzy: ‘zult gij u waarlijk aan zulk een weer blootstellen. Bedenk toch, dat gij nog niet geheel hersteld zijt.’

‘Een heerlijk weer,’ zeide Aylva: ‘zie, de hemel strijdt met ons. In een half uur ben ik immers te Staveren. Ik zal mijn mantel dubbel omslaan: en dan lagch ik wat met een bui.’

‘Nog een woord, eer gij vertrekt,’ zeide de monnik: ‘God weet of wij elkander levend terug zien. Hebt gij overtuigende bewijzen, dat Ridder Reinout uw zoon is?’

‘Van waar die vraag? - En op dit oogenblik?’ zeide Aylva: - ‘nu ja, ik heb die: en, wanneer gij wilt, zal ik u die toonen. Thands is het tijd ten strijde te gaan.’

‘Gij hebt gelijk,’ zeide de monnik, wiens anders zoo vaste ziel overmand scheen door eene ontroering, die hem niet eigen was. ‘Maar dan heb ik nog eene bede. Ridder Deodaat van Verona is naar Sint Odulf overgebracht. Wordt het klooster aangevallen, zoo smeek ik u, draag zorg dat hem vriend noch vijand deere: ik bezweer u zulks, bij uwe zaligheid!’

‘Ik zal mijn best doen,’ zeide Aylva: ‘ik zelf heb dubbele redenen om voor zijn leven te waken: ik ben hem vergoeding verschuldigd voor het ongelijk, hem door Reinout aangedaan, en voor zijne hulp aan Madzy betoond.’

Na deze woorden te hebben geuit omhelsde hij de lieve maagd: hare gedachten hadden door de rede van den monnik eene andere wending genomen: thands echter, nu zij haren pleegvader gereed zag, eenen in zijnen toestand bedenkelijken, ja hoogst gevaarlijken tocht te ondernemen, vergat zij alles, ook zelfs den teedergeliefde, om hem, aan wien zij zooveel verschuldigd was. Niet zonder moeite, en op Madzy en Feiko leunende, daalde Aylva de trap af: zoodra hij zich echter buiten en in den zadel bevond, scheen het of zijne zwakheid geheel verdwenen was; en zijn ros de sporen gevende, reed hij, van Feiko vergezeld, in vollen draf den weg op naar Staveren.

Zoodra hij vertrokken was, gelastte Madzy den ouden pachter eenig brandhout op den haard te werpen: en weldra zat de monnik, die op zijne wandeling doornat geworden was, zich bij een vrolijk vuur te droogen, terwijl Madzy eene verwarmende drank naast hem plaatste. Een geruimen tijd bewaarden zij het stilzwijgen: men kon zien, dat beide elkander veel te vertellen hadden en als het ware verlegen waren hoe te beginnen.

Eindelijk vatte de monnik het woord op: ‘Wij hebben wel reden om God te danken, freule! Hij heeft ons uit groote gevaren gered: en ik had, na onze zonderlinge scheiding, mij niet gevleid u ooit te zullen wederzien.’

‘God heeft mij gesterkt,’ zeide Madzy: ‘maar ik heb veel geleden.’

‘Er zijn zonderlinge geruchten van u in omloop,’ zeide de monnik: ‘men heeft mij verhaald, dat gij te Utrecht bij een Ridder waart gevangen gehouden. - Mag ik vragen, was deze ook dezelfde als de burchtvoogd van het slot Nyenstein nabij Plaswijk?’

‘Ik zag hem het eerst op het slot,’ zeide Madzy: ‘wie hij was heb ik gezworen te verzwijgen.’

‘Zooveel ik dan kan opmaken uit het onsamenhangend verhaal van uwe lotgevallen, dat hier rondloopt, zijn wij beiden de slachtoffers geweest van denzelfden listigen bedrieger: en ik heb bijna reden om te geloven, dat die zoogenaamde zoon van den Heer van Aylva mede de hand in 't spel heeft gehad.’

‘Die zoogenaamde zoon? - gij hebt reden om te geloven, dat...?’

‘Dat hier een samenweefsel van list en bedrog plaats heeft; -maar om des te zekerder te werk te gaan: verhaal mij, bid ik u, uwe lotgevallen sedert ik u verliet.’

Madzy voldeed aan zijn verzoek: zij begon met in korte woorden de aanleiding tot hare opneming in 't slot Nyenstein te vermelden. De monnik zuchtte diep, toen hij ontwaarde, welke listen Jan van Arkel in 't werk gesteld had, om zich van zijne prooi te verzekeren: zijne verontwaardiging steeg ten top toen zij van haar verblijf te Utrecht gewaagde, en maakte plaats voor een aandachtig nadenken toen hij het verslag van hare reis en van het gebeurde in 't Gaasterbosch vernam.

‘Hoogst zonderling!’ zeide hij, toen zij haar verhaal geëindigd had: ‘die Reinout heeft zich dus voor den zoon van den Olderman doen herkennen? -En die hansworst, zegt gij, is nog in Friesland?’

Madzy antwoordde toestemmend op beide de vragen en meldde hem dat Daamken in Reinouts dienst was.

‘Dan kan het mogelijk zijn dat die nar iets weet en dat Reinout zijne stilzwijgendheid koopt! - Dat alles moet zich eenmaal oplossen of... misschien... weet gij ook of hij de medicijnkist zijns meesters Barbanera heeft met zich gebracht?’

‘Voorzeker,’ zeide Madzy, glimlagchende om deze zonderlinge vraag: ‘maar ik bid u, welk belang stelt gij daarin? Gij hebt toch geene lust, zijne pillen en tincturen te gebruiken.’

‘Misschien!’ zeide de monnik, op een ernstigen toon: ‘ik geloof dat gij met mij van hetzelfde gevoelen zult zijn, wanneer ik u mijn wedervaren verhaal... het onweder is nog niet verminderd: en zij zullen mij nog niet missen te Sint Odulf. - Zoo gij dus geen vaak hebt, luister.’

Nadat Madzy verklaard had, hoogst verlangend te zijn, hem te hooren, deelde de monnik haar mede wat er geschied was sedert den morgen dat hij

aant. haar in de herberg vermist had, en hoe hij vervolgens zich met meester Barbanera in het slot van Nyenstein had zien opsluiten.

‘Mijn eerste gevoel,’ vervolgde hij, ‘was, gelijk gij denken kunt, een gevoel van spijt en toorn jegens hem die mij zoo listig van mijne vrijheid beroofd had. Wat den kokeler betrof, deze bleef nog lang in den waan dat hij alleen voor de leus was opgesloten. Toen hij echter het tegendeel begon te bemerken, verviel hij tot een staat van woede en wanhoop, die aan vertwijfeling grensde, en liet geen uur voorbijgaan, zonder de vreesselijkste verwenschingen uit te braken tegen den bewerker van zijn ongeluk, terwijl hij alle troost versmaadde, die ik hem aanbood, en mij vervloekte, zoowel als den grijzaart, die ons dagelijks door een valluik ons voedsel toediende. Mijn toestand was hoogst onaangenaam: van het daglicht verstoken, in een naauwen kelder en gedwongen van het gezelschap te moeten dulden eens gevloekten godslasteraars; - maar ik offerde mijn lijden den Heere op en Hij verleende mij sterkte. Hij deed meer: Hij maakte mij tot het werktuig in Zijne hand om eene gevallene ziel te behouden, en deed mijn lijden strekken tot de ontdekking van een geheim, dat anders wellicht verborgen ware gebleven.

Een dag (nimmer zal ik dien vergeten) kwam onze oude stokwaarder niet opdagen. Het vasten gewoon, verduurde ik de ontbering van voedsel met gelatenheid; maar de deelgenoot mijns kerkers kon minder weêrstand aan zijn nooddruft bieden. De volgende dag verliep: - weder geen voedsel: - gelukkig was onze waterkruik, die eenmaal 's weeks gevuld werd, nog half vol; - maar het gemis aan spijs verzwakte Barbanera: en nu eerst werd hij vatbaar voor de woorden van vermaning en boete, die ik tot hem sprak. Hij vroeg mij om vergiffenis voor zijne handelwijze te mijwaart, hij biechtte mij zijne zonden en toonde een hartgrondig berouw. Den derden dag voelde hij zijn einde naderen: en toen smeekte hij mij, om, zoo ik tegen alle verwachting het leven behield en de vrijheid terug kreeg, te herstellen wat hij verdorven had. Ik spande mijne uiterste krachten in om het verhaal te verstaan, dat hij mij half in 't Italiaansch, half in krom Latijn, half in gebroken Hollandsch deed: het kwam hier op neer, dat hij zich in 't verloopen jaar, te Grenoble in Frankrijk, in dienst van den Bisschop van Utrecht bevond, toen daar een pelgrim uit Holland aankwam, die naar Italiën trok en in 't voorbijgaan den Prelaat bezoeken kwam. Deze pelgrim verhaalde aan Barbanera, eens dat zij samen spijsden, door twee Ridders uit Holland, Reinout en Deodaat van Verona, belast te zijn met het opsporen hunner familie en toonde hem eenen brief, die daartoe strekken moest. Niemand ware beter dan Barbanera in staat geweest aan den pelgrim eenig bericht dienaangaande te doen toekomen; want hij was vroeger in dienst geweest van Bianca di Salerno, wier geheime verbindtenis met den Olderman u bekend is.

aant.

Hij besloot zelf de beloning te verdienen op de ontdekking gesteld: dat viel hem te gemakkelijker, doordien de pelgrim kort daarna ziek werd en stierf. Barbanera maakte zich van den brief meester, verliet den Bisschop en reisde naar Verona. Daar wist hij vermomd tot in het klooster te dringen, waar de dwingeland Francesco zijne gemalin sedert jaren gevangen houdt: hij deelde haar mede, dat haar zoon nog leefde, en verkreeg van hare hand den ring, haar door uwen voogd geschonken, en meteen een brief, waarin zij het merk aanduidde, waaraan die zoon te herkennen ware. Van Verona reisde hij naar Holland en vond toevallig en uwen pleegvader en de beide jongelingen te Haarlem. Gij weet, welke kunsten hij op de Vogelesang in 't werk stelde om hunne nieuwsgierigheid op te wekken. Had hij toen het geheim geöpenbaard hij had zich een jammerlijken dood en veel wroeging bespaard; maar de duivel der geldzucht verleidde hem: hij wilde zijn geheim aan den meestbiedende der twee Ridders verkoopen; en naar gelang daarvan den brief van Bianca geven of terughouden. Naar Aylva dorst hij zich nog niet wenden: eensdeels omdat hij vroeger op zijn leven had toegelegd en bovendien vreesde dat Aylva te weten zou gekomen zijn hoe hij Bianca door een valsch gerucht van haars minnaars dood misleid had; anderdeels omdat hij hem niet wilde naderen voor hij hem een zoon konde bieden, die zijn voorspraak wezen mocht. Toen hij later te Plaswijk Reinout vond; en beide in den waan verkeerden, dat Deodaat dood of stervende ware, maakte hij hem diets dat hij de wettige zoon van Aylva was, ofschoon hij zich intusschen van het tegendeel overtuigde.'

'Goede God!' riep Madzy: 'en vanwaar bekwam hij die overtuiging?'

'Op eene zeer eenvoudige wijze. Toen Reinout zich 's nachts ontkleedde, zag Barbanera, dat hij het teeken miste, hetwelk Bianca, ter voorkoming van verwarring, haren zoon op de borst gegrift had.'

'En zoude Deodaat dat teeken...?'

'Ziedaar wat mij nog onbekend is; maar mij zoowel als Feiko trof heden morgen, toen ik hem onder het gepeupel zoo onvoorziens in 't oog kreeg, zijne gelijkenis op den Olderman. Dezelfde houding, dezelfde wending, dezelfde stem, alleen door den uitheemschen tongval eenigzins gewijzigd. - Maar hoor verder: - Barbanera verhaalde mij, dat hij met opzet Biancaas brief, waarin deze omstandigheid vermeld was, had achtergehouden en in zijne medicijnkist onder een dubbelen bodem verborgen. Dit bleef Reinout onbewust.'

'Hemel! indien er slechts mogelijkheid is, die kist te bekomen!'

'De Italiaan overleefde zijne bekentenis niet lang. Hij is getroost in mijn arm ontslapen, mij smekende, zoodra ik in Friesland terug kwam, den Heer van Aylva deze tijding te melden. Alleen het belang mijns vaderlands kon mij doen vertragen om zijn uitersten wil te voldoen; - maar iemand moest

aant. deelgenoot wezen mijns geheims: - en in niemand kan ik meer vertrouwen stellen dan in u.'

'Ik dank u, goede pater! - En hoe werdt gij verlost?'

'Op denzelfden dag toen Barbanera stierf. - Niet twijfelende, of ik zoude spoedig deelen in zijn lot, had ik mij reeds ter dood bereid; toen op eenmaal mijne kerkerdeur werd opengeslagen. Eene bende Hollanders had Nyenstein overrompeld: bij het doorzoeken van het slot had men ook de deur des kelders opengebroken en men bracht mij schier levenloos naar buiten. Ik vernam sedert, dat de oude dienaar des Bisschops door eene beroerte uit het leven was weggerukt, zonder den tijd gehad te hebben, het geheim onzer gevangenis te openbaren. Mij schonk men de vrijheid, daar niemand reden had mij te houden. Ik hoorde, dat Deodaat van zijne wond hersteld, en in 't leger was: ik ging derwaarts, en kwam juist te Utrecht om den zegenpralenden intocht des Graven bij te wonen. Deodaat echter vond ik niet: hij was naar de Gravin gezonden om haar den roem der Hollandsche wapenen te verkondigen. Intusschen begrijpende, dat de Graaf niet werkeloos zoude blijven, hield ik mij nog een wijl in Utrecht op, om te ontdekken wat hij in zijn schild voerde. De Bisschop had nu, zoo 't scheen, zijn geheel vertrouwen gewonnen. Ik begaf mij naar den listigen kerkvoogd.'

'Hoe! gij dorst u op nieuw in zijne tegenwoordigheid wagen?'

'Ik wist, dat hij mij niet zoude hebben durven beledigen; want hij moest de ontdekkingen vreezen, die ik in staat was te doen. Hij ontfing mij echter met nog meer vrijmoedige kalmte dan ik. mogelijk achtte: ja hij was zoo gemeenzaam, als ware er niets tusschen ons voorgevallen. Mijne gevangenis schreef hij aan een misverstand toe: hij betuigde mij, niet geweten te hebben, dat ik mij met Barbanera in den kelder bevond, wien hij er alleen in dacht op te sluiten: - en indedaad, ik kon hem het tegendeel niet bewijzen. Verder toonde hij zich zeer vertrouwelijk jegens mij, en verzocht mij terug te komen. Iets later deelde hij mij de geheime ontwerpen des Graven mede, zelfs het plan ter verrassing van Staveren, welks mislukking, gelijk ook het verdere, u Feiko ongetwijfeld zal gemeld hebben.'

'En... waant gij, dat Reinout ter goeder trouw handelt...?'

'Zijn gedrag van heden doet mij zulks vermoeden. Hij redde het leven van Deodaat.'

'En hij zelf, wie is hij dan...?'

'De zoon van Biancaas dienstjuffer. De listige Barbanera, beducht voor het ongenoegen van diengene der beide jongelingen, welken hij niet als den zoon van uwen voogd zoude aanwijzen, had aan Reinout wijs gemaakt, dat hij zelf, hij Barbanera, de vader was van een hunner. - En thands!' vervolgde de monnik, opstaande, 'moet ik naar Sint Odulf keeren, en het overige van den nacht aan Friesland wijden. - Ha! Indien die looze Bisschop mij niet

aant. bedrogen had, - het ware nooit zoo verre gekomen: en de arme, verachte vader Syard, had in naam van het geestelijk gezach het geheele volk op de been kunnen brengen eer Willem nog een leger bijeen had.' 'Waar blijft thands uwe belofte om drie landschappen in rep en roer te brengen?' vroeg mij Seerp Adelen heden morgen, spottenderwijze. En vader Syard stond beschaamd voor den laatdunkenden jongeling; want deze had gelijk: en dwaze hovaardij had den bedaarden monnik eenmaal tot eenen ijdelen grootspreker gemaakt.'

Op dit oogenblik kwam Sytske de kamer binnen geloopen, met de angst op 't gelaat geschilderd.

'Heilige maagd!' riep zij: 'daar is de bliksem zeker in den toren van Staveren geslagen en de gansche stad staat in brand.'

'De gansche stad? van eenen bliksemstraal die op den toren neêrkomt?' zeide de monnik: 'dat zoude mij vreemd voorkomen.'

'Ik verzeker u,' hernam Sytske, 'dat het geheele zwerk rood is van de vlam die opstijgt.'

'Willen wij niet eens op het plat gaan en zien wat er te doen is?' stelde Madzy voor.

'Het zwerk rood van vuur!' herhaalde vader Syard: 'dan zeker moet er iets buitengewoons hebben plaats gehad. Nu ja! ik ben bereid u te volgen.'

De twee meisjens hadden reeds een paar mantels omgeslagen om zich tegen den regen te beschutten: en alle drie begaven zich op het plat van den toren, van waar men bij dag de stad Staveren, en ook de zee kon onderscheiden. Een oogopslag was genoeg om den monnik te overtuigen, dat de schrik van Sytske niet zonder grond was geweest. Het was nu geheel nacht; en de duisternis verhoogde den rooden gloed der vlam, welke ten noordwesten opsteeg als achter een gordijn van regen, hetwelk aan het vuur een des te fantastischer aanzicht gaf. De monnik ontdekte echter spoedig, dat de brand zeer vermoedelijk eene andere oorzaak had, dan die, welke er door Sytske aan gegeven was.

'Het is niet Staveren dat in brand staat,' zeide hij: 'Staveren ligt meer westelijk: en mij dunkt, ik zie deszelfs kerktoren, die den gloed terugkaatst. Het is Norwert, waar men den rooden haan heeft uitgestoken.'

'Ik hoor het alarmgeklep!' zeide Madzy: 'de vijand moet geland zijn.'

'Hij is geland!' riep de monnik: 'ik moet geen tijd verliezen. De ure des gevaars kan voor ons klooster komen: - en dan mag niemand zeggen dat broeder Syard afwezig was.'

Dit gezegd hebbende nam hij zijn afscheid en haastte zich naar Sint Odulf over een voetpad, hetwelk langs het meir heen van den landweg af derwaart geleidde.

aant. Twee en dertigste hoofdstuk

Sy quamen 's morgens met getaelen
Van schepen, klein en groot;
Maar toen de nacht begon te daelen,
Riep elck: waer is de vloot?

Geusen-liedtje op de Armada

Het was op den morgen van dien dag, dat de koggen, bestemd het Grafelijke leger naar de Friesche kust overtebrengen, en welke met den meesten spoed den IJssel, de Vecht en het IJ waren komen afzakken, zich in den kom van de Zuiderzee vereenigd hadden en aldaar eene machtige vloot gevormd van over de tweehonderd vaartuigen, die nu gezamenlijk naar de Friesche kust den steven wendden. Nimmer voorheen was een heerlijker schouwspel in die wateren te zien geweest: nimmer was er een tocht op de Zuiderzee beproefd geworden, ontzachelijker door het aantal, uitnemender door den rang, belangrijker door de vermaardheid van hen, die daaraan deel namen. Geheel de adel van Holland, van Henegouwen en van het Sticht was op de vloot vertegenwoordigd: en menig heer- en ridderlijk huis had er al zijne leden gezonden. Met een oogverblindenden luister schitterde de morgenzon op de nieuwgeverfde en geëmailleerde blazoenen en wapenborden, welke aan mast en spiegel praalden, op de vergulde helmen en op het blinkend staal van schilden en rondassen: dartel speelde de wind in de ontelbare wimpels en banderollen, of deed hij de blanke pluimen en geborduurde mantels golven op zijnen adem: en die van verre dat heerlijk schouwspel had kunnen genieten, zoude gewaand hebben, dat hij eene vereeniging dier zeebewooners zag, van welke de Arabische schrijvers in hunne vindingrijke verhalen spreken, die met goud en koralen en edelgesteenten en kostbare zeegewassen beladen, zich boven de oppervlakte der wateren vertoonden. Aan boord heerschte overal onbedwongen vrolijkheid: dartele scherts en blij gezang verwisselden elkaer: en aller harten waren tot blijmoedigheid en hooge verwachting gestemd: de bezorgdheid, welke gelijk wij verhaald hebben, bij sommigen, voor deze onderneming was gevoed geweest, zoolang zij niet werkelijk was aangevangen, was verdwenen zoodra men zich aan

aant. boord bevond: zij had voor eene kommerlooze gerustheid plaats gemaakt; want hoe kon men anders, wanneer men het oog in 't ronde sloeg, en die landingtroepen zag, wier aantal omtrent gelijk stond met de gansche bevolking van Wester- en Oostergoo te samen, en geheel uit welgeöefende strijders bestond, hoe kon men anders dan zich een gemakkelijken zege toeschrijven? Na dat Utrecht, het rijke, het machtige Utrecht gezwicht had, was het toch niet te denken, dat de onderling verdeelde Friezen eenigen noemenswaarden wederstand zouden beproeven. Vrolijk schuimde de beker dan ook rond en wenschte men zich geluk met de bijna zekere overwinning. Ach! weinig dachten zij, die moedige Ridders en Baanrotsen, dat de blijde disch, waarom zij zich onder luide gezangen en schaterende toejuichingen verzamelden, hun doodmaal droeg!

Er was echter onder al die hooggestemde tochtgenoten een enkele, die niet in de algemeene blijmoedigheid deelde, ofschoon zijn gelaat die trachtte voortewenden: het was het hoofd der onderneming zelf, Graaf Willem, die anders, meer dan een ander, reden moest gehad hebben om op zijne gelukster, die hem nooit verlaten had, een blind vertrouwen te stellen, indien dit al niet bij hem opgewekt werd door de gunstige voorteekenen, waaronder de tocht was aangevangen. De oorzaak zijner geheime zorg was bovendien van een zoo beuzelachtigen aart, dat hij er zelf schaamte over had; maar het innerlijk gevoel dat hem ontrustte was hem te sterk, dan dat hij het door redenering of verstroojing kon te boven komen. Op het vaartuig dat zijne vlag droeg was een prachtig paviljoen opgericht, van welks top de drie dubbele Gravenkroon cierlijk schitterde tusschen een bondel van kunstig gewerkte banieren: van welks troonhemel het fluweel in purperen plooien, met gouden franje geboord rondom afhing, terwijl rozeroode gordijnen van zijde de stralen van het zonnelicht keerden. Daarbinnen liepen banken rond, met spierwit doek overtogen en bedekt met donzige kussens van karmozijn, waar 's Graven naamcijfer of wapen in gouden letteren op prijkte: terwijl een dressoir, over den ingang geplaatst, beladen was met al de geriefelijkheden welke den smaak konden streelen, en van goud en zilver vonkelde. Dit fraai geheel was een geschenk van den Bisschop van Utrecht en de vrucht van het nacht en dag doorwerken der meest bekwame kunstenaars uit al de omliggende steden. Kort na het afzeilen was de Graaf het paviljoen binnen getreden om er al den rijkdom van te bewonderen; maar niet weinig was hij verwonderd geweest, van op het dressoir, in den voor hem bestemden drinkhoorn een briefje te vinden, waarop deze woorden te lezen waren: ‘denk aan de voorspelling van Reinout van Gelder.’ - Dadelijk na de lezing verborg hij die ontijdige waarschuwing? en, het paviljoen uittredende, vroeg hij aan den deurwachter, op een toon, dien hij zoo kalm mogelijk deed schijnen, wie er vóór hem binnen geweest ware.

aant.

De deurwachter betuigde op zijne eer, dat niemand zich verstout had binnen te treden sedert het paviljoen gezet was, dan alleen de behangers en een paar lijfbedienden des Bisschops, ten einde zich te verzekeren dat alles in behoorlijke orde ware.

De Graaf sloeg de oogen om zich heen en ontdekte kort bij hem het vaartuig, waarin Jan van Arkel zich bevond, in zijn priesterlijk gewaad half zittende en half liggende tusschen een hoop welgevulde kussens, op het dek gespreid. De oogen des kerkvoogds hadden op dit oogenblik eene boosaartig spottende uitdrukking; maar zoodra de Graaf hem aansprak, nam het gelaat terstond weder den effen plooi aan, die het gewoonlijk kenmerkte.

‘Wij hebben nimmer iets prachtigers gezien dan uw geschenk, Heer Neef!’ riep hem Willem toe, terwijl de stuurlieden de schepen eenigzins nader bij elkander brachten, om het gesprek tusschen de twee aanzienlijke passagiers gemakkelijker te maken.

‘Uwe Genade heeft te veel goedheid,’ zeide de Bisschop, zich half opheffende met de achtelooze loomheid eener half slapende kokette: ‘ik had wel gewenscht uwe Genade meer naar verdienste te kunnen behandelen.’

‘Men vindt er bewonderingswaardige dingen in,’ vervolgde Willem, hem veelbeduidend aanziende; ‘dingen, die men er niet zoude verwachten. Die drinkhoorn vooral, welke voor ons bestemd is, is allervreemdst en de inhoud heeft ons verrast.’

't Zij dat de Bisschop aan het geval volkomen onschuldig, 't zij dat hij op alles gewapend ware, de effen kalmte van zijne trekken onderging geene de minste verandering, en hij sloeg de oogen niet neder voor den scherpen blik des Graven: ‘ik had gelast,’ antwoordde hij, op een flaauwen toon, ‘dat men hem met Spaanschen wijn zoude vullen, die, gelijk mij verzekerd werd, met tweebak genuttigd, een uitmuntend voorbehoedmiddel is tegen zeeziekte. Ik had er ook wel van mogen nemen; want niettegenstaande het slechte water* voel ik mij geheel niet op mijn gemak, en het is niet de geringste opoffering, welke ik aan uwe Genade doe, dat ik mij op zee begeef, waar ik een tegenzin in heb.’

Dit gezegd hebbende, voegde hij de daad bij de woorden, en zich omwendende, zakte hij in zijne kussens neêr.

‘Nu ben ik even wijs,’ dacht Willem, terwijl hij ontevrede terug ging en het dek op en neer wandelde. - ‘Maar kom! die grillen uit het hoofd gezet. Waar is de kaart van Friesland? - Mijne Heeren! wij zullen ons plan van landing nog eens nazien.’

Binnen weinige oogenblikken was hij met Harcourt, Teylingen en

* *Slecht water* is, gelijk men weet, stil, ondiep water.

aant. eenige andere vertrouwelingen, die op zijn vaartuig voeren, in het paviljoen gezeten en zocht hij, door het belangrijke onderwerp van hun gesprek, de heimelijke zorg die hem kwelde te verzetten: - ieder oogenblik liet hij aan den schipper vragen, hoe laat men aan wal zoude wezen: waarop dan altijd het antwoord was, dat zulks aan God alleen bekend was; maar dat, zoo de wind niet voordeeliger werd, men genoodzaakt zoude zijn, die nacht eene ankerplaats te zoeken; daar men sedert de twee laatste gangen meer achterdan vooruit gegaan was.

'Ik heb het al gevreesd:' zeide de Graaf, wrevelig met de vuist op tafel slaande toen hem dit antwoord voor de vijfde maal gebracht werd: 'wanneer zal men eens vaartuigen uitvinden, die niet van den wind afhangen?'

Harcourt wilde juist antwoorden, dat dit wel eene onmogelijkheid zijn zoude; maar eene plotselinge ongesteldheid, die hem overkwam, noodzaakte hem naar buiten te gaan: en weldra zagen Teylingen en Naaldwijk zich gedwongen, zijn voorbeeld te volgen.

'Bij Sint Japik!' zeide de Graaf: 'daar zijn er al drie, die wegloopen zonder verlof te vragen: het schijnt dat aan boord de Graaf en zijn leenmannen gelijk zijn: - en men moet bekennen dat wij mooi scheef gaan en aartig stooten. - Waar duivel is die spaansche wijn, waar de Bisschop van sprak?'

Met deze woorden trad hij naar het dressoir toe; maar, op het oogenblik dat hij de hand naar een drinkkan uitstrekte, kreeg het schip een golf in den boeg, die het fraaie kunststuk het onderst boven sloeg.

'Daar ligt de gansche Bisschoppelijke weelde,' zeide Willem, het oog slaande op den gevallen toestel, en op den wijn die door elkander vloeide, 'en wij zouden waarachtig gevaar kunnen loopen van aan boord te verzuipen, zoo niet in zeewater, dan in druivennat: - dat ware een andere dood, dan dien mij de zwarte Reinout voorspelde...! nog al dat noodlottige orakel: - zal ik het dan niet uit mijn geest kunnen bannen?'

Hij plaatste zich nu bij het roer en zag rond: het was nog altijd een belangrijk en fraai schouwspel, die geheele vloot met den tegenwind te zien worstelen; maar de schepen leverden niet meer de schitterende vertooning op van des morgens. In het laatste uur waren meest alle banieren en wimpels binnengehaald, en men zag geene blinkende harnassen, noch golvende pluimen meer. De gewapenden streden meest allen met dien onweerstaanbaren vijand, de zeeziekte, en lagen op het dek uitgestrekt.

Langzamerhand echter begon de wind te minderen: en tegen den namiddag werd het stil, zoodat men alle zeilen bij moest zetten om slechts een flaauw zuchtjen, dat nu uit het noordwesten woei, te kunnen opvangen en alzoo met half wind voorttekomen. Nu keerden de moed en de eetlust bij velen, en de Graaf had juist last gegeven, dat men de omgestorte kannen weder vullen zoude, toen men in 't verschiet een schip ontwaarde, dat op de

aant. vloot aanhield en weldra bijdraaide. Het was de bierhaalder, waarmede Deodaat naar Staveren was gezeild, en die nu van den mislukten tocht terugkwam. Krijn Jansz vervoegde zich terstond aan boord van des Graven schip.

'Welnu!' zeide deze, zoodra de schipper voor hem in het paviljoen stond: 'wat hebt gij ons te melden? Is het kasteel van Staveren al onder bedwang van onzen vriend Deodaat?'

Krijn Jansz haalde de schouders op en verhaalde hetgeen den lezer bekend is nopens den ongelukkigen uitslag zijner onderneming.

'Bij Sint Japik!' zeide de Graaf, hem halverwege in de rede vallende: 'dat is fout! - Intusschen, die Friezen beloven ons een genoegen, waar wij ons niet mede hadden durven vleien, en wij zullen althands eenige eer behalen; want er zal wederstand zijn. - Maar het volk dat met u was, zit dat nog onder uwe vaten?'

'Ziedaar wat ik uwe Genade wilde verhalen,' zeide Krijn Jansz. 'Die twee schildknapen van den Ridder waren maar gansch niet in hun schik, dat zij hem dus in de macht der Friezen zouden laten zonder weêrwraak te nemen. Een van hen, de kleinste, is aan wal gebleven om te zien waar men zijn meester heenvoerde en hem zoo mogelijk te verlossen. Wat den anderen betreft, dien heb ik nadat wij Staveren verlieten, met zijn volk in een Makkummer schuit overgezet, die wij in zee overrompeld hebben. Zij zouden zich vandaag op de hoogte van het dorpje Norwert, benoorden Staveren ophouden, met de nacht landen, en het dorpje in brand steken: dan kon uwe Genade op het licht aanzeilen.'

'En dat zullen wij doen ook! - Dit verandert ons plan eenigzins, mijne Heeren! maar dat is om 't even. Men boodschappe deze tijding terstond aan den Heer van Beaumont. Hij houde met zijne vaartuigen op de Lemmer aan en rukke van daar landwaart in, terwijl wij benoorden Staveren landen: dan vereenigen wij ons in het hart van Friesland. Ha! daar zal evenwel een kamp plaats hebben!'

'Met het verlof van uwe Genade,' zeide Krijn Jansz, die op dit oogenblik buiten de tent keek: 'ik vrees dat de kamp met den storm wel de ergste wezen zal, dien gij heden zult strijden. Ik zal zien uwe boodschap te doen, maar ik moet naar mijn schip keeren: Wel over!'

En zonder eenigen verderen last aftewachten, ijlde hij het paviljoen uit en sprong in zijn vaartuig over.

'Storm!' herhaalde de Graaf, verwonderd op het dek tredende. 'Is de kaerel dol? Het is het heerlijkste weer, dat men uitdenken kan.'

'Naar binnen, Graaf!' riep de schipper die aan 't roer stond hem toe: 'alle man op het dek! Bergt de zeilen!'

'Mij dunkt,' zeide Willem, de vermaning des schippers volgende, 'dat

ons gezach nu geheel naar de maan is. Straks praatte ik nog van gelijkheid; maar nu zie ik wel dat de Keizer zelf geen baas zoude zijn als hij zich aan boord bevond.'

Niet lang echter kon hij zijne nieuwsgierigheid en ongeduld bedwingen. Hij trad weder naar den ingang van het paviljoen; maar hij bemerkte reeds dadelijk, dat de schipper de waarheid had gesproken. De gansche toestand der vloot was veranderd. Nergens was een zeil meer te aanschouwen: de zee had op eenmaal die geele, vale kleur aangenomen, welke eene geweldige inwendige beroering verkondigt, en stak, sterk door de zon verlicht zijnde, krachtig af tegen de donkere loodkleurige wolken, welke, als door een tooverslag opgewekt, uit het Oosten kwamen opdagen. Nog was het water stil om hen heen; maar het duurde geen twintig tellens, of de windvlaag, welke men van verre over de oppervlakte der zee zag aankomen, was nabij hen, en had het paviljoen omgeworpen, waarvan de rijke hangtapijten, nu als rag gescheurd, maar weerhouden door de sterke koorden waaraan zij vast waren gemaakt, over het dek in de hoogte fladderden. Terstond snelden een paar matrozen toe en sneden die koorden los, zoodat nu dat geheele meesterstuk van kunst over boord vloog.

'Daar gaat onze heerlijkheid naar de visschen,' zeide de Graaf, met een gedwongen lagch; maar eene kille huivering overviel hem, toen hij de kroonen, waarmede het paviljoen vercierd was geweest, ten prooi der golven zag. Hij had echter schier geen tijd tot denken; want op hetzelfde oogenblik ontlastten zich de wolken in zulke hagel- en regenbuien, dat het dek een stortvloed geleek, en de gansche krijgsdosch der edelen en gewapenden in een oogenblik onkenbaar was. Geen pluim was er meer, die niet gescheurd en druipend neerhing: geen wapenrok of mantel, waarin de hagelsteenen geene gaten hadden geslagen.

'Voor den duivel!' zeide Harcourt: 'de Friezen zullen ons voor een koppel wilde eenden aanzien, als wij ons zoo aan hen vertoonen.'

'De Graaf had ook wel naar beneden kunnen gaan,' bromde Teylingen: 'zoo hij er vermaak in schept, doornat te worden, ik zie volstrekt niet, waarom wij onze plunje moeten laten bederven.'

'Durft gij het hem niet voorstellen?' vroeg een ander edelman.

'Ik heb het reeds gedaan; maar hij vroeg mij, of wij van zout waren. Zie eens! mijn overrok is aan flarden gehageld; en mijn helm zal meer roestvlakken bekomen dan of hij tien jaren in den dauw gelegen had.'

Terwijl zij zich dus beklaagden, stond de Graaf onbewegelijk tegen de mast geleund. Deze schonk hem eene gedeeltelijke beschutting tegen het onweder; maar hij had echter niet zoozeer daarom deze plaats uitgekozen: zijn oog bleef met een angstig ongeduld gevestigd op de overige schepen; en pijnlijk was de indruk, door die beschouwing te weeg gebracht. De schoone

aant. orde, waarmede de vloot nog zoo kort geleden zeilde, was verbroken: het geweld van den wind, die ieder oogenblik veranderde, had de vaartuigen in een oogenblik over de oppervlakte der zee verstrooid: sommige schepen waren op zandgronden vast geraakt, en hunne half omgeslagen kielen leverden een onheilspellend schouwspel op: anderen, wier manschap niet tijdig genoeg klaar geweest was, hadden de mast moeten kappen en met zeil en want over boord werpen: enkelen, wier schippers stoutmoediger waren, of die door hun breeden bouw minder gevaar hadden van om te slaan, hadden het fokkezeil bij gehouden, lensden op Gods genade voort, en waren spoedig uit het gezicht: de meesten echter werden nu her- dan derwaarts heen geslingerd.

De avond begon intusschen te vallen en het werd den Graaf hoe langer hoe moeilijker te onderscheiden hoevele schepen hij nog bij zich had. Op eens kreeg hij van verre een licht in 't oog.

‘Wat kan dat zijn?’ vroeg hij aan een bootsgezel, die nevens hem stond.

‘Dat is Staveren, uwe Genade,’ was het antwoord: ‘en zoo de wind nog blijft aanzuidelijken, zitten wij binnen een paar uren op de Friesche kust.’

De Graaf ontfing deze tijding zonder schrik; maar ook zonder genoegen. Zijn last had, dit had hij wel bespeurd, niet aan Beaumont kunnen gebracht worden: zijne schoone vloot was verstrooid, en hij wist niet, hoe langen tijd er verloopen zoude, eer men de schepen weder bijeen zou kunnen brengen, en de orde van de landing herkrijgen. Hij pleegde nu raad met den schipper, die het meest raadzaam oordeelde, eene poging te doen om voor Enkhuizen te ankeren en daar den dag af te wachten. Dit gelukte na eenigen tijd: de lantaren werd aan de mast geheschen, en werkelijk zag men dit sein door sommige vaartuigen herhalen, die hetzelfde voorbeeld gevolgd hadden. Dan niet lang hadden zij zich op die reede bevonden, toen de schepelingen eene hevige vlam ten noorden van Staveren zagen opstijgen.

‘Ha!’ riep Willem, die op dit gezicht al zijn moed herleven voelde: ‘zij houden woord, mijne trouwe Zeeuwen! Hoe is de wind schipper?’

‘Nu sedert eenigen tijd stik zuidwest,’ was het antwoord.

‘Dan het anker gelicht en op die vuurbaak afgezeild! Sint Niklaas is met ons!’

‘Ik vrees er voor,’ zeide de bezorgde schipper: ‘het is hier zulk een vervloekt vaarwater, dat wij, bij nacht varende, machtig veel kans hebben om aan den grond te geraken.’

‘Om 't even! daar moet eene poging worden aangewend. Ik kan mijne dappere strijdmakkers, dien kleinen hoop daar aan wal, niet hulpeloos laten. En dan? herschept dat vuur de nacht niet in een dag? daarop aangehouden, zeg ik: de gevolgen zijn voor mijne rekening.’

De schipper haalde de schouders op en gehoorzaamde: zijn voorbeeld

aant. werd door de nabij hen liggende schepen gevolgd en weldra stevende alles naar Norwert toe; maar ofschoon sommige vaartuigen den tocht voorspoedig volbrachten, bleek het echter, dat de angst des schippers niet voorbarig was geweest; want de grootste helft van het smaldeel raakte ieder oogenblik vast en kwam dus of niet of te laat ter bestemmingsplaatse aan.

Het vaartuig, waarop de Bisschop zich bevond, had langen tijd omtrent gelijken koers met dat des Graven gehouden. Hoewel door gestadige zeeziekte gekweld, had Arkel echter niet zonder een geheim genoegen den bedroefden toestand der vloot waargenomen. Toen het duister begon te worden liet hij den schipper bij zich komen.

'Gij behoeft u zoo niet te haasten,' zeide hij: 'ik ga slechts als toeschouwer mede: en als het donker is, kan ik toch niets zien.'

'Hoogwaardigste!' zeide de schipper: 'ik vrees dat indien ik niet zooveel mogelijk koers op het noorden houde, wij te ver van het Grafelijk schip zullen afdwalen; want de wind zou ons oostwaart drijven.'

'Zeer wel!' hernam de Bisschop; 'maar ik heb geen trek om op het Enkhuizer zand vast te raken. Doe mij het vermaak en poog zoo lang als gij kunt in 't goede vaarwater te blijven.'

'Hoogwaardigste!' zeide de schipper verbaasd: 'dan raken wij hoe langer hoe verder van de vloot en drijven misschien tot aan de Kuinder af.'

'Licht mogelijk: - en indien het niet anders kan,' zeide Arkel, die deze gevolgtrekking des schippers wel verwacht en daarop zijne gansche redenering gegrond had; 'dan zie ik er geen kwaad in, naar de Kuinder te trekken. Daar zijn wij op onzijdigen grond en toch aan de grenzen van Friesland. -Ja! steven gerust naar de Kuinder: als het dag is kunnen wij altijd zien wat wij doen zullen.'

De schipper gehoorzaamde: en de gewapenden van 's Bisschops gevolg, die het onderhoud niet vernomen hadden, waren niet weinig verwonderd, toen zij zich 's morgens bij hun ontwaken in de haven van de Kuinder zagen. De Bisschop ging dadelijk met zijne geestelijken en verder gevolg aan land en trok naar het nabij de stad gelegene nonnenklooster van Sinte Martha, waar hij besloten had van de reis uitterusten en op nadere tijding uit Friesland te wachten, ten einde naar bevind van zaken te kunnen handelen.

Hij vond bij zijne aankomst eene groote beweging in het gesticht. Er was den avond te voren eene vreemde dame aldaar aangekomen, welke naar Friesland toog, maar door het slechte weer verhinderd was geworden hare reis te vervolgen. Zij scheen eene vrouw van aanzien te zijn; althands voor zooverre men zulks moest opmaken uit hetgeen de gids die haar vergezelde van hare dienaars en juffers vernomen had.

Men kan licht beseffen welke verlegenheid en verwarring het onverwacht bezoek van den Bisschop bij de vrouw Abdis en hare vrome gezellin-

nen teweeg bracht. In het afgelegen en weinig bezochte klooster van de Kuinder waren vreemdelingen een buitengewoon, een welkom verschijnsel, hetwelk voor eene maand stof tot gesprekken gaf; - maar nu twee hooge personaadjen te gelijk! eene uitheemsche Vorstin! - want dit voor 't minst moest de onbekende zijn: - en het geestelijk hoofd van het Sticht. - Dat was te veel genoegen op eenmaal en bracht al de nonnenhoofdjens op hol. Waar zou men die beide bezoekers en hun gevolg toch plaatsen? Of de vreemde dame haar reis dien dag vervolgen zoude, was nog onzeker; want er waren reeds geruchten in omloop, dat men in Friesland met strijden bezig was: -haar weg te zenden, ware onchristelijk geweest: - en den Bisschop kon men nog veel minder terugwijzen.

Arkel kon niet nalaten hartelijk te lagchen, toen hij de verlegenheid der Abdis vernam: en zich terstond bij haar begevende, nam hij alle zwarigheden weg, door te melden, dat hij zich met elk vertrek, hoe klein ook, behelpen zoude en zijn stoet, op een lijfbediende na, naar de Kuinder terug zenden. Op deze wijze was alles spoedig geschikt: en niet lang daarna was de Abdis, recht opgeruimd en wel te moede, bij hare beide voorname gasten aan een goeden disch gezeten.

aant. Drie en dertigste hoofdstuk

Hoe dat een krijgsheir aan quam rukken
En onze grenzen vast bestreed,
Veel min ontzachlijk door getalen
Van benden, dan door zegepralen:
Fluks riep men: wapen!

Dullaert

Niet verre van Staveren, doch meer noordwaart op, stond in den tijd waarvan wij gewagen een zeker dorpje, Norwert geheeten, hetwelk men thands vruchteloos op eenige kaart zoude zoeken, vermits de plaats zelve waar het zich bevond sedert lang een prooi der invretende golven geworden is. Het was op een geringen afstand van de zee gelegen, tegen wier geweld het, benevens eenig daarbij behoorend land, door een wierdijk beschut werd. Ten oosten paalde het aan een moerassigen veengrond, die zich langs het meir van Staveren uitstrekte; ten noorden aan eenig kreupelhout, waarvan de schrale groei en de kale takken, aan dewelke niet meer dan eenige verdorde en verschrompelde bladeren hingen, getuigden hoe zeer het van den zeewind te lijden had. Op den dijk, en kort bij dit geboomte, hetwelk men voor een overblijfsel hield van het eenmaal zoo vermaarde Kreiler bosch, zat een jonge zeemansgast sedert een paar uren in de zee te kijken, welke reeds al het buiten het wierdijkje gelegen land overstroomd had: en, hoewel het een orkaan woei, hoewel zijne tengere ledematen doornat waren, en hem de regen in 't gezicht speelde en meermalen het zien belette, was hij nog niet van zijne plaats gerezen om eene schuilplaats op te zoeken; want een krachtig denkbeeld had zich van zijne ziel meester gemaakt en deed hem het woeden der elementen vergeten. Zoolang het nog helder dag was geweest had geen blijk van ongeduld zich op zijn gelaat vertoond; maar het werd reeds avond en nog kon hij geen vaartuig op die oppervlakte der wateren bespeuren, dan eene elendige visschersschuit, welke door den storm naar de kust gedreven werd: maar deze was het niet, welke de knaap verwachtte.

‘Zij zullen niet komen!’ zeide hij eindelijk bij zich zelven, terwijl hij oprees en het water uit zijne muts wrong: ‘de Graaf zal hen bij zich gehou-

den hebben: - ware het nu niet beter, dat ik naar Sint Odulf trok en daar de vloot afwachtte?'

Terwijl hij dit voornemen overpeinsde, zag hij, zoo veel de duisternis hem zulks toeliet, dat het visschersvaartuig begon te naderen en weldra niet ver van den dijk een ankertje uitwierp: 'Voorwaar!' dacht hij: 'die visscher kiest ook eene vreemde ankerplaats uit. 't Is waarschijnlijk een vreemdeling: anders zoude hij zijne schuit wel vast leggen aan de palen, die ik ginds op de hoogte van het dorp gezien heb. - Kom! wij zullen nog een vijfhonderd tellens wachten en dan in Sint Japiks naam hier van daan: - mits ik slechts het houten pad door het moeras niet misloop in de duisternis; anders loop ik stellig gevaar van te smoren voor ik twintig schreden gedaan heb.'

Hij begon hierop de aangename bezigheid van te tellen; welke hij ten einde bracht met de vaste overtuiging, dat hij nu gerust kon gaan; want het was omtrent stikdonker geworden. Dan, juist op het oogenblik dat hij van den dijk wilde afspringen, hoorde hij een flaauw gedruisch en gespat in het water, hetwelk zijne aandacht boeide.

'Bij Sint Japik!' dacht hij: 'ik geloof waarachtig dat die visschers zich in dit fraaie weer met zwemmen vermaken. Nu! elk zijne liefhebberij.'

Zijne nieuwsgierigheid was echter opgewekt: hij liep den dijk langs naar de plaats waar het geluid van daan kwam, en hoorde weldra duidelijker nog, dat verscheidene menschen, hoezeer met zoo weinig geruchts mogelijk, door het water liepen. Dan weldra was zijn vermoeden volkomen bevestigd; want een bliksemstraal, die op eens den ganschen zeekant verlichtte, deed hem een twintigtal gewapenden zien, die van het vaartuig naar den dijk waadden.

'Wie duivel zijn dat?' vroeg hij zich zelven af: 'zeker geene vrienden van Friesland, die op zulk eene ongewone wijze aanlanden. - Zouden *zij* het zijn? o! nog een bliksemstraaltje om hen eens recht te kunnen opnemen!'

Met dezen wensch was hij al dichter bij gewandeld, achter den dijk blijvende, om door de aankomenden niet gezien te worden: en nu hoorde hij op eens iemand in het water, die met eene zachte stem aldus tot een ander sprak:

'Wij hadden wel een paar haken van boord mogen medenemen, Gillis! die vervloekte wal is zoo steil en zoo hard, dat ik waarlijk niet weet, hoe ik er tegen op zal klauteren.'

'Kom maar hier: ik zal u wel een handje helpen,' riep de knaap, die de stem herkende, hem van boven toe.

'Alle duivels! daar is volk aan gene zijde van den dijk!' zeide de aanvoerder der bende, terug deinzende.

'Hoe nu!' hernam de knaap: 'kent de wakkere Boudewijn de stem van zijn makker Zweder niet meer?'

'De Satan mocht u of uwe stem herkennen,' zeide Boudewijn, terwijl hij

aant. de hand aangreep, die Zweder hem toestak, en tegen den dijk opklom. ‘Dat vervloekte zeewater spat een mensch om de ooren, dat hij niet hooren noch zien kan.’

‘Ik had den moed al opgegeven,’ zeide Zweder: ‘en was verre van u in die visscherschuit te verwachten.’

‘Ja man!’ zeide Boudewijn: ‘dat was een denkbeeld van mij: - toen wij heden morgen Staveren verlaten hadden, kreeg ik die schuit in 't gezicht. “Wacht!” zeide ik tot Krijn Jansz: - “nu weet ik eene beste gelegenheid om aan wal te komen, zonder dat een enkele Fries er gedachte op heeft.”’

‘Ik vat al: gij bemachtigdet de schuit.’

‘Was dat niet wel verzonnen? - nu heeft de Graaf, (bijaldien hij niet al tot een aas der zeehonden verstrekt met dien hagelschen storm) tijding van ons: - en wij zullen hem die nog nader geven, dat beloof ik u.’

De manschappen waren nu allen aan wal gekomen; en verzamelden zich aan de binnenzijde des dijks om Boudewijn en zijn makker, die hun mededeelde, wat hem omtrent Ridder Deodaat bekend was.

Spoedig werd nu het besluit opgemaakt. Men nam voor, Norwert in brand te steken, hetgeen het dubbel voordeel zoude verschaffen van tot een baak voor des Graven vloot te verstrekken en van de aandacht der Friezen derwaarts te bepalen: en vervolgens weder zee te kiezen.

‘Dat is nu alles mooi en wel!’ zeide Zweder: ‘en ofschoon het mij eenigzins tegen de borst stuit, dat mijne eerste krijgsonderneming eene brandstichting wezen zal, zie ik dat het noodzakelijk is; - maar, het is niet genoeg een besluit te nemen, waar vinden wij de brandstoffen?’

‘Zotskap!’ zeide Boudewijn: ‘als of ik geen vuursteen bij mij had: - laat dat aan mij over en gij zult een Sint Maartensvuurtje zien, waarbij gij uwe natte kleeren in een amerijtje zult kunnen droogen. Zeg mij maar liever, of gij zeker weet, dat het dorp onbezet is?’

‘Niet slechts onbezet; maar verlaten: - de mans zijn God weet waarheen, de vrouwen en kinderen naar Staveren gevlucht.’

‘'t Is mij onbegrijpelijk!’ zeide Boudewijn, na eenige oogenblikken nagedacht te hebben: ‘hoe kan men zich zulk een achteloosheid verklaren van lieden, die een aanval wachtende zijn? Ik had reeds gevreesd hier den dijk vol krijgsvolk te vinden en ik zie zelfs de staart van een dog niet.’

‘Hoe jammer!’ zeide Zweder: ‘dat de Graaf hier niet tijdig genoeg wezen kan; hij ook zoude zonder slag of stoot kunnen binnentrekken.’

‘Ja ventje! dat is waar; maar die groote nalatigheid baart mij achterdocht. Ik zorg, of dezelve ook slechts schijnbaar is en of de vijand altemet in hinderlagen schuilt.’

‘Licht mogelijk,’ hernam Zweder: ‘maar dat moet ons niet beletten van spoed te maken met de uitvoering van ons plan.’

aant.

Aldus sprekende waren zij langzamerhand verder getrokken en het dorp meer genaderd. Het was en bleef stikdonker en geen geluid deed zich hooren. Weldra bevonden zij zich middel in Norwert, zonder kind of kraai te hebben bespeurd. Dadelijk gaf Boudewijn bevel dat men de deuren van eenige woningen open zoude loopen om te ontdekken of er nog iemand schuilde; maar men vond niemand. In een paar huizen smeulde er nog vuur aan den haard.

‘Goed zoo!’ zeide Boudewijn: ‘steekt licht aan! legt dat vuur maar in de bedstede en smijt er al het drooge stroo op, dat gij vinden kunt: en laat ons ondertusschen de spijskast ook eens onderzoeken: 't ware jammer zoo er iets verloren ging.’

Allen gehoorzaamden volijverig aan deze bevelen: en spoedig was de geringe voorraad van spijs en drank, welke de bewoners hadden achtergelaten, door de vermoeide krijgslieden verslonden, terwijl zij hunne doornatte kleedingstukken uitwierpen en verwisselden tegen die, welke zij in de huizen vonden. Al wat nu maar brandbaar was werd op de vuren gesmeten, en in weinige oogenblikken sloeg de vlam menig dak uit.

‘En nu weer naar boord,’ riep Boudewijn: ‘eer de vlam ons zelf den terugtocht afsnijde.’

De bende nam den terugtocht weder aan, die nu door de vlam verlicht werd, welke het dorp weldra geheel omgeven had. Op den dijk gekomen, wendde Zweder nogmaals de oogen om, ten einde het tooneel van elende dat zij hadden aangericht te aanschouwen. Het was een vreesselijk gezicht, die strijd der elementen onderling. Nu eens was het, of de zware regenvlagen de opstijgende vlam geheel zouden uitdooven; - dan weder zegevierde het geweld van het vuur en golfde het in rooden gloed langs de daken. Nu en dan stortte er een krakend gebouw in en versmoorde voor een oogenblik den gloed, die het verteerd had; maar die weldra des te feller van alle zijden onder het puin te voorschijn kwam: de zeewind gierde door de opengeborsten luiken en vensters en dreef brandende stroohalmen en half verteerde lappen zeildoek en netten landwaart in, waar zij weldra in het moeras neervielen of door den regen werden uitgebluscht.

‘Kom!’ zeide Boudewijn, zijnen makker bij den arm trekkende, ‘maak voort: men zal misschien spoedig genoeg bij de hand wezen om ons na te zitten.’

‘Bij Sint Japik! men is reeds bij de hand,’ riep Zweder verbaasd uit, en zijne uitgestrekte hand wees naar het moeras, dat door den brand in al deszelfs uitgestrektheid verlicht was.

Boudewijn wierp insgelijks den blik derwaarts en hij verbleekte, toen hij ontdekte, dat, waar men het oog wendde, de geheele vlakte met gewapenden vervuld was, wier aanwezigheid, hoe onbeweeglijk zij zich ook hiel-

aant. den, verraden werd door het licht der vlam, dat op het ijzer der wapenen terugkaatste.

‘Ik had het wel vermoed,’ zeide hij met een zucht. ‘Zij zitten daar als kikkers in hunne moerassen of achter hunne zomerdijkjens verborgen, waar geen duivel hen uit zal drijven. Zij weten, dat de gansche vloot niet ontscheept is; en zij wachten ons daar. - Maar wij zullen hun eene aangename nachtrust wenschen en ons stilletjens weêr naar boord begeven. Ik verwonder mij toch, dat zij, hoewel de afstand wat verre is, ons niet een pijltje toezenden.’

Naauwelijks had hij deze woorden uitgesproken, of een pijl kwam sissende aangevlogen en trof hem vlak in 't voorhoofd.

‘Vlucht, Zweder! vlucht allen!’ riep hij onder 't nederstorten. ‘Het is met mij gedaan. Vlucht! en laat mij hier aan mijn lot.’

Al de wapenknechten waren terstond in zee gesprongen. Zweder alleen was nog bij zijn vriend gebleven, toen hem een tweede pijl de muts van 't hoofd dreef.

‘Het is uit dat vervloekte boschje!’ riep hij: ‘wie had het gedacht? zij hebben ons willen omcingelen: - hoe gaat het, Boudewijn!’ - Geen antwoord. - Arme hals! hij is wel dood. - Dan is het zaak, dat ik voor mij zelf zorge.’ Met deze woorden liet hij zich mede van den dijk afzakken en zwom naar de schuit. Op hetzelfde oogenblik kwamen de Friezen het bosch uit en zonden den vluchtelingen hunne pijlen na, die echter geene of althands weinige schade deden. Meest al de tochtgenoten bereikten gelukkig het vaartuig: het anker werd gekapt, en daar het nu wederom ebbe was, dreef men spoedig ver genoeg van wal om buiten bereik te zijn. Zweder, op wien door den dood van Boudewijn het bevel was overgegaan, gaf nu last, dat men zooveel doenlijk zuidwaart zoude stevenen en eene poging doen om zich met de vloot te vereenigen. - Wij zullen hem met zijne makkers goede reis wenschen en inmiddels eens gaan zien, hoe of de Heer van Aylva bij zijne komst te Staveren de zaken gevonden had.

Naauwelijks was hij de poort van Staveren binnengereden, of hij ontmoette den Abt van Sint Odulf en vernam van dezen, dat de voornaamste maatregelen ter verdediging reeds genomen waren. Het was in den raad, na lange wederspraak, aan Reinout gelukt, den Friezen te doen beseffen, dat het hun onmogelijk zoude vallen aan de Hollandsche vloot het ontschepen hunner talrijke en welgeöefende benden te beletten: daar deze, zoo ras het op een bestormen en bemachtigen der zeekust aan zoude komen, door hunne meerdere voortreffelijkheid in uitrusting en wapenhandel een te groot voordeel op de Friezen zouden hebben, die slecht gedekt en bijna van geene weerbare wapens voorzien waren; waarbij kwam, dat eene nederlaag, aldaar geleden, terstond verwarring en schrik onder de saamgeraapte ben-

aant.den brengen, en aan den vijand den weg naar 't hart van Friesland zoude banen. Hij had dus den raad gegeven, dat men de landing niet belemmeren zoude, maar de Hollanders buiten de mogelijkheid stellen daarvan partij te trekken, door zelve zooveel doenlijk een gepast gebruik te maken van de gelegenheid, die de grond om Staveren hun aanbood om eenen verdedigings oorlog met voordeel te voeren. Men dient te weten, dat de landstreek om de stad heen, behalve uit eenig laag en moerassig weiland, dat langs het meir gelegen was, voornamelijk uit een heuvelachtigen heidegrond bestond, over 't geheel wel bebouwd, en aan onderscheidene eigenaars toebehoorende. Nu was elke bijzondere akker, met het land dat er bij behoorde, door een aarden wal of zomerkade omringd, ter afkeering van het zeewater dat niet zelden bij springvloed een gedeelte van den bodem overstroomde. Deze kampen leverden dus als het ware zoovele verschansingen op, waarachter zich de gewapenden in hinderlagen konden verbergen en tusschen welke men des Graven heirmacht lokken wilde, als in een doolhof zonder uittocht, waar het van alle zijden door vijanden omringd, geene gelegenheid zoude hebben zich van zijne ruiterij te bedienen of zich in slagorde te vormen, maar overal voor een onverhoedschen aanval blootstaan. Dit stelsel van verdediging werd goedgekeurd, en men nam terstond alle maatregelen om er uitvoering aan te geven. Aan volk. ontbrak het niet; want geen Fries bleef achter in de ure des gevaars: niet enkel uit loutere vaderlandsliefde; maar omdat de immer woedende onderlinge veten hem van zijne jeugd af het hanteren der wapenen tot eene noodzakelijkheid en het vechten tot eene gewoonte gemaakt hadden: ja wat meer is, tot zijn gewenscht en eenig tijdverdrijf. Alle dorpen waren dus terstond verlaten geworden, en van Hindelopen af tot aan Gaasterland toe was de geheele landstreek met weerbare manschappen bezet: terwijl de nog gedurig opkomende benden zich aan een der beide vleugels moesten aansluiten. De rechtervleugel, zoo men eene overal verspreide krijgsbende aldus noemen kan, werd door Adelen aangevoerd: Cammingha bestierde de verdediging van Koudum af tot aan Warns: en de linkervleugel was aan Martena toevertrouwd. De Abten van Lidlum en Bloemkamp vormden met hunne talrijke en welgeoefende conversen twee hulpbenden, gereed om zich overal te begeven waar de strijd het heetste was. Reinout was bij Adelen. Helbada en Fadinga kruisten Gaasterland door, in gevalle zich de vijand daar mocht vertoonen. In Staveren oefende Galama het opperbewind, terwijl al de in de haven aanwezige schepen en schuiten onder zijn opzicht bemand werden, om zoo mogelijk de vaartuigen der Grafelijke vloot aan te randen en afbreuk te doen.

‘En gij, eerwaardigste!’ vroeg Aylva aan den Abt toen deze hem al die omstandigheden verhaald had. ‘Welke post zult gij waarnemen?’

‘Wat mij betreft, ik ben een vreedzaam man,’ antwoordde vader Vol-

kert, ‘en heb nooit tegen iemand het staal ontbloot, waar ik O.L. Vrouwe en Sint Odulf voor dank. Ik keer naar mijn klooster en zal daar voor den goeden uitslag bidden. Dat is alles wat ik doen kan.’

‘God verhoore uwe gebeden, vader!’ zeide Aylva: ‘wat mij betreft: ik zal hier blijven: Madzy heeft gelijk: ik moet mij niet zonder noodzakelijkheid vermoeien: maar waar ik van dienst kan zijn, daar zal men mij niet lang behoeven te wachten. - Ik ga nu eens naar de haven, ten einde Galama te helpen in zijne maatregelen van verdediging. - Zoo er iets te Sint Odulf gebeuren mocht, laat het mij dan weten.’

Met deze woorden scheidden zij, en de Olderman begaf zich naar de haven. Hier deed zich een dof gemompel hooren: verscheidene menschen liepen met drift heen en weêr, en Feiko, naar de aanleiding van het rumoer gevraagd hebbende, kwam aan Aylva melden, hoe Norwert in brand stond, en hoe het gerucht reeds door de stad liep, dat de gansche vloot aldaar geland was.

‘Dan gaan wij derwaart heen, goede Feiko! Mijn zoon bevindt zich aldaar met onze wakkere volgelingen, en men zal niet zeggen, dat ik hen, wanneer het er op aankomt, in den steek laat zitten.’

Naauwelijks waren zij de poort uitgereden of zij ontdekten reeds de vlam; maar zij hoorden geen krijgsgerucht, hetgeen Aylva aan het geweld van den storm toeschreef; zij vervolgden echter hunne weg; maar spoedig vernamen zij hoefgetrappel voor zich uit, en zagen twee ruiters op hen afkomen.

‘Sta!’ riep Aylva, die in de duisternis niet wist of hij vriend of vijand ontmoette: ‘wie zijt gij?’

‘Gij hier mijn vader!’ zeide de Ridder, zijn paard intoomende. Het was Reinout, van Daamken gevolgd.

‘Waarheen? En hoe staat het te Norwert?’ waren Aylvaas vragen.

‘Norwert bestaat niet meer; maar de brandstichters zijn reeds weer gevlucht. Adelen is van oordeel, en ik met hem, dat deze schijnbare aanval slechts eene krijgslist is, om onze aandacht aftetrekken, terwijl men ons van de andere zijden aanvalt. Hij zond mij naar Martena en Helbada om hen tot dubbele waakzaamheid aan te sporen en te beletten, dat zij niet, door den brand verlokt, hunne benden van de plaats doen gaan.’

‘Voortreffelijk, mijn knaap! Toon u heden een wakkere zoon van Friesland! Ik blijf in de stad! Wellicht kan ik hier van nut zijn.’

Met deze woorden verlieten zij elkander. Aylva begaf zich weder naar de haven en Reinout reed, de stad door, naar Martena.

Ondertusschen was vader Volkert in zijn klooster terug gekeerd. Dit was, gelijk wij reeds hebben aangemerkt, niet verre van de stad, doch meer zeewaart in gelegen, aan het uiterste einde eener landtong, welke sedert

aant. door de golven is weggeslagen: wordende echter de plaats, waar het gebouw stond, nog heden door de zeelieden *de kerk* genaamd. Het bestond uit één hoofd- en andere kleinere gebouwen, door een muur van duifsteen en eene smalle gracht of sloot omringd. Het hoofdgebouw was vierkant, en bevatte vooreerst de kerk, die, van duifsteen en naar den Saksischen bouwtrant gesticht, ten westen met een vrij hoogen toren voorzien was, boven welken zich een peervormige koepel verhief met groen koper beslagen, en volkomen gelijk aan die, welke de moskeën der Mohammedanen vercieren. Nog kan men in Friesland, op sommige plaatsen, dergelijke koepels zien, wier bouworde waarschijnlijk tijdens de kruistochten aan de Oosterlingen is ontleend geworden. De kerkramen zagen aan de eene zijde op de zee uit, en aan de andere op eene groote binnenplaats, besloten tusschen het klooster zelf, dat twee verdiepingen hoog en met talrijke kamers en cellen voorzien was. Wat de buitengebouwen betrof, deze dienden tot bakkerij, tot brouwerij, en tot voorraadschuur. - Intusschen dwingt de plicht van een waarheidlievend geschiedschrijver ons te melden, dat, op sommige tijden van het jaar, en ook thands, dit laatste gebouw ontoereikend was om den oogst te bevatten, en deze diensvolgens voor het grootste gedeelte in de kerk geborgen werd.

Zoodra de Abt binnen de muren van het gesticht gekomen was, begaf hij zich naar den refter, waar de broeders gewoonlijk op dat uur bijeenkwamen; maar zijne verwondering en ongenoegen waren groot, toen hij bespeurde, dat slechts een klein aantal monniken, en dat nog wel alleen de ouden en ziekelijken, zich aldaar bevonden.

'*Salvete!*' zeide hij bij het binnenkomen: 'maar hoe nu? waar zijn al de jongere broeders en de conversen?'

De oude pater Prior haalde zuchtende de schouders op: 'er was niets aan te doen, Eerwaardigste!' zeide hij: 'zij zijn allen uitgeloopen om zich bij het leger te voegen.'

'Is het waar? En tegen mijne stellige bevelen? - Het klooster te verlaten, nu zij er het meest nodig zijn! - En om wat? Om zich te laten doodslaan? Want er is niet één van hen, die de wapens voeren kan; daar heb ik voor gezorgd.'

'Och!' zeide de Prior: 'dat jonge volk is altijd klaar, als het op vechten en smijten aankomt. Ik heb hen nog zoeken terug houden; maar het is ijdel preken tegen wie niet luisteren wil.'

'Lang mij een teug bier, broeder Keldermeester!' zeide de Abt: 'ik heb groote dorst, en mijne tong kleeft aan 't verhemelte van al hetgeen ik van daag heb moeten praten. - Waar is de gevangen Ridder?'

'Broeder Syard heeft, toen hij hier met hem aankwam, verzocht dat men hem in zijne cel zoude herbergen en toedienen wat hij verlangde.'

aant.

‘Dat is nu alles goed en wel en juist gelijk ik het ook zoude hebben voorgeschreven; maar met dat al hoop ik, dat men de cel goed gesloten heeft, en de deuren van de gang ook; want wat zouden wij, oude lieden, doen, indien de Ridder eens uit wilde breken?’

‘Men zal er voor zorgen,’ zeide de pater Guardiaan, opstaande en met een bos sleutels naar boven gaande.

‘Hoe! - heeft men er nog niet voor gezorgd? - Dat kan ik van broeder Syard niet begrijpen. - Men ontbiede hem eens: hij is zeker met godvruchtige overdenkingen bezig.’

‘Broeder Syard heeft ons insgelijks verlaten, een paar uur geleden.’

‘Verlaten!’ herhaalde de Abt, die voor het eerst begon te vinden, dat broeder Syard niet overeenkomstig zijn verlangen had gehandeld; ‘nu! dan verwondert het mij niet, dat de jongere broeders ongehoorzaam zijn, wanneer de oudere het voorbeeld geven. - Het is tegenwoordig eene zondige wereld. - Ik had gehoopt, broeders! dat ik heden een loflied met u zoude kunnen aanheffen ter eere van onzen broeder Syard, die uit de kaken des doods verlost is geworden: *e faucibus mortis*, zoo als de Schrift zegt; - maar de nood van het land eischt een anderen toon: en wij zullen het *libera nos* aanheffen. - Men geve mij mijne koorgewaden en men steke het licht in de kerk op; met de nodige zorg van niet te dicht bij hooi of stroo te komen; want een vonkje kan ons ongelukkig maken.’

De bevelen des kloostervoogds werden ten uitvoer gebracht: en korten tijd daarna hief de godvruchtige schaar, onder het kerkgewelf vereenigd, het heilige koorgezang aan.

Nog was het gezang niet geëindigd, toen men vader Syard op eens zag binnentreden. Maar in stede van zijne gewone zitplaats onder zijn broeders te nemen, bleef hij midden in het kerkgebouw en vlak tegenover den Abt staan, wien hij met een blik van ongeduld aanstaarde. Wel wenkte hem vader Volkert zich naar zijne plaats te begeven; maar hij bleef, zonder zich aan deze vermaning te storen, onbewegelijk stand houden. De Abt, verwonderd en toornig, deed het gezang ophouden.

‘Zijt gij dronken, broeder?’ zeide hij: ‘*num dulci vino plenus*? of heeft uwe gevangenschap u van uwe zinnen beroofd, dat gij u in eene zoodanige houding vertoont en onze plechtigheden stoort? Ga naar uwe cel en zeg de zeven boetpsalmen op, ten einde...’

‘Later!’ zeide vader Syard, hem in de rede vallende: ‘nu is dit onmogelijk: - binnen weinige oogenblikken is de vijand hier.’

‘De vijand, zegt gij?’ herhaalde de Abt, sidderende.

‘Het is zooals ik u zeg. Hij landt aan de Zuidvenne. Ik bevond mij nog op het pad langs het meir, toen ik over de hoogte heen de masten zijner schepen gewaar werd: binnen een half uur kunnen zij hier zijn.’

Eene schrikbarende stilte volgde op deze mededeeling des monniks: de verschrikte grijzaarts zagen hunnen Abt aan, om van dezen te vernemen, wat er te doen viel; maar het anders zoo fleurig gelaat van vader Volkert was thands door de bleekheid der angst overtogen.

'Broeders!' zeide de Abt met een bevende stem: 'wie kan er raad schaffen?'

'Ware het niet best, naar Staveren te trekken?' vroeg de pater Prior, 'daar zijn wij veilig voor 't oogenblik.'

'En ons klooster aan den vijand laten?' zeide Vader Syard: 'wij zijn geestelijken, vader! maar wij zijn Friezen: zouden wij het voorbeeld geven van te vluchten?'

'Maar wat wilt gij dan,' hernam de Prior: 'dat wij ons verdedigen? dat wij vechten? wij, zwakke en afgeleefde lieden?'

'Neen! - maar ik begeer, dat gij niet den schrik binnen Staveren verspreiden gaat. - Onze eerwaardige Abt was heden in den Raad aanwezig: hij weet, dat de mogelijkheid van een aanval op Sint Odulf voorzien is, hoe belangrijk men dit punt beschouwde, en wat er besloten werd.'

'Gij hebt gelijk, dat gij mij daaraan herinnert, broeder!' zeide de Abt, oprijzende; want het gevoel van zijne waardigheid en plicht begon bij hem de overhand te krijgen boven de vrees: 'er is besloten, dat wij een noodsein zouden geven en den vijand zoo lang ophouden, tot er hulp kwame. Gij hebt gelijk, broeder Syard: wij mogen ons heilig gesticht en de graven onzer broeders niet vrijwillig verlaten. - Maar, broeder! ik weet niet, of u bewust is, dat onze weerbare mannen, tegen mijnen wil, naar het leger zijn.'

'Zij zijn *niet* in het leger,' zeide de monnik. 'Ik heb hen ontmoet, dat zij er naar toe wilden trekken; en hun beduid terug te keeren: zij zijn bezig, de voorpoort te voorzien.'

'Wij danken u, broeder! - Men geve dan het sein: - twee lantarens aan den kerktoren.'

'Zij zijn reeds opgeheschen. Indien ik mij nu mag vermeten eenigen raad te geven, zoo is het deze: dat niemand werkeloos blijve. Het ware eene dwaasheid, pogingen aantewenden om den lagen muur, die ons erf of onze buitengebouwen omringt, te willen verweeren: wij zouden onze verdedigers nodeloos aan een zekeren dood blootstellen en hun getal zonder vrucht verminderen. Alleen tot de verweering van het hoofdgebouw moeten onze krachten besteed worden: en daartoe kan ieder, hoe oud en stram ook, van nut zijn.'

'Zouden wij niet eene poging doen, hen buiten den wal te houden,' vroeg broeder Agge, zijne met ijzer beslagen knods in de rondte zwaaiende.

Broeder Agge was een stevige vierkante monnik, in de kracht zijns levens, en die liever sterkte zocht in de wijnkan dan in het gebed.

aant.

‘Neen broeder!’ zeide de Abt: ‘broeder Syard heeft gelijk. Onze conversen zouden daar, waar het op eene geregelde verdediging aan zoude komen, niet bestand zijn tegen de geoefende krijgsknechten des vijands. Zij zijn niet tot kampen opgebracht, gelijk de conversen van Oldeklooster of Lidlum, en ik dank er God voor. Maar achter deze muren zullen zij, hoop ik, hun plicht weten te betrachten.’

‘Dat zullen zij!’ zeide vader Syard: - ‘verspreidt u nu allen, en zoekt alles bijeen wat dienstig zijn kan om de voorpoort te beschutten. En gij, broeder Rienk! die jong en vlug zijt, klim eens even in den toren en breng ons bericht terug, wat de vijand in zijn schild voert.’

De jonge monnik snelde de drie ladders op, die hem in den toren brachten. De lucht was opgehelderd en de wind begon te verflaauwen: weldra ontdekte hij een drom gewapenden, waarvan een gedeelte stand hield op den kruisweg, waar het pad naar Sint Odulf met den landweg naar Staveren in een liep: een ander gedeelte kwam de landtong langs en recht op het klooster af. Zoodra vader Syard deze tijding ontfangen had, gaf hij last, den ondersten der drie trapladders die naar den toren leidden, weg te breken, ten einde te verhinderen dat de vijand, zoo hij de kerk bemachtigde niet in het klooster drong, dat met den toren gemeenschap had, terwijl hij tevens beval, de kerkdeur die op eene gaanderij in het klooster zelf opende, met versperringen te voorzien.

Het voorportaal des kloosters leverde ondertusschen een schouwspel op, dat in andere omstandigheden kluchtig had geschenen. Al wat draag- of tilbaar was hadden de monniken hier bij een gesleept, als moest er eene ver-kooping van huisraad gehouden worden. Daar kwamen zwoegende en zweetende, de Prior en een andere stokoude grijzaart met de planken van de etenstafel aansleepen: hier zag men er, die geheele deuren, kisten en koffers droegen: sommigen zelfs hadden de steenen uit de vloer en de houten beschotten der kamers uitgebroken: de vader Keldermeester hield, ofschoon met menige verzuchting, het opzicht over het ophijschen der wijnvaten, die vervolgens naar voren werden gerold: en met al deze materialen werd een bolwerk achter de voorpoort opgeworpen, bestemd om den vijand, zoo niet geheel te stuiten, althands zoo lang optehouden, tot er hulp kwam.

‘Dat is wel goed, mannen,’ zeide vader Syard: ‘maar alles met beleid: beter wat minder spoed en dat de verschansing des te steviger zij. Waar is nu de vader Keukenmeester?’

De monnik, naar wien hij zocht, kwam juist met een zwaren ketel aansjouwen.

‘Neen broeder!’ zeide vader Syard, ‘breng dien ketel maar weer weg: wij kunnen dien beter gebruiken. Leg maar een goed vuur op de binnenplaats aan en laat al de olie koken, die in 't huis te vinden zij. Onze jongere

aant. broeders zullen zich daarmede op de tinnen begeven en de ouderen zullen de vaten en ketels aandragen.'

Terstond haastte men zich om dit bevel ten uitvoer te brengen; maar naauwelijks was men daarmede bezig, toen men trompetgeschal van buiten vernam. De afstand zoowel als de dikte der muren belette, dat men de aankondiging hoorde, door den Heraut gedaan, dat Jan, Heer van Beaumont, Schoonhoven en Gouda, vrijen intocht eischte.

Het was indedaad Beaumont, die, met eenige schepen, reeds in het begin van den storm de vloot vooruit was geraakt en met het vallen van den nacht voor Staveren was gekomen, van meening om naar Norwert te stevenen, hetwelk hij in de verte branden zag. De schuit welke Zweder bevoer, was hem hier ontmoet: en terstond had hij het besluit genomen, van aan de andere zijde bij Staveren te landen, ten einde hierdoor den vijand in verwarring te brengen. Hij ontscheepte dan werkelijk zijn volk aan de Zuidvenne; dus noemde men een stuk gronds van eenige uitgestrektheid, landwaart en ten zuiden van de landtong van Sint Odulf gelegen. De bende, die hij bij zich had, was echter geen duizend man sterk: en de onmogelijkheid inziende, om daarmede in het binnenland te trekken, waar hij niet wist, welk onthaal hem te wachten stond, besloot hij, op Sint Odulf aan te rukken, hetzelve te bemachtigen en daar de komst der overige schepen te verbeiden. Den dijk langs getrokken zijnde, ging hij aan het hoofd van vierhonderd man op het klooster af, het overige gedeelte zijner benden, gelijk wij reeds gezegd hebben, aan den driesprong latende, waar zich de weg naar Staveren en naar het klooster vereenigde, om te voorkomen dat de vijand hem in den rug aanviel.

'Er komt nog geen antwoord, mijn Heer!' zeide de Heraut, nadat hij tweemalen vruchteloos geblazen had: 'het schijnt dat de broeders het klooster verlaten hebben.'

'Misschien wel liggen zij bezopen in hunne cellen,' zeide de Heer van Spangen: 'bij Sint Japik! ik woû, dat zij antwoordden; want wij hebben op dat hagelsche schip te lang koude geleden, om hier nog te staan blaauwbekken.'

'Wij zullen,' zeide Beaumont, 'die opeisching aan de poort van het klooster zelf dienen te doen: het schijnt dat wij hier te ver zijn om gehoord te worden.'

Terstond werden er op zijn bevel planken over de sloot geslagen: een paar krijgsknechten hakte het buitenpoortje open; terwijl een ander gedeelte over den muur klom: welhaast stond de geheele macht van Beaumont op het beslotene erf; waar nu de opeisching herhaald en evenzeer door eene diepe stilte gevolgd werd.

Terstond liet Beaumont eenige krijgsknechten aantreden en gaf hun last zich met geweld een ingang te banen. Spoedig werden er eenige bijlen gehe-

aant.ven; maar de planken der eekenhouten deur waren zoo dik en zoo dicht met nagels en spijkers beslagen, dat de slagen welke er op gegeven werden haar minder nadeel deden, dan aan de werktuigen, tot hare verbrijzeling gebezigd.

‘Laat de deur opengeramd worden!’ zeide Beaumont: ‘op deze wijze houdt zij ons te lang op.’

Twee masten, welke men van boord had medegenomen, werden hierop in den grond gestoken, zoo, dat de toppen elkander kruisten: en aan dat in der haast opgeslagen werktuig werd eene derde mast in eene horizontale richting gehangen om tot stormram te dienen. Maar hoe men ook bonsde en rammeide, de deur week niet van hare plaats; want de massa die er achter tegen aan gebracht was, deed alle pogingen om haar te verwrikken te loor gaan.

Intusschen was Zweder met eenige krijgsknechten op last van Beaumont het klooster rondgegaan, om te ontdekken, of er ook eene andere gelegenheid was om binnen te komen. Weldra waren zij aan de kerk gekomen, waarvan zij de ramen beklommen en openbraken en alzoo weldra binnen waren; maar spoedig zagen zij in, dat zij hierdoor nog slechts weinig gevorderd waren; want ook de deur, welke de kerk van het klooster scheidde, bood weêrstand aan hunne slagen.

‘Mij dunkt,’ zeide Spangen tegen Beaumont, nadat zij eenigen tijd vruchteloos op de uitwerking van zijn stormram gewacht hadden: - ‘zoo deze deur proef houdt tegen ijzer en hout, moeten wij zien of zij ook tegen het vuur bestand is.’

Dit voorstel was uitmuntend; maar de uitvoering bleek aan groote zwarigheden onderhevig te zijn: want al het hout of andere brandstoffen, die men er tegen aan stapelde, waren zoo vochtig, dat men de hoop moest opgeven, die aan den brand te krijgen.

Niettegenstaande het mislukken van zoovele pogingen gaven de aanvallers den moed niet op: Beaumont sloeg zelf de hand aan 't werk en een ijzeren koevoet tusschen de deur en het metselwerk daaromheen hebbende weten intewerken, liet hij niet af, voor dat hij eene der steenen uit den muur gebroken had; maar naauwelijks hadden de werklieden hem vervangen om van deze breuk gebruik te maken en de opening te vergrooten, of het grootste gedeelte stoof schreeuwend terug. Vader Syard, die plat in de goot liggende, al de bewegingen der belegeraars gadesloeg, had het gezette sein gegeven, en eenige ketels kokende olie werden door de monniken die nevens hem op den buik lagen op de hoofden der werklieden uitgestort.

‘Ha!’ zeide Beaumont: ‘men begint zich daarboven te bewegen. - Staakt dit spel!’ riep hij, opwaart ziende: ‘en geeft u over. Alle weêrstand ware ijdel. Ontsluit de poorten, of wij zullen u uitbranden als men een wespennest doet.’

Een tegelsteen, die op zijn voorhoofd gemikt was, maar gelukkig slechts op zijn helmvizier aan stukken sprong, was het eenige antwoord, dat hij bekwam.

'Welnu!' zeide hij: 'zoo het niet anders wil, is het vergeefs met u geredeneerd: - doet uw plicht, arbeiders! en mijn Heer van Spangen, wees zoo goed aan de boogschutters last te geven, dat zij die daken schoon houden.'

De arbeiders naderden op nieuw de poort; maar deze reis hadden zij de voorzorg gebruikt van een nat zeil over hunne hoofden te spannen, zoodat hun de olie geen hinder kon doen. Vader Syard, die overal het oog op had, bespeurde weldra, dat het niet lang duren zoude, of zij hadden zich van den ingang meester gemaakt. Intusschen snorden hem de pijlen om de ooren; maar, dewijl de monniken meestal plat neerlagen en door de vooruitspringende lijst van het gebouw gedekt waren, konden deze hun weinig of geen hinder aanbrengen.

'Wij kunnen hier geen goed meer doen,' zeide hij: 'alle man naar beneden en de poort verdedigd!'

Op dit oogenblik kwam een monnik vervaard over den zolder aangeloopen: 'de kerk staat in brand!' riep hij: 'en de Hollanders zijn bezig het dak te beklimmen.'

Beide was waar! Zweder, ziende dat de kerkdeur hun weêrstand bood, had den, aan de eene zijde der kerk verzamelden voorraad stroo en graangewas, tegen de deur doen stapelen en dien hoop aangestoken, zoodat eerst de deur en vervolgens de daarachter geplaatste meubelen weldra in brand geraakten; - maar daarmede was de zwarigheid nog niet overwonnen; want nu bevonden zich Zweder en zijne makkers voor een muur van gloed, die eerst omvergehaald en opgeruimd moest worden, alvorens men verder door kon dringen. Terwijl dit binnen het kerkgebouw geschiedde, hadden eenige soldaten de masten, welke tot den stormram gediend hadden, daarbuiten tegen den muur geplaatst. Twee hunner waren met touwladders daartegen opgeklommen en op deze wijze was er spoedig eenig volk op de lijst van het kerkdak, toen de Abt zelf hen daar met eenige zijner kloekste broeders te gemoet kwam, met houten en knodsen, sommigen met keukengereedschap gewapend.

'Gij loopt verkeerd, vrienden!' zeide vader Volkert, terwijl hij een der beklimmers een slag op de herssenen gaf, dat hij van het dak rolde. 'Terug! zeg ik! Hier, broeders! werpt mij alle man van het dak! Snijdt die touwladders los! - en gij broeder Guardiaan! zeg dat men nog meer broeders zende om ons te helpen.'

'Al de anderen zijn beneden;' antwoordde de monnik, 'en helpen broeder Syard de voorpoort beschutten.'

'Goed zoo! - zuiver mij het dak van ongedierte. Werp hen naar bene-

den, die spreeuwen, die hier ongevraagd komen nestelen. Houwt er op in, broeders! vreest niet voor het aantal. Een daar binnen is zoo goed als tien daar buiten.'

Terwijl de Abt, wiens moed met gevaar scheen te groeien, zich aldus dapper weerde, was vader Syard met een aantal broeders naar het voorportaal gesneld. De deur was eindelijk uit hare hengsels gelicht, en de krijgsknechten van Beaumont waren nu bezig, de daarachter opgeworpene verschansing weg te ruimen, eene bezigheid, die wel langzaam in het werk ging, maar die vader Syard wel inzag, dat hun eindelijk gelukken zoude. Ton en waschvat, tafel en kuip, werden stuk voor stuk omvergehaald: en daar begon reeds van boven eene opening te ontstaan, zoo groot, dat de monniken de hooge helmen der belegeraars in 't gezicht kregen, toen men op eens de arbeiders in hun werk verflaauwen zag en er in de verte een gerucht ontstond, dat, nu de hamerslagen zoo fel niet meer vielen, ook van binnen door de kloosterlingen gehoord werd.

'Houdt moed! broeders!' riep vader Syard: - er daagt redding op! - Onze vrienden zijn aan den gang met de Hollanders!'

Het was indedaad zoo: het sein op den toren was zoowel te Staveren als in het Friesche leger bespeurd: verspieders, hier en daar achter de heggen verspreid, hadden reeds de Friesche legerhoofden met de geringe sterkte der Hollandsche landingtroepen bekend gemaakt: een aantal boogschutters en slingeraars, voorzichtig achter de aarden wallen en struiken voortkruipende, was de bij den kruisweg staande krijgsknechten ongemerkt genaderd en begroette hen nu op eenmaal met een hagelbui van pijlen en steenen. Te gelijk daagden de welgewapende Lidlummer monniken en conversen op, met hunnen Abt aan 't hoofd, door Martena afgezonden, die nu op de Hollanders aanvielen in hetzelfde oogenblik, dat dezen door de afgeschotene pijlen in verwarring waren gebracht.

Beaumont had zoodra niet bespeurd, dat men aan den viersprong slaags was, of hij snelde in persoon derwaart, aan den Heer van Spangen de zorg overlatende om het klooster te bedwingen. Zijn voornemen was, om, indien hij den vijand niet terug kon dringen, zijne gansche macht op de landtong samen te trekken, welke hij overtuigd was met goed gevolg te kunnen verdedigen tegen eene veel grootere macht dan de zijne: althands tot zoolang het overige gedeelte van het leger geland ware. Maar naauwelijks was hij bij de vechtenden, of hij bemerkte, dat het gevaar grooter was dan hij dacht. Hij vond zijne volgers in verwarring gestort door den onverwachten aanval, en onzeker hoe zich in slagorde te stellen, dewijl er van elken kant vijanden aanrukten. Pijl noch slingertuig was den Hollander van nut; want de vijand, door duisternis begunstigd, was hem reeds op het lijf gevallen eer hij zich daarvan bedienen kon: en de te paard zittende Ridders en

aant. speermannen, tusschen het voetvolk ingedrongen, waren ter naauwernood in staat om zich te bewegen en van hunne wapenen een goed gebruik te maken: terwijl zij zelven, buiten de hoofden uitstekende, tot een des te wisser merk strekten voor de Friesche boogschutters. Wel waren eenige ruiters en voetknechten het land opgerukt om deze laatsten uit hunne schuilhoeken te verdrijven; maar de weekheid van den grond, welke langs het meir, gelijk wij zeiden, moerassig was, de menigvuldige sloten en de dijkjens, welke zij gedurig ontmoetten, maakten hun weldra zoowel het voortgaan als den terugtocht even moeilijk: en, bleven zij op de landpaden, daar zagen zij zich dadelijk van alle zijden bestookt door de vijanden, die of hun te gemoet kwamen, of van achter hunne hinderlagen te voorschijn sprongen.

De komst van Beaumont, die nu, onder het uitgalmen van zijn oorlogsschreeuw, langs de zijnen heen en weder reed, deed voor een oogenblik hun moed herleven. Voorziende, dat alles verloren zoude zijn, ten zij men zich in geregelde slagorde vormde, liet hij het sein der herzameling blazen, met het oogmerk om naar de landtong terug te trekken. Men voldeed terstond aan het bevelteeken; maar naauwelijks was een klein gedeelte van zijn volk de landtong opgerukt, of hij zag zich den weg afsnijden door eene nieuwe bende, die, door Aylva in persoon aangevoerd, met een paar schuiten uit de haven van Staveren aangekomen, en halverwegs de landtong geland was. Nu was het, gelijk Vondel zich uitdrukt:

> Nu was het, elk voor zich: een ieder bergh zijn leven.

Een algemeene schrik had de Hollanders bevangen: die overal niets dan vijanden ziende, zonder naar de bevelen van Beaumont, die hen hereenigen wilde, te luisteren, op den vlucht togen en zich naar den zeekant spoedden ten einde hunne vaartuigen weder te bereiken. Vruchteloos waren de bedreigingen en smeekingen van hun legerhoofd, die in weerwil van zich zelven zich door den drang der menigte genoodzaakt zag, van de landtong te wijken en in de vlucht werd medegesleept. Een groot deel der Friezen vervolgde de Hollanders, eene groote slachting onder hen aanrichtende: de Abt van Lidlum echter voegde zich met eenigen der zijnen bij Aylva om met hem het klooster te helpen herwinnen, waarvan zij vreesden dat zich de vijand reeds meester had gemaakt.

Wat Beaumont betrof, hij was met de zijnen de landingplaats reeds genaderd; maar wie schildert de verslagenheid, die zijne nu radelooze volgers beving, toen de morgenschemering, die langzamerhand begon aan te breken, hun deed zien, dat de schepen, waarin zij hunne eenige toevlucht stelden, met de ebbe waren van wal gedreven en alle kans om te ontkomen voorbij was.

aant. Vier en dertigste hoofdstuk

Le flux les apporta; le reflux les remporte.

Corneille, *le Cid*

Terwijl dit alles in den omtrek van Sint Odulf plaats had, was Reinout, gelijk wij hierboven vermeld hebben, aan Martena het bericht gaan geven, waarmede Adelen hem belast had, en vandaar over Warns naar Gaasterland gereden om diezelfde tijding aan Helbada te brengen. Terwijl hij heen-draafde over den kronkelenden zandweg, die van het genoemde dorpje naar Rijs geleidt, was het hem meer dan eens voorgekomen, als of er, behalve Daamken, die achter hem reed, nog iemand was, die hem volgde, die stil hield wanneer hij stil hield, en zich weder in beweging stelde zoodra hij voortging. Hoe moedig Reinout ook ware, zijn landaart, de eenzaamheid van den weg en de onbekendheid met het land waren zoovele redenen, geschikt om hem bijgelovig en ongerust te maken. Hij kortte eindelijk den teugel, en, zich tot Daamken wendende, die hetzelfde deed: ‘hoor Daamken!’ zeide hij: ‘er is iemand achter ons.’

‘Achter ons!’ riep de vreesachtige dienaar, die reeds weinig zin had in deze nachtelijke onderneming, ‘en wie zoude dat wezen?’

‘Ik weet het niet; maar het is juist, als of ik behalve door u, door nog een ruiter gevolgd worde, die een kreupel paard berijdt, en desniettegenstaande altijd gelijken tred met ons houdt.’

‘Een kreupel paard! o wee! dat is de Boze,’ dacht onze voormalige nar.

‘Weet gij wat, Daamken!’ vervolgde Reinout: ‘rijd gij eens vooruit: dan zal ik volgen, en zoo de onbekende ons weer op de hielen durft blijven, geest of man, ik zal hem den schedel splijten.’

‘Ik vooruit rijden!’ riep Daamken, wien het denkbeeld alleen over het geheele lijf deed sidderen: ‘dat ware immers met alle betamelijkheid strijdig.’

‘Ik wil het zoo!’ zeide Reinout, op een strengen toon: ‘en ik zweer u, dat ik u den hals insla, zoo gij eenig blijk van lafhartigheid geeft.’

‘In Gods naam dan! zeide de ontstelde knaap: en de orde van den tocht omkeerende, reed nu de dienaar voor den Heer; maar naauwelijks waren zij

aant. weder een eind wegs gevorderd, of Reinout hoorde hetgeen hij een kreupel paard achtte te zijn, niet meer achter, maar voor zich uit. Eene huivering overviel hem; maar hij vermande zich en besloot wijsselijk te onderzoeken wat het ware: hij gaf zijn ros de sporen; en zoodra hij naast zijn dienaar kwam, klonk het vreemde geklots hem dicht aan zijn oor. In hetzelfde oogenblik ontdekte hij, hoe dwaas en buitensporig zijne bijgelovige angst geweest was. Hetgeen hij voor een hem volgenden ruiter hield, was de tooverkast van meester Barbanera, welke op Daamkens rug hing, en onder 't rijden op en neder wippende, juist het ongelijke geluid maakte, hetwelk hij voor het trappelen der hoeven van een kreupel paard had gehouden.

Zijne eerste beweging was een schaterend gelagch: zijne tweede, eene beweging van ongenoegen en gramschap.

'Wie heeft u, dubbele ezel,' vroeg hij, 'verlof gegeven, zulk eene kast op uw nek medetenemen, wanneer gij de eer hebt mij te vergezellen? Wilt gij, dat men mij voor een kokeler aanzie?'

'Laat uwe Edelheid niet toornig op mij zijn,' antwoordde Daamken, terwijl hij, voor slagen beducht, geheel achter het onderwerp van het gesprek wegschool. 'Er zijn zeer goede redenen, waarvoor ik die kast medeneem: vooreerst heeft die mij eens het leven gered, toen wij door de Hollandsche voorposten vloden, waar mijn arme Cezar bij omkwam, het goede beest, zoo als uwe Edelheid weet, dat...'

'Ik weet alleen, dat gij een bloode schobbert zijt' zeide Reinout: 'en dat u die kast niet beveiligen zal tegen eene goede dracht slagen, welke ik u zal toetellen zoodra ik er den tijd toe vinde.'

'Dan wensch ik, dat uwe Edelheid nog lang de handen vol moge hebben. - Ten tweede; er is immers een bevel bij het leger uitgevaardigd, dat ieder strijder zich achter 't een of 't ander verbergen moet, om niet gezien te worden, ten einde...'

'En dat bevel wilt gij zoo naauwkeurig nakomen, dat gij in uw kast zult kruipen, om er niet uittekomen, dan als de slag voorbij is, niet waar?'

'Niet in de kast, maar daarachter, heer Ridder! - en dan bovendien, ten derde, zullen er geene gewonden zijn? en bevat deze kast niet de gansche nalatenschap van meester Barbanera? (God hebbe zijne ziele; want het gerucht loopt, dat hij van honger is omgekomen) namelijk: een uitgelezen schat van poeders, pillen, zalven, tincturen, talismans en wat dies meer zij, waar ik mijnen medemensch mede van dienst kan zijn, tegen eene kleine beloning, als van zelve spreekt.'

Reinout kon niet nalaten te lagchen over de kluchtige verdediging van zijnen dienaar, en over de vrees die, met speculatiezucht vereenigd, hem de voorzorg had doen nemen van zich met een meubel te belasten, dat aan anderen in gelijke omstandigheden tot hindernis zoude gestrekt hebben. Hij

aant. maakte dan ook geene verdere aanmerkingen; maar zijn paard, dat hij gedurende het gesprek had laten stappen, wederom in den draf zettende, kwam hij weldra aan den ingang van het bosch, waar hij begreep de manschappen van Helbada te zullen vinden. Hier stond hij stil en blies op den hoorn die om zijn hals hing. Terstond zag hij overal zwaarden en bijlen schitteren en van achter al de struiken en struwelen kwamen menschengedaanten te voorschijn, welke echter, zoodra hij zich bekend maakte, weder verdwenen. Een hunner intusschen verzocht hij, hem naar Helbada te geleiden, dien hij te Rijs vond, bezig een zijner verspieders te ondervragen, die hem bericht bracht, dat de Hollanders op de Zuidvenne bij Sint Odulf geland waren.

'Gij komt mij zeker uitnodigen, om derwaart te trekken, Jonker!' zeide Helbada, zoodra hij Reinout zag.

'Integendeel!' antwoordde deze: 'Seerp Adelen laat u smeken, u niet van uw post te verwijderen, eer de nood zulks eischt. Hij vreest eene landing aan de Lemmer of aan deze zijde der kust.'

'Moge de Hemel mij mijn vurigsten wensch ontzeggen en mij beletten van den moord mijns zoons op Worp Ropta te wreken, indien ik hier als een onnut meubel blijf suffen, gelijk een verroest zwaard, dat nergens toe deugt. - Neen! bij alle duivels!' vervolgde Helbada, op de tanden knarsende en op het gevest van zijn slagzwaard slaande: 'ik wil mij hier niet staan te verkniezen, en al de eer van den strijd aan anderen gunnen! Hier! Eise! Wopko! zeg terstond dat een ieder zich vaardig make.'

Vruchteloos waren de pogingen, welke Reinout aanwendde om den stijfzinnigen, naar den strijd hakenden Fries van zijn voornemen te doen afzien. Al wat hij op hem verkrijgen kon was, dat Helbada den morgen, die niet verre was, alsmede de nadere tijdingen die hij uit de Lemmer wachtte, zoude verbeiden, en zich verzekeren dat er aan die zijde geen landing te vreezen ware, eer hij op de Zuidvenne aantrok.

Na eene korte rust aan zijn paard gegund te hebben, keerde Reinout met zijnen dienaar terug, doch nu den kortsten weg naar Staveren, langs den zeekant nemende. Hij deed zulks, in de verwachting van te zullen zien hoe de zaken bij Sint Odulf stonden, en daarvan kondschap aan Adelen te kunnen geven. Misschien zullen sommigen onzer lezers zich verwonderen, dat Reinout, wiens moed niet in twijfel kon getrokken worden, het zich had laten welgevallen, de rol van boodschapper voor lief te nemen. Maar de waarheid is, dat hij zelf daarom verzocht had. Een inwendige tegenzin deed hem huiveren tegen het oogenblik waarop hij met zijne voormalige vrienden zoude slaags raken, en dat oogenblik wilde hij hoe langer hoe liever uitstellen. Bovendien was zijne gansche ziel nog te zeer vervuld met het gebeurde van den dag, dan dat hij het van zich zoude hebben kunnen ver-

krijgen, rustig en bedaard achter eene hegge of kade de komst des vijands te verwachten, gelijk de andere Friezen deden, wier anders zoo onstuimige zielen door de zekerheid der overwinning (die allen bezielde) in staat gesteld waren met eene ijskoude kalmte het uur van treffen aftewachten. Hij haakte alleen naar verandering van plaats en van tooneel: en welkom was hem dus elke gelegenheid, die hem zulks verschafte.

De lucht was nu eenigzins helderder geworden; maar de weg, die hier bovendien weinig bereden werd, was door de regenplassen van de vorige nacht schier onbruikbaar geworden, zoodat de Ridder, van de vermoeide rossen niet te veel willende vergen, stappende voortging. Verre vooruit, achter de torens van Staveren, die er donker tegen uitkwamen, verhieven zich nog nu en dan hooge vlammen en dikke rookkolommen uit het brandende Norwert; maar een ander schouwspel, dat dichterbij zich in de richting van Sint Odulf vertoonde, boeide de aandacht des ruiters nog sterker. Het scheen hem toe, als of het klooster in wolken smooks gehuld was, waaruit nu en dan vlammende vonken vlogen: en hoe meer zij naderden, hoe meer zij de overtuiging verkregen, dat zij een krijgsrumoer hoorden, hetwelk al gedurig dichter bij kwam.

Het begon nu meer en meer te dagen: en Reinout zag met genoegen, dat hij niet verre meer was van een heuvel, van wiens hoogte hij zich een ruim uitzicht over het slagveld beloofde, toen Daamken hem met eene bevende stem opmerkzaam maakte op eenige menschengedaanten, welke zich aan den voet dier hoogte schenen te bewegen.

‘Zouden wij niet terugkeeren. Ridder! en bij Helbada hulp vragen? Die lieden daar hebben ongetwijfeld niets goeds in 't zin.’

‘Wij zullen ons eerst verzekeren, of het vrienden of vijanden zijn,’ zeide Reinout, en zijn hoorn nemende, blies hij het herkenningsteeken, hetwelk terstond vóór hem uit werd beantwoord. ‘Het zijn Friezen!’ zeide hij, ‘er valt niets te duchten:’ en vooruit rijdende met zooveel spoed als de slechte weg toeliet, was hij in weinige oogenblikken aan den voet des heuvels.

‘Hoe staan de zaken?’ riep hij een zwaargewapenden krijgsman toe; die op de helling der hoogte stond.

‘Aha! zoo! zijt gij het, Jonker van Aylva?’ vroeg de man tot wien hij zijne toespraak richtte: ‘eilieve stijg eens af! ik zal u een schouwspel laten zien, dat geschikt is om aller hart te verheugen.’

‘Ik kom bij u,’ zeide Reinout, den Abt van Bloemkamp herkennende: ‘maar ik kan niet lang blijven. Adelen wacht mij terug.’ Dit zeggende stegen hij en Daamken van hunne paarden, welke laatstgenoemde aan een paal bond, en beklommen den heuvel. Niet zonder bevreemding bemerkte Reinout, dat deszelfs oppervlakte geheel overtogen was met eene graauwe korst, naar welker bestanddeelen hij vruchteloos giste; maar zijne verwon-

aant. dering steeg ten top, toen hij zag dat die korst zich bewoog als een reusachtige mierenhoop.

'Wat gebeurt daar?' vroeg hij aan den Abt, naar boven wijzende.

'Gij zult het wel zien,' zeide deze: 'maar één ding moet ik u zeggen: gij kunt nu onmogelijk verder: - al het volk tusschen hier en Staveren is op de been: en gij zoudt al zoo goed kunnen ondernemen de markt te Bolswert op en neêr te draven wanneer het kermis is, als u door gindsche menigte een weg te banen. Volg mij maar: gij zult hier ook de gelegenheid vinden om eene goede beweging te nemen?'

Reinout volgde den krijgshaftigen kloostervoogd den heuvel op, en werd nu onder het naderen gewaar, dat hetgeen hij voor eene zwarte korst had aangezien niets anders was dan eene bende monniken in hun ordegewaad, welke over de geheele hoogte verspreid lag. Op den top gekomen, stond hij stil en zag met diepe belangstelling naar de zijde van Sint Odulf, waar de Abt hem heen wees.

De plaats waar zij stonden, welke Reinout zich nu herinnerde nogmaals bezocht te hebben, was geene andere dan het in de Friesche geschiedenissen zoo beroemde Rae-Vier of Roode klif. De gestadig invretende golf, welke, voornamelijk sedert het aanleggen van den zeedijk deze natuurlijke zeewering met verdubbelde woede ondermijnt, heeft haar tegenwoordig ten halve afgeslagen, zoodat zij zich thands voordoet als een klein voorgebergte, steil aan den zeekant en aan de binnenzijde meer glooiend afloopende. Maar in den tijd, waarin onze geschiedenis voorviel, was nog het Roode klif een heuvel, volkomen gelijk aan die, welke zich in den omtrek bevinden, alleen met dit onderscheid, dat hij boven al de overigen uitstak en derhalve van zijn top een prachtig panorama opleverde over de omliggende landstreek en de wateren der Zuiderzee. Zijne zuidelijke helling, wier voet de golven bespoelden, stak bijna even verre in zee uit als de landtong van Sint Odulf, die een half uur gaans van daar gelegen was. Tusschen deze beide vooruitspringende punten en den zomerdijk, die beide aan de landzijde vereenigde, lag het lage, onvruchtbare strand bloot, hier en daar met helm en duinplanten begroeid, en slechts enkele terpjens of verhevenheden bevattende, welke tot eene schrale weide verstrekten voor de kudden van diegenen uit den omtrek, die niet rijk genoeg waren om zelf eenigen grond te bezitten en zich aldus vergenoegen moesten, hun vee aldaar op het domein van 't algemeen te laten grazen: een voorrecht, dat niet vrij van gevaren en tegenspoeden was; want ofschoon het zeewater, wanneer het bij gewonen vloed den geheelen zandigen oever bedekte, de genoemde terpjens doorgaands vrij liet, gebeurde het niet zelden, wanneer de wind op de kust stond, dat ook die verhevenheden overstroomd werden en het daarop weidende vee, indien het niet tijdig landwaarts opgedreven was, door het geweld der golven werd

aant. weggesleept. Thands echter had men, zoowel uit vrees voor de vijanden als om den storm, de kudden binnengehaald: en, daar het water was afgeloopen, vertoonde zich de gansche ruimte tusschen den hier boven genoemden omtrek geheel droog uitgezonderd eenige kuilen en dieptens, waar het zeenat altijd in staan bleef, en ettelijke plassen, door den regen gevormd. Het was op den bovengenoemden zomerdijk, die mede tot landweg langs de kust diende, dat zich ongeveer op een kwartier uurs afstand een verwarde klomp menschen vertoonde, en zich een krijgsgedruisch hooren liet, oorverdoovend als het golfgeklots bij den storm.

'Gij ziet het,' zeide de Abt, zich de handen wrijvende: 'zij zijn ingesloten, en niets is in staat hen te redden. Hunne schepen, die ginds machteloos tegen de ebbe liggen te worstelen, kunnen hen niet opnemen: willen zij naar de landtong keeren, daar wachten hen de Lidlummers: pogen zij landwaarts in te dringen, het leger van Martena is opgerukt en bezet al de passen: dalen zij af naar het strand, daar worden zij door de overmacht verplet en tot den laatsten man toe afgemaakt, als een troep rheebokken die in eene wildbaan gejaagd zijn: en die aan het staal ontkomen verzuipen zoodra de vloed komt opzetten.'

Reinout sidderde; maar hij gaf geen antwoord: het begon nu helder dag te worden, en hij zag duidelijk de Hollanders al vluchtende nader bij komen, door hunne grimmige vervolgers van alle zijden bestookt. Reeds begon hij die banieren te onderscheiden, welke hij zoo vaak op het pad der overwinning verzeld had, en het denkbeeld, dat die nu moesten wijken voor een saamgeraapten, ongeördenden hoop van monniken en boeren, deed eene kille huivering in zijnen boezem ontstaan. Hij begon ijverig na te denken over den toestand, waarin hij zich bevond: gedwongen te strijden tegen hen met wie hij voorheen zoo dikwijls de lauweren des zegepraals had geplukt, of wat nog erger was, een koel aanschouwer te blijven van de slachting, onder hen aangerigt. Het is waar, ook voor Utrechts wallen had hij de Hollanders bevochten; maar toen was zijn gemoed door zoovele hartstochten geslingerd en in zulk een staat van spanning, dat hij, onbekwaam tot nadenken, als in een gestadigen roes had geleefd. Thands echter was zijne gemoedsgesteldheid veranderd: hij was tot zich zelven teruggekeerd: hij had zijnen vriend hervonden. Geen bloedschuld drukte hem langer: en zoo streelend was hem het denkbeeld aan die verzoening, dat zelfs de gedachte aan Madzy, aan het voorwerp der dolzinnige liefde die hem schuldig had gemaakt, daarbij op den achtergrond stond. Was het wonder, dat in zulke omstandigheden hem de gedachte onduldbaar toescheen, van zich met die Friezen, waarvoor hij geene neiging gevoelde, voor dat land, in hetwelk hij zich nog een vreemdeling vond, het zwaard te moeten ontblooten tegen zijne voormalige wapenbroeders, ja den moord te aanschou-

wen van weerlooze vluchtelingen? o! hoe ongelukkig gevoelde hij zich niet! Hoe gaarne had hij de partij, aan welke hij thands verbonden was, willen verlaten en zich weder voegen bij hen, met wie hij vroeger de gevaren des oorlogs had doorgestaan! Maar ook dezen, dit gevoelde hij, zouden den dubbelen overlooper met verachting terugwijzen! En wat zoude het hem baten, al ontfingen zij hem in hunne gelederen? hij kon hen niet redden, en niets zoude hem overschieten dan de treurige eer, van met hen te mogen sterven.

'Hoe nu!' zeide de Bloemkamper, hem vrij onzacht op den schouder kloppende: 'hoe staat gij daar zoo als een druiloor? ginds komen zijn aan. Hou u nu als een kaerel en toon, dat gij werkelijk een Aylva zijt en het goed met Friesland meent: of, bij O.L. Vrouwe! ik sla u den kop in.'

Deze zoogenaamde opwekkende toespraak was op haar zelve niet beleefd; maar aan Reinout klonk zij dubbel onwelkom in de ooren: zij verschilde zoo hemelsbreed van die hartelijke, echt ridderlijke aansporingen, waarmede zijn leermeester in de krijgskunst, de edele Beaumont, gewoon was de jeugdige strijders aan te moedigen. Hij weerhield dan ook met moeite de uitdrukking van gramschap, die gereed was hem te ontvallen, ter beäntwoording van het onbescheid des monniks; en de armen over elkander kruisende, bleef hij zwijgend staroogen op de aansnellende krijgsdrommen. Op eens werd zijn gelaat bleek als een doek en hij gaf een kreet van ontroering.

'Mijn God!' riep hij, zich voor 't hoofd slaande: 'het is de banier van Beaumont!'

'Beaumont!' herhaalde de Abt, met verrukking: 'is dat niet 's Graven oom, die Henegouwer, daar Adelen mede kampte? Hoe jammer, dat deze niet hier is, om eens te zien, hoe wij hem wreken zullen.'

'Monnik!' zeide Reinout, zich niet langer kunnende bedwingen: 'ik zweer u, wee hem, die den grijzen Ridder een hair deert. Neem hem gevangen: hij kan u een goeden losprijs betalen: en uw altaar zal blinken van gouden en zilveren vaten. Hij kan ons niet ontkomen, en zal zich wel moeten overgeven.'

'Neen!' zeide de Abt, met een bozen lagch: 'ontkomen kan hij niet, zoo min als een der zijnen. Zij zullen allen vallen en na hun dood op het strand blijven rotten, tot dat de vloed hen wegslaat of de vogels des hemels hen opvreten. Zie eens! daar vergaderen zich de arenden reeds om hun aandeel van den buit te verkrijgen. Komt! Broeders! zij willen dezen weg uit; maar, bij mijn Heiligen Patroon, wij zullen hun den doortocht sluiten. Op! elk en een iegelijk?' en tevens sloeg hij met zijn strijdbijl op een schild dat naast hem lag. Dadelijk rezen al de monniken en conversen op, en begaven zich naar het punt waar de dijk of landweg over de helling des heuvels heenliep.

Hier hadden zij te voren eene versperring gemaakt, welke zij nu nog met een aantal zware keien, hoedanig te dier plaatse in menigte te vinden zijn, als ook met huisraad, dat door de vrouwen der naburige woningen gewillig werd aangebracht, voorzagen.

‘Zoo vriend!’ zeide de Abt tegen Daamken, die op zijne kast nabij de paarden zat; ‘brengt gij ook wat mede om den weg te stoppen?’

‘Dat daar?’ zeide Daamken: ‘neen! dat is eene medicijnkist, om...’

‘Wij hebben nu geen medicijnen van doen,’ zeide de Abt: ‘en uwe kast kan ons best te pas komen: plak die maar mede tegen de borstwering aan,’ - en onder het uiten dezer woorden gaf hij met zijn bijl een zoo geduchten slag op de kast, dat de verschrikte Daamken zich spoedde om te voldoen aan een bevel, dat op eene zoo nadrukkelijke wijze gegeven werd. Hij bracht de kast bij de overige meubelen en plaatste die op de hem voorgeschrevene wijze: terwijl hij echter zorgde, dat hij zich niet meer verwijderde dan nodig was, en zijn schat voortdurend in 't oog bleef houden.

Slechts een vierde gedeelte van de zeshonderd man die aan den viersprong gestaan hadden was nog overig, toen het met zijnen aanvoerder op een boogscheuts afstand van de versperring genaderd was. Al de overigen waren of bij den eersten aanval gesneuveld, of lagen zieltogende langs den weg. Wat de overgeblevenen betrof, dezen waren meest Ridders, knapen of geharnaste speermannen, die hun leven te danken hadden aan hunne wapenrustingen, waarop de pijlen afstuitten. Bijna allen hadden hunne paarden verloren, en de meesten waren met wonden en kneuzingen bedekt; maar sedert het dag was geworden hadden zij zich weder in staat gezien, zich aan een te sluiten en een dichtgesloten klomp te vormen, welke niet gemakkelijk te verbreken was. Hunne vijanden bleven hen met verbittering najagen; doch waren op dit oogenblik minder in staat hun te deeren: want die Friezen, welke langs het strand en dus beneden hen gingen, werden zonder moeite afgeweerd: die, welke hen volgden, konden door hun dichten drom niet heen dringen: en die, welke aan de landzijde langs den dijk liepen, werden in hunne vervolging belemmerd door de talrijke sloten, heggen en dijkjens, welke hun in den weg stonden.

Dan, de moed der Hollanders begon op nieuw te verflaauwen, toen zij voor zich uit de versperring gewaar werden, en de talrijke bende van den Abt van Bloemkamp ontdekten, die, met bogen en slingers gewapend, het Roode klif bezet hielden.

‘Voorwaarts mijne kinderen!’ riep Beaumont: ‘onze laatste toevlucht ligt in de punt van 't staal. Bemachtigt die versperring! dan kunnen wij die tot onze eigene bescherming aanwenden.’

De geestkracht, welke hem dit kloek besluit ingaf, deelde zich mede aan zijne volgers. Zij sloten zich in nog dichter gelederen samen, en, allen aanval

aant. die van ter zijde kwam afweerende, drongen zij moedig vooruit.

‘Hoe hebt gij voor die verachtelijke dorpers kunnen vluchten?’ riep Beaumont: ‘de overmacht kan ons immers niet deeren, zoolang wij ons hier op den hoogen landweg blijven houden, waar geen vijf man zich naast elkander roeren kunnen: en wij overtreffen dat gespuis verre in wapenen en beleid. Komt wakkere knapen! neemt die verschansing in: dan zijn wij ook tegen de pijlen gedekt.’

Aldus sprekende was hij met de zijnen tot dicht bij de versperring genaderd, niettegenstaande den hagelbui van steenen en pijlen, welke de Bloemkampers van uit hunne hooge stelling op hem afzonden, toen op eens Reinout zich boven op de borstwering vertoonde, met eene bevende stem uitroepende:

‘Heer van Beaumont! geef u gevangen! gij kunt onmogelijk tegen de overmacht kampen.’

‘Is dat niet de stem van den verrader Reinout?’ vroeg Beaumont, overluid: ‘hij kent mij, hij weet dat ik mij niet overgeef, zoolang er nog hoop op redding bestaat.’

‘Zijt gij razend?’ riep de Abt, Reinout terugtrekkende: ‘wij willen geen gevangenen! Smijt hen dood, mannen! smijt hen dood!’

En de Hollanders werden op nieuw begroet door de werpschichten en steenen, die de monniken op hen wierpen, terwijl hunne talrijke vervolgers van het oogenblik dat zij stand moesten houden gebruik maakten om van alle zijden op hen aan te dringen. Beaumont gelastte hierop aan zijne achterhoede rechts om keert te maken, om de hen vervolgende Friezen af te houden, terwijl hij zelf met de voorhoede de versperring bestormde. Het gevecht hield nu met hevigheid aan, en ofschoon nu en dan een der Hollanders viel, bleef Beaumont echter zijne stelling inhouden niet alleen, maar wist weldra het krijgstooneel op de versperring zelve over te brengen. Intusschen begon het water te wassen, en het strand beneden te overstroomen, zoodat de Friezen, welke zich daar bevonden, zich haasteden om het Roode klif te bereiken en zich bij de Bloemkampers te vervoegen. Dit ontging ook Beaumont niet; hij wendde het oog naar de zee, en met verrukking zag hij de afgedrevene vaartuigen, welke met den vloed weder kwamen opzetten.

‘Daar zijn de schepen, kinderen!’ riep hij: ‘nog een halfuur volgehouden! en wij zijn gered!’

‘Nog een half uur!’ brulde de Abt, die dezen uitroep hoorde: ‘hoort gij dat, broeders! wat staat gij daar en kijkt? Met steenen werpen is het niet te doen! Gij moet voor den dag komen en hen verpletteren. En dat volk van Martena, dat om hen heen staat, als of het naar een hanengevecht keek. Broeder Sicco! haast u! zie dat gij wat haken en latten bijeen haalt, om hen van den dijk af te halen of van boven neer te stooten. Loop

aant. gezwind! ik zal hen ondertusschen hier aan de praat houden.'

De monnik snelde met eenige conversen naar de naaste woningen, van waar zij weldra terugkeerden, met haken gewapend, waarmede zij nu poogden de Hollanders in den gordel te vatten, of met touwen, welke zij hun om 't lijf wierpen, om hen omver en naar zich toe te halen, en als dit gelukt was, af te maken. Anderen droegen balken en palen, waarmede zij als met stormrammen op de achterhoede van Beaumont indrongen, en de slagorde verbraken. Spoedig werd nu het gevecht wederom, gelijk het in de vorige nacht geweest was, algemeen en man tegen man; en hoe dapper zij zich ook gedroegen, de volgers van Beaumont waren niet langer bestand tegen de overmacht, die als een waterstroom op hen aandrong, en hen geen handbreed ruimte overliet om hunne wapenen te zwaaien. Verscheidenen geraakten van den landweg af, waar terstond vijftig handen gereed waren om hen te verpletteren; anderen werden versmoord of elendig vertrapt in het gedrang; de lijken werden terstond uitgeschud; eene taak, welke hoofdzakelijk vervuld werd door de vrouwen, die in grooten getale als zoovele furiën het Friesche leger gevolgd waren, en wier afschuwelijke razernij zich niet ontzag op de naakte lichamen der gesneuvelden te woeden, en die op de onmenschelijkste wijze te verminken.

'Laten wij hun de rest geven,' riep de Abt van Bloemkamp, op Beaumont wijzende, wien het met een tiental dapperen gelukt was, een gedeelte der versperring omverre te halen en zich daarbinnen als in eene kleine schans te plaatsen, waaruit hij, met de zijnen rug aan rug staande, de slagen der aanvallers afweerde: 'komt broeders! zij hebben onze fraaie vesting half vernield: wij zullen hen helpen: en al wat er nog overig is hun op het lijf smijten. Handen aan 't werk!'

Een ieder zijner volgers maakte zich vaardig om aan het bevel te gehoorzamen en de steenklompen of brokken huisraads op het rampzalig overschot der Hollandsche dapperen te doen nederkomen. Er waren slechts twee onder al de hier verzamelde lieden, die geen deel aan den strijd namen: Reinout namelijk en zijn dienaar Daamken. De eerste was, sedert Beaumont aan zijn verlangen geen gehoor had willen geven, met het hoofd in de beide handen achter de versperring blijven zitten, als hoorde of zag hij niets van al wat in zijne nabijheid plaats had; want hij gevoelde noch de kracht van zich aan dit afschuwelijk tooneel te onttrekken, noch die van daaraan eenig deel te nemen. Wat Daamken betrof, deze was bezig, zijne medicijnkist van onder den ineengestorten hoop voor den dag te halen en zag nu niet zonder innige droefheid den deerlijken staat waarin zich het voorwerp zijner nasporing bevond. Hij werd in zijn onderzoek gestoord door een geweldigen oorveeg, hem door de met ijzer bekleede hand des Bloemkampers toegediend.

aant.

‘Wat doet gij daar, luiwammes?’ vroeg deze: ‘en waarom helpt gij niet een handje? spoedig! smijt mij die kast over de versperring heen, op den kop der Hollanders. Ziet gij niet dat hunne sloepen reeds naderen?’

‘Bij Sint Julfus!’ antwoordde Daamken: ‘ik dien Ridder Reinout, en wanneer die niet vecht, zie ik niet waarom ik het doen zoude.’

‘Gij zijt een schelm! en uw meester een verrader, wien ik zal doen hangen. Handen af van die kast!’

Daamken wilde zich zijn schat echter niet uit de handen laten rukken, waarop de Abt, woedend geworden, zijn strijdbijl oplichtte om hem een slag toe te brengen, die den armen hansworst wel voor altijd zoude belet hebben, medicijnen te gebruiken of die aan anderen te slijten; maar gelukkig sprong de knaap ter zijde en het neergevallen moordtuig trof alleen het voorwerp van hun twist, waar het in vast bleef zitten. De verschrikte Daamken vluchtte bij zijn meester, en de Abt, na vol woede de kast in elkander getrapt te hebben om zijn bijl los te krijgen, stoof over de borstwering heen en op de Hollanders af.

‘Wat is het?’ vroeg Reinout, als uit een droom ontwakende en een wilden blik op zijnen dienaar werpende: ‘wat komt gij mij verhalen?’

‘Wel ik zeg het u immers, Ridder!’ zeide Daamken: ‘die vervloekte monnik, die den duivel in heeft, heeft mij, uwen trouwen knecht, den kop in willen slaan en u wil hij doen hangen: - en mijne kist! mijne arme kist! Zie eens! zij is geheel verbrijzeld.’ En op handen en voeten weder naar de kist toekruipende, vulde hij zijne tasch en muts met al wat heel gebleven was. Op eens, terwijl hij met deze verrichting bezig was, ontdekte hij iets, dat zijne droefheid in vreugde deed overgaan: namelijk eene wel voorziene lederen beurs, wier aanzijn hem onbekend was, naardien dezelve achter een dubbelen bodem, nu door den Abt opengetrapt, verborgen was geweest. Nabij die beurs, en in diezelfde geheime plaats, lag een beschreven blad perkament, hetwelk Daamken met even veel verachting achter zich wegsmeet als hij de beurs met welgevallen bij zich stak.

Het blad viel juist op den schoot van Reinout, die het werktuigelijk opnam en er het oog op sloeg; maar naauwelijks had hij de onderteekening en een paar regels gelezen of zijne geheele ziel scheen zich te vereenzelvigen met het geschrift. Hij rees op; zijn lichaam trilde van het hoofd tot de voeten: hij las verder en zijn gelaat kenschetste de hevigste gemoedsbeweging. Op dit oogenblik sloeg hij den blik naar het strand: de golven hadden het buitenveld bedekt: de Hollandsche vaartuigen waren genaderd, en hunne sloepen roeiden naar wal.

‘Daamken!’ zeide hij met eene vaste stem: stijg te paard! neem dit blad en breng het aan den Heer van Aylva. Vloek over u indien gij mijnen laatsten wil niet voldoet.’

aant.

‘Van harten gaarne,’ zeide Daamken, die niets liever wenschte, dan zich van het krijgstooneel te verwijderen: en terstond zijn ros beklimmende, reed hij landwaart in, terwijl Reinout insgelijks in den zadel sprong.

De medestrijders van Beaumont waren bezweken. Hij zelf, uit zijne verschansing naar beneden gedrongen, stond aan den voet van het klif op het strand, tot de knieën in 't water, omringd van zijne bespringers. Reeds scheen hij reddeloos verloren, toen op eens Reinout te paard van het klif kwam afhollen, de hem in den weg staande monniken onderst boven rijdende, terwijl hij met eene daverende stem den oorlogskreet weergalmen deed van: ‘Holland! Holland! Beaumont *à la rescousse*!’ Zoo groot was de verbazing, dat een ieder opzag naar den Ridder, wien men veronderstelde, dat door meerderen gevolgd werd. Snel als het weerlicht was Reinout aan de zijde van Beaumont, en terwijl hij met de eene hand den Abt van Bloemkamp, die juist zijn heirbijl boven het hoofd des grijzen oorlogsmans had opgeheven, een vuistslag gaf, die hem in het zilte nat voorover wierp, tilde hij met de andere zijnen waardigen leermeester op het paard en holde zeewaart in. Er was een oogenblik van verbazing; maar weldra, terwijl de monniken hunnen doornatten Abt weder ophielpen, snelden eenige rappe gasten, half wadende, half zwemmende, den vluchteling na. Deze was echter door de manschap in de sloepen bespeurd geworden en met alle macht roeide men naar hem toe.

‘Blaas den aftocht!’ zeide Martena, die juist op het klif aankwam: ‘daar moet er ten minsten één zijn, die in Holland vertelle hoe de Friezen hunne bespringers ontfangen.’

Hetgeen aan het Roode klif had plaats gehad, was slechts een toonbeeld der verschillende ontmoetingen, welke den Hollanders bij hunne landing aan de Friesche kust ten deel viel, zoo ten noorden van Staveren, waar Adelen hen opwachtte, als in Gaasterland, waar zij door de benden van Helbada en Fadinga verslagen werden. In stede van, gelijk het welberaamde plan met zich bracht, hare manschappen gelijktijdig aan wal te zetten, had de vloot die niet dan bij gedeelten kunnen ontschepen: zoodat die van het eene vaartuig reeds vernield was, eer die van het volgende haar te hulp kon komen. Wat den Graaf betrof, hij had, gelijk wij vroeger vermeld hebben, de reede van Enkhuizen verlaten om op het brandende Norwert aan te zeilen, en hierdoor het voordeel gemist om zich met Beaumont te kunnen vereenigen, gelijk ontwijfelbaar geschied ware, indien hij op den zuidkant van Staveren had aangehouden. De ontscheping was niet dan uiterst langzaam geschied; daar het in de eerste plaats duistere nacht was, en ten tweeden het aan wal brengen van de paarden, die in grooten getale op 's Graven schip aanwezig waren, een lang oponthoud veroorzaakte.

aant.

Het was ongeveer met den dag, dat de manschap van 's Graven vaartuig en van eenige andere schepen, die hem het naast gevolgd waren, op de zandplaat buiten den dijk stonden geschaard. Met een strakken, somberen blik beschouwde Willem de verzamelde Ridders en wapenknechten: zij waren naauwelijks zeshonderd in getal. Hij reed zwijgende de gelederen door: en menig oorlogsman, die hem vroeger in het veld gevolgd, en getuige geweest was van den opgeruimden blik, waarmede hij anders gewoon was zijne heirscharen te begroeten, van de opwekkende toespraken en vrolijke gezegden, welke anders van zijne lippen vloeiden, en van den moed, die alsdan elk bezielde door het vertrouwen hetwelk hij aan de zijnen wist in te boezemen - voelde eene angstige huivering door zijne aderen waren, als hij het gedrag, thands door den Graaf gehouden, bij zijne houding van vroegere dagen vergeleek.

Gedurende eenige oogenblikken liet Willem zijne oogen in 't rond weiden, ten einde zijn plan van aanval te maken. Hij sloeg nogmaals den blik naar den kant van Sint Odulf, dat nu in volle vlam stond. Dit schouwspel, hetwelk hem onder het ontschepen reeds getroffen had, deed voor een oogenblik zijne oogen weer flikkeren van het vuur der hoop. Hij hief zich rechtop in den zadel, en naar het brandende dorp wijzende, zeide hij tegen Teylingen:

‘Gij ziet het! daar zijn de onzen nog meester.’

‘God geve!’ antwoordde de bezorgde Edelman, ‘dat het de lijktoorts onzer vrienden niet zij. Ook hier brandt nog een dorp,’ (en hij wees op de smeulende puinhoopen van Norwert) ‘maar waar zijn de handen die het aangestoken hebben?’

‘Wellicht reeds in het binnenland,’ zeide Harcourt, ‘en bezig om dien troep van dorpers voor zich uit te jagen. Waarom zoude men zich altijd het zwaarste voorstellen? Ziet gij hier ergens een vijand, die ons het inrukken zoude beletten?’

‘Gij zijt een vreemdeling,’ hernam Teylingen, ‘en kent den aart en de strijdwijze van dit volk niet: eer gij er om denkt zult ge hen als vorschen voor uwen voet zien opspringen.’

‘Het zij zoo,’ hernam de luchtige Henegouwer: ‘wij zullen hen dan als vorschen vertrappen.’

Terwijl zij nog spraken, kwamen eenige knapen, welke door den Graaf over den dijk waren uitgezonden om den staat van het binnenland te bespieden, in aller ijl terug met de schrikbarende tijding, dat het geheele land met gewapend volk overdekt was en dat eene kleine bende Hollanders in wanorde voor de overmacht des vijands terugtrok.

Zonder een woord te spreken reed Willem naar den dijk, en, die beklommen hebbende, zag hij uit zijne oogen het bedroevende schouwspel.

aant. Het waren de Baanrotsen van Merwede en Antogne, die, vroeger geland, door de gansche macht van Cammingha waren overvallen en op de vlucht gedreven.

‘Ontplooit de banier!’ riep de Graaf, zich omwendende: ‘en voorwaarts! op die muiters aangerukt!’

‘Graaf! in den naam van alle Heiligen!’ riep Teylingen, die na hem op den dijk gestegen was: ‘wat wil uwe Genade verrichten? Beschouw ons klein getal en de overmacht der vijanden. Ik bezweer u, laat ons wachten, tot de overige vaartuigen aankomen.’

‘Zijt gij bevreesd, Teylingen?’ vroeg Willem, terwijl hij te paard steeg. ‘Ontvouwt de banier en rukt den dijk over!’

‘Graaf!’ vervolgde Teylingen, zich voor Willem op de knieën werpende, en zijn paard bij den teugel houdende: ‘o! ik bid u! veracht den raad niet van een ouden, getrouwen dienaar uwes huizes. Wat kan het uwe eer verkleinen, een korten wijl te toeven? Waarom zoudt gij uzelven, en al de waardige Edelen die met u zijn, aan een wissen ondergang blootstellen?’

‘Laat af!’ riep de Graaf, toornig: ‘wie bevreesd is, moge naar de schepen keeren: wie ons lief heeft, volge ons!’ En, zijn paard de sporen gevende, rende hij de opening door, welke men in den wierdijk gehouwen had.

‘In Gods naam!’ zeide Teylingen, met de woorden des Apostels: ‘laat ons dan medegaan en met hem sterven.’

Met gevelde lans en ontrolde banieren reed nu de kleine maar dappere hoop het binnenland in en stuitte weldra op de vluchtelingen, aan de slachting ontkomen, welke laatsten terstond gedwongen werden, met hen voort te rukken. Weldra ontmoette men het Friesche leger, dat, zonder orde of leiding, maar met eene onwederstaanbare woede en dorst naar slachting bezield, gedeeltelijk langs de wegen en voetpaden kwam aansnellen, gedeeltelijk over sloten, heggen en dijken heen sprong om de nieuw aangekomenen te vernielen. Zij waren echter niet in staat den eersten aanval des Graven en zijner welgeoefende wapenbroeders te wederstaan: en de kans van den oorlog scheen zich voor een oogenblik te herstellen ten voordeele van Willem; maar ofschoon het dezen al een wijl gelukken mocht, den weg schoon te houden, hij was daarom niet ontslagen van zijne vijanden, die uit de akkers en perken lands hunne pijlen op de Hollanders afschoten en gedurig in nieuwe zwermen voor den dag sprongen, nu van ter zijde, dan van achteren, de zwaargewapende volgers des Graven bestokende. Het was een vreesselijk schouwspel om die schier ongekleede Friezen, met hunne bloote hoofden en ruige blonde lokken, met het gloeiende gelaat van zeet en bloed en stof bedekt, met de oogen vonkelende van razernij, soms zonder ander wapen dan hunne naakte forsch gespierde armen, tegen de paarden te zien opspringen, zich aan de ruiters vastklemmende zonder de wonden te tellen,

aant. die zij bekwamen, en zich met hunne vijanden latende voortslepen: of, wanneer zij eindelijk onder de paarden geraakten, met hunne tanden de arme dieren de pezen van den voet afbijtende. Want het was meest op de strijdrossen, dat men het geladen had: en het leed ook niet lang, of het grootste gedeelte der ruiterij, de Graaf zelf niet uitgezonderd, zag zich genoodzaakt te voet te vechten.

Onverschrokken echter bleven Willems wakkere Edellieden stand houden en den roem handhaven van hunne gevreesde namen. Maar helaas! terwijl zij gedurig verliezen ondergingen, vermeerderde het getal der aanvallers met ieder oogenblik; want Adelen, die tot nog toe geen deel aan eenig gevecht genomen had, was op het bekomen der tijding, dat de Graaf zelf geland was, met den rechter vleugel komen toeschieten, niet begeerende, dat Cammingha alleen de eer der overwinning zoude genieten. Nu baatte geene dapperheid noch krijgskunde der Hollanders meer: geen orde werd langer in acht genomen: en elk was genoodzaakt voor zijn eigen leven te vechten. De een vroeger, de ander later vielen onder de bijl- en knodsslagen der Friezen, die met de felheid, hun landaart eigen, den zoo gehaten vijand rust noch duur lieten. Zeven Baanrotsen, allen hoofden der edelste huizen in Willems Graafschappen, twintig Ridders, allen vermaard door hunne heldenfeiten, werden door de handen van verachte dorpers verslagen. Vreesselijk vooral woedde de vuist van Adelen en zesmalen ontwrong hij een versch wapentuig aan de handen der verslagenen, omdat hij het zijne op des vijands lijf verbrijzeld of in de diepe wonden had laten steken. Maar noch het aantal der dapperen die hij ter neer geveld had noch hun beroemde naam was hem genoeg. Hij zocht den Graaf van Holland: dien had hij tot zijn offer uitverkoren: op hem wilde hij de beledigingen wreken, te Haarlem ondervonden. Terwijl hij, overal, brullende als een woudstier naar hem zocht, ontmoette hij Harcourt, die onthelmd en zonder schild, zich met het zwaard in de vuist een doortocht baande.

‘Waar is uw meester, gevloekte Henegouwer?’ riep hij, hem herkennende.

Het eenige antwoord van den Ridder was een geweldige sabelslag; maar Adelen, dien afwerende, verbrijzelde hem met zijn strijdkolf den rechter arm.

‘De linker blijft mij over,’ riep Harcourt, zijn zwaard met de andere hand vattende. Maar op hetzelfde oogenblik zag hij een woesten boereknaap op hem afkomen, met een dorschvlegel gewapend. Terstond herinnerde hij zich de voorspelling van Barbanera, en het hoofd bukkende onderging hij zwijgend den genadeslag, die hem bij de overige lijken voegde.

‘Is die gevloekte Graaf dan nergens te vinden?’ brulde Adelen, terwijl hij rondliep als eene leeuwin die van haar jong beroofd is.

aant.

‘Waar zoude hij wezen?’ zeide Cammingha, die hem tegenkwam, ‘zij zijn allen dood op een na.’

‘Leeft er nog een?’ vroeg Adelen, zich omwendende, met een verschrikkelijken blik: ‘waar is hij?’

Cammingha wees hem op een terp, die, niet verre van daar gelegen, vroeger gestrekt had tot inhuldiging van 's Graven vader als Heer van Friesland. Weinig dacht toen Willem III, dat diezelfde plek eens het moordtooneel zoude wezen, waar zijn dappere zoon met zoovelen zijner helden den dood zoude ondergaan! - Adelen snelde derwaart heen. Daar stond nog een enkele krijgsman tegen de helling der hoogte zich alleen tegen een drom van aanvallers te verdedigen. Zijne om hem gevallen wapenbroeders en de Friezen die hij zelf had neergehouwen, vormden eene verschansing van lijken om hem, die niemand straffeloos overschreden had. Zijn helm was afgeslagen; zijn schild gebroken, en zijn geheele lichaam zoodanig met bloed en slijk en stof bedekt, dat men bijna niet zien kon of hij een harnas aan had, al dan niet; maar zijne beide handen zwaaiden nog met ontzettende kracht een tweesnijdend zwaard, waarmede hij al wat hem omringde het naderen belette.

‘Hoe is het, bloodaarts!’ riep Adelen: ‘deinst gij? laat mij met hem begaan: mij de eere, den laatsten man der bende te vellen.’

Met deze woorden drong hij door de schaar heen, en den vreemden krijger onverziens naderende, bracht hij hem een geweldigen slag op het hoofd toe.

‘Neem dat,’ zeide hij: ‘en ga in de hel vertellen dat Seerp Adelen er u heenzond.’

‘Hoezee! leve Seerp Adelen!’ riep het volk, dat den Hollander zag duizelen onder den slag.

Maar deze, hoezeer bedwelmd, was niet gewond geweest; want de strijdkolf was in de handen zijns bespringers gedraaid. ‘Zoo gij Seerp Adelen zijt,’ zeide hij, zich herstellende, ofschoon met eene gesmoorde stem, ‘neem dan dit laatste aandenken mede van uwen Heer en Meester.’

Deze woorden waren nog niet uitgesproken, of Willem de Vierde had zijn zwaard omhoog geheven: en met een slag, luider klinkende dan die welken de moker op het aanbeeld geeft, kwam het lemmer op het hoofd van Adelen neder, drong door de helmplaten heen en spleet den schedel in tweeën. De onstuimige Fries viel zielloos neder; maar zijn overwinnaar poogde vruchteloos het zwaard vanuit de wond terug te halen: en vijftig knodsen, opgeheven door de Friezen, wie de dood huns aanvoerders nog meer verbitterde, deden in een oogenblik den wereloozen Graaf den stapel der dooden met zijn vorstelijk lijk vermeerderen.

Maar het is tijd om, alles daarlatende, wat eigenlijk meer tot het gebied

der geschiedenis behoort, tot den goeden Deodaat terug te keeren, dien wij, sedert zijne overbrenging naar Sint Odulf, wat te lang uit het oog hebben verloren.

aant. Vijf en dertigste hoofdstuk

Dit, lijder! was een nacht vol ramps, vol ongevals.

Vondel, *Gijsbrecht van Aemstel*

Het ware moeilijk, eene juiste beschrijving te geven van de gewaarwordingen, welke Deodaat bezielden gedurende de eerste uren, die hij doorbracht in de eenzame cel waarin men hem had opgesloten. Het waren beurtelings, wrevel over het mislukken zijner onderneming, hetwelk hij zich zelven toeschreef: blijdschap over zijne verzoening met Reinout: ongerustheid over het lot der vloot, welke hij begreep dat het met den storm, die den kerktoren schudden deed, erg genoeg moest hebben: angstige zucht om te weten of zijne eeuwig, dierbare Madzy en haar achtingswaardige voogd ook aan eenig gevaar zouden blootgesteld zijn: dankbaarheid aan zijn Beschermheilige, die hem het leven gered had: in één woord, eene mengeling der meest tegenstrijdige gevoelens. De storm echter, die nog zonder ophouden woedde, nam eindelijk zijne aandacht geheel in; - en vurig zoude hij gewenscht hebben, het natuurtooneel te beschouwen dat zich buiten liet zien; maar deze wensch was ijdel; want de cel waarin hij gezeten was had geen ander uitzicht dan op eene naauwe binnenplaats, rondom door zulke hooge muren omgeven, dat men niets van de lucht gewaar kon worden en alleen het gekletter der buien hooren, die daar binnen vielen.

Later, toen het weer eenigzins begon te bedaren, troffen de psalmen, die in de kerk werden aangeheven, zijn oor; doch zoo flaauw, dat hij zich vruchteloos inspande om de wijs te vernemen: vermoeid en afgemat strekte hij zich eindelijk uit op de houten legerstede, daar hij tot nu toe op gezeten had, en poogde te slapen; maar naauwelijks was hij even ingesluimerd, of een nieuw gedruisch wekte hem. Hij luisterde: men liep de gangen en vertrekken van het klooster op en neder: onder, boven hem, aan alle kanten dreunden de stappen der monniken door de gewelven, met meer drift, dan men zulks van stille kloosterbroeders zoude verwacht hebben. Dit deed hem met reden oordeelen, dat er iets buitengewoons moest plaats hebben: - en weldra zag hij zijn vermoeden bevestigd, toen hij trompetgeschal vernam, en kort daarna bespeurde dat men bezig was het klooster te beleggen. O!

hoe onverduurbaar werd toen de toestand van den wakkeren Ridder. Daar buiten, dit wist hij, daar streden zijne wapenbroeders! En hij, hij moest werkeloos in zijne cel blijven en mocht niet in hunne gevaren deelen! Ja zijn gegeven woord verbood hem, de deur open te trappen en zich met de strijdende drommen te vereenigen! Dit denkbeeld ontvlamde zijn spijt: en stampvoetende liep hij als een zinnelooze het enge verblijf dat hem besloot op en neder.

Lang reeds had hij in eenen staat van ongedurigheid verkeerd, die aan verbijstering grensde, toen hem op eens door het tralieraam eene brandlucht tegenwoei, die weldra gevolgd werd door geheele rookwolken, die voorbij het venster opstegen. Nu ijsde hij: het klooster was wellicht in brand gestoken! - En hij zoude het weerlooze slachtoffer worden! Hij zoude een dood zonder eer, zonder glorie sterven! dit denkbeeld was hem onverdraaglijk. De iederen sterveling ingeschapen zucht tot zelfsbehoud deed hem terstond besluiten zich uit dezen toestand te verlossen, en zijne cel, het mocht kosten wat het wilde, onmiddellijk te verlaten. Hij had wel zijn woord van eer gegeven niet te zullen ontvluchten; maar hij had geenszins beloofd in de hem aangewezen kamer te zullen blijven; vooral wanneer hij kans had daar levend geroost te worden. Al zijne krachten dus inspannende, trapte hij zoolang op de deur welke hem den uittocht belette, tot het paneel aan stukken sprong en hij zich er door kon werken. Nu stond hij in den gang, en ijlde naar de deur die aan het einde geplaatst was: helaas! deze was gesloten: en al de pogingen die hij aanwendde toonden hem slechts zijne onmacht aan, om die te verwrikken. Hij keerde terug om een anderen uittocht te vinden: links van hem was niets den een blinde muur; rechts cellen, gelijk die welke hij verlaten had, waaruit de deuren waren weggenomen, en die in stede van ramen slechts met hooge luchtgaten voorzien waren. Aan het andere einde van de gang was, ja, een venster, maar met dikke bouten er voor, welke alle denkbeeld van ontkoming wegnamen. Hij plaatste zich echter daarvoor, ten einde te ontdekken, wat er gaande was en of er een wezenlijk gevaar voor hem bestond; - want hoewel nog opgesloten, zijn ongerustheid was eenigzins verminderd, sedert hij zich in eene grootere ruimte bewegen kon. Hij werkte zich dan met behulp der ijzeren bouten tegen het hooge venster op, en poogde zoo goed hij kon naar buiten te zien; maar de duisternis liet hem niets anders bespeuren, dan den kloostermuur aan de overzijde der groote plaats waarop het venster uitzag: en de lucht daarboven. Het krijgsgedruisch vermeerderde intusschen: en weldra zag hij een schouwspel dat hem met ijzing vervulde. De muur tegenover hem, en het dak daarboven werden door een rooden, flikkerenden vuurgloed verlicht: wolken rooks stegen dwarrelend van uit de binnenplaats naar boven: en door dien rook henen bewogen zich in de dakgoten eenige strijders, als zoo vele fantastische

schimmen. Het waren gedaanten van monniken, waaronder hij nu en dan de welgevulde gestalte van vader Volkert meende te herkennen: het waren krijgslieden in 't harnas en met vlammen op het hoofd en in de hand, (want de weêrkaatsing van den brand verwekte dit optisch bedrog) die als in de lucht handgemeen waren: en die gedaanten streden en vluchteden voor eikanderen, en bewogen zich heen en weder op de smalle kampplaats, waar voor en onder hen de dood hen aangrijnsde; en Deodaat zoude misschien gewaand hebben, dat het slechts ijdele spoken en luchtbeelden waren, zoo niet het daverend krijgsalarm en de brandlucht en het geluid van den smak, die nu en dan zich hooren deed, wanneer deze of gene krijger van het dak op de binnenplaats stortte, hem overtuigd hadden dat hij waakte en dat hetgene hij voor oogen had, schrikkelijke waarheid was. En inderdaad: ondanks al de dapperheid door de geestelijken betoond, was het aan een gedeelte der krijgsknechten eindelijk gelukt de kerk te beklimmen, en zich vandaar over de verschillende daken te verspreiden, waar zij nu de monniken en conversen bevochten.

Zoo geheel was Deodaat door dit schouwspel geboeid, dat hij zijn eigen toestand vergeten was, toen een gekraak onder zijne voeten op eens eene gedachte bij hem levendig deed worden, welke hem met ijzing vervulde. Hij zag de vlam zelve niet; maar haar weerschijn tegen den muur aan de overzijde: - de brand was dus aan zijn kant: - was juist onder hem: en het gekraak dat hij hoorde klonk in zijne ooren als een voorspelling, dat weldra de geheele zoldering zoude instorten. Rillende liet hij zich weder van het venster afvallen: hij snelde terug naar 't einde van den gang en matte zich nogmaals af in vruchtelooze pogingen om de deur te openen: hij zocht een plank om die opteloopen: - al wat tilbaar was had men uit de cellen genomen om de borstwering voor de benedenpoort te maken. Hij keerde dan in zijn eigen verblijf: nam de planken uit de bedstede en bezigde die om de deur te rammen; maar zij werden in zijne handen tot spaanders gebroken en hij vorderde niet. Dan op het oogenblik dat hij de vloer onder zijne voeten reeds heet voelde worden en de wanhoop hem een hulpgeschreeuw aanheffen deed, hoorde hij voetstappen van buiten en tegelijk eene welbekende stem, die hem antwoord gaf.

‘Hier vrienden! hakt deze deur open! Hier is de Ridder dien wij zoeken!’ - De deur vloog onder eenige bijlslagen open en Deodaat bevond zich in de armen van zijnen getrouwen Zweder van Naaldwijk. Deze had, gelijk wij vroeger verhaald hebben, de deur van gemeenschap tusschen de kerk en het klooster in brand gestoken en zich nu daar binnen een toegang verschaft, bijna op hetzelfde tijdperk, dat de Heer van Spangen de voorpoort overweldigd had.

‘Ik wist het wel, Ridder!’ zeide Zweder, ‘dat wij u eindelijk zouden vin-

aant. den: het klooster is ons! althands ik denk niet, dat die vrome paters zich lang meer zullen verweeren: - hier, geeft den Ridder een zwaard... een bijl... wat het eerste bij de hand is... en nu haastig naar beneden: eer de trap afbrandt: - ik heb u nog juist bij tijds gehoord.'

Neen! de goede schildknaap had zijnen meester niet bij tijds gehoord: dit werd hij te ras en op eene schrikkelijke wijze gewaar. Hij was bij het opklimmen de voorste geweest: en bij het terugkeeren bevond hij zich dus met Deodaat achteraan: - slechts deze omstandigheid redde beider leven; want naauwlijks bevonden de gewapenden zich op den trap, of deze stortte in met een oordoovend gekraak, en de beide aanvoerders stonden alleen op het portaal, voor een muur van vlammen en van rook, die uit het puin naar boven sloeg.

'Ik elendeling! wat heb ik gedaan!' kreet Zweder, zich voor het hoofd slaande: 'ik, die u redden wilde, moet de oorzaak van uw verderf zijn! - Uit zucht om de eerste binnen te wezen, stak ik de kerkdeur in brand, en nu heeft zich de vlam aan het gansche gebouw medegedeeld!'

'Die ongelukkigen!' zeide Deodaat, terwijl hij een treurigen blik wierp op de rampzalige wapenknechten, die gillende en kermende beneden lagen; - 'maar kom!' vervolgde hij: 'wij moeten alle hoop op lijfsbehoud niet opgeven. Hier is een trap, die naar boven leidt; waarschijnlijk vinden wij een uitweg, die naar een ander gedeelte van het gebouw voert.'

Zoo gezegd, zoo gedaan. Beide snelden met spoed den trap op; want reeds vervolgde hen de vlam. Zij kwamen nu op een korten, smallen en overwelfden gang uit, zonder deur noch venster, maar met een vierkant gat aan het einde, welk gat eenige voeten boven den vloer verheven en in de dikte van den muur uitgehouwen, en waar tegen een klein trapje geplaatst was.

'Bij Sint Japik!' zeide Zweder: 'ik geloof, dat dit de weg naar den toren is: zoo ik wel bereken, zijn wij hier boven de kerk.'

'Hoogstwaarschijnlijk!' zeide Deodaat: 'maar om 't even! Wanneer wij daar eens zijn, hebben wij vooreerst geen gevaar en kunnen nader overleggen, hoe wij verder komen.'

De schildknaap had wel geraden; want zoodra hij de opening binnen-, en onder eenige dwarsbalken doorgekropen was, (niet zonder zijn hoofd eenige keeren geducht te stooten,) bemerkte hij dat hij zich in den toren bevond. Het was echter meer door den tocht, die hem tegenwoei, dat hij zulks gewaar werd, dan door de scherpte van zijn gezicht; want het was hier bijster donker: en geen wonder, daar zij zich op eene middelzoldering bevonden, waar van geene zijde eenig licht kon doordringen, dan alleen de flaauwe terugkaatsing der vlam, die tegen de wanden scheen van den gang, dien zij uit waren gekomen.

aant.

De toren, waarin zij zich nu op twee derden der hoogte bevonden, was een oud en hoog gebouw, dat wellicht reeds gestaan had voor de oprichting van het klooster, waarvan het nu den noordwestelijken hoek uitmaakte, en het woonhuis met de kerk vereenigde. Het was achthoekig van gedaante en van zwaren, graauwachtigen steen opgetrokken tot op eene hoogte van ongeveer negentig voet: de muren, dik genoeg om geene schade van brand of bestorming te vreezen, waren slechts hier en daar met een enkel kijkgat voorzien, en verder geheel ontbloot van allen zweem van verciering; zoo men den koepel uitzondert, die later, toen men de Oostersche bouworde in Friesland begon na te bootsen, op den top was nedergezet, en waarboven een kruis prijkte, dat, even als de platen welke den koepel dekten, van koper was. Deze koepel was, gelijk wij vroeger gezegd hebben, peervormig; doch had, even als de toren zelf, acht zijden, van onderen met een breeden metalen band omsloten en zich van daar tot op den torentrans uitspreidende even als de voet van een ouderwetsch kelkje, of als de neergekrulde halve schil van een chinaasappel. In dien omgeslagen benedenrand waren twee vooruitspringende venstertjens, met luiken en een leien dakje voorzien: het eene, waaruit de seinlantarens staken, naar den zeekant uitziende: het andere, dat thands gesloten was, over het kloostergebouw heen, naar de oost- of landzijde. Van binnen was de toren volkomen vierkant, niet ruimer dan ongeveer tien voet in de doorsnede, en van onder tot boven volkomen hol. Om den top te bereiken waren op elke dertig voet hoogte houten zolderingen bijgebracht, van welke de niet overal veilige planken op dwarsbalken rustten, en in wier midden eene opening gelaten was, welke men bereikte door middel van een trapladder, die van onderen tegen den muur vaststond en van boven met een paar ijzeren krammen voor het wiggelen bewaard werd. Er waren dus in 't geheel drie van deze ladders; of liever: er behoorden er drie te zijn; want de onderste was, gelijk wij hierboven verhaald hebben, op last van vader Syard weggenomen. Overigens had, als ons gebleken is, de toren ook nog eene zijdelingsche gemeenschap met het kloostergebouw: en onze beide zwervers, die daarvan gebruik hadden gemaakt, bevonden zich nu op twee derden der hoogte, boven den tweeden, en aan den voet van den hoogsten ladder.

‘Zie zoo!’ zeide Zweder: ‘hier zitten wij hoog en droog: wisten wij nu slechts een middeltje te bedenken om hier van daan te geraken.’

‘Mij dunkt,’ zeide Deodaat, naar beneden ziende, waar hem de flaauwe schemering, die uit de kerk voortkwam, den ladder ontdekken deed: ‘wij kunnen hier afdalen.’

‘Om ons de hersens op de zerken tot gruis te slaan?’ viel Zweder in: ‘ik dank u, heer Ridder. De onderste trap is weggehaald. Die vervloekte monniken wisten wel wat zij deden. Bovendien, de kerk zelve staat in lichterlaaie vlam.’

aant.

‘Kunnen wij ons niet aan de klokketouwen aflaten?’

‘Die gebruiken zij niet. Zij luiden hier door middel van groote hamers, die Belialskinderen! - en bovendien geloof ik niet dat er hier een klok in den toren is: - die zwelgers hebben alleen eene etensbel nodig: en die hangt boven de bakkerij.’

‘Welaan!’ zeide Deodaat: ‘dan moeten wij nog hooger onze fortuin beproeven, en zoeken of er ook een raam in den toren is, ten einde eens uit te kijken of wij hulp of verderf te wachten hebben.’

Dit zeggende klom hij, van Zweder gevolgd, den hoogsten ladder op, die hen in den voet van den koepel bracht. Dadelijk staken beide het hoofd door het opene venster: en, ofschoon er zonder vleugels aan geene ontkoming te denken viel, ondervonden echter zoowel Deodaat als zijn schildknaap eene gewaarwording van verkwikking en genoegen, toen de frissche wind hun in 't gelaat woei en zij weder in Gods vrije schepping mochten rondzien. Het onweder was bedaard: slechts enkele dunne, waterlooze wolkjens dreven als sneeuwvlokken door het blaauwe zwerk. De oppervlakte der zee was stil geworden; maar het dof gegons der wateren verkondigde nog, hoezeer zij door het geweld van den storm was beroerd geweest. De natuur was kalm en liefelijk: en had niet het oorverdoovend geweld van den strijd, die aan de andere zijde woedde, alle gedachte aan rustige genieting verbannen, Deodaat zoude nog lang met wellust op den heerlijken sterrenhemel en op die sombere zee daaronder zijn blijven staren. Maar zijne ziel was te bezig met den kamp, die in het klooster gevoerd werd, dan dat hij zich den tijd konde gunnen, langer naar deze zijde uittekijken.

‘Spoedig, Zweder!’ zeide hij: ‘laat ons zoeken, of er geen ander venster is, waaruit wij iets van het gevecht kunnen bespeuren.’

‘Een oogenblik!’ zeide de knaap, terwijl hij de lantarens binnenhaalde: ‘hier is iets dat ons misschien zal kunnen dienen: men moet in onze omstandigheden niets verzuimen.’ - Dit zeggende, maakte hij een eind touw los, dat aan de lantarens vastzat, en door eene katrol liep welke aan het einde van den uitgestoken staak hing, en bond het zich om het lijf.

‘Zie zoo!’ zeide hij: ‘nu hebben wij licht, en een touw: dat zijn reeds twee zaken, welke, wanneer men hoog, en in 't donker zit, van dienst kunnen wezen. Laat ons nu dezen kant uitzien.’

Dit zeggende, opende hij het luik van het andere venster: en beide zagen uit. - Welk een geheel onderscheiden tooneel deed zich hier aan hunne oogen voor? Aan de andere zijde de aanblik der stille natuur: aan deze, die van den oorlog in zijne schrikkelijkste gedaante.

In de eerste oogenblikken was het echter voor Deodaat en Zweder, die met uitgestrekte halzen buiten het raam lagen, moeilijk iets met juistheid te onderscheiden. De kerk zoowel als de drie overige zijden van het gebouw

aant. stonden in lichterlaaie vlam: en de rook, die van alle kanten in breede wolken opsteeg, bedekte al wat beneden was met een dikken nevel. Het scheen beiden toe, als zagen zij in een ziedenden ketel, of liever in den gapenden krater van een vlammenspuwenden berg. Maar toen de wind, welke van den zeekant woei, de rookwolken voor een oogenblik van een scheidde en als uitgerolde wimpels over de landtong heen deed zwaaien, ontdekten zij de kloosterlingen, die in een breeden kring op het binnenplein bijeen verzameld stonden en zich met eenen hardnekkigen moed verweerden tegen de krijgsknechten, die hen van alle zijden bestookten. In het midden van hunne jongere broeders en conversen, stonden de grijzaarts en zwakken, met schorre keelen doch met eene prijzenswaardige gelatenheid den psalm zingende: *quare fremuerunt gentes*; ofschoon de rook, die hun in den keel vloog, hen nu en dan dwong het lied te staken en met een benaauwd gekugch te verwisselen.

'Mij dunkt,' zeide Deodaat: 'die monniken vechten als leeuwen: gij hadt gezegd, zij zouden zich niet lang meer verdedigen; maar naar het mij voorkomt, staat de kans vrij gelijk en kunnen zij blijven vechten tot de gansche boel in een stort en vrienden en vijanden samen verplet.'

'In de daad,' zeide Zweder, peinzende: 'het getal onzer manschappen komt mij voor geringer te zijn dan het behoorde te wezen. Ik zie den Heer van Beaumont niet: noch ook den Heer van Spangen. Wij waren straks ruim zoo talrijk. Zouden er zoo velen door de handen dier papen zijn gevallen? Of is de rest vertrokken en heeft men gedacht, dat er manschappen genoeg bleven om het klooster te winnen?'

'Het komt mij voor, als ware men buiten ook nog aan het strijden,' zeide Deodaat: 'althands ik hoor een luidruchtig alarm aan de landzijde. Indien slechts die satansche rook het uitzicht over de landtong niet belette.'

Terwijl beide, onbewust van de redenen, die Beaumont genoodzaakt hadden het klooster te verlaten, zich in gissingen verdiepten, trad de Heer van Spangen, door een der zijgangen, welke alsnog door het vuur gespaard was gebleven, de binnenplaats op.

'Geeft u over, vervloekte papen!' riep hij, 'uw klooster staat in brand en het is immers al gewonnen'

'Neen! nog niet gewonnen!' klonk eene stem, die het gansche gebouw scheen te doen daveren: en van uit de deur van het voorportaal vertoonde zich, tussen een dicht in eengedrongen drom van strijdende Hollanders en Friezen, de reusachtige gestalte van den Abt van Lidlum, niet geharnast als zijn ambtgenoot van Oldeklooster; maar in de dracht zijner orde, blootshoofds en met opgestroopte mouwen, een zwaren strijdkolf omhoog heffende. 'Hou u goed, vader Volkert!' riep hij: 'hou u goed. Daar zijn wij al, klaar om u te helpen. Ter helle met de Hollanders! slaat dood! slaat dood!'

‘Bij Sint Japik!’ zeide Zweder: ‘de kans is verkeken: zoo even wezen ons de steenen twee vijven aan; maar nu heeft de vijand twee zessen geworpen.’

‘En wij moeten hier als bloote toeschouwers zitten!’ zuchtte Deodaat: ‘o! waarom schenkt God mij de gunst niet, van naast mijne dappere spitsbroeders te strijden?’

‘Al wat wij doen kunnen, is hen aan te moedigen met woorden,’ zeide Zweder; en terstond begon hij met luider stemme te schreeuwen: ‘Holland! Holland! Beaumont *à la rescousse*! Spangen! Ligny! Naaldwijk!’ en alle andere namen die hem voor den geest kwamen, tot dat eene nieuwe rookkolom hem zoo wel het zien als het geluidgeven belettede.

De rol der Hollandsche benden was nu geheel omgekeerd: en van aanvallers waren zij verweerders geworden. Van alle kanten rukten versche benden van Friezen het plein op: en Deodaat herkende weldra onder hen den Heer van Aylva, die zijne ziekte in de hitte van het gevecht scheen vergeten te hebben, en aan wiens zijde de wakkere Feiko streed, zijnen meester nergens verlatende en eiken slag die op dezen gemunt was, van zijn hoofd afkeerende. Vreesselijk woedde de Abt van Lidlum, wiens strijdkolf de zwaarden aan spaanders sloeg en de helmen verbrijzelde of zij van glas waren geweest. Maar ook Spangen en de zijnen deden wonderen van dapperheid: en, daar de ruimte van het binnenplein betrekkelijk klein was, deed zulks den strijd minder ongelijk zijn, dan die buiten op het open veld was geweest. Intusschen nam de brand al meer en meer de overhand, en kwam de eene zolder voor, de andere na, met een oorverdoovend gekraak en gedruisch naar beneden. Soms stortte er een lange balk, een gedeelte van het dak, of een brok van den muur op de binnenplaats, die dan Hollanders en Friezen met éénen slag verpletterde, en de strijdenden uit een deed stuiven, maar slechts om dadelijk het gevecht met eene dubbele woede te hernieuwen. Het was een schouwspel zonder wedergade, om van den toren af op die menschen nedertezien, die zoo nietig en onbeduidend schenen, en die als helsche duivels door de vlammen en den rook heenwaarden en zich onderling vermoordden bij het schijnsel van den brand: het was een akelig geluid, dat noodgeschrei der gekwetsten, dat triomfgebrul der overwinnaars, dat gehuil van den wind, dat gerammel der wapenen en dat sissen en kraken van den brand, dooreengemengeld te hooren! - Eindelijk dreef het geweld der vlam nu den eenen, dan den anderen drom van het strijdperk af; en, even als ware de dood door het staal verkieslijker boven dien door het vuur, drong men zich al vechtende weder naar de hoofdpoort, of vlood als met onderling goedvinden derwaart, om, buiten gekomen, het gevecht te hervatten. Weldra zagen de beide jongelingen niets meer, dan den zwarten rook die alles gelijk met een mantel omhulde; en na weinige oogenblikken storteden de beide vleugels en eindelijk ook de kerk in puin en asch naar beneden.

aant.

De nacht was voorbij: en de zon begon zich alreeds aan den gezichteinder te vertoonen; maar nog was de woede van den strijd niet verminderd. Van het geheele gebouw, dat weinige uren te voren zoo stevig daar neder stond, was bijna niets meer overig gebleven. Alleen de toren stond nog in zijn geheel, die, zwart geblakerd van onder en met zijn door de eerste zonnestralen vergulden koepel op een Afrikaanschen reus geleek, wiens hoofd met een schitterenden helm vercierd ware. Ook de vier muren die met den toren mede den noordwestelijken hoek van het gebouw uitmaakten waren nog gedeeltelijk, hoewel zwaar beschadigd, blijven staan; maar al het overige vertoonde een onkenbaren en verwarden klomp van steen en hout en asch, waar binnen de vlam smeulde en waaruit hier en daar dwalmende rookwolken naar boven stegen.

Het overschot der Hollandsche bende, die buiten het klooster voor de overmacht had moeten zwichten, was wederom binnen den omtrek van het ingestorte puin zijn toevlucht komen zoeken en bood daar een hardnekkigen, maar, helaas! vruchteloozen wederstand. Vergeefs had Aylva, wiens medelijdende ziel niet stemmen kon in den moord van zoovele dapperen, alle pogingen in 't werk gesteld om hen te bewegen van de wapens neerteleggen; zijne stem was niet vernomen geworden door de Hollandsche krijgsknechten: en de Friezen luisterden niet naar hem, wanneer hij hen wilde aanmanen, den overwonnenen lijfsgenade te schenken; maar sloegen alles dood wat hun voorkwam. Geen deelgenoot van die gruwelen willende zijn, en buiten staat die te beletten, was de Olderman teruggetreden, met het voornemen van te gaan zien hoe het met Beaumont en de zijnen afliep, toen hem vader Syard op zijde kwam, met de angst op het gelaat geschilderd.

‘Om Gods wil!’ zeide de monnik: ‘mijn Heer van Aylva! hebt gij Ridder Deodaat ook ergens in 't gedrang opgemerkt?’

‘Deodaat!’ herhaalde de Olderman, verbleekende: ‘neen! 't Is waar ook! hij was hier in 't klooster! - Dat ik hem een oogenblik vergeten kon!’

‘Hij zal toch, hoop ik, den brand bemerkt, en zich naar beneden begeven hebben.’

‘Dat zoude moeilijk geweest zijn,’ zeide de vader Guardiaan, die kort daarbij met den Abt gezeten was op een brok steens, waar zij van hunne heldendaden uitbliezen: ‘ik beloof u, ik heb hem wel deftig achter dubbele grendels gesloten: en, al is hij zijne kamerdeur uitgekomen, de trapdeur heeft hij zonder hulp niet kunnen openbreken.’

‘Hij zal... wel... daaronder liggen,’ merkte de Abt aan, terwijl hij hijgende op den muur naast den toren wees.

‘Ongetwijfeld!’ hervatte de andere monnik: ‘de brand is aan de kerkdeur begonnen, die vlak bij den trap is, welke naar de cellen geleidt. Hij zal dus geroost zijn als een braadspiering.’

‘Maar welk overgroot belang... boe! wanneer zal ik mijn adem terugkrijgen...? welk belang stelt gij toch in dien Deodaat?’ vroeg de Abt, zijne onbeteekenende oogen wijd opspalkende en vader Syard aanziende: ‘ehugh! ehugh! - die vervloekte rook...! Er zijn er zoovelen gevallen, die zoo goed, ja beter waren dan hij.’

‘Ik had voor hem moeten zorgen,’ zeide de monnik, zonder op de vraag van vader Volkert acht te slaan: ‘ik heb hem schandelijk vergeten toen het tijd was. O! dat hij nog kon ontkomen zijn.’

‘En al is hij den brand ontkomen,’ zeide Aylva, het hoofd schuddende: ‘dan heeft hij zich zeker bij zijne wapenbroeders gevoegd en hij is met hen omgekomen; want die vreesselijke jubelkreet achter ons verkondigt mij dat de slachting volbracht is.’

‘'t Is uit!’ riep de Lidlummer, zich op datzelfde oogenblik op een der puinhoopen vertoonende, waar hij met zijne met bloed en asch besmeerde armen en half verzengd gewaad en aangezicht den genius der vernieling had kunnen voorstellen: ‘'t is uit! de laatste man is gevallen. Hoezee voor Friesland!’

‘Hoezee!’ riep al het volk.

‘Hoezee!’ riep een ruiter, die in vollen ren kwam aansnellen. ‘Martena en de Bloemkampers hebben den zege! Beaumont alleen is het ontkomen, met behulp van den schelm, die zich Aylvaas zoon noemde; maar die een verrader was.’

‘Met behulp van Reinout!’ riep Aylva, de handen wringende.

‘Hij deed zich zelven recht,’ zeide vader Syard: ‘hij moest een verrader worden.’

‘Hoe!’ vroeg de Olderman, verbaasd opziende: ‘en wat beweegt u zulks te vermoeden?’

‘Ik heb geen vermoedens meer,’ zeide de monnik; maar tegelijk wendde hij zich af, bemerkende dat hij te veel ging zeggen; want nu het hem bijna zeker toescheen, dat Deodaat was omgekomen, achtte hij het nodeloos den Olderman het geheim van 's jongelings geboorte medetedeelen, ten einde hem niet des te meer te bedroeven, indien hij hoorde dat de vermiste zijn zoon ware.

‘Welke raadsels spreekt gij toch?’ vervolgde Aylva; maar voor de monnik kon antwoorden, deed een nieuw geroep van: ‘kijk die twee! daarboven!’ hun beide het hoofd naar den toren wenden.

‘Wat duivel zijt gij, Hollanders of Friezen?’ riep de Abt van Lidlum aan de beide jongelingen toe: ‘antwoordt gij niet? nu dan behoeven wij niet verder te vragen.’

‘Maar hoe komen zij daar?’ vroeg vader Volkert: ‘de toegang tot den toren was immers afgebroken? En wie kunnen het zijn?’

Niemand wist deze vraag te beantwoorden; want de afstand belette aan een iegelijk Deodaat te herkennen, van wien bovendien alleen het bovenste gedeelte van het gelaat zichtbaar was.

‘Komt dan af, mannen!’ riepen de Friezen beneden: ‘dan zullen wij u vertellen, hoe het met uwe makkers gegaan is.’

‘Wacht!’ riep er een uit den hoop: ‘wij zullen hen wel doen schreeuwen, indien zij niet spreken willen:’ en te gelijk zijn boog spannende, legde hij op het venster aan.

‘Ja wel! zij zullen uwe pijlen afwachten,’ zeide de andere: ‘of zij gek waren! Wat doken zij spoedig weer in den toren terug, toen zij u naar een pijl zagen grijpen.’

‘Wij zullen hen van daar moeten ontnestelen,’ hernam de eerste.

‘Ja! laat ons in den toren klimmen!’ zeide de derde: ‘een ladder! een ladder! en dan zullen wij hen dwingen, van boven neer te springen.’

En dadelijk snelden eenigen binnen de muren der afgebrande kerk, ruimden zooveel zij konden de nog brandende bindten en balken uit den weg en kwamen eindelijk, niet zonder moeite onder den toren, terwijl anderen ladders haalden en die aaneen bonden.

‘Om Godswil!’ zeide Aylva, wien op eens het denkbeeld voor den geest was gekomen, of ook Deodaat wellicht een dier beide personen in den toren wezen kon, en die hierop den woesten hoop gevolgd was: ‘wat wilt gij doen vrienden? haalt die lieden van boven; maar doet hun geen leed. Gij hebt u als helden gedragen; gedraagt u als menschen na de overwinning.’

Maar niemand sloeg acht op zijne smeekingen: integendeel waren er sommigen, die hem vrij ruw bescheid gaven, en hem vroegen of hij even goed gezind was als zijn zoon, en de Hollanders verkoos te sparen: ja het liep zoo verre, dat Feiko, die zijn meester niet verlaten had, zich genoodzaakt zag hem bijna met geweld vandaar te halen.

De toestand van onze beide vrienden in den toren was intusschen alles behalve vermakelijk. Zij hadden het gerucht beneden gehoord, en op de tweede zoldering afgedaald zijnde, bespeurden zij al spoedig dat men aanstalte maakte om hen in hunne hooge schuilplaats te komen bestoken.

‘Dat begint er slecht met ons uittezien,’ zeide Zweder, die nu en dan met de nodige voorzorgen naar beneden keek.

‘Er blijft ons niets over dan om ons ter dood te bereiden,’ zeide Deodaat: ‘en ons leven zoo duur te verkoopen als het ons eenigzins mogelijk is. Wij kunnen althands uit onze hooge standplaats nog eenigen tijd met voordeel het hoofd bieden.’

‘Dat zal ons weinig baten,’ zeide Zweder: want om hen te bevechten, moeten wij ons vertoonen: en dan staan wij voor hunne pijlen bloot. Kom! het is gedaan. Wij overleven den grap niet: en ik zal ons slot van Naaldwijk

aant. en mijne lieve moei Ottilia nimmer terugzien. Die goede ziel: zij heeft mij voor mijn vertrek nog een geborduurden hanger vereerd voor mijn dolk. Wat zal zij treuren, als zij hoort dat haar neefje, dat haar altijd zoo plaagde, zoo jammerlijk aan zijn eind is gekomen.'

'Arme jongen!' zuchtte Deodaat: - 'maar helaas! gij zijt nog gelukkiger dan ik; - want niemand - neen niemand zal mijnen dood beweenen. - Wat zeg ik! - Reinout wellicht... en misschien ook...'

'Ja wel zeker zal *zij* u ook beweenen,' zeide Zweder, de gedachte van Deodaat aanvullende... 'maar wat hamer! laten wij niet dwaas zijn en als kinderen schreien, terwijl er misschien nog redding mogelijk is. Zoolang er leven is, is er nog hoop. Gij noemdet uwen vriend Reinout; dat doet mij ergens aan denken. Is hij niet, althands volgens uwe meening, op een dolk naar beneden gereden?'

'Hoogstwaarschijnlijk! Maar dat kan ons hier niet baten; want dan vallen wij des te eerder in de handen onzer bespringers.'

'Alles moet beproefd worden,' zeide Zweder: en tevens zag hij de opening uit, door welke zij in den toren gekomen waren. Het trapje, de gang en al de zolders aan deze zijde waren ingestort; maar de drie muren van den vleugel waren, gelijk hierboven gezegd is, blijven staan, en verhinderden, dat iemand hen van beneden zien kon. Zweder keek naar beneden; maar de oneffenheden van den muur en de hierendaar vooruitspringende brokken van boog- en muurwerk die nog aan den toren vast waren blijven zitten, beletteden hier de uitvoering van het ontkomingsmiddel, door Reinout gebezigd. Ook had alleen Zweder een dolk, die door zijn vorm weinig geschikt was om dat middel te beproeven.

'Maar gij hebt een touw,' zeide Deodaat. 'Er ware nog mogelijkheid...'

'Ik heb het,' riep Zweder, verheugd: 'ik heb het... Wacht! Eerst moeten wij zorg dragen, dat zij ons niet verrassen. Het wordt tijd; want ik geloof waarlijk, dat zij al aan 't klimmen zijn.'

En onder het spreken dezer woorden keerde hij zich om en zag in den toren naar beneden, waar de Friezen reeds een paar aaneengebonden ladders tegen de eerste zoldering aangezet hadden, en zich gereed maakten, die te bestijgen. Haastig greep nu Zweder den middelsten trapladder bij de bovenste sport, rukte dien met de kracht der wanhoop uit de krammen, trok hem vervolgens met behulp van Deodaat van zijn steunpunt los, hield hem een oogenblik boven den openen koker verheven en liet toen de handen los. Het lang en zwaar gevaarte stortte naar beneden, verbrijzelde de ladders der Friezen, deed een aantal van hen bloedende en vloekende op den vloer nedertuimelen en sprong zelf tegen de zerken tot spaanders.

'Zie zoo!' riep Zweder: 'nu zullen zij ons vooreerst met vrede laten. Wat ons betreft, wij moeten denzelfden weg uit, dien wij gekomen zijn. Het

smeult en rookt nog wel wat beneden; maar des te beter; zooveel te minder zullen zij ons komen hinderen.'

En nu, met spoed het touw losgewonden hebbende dat hem om het lijf zat, sloeg hij het dubbel om eene plank, die hij uit den vloer losbrak, liet de beide einden de opening uithangen en plaatste de plank dwars daarvoor; waarna hij zich naar buiten liet afglijden. Toen hij niet lager kon, en bemerkte dat hij nog ruim twintig voet boven den grond of liever boven het ingestorte puin was, slingerde hij zich op een tegen den muur in eene nis gemetseld voetstuk, en klemde zich aan de nog heete krammen vast welke gediend hadden om een standbeeld tegentehouden, dat half verteerd beneden lag. Deodaat volgde zijn voorbeeld, liet zich insgelijks aan het touw afglijden en stond weldra aan zijne zijde; waarna zij dadelijk het touw naar zich toe trokken en het aan een vooruitspringenden boog nevens hen vast maakten. Zij daalden hierop lager af, zich nu eens van Zweders strijdbijl, welken zij over de steenbrokken vasthaakten, dan weder van den dolk, dien zij tusschen de openingen staken, bedienende om de reis naar beneden gemakkelijk te maken.

Zij stonden eindelijk boven het rookende puin en door het vierkant der muren voor aller oog verborgen; maar het was er verre af, dat zij zich nu buiten gevaar konden achten. Integendeel, zij hadden slechts het eene met het andere verwisseld. Want vooreerst stond hun elk oogenblik een bezoek der conversen te schroomen, welke wellicht spoedig zouden komen om den brand te blusschen en te redden wat nog redbaar was: en ten anderen verkondigde hun de onverdragelijke hette van het brok steens waar zij op stonden, dat het vuur nog onder hunne voeten blaakte en dat zij kans liepen bij eene nieuwe ineenstorting van het puin in den gloed te vallen en jammerlijk om te komen. Al trippelende en met verschroeide ledematen sprongen zij van den eenen hout- of steenhoop op den anderen, nu eens op den rechtervoet staande, dan weder, wanneer zij de pijn niet langer verduren konden op den linker rustende: ja somtijds omvatteden zij eene over de bouwvallen liggende en half verzengde balk met beide armen en lieten de beenen hangen, om die een oogenblik rust te gunnen. Op eens deed Zweder eene ontdekking, welke hem met blijdschap vervulde. Hij zag namelijk onder zich een donker gat, hetwelk hem toescheen naar een gewelf te geleiden.

'Daarheen!' fluisterde hij, den Ridder aanstootende: en, zich van eene omgestorte plank latende afglijden, waren beide weldra, schoon met deerlijk gebrande handen, nabij de opening.

'Hier is de kelder van de vrome vaders,' zeide Zweder: 'of ik bedrieg mij grootelijks. Laat ons den ingang onzichtbaar maken, dan houd ik het er voor dat wij vooreerst gered zijn.'

En, de handen aan 't werk slaande, stapelden zij, hoe pijnlijk hun deze

aant. verrichting ook viel, met allen spoed eene menigte brokken steens en gezengde balken en planken tegen de opening, alleen zooveel ruimte overlatende, dat zij er op handen en voeten konden binnenkruipen. Eene treurige gewaarwording overviel hen, toen zij bij het opruimen van het puin, op eenmaal twee verzengde lijken, waarschijnlijk van hunne makkers, ontdekten.

‘Die arme halzen!’ zeide Zweder: ‘zij trokken nog kort geleden zoo wakker met mij de kerkramen door. - Maar wacht! zij kunnen ons nog na hun dood van dienst zijn!’ - En meteen zich van zijn kuras ontdoende, gespte hij het om een der lijken; terwijl Deodaat, zijn oogmerk radende, zijne pij uittrok en daarmede het andere omhing, waarna zij de twee lichamen aan den voet des torens sleurden en vervolgens in hunne schuilplaats kropen.

‘Ongelukkig,’ zeide Zweder, in de duisternis rondtastende, ‘dat al de wijnvaten hier van daan zijn gehaald. Mijn keel is even verschroeid als mijne voetzolen en ik gaf het halve erfdeel mijns vaders voor een frisschen dronk, al ware het dan ook koud water.’

‘Een krijgsman moet honger en dorst kunnen lijden, mijn goede Zweder!’ zeide Deodaat: ‘en bovendien moet gij u niet te zeer beklagen, dat de wijnvaten weg zijn: wij hebben nu te minder kans van door de dorstige monniken bezocht te worden.’

‘Dat is waar!’ zeide Zweder, terwijl hij zich op den vloer uitstrekte en het heete gelaat tegen den vochtigen grond verkoelde: ‘want waar iemand zijn schat heeft, daar is ook zijn hart.’

aant. Zes en dertigste hoofdstuk

> En na veel droefheydt komt een heuchelyck verblyden
> Door 't wercken van de tydt die alles openbaerdt,
> Waer door verburghen waerheyts lichte wordt verklaert.
>
> Rodenburg, *Melibea*

Ruim tien dagen waren verloopen, sedert de merkwaardige geschiedenissen hadden plaats gehad, in de vorige Hoofdstukken vermeld. De eerste vervoering van uitbundige blijdschap, door den zegepraal der Friezen verwekt, was voorbij en had plaats gemaakt voor eene diepe en plechtige kalmte, gelijk aan die, welke men in de natuur gewoonlijk ziet volgen op het woeden van den storm. Ja het scheen, als of het gewicht zelf hunner overwinning, welke meer volkomen en beslissend geweest was dan de hoogst gespannen verwachting zich had durven beloven, de gemoederen der Friezen vervaarde en ter neder drukte. Bij verre weg de meesten had het vuur des ijvers, dat na den afloop van den slag in aller oogen vonkelde, en de glans van opgewonden vreugde, welke ieder gelaat deed schitteren, plaats gemaakt voor nedergeslagene blikken, die als het ware vreesden elkander te ontmoeten: en op veler wezenstrekken was angstige bezorgdheid voor de toekomst te lezen. De onversaagde helden, die zoo moedig hunne onafhankelijkheid bevochten hadden, geleken thands op vreesachtige schoolknapen, die na in een opstand hunne leermeesters en opzieners verdreven, en zich in hun schoolgebouw achter versperringen verschanst te hebben, van hunne wilde verbijstering terugkomen, met schrik de gevolgen overdenken, waarop hunne vermetelheid hun eenmaal zal te staan komen, en gaarne de verkregene lauweren zouden willen afstaan voor de zekerheid van weder in genade te worden aangenomen.

Een schouwspel, hetwelk, op den elfden dag na de overwinning, aan Friesland gegeven werd, bracht niet weinig bij om de algemeene somberheid te vermeerderen. Het was een dier stille en plechtige najaarsochtenden, waarin de sterveling tot ernst gemaand wordt door den aanblik der natuur, aan eenen grijzaart gelijk, die de dagen zijner jonkheid schijnt te betreuren en zich in het lijkgewaad te hullen als om den naderenden doodslaap te ver-

aant. beiden. De zonnestralen waren aan het gezicht onttrokken door een dichten neveldamp, die als een sluiergaas over het groene veld lag heen gespreid. Treurig en naakt verhieven hier en ginds enkele slecht opgegroeide boomen hunne bladerlooze kruin: geen enkel zuchtje beroerde de oppervlakte der binnenwateren, noch roerde de gerimpelde bladeren aan, die op enkele plaatsen hof en weg als met een goudgeelen mantel bedekten. Geen vrolijk gevogelte trok in dit anders zoo levendige jaargetijde door de lucht; alleen brak hier en ginds een enkele raaf, op een staak of boomtronk gezeten, de stilte af met zijn krassend geschreeuw. Een talrijke optocht, voor den dageraad van uit de omstreken van Staveren vertrokken, en die meer uit beweegbare beelden dan uit levende menschen scheen te bestaan, volgde met langzamen tred den landweg, die, langs het vischrijke meir van Parrega, van Workum naar Bolswert geleidt. De visscher, die, in zijne boot staande, bezig was met het ophalen zijner vangst, liet, als die trein hem van verre voorbijging, zijn net weder vallen, en twijfelde of het ook een legioen van boze geesten ware, dat zoo twijfelachtig door den nevel voorttrok, ontdekte zich de kruin en zeide een *pater* op. De doggen, die voor stulp of hoeve waakten, schenen hunne anders zoo woeste geaartheid te verliezen en kropen met ingetrokken staart en hangende ooren achter hun meester, die, zelf op zijn erf nederknielende, de gebeden voor de afgestorvenen opzeide en niet opstond voor dat de laatste man van dien talrijken sleep voorbij was. Slechts enkelen wierpen op het treurige schouwspel een blik van zegepraal en hoogmoed; maar weldra gleed een medelijden, waarvan zij zich naauwlijks rekenschap wisten te geven, hun boezem in, en keerden zij huiswaart, nadenkende over het onbestendige en wisselvallige der ondermaansche zaken.

En wel was die optocht geschikt om de zielen tot nadenken te bewegen; want hij was uitgetrokken om eene lijkbaar naar de grafplaats te brengen: en in die lijkbaar was het half vergaan en elendig overschot vervat van Willem, Grave van Henegouwen, van Holland en Zeeland. Wat bleef er van hem, den bedwinger van Utrecht, die weinige dagen te voren, toen hij het glansrijkste leger ten wissen zege meende te voeren, zich met eenen in hem verschoonbaaren hoogmoed, den machtigsten aller Heeren, den meester aller soldaten, den evenman der Koningen noemde? Helaas! niets dan een onkenbaar rif, waaraan niet dan met moeite een graf verleend werd. En welke was de vrucht geweest van zijne wakkere oorlogsfeiten, met wier roem hij de waereld vervuld had? - Geene andere, dan dat hij eene schatkist achterliet, berooid en uitgeput door de ondernemingen, waartoe hem zijne staatzucht vervoerd had, en een erfgoed, over welks bezit een twist stond uittebarsten, die eeuwen lang na hem zou blijven woeden, en Holland eene eindelooze bron van bloed en tranen verstrekken moest.

aant.

De trein, welke het lijk vergezelde, was tot Workum toe voorafgegaan door de geestelijken van Sint Odulf, wier parochiaal toezicht aldaar een einde nam. Daar ter plaatse waren zij in de achterhoede teruggevallen, hunne plaats overlatende aan de monniken van Bloemkamp of Oldeklooster, die, door de banier- en kruisdragers voorafgegaan, en het hoofd met hunne kappen bedekt, langzaam vooruittraden. Een vreemdeling, die hunne deemoedige, eerbiedige houding en hunne naar den grond geslagene blikken aanschouwd had, zoude zich niet hebben kunnen voorstellen, diezelfde lieden te zien, welke kort te voren, met de wapens in de hand, bij trompetgeschal ter slachting trokken en met onmenschelijke woede hunnen wereloozen vijand ontzielden, ja nog na hunnen dood mishandelden, die zelfden, die wellicht één dag daarna, op nieuw naar het moordtuig zouden grijpen om hunne wapenbroeders van de vorige maand met een binnenlandschen krijg te bezoeken.

Na hen kwam, gevolgd van een deel zijner Ridders, de Commandeur der Sint Jans Ridders te Haarlem, Heer Hugo van Koukerk. Hij was het, die, zoodra de ontzettende maar der nederlaag Holland in rouw was komen dompelen, zich naar Friesland begeven had om voor de in den strijd gevallene helden eene eerlijke begrafenis te verzoeken. En, wat vreemder scheen, hij was het, die aan de overwinnaars de eerste tijding bracht, dat de Graaf zelf zich onder de gesneuvelden bevond; want niemand had zich aldaar over den rang of de hoedanigheid der omgebrachte vijanden bekommerd; die door het woedende gepeupel eerst naakt waren uitgeschud en vervolgens op hoopen gestapeld, om op het slagveld te blijven rotten: - een wreedaartig gebruik, waarmede de Friezen, even als vroeger de Germanen, zoozeer gehecht aan lijkplechtigheden wanneer het hunne eigene dooden betrof, gewoon waren hunne verachting voor hunne vijanden uittedrukken.

Het was dan ook alleen het lijk des Graven, hetwelk de Friezen, op het smeken des Commandeurs en op de voorbede van een nog hoogeren persoon (wien wij straks terug zullen vinden) besloten aan eene gewijde aarde te schenken: en nog zelfs ten dezen opzichte kon de Haarlemmer zijn wensch slechts ten deele bereiken; want men wilde hem niet toestaan, het overschot zijns meesters met zich te voeren, en men bepaalde, dat het als een blijvend pand en gedenkteeken der overwinning, in een der Friesche kloosters, en wel in dat van Bloemkamp, zoude begraven worden. Lang duurde het, eer men het misvormde lijk van onder den stapel der half bedorven lichamen had teruggevonden: en de oogen der vriendschap konden hunne tranen niet bedwingen, toen het Koukerk eindelijk te beurt viel, zijnen voormaligen meester aan de lange, golvende hairvlechten, welke hem aan den bloedigen schedel kleefden, te herkennen.

Achter de lijkbaar, welke met een effen zwart kleed overdekt, en zonder

aant. eenig praalteeken, op eenige overdwars geplaatste lansen rustte en door een twaalftal knapen werd gedragen, volgden eenige lieden, zoo te paard als te voet, allen bedekt met rouwkappen, welke hun gelaat aan ieders oog onttrokken. De meesten van hen waren Friesche Edelen, die of, gelijk Aylva, Martena en anderen, grootmoedig genoeg waren om ook aan hunnen vijand de laatste eer te willen bewijzen, of die door het bijwonen der lijkplechtigheid hunne eigenliefde en hoogmoed gestreeld vonden. Maar er bevonden zich ook enkele Hollanders bij, die ter liefde van hunnen Graaf waren overgekomen en, na vrijgeleide bekomen te hebben, door hunne Friesche bekenden met de meest voorkomende gastvrijheid waren ontfangen. Er was onder hen een grijzaart, gelijk men aan gang en houding bespeuren kon, maar die nog meer door het verdriet dan door het gewicht der jaren leed: de oude Paypaert, de Wapenkoning van Holland. Het was niet slechts de dood zijns meesters, welke hem zoozeer bedroefde; want hij had reeds te veel Heeren naar hunne laatste stede begeleid, dan dat hem de dood van dezen zoo diep zoude treffen; neen! zoo hij in sprakelooze wanhoop voorttrad, het was omdat hij geheel vruchteloos was overgekomen: omdat hij, aan wien bij de begrafenis van zoovele vorsten altijd het opperbestier was opgedragen geweest, zijne aanspraak op dat recht door de Friezen had zien tegenspreken en verachten, en gedwongen was een lijdelijk aanschouwer te zijn van de in zijne oogen onbetamelijke, ja schandelijke wijze, waarop men eenen Vorst als Graaf Willem naar het graf voerde. Zoolang echter de plechtigheid duurde, gaven alleen zijn somber gelaat en neergeslagene oogen het ongenoegen en de smart te kennen, die hem vervulden; want het druischte natuurlijk tegen alle zijne beginselen aan, gedurende eene lijkdienst te spreken; maar toen hij de reize huiswaart aannam, en zich niet langer behoefde te bedwingen, liet hij niet af van zich bij zijne reisgenoten te beklagen: en toen hij zelf kort daarna (waarschijnlijk aan de gevolgen van verkropte gramschap) overleed, waren zijne laatste woorden, dat het land te gronde ging, nu men had kunnen dulden, dat de laatste Vorst als een gewone dorper was onder den grond gestopt.

De monniken van Sint Odulf sloten, gelijk wij reeds boven hebben aangemerkt, den trein, die bovendien vergezeld werd door eene bende welgewapende ruiters, ten einde te verhoeden, dat niet het graauw in blinde woede zijn wraak nog aan het overblijfsel des Graven koelde, of op eene andere wijze de plechtigheid stoorde. Deze voorzorg bleek echter onnut te zijn; want alles liep rustig en betamelijk af.

Het begon reeds avond te worden, toen de stoet den eindpaal van zijn tocht bereikte, zijnde het Oldeklooster, dat, gelijk bekend is, in de nabijheid van het oude dorp Hartwert een uur gaans ten noordoosten van Bolswert aan den oever der Middelzee gelegen was. Daar wachtte een groote schaar

aant. van toeschouwers buiten het erf, en de Abt Meikulfus met zijne geestelijken op den dorpel, het lijk des Graven af, dat terstond binnen de kerk gedragen werd, alwaar de lijkmis gevierd moest worden. Hij, die het bestier dezer plechtigheid zoude voeren, en in zijn pleeggewaad uitgedoscht achter het outer stond, was geen minder persoon dan de Bisschop van Utrecht zelf. Cierlijk staken de fraaie houding en edele gelaatstrekken des gemijterden jongelings af tegen de grove gestalte en het plompe uitzicht van den Abt van Lidlum, tegen de logge gedaante van Vader Volkert, tegen de onbeduidende, boersche figuren der kloostervoogden van Luidinga-kerke, Mariëngaarde, of andere gestichten, die hem omringden, en tegen het ineengedrongen, onbeschofte voorkomen des Bloemkampers, die tegenover hem met het lijk aankwam. Jan van Arkel had, een paar dagen na den slag bij Staveren, en zoodra hij vernam dat Friesland rustig was, van uit de Kuinder, waar hij (gelijk wij hierboven vermeld hebben) zijn intrek genomen had, eenige geestelijken aan de overwinnaars gezonden om hun zijne gelukwenschingen overtebrengen en tevens voor 's Graven lijk eene eerlijke rustplaats te verzoeken: terwijl hij zelf kort daarna in Friesland verscheen, en aldaar de kloosters met menig voorrecht begiftigde. Hoewel het bijna aan niemand onbekend was, dat hij den Graaf opzijn tocht vergezeld en hem hulp toegezegd had, was er echter niemand, die hem dienaangaande eenig verwijt dorst te doen; want eensdeels had hij iets zoo gulhartigs en oprechts in zijn voorkomen, dat men, hem hoorende spreken, zich tegen beter weten aan gedwongen gevoelde, zijne betuigingen voor goede munt aantenemen: en ten anderen waren, zoo als vroeger gezegd is, de Friezen over hunne overwinning versuft: de Stellingwervers en het Oversticht waren gewapend; en men wilde Jan van Arkel liever tot vriend dan tot vijand hebben.

Welke waren de gevoelens, die het hart des Bisschops vervulden, toen hij het gewijde nat over de doodbaar en het graf zijns vijands sproeide, of toen hij, neergeknield, de plechtige lijkdienst voor de rust van Willems ziel bestuurde? Het is aan niemand gegeven, des menschen boezem te peilen; maar zoo andere gemoedsbewegingen, dan die met het heilige werk dat hij verrichtte overeenstemden, de ziel van Arkel bewoonden, de kalme en in zich zelf gekeerde uitdrukking van zijn gelaat verraadde die niet. Hij scheen tot het einde toe doordrongen te blijven van het gewicht zijner bediening en van het plechtige des oogenbliks. Niemand intusschen kon hem van huichelarij betichten; want er vloeide geene valsche traan langs zijne wangen; en toen hij na afloop der dienst en aan het daarop volgend lijkmaal, over den afgestorvene eenige woorden sprak, weidde hij niet over 's Graven hoedanigheden uit; maar vergenoegde zich van op eene ernstige en gepaste wijze zijne toehoorders over het nietige van alle aardsche grootheid te onderhouden.

aant.

Terwijl dit binnen de muren van Oldeklooster voorviel, was het verdrag van Utrecht verbroken, en liepen 's Bisschops dienstmannen Holland af, zich weder van de veroverde plaatsen meester makende en het land brandschattende.

Wij moeten ons thands verplaatsen in de groote stins van Aylva bij Scadaert in Wonseradeel, waarheen zich Madzy kort na den slag bij Staveren begeven had, ten einde de besmetting te ontwijken, welke men vreesde, dat de verpestende lucht der rottende lijken in den omtrek van genoemde stad zoude te weeg brengen. Van dit nieuwe verblijf der Jonkvrouw waren wij voornemens eene uitgebreide en ongetwijfeld hoogst belangrijke beschrijving te geven, waartoe de bouwstoffen reeds gereed lagen; maar de vrees, dat onze bescheidene lezer, (bemerkende dat hem slechts weinige bladzijden meer ter inzage overschieten, en zoo al niet naar de ontknoping, dan althands naar het einde verlangende) met die beschrijving een weinig vrijer zoude kunnen omgaan, dan voor onze eigenliefde streelend ware, namelijk: dat hij die geheel mocht overslaan, heeft ons doen besluiten omtrent deze stins van Aylva niets anders te zeggen, dan dat hét een oud, ruim, hecht en weldoortimmerd Huis was, met zijne torens, ophaalbrug en graft, naar den Saxischen trant gebouwd, en, de tijden in aanmerking genomen, van binnen met smaak en pracht gemeubileerd. Overigens was het, uithoofde eener oude gehechtheid, Aylvaas geliefkoosd verblijf, ofschoon deze eigenlijk, gelijk wij hooger op verhaald hebben, zijne meeste goederen en betrekkingen in Oostergoo had, waar hij insgelijks een paar kleiner stinsen bezat.

Op den morgen dan na de hierboven beschrevene plechtigheid, was Madzy met vader Syard in de gewone huiskamer van gemelde stins gezeten. Zij scheen door eene diepe smart ter neer gedrukt en slechts onwillige ooren te leenen aan de woorden van vertroosting, welke de monnik tot haar sprak. En waarlijk, hare droefheid was van dien aart, dat alleen een sterk gestel haar in staat kon stellen die te verduren zonder tot ijlhoofdigheid te vervallen; want de tijding, welke die veroorzaakt had, zoowel als de omstandigheden, waarmede die gepaard ging, waren treffend en hartverscheurend. Wij hebben vroeger verhaald, hoe Daamken van Reinout last bekomen had, om het geschrift, dat op eene zoo zonderlinge wijze uit zijne tooverkast was te voorschijn gekomen, aan Aylva te bezorgen. De moed van den goeden hansworst was intusschen niet verheven genoeg, om hem aantedrijven, den Olderman te Staveren of te Sint Odulf te gaan opzoeken, en alzoo nieuwe tooneelen van moord in den mond te loopen, waarvan Daamken uit zijn aart afkeerig was. Hij koos dus liever een omweg, en alle aanraking met krijgslieden vermijdende, reed hij bedaard heen naar Awert-State, waar hij voornemens was Aylva aftewachten. Madzy, die aldaar reeds bezig

aant. was met het verplegen van eenige derwaarts gebrachte gewonden, had zoodra de komst van Reinouts dienaar niet vernomen, of zij liet hem voor zich verschijnen ten einde eenig bericht aangaande den slag te ontfangen: en misschien ook wel, om hem te ondervragen betreffende hetgene haar door vader Syard was medegedeeld. Naauwelijks had Daamken haar het verlangde verslag gedaan, en haar, onder vele betuigingen van verbazing over Reinouts gedrag, hetwelk hij aan ijlhoofdigheid toeschreef, bericht gegeven van zijne boodschap aan den Olderman, of zij verlangde den brief te zien; en, hoewel den inhoud, die in de Italiaansche taal geschreven was, niet verstaande, bemerkte zij dadelijk aan de onderteekening, dat dit stuk hetzelfde moest zijn, waarvan de monnik met haar gesproken had. Ontzet over het gevaar, dat Deodaat boven het hoofd hing (want zij had van verre Sint Odulf zien branden) en het hart door het pijnlijkste voorgevoel beklemd, gaf zij last aan Daamken, van zich onmiddelijk naar Staveren te begeven, den Heer van Aylva op te zoeken en hem den brief ter hand te stellen; maar op dit zelfde oogenblik kwam haar voogd terug, die, zoo als wij gezien hebben, zijns ondanks door Feiko was overgehaald Sint Odulf te verlaten, en haar, terwijl zij nog bij zich zelve overdacht hoe zij het aan zoude vangen om hem den brief mede te deelen, het treurige bericht gaf, dat Deodaat naar alle waarschijnlijkheid in den brand van Sint Odulf was omgekomen. Hoe verplet over deze maar, welke al de zoete uitzichten van geluk, die een oogenblik te voren haar voor den geest gezweefd hadden, ter neder wierp, behield Madzy echter kracht van ziel genoeg om te beseffen, dat in deze omstandigheden het reeds zoozeer geschokt gestel van haren voogd voor nieuwe ijsselijkheden gespaard moest blijven: ja, dat het hem wellicht eene instorting en het leven kosten zoude, indien hij thands vernam, dat die Deodaat, wiens dood hij betreurde, geen vreemdeling, maar zijn zoon was geweest. Zij zweeg dan en legde aan Daamken, (die buitendien niets wist) het stilzwijgen op: zij bedwong, zooveel dit in haar vermogen was, de aandoeningen harer ziel, terwijl de tranen, die zij stortte, door Aylva niet ten onrechte aan hare liefde voor den overledene werden toegeschreven en met welwillendheid verschoond; hij toch kon zich die te beter verklaren, daar hij zelf, zonder de reden daarvan te beseffen, meer leed gevoelde over het lot van Deodaat, dan over het gedrag van Reinout. Dit laatste werd, als te denken valt, door de overige Friezen met den naam van afschuwelijk verraad bestempeld; maar Aylva verschoonde het uithoofde van 's jongelings vroegere betrekking met Beaumont: ja zelfs beurde hem het denkbeeld eenigzins op, dat de jongeling, wien hij zich nog niet had kunnen gewennen als zoon lieftehebben, hem voor altijd verlaten had: en Madzys eenige troost in al haar lijden was de zekerheid, dat zij de aanzoeken van dien minnaar niet meer te vreezen had: terwijl het haar voorts eenigzins welkom was, dat de Olderman, ten gevolge

aant. der landsaangelegenheden, meest van huis was, en zij in eenzaamheid aan hare droefheid den vrijen loop kon laten.

Vader Syard was de eenige, die van het vreesselijke geheim bewust was en den toestand kende van Madzys hart. Hij was op den avond na de slachting te Sint Odulf op Awert-State gekomen en had aldaar Madzys voornemen, om het geheim voor Aylva te verzwijgen, vernomen en goedgekeurd. De aanleiding zijner tegenwoordige komst op Aylva-stins was, om haar medetedeelen, dat het, na vele nasporingen, aan de arbeiders eindelijk gelukt was, het lijk van Deodaat terugtevinden, en dat wel aan den voet des torens, waaruit het hem, vader Syard, thands vermoedelijk voorkwam, dat de jongeling zich had nedergestort: dat hem herkend had aan de koopmanspij, welke hij aan had bij zijne komst te Staveren; doch dat het gelaat onkenbaar was geworden door het vuur: dat wijders op het erf zelf van het klooster op last van den Abt eene diepe kuil gegraven was, waar al de binnen den grond van Sint Odulf gesneuvelden eene rustplaats zouden hebben, en dus, hetgeen Madzy zeker tot vertroosting zijn zoude, in gewijden grond. De vrome man beloofde daarenboven aan de bedroefde Jonkvrouw, dat hij, ingevolge hare bede, zorg zoude dragen, dat er zielmissen voor den overledene gelezen werden, ter vergelding waarvan zij hem een aanzienlijk geschenk toezeide ter opbouw van het klooster. Tevens gaf hij haar zijne verwondering te kennen, dat de Heer van Aylva, wien hij nu en dan ontmoet had in de te Staveren en elders gehouden bijeenkomsten, zich niet meer over Deodaat had uitgelaten, dan eens, wanneer hij den monnik had te kennen gegeven, dat, hoe bejammeringswaardig een dood de jongeling gestorven ware, het lot van dezen toch niet verbeterd zoude geweest zijn, al ware hij voor de vlammen gespaard gebleven; vermits hij dan voorzeker een slachtoffer van de volkswoede geworden ware.

Terwijl zij aldus te samen den droevigen loop bejammerden, welken de gebeurtenissen genomen hadden, verkondigde het gerucht van paarden op de slotbrug de terugkomst des Burchtheers van het lijkfeest; en weldra trad deze binnen met den Abt van Sint Odulf.

‘Gij wachtedet den ouden Heer zoo spoedig niet te huis, mijn kind!’ zeide vader Volkert, naar Madzy toetredende en haar onder den kin streelende: ‘wij hebben ook niet lang getafeld. Slechts even twaalf uren: 't is waarlijk de moeite niet waard, om er voor aantezitten: - Nu, 't was ook slechts voor een Hollander: en dan met een Bisschop tot voorzitter, die geen Fries is, en niet met de gebruiken bekend. Hij weet zijne gasten niet aan den gang te houden. 't Is anders een hupsche borst, onze Hoogwaardigste...; Sint Odulf vergeve mij dat ik zoo van hem spreke; maar hij is vriendelijk en innemend: - ofschoon ik hem net zooveel vertrouwen zoude als een kat in een bontwerkerswinkel: - maar van een lijkmaal te bestieren, daar heeft hij

aant. nog geen verstand van. Dan ging het anders, toen Seerp Adelen begraven werd: dat duurde drie dagen: en van de honderd personen, die er onthaald werden, gingen er geen vijf op hun beenen naar huis. - Zoo! en broeder Syard ook hier! - 't Is of gij het geraden hadt, broeder! dat ik herwaart komen zoude.'

'Uwe Eerwaarde had mij gelast, rond te reizen, ten einde giften intezamelen bij geloovigen, ter herbouwing van ons gesticht,' zeide de monnik: 'en het is mij aangenaam u te kunnen mededeelen, dat ik hier, wel niet buiten, maar toch boven verwachting geslaagd ben.'

'Zeer goed! daar twijfelde ik niet aan,' zeide vader Volkert, zich nederzettende: 'liefdadigheid is altijd eene deugd van ons lief Dekamaasch Roosje geweest. Maar kom aan, mijn engeltje!' vervolgde hij op een vrolijken toon (want de wijn van het lijkmaal, al had dit te kort naar zijn zin geduurd, was echter goed genoeg geweest om hem in een vrolijken luim te brengen): 'gij moet u wat opbeuren: indien gij zoo droevig kijkt en uwe wangen zoo bleek blijven zien, zouden wij genoodzaakt zijn u in 't vervolg de Lelie van Dekama te noemen: en dat ware jammer...; hoewel misschien meer naar den aart; want gij voert toch eene lelie in uw wapen.'

'Bevindt gij u ongesteld?' vroeg Aylva, Madzy met deelneming naderende en haar de hand drukkende.

'Wel zou dat wonder wezen?' zeide de Abt: ''t is ook wat erg, zoo twee vrijers op één dag te verliezen. 't Is waar, uw zoon kan nog terugkomen, ofschoon ik hem tegenwoordig niet raden zoude, zulks te beproeven; want hij heeft het hier lelijk laten liggen, (met verlof gezegd, en zonder u te beledigen); maar Seerp Adelen is dood en blijft dood. 't Is jammer, hij was in den grond een goede vent, en een echte Fries; maar koppig als een stier; daar weten wij best van te spreken, mijn vriend Aylva en ik: hij was lastig genoeg op reis: - maar dat alles daargelaten, kindlief! gij moet u wat opvrolijken, zoo als ik zeide: denk maar aan de oude profetie: het is immers alles uitgekomen, en volgens de laatste woorden, moet het u nu weer goed gaan; want de plunje des Graven is de roof der Friezen geworden.'

'Helaas!' zeide Madzy, terwijl zij het hoofd weemoedig schudde en haar bleek gelaat treffend afstak bij de karmozijnkleur die op de wangen der kloostervoogds prijkte: 'ik vrees, dat het laatste gedeelte der voorspelling alleen onvervuld zal blijven.'

'Toch niet, mijn hartje! toch niet. - Maar van wat anders: gij moet mij eenige windsels bezorgen en wat boter, eierdooren, nieuwe wasch en saffraan, tot een zalf voor twee onzer monniken, die beneden zitten en zich bijna niet kunnen verroeren van de blaêren aan handen en voeten, ten gevolge van den brand van Sint Odulf.'

'Ik zal dadelijk aan uw verlangen voldoen,' zeide Madzy, zich gereed

aant. makende om te vertrekken.

‘Een oogenblik, mijn kind!’ zeide Aylva, haar terughoudende: ‘het is onnodig, dat *gij* u daarmede bezig houdt. Ik heb reeds aan Feiko en aan Sytske gelast, daarvoor te zorgen.’

‘Hoe mijn waarde voogd?’ zeide Madzy, verbaasd stil staande; want het was de eerste reize, dat de Olderman haar beletten wilde, een liefdewerk in persoon te verrichten.

‘Hoe!’ herhaalde de Abt: ‘maar 't is waar ook, ik dacht er niet aan, dat de twee gebrande broeders nog gezond van harte zijn en dat zoo de Jonkvrouw zelve hen ging verbinden, de wondheelster wellicht nog meer nadeel zoude doen dan de wond. *Ne nos inducas*... 't is waar ook; maar één ding moet ik toch bij deze gelegenheid zeggen, Heer Olderman! dat gij namelijk dien schurk van een lapzalver, (Daamken, geloof ik, is zijn naam) uit uwe dienst moet jagen; of dat wij het geestelijk zwaard tegen hem zullen uittrekken.’

‘Tegen Daamken!’ herhaalde Aylva: ‘en wat heeft de arme duivel bedreven?’

‘Met recht noemt gij hem een duivel; althands hij is van degenen, die den satan, den verleider, dienen en hulp van hem afbidden om kwalen en ziekten te genezen, verwerpende de middelen die van God gezegend zijn en in ons klooster (of nu, ocharm! buiten ons klooster) worden bereid ten dienste van kranken en gewonden. Heeft hij zich niet onderstaan, de verworpene die hij is, twee van mijne conversen, waarvan de eene een balk op zijn schouder gekregen en de andere zijne dij deerlijk gebrand had, te herstellen met een Italiaansche tooverzalf, die zeker in de apotheek van den kwaden vijand is klaar gemaakt?’

‘Ik heb het middel onderzocht,’ zeide broeder Syard: ‘het komt mij voor, niets anders geweest te zijn, dan wat spek en laurierbladen.’

‘Wie had u opgedragen, u met dat onderzoek te belasten?’ vroeg de Abt eenigzins ontevrede: ‘om 't even wat men u vertoond heeft: ik zeg als nog: er zijn duivelsche ingrediënten bij: denken wij altijd: *libera nos a diabolo*: verlos ons van den Bozen. - Maar, om van dien verwaten mensch af te stappen: - gij zijt altijd netjens en keurig als een serafijntje, freule! maar heden toch zullen de beste pronkcieraden uit de kas dienen voor den dag te komen; want het is geen gewoon bezoek, dat op Aylva-stins verwacht wordt.’

‘Geen gewoon bezoek!’ herhaalde Madzy: ‘en wie kan er dan komen, voor wien ik mij meer zoude moeten opschikken dan voor uwe Eerwaardigheid?’

‘Het is zoo als de vrome vader zegt,’ zeide Aylva: ‘de Bisschop van Utrecht zal onze nederige woning met een bezoek vereeren: en wij zullen dus eenige schotels meer aan den disch moeten hebben.’

‘De Bisschop!’ herhaalde Madzy, verbleekende: ‘de Bisschop van Utrecht!’

‘Nu ja!’ zeide de Abt: ‘gij behoeft daar niet zoo voor te schrikken, 't is geen oude weerwolf, die u aan zal zien als of hij u wilde verslinden; maar een aartig, beleefd jonkman, die zijn woord wel weet te doen: - 't zou mij niet verwonderen, zoo hij dames medebracht; want er is heden een heel troepje vrouwlui te Bolswert aangekomen; en zoo ik hoor, vroegen zij naar den Bisschop.’

‘Hij zal zijne bijzitten toch niet hier brengen!’ mompelde Aylva binnensmonds: - ‘maar neen; dat kan niet zijn. Een Arkel heeft daartoe te veel gevoel van betamelijkheid. - Nu Madzy!’ vervolgde hij overluid: ‘doe uw best mijn kind! want ik verzeker u, de Bisschop is een kenner aan tafel en weet over pastijen en taarten te redeneeren als de beste kok’

‘Ik zal... ik zal uwe bevelen volgen...’ stamelde Madzy: ‘maar ik vrees... zoo slechts de tijd mij niet ontbreekt... Heilige Maagd! wie kon dat verwachten?’

‘Wat verwachten?’ vroeg Aylva, verwonderd: maar dadelijk voegde hij er met minzaamheid bij: ‘'t is of gij angst hebt voor de komst van iemand, die u geheel onbekend is. De Bisschop weet, dat gij onvoorbereid zijt: hij zal het eenvoudige voor lief nemen... Maar hoor! men blaast aan de slotbrug: daar is hij zelf.’

‘En een half dozijn vrouwspersonen met hem,’ zeide de Abt, uit het venster ziende: ‘wat heb ik u gezegd?’

‘Waarlijk?’ riep Aylva misnoegd uit: ‘dat had ik niet van hem verwacht.’

‘En dit is de man, die tucht in onze kloosters zoude brengen,’ zuchtte vader Syard.

Eenige oogenblikken gingen voorbij, waarin elk der aanwezigen een diep stilzwijgen bewaarde. Aylva stond midden in de zaal, in de houding van iemand die gasten ontfangen gaat, welke hem slechts half welkom zijn; maar ten opzichte waarvan hij de vereischte beleefdheid dient in acht te nemen: de Abt was bezig om zijn gewaad, hetwelk nog bestoven was van de reis, met een schuiertje op te knappen. Madzy stond als aan den grond genageld, onzeker of zij gaan of blijven zoude: en vader Syard was in een donkeren hoek teruggetreden, nieuwsgierig om te zien, welke houding Arkel zoude aannemen, maar toch gereed om, zoodra hij zulks gevoegelijk doen kon, het vertrek te verlaten.

Eindelijk gingen de dubbele zaaldeuren open en de Bisschop trad binnen; maar zonder eenig gevolg. Hij groette Aylva met wellevendheid, schudde den Abt op eene gulle wijze de hand, en zich vervolgens tot Madzy wendende, boog hij het hoofd, zonder dat een enkele trek op zijn gelaat verried, dat hij haar vroeger gekend had.

aant.

‘Dit is ongetwijfeld de erfdochter van Dekama,’ zeide hij met een vriendelijken blik tot den Olderman: ‘voorwaar! wie haar aanziet, kan gemakkelijk besluiten, dat zij niet langer onder uwe voogdij zal behoeven te blijven, dan zij zelve verkiezen zal. - God zegene u, mijne dochter!’

Madzy boog zich, zonder naauwelijks het oog te durven opslaan: zij kon bijna niet geloven, dat de man die voor haar stond, in geestelijk gewaad gedoscht, en die op een zoo minzamen en bedaarden toon tot haar sprak, dezelfde opbruischende jongeling ware, die te Utrecht aan hare voeten had gelegen. Eindelijk waagde zij het, naar hem op te zien: indedaad, zij kon Arkel bijna niet herkennen, zoo geheel veranderde hem zijne tegenwoordige kleeding, bestaande uit een reismantel en kap van best Haarlemsch linnen, dat in breede, niet onbevallige plooien om zijne welgevormde leden hing: en waaronder hij, in weerwil van de verbodswetten en kerkelijke verordeningen een zijden kleed droeg, rijkelijk met bont geboord, en van voren met eene juwelen gesp gesloten. Een oogenblik nog twijfelde zij, of haar Stichtsche minnaar zich wellicht eene waardigheid had toegekend, welke hij niet bezat; maar toen hij, om hare verlegenheid en op het zien van de gebaren van vader Volkert, (die achter Aylva om niet ophield van haar wenken te geven, dat zij voor den Bisschop knielen en zijnen zegen af moest smeken) den glimlagch niet bedwingen kon, die op zijne lippen zweefde, toen hield alle twijfel bij haar op.

Eindelijk echter kreeg Arkel medelijden met het ontroerde meisje, en zich tot den Abt wendende: ‘al die teekens zijn niet nodig,’ zeide hij: ‘ik kom heden niet als Bisschop; maar als vriend. - Maar wie zien wij daar? broeder Syard, zoo waar ik leve! Kom nader broeder! en geef mij de hand. - Altijd zonder wrok, niet waar? verbeeldt u, mijne Heeren! dat ik dezen goeden vader, zonder het te weten, zes weken lang in een kelder op Nyenstein heb laten doorbrengen. Ik hoop, ter vergoeding daarvan, hem eens, zoo mijn invloed iets vermag, in de vetste Abdij van mijn Sticht te plaatsen; - maar ik zoude bijkans iets vergeten. - Ik kom niet alleen: er is eene vreemde dame in mijn gezelschap... eene vrouw van rang... en zij is de eerste jeugd ook al voorbij;’ haastte hij zich er bij te voegen, toen hij een spotachtigen trek op het gelaat van den Abt gewaar werd: ‘gij weet, broeder Volkert! hoe ik over de losbandigheid in uwe kloosters denk, (Sint Odulf zonder ik uit) - en ik zal hier geen slecht voorbeeld geven: - die dame is eenigzins ongesteld: - zoude ik de Jonkvrouw mogen verzoeken, haar een oogenblik gezelschap te houden. - Zij bevindt zich in de benedenzaal.’

Verheugd van een zoo goede gelegenheid te kunnen aangrijpen, van zich uit het gezelschap te verwijderen, haastte zich Madzy, zonder eenige verdere vragen te doen, het vertrek te verlaten, en aan des Bisschops verzoek te voldoen. Zij begaf zich naar de benedenzaal; waar zij werkelijk de per-

aant. soon vond, waar Arkel van gesproken had, zittende in een armstoel en omringd van hare vrouwen, die bezig waren, met haar die zorgen te verleenen, welke haar toestand scheen te vorderen. Bij den eersten oogopslag was Madzy getroffen door het innemend gelaat, de fijne leest en het edele, ja vorstelijke, dat over de onbekende verspreid was. Hare kleeding was eenvoudig en hield als het ware het midden tusschen het waereldlijk en geestelijk gewaad: en hoewel zij bovendien thands half neergebogen was over de armen van eene harer kamerjuffers, duidde echter het statige en tevens bevallige dat haar ook in die min gunstige houding bijbleef, genoeg aan dat zij van eene edele geboorte was en eenmaal een hoogen rang bekleed had. De tijd of het verdriet hadden hare gelaatstrekken doen verkleuren en vermageren en het vuur der gitzwarte oogen getemperd; maar noch het een noch het ander had eenig nadeel kunnen doen aan de volkomen zuiverheid des beloops van voorhoofd, neus en kin: en niets kon meer dan haar hoofd gelijken op een model der Grieksche Niobé, in wasch gevormd; ofschoon geene kunst de zachtaartige, onderworpene uitdrukking van hare oogen had kunnen nabootsen, welke te weeg bracht, dat men haar bij het eerste gezicht lief kreeg, alvorens men er om dacht haar als een schoon beeld te bewonderen.

Het was dan ook met meer dan gewone welwillendheid, en tevens met eerbied, dat Madzy haar de diensten aanbood welke het in haar vermogen was te bewijzen. De vreemde dame, aan welke de Friesche taal onbekend scheen, en die dit aanbod meer uit den toon dan uit de beteekenis van Madzys woorden opmaakte, dankte haar met eene minzame hoofdbuiging en een glimlagch, zoo betooverend, als Madzy er nimmer een gezien had (want zij zelve was niet gewoon, voor den spiegel te staan glimlagchen) en hoewel de beide dames elkanders taal niet verstonden, zoo ontsproot er van het eerste oogenblik eene overeenstemming tusschen beide, welke haar over en weder op haar gemak bracht. Deze spoedige kennismaking moge onwaarschijnlijk voorkomen; maar er zijn menschen, die als het ware zusterlijke zielen bezitten, wier eerste ontmoeting altijd aan eene herinnering gelijk is, als of zij elkander niet slechts eene toekomst aanbrachten, maar ook een verleden.

De onbekende, welke in den beginne als door eene hevige aandoening overstelpt scheen, bekwam langzamerhand van hare ontroering, en terwijl zij nu Madzy met minzaamheid bij de hand had genomen, en beide zwijgend elkanders schoonheid bewonderden, trad Sytske, die door hare meesteres was uitgezonden om eenige ververschingen te halen, haastig weder binnen en fluisterde Madzy eenige woorden in 't oor, welke deze naauwelijks verstaan had, of zij gaf een luiden kreet en begon over al hare leden te beven. Het was nu de beurt der onbekende, om tot hare hulp toetesnellen;

aant. maar terwijl zij, vergetende, dat Madzy haar niet verstaan kon, naar de oorzaak van hare ontsteltenis vernam, stoof er iemand in 't geestelijk gewaad gekleed, de kamer binnen; doch bleef, bleek als een doek, aan de deur stand houden, als onzeker of hij terugkeeren, dan voort durfde gaan. - Voor wij echter aan onze lezers verhalen, wie deze nieuwaangekomene was, moeten wij tot den Heer van Aylva en zijne gasten terugkeeren.

'Gij ziet,' zeide de Bisschop, zoodra Madzy vertrokken was, tot den Olderman, 'dat ik aan mijne belofte getrouw ben. Maar, mag ik u thands vragen, of de beide jongelingen, welke ik op mij genomen heb, als geestelijken vermomd onder mijne bescherming buiten Friesland te brengen, hier aanwezig zijn?'

'Zij hebben ons herwaarts vergezeld,' antwoordde Aylva: 'niemand behalve de Abt en ik, benevens een getrouwe dienaar, dragen kennis van hun bestaan. Zij hebben nog last van de wonden, bij den brand bekomen; doch ik vlei mij, dat zij desniettemin in staat zullen zijn heden met u af te reizen.'

'Ik weet niet,' zeide Arkel, glimlagchende: 'maar ik geloof, dat ik slechts een van beide zal kunnen medevoeren.'

'Hoe!', zeide Aylva: 'ik had mij gevleid, dat uwe Hoogwaardigheid...'

'*Homo proponit; sed Deus disponit*,' zeide de Bisschop, de schouders ophalende: 'maar ik zal u het zelf laten beöordeelen, wanneer gij mijne redenen gehoord zult hebben. Neen, blijf broeder Syard!' vervolgde hij, ziende dat de monnik zich uit bescheidenheid wilde verwijderen: 'de zaak zal toch niet lang meer geheim blijven. Vooraf moet ik den Heer Olderman vragen, of hij niet nog betrekkingen in Italiën heeft, van welke hij gaarne bericht zoude ontfangen.'

'Bij alle Heiligen!' riep Aylva: 'zoude het mogelijk kunnen zijn, dat...'

'Dat ik er u tijding van gaf? - Zeer waarschijnlijk. Mij is in de vorige week in de Kuinder iemand ontmoet, die eene boodschap uit Verona bracht.'

'Uit Verona! Leeft... leeft Bianca di Salerno nog?' riep de Olderman, in hevige gemoedsaandoening en de handen samenvouwende.

'Francesco della Scala, de dwingeland van Verona is niet meer,' zeide Arkel: 'zijn dood heeft de vrijheid hergeven aan zijne echtgenoote, die sedert jaren in eene gedwongene eenzaamheid moest leven.'

'God zij geloofd en geprezen!' riep Aylva: 'haar lijden heeft dan een einde genomen.'

'Zij wilde wel weten,' vervolgde de Bisschop, 'of de Heer van Aylva, wien zij vroeger schijnt gekend te hebben, nog harer gedenkt; en tevens, of een zoon, dien zij in zijne kindschheid aan Carlo della Scala had toevertrouwd, en die later, volgens het bericht van zekeren Paolo, haren voormali-

aant.gen dienaar, aan het hof van Graaf Willem (zaliger gedachtenisse) kwam, haar zoude willen erkennen.'

'Of ik haar nog lief heb?' vroeg de anders zoo bedaarde Aylva, thands geheel verwilderd: 'o mijn God! ik heb nimmer opgehouden van haar te beminnen...! ik gevoel mij weder jong... de dagen onzer jeugd, de dagen onzer liefde zullen terugkeeren... ik zal naar Verona gaan... ik zal haar den zoon teruggeven, dien zij zien wil... ik zal aan Beaumont schrijven. Reinout moet bij hem wezen!'

'Reinout is haar zoon niet,' zeide Arkel: 'zoo min als de uwe.'

'Niet!' herhaalde Aylva: 'en wie dan...'

'Bij al wat heilig is!' riep vader Syard, zich voor den Bisschop nederwerpende: 'Hoogwaardigste! zoo u het vreesselijk geheim bewust is, verscheur dan het hart eens vaders niet.'

'Verscheuren!' zeide de Bisschop: 'is Deodaat dan geen Ridder, wien elk vader trotsch zoude wezen, zoon te noemen.'

'Deodaat!' gilde Aylva, sprakeloos van vreugd en verbazing.

'Ach!' zuchtte de monnik: 'het is al te waar! Deodaat ligt onder het puin van Sint Odulf begraven.'

'Neen broeder!' zeide de Abt, zich eene traan uit het oog veegende: 'Deodaat en nog een knaap zijn op den avond na den brand, toen gij op Awert-State waart, door Feiko halfdood in de kelders van het klooster gevonden: de Heer van Aylva en ik werden er alleen van onderricht, en wij besloten de beide jongelingen binnen Scharl verborgen te houden, uit vrees, dat het volk hen zoude ombrengen. Wij hebben er met niemand over gesproken, ook met freule Madzy niet; want het was, dacht de Olderman, beter, dat zij den knaap dood waande, dan dat zij eene hopelooze liefde voor hem bleef voeden: - en nu had de Bisschop ons beloofd, dat hij hen beiden, als tot zijn gevolg behoorende, zoude met zich voeren...; maar de Heer van Aylva is niet wel! hij moest wat schrikpoeder nemen.'

'Almachtige! hoe wonderbaar zijn uwe wegen!' riep de monnik: 'ja waarlijk! mijn Heer van Aylva! Deodaat is uw zoon: hier is het geschrift, dat het u bewijst, de brief zijner moeder: en zoo wij u dien bedekt hielden, het was, omdat wij den jongeling als verloren beschouwden.'

'Ik kan niets lezen,' zeide Aylva, die, overstelpt van aandoeningen in een zetel was neêrgezonken en vruchteloos de letters poogde te ontcijferen, die voor zijne van tranen glinsterende oogen schemerden: 'maar wat behoef ik ook iets te lezen? mijn hart had het mij immers gezegd!'

'En behalve de getuigenis van uw hart,' hernam Arkel, 'hebben wij ook die van Reinout, die op zijn terugtocht met Beaumont de Kuinder aandeed, en edelmoedig genoeg was, om te erkennen, dat hij alhier in zijne dwaling een recht had uitgeoefend, dat aan zijnen vriend toekwam. Hij is echter

getroost verder gereisd; want hij heeft aldaar tevens de zekerheid bekomen, dat hij de wettige zoon was van Biancaas vertrouwde kamenier, en niet van dien verdoemden kwakzalver Barbanera.'

'Barbanera heeft in zijn stervensuur berouw gehad,' zeide vader Syard: 'het oordeel over hem komt Gode alleen toe.'

'Uwe bestraffing is billijk,' zeide de Bisschop: 'en ik verdien haar. Maar mijn waarde Olderman! hoe zit gij toch die naamteekening op den brief zoo te kussen. Zoudt gij niet liever uwe Bianca zelf aan 't hart drukken? - Ik verzeker u, zij is het nog wel waardig.'

'Bianca!' riep Aylva, opstaande en wankelende naar de Bisschop toetredende: 'nog wel waardig...! gij hebt haar dan gezien...? o Hemel...! die vreemde dame, die hier met u... Hoogwaardigste! zijt gij een engel of een mensch?'

'Zij kon niet in Friesland komen,' vervolgde Arkel, 'eer de rust hier was teruggekeerd en ik had op mij genomen, haar tijding te zenden, zoodra gij gereed zoudt zijn, haar te ontfangen, en u op de wederzijdsche ontmoeting voor te bereiden.'

Aylva hoorde niets meer: hij snelde de trappen af: en weinige oogenblikken later lag hij in de armen van zijne gade en van hun zoon.

Lange jaren waren voorbijgeloopen en hand des tijds had de meesten van hen, die in onze geschiedenis eene rol gespeeld hadden, van het waereldtooneel afgevaagd, toen een vreemdeling, door een enkelen dienaar gevolgd, op een fraaien zomeravond, langs den kronkelenden weg, die van Harlingen naar Bolswert geleidt, kwam aangereden. Beide schenen reeds bejaarde lieden: maar de gelijkvormige bruinheid van hunne gelaatstrekken, welke ten gevolge van de uitwerking, door lucht en zonnebrand daarop te weeg gebracht, hard als perkament waren geworden, zoowel als de breede en veelvuldige lidteekens, welke wang en voorhoofd vercierden, toonden aan, dat niet alleen de tijd, maar ook de wisselvalligheden van den krijg het hunne hadden bijgebracht, om hunne lokken en baard te doen vergrijzen. Het uiterlijke van den dienaar had niets buitengemeens; maar dat des meesters was wel geschikt om de opmerkzaamheid, en weldra den eerbied des voorbijgangers op te wekken: en meer dan één landman of kloosterling, die hem op zijn weg ontmoette, was, na den gewonen groet gewisseld te hebben, op het voetpad blijven staan om den onbekenden grijzaart na te oogen: ja zelfs gebeurde het nu en dan, dat deze of gene landman, (die de weelde zoo verre dreef van zijne blonde hairen onder een hoed of muts te verbergen) door eene onwillekeurige beweging de hand aan zijn hoofddek-

aant.sel sloeg en zich de kruin ontblootte. Het was niet de uiterlijke tooi des vreemdelings, welke dit ongewone eerbewijs te weeg bracht; want zijne kleeding bestond eenvoudig uit een effen bruin gewaad van sergie, en daarbij behoorenden kaper, welke waarschijnlijke lange dienstjaren gezien hadden, daar men slechts op enkele plaatsen, welke de stof, de regen en de bloedvlekken gespaard hadden, nog bemerken kon, dat de kleur oorspronkelijk grijs was geweest. De indruk, welken de onbekende te weeg bracht, had hare oorzaak in de fierheid van zijnen oogopslag, in de vastheid, waarmede hij in den zadel zat, en in de behendigheid, waarmede hij op zijne gevorderde jaren met zijnen klepper wist om te gaan, een fraai, bruin paard van Andaluzisch ras, dat niet dan met ongeduld den teugel scheen te veelen, en welks bestiering, naar men zien kon, eene geöefende, fiksche hand vereischte; want meer dan eens, als zijn meester even ophield en in gebroken Hollandsch naar den weg vroeg, begon het met de voorbeenen op den harden kleigrond te krabben, en de manen te schudden, als wilde het te kennen geven, dat het niets liever verlangde, dan zijnen weg in vollen ren te vervolgen. Zijn berijder scheen echter ongenegen om aan dit verlangen toe te geven; maar bleef bedaard doorstappen, nu en dan, links en rechts uitziende, of hij het goede spoor was ingeslagen, en somtijds, wanneer hij aan een kruisweg of driesprong kwam, even stil houdende, als iemand, die zich eenen weg zocht te herinneren, en eene landstreek zocht te herkennen, welke hij in vele jaren niet bezocht heeft. Eindelijk, nadat hij weder een dusdanig onderzoek had in 't werk gesteld, bleef hij zoolang in diep gepeins voor zich uitzien, dat zijn dienaar begon te vreezen dat zij geheel verdwaald waren.

‘Ik heb het u wel gezegd, Heer Ridder,’ zeide hij met een ontevreden hoofdschudden, en op dien toon van gemeenzaamheid, welken het deelen van dezelfde krijgstochten en gevaren niet zelden tusschen Heer en dienaar ontstaan doet: ‘wij hadden te Harlingen een wegwijzer moeten nemen: nu zijn wij het spoor geheel bijster.’

‘Dat zijn wij niet, Berthout!’ antwoordde zijn meester, terwijl hij op een breed en hooggebouwd slot wees, dat, recht voor hem, uit het groene weiland oprees. ‘Dat is Aylva-stins: en dat de Burchtheer te huis is, bewijst de banier, welke gij op de torenspits ziet wapperen. Zoo ik een oogenblik weifel, is het omdat ik nog onzeker ben, welke van al de wegen die zich hier vereenigen als de draden van een spinneweb in het middenpunt, mij het spoedigste daar brengen zal.’

De dienaar scheen zich met dit antwoord te vergenoegen; maar indien hij in de ziel zijns meesters had kunnen lezen, zoude hij geweten hebben, dat de opgegevene reden de eenige niet was, waarom de grijze krijgsman stil hield; maar dat de herinneringen aan verloopene jaren, de onzekerheid van

het onthaal dat hem verbeidde, en een vloed van andere, zoowel aangename als pijnlijke gedachten, zich van zijnen geest hadden meester gemaakt en hem ongeveer in den toestand hadden gebracht van iemand, die bij eene morgensluimering half wakende, nog door eenen belangrijken droom wordt beziggehouden, en schoon hij de zonnestralen reeds in zijn vertrek kan zien schijnen, nogthands onwillig is om de banden des slaaps te verbreken.

'UEd. kon den rechten weg misschien van dat volkje daar vernemen,' zeide de dienaar, op eenige kinderen wijzende, die zich op een nabijgelegen kamp vermaakten: 'ik zou het zelf wel doen; zoo ik slechts de taal verstond; maar dat gesnater kan geen mensch ter waereld begrijpen.'

De Ridder glimlagchte; de goede dienaar, die eigenlijk een Henegouwer van geboorte was, had zoolang met hem rondgezworven, dat hijzelf eigenlijk geene taal, maar een mengelmoes van allerlei spraken en tongvallen bezigde. Hij volgde echter den gegeven raad, en de stem verheffende, wekte hij opeens de aandacht van het vrolijke hoopje, dat, in den ijver van het spel, hem niet eens bespeurd had. En, terwijl de kleinsten onder de jongens, die bezig waren met den bal te werpen, hun spel staakten en hem met open mond, en eenigzins vreesachtig bleven aanstaren, en de meisjens, die een kransje van veldbloemen vlochten, zich angstig tegen elkander drongen, waagden het vier of vijf meer in jaren gevorderde knapen, hem te naderen, beurtelings het oog op hem slaande en op den boog, dien zij in de hand hielden.

'Wat is de kortste weg naar Aylva-stins, mijne maats?' riep de vreemdeling, zijne vraag herhalende.

'De weg naar Aylva-stins!' herhaalden al de knapen: 'wel! Aylva-stins ligt daar ginter vlak voor u.'

'Gij moet recht voor u uitrijden,' vervolgde een hunner in zijn Frieschen tongval: 'en dan over de hoeve van Jouke Wybes heen: en dan links houden: en dan langs de schutting tot gij aan een ouden boom komt: en dan rechtuit en dan...'

'Wel dat is een mijl op zeven,' viel hem een ander in de reden: 'gij moet links af naar de woning van Tiete Donia en daar uwe paarden laten: en het voetpad nemen, tot aan de schuur, en dan rechts af...'

'Ei neen!' zeide een derde: 'hij kan immers hier dadelijk afstappen en 't land oversteken...'

'Dan moet hij slootje springen,' riep een vierde: 'want de vonder is weggehaald.'

Terwijl zij aldus hunne vrij duidelijke aanwijzingen deden, waar onze reiziger te minder van begreep, daar hij de taal, waarin die gegeven werden, niet te best verstond, en hij zijne oogen beurtelings van den eenen op den anderen spreker liet ronddwalen, al lagchende om hun gesnap, kwam een

oude Fries, wien hij niet dadelijk bespeurd had, omdat hij achter eene terp had gestaan, naar hen toegetreden met eene witte schijf in de hand, die aan de jeugdige schutters tot een doel gestrekt had. Het verlangen des vreemdelings vernomen hebbende, wendde hij zich tot de kinderen: ‘mij dunkt,’ zeide hij, ‘'t is voor van daag lang genoeg: wij konden wel met een naar huis gaan en die kameraden den weg wijzen.’

Op deze woorden verzamelde zich de gansche troep om den ouden man heen; de een echter met meer spoed en goedwilliger dan de andere; en op menig gelaat was ongenoegen en teleurstelling te lezen.

‘Ik hoop niet,’ zeide de vreemdeling, met deelneming al die lieve, ronde gezichtjens, die er allen even gezond en bevallig uitzagen, beschouwende, ‘dat die goede kinderen om mijnent wil hun spel zouden moeten staken.’

‘In 't geheel niet,’ antwoordde de Fries: ‘'t is toch hun tijd: kom aan Madzy!’ vervolgde hij tot een klein vierjarig meisje, schoon als de dag, dat hare bloempjens bijeenpakte: ‘rep u wat kind! Sytske mocht op u knorren.’

‘Madzy!’ herhaalde de reiziger; blijkbaar ontroerd: ‘is dat kind een dochtertje van de Vrouwe van Aylva?’

‘Hei! ho!’ antwoordde de Fries, meesmuilende: ‘de Vrouwe van Aylva is nog wel kras en vlug; maar toch...’ hier zag hij eerst de kinderen en toen den vreemdeling aan, als wilde hij hem te kennen geven, dat hij om hunnent wille het verdere zweeg: - ‘neen!’ vervolgde hij, op den grootsten der knapen wijzende: ‘deze hier, Juwe, is de jongste zoon van onze waardige Vrouwe: - al die anderen zijn haar kleinkinderen: ja; 't is een heel zootje: en dan zijn er nog wel zes of zeven te huis.’

De reiziger scheen aangedaan: hij reikte eene hand toe aan den knaap, dien de Fries hem had voorgesteld en beschouwde met aandacht zijne fraaie regelmatige trekken en heldere blaauwe oogen: ‘Ja! ik herken u!’ zeide hij eindelijk: ‘gij zijt het sprekend evenbeeld uwer moeder.’

‘Dat is een heel geweer, dat gij daar aan uwe zijde hebt,’ hernam de knaap, op den langen zwaren kruisdegen des vreemdelings wijzende.

‘Wilt gij het eens bezien?’ vroeg deze: en, toen hij de oogen van Juwe zag vonkelen van blijdschap, gespte hij het lemmer los en stelde het hem ter hand. ‘Ziezoo!’ voegde hij er bij: ‘nu ben ik uw gevangene.’

‘Ik wilde op dit paard zitten,’ zeide de kleine Madzy, op den klepper des reizigers wijzende.

‘Zijt gij dwaas, Madzy!’ vroeg de oude dienaar: ‘dat Daamken u nu en dan op een ezel rondrijdt, laat ik toe; want die is van ouds gewend met ezels om te gaan; maar zoo gij op dat beest gingt zitten, kwam er geen stuk van u te recht.’

‘Geef het lieve kind maar hier!’ riep de oude krijgsman: ‘ik zal er zorg voor dragen of het mijn eigen was.’

‘Ja! ja!’ riepen sommigen onder de knapen, verheugd: ‘gij zult het moeten aanzien, Feiko!’ en meteen, het meisje opvattende, lichteden zij het hoog genoeg, dat de ruiter het aan kon nemen en voor zich op het paard plaatsen.

‘Zijt gij waarlijk Feiko?’ zeide de vreemdeling, terwijl hij meteen een kus drukte op de blozende wangen van het kind: ‘nu, wees dan zonder zorg; en wees verzekerd, dat ik zoo goed rijde als de Cistenser monnik, die eens in uw gezelschap Utrecht verliet?’

‘Wat duivel!’ zeide Feiko, den ruiter stijf aanziende: ‘een Cistenser monnik...! ja waarlijk...! zoo mijne oude oogen mij niet bedriegen...?’

‘Neen zij bedriegen u niet,’ antwoordde de reiziger: ‘zeg mij maar, is alles wel op Aylva-stins en zoude men er mij willen ontfangen?’

‘U ontfangen...! wel mijn goeden tijd! onze Heer spreekt nog alle dagen over u. Hij heeft dan ook in al te lange jaren geene tijding van u gehad.’

‘Dat is waar! maar ik heb ook heel wat rondgezworven,’ zeide Reinout, wien onze lezers reeds zullen herkend hebben: ‘ik begin thands echter oud en stijf te worden, en naar rust te verlangen: en zoo er nog een hoekje op Aylva-stins open is, wilde ik daar mijne dagen wel eindigen.’

‘Hoe!’ zeide Juwe: ‘is dit werkelijk Ridder Reinout, Feiko? daar vader ons zoo dikwijls van verteld heeft?’

De oude dienaar knikte met het hoofd: en Juwe, zonder een woord te spreken, wierp den degen op den weg, sprong een dijkje en een paar sloten over, en liep zonder adem te halen dwars over het land naar Aylva-stins heen, om de blijde tijding aldaar te brengen. Straks was alles in de weer: en niet lang daarna traden Deodaat van Aylva en zijne Madzy, thands wel geen jeugdig, maar toch nog een gezond en stevig paar, met hun eigene en aangehuwde kinderen, de stins uit en hunnen gastvriend te gemoet. Spoedig zagen zij hem verschijnen en dat wel in een kluchtigen trein: want Reinout was, ten gevalle der kinderen, die allen rijden wilden, van 't paard gestegen, waarop er nu een vijftal zaten, terwijl hij zelf aan den kop voortging en de teugels hield, daar Feiko er naast liep om alle ongelukken voor te komen. Een ander gedeelte van het troepje zat op het paard van Reinouts dienaar: en zij, die geene plaats hadden kunnen krijgen op een der beide rossen, reden op den langen degen des Ridders.

‘Wij brengen u een gevangenen, grootvader!’ riepen de kleinen, als uit één mond.

‘En dien ik niet hoop te laten ontsnappen,’ zeide Deodaat, zijnen ouden vriend omhelzende. ‘Kom Madzy! kus onzen nieuwen huisgenoot welkom.’

‘Dat zoude hij voor dertig jaren niet gezegd hebben,’ beet Feiko al lagchende zijne vrouw in 't oor.

‘Stil!’ duwde Sytske haren man toe: ‘hoe kunt gij daar mede spotten? Ik ben er geheel van aangedaan.’

aant.

Een uur later was het gansche huisgezin met den nieuw gekomen gast aan den avonddisch gezeten, en gaf deze laatste eene korte schets van zijne avonturen.

Na zijn plotseling vertrek uit Friesland, was hij, als voorheen, de fortuin van Beaumont gevolgd, had eerst met dezen in Bretagne en, na den dood van dien volmaakten Ridder, dien *parangon de la Chevalerie*, gelijk hem de Fransche kronijkschrijvers noemen, met den vermaarden Du Guesclin, in Spanje den oorlog bijgewoond: zonder dat hem echter al zijne wakkere daden en getrouwe diensten, aan de Fransche kroon bewezen, merkelijk verrijkt hadden. Eindelijk, zwervens moede, had hij besloten het weinige dat hem overgebleven was bij zijnen ouden vriend te komen verteeren.

'Ik heb aan de Vrouwe van Aylva den groet overtebrengen van eene oude kennis,' zeide hij na zijn verhaal geëindigd te hebben: 'mij eenige dagen geleden te Luik bevindende, had ik de eer ontfangen te worden bij den Heer Bisschop, vroeger Bisschop van Utrecht.'

'Indedaad!' zeide Madzy, glimlagchende: 'en hoe maakt het zijne Hoogwaardigheid thands?'

'Ja! wat zal ik u zeggen,' antwoordde Reinout: 'oud, jichtig en stijf, maar altijd nog klaar om van elke omstandigheid tot zijn voordeel partij te trekken, en zijn eigen ik meer dan ooit boven alles stellende. Hij gevoelt intusschen de hand des tijds, gelijk wij allen, onze edele gastvrouw uitgezonderd, die waarlijk zoo weinig veranderd is,' (hier fluisterde hij Madzy in de ooren) 'dat ik bijna niet weet, of ik wel voorzichtig gedaan heb om hier te komen. Men ziet meer, dat bij een ouden krijgsman zich somtijds wonden openen die hij lang geheeld waande.'

'O! dat is niets,' antwoordde zij lagchende; want de toon, waarop Reinout sprak, was geruststellende genoeg om haar te doen bespeuren, dat zijne woorden niets dan eene loutere plichtpleging waren: 'wij hebben hier nog een goeden geneesmeester voor alle wonden.'

'Hoe!' zeide Reinout: 'leeft onze oude vader Volkert nog, en geeft hij nog altijd geneesmiddelen?'

'Neen,' zeide de Heer van Aylva: 'de vrome Abt en de waardige broeder Syard zijn niet meer; maar daar achter u staat eene oude kennis, die u een voortreffelijk middel tegen alle kwalen komt toedienen.'

'Wel, mijn brave held, leeft gij nog?' zeide Reinout, zich omkeerende en Daamken ziende, die hem, met vele buigingen en strijkaadjen, een zilveren beker op een schenkblad aanbood: 'wel vriend! wij hebben ons in den tijd met een wat al te haastig afscheid verlaten. Het spijt mij, ik kan u niet weer uwe oude betrekking bij mij laten vervullen, daar zoude mijn goede Berthout wat tegen hebben; maar gij zoudt zelf, denk ik, ook weinig lust hebben

aant. om, tegen de bediening van een armen dolenden Ridder als ik ben, den post van schenker, die ik zie dat gij thands bekleedt, te verwisselen. Kom! geef hier uw beker, die betere medicijn bevat, dan de tooverkast van meester Barbanera.'

Dit zeggende aanvaardde hij den beker uit des dienaars handen. Het was een cierlijk gewerkte kroes, rijkelijk met wingerdranken en gesneden bloemen vercierd. Bijzonder trok de fraaiheid van het deksel de opmerkzaamheid van Reinout, prijkende met het wapen van Aylva, op eene kunstige wijze gesneden, terwijl het oude rijmpje betreffende de Roos van Dekama om den rand gegrift was.

'Hebt gij uw wapen niet veranderd, Deodaat?' vroeg Reinout, na het pronkstuk gedurende eenige oogenblikken aandachtig te hebben beschouwd.

'Ja!' antwoordde deze: 'ik heb, toen de dood mijns eerwaardigen en onvergetelijken vaders mij tot het hoofd van mijn stamhuis maakte, ter gedachtenisse aan onze zonderlinge avonturen, en van den gelukkigen echt, die ze besloten heeft, mij die vrijheid veroorloofd en de goudene ster en halve maan op het lazurenveld vermeerderd met

De Roos van Dekama

Einde van het tweede en laatste deel

Aantekeningen

De aantekeningen worden telkens voorafgegaan door het paginanummer en het woord of de passage waarop de annotatie betrekking heeft. Voor het bronnengebruik door Van Lennep zie het *Nawoord* en de *Lijst van geraadpleegde literatuur*. Hieronder zijn doorgaans alleen de bronnen vermeld die door Van Lennep genoteerd zijn in de handschriften of in de 'bescheiden' daarbij (voorzien van de notitie VL). Voor de aangehaalde brieven van F.D. Fontein en de *Aanmerkingen* van W. Eekhoff zie het *Nawoord*.

pagina

7 Motto: *Wat baat... sit*: dit motto heeft Van Lennep verzonnen. In *Iets over citaten* belijdt hij dat hij de regels aan Theodoor Rodenburg (1578-1644) 'present' had gedaan: 'ik begreep, dat niemand zich de ontzettende moeite en de nog ontzettender verveeling zou getroosten om in zijn bundel onleesbare en ellenlange treur- en blijspelen om te snuffelen of hij er die regels in vinden mocht' (p. 33). Als om het goed te maken heeft Van Lennep het motto van het laatste hoofdstuk ontleend aan een stuk van deze zeventiendeeeuwse toneelschrijver.

9 *wedloop*: paardenrace.
farotafels: faro is een kaartspel, zo genoemd omdat oorspronkelijk op een van de kaarten de farao uit het verhaal van Josef stond afgebeeld.
de opvoering der Juive te Parijs: *Le Juive*, een spektakelopera van Fromental-Halévy, werd voor het eerst opgevoerd op 2 februari 1835 in Parijs. De librettist, Eugène Scribe, beheerste tussen 1820 en 1850 de Franse theaterwereld met melodrama's, blijspelen, vaudevilles en libretto's.
onbescheid: inhaligheid.
Pompeji: met de opgraving van dit door een eruptie van de Vesuvius (29 n.Chr.) bedolven stadje was in 1748 begonnen.
wijde mouwen: rond 1835 was de 'schapenpootmouw' een actueel modeverschijnsel: een zeer wijde pofmouw opgevuld met kussentjes of stalen veren.

10 *staathuishoudkundige*: econoom.
onze oude kennis Robinson... op te rakelen: de titelheld uit de roman *Robinson Crusoe* (1719) van Daniel Defoe vindt tijdens een van zijn verken-ningstochten op zijn eiland een uitgedoofd vuur van kannibalen, waarin hij menselijke overblijfselen aantreft (ed. Ross 1965, p. 172.).
eene echt Friesche begrafenis: een dergelijke begrafenis wordt beschreven in Van Lenneps reisdagboek: eerst de mannen, één voor één, dan de vrou-wen, de eerste met een hoepelhoed waarover een zwarte sluier, daarachter de andere vrouwen, helemaal bedekt met zwarte sluiers (*Lopen met Van Lennep* 2000, p. 74).
het harde... rondgezonden: de zogenaamde 'leedbollen' (waaronder krentenbrood) werden gegeten op het begrafenismaal (het 'leed'); de restanten werden verdeeld onder de armen, maar ook onder vrienden en buren.
den rijken schat... opleveren: de koorbanken in de uit de vijftiende eeuw daterende Martinikerk of 'Oldehof' in Bolsward zijn voorzien van houtsnijwerk met voorstellingen uit de Bijbel en uit heiligenlevens, maar ook van spreekwoorden, mensentypen en gedrochtelijke dieren.
penningmagazijnen: tijdschriften die het Engelse *Penny-magazine* navolgden en waarin gevarieerde lectuur voor een breed publiek werd aangeboden; het eerste, *Nederlandsch Magazijn ter verspreiding van Algemeene en Nuttige Kundigheden*, verscheen in 1834.
dat de gaspijpen... bederven: in Bolsward werd pas in 1862 een gasfabriek gebouwd, terwijl in Amsterdam de lantaarns al vanaf 1823 door gas verlicht werden.
de kerkvoogden... dichtspijkeren: nadat in de Martinikerk in 1580 een beeldenstorm had gewoed, werd de kerk in 1623 gerestaureerd ten behoeve van de hervormde eredienst. Van de koorbanken heeft men kerkvoogden-banken gemaakt, die voorzien werden van een laag groene verf.
de vijf en negentigers: de Fransgezinde Patriotten die in 1795, om de herinnering aan het vorige bewind uit te wissen, familiewapens en zerken hadden vernield, onder andere het praalgraf van de vestingbouwer Menno van Coehoorn (*Lopen met Van Lennep* 2000, p. 58). Voor de beschadigingen van de familiegraven in de Martinikerk waren echter de beeldenstormers verantwoordelijk.

11 *de voormalige gedaante der zeekust*: het ontstaan van de Zuiderzee als gevolg van de talloze watervloeden die het vasteland tussen

Noord-Holland en Friesland hadden weggespoeld, heeft aanleiding gegeven tot heel wat speculaties omtrent de voormalige kustlijn. De zandbanken die Willem on-derscheidt herinneren aan het verdronken Kreilerbos tussen Enkhuizen, Texel en Stavoren.

eene bijzondere kamer: een kamer apart.

den publieken haard: de haard in de gemeenschappelijke gelagkamer.

gezellig onderhoud: sociaal verkeer.

baai: tabak.

Videamus!: laten we eens kijken!

Galamadammen: een gehucht ten zuidoosten van Koudum, op de scheiding tussen het meertje Morra en de Oorden (nu Fluessen), waar een doorgang voor de scheepvaart was gegraven. Aanvankelijk werd het wegverkeer per schouw overgezet: het tolrecht (tarief) behoorde 'ten eeuwigen dage' aan Lealius van Lyklama; in 1723 legde men de Galamadammensluis aan. Bij het voormalige veer vond men een buitenplaats en een drukbezochte herberg, waar velen meervis kwamen eten. In 1836 werd de sluis verbreed en voorzien van een draaibrug. Bij die gelegenheid werd de buiten-plaats afgebroken en de herberg verplaatst.

12 *de Galamaas*: het machtige geslacht Galama bezat diverse 'staten' in Gaasterland, onder andere bij het dorpje Mirns.

den driesten stroper... gaf: Galo Iges Galama kreeg rond 1190 ruzie met Graaf Floris II, bijgenaamd 'de Vette', van Holland (1091-1122) over een partij wild in het sindsdien verdronken Kreilerbos, een geliefkoosd jachtterrein van de Hollandse graven (zie de aantekening bij p. 411). Hij doorstak daarbij de arm van Floris.

den wakkeren Vetkooper Ige: de politieke geschiedenis van Friesland wordt sterk bepaald door de partijstrijd tussen de Schieringers en Vetkopers, vermoedelijk ontstaan uit een twist tussen twee kloosterordes: de Cisterciënzers uit Oostergo (de Schieringers genaamd vanwege hun grauwe of 'schiere' kappen) en de Praemonstratenzers uit Westergo (de Vetkopers vanwege de veeteelt die zij bedreven). In de vijftiende eeuw behoorden Gale Galama en zijn zoons Igo, Douwe en Hartman tot deze laatste partij: Igo raakte in een gevecht bij Workum in 1492 dodelijk gewond (Winsemius 1622, fol. 114). Een andere door Van Lennep waarschijnlijk gebruikte bron beschrijft het ontstaan van de twisten uit een ruzie tijdens een gastmaal over de vraag wie de Siward (ceremoniemeester) mocht zijn. De betiteling 'Schieringers' wordt daar afgeleid van 'schieraal' (Baerdt van Sminia 1829, p. 8-9).

Het echte frije Friesche bloed: de omschrijving ‘frije Fries’ wordt al aangetroffen in een veertiende-eeuwse Latijnse bron en betekent daar: ‘niet onder feodale verhoudingen vallend’; later staat het begrip voor: ‘niet onder de landsheer vallend’, een recht dat door Karel de Grote in het zogenaamde ‘Karelsprivilege’ (een falsificatie uit de dertiende eeuw) zou zijn geschonken.

13 *Triboulet*: beroemde nar, eigenlijk Feurial geheten, aan het hof van de Franse vorsten Louis XI (1461-1483) en François I (1479-1536). Hij figureert in tal van literaire werken, waaronder *Pantagruel* van Rabelais en *Le roi s'amuse* van Victor Hugo. De aangehaalde uitspraak heb ik niet gevonden.
lepelblad: benaming van het plantengeslacht *Cochlearia*, waaruit sommige soorten gebruikt werden bij scheurbuik of tandvliesontsteking.
mastik: hars van de boom *pistacia lentiscus* met een genezende werking.
magnesia: magnesiumoxyde, een zacht purgeermiddel.
harntje rys: Friese benaming voor *rumex hydrolapathum*, oever- of waterzuring, waarvan de bladeren in aftreksel tot mondspoeling bij scheurbuik werden gebruikt.
Probatum est!: dat heeft zijn geschiktheid bewezen!
de herba brittannica... toeschrijft: Plinius de Oudere (Gaius Plinius Secundus, 23-79) schreef de zeer invloedrijke *Naturalis historia*, een encyclopedisch werk in zevenendertig boeken. Hij beschrijft daarin hoe de aan scheurbuik lijdende Romeinen door de Friezen de *herba britannica*, oftewel de waterzuring, als remedie aangewezen kregen (ed. Rackham 1963, dl. 7, p. 20).
dat er op een dorp... genaamd: door de Schieringer monniken van het klooster bij Hemelum werd een versterking (‘spiker’) gebouwd tegen de Galama's.
haec lippis et tonsoribus nota: ziehier de aard van kappers (dat wil zeggen: breedsprakig).
de Abt... tiden: in 1480 kreeg Abt Agge van Hemelum een conflict met Igo Galama en diens broers Hartman en Douwe. De ‘wakkere vetkoper Ige’ had bezittingen van het klooster onteigend, waarop de abt hem in de ban deed. Bij het daaropvolgende succesvolle beleg van de versterking kreeg Galama militaire steun van de Hollandse graaf Jan van Egmond en de Vetkoper Juw Juwinga. Igo maakte de ‘spiker’ met de grond gelijk en haalde er de kostbaarheden uit. Zijn jongste broer Douwe (bezitter van een

Galamastate onder Akkrum in Gaasterland) verzette zich later tegen het bestuur van Albrecht van Saksen en werd in 1500 onthoofd.
pondematen: een pondenmaat is een vlaktemaat ter aanduiding van zesendertig are.
alles in had: alles binnen had.

14 *Sint Odulf... Staveren*: dit klooster, omstreeks 830 gesticht door de Heilige Odulfus van Oirschot, stond op een terp, vlakbij de havenmond van Staveren ten westen van de oude stad. In de veertiende eeuw werd de strijd tegen het water steeds hopelozer: in 1430 was er nog een kapel te zien, in de zeventiende eeuw kwamen de brokstukken alleen nog bij laag water boven. De monniken waren in 1415 naar een gebouw in de stad verhuisd. Als gevolg van een brand die half Staveren verwoestte (1420) kwam dit plotsklaps buiten de stad te staan. Om die reden is het klooster een paar jaar later verhuisd naar Hemelum, waar het betrokken raakte bij de strijd tussen Schieringers en Vetkopers.
verbruukt: opgebruikt voor allerlei huishoudelijke doeleinden.
Quis talia... a lachrymis?: wie zou bij het verhalen van zoiets zijn tranen kunnen bedwingen? (Vergilius, *Aeneis* 2, r. 6-8).

15 *Thesaurus... excercente*: schat der gezondheid, in gebruik bij de eerbiedwaardige abdij onder bescherming van de Heilige Odulfus, verzameld door Occo van Warns, in datzelfde klooster de medische, chirurgische en verloskundige wetenschappen praktiserend.
vermits: omdat.
een onbepaald geloof: een onbegrensd geloof.
sympathetische krachten: krachten die stoffen of zaken op elkaar uitoefenen vanwege hun veronderstelde onderlinge verwantschap.
Volcardus Abbas: Folkert, van 1323 tot 1359 abt van het Sint-Odulfsklooster, sloot in 1320 en 1326 verdragen met de Hollanders en voerde in 1356 nog diplomatiek overleg met de graaf van Holland. Van 1359-1368 was hij wijbisschop van Utrecht. Hij stierf in 1386.

16 *karbonkels*: rode edelstenen, waaraan een geneeskrachtige werking werd toegeschreven.
overluid: hardop.
Hic... negotiorum: Hier begint het verhaal van de gedenkwaardige overwinning die de Friezen behaalden op de Hollanders, maar ook over andere zaken die het waard zijn altijd in gedachtenis te blijven.

niet zoodra: amper.
devisen: spreuken of rijmpjes, die op de verpakking van in het bijzonder ulevellen staan.
accessorium: bijzaak.
de fantastische schildering... aanbiedt: de overdreven schildering van uitzonderlijke personages werd de buitenlandse, in het bijzonder de Franse Romantiek vaak nagedragen.

18 Motto: Joost van den Vondel (1587-1679), *Inwydinghe van 't stadthuis t'Amsterdam* (1665), r. 136-144. In: *Werken* VI, p. 665.
wat de nootdruft eischt: wat er verder nog maar aan levensbehoeften bestaat.
schappra: voorraadkast.
't zij... aanduidt: voor de etymologieën van de naam Haarlem heeft Van Lennep waarschijnlijk gebruik gemaakt van Van Oosten de Bruyn 1765, waar precies dezelfde reeks mogelijke herkomsten wordt vermeld (p. 6-15).
Boxhorn: Marcus Zuerius Boxhorn (1612-1653) schreef een beroemde stedengeschiedenis, uit het Latijn vertaald door Gerardus Bardeloos als *Tonneel, ofte beschrijvinghe des landts ende steden van Hollandt ende West-Vrieslandt*. Leiden 1634.
Herulen: Germaans volk dat woonde of zwierf in een groot gebied van de Noordzee tot de Zwarte Zee.
Langendijk: de dichter en schilder Pieter Langendijk (1683-1756) werd in 1749 uit welwillendheid benoemd tot stadshistorieschrijver van Haarlem. Zijn stadsgeschiedenis is nooit uitgegeven, maar Van Oosten de Bruyn gebruikte het handschrift voor zijn beschrijving.
Hariald: eerste christelijke koning van Denemarken (935-985).
Lem: vermeende Friese koning of, zoals een andere apocriefe theorie luidt, de zoon van een burggraaf van Leiden, Willem of Lem geheten, die door de volksstam der Wilten tot koning gekozen zou zijn.

19 *beroemde lakenweverijen*: de lakenhandel heeft vanouds zeer gebloeid in Haarlem.
het verkoopen van vreemd bier: naast de lakenweverijen vormden de bierbrouwerijen een tweede bron van Haarlems welvaart. Volgens een handvest van Willem van Beieren uit 1351 waren verkoop en gebruik van vreemd bier in Kennemerland, West-Friesland en Waterland (met uitzondering van Amsterdam) verboden op straffe van een geldboete; zijn broer hertog Albrecht stelde in

1387 door geheel Holland de verkoop van in het bijzonder Amersfoorts bier op een boete van drie ponden.
Koning Willem: Graaf Willem II van Holland en Zeeland (1228-1256), vanaf 1248 Rooms-Koning (vorst die tot opvolger van de keizer gekozen is), werd waarschijnlijk in Haarlem geboren. Hij schonk de stad haar eerste twee handvesten met privileges op 23 november 1245.
Willem van Henegouwen: Graaf Willem III (1287-1337). Na het uitsterven van het Hollandse gravenhuis waren Holland en Zeeland in het bezit gekomen van het Henegouwse huis van Avesnes.
de regering des zoons van dezen Vorst: Graaf Willem IV van Avesnes (circa 1318-1345), Graaf van Henegouwen (als zodanig Willem II), Holland en Zeeland, volgde Willem de Goede in 1337 op.
waarop... bestrijden: in april en mei 1343 reisde Willem IV naar Granada om de Moren te bevechten, in augustus streed hij in Cyprus en vervolgens in het Heilige Land. Op de terugweg van deze tocht ging hij naar Pruisen om als bondgenoot van de Duitse Orde (voor de tweede maal) oorlog te voeren met de Litouwers. In april 1344 keerde hij terug in Holland, waarna hij in de winter van 1345 wederom naar Pruisen trok op kruistocht. Van Lennep combineert dus twee van de drie Pruisische veldtochten.
luisterrijke spelen: Willem IV had de reputatie van een groot toernooiganger. Na terugkomst van zijn expeditie tegen de Litouwers in 1344 schreef hij een toernooi uit in Den Haag, dat duurde van 25 tot 29 april en waarvan de pracht en praal volgens de kroniekschrijvers epochemakend waren (Bilderdijk 1833 III, p. 118-119). Bilderdijk voegt vervolgens toe dat een dergelijk steekspel het jaar daarop in Haarlem werd gehouden. Ook De Jonge, door Bilderdijk waarschijnlijk als bron gebruikt, laat een beschrijving van het vermaarde toernooi in Den Haag volgen door een verwijzing naar een dergelijk spel in Haarlem (De Jonge 1817, p. 35-36).

20 *opgezetenen*: bewoners van het platteland, die, anders dan de *in*gezetenen (de poorters), buiten de stadsmuur woonden.
waren niet achterlijk: bleven niet achter.
mysteriën: geestelijke toneelspelen uit de Middeleeuwen, opgevoerd op kerkelijke feestdagen.
verlegenheid: nood.

21 *fabriekzalen*: werkplaatsen.
Die rivier... grens: Haarlem is gegroeid rond een centraal punt, 't Zand (thans Grote Markt); de oude stad werd begrensd door het

Sparen (Spaarne). Tussen 1333 en 1335 heeft men de stad naar de kant van het Spaarne uitgebreid en de overzijde van de rivier bij haar gebied opgenomen.
vliegend leger: ambulant leger.
'de vernielende krijgsgod': Mars, de Romeinse god van de oorlog.
paviljoen: (leger)tent
meede: sterke drank waarvoor honing werd gebruikt.
klareijt: drank, gemaakt van wijn, honing en een aftreksel van kruiden.
sedewaerswijn: wijn met wormkruid.
malvezije: zuidelijke, meestal zoete wijn. Voor de benaming van deze dranken heeft Van Lennep gebruik gemaakt van Van Hasselt 1805, p. 165 (VL).

22 *platgeboomde aken*: aken met een platte bodem.
warmoes: groenten.
den Houte: de Haarlemmerhout, aan de westzijde van de stad. De bosstreek tussen Bergen en Noordwijkerhout werd in 889 door de landsheer aan de Hollandse graven in beheer en later (985) in eigendom gegeven. Een deel ervan wordt in 1120 reeds vermeld als 'Haarlemmerwalde'. Floris V liet er het jachthuis Vogelenzang bouwen. Aanvankelijk konden de omwonenden er vrij hun vee weiden, maar vanaf 1330 werd de Hout met een hek omheind en werd dit weiderecht slechts aan enkele families verleend.
den derden maandag in Augustus: de traditie om op Hartjesdag, de maandag na 15 augustus, vrijelijk met stokken jacht te maken op de herten in De Hout, bleef tot in de zeventiende eeuw gehandhaafd.

23 *Brouwerskolk*: een water in Kennemerland, gegraven in de duinrand ten behoeve van de bierbrouwerijen in Haarlem en met deze stad verbonden door de Brouwersvaart.
den Blinkert: een hoog duin tussen Zandvoort en Haarlem, dat zijn naam zou ontlenen aan de blikkerende wapenrusting van Witte van Haemstede, toen deze in 1304 de Vlaamse troepen verdreef. Zie ook de aantekening bij p. 43.

24 Motto: Lucas Rotgans (1654-1710), *Boerekermis*. Amsterdam 1708. Eerste deel, p. 109-110.
flerezijn: jicht.
Hazepatersveld: open terrein ten noordwesten van de Haarlemmerhout.

saai: lichte, gekeperde wollen stof.

25 *bruingerooste*: bruinverbrande.
vliegende apotheek: draagbare apotheek.
de Duitsche taal: het ‘diets’ als aanduiding van het Nederlands.
hansworst: potsenmaker; van oorsprong Hans Wurst, een kluchtige figuur uit het Duitse toneel.
hoozen: beenbedekking.
wijnmoer. droesem van wijn.

26 *alwillens dwaas*: iemand die opzettelijk dwaas doet. Op p. 161 blijkt deze nar ‘Daamken’ te heten. Vermoedelijk heeft een stukje van Van Hasselt Van Lennep op het idee van deze naam gebracht. Daarin wordt namelijk een Utrechtse rekening getranscribeerd betreffende materiaal en maakloon voor het kostuum van ene ‘Daemken, al willens dwaas’: zwarte en rode stof voor wambuis, hozen en kap, alsmede ‘bellen ende spiegelen’ (Van Hasselt 1807 I, p. 282.).
hoogen tongval: een onhollands accent.
Barbanera: hij met de zwarte baard.
knapuiltjens: leugentjes.
het elixir longae vitae: het door alchemisten gezochte extract dat een lang leven, zo niet de onsterfelijkheid zou garanderen.
Karmelieter monnik: het oudste klooster in Haarlem was dat der ‘Geschoeide Karmelieten’ aan de Grote Houtstraat (1249); het was de eerste vestiging in Nederland van deze uit de buurt van de berg Karmel komende orde van heremieten.
Proost: voorzitter van een kapittel van kanunniken.

27 *'t Secours*: de hulp.
Benediktyner: de Aartsbisschop van Canterbury behoorde anno 1345 uiteraard tot de rooms-katholieke kerk, waarbinnen de benedictijners de oudste kloosterorde vormen.
het kerkhof der Joden op Bakenés: Bakenes is een stukje grond aan de noordoostzijde van Haarlem, dat begin veertiende eeuw bij de stad is getrokken. Het was een arme buurt, waar veel vissers woonden. Van een zich aldaar bevindend Jodenkerkhof heb ik geen spoor gevonden.
Juventa: een verzonnen heilige als beschermvrouwe van de jeugd.
des Heiligen Huybrechts: van Sint-Hubertus, patroon van de jacht. Van Lennep laat de personages zich doorgaans beroepen op toepasselijke heiligen.

28 *twee aves en drie paters*: twee ave maria's en drie paternosters.

karbonkels: vurige puisten als gevolg van overmatig drankgebruik. Zie ook p. 16.
kodde: knuppel.
magi: tovenaars.

29 *aap... is*: in *Don Quichotte* van Miguel de Cervantes (1547-1616) bezit de poppenspeler Meester Pedro een goed afgerichte aap, die volgens zijn baas tegen betaling kan waarzeggen (Cervantes 1997, dl. 2, p. 791).

30 *Zijne kleeding... aanzien*: tot en met de vijftiende eeuw bestond er geen Friese klederdracht. Toch is er al vroeg over typisch Fries geachte kleding geschreven. Afbeeldingen vindt men in het *Huisboek* van de Oostfriese Unico Manninga. Vergelijkbaar prachtige kledij tonen de afbeeldingen op de titelpagina van de kroniek van Ocko Scarlensis. Ook Winsemius geeft een beschrijving plus afbeeldingen. In de beschrijvingen van de vrouwenkleding wordt steeds gewag gemaakt van de zware zilveren of gouden gordels, van de vergulde spangen (strepen) op de rok, van de gouden of zilveren borstplaat en de doek die het hoofdhaar verborg (Winsemius 1622, fol. 149-151).
bonte muts: bontmuts.

31 *een stuk van achten*: muntstukken ter waarde van acht reaal. De waarde van de reaal verschilde sterk naar tijd en plaats.
's Graven vrede: een door de gerechtelijke overheid opgelegd bestand: ‘Bij het ontstaan van twist in den stad vermogt de Schout 's Graaven vreede opleggen [...]. Die tegen deezen vreede aanging was verschuldigd aan den Graaf te betaalen tien ponden, en aan den beledigden gelijke tien ponden’ (*Handvesten* 1751, p. 11) (VL).
het Privilegie van Koning Willem: Rooms-Koning Willem II legde in 1245 op Sint-Clemensdag in twee handvesten de verschillende voorrechten, vrijheden en andere bepalingen vast voor de stad Haarlem en haar poorters. Een aantal van de in de roman voorkomende privileges is in deze handvesten terug te vinden; in andere heeft Van Lennep de burgerrechten naar zijn hand gezet.
art. 15 van het Privilegie: ‘Die een mes droeg zouwde zulks den Graave beteren met tien ponden, die 't zelve in grammen moede mogte trekken, zouwde betaalen 15 ponden, die er iemand mede kwetste, zouwde zijne hand verliezen, die er iemand mee doodde zouwde gedood worden’ (*Handvesten* 1751, p. 11).

32 *‘In den stok met hem!’*: ‘Naar de gevangenis met hem!’
te ontweldigen: met geweld afpakken.

33 *de Olderman*: in Friese en Saksische landstreken de benaming van een overheidsvertegenwoordiger, bijvoorbeeld een rechter of een lid van de stadsregering.
de Schout: het hoofd van de politie.
maagdenroof: van maagdenroof als zodanig is in de privileges geen sprake; wel is er een bepaling over verkrachting opgenomen.

34 Motto: Joost van den Vondel, *Palamedes of de vermoorde onnoozelheid, treurspel* (1625). Eerste handel, r. 7. In: *Werken* II, p. 363.
dorperheid: laagheid.
Zijne kleeding... bezaaid: zie de aantekening bij p. 30. In de beschrijving van Winsemius worden genoemd de eenvoudige hozen, de overrok en het wambuis, met gouden of zilveren haakjes gesloten, alsmede de schoenen met lange (omgebogen) punten (Winsemius 1622, fol. 149-151).
naar eene gewoonte... geschoren was: in de bul van Karel de Grote zou vermeld worden dat de Friezen die de ridderslag ontvingen hun haar tot boven de oren mochten afscheren: een teken van vrijheid en een voorrecht. In Van Lenneps bron (Van Heussen 1723 I, p. 90-91) wordt deze overlevering betwist, omdat in het algemeen juist lang haar een teken van waardigheid is (VL).

35 *Jonker Seerp Adelen*: zie de aantekeningen bij p. 44 en p. 52.
volgens art. II: volgens dit artikel kon slechts een poorter getuigenis afleggen tegen een poorter.
Haarlemmer mug: scheldnaam voor de Haarlemmers; een ‘mug’ is een nietig persoon.
de stoutheid: de vermetelheid.
en alles... hant: Joost van den Vondel, *Gysbrecht van Aemstel* (1637). Vierde bedryf, r. 1109. In: *Werken* III, p. 392.

36 *lemmer*: zwaard.

37 *art. 16 van het Privil...*: het strafbaar zijn van ‘rebellie’ komt niet voor in de handvesten; wel uiteraard het ingaan tegen ‘'s Graven vrede’ (zie de aantekening bij p. 31).
marktschrijver: ambtenaar, belast met de handhaving van de stedelijke verordeningen op de markt.
Ezekermunt: deze muntsoort heeft Van Lennep opgediept in Van Heussen 1723 (p. 25-26). Daar komt de Ezekermunt ter sprake in een schenkingsbrief uit ongeveer 1200 van de Utrechtse bisschop aan de abt van het klooster Bloemkamp: deze abt ontvangt het

vruchtgebruik van de kerkelijke bezittingen in het dorp Scharnum (Coudum) op voorwaarde dat de kerkvoogden van Utrecht ten eeuwigen dagen het jaargeld van '8 oncen Ezekermunt' blijven ontvangen (VL).
de gijzeling: de gevangenis.

38 *den meester*: de dokter.
drie groot: zeveneneenhalve cent; een 'groot' was een muntstuk met een gemiddelde waarde van ongeveer een halve stuiver.
doch wie zoude... bekreunen?: maar wie maalt er om hun beloften?
bandelier: riem die dwars over de schouder wordt gedragen.

39 *Koning Willem*: zie de aantekening bij p. 31.
zijn Zoon Floris: Floris V (1254-1296), Graaf van Holland en zoon van Rooms-Koning Willem II.
een vreemdeling: toen de zoon en erfgenaam van Floris V (Jan I) in 1299 stierf, werd Jan van Avesnes, graaf van Henegouwen, als Jan II van Holland zijn opvolger. Daarmee verviel het bestuur van Holland aan 'vreemdelingen' uit het Henegouwse huis, te weten Jan II, Willem de Goede en Willem IV.
de Vogelesang: rond 1280 liet Floris V in het bos Vogelenzang een jachtslot bouwen, dat allengs in verval raakte. In de zeventiende eeuw werd er een nieuw huis neergezet. Van de oorspronkelijke behuizing zijn geen afbeeldingen bewaard gebleven.
Jan van Beaumont: deze broer van Willem III en dus oom van Willem IV stond bekend als de volmaakte ridder. Hij stierf in 1356.

40 *Francesco della Scala*: Francesco della Scala, genaamd 'Can grande' (1291-1329), was vice-curator van Verona. Hij is tweemaal gehuwd geweest, maar niet met een dochter uit het huis Di Salerno.

41 *voedsterlingen*: pleegkinderen.
hen... tot Ridders sloeg: het was mogelijk om niet-edelen vanwege hun militaire prestaties tot ridder te slaan (Van Heussen 1723 I, p. 508-511)(VL).
den mangel: het gebrek.
stoute: dappere.
oploopend: driftig.

42 *uitgetogen*: ontbloot.

43 *de Vlamingen... waren geweest*: Witte van Haemstede (circa 1280-1321), bastaardzoon van Floris V, werd in 129 beleend met de heerlijkheid Haemstede. Hij genoot als telg van het in juridische zin uitgestorven Hollandse huis een grote populariteit. Toen in 1304 de Vlamingen Holland en Zeeland binnendrongen wist hij

deze volgens de overlevering in de slag bij het Manpad met hulp van de Haarlemse burgerij te verslaan.
stip: strak.
hun stamregisters: volgens de overlevering in de Friese kronieken zouden drie eeuwen voor Christus de uit India verdreven broers Friso, Saxo en Bruno dienst genomen hebben in het leger van Alexander de Grote, om na diens dood te belanden in Friesland, aan de mond van de Vlie. Stavoren zou door hen gesticht zijn (genoemd naar de god Stavo, voor wie Friso een tempel bouwde op de plaats van de latere Sint-Nicolaaskerk). Bruno en Saxo trokken verder oostwaarts; Friso zou Friesland bedijkt hebben ten behoeve van de landbouw.

44 *het recht van patronaat*: de voogdij.
dezen of genen ouden Frieschen koning: Conovella, dochter van de legendarische Friese koning Adegild (gestorven in 739) trouwde met een telg uit de adellijke stam Adelbricum uit Sexbierum. Deze verwierf bij de gratie van de koning omvangrijke landerijen, op voorwaarde dat zijn talrijk nageslacht de naam Adelen zou aannemen. De familie Adelen zou dus in de vrouwelijke lijn van koninklijke afkomst zijn. Er zou, ter staving van dit verhaal, in het huis Adelen te Sexbierum een penning opgedolven zijn uit 739, geschonken door Bonifatius aan koning Gondobaldus, zoon van Adegild en broer van Conovella, de stammoeder der Adelens (Winsemius 1622, fol. 67); in Van Heussen 1723 (II, p. 158-159) wordt getwijfeld aan de authenticiteit van deze penning, die met Romeinse cijfers gedateerd is: het Romeinse schrift zou in de achtste eeuw nog niet ingeburgerd zijn (VL).
Flie en Lauwers: twee zeewateren in de Waddenzee: het Vlie (tussen Vlieland en Terschelling) en de Lauwers (tussen Schiermonnikoog en Rottumerplaat); de uitdrukking ‘tussen Flie en Lauwers’ wordt vaak gebruikt ter aanduiding van het Friese grondgebied.

45 *Loreto*: Loretto, een bedevaartplaats in Italië.
Can... subegit: Het lichaam van Francesca della Scala is in Verona inderdaad bijgezet in de beroemde Scaliger familiegraven. De inscriptie: ‘als deze hond reusachtige daden heeft volbracht, is als getuige Marchia aanwezig die door de wrede krijg omkwam.’
zijn vertrek naar Cyprus: zie de aantekening bij p. 19.

47 Motto: Balthasar Huydecoper (1695-1778), *Achilles* (1719). Eerste bedrijf, r. 58-59. In: Ed. Van Schaik, p. 33.

48 *zwaarmoedig*: plomp.
Sint Jans heeren: geestelijke ridderorde (Johannieters), voortgekomen uit de hospitaalbroeders die zich ten tijde van de kruistochten belastten met de ziekenzorg.
Commandery: zetel van de Commandeur van een geestelijke ridderorde.
een nieuw gebouw: het nieuwe klooster van de orde werd geschonken door Gerard van Tetterode, kanunnik van de Mariakerk in Utrecht in 1308.
rijkelijk... begiftigd werd: het klooster in Haarlem was rijk dankzij de giften van Willem de Goede, die in ruil daarvoor met zijn gezin en hofhouding er te allen tijde zijn intrek mocht nemen.

49 *het landschap Westergoo*: Friesland was opgedeeld in drie zogenaamde 'kwartieren': Oostergo, Westergo en Zevenwouden, die elk weer uit een aantal grietenijen (plattelandsdistricten) bestonden.
verdragbrief... houden: deze passage citeert Van Lennep letterlijk uit Baerdt van Sminia 1829, p. 25. De datum neemt hij echter foutief over: de verdragbrief is van 4 juli 1310. Het charter (de oorkonde) is getiteld: 'Verzoening en onderwerping der Vriezen van Westergoo met en aan Willem, Graaf van Holland' (Schwartzenberg 1768 I, p. 546 en Van Mieris 1754 II, p. 106). Het genoemde aanhangsel is het vredesverdrag na de onlusten van 1828 te Staveren (zie hieronder).
onbepaald: onbegrensd
een nieuwe oproer te Staveren: in 1328 braken er onder leiding van de abt van Sint-Odulf opstanden uit in het in Westergo gelegen Staveren, waar-bij men de door Willem de Goede aangestelde schouten verjoeg en hun huizen in brand stak. De graaf stuurde hierop een strafexpeditie naar Friesland, die het gezag herstelde. In mei 1328 kwam de abt van Sint-Odulf met een gezelschap naar Haarlem en sloot daar in juli een overeenkomst, waarbij Westergo een boete van 1500 mark kreeg opgelegd. Het stadsbestuur van Staveren moest borg staan voor deze boete. Het vredesverdrag bepaalde onder meer dat de graaf een bezoek aan Friesland zes weken van tevoren diende aan te kondigen, dat hij over water moest arriveren en een volmacht met het zegel van de keizer moest kunnen tonen; tevens werd geregeld waar de rechtszittingen die door de graaf werden voorgezeten plaatsvonden en welke route hij daarbij aflegde (zie ook de aantekening bij p. 347).

Er is volgens de geschiedschrijving dus wel een Fries gezantschap, inclusief de abt van Sint-Odulf, in Haarlem geweest, maar dat was onder Willem III.
In 1342 werd bij een interne partijstrijd een veteleider, Hidde Aelkemantszoon, om het leven gebracht. Bij oorkonde had de Graaf de schepenen van Stavoren opdracht gegeven recht te spreken. Zo zij dit al gedaan hebben, werd de partijstrijd er niet door bedwongen. De grafelijke raad die bij afwezigheid van de Graaf bewind voerde, heeft in januari 1344 besloten dat leden van beide partijen zich in Holland in gijzeling moesten begeven, waaruit zij op 22 augustus werden ontslagen, toen bij verdrag was vastgesteld dat de graaf recht mocht spreken in Staveren en schepenen mocht benoemen en ontslaan.
Willem IV had vervolgens eind oktober 1344 een bespreking met een deputatie van Friese monniken, waarbij de graaf zonder succes zijn rechten in Friesland opeiste. Daarna nam zijn rentmeester deel aan een conferentie te Medemblik op 7, 8 en 9 mei 1345, tussen Hollandse raadsheren en afgevaardigden van Friesland, die op 5 en 6 juni daar opnieuw bijeenkwamen (Waller Zeper 1914, p. 259). De Graaf interpreteert echter deze bijeenkomst als een intern Hollands beraad en niet als diplomatiek overleg met de Friezen (De Graaf 1996, p. 285).
bezending: delegatie.

50 *schijf*: genoemd in Van Hasselt 1805, p. [1](VL).
de Abt: Folkert (in de roman: Volkert) was van 1323 tot 1359 abt van Sint-Odulf.
pleeggewaad: ambtsgewaad.
wezenstrekken: gelaatstrekken.

51 *Heer van Aylva*: het geslacht Aylva (spreek uit: Alua) stamde uit Witmarsum. Zie verder de aantekening bij p. 169.
schabelletje: zitbankje.
broeder Syard: de naamkeuze van dit personage is wellicht geïnspireerd op het bestaan van een beroemde, zeer vroom en gestreng levende abt van het Friese klooster Mariëndaal, die veel wonderen op zijn naam heeft staan.

52 *een geweldige vete... Bloemkamp*: bij de strijd tussen Schieringers en Vetkopers waren de kloosters intensief betrokken. Het regulierskloosterLidlum (nabij Harlingen) werd in 1182 gesticht door de rijke Sybo Lidlum en Tjalling Donia; het Cisterciënzer klooster Bloemkamp (of Oldeclooster) nabij Bolsward in 1191, met hulp

van de gebroeders Van Wommels. Godfried Andla, abt van Lidlum, voerde strijd met de Schieringer monniken van Oldeclooster, die onder leiding stonden van hun abt Meikulphus, aan wiens zijde zich de edelen Tadingh en Seerp van Adelen schaarden. De abt van Lidlum heeft escalatie afgewend door 'scheidsmannen' in te roepen. De bezittingen van Adelen lagen rond Sexbierum, in de grietenij Barradeel. In tegenstelling tot wat Van Lennep meedeelt, grensden zij niet aan die van Bloemkamp, maar aan die van het klooster Lidlum. Adelen bestreed dus zijn buur.

paalden: grensden.

54 *woelzucht*: neiging tot ruziemaken.

Optime! Carissime frater: uitstekend, beminde broeder.

calmans: kalmerend middel.

kreeftsogen: lensvormige kalkafzettingen tussen de binnenste en de buitenste maagwanden van de rivierkreeft, die gebruikt werden voor geneeskundige doeleinden, evenals salpeter (kaliumnitraat).

55 *vitriool*: zwavelzuur of een sulfaat, gebruikt in de geneeskunde.

56 *onnoozelen*: onschuldige.

Siward... kussen: bij de maaltijden benoemden de Friezen een ceremoniemeester, die toezicht hield op de naleving van de omgangsvormen en tafelmanieren, de 'Siwardis'. Als deze naam tijdens de maaltijd werd geroepen, mocht er gekust worden.

mijn vrome Broeder de Abt van Lidlum: Eelcko Liauckama, de bedoelde abt, bezocht een tot zijn klooster behorend, kleiner convent te Boxum om de monniken aldaar tot matiging aan te sporen. Tevergeefs probeerden zij de abt dronken te voeren. Toen deze naar de boerderij waar hij logeerde terugging, volgden de monniken hem, klommen door het raam van zijn slaapvertrek en sloegen hem met een knuppel de schedel in. De moordenaars zijn levend verbrand.

modico vino utere: '[Drink niet langer water *alleen*, maar] gebruik een weinig wijn, [om uwe maag en uwe menigvuldige zwakheden]', aldus de apostel Paulus (I Timotheus 5:23).

57 *Adelastins*: het hoofdverblijf der Adelens te Sexbierum, waar zich in de kerk een grafsteen bevindt van een Nicolaas Adelen, met een inscriptie die het geslacht huldigt.

58 *vertoog*: aanklacht.

van: op.

59 *eene bijzondere zaak*: een particuliere aangelegenheid.

60 *gelijk Koning Rehabeam... geesselen*: op de vraag van het volk aan

Koning Rehabeam om milder op te treden dan zijn vader, Koning Salomo, luidde het antwoord: ‘mijn vader heeft u met geeselen gekastijd, maar ik zal u met schorpioenen [gesels met scherpe punten] kastijden’ (I Koningen 12:14).

61 *zeven landschappen*: de zeven ‘zeelanden’ waarin Friesland verdeeld was.

62 Motto: Joost van den Vondel, ‘Pauw ende 't Nachtegael’. Uit: *Vorstelijcke warande der dieren* (1617), Hoofdstuk VIII, r. 1-4. In: *Werken* I, p. 415.
lastpost: opdracht.

63 *snijder*: kleermaker.
moesbedden: groentebedden.
middel: midden.
Zeg mij... niet: vermoedelijk heeft Van Lennep dit lied zelf geschreven. In de ‘Eerste bewerking’ van het handschrift laat hij voor een nog in te lassen tekst ruimte open; in de ‘Tweede bewerking’ is het lied opgenomen, met een variant ten opzichte van de in druk verschenen tekst.

65 *Etsch*: rivier in Noord-Italië die langs Verona voert.
Anio: Agno, riviertje in Noord-Italië, in de nabijheid van Verona.
methode: scholing.
geen schepsel van klei en water: geen aards wezen. De gedachte dat de mens zou zijn samengesteld uit klei en water treft men aan in Ovidius' *Metamorphosen* (zie bijvoorbeeld Joost van den Vondel, *Publius Ovidius Nazoos Herscheppinge*, r. 101-107. In: *Werken* XI, p. 36).
gaaf: ten volle.

67 *te waken voor*: te passen op.

69 *popelstruiken*: populieren.
hofgezin: hofhouding.

70 *bestendig*: voortdurend.
dat Floris de Vijfde... doen: zie de aantekening bij p. 39. De talrijke kwelende vogels en de idyllische omgeving worden door meerdere plaatsbeschrijvers geroemd: een plek ‘alwaar alle vermaak was dat men kon bedenken, groene en plesante Duinen en Dalen, zeer vruchtbaar van allerhande Wilde’ (Leeghwater 1706, p. 11).
de oude liebaart van Holland: de leeuw in het wapen van het voormalige Hollandse gravenhuis.
die de naburige landbouwers... koesteren: Floris V verwierf de reputa-

tie van ‘der keerlen God’, de weldoener van het gewone landbouwvolk.
hun leeuwen: de graven van Henegouwen voerden als wapen een gevierendeeld schild met de Hollandse en Henegouwse leeuw.
peperbossen: peperbussen.
in 't gemoet: tegemoet.

71 *den doorluchten... koningen*: zie de aantekening bij p. 44.
bonte randen: bontranden.
kalot: muts.
toppermuts: klein eierdopvormig hoofddeksel met een klep van achteren. Het WNT geeft de beschrijving onder vermelding van deze plaats, met de mededeling dat aan de authenticiteit van de benaming ‘toppersmuts’ getwijfeld dient te worden. De Koning beschrijft de toppermuts als een hoed met hooggetopte bol, waaromheen een rand parels lag (De Koning 1810, p. 147).
stoffaadje: stof.
tootschoenen: schoenen met lange, soms opgekrulde punten.

72 *Sint Nicolaas*: de heilige Nicolaas, bisschop van Myra (gestorven rond 350) werd in Friesland vereerd als beschermheilige. Tevens was hij de patroon van de schippers.
die nu... tegenwoordige: de edelen die Van Lennep als personages in zijn roman laat optreden, recruteert hij uit de volgens de geschiedschrijving in de slag bij Warns omgekomen groep ridders. In zijn *Aantekenboekje* (p. [16]) legt hij namelijk een lijstje aan van ‘*Ridders* die met den Graaf omkomen’ en noemt dan ‘van Hoorn, Walcourt, Ligni, Many, Haemstede, Artogne, Merwede’ als gesneuvelde ‘*Baanrotsen*’. Voorts vermeldt hij: ‘Gherardt met de Baard, Willem van Naaldwijk, Simon en Dirk van Teylingen, Guy van Asperen, Jan, Reinier en Willem van Montfoort, Dirk van Zandhorst, Dirk en Herman van Zwieten, Floris [van] Merwede, Ogier van Spangen, Gerijt Evers, Alfert van de [Berghen]horst, Claes Olm, W[illem] van Dongen, Dirk van Walcourt, Gerrit v[an] Florecy’. In de diverse bronnen komen dergelijke, niet geheel identieke lijsten voor van gesneuvelde ridders. Van Lenneps opsomming komt het meest overeen met die in De Beke 1982 (p. 190) en Winsemius 1622 (fol.203).
Baanrotsen: edelen die het recht hadden onder eigen banier oorlog te voeren.
uitzicht: uiterlijk.
vermaagschapt: verwant.

Heer van Treslong in 't Henegouwsche: het adellijke geslacht Blois van Treslong is afkomstig uit Henegouwen.
strijdkolf: knots.
getijboek: gebedenboek.
bijaldien: indien.
mij een Lidlummer monnik... had: zie de aantekening bij p. 52.
zoen: verzoening.
deftigen: uitgebreide.
net geschuurde: keurig gepoetste.
ipocras: gezoete en gekruide rode of witte wijn.

73 *Lotterwijn*: gekruide wijn. Zie het *Nawoord*, p. 551.
onze neef: de benaming 'neef' werd onder aanzienlijken ook gebruikt als er geen feitelijke familierelatie bestond.
't Smaakt wel: het smaakt goed.
swietendrank: bastaardwijn van rozijnen getrokken. Zie het *Nawoord*, p. 552.
reizen: malen.
Straks: meteen.
Heer van Spangen: zie de aantekening bij p. 72.
zijn gezegde... goed maken: zijn woorden gestand te zullen doen.
kamp: tweestrijd.

74 *ridderpand*: de in de strijd geworpen handschoen.
de verschoning kunnen bijbrengen: de verontschuldiging kunnen aanvoeren.
ronde: sportieve.
zoo aan [...] *als aan* [...]: zowel aan [...] als aan [...].

75 *die kaal geschoren wildeman*: zie de aantekening bij p. 34.

77 Motto: Jacob Cats (1577-1660), [uit] 'Spoock-liefde, beslooten met het houwelick van Cyrus en Aspasia'. In: *'s Werelts begin, midden, eynde, besloten in den Trou-ringh met den proef-steen van den selven* (1637), p. 103.
vinders: troubadours.
meistreels: minstreels.
paadje: page.
de Hertoglijke kroon: Graaf Reinout II van Gelderland (1295-1343) was in 1339 tot hertog verheven door de Duitse keizer Lodewijk van Beieren (Niermeyer 1951, p. 143). Van Lennep smokkelt hier dus met de datum, of zijn informatie gaat terug op een mij onbekende bron (in zijn *Aantekenboekje* noteert hij overigens, zonder

bronvermelding, het jaartal 1366 (p. [7])(VL).

78 *de verborgene wetenschappen*: de occulte wetenschappen (*artes incertae*).
wel: goed.
Sint Julfus: een verzonnen heilige.

79 *altemet*: soms.

80 *Sombres jours... fleuriront*: Gravin Johanna van Brabant (1322-1406), echtgenote van Willem IV, hertrouwde na diens dood met Hertog Wenceslas van Luxemburg.

82 *een onheilspellend antwoord*: zie de aantekening bij p. 72.
Madre di Dio!: Moeder Gods!

84 *Jan van Arkel... uitgeloopen*: Jan van Arkel (1314-1378) was in 1342 tot Bisschop van Utrecht verheven dankzij de bemoeienissen van Willem IV, die in hem een gewillige volgeling dacht te krijgen. Om te voorkomen dat de schulden van het bisdom verder zouden oplopen, brak Van Arkel in 1343 zijn hofhouding op om in Grenoble te gaan wonen. Zijn broer Robbert stelde hij als waarnemend bestuurder aan. Toen Willem IV in 1345 het beleg voor Utrecht sloeg, keerde de bisschop terug.

85 *de oude Graaf Reinout van Gelder*: Reinout I van Gelder (1255-1326), die op oudere leeftijd seniel werd, heeft toen hij Willem IV ten doop hield, voorspeld dat deze door Friese hand zou sneuvelen.
zich ontdekkende: zijn hoofd ontblotende.

87 *boert*: scherts.

89 Motto: Van Lennep schrijft dit motto abusievelijk toe aan *Monzongo*. In de volgende drukken verbetert hij dat en noemt als herkomst *Alzire* van Voltaire. In de Nederlandse vertaling van dit stuk door S. Feitama luidt de aangehaalde regel: ‘O hemel...! hoe...! Dus was zyn spraak, zyn tred, zyn wezen’. *Alzire* 1781, Derde bedrijf, Vierde tooneel, r. I. Er wordt dus over een man gesproken. Zie tevens: Voltaire, *Alzire* 1736, p. 46.
vischwant: visserstuig.
derrie: brandstof van klei en veen uit de duinstreek.

90 *ziekelijk*: ziek.
Juno: echtgenote en zuster van de Griekse oppergod Zeus, vaak afgebeeld als een bevallige en statige vrouw.

91 *smijtersbaas*: vechtersbaas.
Corpo di Bacco!: bij het lichaam van Bacchus!

93 *achternoen*: namiddag.
lang: reik.
wel beschonken: flink dronken.
94 *voegde hij... voorschrift*: deed hij vóór, wat hij had aangeraden.
96 *dit paard uit de openbaring*: dit scharminkelige paard (Openbaring 6:8).
de boze: de duivel.
97 *Sint Momus*: een verzonnen heilige. Momus was de Griekse god van de spot en de kritiek.
98 *vroeger*: eerder.
men moet zich... getroosten: men moet zich neerleggen bij de loop der dingen in de wereld.
99 *As Dekama... kiest...*: Als Dekama zijn Roos verliest,/ en deze voor Friesland het zeewater kiest [dus Friesland verlaat]... In de veertiende eeuw vocht een aantal Friezen mee in de oorlog tussen Lodewijk V van Duitsland en Oostenrijk, onder wie de maarschalk Hector Dekama. Over hem profeteert Eelcko Liauckama (zie de aantekening bij p. 56) het volgende, volgens Winsemius 1622. (fol. 201):

> Als Dequama dy middelsta boeckstave verliest
> En voor dy tredda een othera kiest,
> Schilt haeg acht wesa en prosperije
> Den hondert en noch fuyle ieer deerney
> Schelt maest worda wey, en graetlic declinerije,
> Maar weer boppa comma,
> Als ick troch Godts wysheyt woll hab vernomma.

In werkelijkheid is het rijmpje afkomstig van de renaissancist Cornelis van Sternsee (overleden in 1615); het is opgenomen in Feitsma 1956, p. 35.
Van Lennep blijkt op deze profetie, dat het met Friesland misgaat als de derde letter van de naam Dekama door een andere vervangen wordt, een toepasselijke variant te hebben verzonnen (zie p. 166-167 voor de volledige tekst en Van Lenneps vertaling).
Sint Janskruid: een soort hertshooi (*hypericum perforatum*), gebruikt ter verzachting van wondpijn.
100 *het plechtig gehoor*: de plechtige audiëntie.
heirweg: legerweg, door de Romeinen aangelegd.
101 *bescheiden*: ontboden.
102 *nijd*: jaloezie.

103 Motto: Pierre Corneille (1606-1684), *Héraclius, Empereur de l'Orient* (1647). Acte IV, Scène II, r. 1290-1292. *Oeuvres* V, p. 212. Vertaling: (Phocas:) Heb ik het mis, of kom ik er juist vandaan?/ Als dit briefje waar is, dan is de rest waarschijnlijk./ (Exupere:) Maar wie weet of de rest foutief dan wel de waarheid is?
dan: maar.
104 *gul*: rul.
verschoonlijk maakten: verontschuldigden.
105 *enge*: nauwe.
uitgenomen: uitgezonderd.
hunne hulde: hun verklaring van trouw aan de leenheer.
hunnen Heer: nadat Floris V in 1287 enkele gebieden in West-Friesland had weten te onderwerpen, noemden de graven van Holland zich 'Heer van Friesland', maar de Friezen hebben deze heerschappij nooit erkend: zij beschouwden zich als rijksonmiddellijk, dat wil zeggen dat zij alleen de Duitse keizer als hun heer erkenden.
tot Holland geneigd: de Verkopers waren minder huiverig voor (handels) contacten met Holland dan de conservatieve Schieringers.
106 *een bloot geestelijk verzoek*: een verzoek dat uitsluitend van de zijde der geestelijkheid komt.
Proost van Sint Salvator: het kapittel van Sint Salvador was een van de vijf kapittels die in Utrecht gevestigd waren; de proost was de voorzitter van een kapittel.
Sint Maarten: Heilige Martinus van Tours, beschermheilige van Utrecht; hij gaf uit barmhartigheid de helft van zijn mantel aan een bedelaar.
107 *gevader*: peetvader.
stoutheid: moed.
109 *Zoo op 't oogenblik*: zo-even.
110 *guichelstreken*: voor-de-gek-houderij.
111 *cliënt*: bediende.
113 *volstandig*: absoluut.
woeden: wraak nemen.
ongehoord: zonder aangehoord te zijn.
115 *artikel...*: dat de burger verplicht is aan de wijntapper zijn gelag te betalen, komt voor in het eerste handvest van Willem II.
art. 27: als iemand voor de rechter verschijnt en hem een boete wordt opgelegd, dan zal de rechter borgen eisen.
art...: wanneer een burger een schuld verzuimt te betalen, moet hij gedurende twee weken in gijzeling gehouden worden; daarna

wordt hij overgeleverd aan de schuldeiser. De privileges treden niet in detail over gestorven koeien en gezwollen ogen.

116 *vorderde*: eiste.
van zijne bediening is ontzet: uit zijn ambt is ontslagen.

117 *Schepenen*: stadsbestuurders.

118 Motto: Joost van den Vondel, *Batavische gebroeders* (1663). Derde bedryf, r. 1052-1056. In: *Werken* IX, p. 693-694.
moeren: moerassen.
Aelbrechtsberg: Aelbrechts- of Aelbertsberg, ook Huis te Bloemendaal genoemd, gelegen tussen Haarlem en Velzen, is denkelijk neergezet door Floris II en dateert dus uit het laatste kwart van de elfde eeuw. Tijdens een oorlog tussen de zoons van deze graaf is het in brand gestoken. Naderhand is het huis herbouwd en diende het tot lusthof van de Hollandse graven en in later tijd van Graaf Albrecht van Beieren (1389-1404).

119 *struwelen*: struikgewassen.
bemantelden: bedekten.
verw: kleur.
sentimenteelheid of romantisme: fijnzinnige gevoeligheid voor (in dit geval) het natuurschoon.

120 *drift*: heftigheid.
den man... binnenkomen: een zinspeling op het motto van de roman.
genaken: naderen.

122 *een gloeiend inkarnaat*: een vurige blos.

123 *slecht en recht*: ronduit en eenvoudig. De kwalificatie ‘sljucht en rjucht’, denkelijk teruggaand op het *antiqua virtute et fide* der Romeinen, vormde een geliefkoosd aspect van het Friese zelfbeeld. De zeventiende-eeuwse dichter Gysbert Japix gebruikte de uitdrukking reeds als zinspreuk, maar vooral vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw wordt zij gebruikt in oppositie tot de Hollandse mentaliteit.

124 *in stede van*: in plaats van.

125 *Wapenkoning*: hoofd der herauten, onder meer belast met de handhaving van het ridderlijk decorum.
wapenbondels: bundels samengebonden wapens, ter versiering opgehangen.

126 *gemeenschap had met*: verbonden was met.
Willem zelf... voltooide: de kleding van de graaf komt sterk overeen met de beschrijving die De Koning geeft van de kledij der aanzien-

lijken in de veertiende eeuw: de lange tabbaard met wijde, open mouwen, de versiering met juwelen en de voering van bont (De Koning 1810, p. 126 en 147).
de Hertoglijke kroon: de titel van Hertog zou Willem IV namens Keizer Lodewijk zijn aangeboden (nadat de geestelijke keurvorsten, de aartbisschoppen van Keulen en Trier, hem tot keizer hadden willen laten verheffen). Willem heeft die geweigerd: 'Onze Willem was ook groot genoeg om dit van de hand te wijzen. Zijn macht en aanzien was zoodanig, dat hij, die buiten 's Lands den naam had van meester van alle soldaten en Regent van alle vorsten te zijn, door den tytel daar niets aan winnen kon; en wezendlijke verheffing was er niet meê gemoeid', aldus Bilderdijk, die de gebeurtenis dateert in 1[3]46 (Bilderdijk 1833 III, p. 115). Wagenaar situeert het aanbod van de keizerlijke kroon in Keulen, toen Willem van zijn Pruisische veldtocht terugkeerde; tevens vermeldt hij de weigering van de hertogelijke titel (Wagenaar 1791 III, p. 254). Schotanus plaatst het aanbod om keizer te worden eveneens in Keulen (1345) tijdens een door Willem zelf georganiseerd feest, maar zwijgt over de geweigerde verheffing tot hertog (Schotanus 1658, p. 179).

127 *bescheid*: antwoord.
aanspraak: plechtige toespraak.
doorzult: doorspekt.
het gebeurde te Staveren: zie de aantekening bij p. 49.

128 *den moedwil van een onberaden hoop*: de kwaadwilligheid van een onbezonnen menigte.

129 *Vive Dieu!*: God Allemachtig!
Bij Sint Japik!: (Friese) aanduiding van de Heilige Jacobus, de apostel die beschermheilige werd van de strijd tegen de Islam.
zonder ons te bekreunen: zonder ons erom te bekommeren.

131 Motto: Jean de La Fontaine (1621-1695), 'Les deux coqs'. Uit: *Fables* 1678, Livre VII, XII, r. 1-2. In: *Fables* 1974, T. I, p. 233-234. Vertaling: Twee hanen leefden in vrede: een hen kwam erbij en toen ontbrandde de strijd.

133 *Peter of Paulus*: deze beide apostelen worden vaak samen afgebeeld, aldus duidend op het apostolisch fundament van de kerk.
Het schijnt dat het Kapittel... aarzelen: over de feitelijke aanleiding tot het conflict tussen Willem IV en Utrecht bestaat geen eenstemmigheid. Beka wijt het aan 'onnutte idele woorden' tussen de

graaf en de kapittels, waarbij Van Arkel niet betrokken was. Willem zou gezegd hebben ‘dat hij den bisschop niet en teech [niets verweet], mer die stat had hem misdaen’ (De Beke 1982, p. 188). Wagenaar zoekt het in het feit dat Van Arkel bij zijn vertrek zijn broer als ‘momber’ had aangesteld (Wagenaar 1791 III, p. 256); Bilderdijk wijst op de verzelfstandigende beweging die Van Arkel had ingezet (zoals door het inlossen van de schuld op verpande kastelen) en op het ‘hooggevoelend karakter’ der Arkels, die ‘geen hooger verdragen konden’ (Bilderdijk 1833 III, p. 116).
Momboir: gemachtigde, bestuurder. Wagenaar noemt Willem ‘Momber of Regent van 't Sticht’; hij was dat al sinds 1340: door het slechte bestuur, vooral van de vorige bisschop, Jan van Diest, had de Graaf van Holland veel invloed verworven in het Utrechtse (Wagenaar 1791 III, p. 256 en 221).
toen... verkiezen: zie de aantekening bij p. 84.

134 *verschalken*: bedriegen.

135 *zich*: elkaar.
een onverschillig gesprek: een neutrale conversatie.

137 *denk met Salomo... zelf*: ‘Antwoord den zot naar zijne dwaasheid niet, opdat gij ook hem niet gelijk worde’ (Spreuken 26:4).
reis: keer.

138 *spijt*: ergernis.

141 Motto: Joost van den Vondel, *Salomon* (1648). Vierde bedryf, r. 1590-1591. In: *Werken* V, p. 725.
mirten: een altijd groene heester, al in de oudheid gedragen als men feest vierde.
vergaderen: verzamelen.
de hofzaal op de markt: het Haarlemse stadhuis werd vanaf Floris V door de graven wel als hofzaal gebruikt.
danskaarsen: kennelijk een feestverlichting van kandelaars uit metaaldraad. Van Hasselt 1807 I, p. 193 (VL).
galantijn: een soort vis- of vleesgerecht in gelei, van bijvoorbeeld snoek of zalm, gewrongen en uitgelekt in een doek en met wijn en kruiden bereid. Zie Van Hasselt 1807 I, p. 103 (VL).

kruidkoeken: Van Hasselt merkt over de verschillende koeken in de Middeleeuwen op dat zij 'kruidig' waren. Van Hasselt 1805, p. 133.

142 *eene Rhijnsburger non*: in Rijnsburg bevond zich een klooster voor adellijke vrouwen, opgericht in 1132-1133 door Petronella van Saksen, de weduwe van Graaf Floris II. Er gold een tamelijk luxueuze levensstandaard.
dan had ik nooit gedaan: dan was ik nooit klaar.
mijne zuster: al in het begin van de dertiende eeuw was er in het Rijnsburger klooster een abdis, Aleid van Wassenaar geheten. Ook later worden nonnen uit het geslacht Van Wassenaar genoemd, en regelmatig komt deze naam voor in akten die betekking hebben op het klooster. De graven van het Hollandse, Henegouwse en later het Beierse huis onderhielden goede relaties met Rijnsburg. Jan van Beaumont had er zelfs een eigen kamer. Hoewel de zuster van Oda fictief zal zijn, bestaat er dus wel een connectie tussen haar familienaam en Rijnsburg.

143 *klapmutsen... oordekkers*: welke bron Van Lennep voor de informatie over deze hoofddeksels heeft gebruikt is onbekend. De hénin is een bekende tuitmuts, de klapmuts en oordekker worden genoemd in het WNT, de laatste echter met slechts deze vindplaats.
karoledans: Van Lennep vond deze dans in de beschrijving van een toernooi op het kasteel Chauvency, gegeven in 1285 door Louis de Looz, Graaf van Chiny. De verteller is Jean Bretel (in de bronnen Bretex of Bertiaus genoemd), in dienst van de graaf (hij brengt de uitnodigingen rond). In 1835 werd dit Oudfranse gedicht in 4564 verzen voor het eerst uitgegeven door P. Delmotte: *Les tournois de Chavency, donnés vers la fin du XIIIe siècle, décrits par Jean Brétex. 1285*. Valenciennes 1835 (VL), r. 3103-3107 (ed. Delbouille). In de Middeleeuwen werd verschil gemaakt tussen 'danse' (voor paren) en 'carole' (gemeenschappelijke kring- of reidans, niet noodzakelijkerwijs alleen door dames uitgevoerd). Vertaling van het citaat: de vrouwen geven elkaar de hand/ en zoals ze daar lopen heeft iedereen een begeleider,/ niemand hoeft het zonder partner te doen;/ zo gaan ze, in de rondte dansend.

144 *Sinte Clara*: de Heilige Clara had de vrouwelijke tak van de orde van Franciscus van Assisi gesticht.

145 *achtereenvolgens*: kort na elkaar.

146 *een stroobosje aan een paard*: om aan te geven dat iets te koop was, werd er vaak een bosje stro aangebonden.
onhebbelijk: onbehoorlijk.

147 *de onnoozele schaapvacht... ontroofd*: om eerherstel te verkrijgen moest de Griekse mythologische figuur Jason het gulden vlies (gouden ramsvel) in zijn bezit krijgen. Hij leidde een schare helden op het schip Argo naar het eiland Colchis, waar dit bewaakt werd door een draak. Na een grote strijd wist Jason het vlies te winnen.
een... kortswijl: een grap.
dat Floris de Vierde... Clermont: Floris IV werd tijdens een toernooi in Corbië vermoord door de dienaars van de oude Graaf van Clermont, omdat de Hollandse graaf, die zich in het steekspel onderscheidde, door de jonge echtgenote van Clermont al te hartelijk was toegejuicht.
boert: flirtage.
Sint Nicolaas: zie de aantekening bij p. 72.

148 *tuimelingen*: wervelingen.
volksgeest: chauvinisme.

149 *vervaarden*: angstige.
het uitzicht: het uiterlijk.

150 Motto: Joost van den Vondel, *Gysbrecht van Aemstel*. Tweede bedryf, r. 503-504. In: *Werken* III, p. 366.
kitten: drankhuizen.
de oude legende: in 4 of 5 n. Chr. werd door de bewoners van Stavoren de afgod Stavo gediend, die, om de bevolking tot onderwerping te dwingen, met bepaalde voortekenen had gedreigd: ‘Want het Clijf [klif] aent zhuyden als noch van Stavoren leggende na dat het drie dagen 'tvuyer [het vuur] vlams wijse [in de vorm van een vlam] uytgheworpen hadde heeft mede een Draeck ofte Serpent van schrickelijcke grootheyt uytgegeven welcke in de lucht den Stavorsche [aan de inwoners van Stavoren] sich vertonende groote schrick ende benautheyt den selven aenghebracht heeft. Heeft dese schrickelijcke openbaringhe nae dat sy een half uyre sich hadde laten sien haer eynde ghenomen ende d' Slange is wederom in het Clijf alwaer hy uyt ghecomen was ingevaren’ (Winsemius 1622, fol. 17). In 310 duurde het vuur acht dagen en was het offer van een driejarig kind nodig om Stavo tot bedaren te brengen (Van Heussen 1723 I, p. 486). Omstreeks 400 verscheen nogmaals een dergelijke ‘vuurighe openbaringhe’, die ditmaal elf dagen duurde en drie dagen brandoffers vergde (Winsemius 1622, fol. 32). En wanneer hij beschrijft hoe omstreeks 808 een grote

brand in Staveren de Sint-Nicolaaskerk verwoest, die op de plek stond waar eertijds Stavo werd vereerd, refereert Winsemius aan een profetie van die afgod, namelijk dat het vuur uit het Rode Klif na verloop van tijd in 'coude materie' zou veranderen (Winsemius 1622, fol. 85).

151 *de pater Guardiaan*: de overste.

152 *Niersteiner*: rijnwijn uit Nierstein.
van: op.

153 *Gij ontzegt hem dan*?: gij weigert dus hem nog langer als heer te erkennen?
wervel: klink.
gemeene: gewone.

154 *om u... afkloppen*: om u een flink pak slaag te laten geven.
ziet: slaat.

155 *blijkbaar*: duidelijk.

156 *onverlet*: meteen.
volstandig: standvastig.

157 *Jan van Diest*: deze voorganger van Jan van Arkel werd benoemd op aandrang van Willem III. Hij bestuurde zijn bisdom in grote afhankelijkheid van de graaf. Uiteindelijk verpandde Jan van Diest een groot deel van het Sticht aan Willem; hij stak zich zelfs zo diep in de schulden, dat hij een groot deel van de inkomsten van zijn bisdom aan de graaf en andere schuldeisers moest afstaan.

158 *Collumsche... duinen*: Kollum, ten zuidwesten van Dokkum, waar volgens Eekhoff en Fontein overigens geen duinen zijn (*Aanmerkingen* p. [3]; brief van 2 november 1835, blad [I] verso).
zendeling: afgevaardigde.
die Westfriezen... vergeten zijn: Rooms-Koning Willem II ondernam in 1256 een expeditie tegen de West-Friezen, waarbij hij met zijn paard door het ijs zakte en door zijn tegenstanders werd gedood.
die meester... vorsten: 'Maistre des Soldats et Gouverneur des Princes'; aldus werd Willem IV omschreven door bijvoorbeeld Henry d'Outreman in zijn *Histoire de la ville et comté de Valenciennes* (1639).

159 *opgelicht*: in hechtenis genomen.
cijferschrift: geheimschrift met behulp van een cijfercode.

160 *Et... amen!*: En verlos ons van het kwade, amen!
een Vader Ons: een Onze Vader.

161 *Daamken*: zie de aantekening bij p. 26.

162 Motto: Otto Christiaan Frederik Hoffham (1744-1799) schreef onder meer *Hekelschriften* (1781), *Proeve der slaapdichten* (1784) en *Proeve eener theorie der Nederduytsche poëzie* (1788). Het citaat is niet gevonden.
orakelblaên: bladzijden met orakteltaal.
zinnen: verstand.
wapenrokken: doorgaans mouwloze, tot halverwege de dijen reikende kledingstukken die over de wapenrusting werden gedragen en waren voorzien van heraldische kentekenen.
stormhoeden: eenvoudige helmen zonder vizier, kin- of nekstuk, meestal met een rand.
leenspreuk: devies.

163 *het Zand*: de gedempte en met zand opgevulde vijver vóór het latere stadhuis was bijzonder geschikt voor het houden van ridderspelen.
schot en lot: belasting.
gelegenheid: situatie.
Sint Gangolf: de Heilige 'Gengulphus' of 'Gangulphus' (overleden omstreeks 700) was de metgezel van bisschop Wolfran, die voor het eerst het evangelie predikte aan de Friezen. Hij wordt als heilige vrijwel alleen in Haarlem vereerd.
oogendienaars: vleiers.
borgen: op de pof leveren.
volkomen: complete.

164 *hoofdigheid*: koppigheid.
geknotte: stompe.
den ongelukkigen Floris: zie de aantekening bij p. 147.

165 *bewassen*: begroeide.

166 *opsnijden*: declameren.
'As Dekama... roaf': zie de aantekening bij p. 99.

168 *een wijl*: een poosje.
zorgen: ervoor waken.

169 *Keizer Hendrik*: Hendrik VII (1262-1313), Rooms-Duits koning van 1308-1313; hij ontving de keizerskroon in Milaan in 1312. Hij overleed tijdens de voorbereiding van een expeditie tegen Napels.
even als andere Friesche edelen: volgens Schotanus vertrokken in 1313 vier Friese edelen in het gevolg van keizer Hendrik op een veldtocht naar Italië, namelijk Beyma, Aylva, Dekama en Hettinga. De reden voor de veldtocht lijkt te liggen in de poging van een aantal monniken om de keizer via de ouwel van het sacrament te vergiftigen. De monniken werden in Florence in bescher-

ming gehouden (Schotanus 1658, p. 166) (VL).
de ijzeren kroon: een keizer werd eerst gekroond met zilver (over Duitsland, in Aken), vervolgens met de ijzeren Lombardenkroon (over Italië, in Milaan) en tot slot met goud, als keizer van het Heilige Roomse Rijk (in Rome).

170 *opgepast*: het hof gemaakt.
gelijk Jacob Rachel deed: Jacob moest in feite veertien jaar op Rachel wachten, nadat eerst zeven jaar was afgesproken (Genesis 6).

171 *ijdele*: zinloze.
Hemelumer Oldephaert: het dorp Hemelum in Westergo maakte deel uit van de grietenij Hemelumer Oldephaert.

172 *erlangt*: verkrijgt.

173 Motto: Willem Bilderdijk (1756-1831), 'Graaf Floris IV', r. 1-8. Uit: *Mengelingen* I (1828). In: *Dichtwerken* I, p. 196.
de groote kerk... bestond nog niet: de Sint-Bavokerk werd voltooid in 1472.
eene beek: het Zand werd vroeger doorsneden door een klein watertje, de Beek genaamd, dat uit de oude gracht werd geleid en bij de Kraan uitkwam in het Spaarne.

174 *banderollen*: smalle vanen, uitlopend in twee of drie punten, vaak aan een lans bevestigd.
den Haarlemschen Vulcaan: Vulcanus was de Romeinse god van het vuur en de metaalbewerking.

175 *Amsterdamsch zwart*: zwarte wollen stof.
trein: stoet.
Gerard van Florevy: lees: van Florecy, een van de edelen die in de bronnen voorkomen als degenen die met de graaf gesneuveld zijn (zie de aantekening bij p. 72).

176 *hakeneien*: kleine (dames) paarden.
de Zijlstraat: het stuk van de Zijlstraat tot aan de gracht behoort tot het oudste deel van Haarlem.
Hendrik Dusmer van Aertsbergen... gemaakt: Hendrik Dusmer van Aartsbergen was de tiende grootmeester der Duitse Orde; hij versloeg de Litouwers en Russen. De Duitse orde was een rijke en machtige geestelijke ridderorde, ontstaan tijdens de kruistochten.

177 *la deffence du fis d'or*: de Oudfranse dichter Bretel (zie de aantekening bij p. 143) noemt deze strijdwijze in zijn verslag van het toernooi te Chauvency in 1285 (VL). Als hij na de eerste twee dagen, gewijd aan de tweegevechten, het vervolgprogramma doorneemt,

vertelt hij: ‘Le mardi iert a renforcier,/ Mescredi feste a grant donoi/ Et le soir parler del tornoi./ S'on peut, il iert fais par acort,/ Et s'on ne puet, je vos recort./ Que li fis d'or sera tandus/ Et de ceus dedens desfendus/ Hardiement et sanz esgart’ (ed. Delbouille 1932, r. 208-215). Vertaling: ‘Dinsdag is een dag om aan te sterken,/ Woensdag feest, in zeer hoffelijke stijl/ En 's avonds praten over het toernooi./ Als het kan, zal er een akkoord komen,/ En als dat niet lukt, meld ik u/ Dat de gouden draad gespannen is/ En verdedigd [wordt] door die van binnen/ dapper en zonder aanzien des persoons’.
Wat nu onder de ‘déffence du fis d'or’ verstaan moet worden, vormt een interpretatief probleem. In de beschrijving van de feitelijke gang van zaken op het toernooi komt dit spel of ritueel verder niet voor. De oorspronkelijke editeur, Delmotte, geeft geen oplossing. In r. 208 verwijst ‘il iert fais par accort’ naar een formule die gebruikt werd voor een toernooi waarbij de kamprechters, gekozen door de twee aanwezige partijen, het eens worden over de fasen van de strijd en het onderzoek naar de winnaar (ed. Delbouille, p. 149). Dit heeft een schrijver van een standaardwerk over toernooien, Cripps-Day, tot de interpretatie gebracht dat het hier gaat om een ceremonieel dat in gang werd gezet als dergelijke afspraken niet tot stand kwamen. De gouden draad zou dan voor de ingang van het kasteel gespannen zijn en ‘die van binnen’ (dus degenen die op Chauvency verbleven) moesten deze verdedigen tegen de ridders die gehuisvest waren op het naburige kasteel Montmédy (Cripps-Day 1918, p. 35-36, geciteerd in ed. Delbouille 1932, p. 149). Delbouille is het met deze interpretatie niet eens: volgens hem ging het hier wel degelijk om een spel tijdens het toernooi zelf, dat op de rol stond als er geen akkoord werd bereikt en waarbij leden van de uitnodigende partij streden tegen de gasten. Maar verder komt Delbouille ook niet: ‘nous n'en savons rien’ (p. 149).
Een cryptische verwijzing dus. Van Lennep kon natuurlijk van de latere discussie niets weten. Werd zijn aandacht getrokken door de mooie naam ter aanduiding van een niet zeer gespecificeerd en onbekend spel? ‘Nieuw’ was het spel in elk geval ook in de zin, dat pas in 1835 de eerste gedrukte uitgave van de bron verscheen: Van Lennep gebruikt informatie die heet van de naald is.
lieren: heraldieke patronen.

178 *zijnen kweekeling*: zijn pupil en pleegzoon.

zooveel spels gemaakt heeft: zoveel last bezorgd heeft.
als Velzen in zijn vat: Gerard van Velzen nam deel aan het complot dat eindigde in de moord op Floris V in 1296. Door de aanhangers van de vermoorde graaf werd hij omgebracht in een ton met spijkers.

179 *Laat ons hiermede betijen*: laten we op de volgende manier tot overeenstemming komen.

180 *Sint Veit*: Sint Vitus, Siciliaanse heilige en martelaar uit de vierde eeuw. Dat de Duitse grootmeester juist deze heilige aanroept, valt wellicht te verklaren door een associatie met de voornaam Veit, gebruikt in het pseudoniem Veit Weber van de Duitser G.P.L.L. Wächter, die bekend was als auteur van de *Sagen der Vorzeit* (1787-1798), gepopulariseerde taferelen uit de Middeleeuwen.
gonsden: lees: bonsden.

181 *te keer te gaan*: te verhinderen.

182 *de mêlée*: een gevecht van allen tegen allen, in onderscheid van het tweegevecht (de 'joute').

186 Motto: Hieronijmus van Alphen (1746-1803), 'Alexis', r. 1-2. Uit: *Kleine gedigten voor kinderen* (1778-1782). In: Ed. Buijnsters 1998, p. 21.

187 *strekken*: dienen.
Humiles... Deus: Ezechiël 21:26, Mattheüs 23:12, Lucas 14:11 en 18:14.

189 *braafsten*: dapperste.

191 *ongestadigheid*: wispelturigheid.
een groot deel... uitstrekken: dat de bezittingen der Dekama's zich van Harlingen tot Dokkum uitstrekten is 'meesterlijk overdreven' vindt Eekhoff. Men kon het vijftigste deel daarvan bezitten en nog een rijk man zijn. Bovendien was ten tijde van Willem de Goede al tweederde van de landerijen in het bezit van de kloosters (*Aanmerkingen*, p. [4]). Wel bezaten de Dekama's bijvoorbeeld nog een stins in Jellum, waar zij zich meester maakten van de bezittingen van hun buren, de Hanyama's. Ook pakten zij land af van het klooster Ludingakerke (Van Heussen 1723 II, p. 261). Deze mededelingen over de hebberigheid van het geslacht Dekama hebben wellicht Van Lenneps overdrijving in de hand gewerkt.

192 *Baarderadeel*: grietenij in Westergo, waar de Dekama's een stins bezaten.

Hattingaas: volgens Eekhoff moet dit ‘Hottinga's’ zijn. Hij verwijst hierbij naar een huwelijk van ene Juw Dekama met Trijn Hottinga, dat echter pas een eeuw later te plaatsen valt (*Aanmerkingen*, p. [4]). Ook Fontein valt over deze naam, die volgens hem Hettinga had moeten luiden (brief van 2 november 1836, blad [1] verso).
Onze Lieve Vrouwe van Kevelaar en van Scherpenheuvel: Mariabedevaartplaatsen in respectievelijk Duitsland en België, beide echter pas sinds de zeventiende eeuw.
het water der heilfontein te Dokkum: ‘In dit klooster [het Bonifatius-klooster] is eertijds een springende fontein geweest; dewelke, daar nog gezien wierd ten tijde van P. Winsemius. Maar hoe de fontein daar gekomen is, dat is de vrage. Sommige schrijvers weten het aldus te vertellen. Als men het klooster met de kerk op een hooge werf zoude bouwen, wist men geen raad om het klooster, en die het bewoonen zouden, aan zoet water te helpen. De landvoogd Abbo, die Vriesland uyt naame van koning Pippijn bestierde, was erby; en wist “er al zoo weinig raad toe, als de ingezetenen. Het paard, daar een van zijne jonkers op zat, nam de zwarigheit weg; want het stampte slegts met zijne voeten op de aarde; en fluks quam er klaar bronwater opborrelen. Ieder kan er het zijne van gelooven: maar 't is jammer dat de vertelling zoo naar de fabel van het paard Pegasus en van den berg Helikon zweemt”’. Aldus Van Lenneps bron, die in dit geval vrijwel woordelijk in de roman wordt geciteerd: Van Heussen 1723 I, p. 407-409. Winsemius vermeldt in de afdeling ‘Beschrijvinghe van Vrieslandt’ onder het lemma *Dokkum* de stichting van het regulierskloosterter ere van Bonifatius, alsmede de fontein die destijds nog steeds zoet water leverde ten dienste van inwoners en bierbrouwers.
Winsemius: Pier Winsemius (1586-1644), Fries geschiedschrijver. In 1616 volgde hij B. Furmerius op als historieschrijver van Friesland. Vanaf 1638 was hij hoogleraar in de welsprekendheid en geschiedenis aan de universiteit van Franeker.
Pepijn den Korte: Pippijn of Pepijn III (714-768), Karolingisch koning die de westelijke gebieden van het Frankisch rijk bestuurde en in wiens opdracht Bonifatius zijn zendingswerk in Friesland verrichtte.
Pegasus: In Ovidius' *Metamorphosen* (V, r. 254-257) wordt beschreven hoe op de berg Helikon de bron Hippokrene ontstond door

een hoefslag van het gevleugelde paard Pegasus.
Foelke: dit is geen Friese naam, zegt Eekhoff (*Aanmerkingen*, p. [3]).

193 *Juwe Adelen*: 'Juwe' is geen Friese naam, dit moet 'Juw' of 'Jouw' zijn (Eekhoff, *Aanmerkingen* p. [4]).
verschoven: verstoten.
gemaald: gezeurd.

195 *het aanleggen van het vuur*: de Schieringers en Vetkopers onderscheidden zich van elkaar door de uiteenlopende wijze van vuur maken. Fontein vindt dat Van Lennep het te bont maakt als hij het doet voorkomen of de strijdende partijen, hoe 'finnig' ook, elkaar werkelijk doodstaken om dat vuur. Het geschil bestond maar voor de leus en had naar de mening van Fontein bovendien een economische achtergrond: de zuinige Schieringers wilden het langst profijt van het vuur hebben, de rijke Vetkopers waren meer op een overdadige warmte gesteld (brief van 2 november 1836, blad [1]verso - [2]recto).

198 *de gebeurtenissen te Staveren*: zie de aantekening bij p. 49.
weerstal of landsvergadering: ten onrechte stelt Van Lennep deze bijeenkomsten op één lijn. De weerstal (warf) was een rechtsplaats, waar onder de open hemel door de rechters bij toestemming van het volk recht gesproken werd: Frittema, Midlumen-, Donia- en Wonserweerstal zijn de bekende voorbeelden. De landdagen of landsvergaderingen (te Warhimerd, op Barrahuis of Franeker gehouden) waren bijeenkomsten van de afgevaardigden van adel, geestelijkheid en volk om over de algemene belangen van het zeeland Westergo dan wel Oostergo te spreken. Jaarlijks werden bij de zogeheten Upstalboom nabij Aurich (in Oost-Friesland, tussen Emden en Bremershaven) de belangen van al de zeelanden verhandeld (Eekhoff, *Aanmerkingen*, p. [5]).

199 *voorwerpen*: onderwerpen.
goedendag: puntige, met ijzer beslagen knots.
Damasceensch: bewerkt met bijtende vloeistof, zodat door de tegenstelling van doffe en glimmende delen een tekening ontstaat, volgens een uit Damascus afkomstige metaalbewerkingstechniek.
heusche: hoffelijke.

200 Motto: Lucretia Wilhelmina van Merken (1721-1789), *Louise d' Arlac, een treurspel* (1786), Vijfde bedrijf, vijfde toneel, r. 11-13. In: N. Winter en L. van Merken, *Tooneelpoëzy*. Amsterdam 1786, p. 231.

Het maal... overtreffen: adellijke maaltijden waren vaak zeer overdadig. Naast de hoofdschotels op de eettafels waren er de tussengerechten, die op verschillende tafels werden uitgestald. Kunstige constructies, zoals nagebouwde kerken, kastelen of fonteinen dienden tot vermaak van de gasten. Sommige onderdelen bezaten verborgen mechanieken. Op tafel kon zich zelfs een heel orkest bevinden. Soms werden maaltijden opgesierd met wilde dieren, zoals een leeuw of een beer. Welke bron Van Lennep heeft gebruikt, is niet duidelijk. Van Hasselt noemt slechts één voorbeeld van extravagantie: de bruiloft van Karel van Egmond, waar men 'twee fontynen' had gemaakt waaruit wijn vloeide (Van Hasselt 1805, p. 187-190).
hypocras: gezoete, gekruide wijn

201 *den tweeden maaltijd*: in het algemeen werden in de Middeleeuwen twee maaltijden per dag genuttigd, het noenmaal en het avondmaal. Dit laatste werd gegeten vlak voor het donker viel, zodat geen licht gemaakt behoefde te worden.
het lossen... sloten: in zijn eerste jaar als bisschop heeft Van Arkel bijvoorbeeld het verpande kasteel te Stoutenberch gelost voor 5800 pond.
een ontzeggingsbrief: een oorlogsverklaring.

202 *haar rechte en natuurlijke voogd*: in de charterboeken van Holland en Friesland bevindt zich een akte waarin de Graaf het 'mombaerschip' over een weesmeisje opeist en uit dien hoofde beslist waar zij wordt opgevoed en wie zij trouwt (Van Mieris II 1756, p. 387 en Schwartzenberg 1768 I, p. 175).

204 *Graaf Jan den Eerste*: zoon van Floris V, Graaf van Holland en Zeeland (1296-1299), laatste graaf uit het Hollandse huis.
Graaf Jan den Tweede: zoon van de Henegouwse graaf Jan van Avesnes, graaf van Henegouwen van 1280 tot 1304, van Holland en Zeeland van 1299-1304.
de Heeren van Brederode: de gefingeerde vijftiende-eeuwse stamboom van het geslacht Brederode laat de familie afstammen van de Trojanen en verwant zijn aan het Hollandse huis.
van Voorne: de heren van Voorne (een vrije heerlijkheid), waren tevens burggraven van Zeeland.

208 *Weemoedig*: bedroefd.

209 *boel*: liefje.

210 *geest van hertshoorn*: aftreksel van een geschaafd of geraspt stuk van een hertengewei; aan de werkzame stoffen (ammonia bevattende)

werd een opwekkende werking toegekend.

212 *olie van hertshooi*: olie van het Sint-Janskruid: zie de aantekening bij p. 99. Maar mogelijk is bedoeld: olie van hertshoorn (zie de vorige noot).
zijne overtuiging: zijn schuldigverklaring.

214 Motto: Jan Luyken (1649-1712), 'Meyneedigheyd is grouwelyck', r. 29-30. Uit: *Duytse lier* (1671), Zevende verdeling, r. 29-30. In: Ed. Gelderblom e.a. 1996, p. 70.
Ik eysch u voor de kling: ik daag u uit tot een tweegevecht.
eene vertooning: een aanblik.
Over: tegenover.
bijaldien: omdat.

215 *eene uitdrukking van hoogheid... toeschrijft*: de aartsengel Lucifer werd met zijn volgelingen uit de hemel gestoten omdat hij uit overmoedige trots tegen God in opstand kwam.
op zijn gezicht: bij zijn aanblik.
verknocht: verbonden.

216 *paauwenpastei*: in de beschrijvingen van Middeleeuwse maaltijden worden vaak exotische dieren genoemd, zoals zeehonden, dolfijnen, zwanen en pauwen (De Koning 1810, p. 144-145; Van Hasselt 1805, p. 73, 79-83).

218 *veertig pond*: in de privileges van Haarlem is vastgelegd dat elke burger bij het huwelijk van de Graaf (of zijn opvolger) twintig pond moest betalen (*Handvesten* 1751, p. 21; Kurtz 1945, p. 28).
Sedert Amsterdam... vereenigd is: in 1317 kwam Amsterdam onder het gezag van Willem III.
excijns: accijns.

220 *Sint Bavo*: Graaf van Haspengouw (zevende eeuw), beschermheilige van Haarlem.
ik zet het den besten: ik daag iedereen uit.
voor niet: gratis.
de nikker: de duivel.

221 *Laissez aller!*: strijdkreet om het begin van het kampgevecht aan te duiden.

222 *mediis tranquillus in undis*: rustig temidden van de woelige golven.

223 *hoezee*: de uitroep 'hoera' werd rond 1815 in Nederland in gebruik genomen ter vervanging van het oude 'hoezee' ('hou zee'), waarschijnlijk in navolging van de Pruisische soldaten tijdens de slag bij Waterloo. Van Lennep verwijst naar het puntdicht 'Hoera' van

A.C.W. Staring, opgenomen in de bundel *Nieuwe gedichten* (1827). De tekst luidt: '"Is 't hòèra? is 't hoerà?"/ Wat drommel kan 't u schelen?/ Brul, smeek ik, geen Kozakken na!/ Als Freedriks batterijen spelen/ Als Willems trommen slaan/ Blijv' Neêrlands oorlogskreet "valaan!"/ Waar jong en oud de vreugd der overwinning deelen Bij Quatrebra's Trofee/ Blijve óns Gejuich "hoezee"' (*Staring's gedichten*. Zutphen 1861, p. 356).

224 Motto: Pieter Langendijk, *Het wederzijds huwelijksbedrog* (1714). Eerste bedrijf, eerste toneel, r. 128-130. Ed. De Haas, p. 16.
's Hage: Willem IV hield hof in Den Haag.
voor: in plaats van.

225 *renbode*: ijlbode.

226 *al de Heiligen uit den almanak*: in een almanak werden vaak de heiligendagen opgenomen.
opzitten: te paard stijgen.

228 *Oud-Teylingen*: Het landgoed Vogelenzang omvatte naast het jachtslot nog verscheidene buitenplaatsen, waaronder Teylingerbosch, dat Van Lennep hier op het oog moet hebben. Oud-Teylingen ligt in Zuid-Holland, evenals het in de noot genoemde kasteel Teylingen.

229 *lastgevers*: opdrachtgevers.
Rhijnsburger klooster: zie de aantekeningen bij p. 142.

231 *kaper*: kap.
pelgrimskraag: schoudermanteltje.

232 *het grondgebied... Heemstede*: Het geslacht Heemstede duikt op in 1334, het kasteel nabij Haarlem is denkelijk ouder. Het slot was omgeven door een gracht en had op elke hoek een spits torentje en een hoog opstaand dak in het midden.
nonnenklooster: ten oosten van Bennebroek moet zich een nonnenklooster bevonden hebben dat onderdak bood aan de nonnen van Egmond, toen deze voor de plunderende Friezen moesten uitwijken. De grond waarop het klooster lag is verzonken in de Haarlemmermeer.

233 *het gemoedelijkste onderzoek*: een onderzoek tot in 't diepst van haar ziel.

235 Motto: Pieter Langendijk, *Het wederzijds huwelijksbedrog*. Eerste bedrijf, derde toneel, r. 159-160. In: Ed. De Haas, p. 18.
civielen: schappelijke.

hospes: herbergier.
de wijs: de gewoonte.
maakte... vertooning: zag er tamelijk welvarend uit.
Hoeksche... twisten: burgeroorlog in Holland, ontstaan in 1349 uit een conflict tussen Margaretha van Beieren en haar zoon Willem V over de opvolging van Graaf Willem IV en zich voortzettend tot in de vijftiende eeuw.
sedert: sedertdien.
kampen: akkers.
Het slot Nyenstein: waarschijnlijk een fictief kasteel, dat gezien de route der personages te localiseren valt in de buurt van Nijenrode, gelegen bij Breukelen aan de oever van de Vecht, op de grens van Holland en Utrecht. Dit huis werd bewoond door Gijsbrecht, heer van Nijenrode. Tijdens het beleg van Utrecht in 1345 werden er voedselvoorraden opgeslagen: het historische kasteel was als geheime locatie van Van Arkel voor Van Lennep derhalve onbruikbaar.

236 *kalanten*: klanten.
huisman: boer.
wijd: ver.

237 *grootsch*: trots.
bescheiden volk: nette mensen.
Ydeljaander: Italiaan.
Dat is... toe: genoeg!

238 *knapper*: deftiger.
Overman: hoofd van een gilde.
Dat... geworden: Dat zul je krijgen.
peul: peluw (hoofdkussen).

239 *vaak*: slaperigheid.

240 *bekkesnijden*: vechten met messen, waarbij men elkaar een snee in het gezicht probeert te geven.
verplichtend: voorkomend.

241 *hupsch*: vriendelijk.
kopstuk: geldstuk.
eerlijke: fatsoenlijke.
dat wij... voortestaan: dat wij de weduwen en wezen moeten bijstaan. Zinspeling op Deuteronomium 24:17-24 of Jakobus 1:27, waar dit gebod wordt geformuleerd.
paai: oude baas.
wien duivel: wie voor de duivel.

242 *bescheidene*: gepaste.
bijlo: waarachtig.
Karthuizer konvent te Arnhem: het klooster Monnikhuizen, gesticht in 1342, behoorde aan de gestrenge, gesloten kloosterorde der Karthuizers.
Mariendaalsch zusje: non uit het pas in 1392 gestichte klooster Mariënborg bij Arnhem? Of: meisje uit Arnhem, naar het landgoed Mariëndaal? Of: non uit de abdij Mariëndaal in Utrecht (1245-1580)? Er is wel een merkwaardige amoureuze connectie tussen het (dus later dan 1345 gestichte) Mariënborg en het klooster Monnikhuizen, later Klarenbeek genoemd: Van Hasselt merkt in zijn studie *Arnhemsche oudheden* op, dat er bij geruchte vanuit de kelders van Mariënborg een onderaardse gang liep naar Monnikhuizen en dat er gevallen van 'minnespel' tussen nonnen en monniken zouden zijn ontdekt. Er zijn echter geen aanwijzingen dat Van Lennep ook dit werk van Van Hasselt heeft geraadpleegd (Van Hasselt 1803-1804 I, p. 193). Als afgegaan kan worden op de veilingcatalogus van zijn boekerij, bezat hij deze studie wel (Muller 1871, nr. 1494).
kosten: konden.

243 *zijdgeweer*: het steekwapen dat aan zijn zijde hing.
Robbert van Arkel: zie de aantekening bij p. 84.
de dagen Noachs: verwijzing naar Genesis 5-9.

244 *De droes!*: alle duivels!
als nog: nogmaals.
wakkerheid: waakzaamheid.
althands: minstens.
castiliaan: paardenras uit Castilië.

245 *wijvesmijter*: iemand die zijn vrouw mishandelt.
veelverwig: bontgekleurd.

246 *of hij... zou doen*: of hij ons een duidelijker antwoord zou geven.
te verderven: kwaad te doen.
Kapittels: colleges van kanunniken. Utrecht telde vijf kapittelkerken, die gezamenlijk de bisschop verkozen.

247 *Perdonatemi!*: neemt u mij niet kwalijk!
gebaarden: gebaren.

249 Motto: Jan de Regt (gestorven in 1715), 'Beloften'. In: *Jan de Regt's Slegten-tijd, Mengeldichten, Gezangen en Nachtwachts, kluchtspel*. Amsterdam 1733, p. 65.

den halfvolbouwden kegel van de Utrechtsche Domkerk: met de bouw van de toren werd begonnen in 1321; hij werd voltooid in 1382.

250 *even*: juist.
gedekt: overdekt.
de gelegenheid: de ligging.
zoo: dus.

251 *in Sint Maartens naam*: zie de aantekening bij p. 106.
sterkers: sterrekers.

252 *verlof*: hun congé.
met slecht bescheid: met een ongunstig antwoord.
vaardig: gereed.

253 *tint*: uitdrukking.

254 *op de bres*: op het punt van overwinning staand.
Ecclesia abhorret sanguine: de geestelijkheid verafschuwt bloed (vergieten).
beweegbare: beweeglijke.
woelingen: intriges.
Bisschop Adebold: Adebold (970-1026) was bisschop van Utrecht van 1010 tot 1026. Als vertegenwoordiger van de kerk en als beschermeling van keizer Hendrik II moest hij de opkomende lekenvorsten bestrijden.

255 *luchtverheveling*: luchtspiegeling.
voor een korten stond: voor korte tijd.
den haat der gemeente: de haat van de bevolking.

257 *aan mijn opzicht*: aan mijn zorg.

258 *fijn*: geslepen.

259 Motto: Dirk Pieterszoon Pers (1580-1662), ‘Trouw is opter loop’. In: *Bellophoron of lust tot wijsheydt* (1614). Amsterdam 1695, p. 149.
buiten deur: lees: buiten de deur.

260 *zoo min als iemand*: evenmin als iemand anders.
de troostende bemoediging des Apostels: Jakobus 4:7.
‘Domine! libera nos!’: ‘Heer, bevrijd ons [van het kwade]’.
betamelijk: juist.

261 *ik ben den slechten herder... medegenomen*: Johannes 10:11-13.

265 *gedekt*: (warm) gekleed.

267 *hooge ontwerpen*: gewichtige plannen.
het bejagen zijner inzichten: het nastreven van zijn bedoelingen.
basterts: bastaardkinderen.

eindelijk: ten slotte.
buiten alle betrekking: in zijn eentje.
270 *samaar*: lange mantel.
271 Motto: Joost van den Vondel, *Gysbrecht van Aemstel*. Tweede bedrijf, r. 538. In: *Werken* III, p. 368.
ontzeggen: weigeren.
273 *in open kamp*: in een ridderlijk gevecht.
achtte ik het plichtmatig: vond ik het mijn plicht.
274 *il signor castellano*: de kasteelheer.
la vostra sanitá: uw gezondheid.
il suo medico: arts zijnde.
la mia arte: mijn vakkennis.
a voi: aan u.
Zonder erg te denken: argeloos.
Non lo sapete?: weet u dat niet?
bene!: goed!
il piacere: de eer.
il suo nome: zijn naam.
ma per Dio!: maar bij God!
un' altra volta: een andere keer.
275 *vien dell'... freddo*: dat komt van de opwinding, van de kou.
niet is pericolòsa... male: het is niet gevaarlijk, de reis zal u geen kwaad doen.
als de drie boden... Job: in het bijbelverhaal zijn het vier boden die de Job de onheilstijdingen brengen waarmee zijn geloof op de proef gesteld wordt (Job 1:13-18). Er bestaan veel afbeeldingen van deze scène, zoals een wandschildering in de kapittelzaal in Brauweiler, of een schildering in de Sancta-Maria Lyskirchen in Keulen.
Wouter van IJselstein: de Heren van IJsselstein behoorden tot de Stichtse adel. Ten tijde van Van Arkel was een zekere Arnoud de Heer van IJsselstein, en niet Wouter. Er zijn veel conflicten geweest tussen de bisschop en de Heer van IJsselstein, omdat deze laatste juist te Hollandsgezind was.
276 *die hen staan durft*: die hun tegenstand durft te bieden.
naricht: bericht.
277 *de bloote stem*: alleen al de stem.
ik laat mij wel vinden: met mij valt best te praten.
wacht gij hem af: wacht gij hem op.

278 *Sic vos non vobis*: gij hebt aldus (het bedoelde) verricht, maar een ander gaat ermee strijken.
Baljuw: ambtenaar die met de rechtspraak is belast.
279 *innige*: innerlijke.
280 *nella potestà... Vescovo*: door toedoen van mijnheer de bisschop.
Datemi la mano: geef me uw hand.
282 *herinnerde*: lees: herinnerende.
283 *op den gemeenen weg*: op de openbare weg.
284 Motto: Pieter Langendijk, *Het wederzijds huwelijksbedrog*. Eerste bedrijf, eerste toneel, r. 126. In: Ed. De Haas, p. 16.
stond verzet: was ontsteld.
285 *lacryma Christi*: droge witte wijn, afkomstig van de hellingen van de Vesuvius, die zijn naam dankt aan de legende dat de wijnstok ontstaan zou zijn uit de grond waarop de tranen van Christus vielen bij het zien van de menselijke zondigheid, die zelfs in het schone landschap rond de baai van Napels aan te treffen was.
Avignon: van 1309-1377, gedurende de zogenaamde 'Babylonische ballingschap', was Avignon de pauselijke residentie.
bleeker: lichtrode Rijnwijn.
dit gaat u voor!: proost!
doren: dooiers.
quantum sufficit: zoveel als nodig is.
doorgespouwd: afgekloven.
charter: oorkonde.
286 *de fabel van het algemeen*: het voorwerp van publieke roddel.
287 *afgetrokken*: abstracte.
288 *wijdluftige*: grootscheepse.
beproeving: uitdaging.
291 *dan*: lees: als wel.
zijn feit: zijn daad.
nopens: aangaande.
292 *geestelijk eigendom*: eigendom van de geestelijkheid.
293 *stelsel*: zedenleer.
294 *onvoorzien*: zonder tralies.
Asperen: in Asperen waren jaarlijks vier paardenmarkten, waarvan er in de negentiende eeuw nog twee over waren.
296 Motto: Hubert Korneliszoon Poot (1689-1733), 'Samenzang, op den geboortedagh van Mejoffer**', r. 31-34. In: *Gedichten* II (1728), p.96.

297 *Goliath*: bijbelse reus, kampvechter uit het leger der Filistijnen, die door David verslagen werd (I Samuel 17:4).
298 *gelemmerd*: van strookjes voorzien.
huif: kap.
banjerheer: baanderheer.
den ouden Proost van Sint Salvator: zie de aantekening bij p. 106.
dat satansche beleg: het beleg van Utrecht duurde van 8, 9 of 11 juni tot 21 juni of 22 juli. De graaf had een flinke legermacht op de been gebracht: een hertog, graven, baanrotsen, 2800 ridders en 150000 geoefende krijgslieden, aldus de vertaler van Beka (De Beke 1982, p. 186). Niettemin bleef de schade aan de stad beperkt. Het totaal aantal doden aan Utrechtse zijde was zestien.
eene gestopte beuling: een worst.
vergroot: overdreven.
299 *boutje*: schatje.
van de linkerhand: wanneer een vrouw in geboorte zo ver beneden de man stond dat hij haar noch de kinderen kon doen delen in zijn rang of titel, was zij 'met de linkerhand' gehuwd.
301 *Gentsch scharlaken*: rode, fijne wollen stof uit Gent.
302 *slecht en recht*: zie de aantekening bij p. 123.
304 *ijdel*: overbodig.
305 *bezwalken*: bezoedelen.
307 *geen musch ter aarde... valt*: respectievelijk Mattheüs 10: en I Samuel 14:45.
genaken: naderen.
308 Motto: Voltaire (François-Marie Arouet, 1694-1778), *Olympie*. Acte V, scène III. In: *Théâtre complet* V (1772), p. 74.
altijd: nog steeds.
309 *geweld*: macht.
310 *Graaf Willem... teruggevoerd*: Willem werd door een pijl in zijn voet geraakt toen hij in een donkere nacht het water van de stadsgracht wilde laten peilen en zijn boot door die van Utrecht werd ontdekt.
311 *om niet*: gratis.
313 *huis te Rozendaal*: een lust- en jachtslot van de graven van Gelre.
Domproost Gwy: van 1337-1362 was Henrik van Mierlaar de proost van de Domkerk; in de lijst van domproosten komt geen Gwy voor (Drakenborch 1744).
314 *afjakkert*: uitscheldt.

't fijne van de mis: 't fijne van de zaak
315 *wijders*: verder.
Joost: de duivel.
de aêr: de ander.
zelfs: lees: zelf.
zulk een geweld: zo'n drukte.
318 *lichte*: gemakkelijke.
als een andere Simson: Simson, richter in Israël, neemt het geheel alleen tegen de Filistijnen op. Aan zijn Filistijnse geliefde Delila verraadt hij dat het geheim van zijn kracht schuilt in zijn haardos. Als zij zijn haar afknipt, valt hij in handen van zijn vijanden, maar doet, zijn kracht hervindend, de pilaren van het huis ineenstorten (Richteren 16). In zijn dood sleept hij vele vijanden mee.
319 Motto: Joost van den Vondel, *Maria Stuart of gemartelde Majesteit* (1646). Tweede bedryf, r. 367. In: *Werken* v, p. 182.
de Witte poort: de Wittevrouwenpoort aan de oostzijde van de stad; een van de vier rond 1122 gebouwde stadspoorten van Utrecht.
gelijke: gelijkmatige.
Cistenser monnik: monnik van de orde der Cisterciënzers, gesticht in 1098 door de Heilige Robertus, genoemd naar de abdij Cistercium (Citeaux) ten zuiden van Dijon.
320 *dan*: dus.
321 *koren- en boekweitvelden*: de omgeving van Amersfoort stond bekend om de graan-, in het bijzonder boekweitteelt.
erven: boerenbezittingen.
322 *beurzesnijder*: dief.
diefleider: politieagent.
vigiliën: gebeden bij of ter herinnering aan een overledene.
dobbel: dobber.
323 *zotskolf*: narrenstaf.
dat saturdagsche wijf: dat vervloekte mens.
gebruid: gekweld.
324 *De veerman aan de Lek*: het liedje van Daamken, waarschijnlijk door Van Lennep zelf geschreven, werd in 1836 op muziek gezet door Heyne (*Harp en Luit* 1836, p. 3-6).
veêl: vedel.
326 *rantsoen*: geldbedrag.
Navarre: voormalig koninkrijk in Noord-Spanje en Zuidwest-Frankrijk.

327 *op*: voor.
328 *insnijdt*: binnenloopt.
't spinrokken: de vrouwelijke erfopvolging.
329 *Gaskonje*: deel van Acquitanië in Zuidwest-Frankrijk, rijke bron van Middeleeuwse cultuur.
een springer van Poitou: uit Poitou in West-Frankrijk komt het paardenras de Poitevin. Het zijn juist zeer zware paarden, gebruikt als trek- en lastdier.
334 *bescheidenheid*: oordeel.
335 *de Engelen... binnen te gaan*: Deuteronomium 1:37-38.
wat hamer: verduiveld.
336 *visscherspink*: vissersschuit met platte kiel.
337 Motto [Anonymus], 'De tamboer tot den vrijwilligen optogt der Batavieren in 1673'. In: Scheltema 1818 II, elfde stukje, p. 129.
herbergen: waar zouden die herbergen dan geweest zijn, zo er in Friesland destijds herbergen waren, vraagt Eekhoff zich af (*Aanmerkingen*, p. [5]).
conversen: lekenbroeders die in een klooster voor de monniken werkten en die veelal aangenomen werden om te vechten. Van Heussen 1723 II, p. 28, waar ze 'soldaaten met kappen' worden genoemd (VL).
338 *landdag, werf of weerstal*: zie de aantekening bij p. 198.
Gouwen: Oostergo en Westergo.
het Gaasterland: dit zegt men evenmin als 'het' Friesland, volgens Eekhoff (*Aanmerkingen* p. [5]).
uittocht: doorgang.
339 *de wilde merkt*: een buurschap onder Harich waar vanaf de zestiende tot in de negentiende eeuw paardenmarkt en kermis gehouden werd. Eekhoff acht het pertinent onjuist dat deze plaats gebruikt zou zijn voor het houden van een landdag (*Aanmerkingen* p. [5]).
340 *het wapen van Friesland*: Van Lennep verwijst naar Schotanus 1658, p. 173, waar een identieke beschrijving wordt gegeven. Dit wapen zou dienen ter bekrachtiging van de op de landsvergaderingen bij de Upstalboom genomen besluiten. Eekhoff bevestigt dit, maar voegt toe dat op de beschreven vergadering het wapen van Westergo (een lopen-de vogel) had moeten prijken (*Aanmerkingen*, p. [5]).
De vaste rangschikking: de orde van stemmen en van het voorzitterschap werd tijdens de vergaderingen bij de Upstalboom (zie de

aantekening bij p. 198) wel degelijk (van westelijke naar oostelijke landschappen) in acht genomen. De geestelijkheid zat vooraan.

341 *Grietluiden*: gerechtsmannen die uit naam van de overheid het recht handhaafden.
Luidinga-kerke: het klooster van Luidingakerk lag ten oosten van het dorp Almenum bij Franeker. Het was gesticht in 1157 door het geslacht Ludinga.
angstig: precies.

343 *den rooden haan... steken*: onze huizen in brand te steken.

344 *welke het met Adelen hielden*: die aan de kant van Adelen stonden.
toen Worp Ropta... voorgestaan: er was rond 1302 een ruzie ontstaan tussen Worp Ropta en Iucka Helbada, edelen uit Oostergo. Helbada had de zoon van Worp Ropta een verwonding toegebracht. De oude Ropta, een driftig man, pikte dit niet. Toen hij Helbada onderweg tegenkwam, viel hij deze aan en hij zou hem gedood hebben, als niet de partij van Helbada talrijker geweest was. De schermutseling escaleerde tot een gevecht en dat leidde weer tot samenscholingen en complotten. Helbada werd in een volgende botsing gedood door Ropta en diens buur Tyta Cammingha, waarop de zoon van Helbada weer wraak nam... De dood van Ropta en Cammingha in dat jaar loste deze partijschap op. Van Lennep verplaatst hier dus een eerder voorval naar 1345, of laat de vete tussen beide geslachten zich langer voortzetten.

345 *eenige kleine eigendommen*: zie de aantekening bij p. 347.

347 *bergen ontmoeten zich niet*: bergen (of, met een variant: bergen en dalen) ontmoeten elkaar niet, maar mensen wel. Met andere woorden: een zeer toevallige ontmoeting.
Kempenesse, Aldenum en Hofland: in het verdrag van juli 1310, waarin Stavoren zich aan de graaf onderwierp, werd onder meer geregeld waar de rechtszittingen moesten worden gehouden waarbij de graaf aanwezig was: te Kempenesse (op Hofland), Aldenum en Vroonakker (op Groenendale). Deze plaatsen waren zo goed als zeker de graaf ten bezit gegeven. Hun precieze ligging is niet bekend. Op april 1344 werd tevens officieel vastgesteld dat de graaf bovendien eens per jaar te Staveren een rechtszitting mocht houden om nog open zaken af te doen en dat hij schout, schepenen en leden van de vroedschap naar goeddunken mocht ontslaan.
Ambtsman: ambtenaar aan wie de rechtsmacht in een bepaald gebied was opgedragen.

alarm: kreet om de troepen te wapen te roepen.
het Privilegie van Graaf Floris V: in 1292 verleende Floris V Staveren een privilege, in ruil waarvoor hij door de stad erkend werd als landsheer. In 1338 werd dit verdrag opnieuw bevestigd. In dat jaar hebben vier inwoners van Staveren de graaf hulde gebracht. Zie ook de aantekening bij p. 49.

348 *eene dooping*: in de strijd tussen Schieringers en Vetkopers werden de tegenstanders soms onder water gehouden tot zij verdronken; dit noemde men een ‘wapeldjepinga’.
de opene brief: de oorkonde.
kaarteblad: charter.

349 *Lemmer*: stroom in Friesland, parallel aan de Zuiderzee (benoorden de huidige Noordoostpolder).
onvoegzaam: ongepast.
mijne huizinge te Awert: de Aylva's bezaten een state in het dorpje Awert.

351 *hatelijke*: gehate.

352 *benaauwen*: blokkeren.

354 Motto: Willem Bilderdijk, ‘Darius aan Alexander, na den slag van Arbela’. Uit: *Nieuwe dichtschakeering* (1819). In: *Dichtwerken* IV, p. 315.
de maar: de tijding.
lichten: ronselen.
leenplicht: verbintenis van bescherming aan de ene en manschap aan de andere zijde.
de fabel van den arend en de zeug: in deze fabel van Lafontaine, ‘L'aigle, la laie et la chatte’ (1668, Livre III, VI), die weer teruggaat op Aesopus, praat de kat zowel de arend als de zeug angst aan voor de ander. In: *Fables* 1974 I, p. 117-118.
Potestaat: een alleen in Friesland voorkomende functie, die het opperbevelhebberschap over de krijgslieden en het voorzitterschap van de landsvergaderingen inhield en die in de bul van Karel de Grote ingesteld zou zijn voor tijden van nood.

355 *aanranding*: agressie.
Scadaert in Wonseradeel: Wonseradeel is een grietenij in Westergo, bestaande uit zevenentwintig dorpen. Eekhoff tikt Van Lennep op de vingers: Scadaert moet zijn: Schraard, waar de Aylva's een stins hadden (*Aanmerkingen*, p. [6]). Niettemin valt voor de vorm Scadaert een bron te vinden, namelijk Van Heussen 1723 II, p. 35.

356 *de banier van Aylva*: zie de aantekening bij p. 479.
lazuur: helderblauwe heraldieke kleur (in ongekleurde wapens voorgesteld door horizontale lijnen).
zomerhuisje: onbekend. Zie Eekhoff, *Aanmerkingen*, p. [6].
359 *eene vloot... ondersteunen*: in de honderdjarige oorlog tussen Engeland en Frankrijk (1339-1453) heeft Willem zich herhaaldelijk voor de Engelse koning Eduard III in de strijd begeven. Diverse bronnen vermelden dat de graaf na het beleg van Utrecht naar Dordrecht reisde om van daaruit via de binnenwateren zijn Friese expeditie aan te vangen.
Pingjum: dorp in de grietenij Wonseradeel.
Helbada's zoon... vermoord is: zie de aantekening bij p. 344.
dat er... staat: het gebruik wordt genoemd in Baerdt van Sminia 1829, p. 12.
363 *hun kenmerk*: hun herkenningsteken.
toen hij den zegen... ontstal: Jacob gaf zich uit voor zijn broeder Ezau en ontving ten onrechte de vaderlijke zegen (Genesis 27).
mijn gezin: al wie in mijn dienst is.
365 Motto: Molière (Jean-Baptiste Poquelin, 1622-1673), *Les fourberies de Scapin* (1671), Acte II, scène VII. In: *OEuvres complètes* II, p. 157. Vertaling: wat, voor de duivel, ging hij in die storm uitvoeren.
spakerig; heiig.
uitgeschoten: aangewakkerd.
366 *hagelsche*: bliksemse.
het slot: het kasteel in Staveren was er in 1345 nog niet. Pas in 1397 liet Albrecht van Beieren tegen de Noorderhaven aan een sterkte bouwen, die in 1522 vervangen werd door een kasteel. Dit werd in 1580 verwoest, daarna herbouwd, en later weer verwoest.
een oppertje: bovenwindse beschutting tegen de wind.
het Roode Klif: voorheen in zee uitstekende heuvel ten zuiden van Staveren.
het klooster van Sint Odulf: zoals ook blijkt uit Van Lenneps kaartje, plaatst hij het Sint-Odulfsklooster ten zuiden van Staveren en dus niet ver van het Rode Klif. Er zijn geen veertiende-eeuwse bronnen die uitsluitsel geven over de ligging van de abdij. Latere bronnen plaatsen het klooster ten westen van de stad. Van Lenneps vergissing komt vermoedelijk voort uit het feit dat een van zijn bronnen de verhuizing van het klooster ten gevolge van het opdringende water al in 1318 laat plaatsvinden (Van Heussen

1723 I, p. 474). Zie de aantekening bij p. 14.
zijne dubbele haven: Staveren beschikte over een noordelijke en een zuidelijke haven, beide met ver in zee uitstekende kaden.

367 *het Oversticht*: Overijssel.

368 *gangetjens*: afstanden die een zeilschip aflegt tussen het laveren van de ene naar de andere boeg.
bedekte: tersluikse.
kondschap te nemen: (mij) op de hoogte te stellen.
immers: althans.

369 *een slechte pekbroek*: een eenvoudige varensgast.

370 *Sinter Klaas*: zie de aantekening bij p. 72.

372 *barken*; zeilschepen.

373 *hoofdstraat*: op Schotanus' plattegrond van Staveren is er één weg die van de zuiderhaven naar het Stadhuis voert.
stoepen... doen geven: zowel Cornelius, Schotanus als Winsemius vermelden dat de 'stoepen' van de verwende bewoners van Staveren met goud waren beslagen. Van Lenneps interpretatie dat hier 'stopen' (drinkkannen) gelezen dient te worden, is niet zeker. De overeenkomstige passage bij Winsemius geeft namelijk duidelijk aan dat er woningdecoratie wordt beschreven: de grote bloei van de handelsstad Stavoren deed de inwoners haar 'gheringen oorspronck ende povere beginselen' vergeten en hun zucht naar weelde ging zo ver, 'dat sy hare Leenen [leuningen], Stoepen ende Dooren met golt hebben laten beslaen ende vercieren in trotse ende spijt van andere Steden ende Landen van Hollant ende Vrieslandt, by welcke sy door een ghemeyn spreeckwoort Die verweende kinderen van Stavoren genoemt wierden.' (Winsemius 1622, fol. 147) De welvaart van Stavoren bereikte rond 1200 haar hoogtepunt. Maar nog in 1335 kon deze hanzestad het zich veroorloven om oorlog te voeren tegen Lübeck en Hamburg. In de tweede helft van de veertiende en de vijftiende eeuw werd de stad geteisterd door de zee, door brand, oorlog, pest, plunderaars en de verzanding van de haven.
wapeldjepinga: zie de aantekening bij p. 348.
raed hird... lyre: deze en andere spreuken die niet-Friezen moesten verraden, worden genoemd in Baerdt van Sminia 1829, p. 12.

375 *verbruste*: verduivelde.

377 Motto: Jacob Cats, 'Twee verkracht en beyde getrout'. In: '*s Werelts begin, midden, eynde, besloten in den Trou-ringh met den proef-*

steen van den selven. Dordrecht 1637, p. 283.
Amalekiten: een volk dat in de bijbel wordt genoemd. Wanneer verspieders van de Israëlieten het beloofde land ('Zuiderland') gaan onderzoeken, komen zij terug met het verhaal dat er sterke, grote mensen wonen, onder andere de Amalekieten (Numeri 13).
hiera picra en *hiera gladii*: 'heilige scherpe, bittere zaken' (Grieks) en 'heilige zaken van het zwaard (Grieks en Latijn vermengd). De aanduidingen komen voor in een passage in Van Heussen 1723 (II, p. 223-237) over de leefwijze van de geestelijkheid. Mochten monniken geneesmiddelen gebruiken? Onder de kerkvaders heerste verdeeldheid. Er waren monniken die stoïcijns hun kwalen verdroegen, maar ook die altijd jeremieerden en veel middeltjes slikten. Er wordt dan een beschrijving aangehaald van Petrus van Blesensis: zo gauw een dergelijke monnik onwel is en zegt te merken dat zijn pols wat sneller slaat, zijn water branderig is en zijn eetlust verminderd, haalt hij de dokter erbij, slikt '[a]rtzenijen' en 'maakt konserven toe'. Hij stopt niets in zijn mond dat niet met kaneel, kruidnagelen of nootmuskaat is bereid. De auteur vervolgt dan: 'Ach hoe misprijsselijk is het dat een mensch, die altijd van de hemelsche Hierarchy behoorde te spreken, van *Hierapica* en *Hiera* gladii leert redentwisten' (p. 226). Zo'n monnik is meer een leerling van Epicurus dan van Christus en zeurt steeds over de machtigheid van boter, de winderigheid die bier of de hardlijvigheid die het eten van bonen veroorzaakt. Uiteraard is deze typering de abt van Sint-Odulf op het lijf geschreven. Of Van Lennep hier volstaat met het citaat uit Blesensis uit Van Heussen over te nemen, of dat hij tot de bron is gegaan, is niet met zekerheid te zeggen. Zijn bronvermelding in de voetnoot, exact gelijk aan die in Van Heussen 1723, doet het eerste vermoeden.

378 *Petrus Blesensis* (van Blois): circa 1135-1212, theoloog en staatsman, die hoge kerkelijke posten heeft bekleed in het bijzonder in Engeland, schreef onder meer een verhandeling over het boek Job (*Tractatus in libram Job*).

379 *snorrepijpen*: beuzelarij.
Wat bruit ons die Hollander?: wat kan ons die Hollander schelen?
sammelt: treuzelt.

380 *uw roekeloos bestaan*: uw roekeloze onderneming.

381 *staffieren*: gewapende dienaren.
Philistijnen: Filistijnen, in de bijbel de vijanden van de Israëlieten.

382 *bloodaart*: lafaard.

bloot: enkel.

384 *bewaren*: in hechtenis houden.

385 *een klein meirtje... Koudum gelegen is*: Deodaat kijkt in zuidoostelijke richting. Koudum ligt echter noordoostelijk van Staveren, zoals ook te zien is op het in de eerste druk opgenomen kaartje. Denkelijk heeft Van Lennep de richting die de windroos aangeeft veronachtzaamd.

387 *het verdrag der overgave*: niet de graaf, maar Jan van Beaumont heeft met de in Utrecht teruggekeerde Van Arkel onderhandeld. De overgave hield in dat vijfhonderd burgers uit de stad voor de tent van de graaf nederig op de knieën om vergeving moesten smeken.

388 *Een der punten van het verdrag... Friesland*: over hulptroepen ten bate van de Friese expeditie wordt in de bronnen niet gesproken; wel meldt Schotanus dat de Stichtsen ‘soo dickwils als 't den Grave behaechde, hem ten dienste [zouden] komen met vijf hondert Man binnen de Maese, op haer eyghen kosten’ (Schotanus 1658, p. 180).

tegenweer: verdediging.

390 Motto: Joost van den Vondel, Gysbrecht van Aemstel. Tweede bedryf, r. 531. In: *Werken* III, p. 367.

voorlang: sedert lange tijd.

391 *daarmede*: daaronder.

Ued.: Uwe Edelheid (uitgesproken: ‘Uwé’).

het heeft gisteren morgen gevroren: de slag vond plaats op 26 september.

spijtig: nijdig.

392 *oomkool*: het baasje.

gistig: oproerig.

393 *dat die nu van eene slechte reis kwam*: dat het juist die nu slecht moest vergaan.

394 *vlak voor 't lapje*: pal in het zeil.

ziedende: kokende.

395 *gelijk Hij Daniël uit den leeuwenkuil verloste*: Daniël werd door koning Darius in de leeuwenkuil geworpen, maar overleefde dankzij zijn hechte geloof (Daniël 6).

396 *vaste*: gelijkmatige.

398 *stokwaarder*: cipier.

eens dat zij samen spijsden: toen zij een keer samen aten.

399 *maakte hij hem diets*: maakte hij hem wijs.

400 *looze*: sluwe.

401 *drie landschappen*: hier: de drie kwartieren Oostergo, Westergo en Zevenwouden. Zie de aantekeningen bij p. 49 en p. 61.
Norwert: het dorpje Norwert zal men, zoals de verteller op p. 411 meedeelt, vruchteloos op de kaart zoeken. Niet omdat het, zoals de romantekst vermeldt, in zee is verdwenen, maar omdat het fictief is (het dankt zijn naam aan het feit dat er in deze streek veel andere plaatsnamen op -wert uitgaan). De bronnen vermelden dat de graaf ten noorden van de stad een huis, dan wel enkele huizen of een dorpje in brand stak, waarschijnlijk om een baken te maken.

402 Motto: niet gevonden
op den morgen van dien dag: op donderdag 22 september was Willem in Amsterdam gearriveerd en woonde hij, alvorens scheep te gaan, daar 's avonds een mis bij. Op vrijdag vertrok hij naar Enkhuizen en bleef daar een paar dagen: omdat hij nog voorbereidselen moest treffen, of omdat hij op zondag niet wilde strijden, of omdat de wind in de verkeerde hoek zat. Op maandag 26 september begon de vloot de oversteek, om op 28 september weer terug te keren.
van over de tweehonderd vaartuigen: het aantal schepen dat de vloot telde wordt volgens De Graaf niet in de bronnen genoemd. Hij taxeert de omvang van de vloot tussen de driehonderd en vijfhonderd schepen (De Graaf 1996, p. 287).
rondassen: ronde schilden.
eene vereeniging: een samenscholing.
de Arabische schrijvers: een verwijzing naar de sprookjes van duizend-en-een-nacht (waarin onder meer Sindbad de zeeman wonderbaarlijke avonturen beleeft).

403 *kommerlooze*: onbezorgde.
de gansche bevolking van Wester- en Oostergoo: de omvang van het Hollandse leger wordt door De Graaf geschat op vijftienduizend man (De Graaf 1996, p. 284).
geboord: omboord.
karmozijn: rood fluweel.
naamcijfer: monogram.

404 *waarin Jan van Arkel zich bevond*: dat Van Arkel de graaf zou hebben vergezeld op diens Friese expeditie, is een fictioneel gegeven.
tweebak: scheepsbeschuit.

405 *belangrijk*: indrukwekkend.
406 *het kasteel van Staveren*: zie de aantekening bij p. 366.
408 *lensden*: liepen met weinig zeil vóór de wind uit.
mijne trouwe Zeeuwen: de ‘ronde’ (eerlijke en openhartige) Zeeuwen hebben de reputatie van betrouwbaarheid.
stik: pal.
409 *Enkhuizer zand*: zandbank in de Zuiderzee, tussen Enkhuizen en Urk.
de Kuinder: een riviertje dat vanaf de voormalige Zuiderzee richting Heerenveen stroomt.
nonnenklooster van Sinte Martha: waarschijnlijk een fictief klooster.
411 Motto: Heiman Dullaert (1636-1684), ‘Klagte van Roxanne, gemalinne van Darius, overwonnen door Alexander den Grooten’, r. 83-87. In: *Gedichten*. Amsterdam 1719, p. 128.
wierdijk: aarden dijk, aan de buitenkant verstevigd met wier.
Kreiler bosch: een tijdens de watervloed van 1173 grotendeels in zee verdronken bos, tussen Staveren en Enkhuizen. Op de kaart in de kroniek van Andreas Cornelius staan tussen Enkhuizen en Staveren boompjes getekend met de vermelding ‘creille’ (Cornelius 1597). In 1230 kon men nog met behulp van een polsstok de oversteek maken, maar in 1400 was er al een ruime vaart tussen de beide steden.
413 *Sint Maartensvuurtje*: een vuurtje zoals tijdens de viering van Sint-Maarten (11 november) gestookt wordt.
in een amerijtje: in een ommezien.
Ik zorg, of: ik vrees, dat.
414 *open zoude loopen*: open zou rammen.
415 *zomerdijkjens*: relatief lage dijken die alleen de zomerstanden van het water kunnen keren.
wapenhandel: wapenbezit.
gedekt: beschermd.
416 *van Hindelopen... toe*: Van Lennep laat de strijd zich over een omvangrijker territorium uitstrekken dan de bronnen aangeven.
418 *duifsteen*: tufsteen.
een peervormige koepel... vercieren: zie de aantekening bij p. 448.
Salvete!: gegroet!
Lang: breng.
419 *e faucibus mortis*: uit de muil van de dood (Psalm 22:22).
num dulci vino plenus?: toch niet vol van de zoete wijn?
Zuidvenne: Van Lennep situeert dit weiland ten zuiden van het Sint-

Odulfsklooster. In een huidige reconstructie van de slag wordt aangenomen dat het gaat om het water en de kuststrook die verder zuidoostelijk van Stavoren liggen (De Graaf 1996, p. 291).

421 *geregelde*: strategisch verantwoorde.

422 *dat Jan... vrijen intocht eischte*: Jan van Beaumont heeft zich het klooster ingevochten, een heiligschennis die de Hollandse nederlaag tot een gerechte straf Gods maakte, aldus Beka (De Beke 1982, p. 189). Blijkens een aantekening kende Van Lennep deze versie: hij vermeldt dat Beaumont Sint-Odulf 'ontheiligde' (*Aantekenboekje*, p. [14]). Recent onderzoek maakt aannemelijk dat niet Beaumont, maar Graaf Willem het op het klooster had voorzien, doch door de Friezen de pas werd afgesneden. Beaumont, zuidelijker landend, kwam niet in de buurt van Sint-Odulf (De Graaf 1996, p. 292-295).
Heer van Beaumont, Schoonhoven en Gouda: Jan van Beaumont bezat deze titels inderdaad.

423 *liet hij niet af*: hield hij niet op.

426 *een des te wisser merk*: een des te zekerder doelwit.
Nu was het... leven: Joost van den Vondel, *Gysbrecht van Aemstel*, Vierde bedryf, r. 1231. In: *Werken* III, p. 396.

427 Motto: Pierre Corneille, *Le Cid* (1636). Acte IV. Scène IV, r. 1318. In: *Oeuvres* III, p. 200. Vertaling: de vloed spoelt hem aan, de eb voert hem weer mee.
Rijs: volgens Eekhoff is dit het 'allergrootste anachronisme': de heerlijkheid Rijs, genoemd naar enkele huizen achter Warns, bestond pas sinds 1687 (*Aanmerkingen* p. [7]).

428 *speculatiezucht*: winstbejag.

429 *den moord mijns zoons*: zie de aantekening bij p. 344.
Al wat hij op hem verkrijgen kon: al wat hij van hem gedaan kon krijgen.

431 *Rae-Vier of Roode klif*: dat het Rode Klif betrokken zou zijn bij de veldslag, is niet terug te voeren op de oudste bronnen. Wel is er een uitspraak van de zestiende-eeuwse kroniekschrijver Sibrandus Leo, die de abtenlevens van de kloosters Mariëngaarde en Lidlum heeft beschreven. Van Lennep noteert in zijn aantekenboekje: 'Warrega nomen pag[o] datuo, antea dictus Raevier ubi fortiter sesum defendum frisii' ('Warrega is de naam van de plek, voordat het Raevier genoemd wordt, waar de Friezen zich krachtig moesten verdedigen') (VL). Er wordt geen bron vermeld, maar

het gaat hier onmiskenbaar om een variatie op de bedoelde uitspraak van Sibrandus Leo, die, nadat hij de slag bij Staveren beschreven heeft, etymologiseert dat de namen Raevier en Warrega plaatsen aanduiden waar men de verdediging, het verweer, heeft gevoerd: ‘unde et pago nomen inditum Werrega hoc est: pagus fortiter sese defendans, quum antae Raewier diceretur; locus victoriae dictatus Palmare etiamnum nomen (Waller Zeper 1914, p. 265; in enigszins afwijkende versie in ed. Wumkes [1922], p. 22). Waller Zeper leidt hieruit af dat, zoals raevier verwijst naar ‘Rea wier’ oftewel ‘Rode klif’, Varrega moet duiden op ‘Wardlinga’, oftewel ‘Wardlense’, oftewel ‘Warns’. Sibrandus zelf heeft niet in de gaten gehad dat Werrega op Warns sloeg, maar zal gedacht hebben aan Warrega onder Leeuwarden, waar een Palmastate heeft gelegen waarvan de naam op de behaalde overwinning duidt. Er is dus vermoedelijk een bepaalde traditie geweest om Warns of het Rode Klif bij de slag te betrekken. Moderne historici bestrijden deze visie (Groustra 1978, p. 35-36 en 105).

432 *afgeloopen*: weggelopen.
waarvoor hij geene neiging gevoelde: aan wie hij niet gehecht was.

435 *werpschichten*: pijlen.

436 *uitgeschud*: geplunderd.

437 *die den duivel in heeft*: die door de duivel bezeten is.
wier aanzijn hem onbekend was: waarvan hij het bestaan niet kende.

438 *Beaumont à la rescousse!*: Beaumont [kome] te hulp!
daar moet er ten minsten één zijn... ontfangen: Jan van Beaumont heeft inderdaad de slag overleefd. Toen hij, zelf gewond, vernam dat de graaf was gesneuveld, wilde hij zich doodvechten. Hij is echter door zijn schilddrager Robert de Glimes en enkele andere strijders uit handen der Friezen gered en aan boord van een schip getild.
de paarden... waren: vanwege de gesteldheid van de Friese bodem waren in het leger van de graaf juist geen paarden meegenomen.

439 *het brandende dorp*: lees: het brandende klooster.

440 *met de woorden des Apostels*: ‘Laat ons ook gaan, opdat wij met Hem sterven’ (Johannes 11:16).
hoop: bende.

441 *geladen*: gemunt.
Zeven Baanrotsen... verslagen: zie de aantekening bij p. 72.

442 *tot inhuldiging van 's Graven vader*: op 4 juli 1310 werd tussen Willem III en Westergo een ‘zoen’ gesloten, waarin de Friezen de

graaf als heer erkenden (zie de aantekening bij p. 49). De graaf sneuvelde op dezelfde plaats waar zijn voorgangers recht plachten te spreken.
Deze woorden... vermeerderen: de graaf doodde een Fries edelman en werd daarop door een groep woedende Friezen afgeslacht, waarna men hem het hoofd afhakte.

444 Motto: Joost van den Vondel, *Gysbrecht van Amstel*. Vyfde bedryf, r. 1623. In: *Werken* III, p. 411.

447 *verderf*: ondergang.

448 *Deze koepel... peervormig*: van het Sint-Odulfsklooster bestaan geen afbeeldingen. Van Lennep heeft blijkbaar informatie gevraagd aan zijn gids in Friesland, F.D. Fontein. Deze schrijft hem op juli 1836 dat hij wel afbeeldingen bezit van enkele kloosters, maar uit later tijd (zoals ook de afbeeldingen van stinsen slechts uit latere perioden dateren). Onder de aantekeningen van Van Lennep bevindt zich een penschets van een kerktoren, die hij het bijschrift 'Mosquaie te Franeker' geeft. Deze kerk had inderdaad een peervormige koepel, een constructie die in de Byzantijnse bouwkunst is uitgevonden (vandaar de herhaalde verwijzingen naar de oosterse bouwstijl in de beschrijvingen van het klooster). De kerk is opgetrokken uit tufsteen, een materiaal dat tot in de twaalfde eeuw in Friesland gebruikt werd in de streek rond het klooster Mariëngaarde in Hallum. De bouwstijl in Westergo onderscheidt zich door grote soberheid; die in het Oostfriese deel door Saksisch-Westfaalse invloeden, gekenmerkt onder andere door koepelachtige gewelven met sierribben. In Friesland zijn deze sedert het midden van de twaalfde eeuw doorgaans van baksteen. Van Lennep lijkt een dus een samenraapsel van allerlei stijlen te presenteren. Van het historische klooster is alleen bekend dat het twee torens bezat.

449 *Belialskinderen*: satanskinderen (Belial is een aanduiding van de duivel volgens Deuteronomium 13:13).

450 *quare fremuerunt gentes [et populi meditati sunt inania?]*: 'waarom woelen de volken en zinnen de naties op ijdelheid?' (Psalm 1:1)

452 *wel deftig*: zeer behoorlijk.

455 *moei*: tante.

457 *waar iemand... hart*: verwijzing naar Mattheüs 6: en Lukas 12: 34.

458 Motto: Theodoor Rodenburg, *Melibéa. Treur-bly-eynde spel*. Vyfde bedrijf. Amsterdam 1617-1618. Deel III, p. 56.

459 *het vischrijke meir van Parrega*: het voormalige Parregastermeer lag aan de trekvaart van Workum naar Bolsward. Het water was bekend om zijn meervis.
den machtigsten... Koningen: zie de aantekening bij p. 158.
rif: lijk.
een erfgoed... moest: zie de aantekening bij p. 235.

460 *Heer Hugo van Koukerk*: de bronnen noemen echter ene Martyn als de Commandant der Sint-Jansheren die Willem op het slagveld ging zoeken en hem, samen met nog enkele andere gesneuvelden, mocht begraven bij het klooster Bloemkamp nabij Bolsward. In 1396 liet Albrecht van Beieren het gebeente weer opgraven en naar het familiegraf in Valenciennes brengen (Beka 1701, p. 233; Baerdt van Sminia 1829, p. 42).

461 *Middelzee*: de Middelzee (ook wel Boerdiep of Boorndiep) scheidde Oostergo en Westergo en stroomde uit tussen Terschelling en Ameland. Toen in de dertiende eeuw de landen tussen Friesland en Noord-Holland werden verzwolgen, begon dit water dicht te slibben. In de vijftiende eeuw was dit proces voltooid en is er akkerland gekomen.

462 *Meikulfus*: twaalfde abt van Bloemkamp, aangesteld in 1341 (zie ook de aantekening bij p. 52). Genoemd in het knipsel dat onder de ‘Bescheiden’ is bewaard.
de Stellingwervers en het Oversticht: de bewoners van Stellingwerf, de oostelijkste grietenij van Friesland, destijds binnen Groningse invloedssfeer, en die van Overijssel.

463 *graft*: gracht.
ijlhoofdigheid: krankzinnigheid.

464 *verschoond*: geëxcuseerd.

465 *wijders*: verder.
lijkfeest: begrafenismaal.

466 *eene lelie in uw wapen*: het wapen der Dekama's toonde in het ene deel de Friese adelaar, in het tweede in rood twee zilveren lelies boven elkaar. Het helmteken was een uitkomende (boven het wapenschild uit stekende) rode leeuw, met kop en manen van goud.

467 *Ne nos inducas*: leid ons niet (in verzoeking), regel uit het Onze Vader.
van den kwaden vijand: van de boze duivel.
kas: kast.

469 *ontroerde*: geschokte.

470 *Niobé*: dochter van Tantalus, die zich laat voorstaan op haar kindertal. Als de kinderen tot haar straf gedood worden, versteent zij van smart.
471 *Homo... disponit*: de mens wikt, God beschikt.
472 *Scharl*: plaatsje ten zuidoosten van Staveren.
474 *sergie*: serge, gekeperde wollen stof.
een wegwijzer: een gids.
478 *dien parangon de la Chevalerie*: dat toonbeeld van ridderlijkheid. Zie de aantekening bij p. 39.
Du Guesclin: Bertrand du Guesclin was een beroemd Frans ridder uit de veertiende eeuw.
te Luik: Jan van Arkel werd in 1364 tot Bisschop van Luik benoemd en bleef dat tot zijn dood in 1378.
479 *ik heb... Roos van Dekama*: het wapen der Aylva's uit Witmarsum toont in het ene deel de Friese adelaar, in het tweede in blauw een zilveren roos, vergezeld van een gouden ster vanboven en een gouden lelie vanonder; het helmteken vertoont een uitkomende zilveren eenhoorn met gouden hoorn. Eekhoff signaleert Van Lenneps vergissing: de halvemaan die hij noemt is niet te bekennen (*Aanmerkingen* p. [6]). Of deze aan zijn fantasie is ontsproten of tot (interpretatie van) enigerlei bron valt te herleiden, is niet bekend.

Nawoord

Jacob van Lennep (1802-1868) werd geboren uit een geslacht van patriciërs. Zijn vader, David Jacob van Lennep, was hoogleraar in de klassieke talen en geschiedenis aan het Atheneum te Amsterdam. Jacob was al vroeg gewonnen voor de schone letteren: hij kon op zijn derde jaar lezen en op zijn zesde kende hij de *Gysbreght van Aemstel* uit het hoofd. Het rijmen ging hem vlot af en al tijdens zijn schooltijd was hij begonnen aan een roman. Dat die roman nooit is voltooid, schreef Van Lennep toe aan zijn kennismaking met het werk van Walter Scott. De lectuur van *Ivanhoe*, met de magnifieke uitbeelding van het toernooi bij Ashby-de-la-Zouch, deed hem beseffen dat hij daarmee voorlopig niet kon wedijveren. In zijn enthousiasme voor Scott stond hij niet alleen. Terwijl Jacob opgroeide maakte de Schotse schrijver in heel Europa furore, aanvankelijk met zijn berijmde verhalen, later met zijn historische romans, waarvan *Waverley* (1814) de eerste was. Nooit eerder was het verleden zo kleurrijk en overtuigend tot leven gewekt. De invloed van Scott op de literatuur, maar ook op de geschiedschrijving of bijvoorbeeld het toerisme, kan moeilijk overschat worden. De historische roman wordt een van de markantste en bloeiendste genres van de negentiende eeuw.

Na de voltooiing van zijn rechtenstudie in Leiden begon Van Lennep aan een succesvolle maatschappelijke loopbaan (onder meer als landsadvocaat en lid van de Tweede Kamer) en een even succesvolle schrijverscarrière. Hij trok de aandacht met zijn *Nederlandsche legenden*, versvertellingen in de trant van Scott. Ook *De pleegzoon* (1833) was gemodelleerd naar het werk van deze auteur: een van de eerste Nederlandse romans waarin diens succesformule beproefd werd op een onderwerp uit de vaderlandse geschiedenis. *De Roos van Dekama* (1836) was Van Lenneps tweede roman. Speelde *De pleegzoon* ten tijde van het Twaalfjarig Bestand, met *De Roos* begaf de schrijver zich naar de Middeleeuwen. En naar Friesland.[1]

Eindnoten:

1 De biografie van Van Lennep is geschreven door zijn kleinzoon, M.F. van Lennep, in 1910.

Het voorwoord: ‘te voet door oud-Nederland’

Op locatie was Van Lennep in elk geval al eens geweest. Net als de beide vrienden Willem en Gerrit had hij Friesland bezocht tijdens de voetreis door Nederland die hij na zijn examens in 1823 samen met zijn studiegenoot Dirk van Hogendorp gemaakt had en waarvan hij in een reisdagboek een verslag had bijgehouden.[2]

In het voorwoord van *De Roos van Dekama* komen enkele situaties voor die herinneren aan die voetreis. Jacob en Dirk beklimmen het Rode Klif, de heuvel ‘waarvan men zegt dat er vroeger de Friese koningen gehuldigd werden en op een schild omhooggeheven’ en hebben daar ongetwijfeld uitgekeken over het in de Zuiderzee verdronken Kreilerbos.[3] Willem en Gerrit maken, alvorens in de herberg bij Galamadammen te belanden, een avondwandeling die hen in de nabijheid brengt van dezelfde kust. De reis in 1823 leidde naar Staveren, de plaats die ook in de roman wordt beschreven: ‘een ellendig toonbeeld van vervallen grootheid’.[4] De traditionele Friese begrafenis is verplaatst van Sint-Annaparochie naar Bolsward. De vernielingen in de Martinuskerk aldaar (een gevolg van de beeldenstorm) delen in de verontwaardiging die, blijkens het reisjournaal, wordt opgewekt door het zien van de verwoestingen die de grafschennende ‘vijfennegentigers’ hebben aangericht.[5] De grote ‘bulhonden’ die het boerenerf bewaken en die Van Lennep een speciale vermelding in zijn journaal waardig acht, moeten wel heel imponerend geweest zijn: zij figureren in het voorwoord en ook nog een enkele maal in de roman...[6]

In augustus 1836 gaat Van Lennep nogmaals naar Friesland. Dit blijkt uit twee brieven van Freek Dirks Fontein, die zich bevinden bij de overgeleverde handschriften van *De Roos van Dekama*.[7] Fontein werd in 1777 geboren te Harlingen uit een deftig handelsgeslacht. Hij was actief betrokken bij de oprichting van het *Provinciaal Friesch genootschap ter beoefening der Friesche geschied-, oudheid- en taalkunde* en bracht een verzameling nog onbekende stukken bijeen tot opheldering van de geschiedenis van Friesland: een belangrijke collectie die door zijn dood in 1843 ongepubliceerd is gebleven. Van Lennep heeft Fontein kennelijk als een vraagbaak voor Friese zaken beschouwd. Zo heeft hij bij hem geïnformeerd naar de bouwtrant van het Sint-Odulfsklooster, dat in de roman zo'n belangrijke rol speelt. Bij die gelegenheid moet hij zichzelf ook uitgenodigd hebben. In zijn antwoord van 16 juli 1836 blijkt Fontein alleszins bereid Van Lennep van dienst te zijn, al zegt hij met het genre van de historische roman niet veel op te hebben. Hij vindt het een goed idee als de schrijver eens naar Friesland komt om ‘de classique bodem van Gaasterland’ en de plek waar de ‘ver-

weende kinderen' van Stavoren woonden met eigen ogen te aanschouwen: er is immers veel dat 'inspectie en opheldering' vereist. Wegens familiebezoek op zijn buiten schikt de voorgestelde datum niet zo best, maar na 6 augustus is Van Lennep welkom in Harlingen en mag hij Fonteins huis als het zijne beschouwen. Met een goede vriend zullen ze dan een rondwandeling gaan maken.[8] De goede vriend blijkt een zeer capabele gids te zijn: Joost Halbertsma, de geleerde kenner van de Friese taal, geschiedenis en volkskunde.

Een tweede brief is gedateerd 2 november 1836. Het uitstapje is dan achter de rug en het eerste deel van *De Roos van Dekama* is verschenen.[9] Fontein spreekt waarderende woorden over de roman, al uit hij ook enige kritiek. Van het 'luimig' voorwoord heeft hij gesmuld. Er kwamen weer herinneringen boven aan de '*onvergetelijke* reis' naar Gaasterland die hij met Van Lennep en zijn vriend Joost maakte. Vooral onvergetelijk omdat hij toen zijn enkel verzwikt had en daardoor nu al twee maanden stil moest zitten. Een ander memorabel voorval moet bij de Galamadam hebben plaatsgevonden: 'Uwe kiesheid heeft de stok [en] de sleutel van het *houten kasteel* bij de Gala-madam agter wege gelaten, schoon dat er wel by kon'.[10] Hoe het zat met die stok en die sleutel zullen we wel nooit aan de weet komen, maar de oorsprong van de woordspeling van de Gala-madammen in Van Lenneps voorwoord kennen we nu!

Waarom niet gewoon de voetreis en de inspectietocht met de beide geleerde gidsen opgevoerd in het voorwoord van de roman? Waarom die maskerade, in plaats van het bewijs van serieuze oriëntatie te leveren? Vragen van deze strekking, afkomstig van zijn vriend Aart Veder, beantwoordt Van Lennep aldus:

> Alle deze drie mannen, waarvan de eerste met een gewichtige waardigheid is bekleed, de tweede reeds oud wordt, de derde zelfs vertolker van het goddelijk woord is, zouden het kwalijk kunnen nemen, indien ik hen in mijn verhaal sprekende en handelende had opgevoerd. Ik heb er daarom de voorkeur aan gegeven studenten, wier naam slechts uitblonk, te verzinnen, die mij de gelegenheid hebben gegeven waarheid met logen te mengen en tegelijk de dingen welke op mijn laatste als die welke op mijn eerste reis voorgekomen zijn, of nooit, aan het papier toe te vertrouwen.[11]

Een kwestie van discretie dus, dit weglaten of vermommen van de eigen ervaringen, maar ook een spel. Een spel om vrijelijk fictie met waarheid te vermengen en scherts met ernst. Een kans om amusant met de lezer te sollen

en hem tegelijkertijd warm te maken voor het historisch milieu.

Van de beblaarde voeten die Jacob zo'n pijn deden hebben de fictionele reizigers geen last,[12] en ook niet van verzwikte enkels. Maar wel is er die kiespijn... Een kiespijn met grote gevolgen: de ontdekking van een kroniek, die wat ouderdom en inhoud betreft haar weerga niet gehad zou hebben in de Friese historiografie. Een ooggetuigenverslag van de slag bij Staveren in 1345.

Nu zal naar alle waarschijnlijkheid geen lezer daar ingelopen zijn. De manuscript- of documentfictie was een beproefde presentatiewijze in de romankunst. Vooral in de achttiende eeuw werd zij gebruikt als middel ter authentificatie van een genre dat te kampen had met kritiek op zijn fictieve en onwaarschijnlijke karakter. Zeker anno 1836 was deze inkleding dusdanig 'afgesleten', zoals een recensent van *De Roos van Dekama* schreef, dat zij vermoedelijk eerder als een signaal van fictionaliteit gegolden zal hebben.[13] Niettemin vlecht Van Lennep in zijn geestige fantasie naast persoonlijke ervaringen ook historische elementen in, die preluderen op de romanwereld die de lezer op het punt staat binnen te treden. Bovenal verraadt zij enkele luchtig gebrachte, maar serieuze preoccupaties met het verleden.

Zo bestaat er tussen de beide vrienden Willem en Gerrit een functionele rolverdeling. Beiden bezitten zij een wetenschappelijke belangstelling voor disciplines die in de negentiende eeuw sterk tot wasdom kwamen. Gerrit is de econoom, we zouden hem nu waarschijnlijk ook een sociaal-geograaf kunnen noemen, geïnteresseerd in middelen van bestaan en infrastructuur: de feiten van het heden. Willem is de historicus, die droomt over het bij Staveren verdronken verleden. In principe is deze rolverdeling een gelijkwaardige, maar dankzij Gerrits tragikomische rol als narrige kiespijnheld slaat de balans van onze belangstelling toch door ten gunste van de enthousiaste Willem. Er wordt van meet af aan stemming gemaakt voor de historie.

Vervolgens geeft Van Lennep aan zijn zogenaamde kroniek wel degelijk een onberispelijke provenance mee. We kunnen de gang van het handschrift volgen: vanuit de oorspronkelijke locatie van het Sint-Odulfsklooster verhuisd naar Staveren om aan het opdringende water te ontkomen, van daaruit naar Hemelum, waar het in handen valt van Vetkoper Douwe Galama, Broddelsma's voorvader van (de in de genealogie der Middeleeuwen moeilijk te traceren) moederszijde. Historische gegevens die weliswaar geen betrekking hebben op de gebeurtenissen in 1345, maar die anticiperen op het historisch milieu waarin de lezer terecht zal komen door hun verwijzingen naar oudere Fries-Hollandse confrontaties (Floris de Vette en zijn schermutseling met de 'drieste stroper' Galo Iges Galama) en de langdurige interne strijd tussen de Schieringers en de Vetkopers. Wat de lezer dan nog niet beseft, is dat er ook een verbinding is gelegd met de verhaalelementen

binnen dit milieu. Wie anders dan Van Lenneps Abt van Sint-Odulf, bezorgd hypochonder en altijd bezig met zijn natje en droogje, zal een medische thesaurus hebben gekoesterd en deze nijver hebben voorzien van de in de historiografie zo kostbare gebruikerssporen? De auteur van de bijgevoegde kroniek is anoniem. Het is niet uit de tekst te bewijzen, maar de gedachte dringt zich onvermijdelijk op: zou niet Vader Syard onze chroniqueur zijn, de ontwikkelde en verstandige genius van de abt en zeker in een positie om tot nog toe onbekende details over de slag te weten? Een vergaande speculatie die geen ander belang heeft dan de onoplosbare vraag of zij door Van Lennep niet precies zo is geregisseerd...

De vondst van medicijnboek en kroniek (geheel in stijl doet de erfenis der Galama's denken aan een convoluut) weet Willem op waarde te schatten. Het laconieke 'verbruukt' van Broddelsma wanneer de rest van de buit uit het klooster ter sprake komt, doet hem ijzen.

Van Lennep was sedert 1832 lid, later voorzitter, van de Tweede Klasse van het *Koninklijk Instituut voor Wetenschappen, Letteren en Kunsten*.[14] Deze tak van dit genootschap hield zich vooral bezig met het conserveren en archiveren van historische documenten. Hij was dus uit ervaring op de hoogte van de problemen die samenhangen met de in de negentiende eeuw zo actuele zorg voor de historische overlevering. Hij zal zich ervan bewust zijn geweest dat boeken, maar vooral ook middeleeuwse handschriften, zo hun lotgevallen hebben. Een oorkonde, die verscheurd wordt, zoals op de landsvergadering der Friezen (p. 348). Een oud charter, opgeofferd om een smakelijk gebraden duifje in te conserveren (p. 285). 'Verbruukt!'

En dan is er de samensteller van het medicijnboek. Ocko van Warns, noemt Van Lennep hem. Weliswaar is hij niet de rapporteur van de slag bij Staveren, maar zijn naam roept een associatie op met de uit de Friese historiografie bekende kroniekschrijver Ocko Scarlensis, oftewel Ocko van Scharl. Voornaam, klankverwantschap in de Nederlandse en gelatiniseerde versie, plaats van herkomst (Scharl en Warns liggen niet ver van elkaar, beide in de buurt van Staveren) doen denken aan de auteur van de

> *Chroniicke ende warachtige Beschryvinghe van Vrieslant.. Beginnende nae des werelts Scheppinghe drie duysent ende tseventig Jaer: Ende duerende voorts tot na de Gheboorte Christi, Duysent, vijfhondert, Vijftsestich. Eerst door Ockam Scharlensem seer vlytelich byeen gheteekent. Ende andermael door Joannem Vlitarp weder vernieut ende verbetert. Als nu oock van ghelijcken ten derde-mael door Andream Cornelium stavriensem seer neerstelick ende ghetrouwelick ghesciet is. Alles liefde haers beminden Vaderlants [...].*

De opvallendste overeenkomst tussen de geschriften van Ocko van Warns en Ocko van Scharl is dat zij respectievelijk fictief en een vervalsing zijn. De kroniek van Scarlensis zou omstreeks 970 samengesteld zijn uit stukken van nog ouder datum. In de veertiende eeuw zou Johannes Vlijtarp (Vlie-terp) de geschiedenis hebben voortgezet, terwijl tegen het einde van de zestiende eeuw Andreas Cornelius van Staveren het werk voltooide en uitgaf. In 1597 werd de kroniek voor het eerst gedrukt, maar er zijn tevens diverse handschriften in omloop. In werkelijkheid was zij geheel van de hand van deze Andreas Cornelius, een Harlings organist: een 'typisch humanistische vervalsing', die door Waterbolk een staaltje van 'geleerde razernij' wordt genoemd.[15] Nu werd de authenticiteit van Scarlensis en Vlijtarp al heel lang in twijfel getrokken. Vooral het verhaal over de afstamming der Friezen uit Friso, een van de drie Aziatische broers die zich na allerlei omzwervingen hier te lande vestigden, heeft voor discussie gezorgd: Ubbo Emmius toont zich bijvoorbeeld een scepticus, die zich beijvert dit soort fantastische geschiedschrijving terug te dringen.[16] Een van de door Van Lennep stellig gebruikte bronnen, de *Oudheden en gestichten van Vriesland*, verklaart eveneens gedecideerd de oorlog aan Scarlensis. Het wordt tijd, aldus de auteur Van Heussen, dat men 'alle die mooye en aangename vertellingen' verwijst naar het rijk der fabelen.[17] Kort voor het verschijnen van *De Roos van Dekama* opent Samuel de Wind het vuur opnieuw. Onder verwijzing naar oudere en recente discussies wil hij desnoods wel aannemen dat Cornelius enig handschrift (maar dan toch pas uit de dertiende eeuw) tot zijn beschikking had, maar de inhoud van de resulterende kroniek vat hij samen als de 'lompste verdichtselen' en de aanslibbing van onbetrouwbare gegevens uit bijvoorbeeld middeleeuwse ridderromans 'de kanker onzer oude geschiedenis.[18]

Van Lennep is tegen deze minachting voor Scarlensis in het geweer gekomen. In zijn opstel 'Proeve van een kritiesch onderzoek der zoogenaamde kronyk van Andreas Cornelius' uit 1840 vertelt hij dat hem enige tijd geleden 'door een vriendelijke hand' een afschrift van deze kroniek, daterend uit 1591, is aangeboden.[19] Van wanneer aanbod en aankoop dateren is niet bekend. Het is goed mogelijk dat de publicatie van *De Roos van Dekama* Van Lennep als een gegadigde in het vizier had doen komen. Maar ook als de kroniek pas na 1836 verworven is, moet Van Lennep de Scarlensis-discussie gekend hebben, al was het alleen al via de door hem gebruikte bronnen.

Het aardige van Van Lenneps repliek is niet dat hij Scarlensis meer krediet geeft dan zijn tegenstander als het op feitelijke betrouwbaarheid aankomt ('in het gebied der letterkunde bestaat geen vonnis in het hoogste ressort'[20]). Interessanter is zijn kijk op het andersoortige belang van een dergelijke mythologiserende geschiedschrijving: 'ik hecht zeer veel aan de

overleveringen van eeuwen, langgeworteld by een volk, en sprekende uit hunne zeden, wetten en geschriften', schrijft hij; '[a]lle volksgeschiedenissen [...] hebben hare *Mythen*, waarmede zy aanvangen en welke langzamerhand en ongemerkt met de ware oorkonden samenvloeien'.[21]

Als authentiek en serieus historicus werd Scarlensis met zijn verhaal over de Friese origine definitief verbannen in 1873 door Bolhuis van Zeeburgh.[22] Maar in recenter tijd doet een visie als die van Van Lennep binnen het historisch onderzoek weer meer opgeld, getuige bijvoorbeeld het artikel van Bergsma en anderen, 'Mythe en geschiedschrijving in Nederland en Friesland'.[23] Vanuit het besef dat dergelijke kronieken vaak geschreven zijn om een volk, een vorstenhuis of een adellijk geslacht omhoog te steken, zijn we meer geïnteresseerd in de ideologie en de culturele inhoud dan in het onderscheid tussen waar en verzonnen. In die zin is het standpunt dat Van Lennep kiest tegenover dat van De Wind modern en actueel.

Het verband tussen *De Roos van Dekama* en de door Van Lennep gewaardeerde Scarlensis is indirect en associatief. Er zijn geen aanwijzingen dat de genoemde kroniek een door hem geprivilegieerde bron is geweest. Op zijn hoogst strekte het werk van Cornelius, die vooral de Friese adel wilde roemen, hem tot inspiratie in algemene zin.[24] Maar de zinspeling op de oudere vervalsing, hoe verholen ook, is wel degelijk relevant. Zij voedt het spel dat in het voorwoord wordt gespeeld. Kroniek en overlevering als kwetsbaar en kostbaar object. Het verloren gaan of opduiken van historische documenten. Waarheid en verzinsel, mythe en feiten in de geschiedschrijving. Ook in figuurlijke zin staart men bij Staveren over het verdronken verleden en probeert men de sporen ervan te ontwaren.

De voetreis zelf vervolgens, met haar aanleiding in de realiteit, wordt in het voorwoord gethematiseerd. Vanaf de eerste regels wordt een tegenstelling geschapen tussen de sportieve en vaderlandslievende expeditie van de beide leergierige studenten en de meer gebruikelijke *grand tour* naar een buitenland dat zich als een aanlokkelijker perspectief opent voor een oppervlakkige, slechts op amusement gerichte reiziger. Er worden staaltjes genoemd van mondain en modieus toerisme: de Engelse paardenrennen, de Duitse speeltafels, de Romeinse oudheden in Italië, die zo'n curieus decor vormen voor de sigarenrokende en met tafzijden parasols gewapende negentiende-eeuwers. We zijn hier in een cultuur waar de *grand tour* nog steeds op het repertoire staat, maar ook het moderne toerisme zich geleidelijk gaat ontplooien. Als een dergelijke reiziger naar het theater gaat, zo is de suggestie, bezoekt hij (natuurlijk in Parijs) een actuele publiekstrekker als de opera van Eugène Scribe. De toon is gezet.

In Friesland daarentegen is men nog ver van het moderne leven. Daar kan men de traditie betrappen in de oude volksgebruiken: de begrafenis-

stoet en het ‘leedmaal’. Daar is het mogelijk dat een middeleeuws receptenboek nog steeds in gebruik is op een afgelegen boerderij. Daar doet de ‘meid’ uit een herberg een huismiddeltje aan de hand dat in de tijd van Plinius al probate diensten bewees. Daar blijkt een praatvaar als Broddelsma zich te voegen in de orale traditie van zijn roemrijke voorvaderen.

Deze voorstelling van zaken representeert het verschijnsel dat Jensma karakteriseert als de reis in de ruimte die een reis door de tijd wordt. Ten grondslag aan deze gedachte ligt de in de late achttiende eeuw ontstane visie op de geschiedenis als een autonoom, onomkeerbaar proces, waarin de dingen en de mensen alle hun eigen tempo hebben. Verschillende streken konden zo op eenzelfde moment in de geschiedenis in ongelijktijdige fases verkeren. Tijd en ruimte konden in elkaar worden vertaald: wie voet zette op vreemde bodem kon daarmee in het verleden stappen. Bijvoorbeeld in een verleden dat binnen de Friese plattelandscultuur nog valt aan te treffen.[25]

Maar het gevaar is nabij: Friesland moge nog veel van het oorspronkelijk karakter behouden hebben, de ‘wijde mouwen’ en het ‘nieuwmodisch mutsje’ zijn reeds gesignaleerd! Nu is deze klacht over het verlies aan identiteit door uitheemse invloed bepaald niet nieuw. Pier Winsemius, wiens kroniek Van Lennep als bron heeft gebruikt, grijpt in de zeventiende eeuw al de streekkledij aan om zijn gal te spuwen: helaas is die kleding ‘door invloed van vreemde natiën’ veranderd. Om aan de menselijke nieuwsgierigheid te voldoen is de ‘verdorven wereld’ maar al te zeer geneigd om de ‘goede orde’ en de zeden der voorouders te verlaten om datgene te omhelzen wat met de landsaard niet overeenkomt.[26]

Evenmin is de zienswijze die aan de gesignaleerde oppositie tussen het moderne Holland en het oude Friesland ten grondslag ligt, nieuw of specifiek. Zij berust, aldus Breuker en Janse, op de tegenstelling tussen centrum en periferie: een cultureel machtscentrum tegenover een periferie die een vroegere periode of levensstijl bewaart en soms koestert: ‘Er lijkt iets universeels te zitten in de beeldvorming over en weer tussen twee culturen binnen eenzelfde staatsverband: de achterblijvende cultuur staat altijd in het teken van verleden en platteland’.[27] Voor het Friesland van 1835 had de bedoelde culturele manoeuvre uiteraard een nog actuele aanleiding. Tijdens en na de Franse tijd waren voorheen typisch Friese instellingen (een eigen hogeschool, hooggerechtshof en admiraliteit) verdwenen of aangepast aan het centralistisch bestuur van het moderne koninkrijk. Uit de studie van Jensma blijkt dat de uit deze veranderingen voortvloeiende zoektocht naar een eigen Friese identiteit zich in de negentiende eeuw manifesteert in de uitvinding van de traditionele plattelandscultuur. Niet als een (her)ontdekking van wat er altijd al geweest is, maar als een bewuste strategie van Friese burgerlijke intellectuelen.

Met nostalgische, zij het licht ironische blik beschouwt Van Lennep in het voorwoord het negentiende-eeuwse Friesland als zo'n ouderwetse plattelandscultuur. Binnen de middeleeuwse wereld van de roman wordt eveneens een culturele tegenstelling tussen Holland en Friesland geschapen. In het stadse Haarlem en aan het mondaine adellijke hof detoneren de Friezen. Er is weliswaar geen sprake van dat zij een plattelandscultuur als zodanig vertegenwoordigen, maar een zekere eenvoudige boersheid wordt hun wel meegegeven. Een andere manier waarop de contrasterende waarden die in het voorwoord een rol spelen gestalte krijgen in de roman, is de tegenstelling tussen de eenvoudige middeleeuwse mens, voor wie bijvoorbeeld een toernooi een gebeurtenis van jewelste vormt, en zijn moderne negentiende-eeuwse nazaat, blasé door alle vermaak dat de wereld hem te bieden heeft.[28]

De voetreis in de ruimte die Willem en Gerrit ondernemen blijkt dus in verschillende opzichten uit te draaien op een reis in de tijd: de zoektocht naar het verleden. Het verschijnsel historische roman komt in de voorrede met zijn manuscriptfictie uiteraard niet ter sprake. Toch zijn er twee plaatsen waarin aan het genre gerefereerd lijkt te worden. Evenals de betrouwbaarheid van de herkomst moet, volgens de spelregels van het historisch onderzoek die in het voorwoord gesimuleerd worden, ook de datering van het handschrift vastgesteld worden. Dankzij de aantekeningen van *Volcardus Abbas* kan men een datum *ante quem* bepalen. Het medicijnboek moet in elk geval van vóór het midden van de veertiende eeuw stammen, ‘vermits de Abt Volkert, gelijk ieder weet, in 1340 nog leefde’ (p. 15). Zou de lezer anno 1836 de handel en wandel van de abt van Sint-Odulf paraat hebben gehad? Een bepaald gedeelte van het ontwikkelde lezerspubliek vermoedelijk wel, maar is ‘ieder’ niet schromelijk overdreven? Met de nodige ironie snijdt Van Lennep hier een kwestie aan die eigenlijk de kern vormt van de historische-romandiscussie. Ondanks het succes van Walter Scott en auteurs die in zijn voetspoor traden, kon de vermenging van fictie en historie lang niet bij iedereen op goedkeuring rekenen. Wanneer Fontein in zijn eerste brief belijdt dat hij niet zo dol is op historische romans, voegt hij zich naar een mening die in de literaire kritiek opvallend vaak werd verkondigd.[29] Men vreesde voor geschiedvervalsing: wie kon in een dergelijke roman uitmaken wat waar en wat verzonnen was? En zouden van die grensvervaging niet vooral ondeskundige lezersgroepen het slachtoffer worden, zoals vrouwen, jongeren en minder ontwikkelden? Het is in dit verband een opmerkelijk detail dat Fontein in zijn tweede brief vermeldt dat juist zijn vrouwelijke huisgenoten de roman niet meer uit handen konden leggen. Het zal waar geweest zijn, maar tegelijkertijd is het een uitspraak die zich conformeert aan de gedachte dat vooral de bovengenoemde kwetsbare lezersgroepen graag naar dit genre grepen en vervolgens in het geval van de historische

roman opgescheept werden met onjuiste voorstellingen, waartegen zij geen verweer hadden. De literaire kritiek was dus geneigd in de beoordeling van het genre bij voortduring de nadruk te leggen op het feitelijk waarheidsgehalte van de tekst. Maar diezelfde critici wisten ook wel (hun vrees voor de misleiding van de lezer bewijst het) dat de illúsie van waarheid minder afhangt van de feitelijke juistheid *per se*, maar van de strategieën van de schrijver en vooral van de voorkennis van de lezer. Op grond van die voorkennis immers zal deze accepteren dan wel verwerpen wat hij als waarheid krijgt voorgeschoteld. Abt Volkert leefde nog in 1340. Wie dat wist, zou niet door een fout in de tijdsrekening het vertrouwen in de tekst kwijtraken. Wie dat niet wist, kon kiezen: aangemoedigd door de vanzelfsprekendheid en pertinentie van de uitspraak kon hij menen iets geleerd te hebben; argwanend geworden door ditzelfde autoriteitsvertoon kon hij haar ook als een signaal van fictionaliteit interpreteren. Van Lennep noch de lezer kon hier verliezen en de auteur moet zich daarvan glimlachend bewust zijn geweest.

Aan het slot van de voorrede belicht de 'schrijver van dit voorbericht' zijn eigen rol. Na ernstige studieuze inspanning (de raadpleging van 'overleveringen, geschiedenissen en localiteiten') kiest hij voor de vorm van een doorlopende geschiedenis: een verhaal. Hij vreest dat het relaas anders wel eens verstikt zou kunnen raken in de 'massa der noten en ophelderingen', een verschijnsel dat 'thands wat algemeen in zwang is geraakt' (p. 16). De lezer die het nog steeds niet wist, weet het nu: er komt een roman in plaats van het soort geschiedwerk dat men als een exponent kan beschouwen van de verwetenschappelijking der negentiende-eeuwse historiografie. Want in de eerste plaats gaat het hier om het contrast tussen deze twee teksttypen. Maar ook binnen de historische-romandiscussie zelf werd regelmatig de wens geuit dat de schrijver door aantekeningen of bronvermeldingen een soort neventekst zou scheppen die de lezer het instrument gaf om waarheid en fictie te scheiden. De voorrede werd in dit verband tevens vaak aanbevolen als een geschikt platform voor onversneden informatie.[30] Het zal duidelijk zijn dat Van Lennep deze raad niet wenste op te volgen, maar liever in een superieur simulatiespel de lezer manipuleerde en voorbereidde op zijn romanwereld.

Eindnoten:

2 Het reisdagboek is uitgegeven door Geert Mak en Marita Mathijsen als *Lopen met Van Lennep* (Zwolle 2000).
3 *Lopen met Van Lennep* 2000, p. 60.
4 idem, p. 60.
5 idem, p. 74 en 60.
6 idem, p. 57.
7 Universiteitsbibliotheek Leiden, signatuur Ltk. 467.
8 Met het antwoord op de gestelde vraag kan Fontein Van Lennep echter niet goed helpen. Alle afbeeldingen van kloosters en stinsen die hij kent zijn van later datum (brief van 16 juli 1836, blad [1] en [2]).
9 Fontein vertelt dat zijn vrouwelijke huisgenoten zich onmiddellijk van de roman hebben meester gemaakt en dat hij wel drie weken heeft moeten wachten voor hij het boek op zijn gemak kon lezen. Dit zou het verschijnen van het eerste deel in het begin van oktober plaatsen (F.D. Fontein, brief van 2 november 1836, blad [1] recto).

10 F.D. Fontein, brief van 2 november 1836, blad [1] verso. Ook met Halbertsma is Van Lennep na de reis in correspondentie geraakt. Als hij in het vervolg van zijn literaire werkzaamheden diens deskundigheid in Friese zaken nodig had, wendde hij zich tot deze geleerde. De briefwisseling dateert echter van na 1836 en kwesties aangaande *De Roos van Dekama* komen er niet in voor.
11 J. van Lennep, brief aan Aart Veder van oktober 1836 (Gemeente-archief Amsterdam, archiefnummer 238-285, brief 2). De brief is in het Latijn geschreven, maar Van Lennep heeft er zelf een vertaling bijgevoegd. Dirk van Hogendorp werd substituutofficier bij de rechtbank in Amsterdam en daarna raadsheer aan het Provinciaal Hof van Zuid-Holland. Joost Hiddes Halbertsma (1789-1869) was predikant.
12 *Lopen met Van Lennep* 2000, p. 34 en 39.
13 *Vaderlandsche letteroefeningen* 1837 I, p. 26-31: 30.
14 M.F. van Lennep 1910 I, p. 78.
15 Waterbolk 1952, p. 61. De humanistische historiografie had de behoefte gewekt aan een gedocumenteerde, gedetailleerde en volledige nationale geschiedenis. Waar de echte overlevering de geleerden in de steek liet, hadden de vervalsingen tot doel deze lege plekken op te vullen, doorgaans mede met nationalisitische intentie (Waterbolk 1952, p. 62-67). Zie over de kroniek van Scarlensis ook Breuker en Janse 1997, p. 24-25.
16 Breuker en Janse 1997, p. 25.
17 Van Heussen 1713, p. 2 verso.
18 De Wind 1835 I, p. 11 en 7.
19 Van Lennep 1840, p. 221. Het handschrift is getiteld *Chronycke van Vrieslandt voor de stad Staveren* (Amsterdam 1591). Het wordt beschreven onder nummer 1553 in de veilingcatalogus van Van Lenneps boekenbezit (Muller 1871, p. 73).
20 Van Lennep 1840, p. 223.
21 Van Lennep 1840, p. 223 en 224.
22 Bolhuis van Zeeburgh 1873. Zie ook Breuker en Janse 1997, p. 25.
23 Bergsma 1994.
24 De zinspeling op de kroniek van Scarlensis en zijn latere verdediging ervan vormen overigens niet de enige blijken van Van Lenneps interesse in de historische of literaire falsificatie. In 1830 publiceert hij ‘Het recht van Bruiloftsavondkout’, een berijmde vertaling van een Frans verhaal dat deel uitmaakt van een verzameling vertellingen en kronieken uit de Middeleeuwen. In zijn aantekeningen bij deze tekst verwijst Van Lennep naar de dichterlijke twisten (‘les desbats’) uit die periode en citeert ter staving enkele middelnederlandse strofen uit onuitgegeven handschriften, zogenaamd in zijn bezit. In ‘Iets over citaten’ vertelt hij met genoegen dat er zeker één geleerde is ingelopen en verwijst vervolgens naar beroemde vervalsingen zoals de kroniek van Klaas Kolijn en die van Macpherson en Chatterton (M.F. van Lennep 1910 I, p. 132). Het motto van *De Roos van Dekama* is uiteraard ook een vervalsing in miniatuur.
25 Jensma 1998, p. 67-88.
26 Winsemius 1622, fol. 157.
27 Breuker en Janse 1997, p. 13.
28 Van Lennep had over de achteruitgang van de karakteristieke levensstijl der Friezen overigens wel een theorie: het stijfkoppig nationalisme dat Friezen doet weigeren buiten de eigen kring te treden, maakt hen kwetsbaar voor juist de verkeerde invloeden van buitenaf. Men adapteert de slechte en oppervlakkige uiterlijkheden, zoals de ‘stroom van luxe en verderf’, zonder dat deze door een wezenlijke verandering gevoed worden (*Lopen met Van Lennep* 2000, p. 94-95).
29 Van der Wiel 1999.
30 Van der Wiel 1999, p. 57.

De handschriften: ‘eerst de stek en dan 't invoegen, verplaatsen en lappen’

Van Lennep heeft zijn manuscripten nagelaten aan de Maatschappij der Nederlandse letterkunde. Ook van *De Roos van Dekama* is materiaal be-

waard. Het pak dat zich onder signatuurnummer Ltk. 467 bevindt in de Universiteitsbibliotheek te Leiden bevat het volgende:
[A] 'Eerste bewerking' van *De Roos van Dekama*
[B] 'Tweede bewerking' van *De Roos van Dekama*
[C] 'Bescheiden' bij *De Roos van Dekama*

Samen geven deze documenten zicht op de wording van de roman: een eerste, onvoltooide opzet, een herziene versie, kladjes, lijstjes aantekeningen en plattegrondjes tonen een auteur bezig met schrijven, invullen en bijschaven. Kennelijk verliep Van Lenneps werkwijze volgens een vast patroon. In een brief aan J. ter Gouw uit 1867 biedt hij een kijkje in de keuken:

Ieder heeft zijn eigenaardige manier van werken en ik heb de mijne sinds 50 jaren, die ik niet veranderen kan. Mijne legenden, mijn romans, mijne Geschiedenis van N[oord-]Nederland, 't is alles op eenerlei wijze bewerkt. Eerst zet ik *stekken* - schrijf verzen die niet rijmen en zonder voetmaat zijn en maak maar dat ik gaauw aan 't eind ben: - dat is de eerste bewerking, het *foetus*. - Vervolgens ga ik aan 't invoegen, aan 't verplaatsen, aan 't lappen: dat is de 2e bewerking. - Dan ga ik aan 't overschrijven, aan 't afronden der zinnen, aan 't aanbrengen van maat en rijm: 3e bewerking. - Dan ga ik overschrijven in 't net en zet de puntjes op de i: - 4e bewerking. - En dan lees ik den boel over en voeg hier en daar tusschen wat nog ontbreekt: - 5e bewerking.[31]

De 'Eerste bewerking' [A]

Het eerste manuscript (gevouwen A3 vellen, romeins genummerd, met in kolommen gedeelde, arabisch genummerde beschreven zijden) laat de roman zien *in statu nascendi*. De aanduidingen 'foetus' en 'stek' die Van Lennep voor zo'n eerste bewerking gebruikt, vormen een goede karakteristiek. De tekst is nog onvoltooid: hij eindigt in hoofdstuk 32 van de latere eerste druk, een cruciaal moment in de intrige: alle personages zijn dan in of onderweg naar Friesland, waar de apotheose zal plaatsvinden. De slag tussen Hollanders en Friezen gaat beginnen, de afkomst van de beide ridders wacht nog op definitieve opheldering, Madzy en Deodaat moeten verenigd worden. Voorwaar geen gemakkelijke opgave: een ingewikkelde logistieke operatie om de personages op het goede moment op de (ook historisch) juiste plaats te krijgen moest gepaard gaan met een voor de lezer aantrekkelijke en spannende volgorde en dosering van informatie. Dat eist deskun-

dige regie. Het is daarom misschien niet zo verbazingwekkend dat Van Lennep (als zijn eigen schets van de werkwijze klopt) hier is opgehouden en opnieuw is begonnen. Ook in ander opzicht is de eerste bewerking onvolledig. De hoofdstukindeling is voorlopig en schetsmatig (op vel LIII, 3 staat bijvoorbeeld slechts '... Hoofdstuk'). De tekst vertoont bovendien grote lacunes. Vooral tegen het einde wordt veel opengelaten en krabbelt Van Lennep: '...' of 'enz.' Er zijn veel doorhalingen en verbeteringen, tijdens of na het schrijven aangebracht. Tevens zijn er in de voor dat doel opengelaten linkerkolom van de pagina's aantekeningen gemaakt die herinneren aan wat nog ingevuld of nagezocht moet worden. Het geheel geeft het beeld van een auteur die erop gericht is, en naarmate het schrijven vordert steeds méér, zijn intrige (zijn 'stek') op poten te zetten en de invulling van allerlei details tot een later stadium uitstelt.

Op een gegeven moment heeft Van Lennep kennelijk orde op zaken gesteld. Onder de 'Bescheiden' bevindt zich namelijk een smal vel papier met aantekeningen. Het zijn notities die vermelden wat er nog te doen staat. Zij betreffen bijvoorbeeld tekstdelen die nog geschreven moeten worden. Zo verwijst 'Lied van Madzy XI 1' naar het lied dat de Italiaanse ridders zozeer weet te bekoren en dat nog ingelast moet worden. En de 'redenen waarom de graaf vermomd bleef' tijdens het boogschieten op de Vogelenzang zijn in de eerste bewerking nog niet opgehelderd. (Het resultaat van Van Lenneps bezinning op dit punt mag overigens een beetje tam genoemd worden.) Zelfkritiek is er ook: een enkele maal signaleert de auteur een contradictie, of vraagt hij zich af: 'is het hier ook de plaats voor een nader gesprek tusschen Barb[anera] en Reinout'? Ja, luidt het antwoord, want de aangegeven plek correspondeert met een later ingelaste conversatie tussen die beiden, in deze uitgave op p. 247. Tevens moet er het een en ander gecontroleerd worden. Is 'ovis' nu mannelijk of vrouwelijk? 'Benedictijner Monniken hoe gekleed?'

Het interessantst zijn de in de marge en op het lijstje vermelde notities die attenderen op historische gegevens die nog gezocht of bewerkt moeten worden. In overeenstemming met de veronderstelling dat de voortstuwing van het verhaal in deze eerste bewerking prioriteit heeft, blijkt Van Lennep juist op dit punt bepaalde zaken voorlopig te laten rusten. Waar woonden de Sint-Jansridders? Welke Utrechtse bisschop was wanneer aan het bewind? Zo is hij ook nog op zoek naar de 'naam van het slot' waar Van Arkel vlak voor het beleg van Utrecht resideert. Wel wist hij al hoe het kasteel er uit moest zien: op de plaats in het handschrift waar beschreven is hoe de ronde toren van Nyenstein de achthoekige kamer met de kabinetjes in zich bergt (p. 251), heeft Van Lennep een paar kleine tekeningetjes gekrabbeld, kennelijk om zich de situatie goed te kunnen voorstellen.

Een opvallende categorie binnen de historische aantekeningen op het lijstje vormen de kleine details uit het dagelijks leven die de romanwereld moeten stofferen. Hier is de werkwijze omgekeerd: Van Lennep noteert gegevens met de bedoeling ze op een geschikte plaats in te vlechten. Zo treffen we een hele reeks notities aan als 'sla en porsuwulijn II 85', 'stegereepsknecht I 390', 'horsbrood I 428'. Dat er van dat invlechten niet altijd iets is terechtgekomen, bewijzen deze drie vondsten: men zal ze vergeefs in de tekst zoeken. Wat we wel terugvinden zijn bijvoorbeeld de aanduiding 'kokeler II 186' en 'graauwen ezel/stoffaadjen zoo genoemd II 461'. Erbij gekrabbeld staat 'geld maalt' en 'Geld mndw'. Daarmee zijn we op het spoor van een bron die voor *De Roos van Dekama* belangrijk blijkt te zijn geweest. Want vrijwel al dergelijke details blijken afkomstig te zijn uit G. van Hasselts *Geldersch maandwerk* (1807) of diens *Bijdragen voor d' oude Geldersche maaltijden* (1805). Als het op eten en drinken, wonen of feestvieren aankwam, is Van Lennep bij deze auteur te rade gegaan. Een geestig voorbeeld is het volgende.

Wanneer de Friese delegatie op Vogelenzang arriveert, is de graaf, alias Treslong, met een aantal van zijn edelen aan het boogschieten (p. 70). Hij biedt zijn gasten iets te drinken aan: de 'echt nationale drank', volgens het ware recept: 'zuivere Lotterwijn, gelijk onze neef... ik meen gelijk de Graaf... de Hertog van Gelder wil ik zeggen, die niet drinkt'. In de eerste bewerking van het handschrift is dat (fantasie)recept al op voorhand te vinden: melisse, lievevrouwebedstro, perziken en aardbeien in Rijnwijn getrokken en een halve dag in een koude kamer gezet.[32] Hierbij plaatst Van Lennep een aantekening die blijkt te verwijzen naar Van Hasselt. De bewuste 'lotterdrank' wordt op de genoteerde plaats echter beschreven als een laxatief![33] Of 'Treslong' en Van Lennep hier een verholen grapje uithalen ten koste van de Friezen respectievelijk de lezer van de roman, staat niet ondubbelzinnig vast: op een andere plaats presenteert Van Hasselt een rekening waarin de lotterdrank aangeduid wordt als een op een adellijke bruiloft geschonken bastaardwijn.[34] Van Lennep moet in elk geval gegniffeld hebben: zijn echt Hollandse wijn kwam uit het Gelderse, zoals de referentie aan de hertog stiekem doet blijken!

De pret met de drank is dan nog niet uit. Zoals te verwachten is, prefereert Adelen de echte Friese '*swietendrank*'. In de eerste bewerking van het handschrift laat Van Lennep de naam daarvan open: kennelijk zocht hij nog naar een geschikte invulling.[35] In zijn lijstje van onbeantwoorde vragen vindt men dan ook aan de bewuste open plek herinnerd: 'Friesche drank [fol.] XII [zijde] 3'. In de aantekeningen die volgen vindt men: 'zuetendrank, 168'. Dit blijkt wederom een verwijzing naar Van Hasselt. Op pagina 168 van diens *Geldersche maaltijden* staat inderdaad een beschrijving van de

'zueten drank': een bastaardwijn geperst uit in de zon gedroogde rozijnen.[36] Voor de gelegenheid heeft Van Lennep deze drank omgetoverd tot een echt Fries product. Geen wonder dat de Hollanders op Vogelenzang verbaasd reageren en Fontein zich afvraagt waar de auteur deze 'swietendrank', die hem als Fries volslagen onbekend is, toch vandaan gehaald heeft.[37]

De 'Tweede bewerking' [B]

Aan de tweede bewerking is Van Lennep kennelijk met frisse zin begonnen. Zelfs de motto's, die in de eerste versie ontbreken, worden van meet af aan ingevuld. Aanvankelijk dan, want vanaf hoofdstuk 5 begint de animo te tanen: de motto's lijken achteraf in een soms krappe ruimte te zijn bijgeschreven en ontbreken in het tweede deel vaak geheel. De doorhalingen en correcties nemen eveneens toe naarmate het verhaal vordert. Toch komt de nu volledige tekst dicht in de buurt van de uiteindelijke gedrukte versie, al zijn er talrijke kleine verschillen. Of er een uitgeschreven derde, vierde en vijfde bewerking zijn geweest, zoals Van Lenneps schets van eigen werkwijze suggereert? Zijn woorden hebben vooral betrekking op poëzie: het overschrijven van een romantekst is een langademiger onderneming. Waarschijnlijker lijkt het, dat op de tweede bewerking een versie is gevolgd die als kopij naar de drukker is gegaan. Maar zekerheid is hierover niet te verkrijgen.

De 'Bescheiden' [C]

De tezamen met de handschriften bewaarde bescheiden bestaan uit de volgende papieren:

[a] het hierboven genoemde vel met aantekeningen, behorend bij de eerste bewerking
[b] de brief van F.D. Fontein gedateerd 16 juli 1836
[c] de brief van F.D. Fontein gedateerd 2 november 1836
[d] een kranten- of tijdschriftknipsel (uit de advertenties valt op te maken dat het dateert uit juli of augustus 1836), met onder het kopje 'Mengelwerk' een bijdrage over 'Oldenklooster of Bloemkamp'
[e] een aantekenboekje met historische notities
[f] een velletje papier met aanvullingen op bovengenoemd boekje
[g] idem

[h] een velletje papier met een enkele notitie: een verwijzing naar De Beke, die de Zuidvenne noemt als de plaats waar de graven gehuldigd werden
[i] een velletje papier met een tekening van de ‘Mosquaie te Franeker’ en wat losse aantekeningen, zoals ‘harntje rijs: herba brittanica tegen de mond’ en ‘Scharl bij 't Roo Clif’
[j] een notitie op de titelpagina van een aflevering van *De vriend des Vaderlands* van 6 februari 1836, waarop een titelbeschrijving van *Le Tournoi de Chauvency*, met de verwijzing naar de karoledans en ‘la déffence du fis d'or’
[k] een velletje papier met notities die kennelijk ten behoeve van de motto's zijn gemaakt. Zo stond het citaat van Dirk Pieterszoon Pers waarmee het eenentwintigste hoofdstuk begint, Van Lennep kennelijk vaag voor de geest. Hij noteert: ‘meisje (berooid en verslagen)’. Naar een aanhaling uit Vondels *Maria Stuart* verwijst: ‘zoo [v]lugt de nachtigaal enz.’ Geschikte citaten die van toepassing zouden kunnen zijn op ‘raadsvergadering’ en ‘vijand op zee’ waren blijkbaar moeilijker te vinden. Een flard van een regel ‘(dans)afbeeldje, gekroond met frissche rozen enz.’ heeft Van Lennep ofwel verworpen of niet kunnen terugvinden. Denkelijk is daarvoor in de plaats gekomen het citaat van Vondel, waarmee het elfde hoofdstuk over het bal te Haarlem opent. Vondel is een dankbare leverancier van motto's voor Van Lennep geweest, zeker diens *Gysbreght*. Maar die kende hij dan ook uit zijn hoofd!
[l] een zeer schetsmatig met inkt getekend kaartje van Haarlem en omgeving. Kennelijk een probeerseltje, nog zonder legenda, ten behoeve van het kaartje waarmee deel I besluit, alsmede een kaartje dat duidelijk als voorbeeld voor dat laatste heeft gediend
[m] een schetsje van Friesland, half in inkt en half in potlood en nog zonder legenda
[n] een ‘Kaartje behorende bij het tweede deel der Roos van Dekama’: een nauwkeurig getekend plattegrondje met legenda, dat behoudens enkele kleine afwijkingen overeenkomt met dat wat achter deel II is geplaatst
[o] een zeer ruwe schets van Staveren, vanuit zee gezien, met de beide havens

Deze ‘Bescheiden’ vormen een kostelijke verzameling. Tonen de twee manuscripten de schrijvende Van Lennep, hier zien we hem materiaal vergaren, voorafgaand aan of tijdens dat schrijfproces: een knipsel dat hij wel kon gebruiken, flarden van dichtregels of vage herinneringen aan vroegere lectuur die hem bij het zoeken naar geschikte motto's door het hoofd spookten, een trefwoord dat het soort citaat typeerde dat hij zocht, de kaartjes, eerst heel globaal, later meer uitgewerkt: ten behoeve van de toekomstige

lezer, maar denkelijk mede als middel om zelf goed greep te krijgen op de geografische situatie. Ook de tekeningetjes van Nyenstein en het koepelgewelf van de Franeker kerk tonen Van Lenneps behoefte aan visualisering, een trek die in de romantekst eveneens zeer duidelijk te herkennen valt.

Er is een rijke oogst aan historische notities: het aantekenboekje [e] en de vergelijkbare gegevens op de losse velletjes, hier aangeduid als [f] tot en met [j]. Het aantekenboekje telt twintig pagina's, waarop alfabetisch geordend historische informatie is verzameld in ruim tachtig losse notities. Het gaat om veelsoortige gegevens, die betrekking hebben op zowel de hoofdlijn van de gebeurtenissen als de details en anekdotes die bijdragen aan de couleur locale. Soms staat de bron erbij vermeld, soms is de formulering zodanig dat zij bij nader onderzoek die bron prijsgeeft. Een paar voorbeelden.

De Friese munt die in Haarlem voor opschudding zorgt (in de eerste bewerking nog een open plek) vinden we in het aantekenboekje terug als: '*Ezeker*munt. o.v.F II. 26'. De bron blijkt Van Heussens *Oudheden en gestichten van Vriesland* te zijn. Deze bevat op de aangegeven plaats inderdaad een vermelding van die obscure munt, die Fontein wederom voor een raadsel plaatst.[38] Deze verklaart zich namelijk niet 'byzonder ervaren' in het Friese muntstelsel en zou het zeer op prijs stellen als Van Lennep hem zou laten weten wat een 'Ezekermunt' is.[39]

We vinden, zonder bron, een opsomming van '*Ridders* die met den graaf omkwamen'. Puntsgewijs worden enkele gegevens over Willem IV vermeld: zijn veldtochten, de weigering van de hertogelijke kroon, zijn eretitel 'meester van alle soldaten' en het feit dat de Franse koning hem een dwaas noemde - een mededeling die niet in de roman is terechtgekomen. Er zijn meer gegevens die uiteindelijk niet gebruikt worden: het '*Mirakel* te Amsterdam 1842' zoeken we tevergeefs, evenals de Haarlemse Damiaatjes die om negen uur luiden. In beide gevallen is de onvermelde bron met grote waarschijnlijkheid te benoemen. Het mirakel te Amsterdam (een man die per ongeluk een hostie doorbeet en haar vervolgens ongeschonden weer uitbraakte) treffen we aan in Beka's Utrechtse kroniek.[40] Men kan hier bijna het lezend oog van Van Lennep volgen, want het verhaal staat midden in de beschrijving van het beleg van Utrecht die hij nodig had. De mededeling over de Damiaatjes komt voor in Van Oosten de Bruyns stadsgeschiedenis van Haarlem.[41] Beka wordt in het aantekenboekje eenmaal genoemd, Van Oosten de Bruyn helemaal niet.[42] Toch leidt de bundeling van feiten in de roman tot de conclusie dat beide geschriften waarschijnlijk frequent gebruikt zijn. Waarschijnlijk hebben ze voor Van Lennep tot een soort standaardwerk gediend en vond hij het niet nodig de herkomst van wat hij bij deze schrijvers vond, te noteren. Hetzelfde geldt voor het werk van Baerdt van Sminia en de kroniek van Winsemius: frequent gebruikt en (dus) niet vermeld.

Onder de bronnen die Van Lennep bij herhaling noemt, neemt het hierboven vermelde werk van Van Heussen een belangrijke plaats in. Zo levert het de gegevens over het hoog opgeschoren haar van de Friezen, het feit dat zij geen ‘tienden’ betalen, de afkomst van Adelen, de afkeer van de Friese geestelijkheid om buiten de eigen landsgrenzen te vechten en wat conversen zijn. Ook deed dit werk namen van geslachten, stinsen of dorpen aan de hand. De kroniek van Schotanus heeft ook een paar gegevens opgeleverd: het wapen van Friesland en de tocht van Aylva, Beyma en Dekama naar Italië.

Links en rechts, zo blijkt uit de ‘Bescheiden’ heeft Van Lennep informatie vergaard over allerlei zaken die hij voor zijn verhaal nodig had of dacht te kunnen gebruiken. Namen, anekdotes, jaartallen en uitspraken betreffende de hoofd-, maar vooral ook de bijzaken. De eerste handschriftbewerking toont de schrijver als narratief constructeur, wiens eerste zorg uitgaat naar een goed verloop van zijn verhaal. De begeleidende aantekeningen tonen een speurneus, die erop uit is zijn roman aan te kleden met een rijkdom aan authentiek, dat wil zeggen, geboekstaafd historisch materiaal. Welk materiaal?

Eindnoten:

31 Aangehaald door M.F. van Lennep 1910 I, p. 229.
32 ‘Eerste bewerking’, fol. XII, 3.
33 Van Hasselt 1807 I, p. 388.
34 Van Hasselt 1805, p. 169.
35 ‘Eerste bewerking’, fol. XII, 3.
36 Van Hasselt 1805, p. 36.
37 F.D. Fontein, brief van 2 november 1836, blad [1] verso.
38 Van Heussen 1723 (p. 25-26); zie de aantekening bij p. 37.
39 F.D. Fontein, brief van 2 november 1836, blad [1] verso.
40 De Beke 1982, p. 186.
41 Van Oosten de Bruyn 1765, p. 15.
42 Beka wordt als bron genoemd in een aantekening die vermeldt dat Jan van Arkel de zoon was van Jan, Heer van Arkel en Hermgard van Cleef, dat hij naar Grenoble vertrok en zijn broer Robert het bestuur van het Sticht liet waarnemen (*Aantekenboekje*, p. [1]).

De historie: ‘de raadpleging van overleveringen, geschiedenissen en localiteiten’

Het is een illusie om te denken dat een onderzoek naar *de* bronnen van *De Roos van Dekama* mogelijk zou zijn. Een verzameling van ‘alles’ wat er bijvoorbeeld over de Hollandse nederlaag bij Stavoren is geschreven tussen de oudste contemporaine verslaglegging en het jaar waarin Van Lenneps roman verscheen, is alleen in theorie denkbaar, laat staan dat in zo'n geval het gecompliceerde netwerk van relaties binnen die overlevering beschreven en geïnterpreteerd zou kunnen worden. De teksten bezitten onderlinge afhankelijkheid, zij stemmen overeen of zijn met elkaar in

tegenspraak, er zijn vondsten en er worden fouten gemaakt. Bovendien heeft deze overlevering haar neerslag gekregen binnen een diversiteit aan genres, geschreven door auteurs met uiteenlopende historiografische, literaire, politieke of anderszins ideologisch bepaalde bedoelingen voor een eveneens divers publiek. De Hollandse en Henegouwse chroniqueurs van de slag vermelden dat Graaf Willem de Vierde een Fries edelman doodde alvorens door een woedende bende te worden afgeslacht. Frieslands geschiedschrijver Winsemius doet er een chauvinistisch schepje bovenop en maakt er een edelman van die devoot aan zijn biecht bezig was.[43] Maar wat was, anno 1836, de status van deze kroniekschrijver?

'Ergens' in dit netwerk staat *De Roos van Dekama*, die op zijn beurt weer aan die overlevering bijdraagt. In romanvorm, dus als een mengeling van fictie en historie. En fictionaliteit valt ten principale niet te bewijzen. Waarschijnlijk zal geen enkele lezer Reinout en Deodaat bestempelen als historische personages. We kennen geen geschiedenisboek dat over hen rept en verwachten dat ook niet te vinden. Maar die overtuiging danken we vooral aan onze vertrouwdheid met de romanconventies: uiteindelijk zijn het toch de literaire signalen die bij de beslissing over de status van beide ridders de doorslag geven.

Binnen het potentiële arsenaal aan bronnen (dat wat Van Lennep gelezen kón hebben) is een klein gedeelte met relatief grote zekerheid aan te wijzen op basis van zijn eigen notities. Andere vindplaatsen zijn met enige graad van waarschijnlijkheid te determineren. Wanneer in de roman bepaalde passages letterlijk blijken te corresponderen met mededelingen in de studie van Baerdt van Sminia over de Schieringers en de Vetkopers, valt redelijkerwijs te veronderstellen dat Van Lennep dit werk heeft gebruikt.[44] Gezien het grote aantal overeenkomsten is het zelfs waarschijnlijk dat we hier een belangrijke bron op het spoor zijn, waarin Van Lennep heel wat informatie over de Friese zeden en geschiedenis handzaam bijeengeplaatst kon vinden.[45] Maar exclusief is die informatie niet: elk der gegevens is ook elders terug te vinden. Het verhaal van de drankzuchtige monniken die hun abt vermoordden, komt in meerdere bronnen voor en zo ook, bijvoorbeeld, de voorspelling van Graaf Reinout bij de doop van Willem IV.

In andere gevallen is de aanwijzing van de vindplaats in hoge mate speculatief. In het *Geldersch maandwerk* van Van Hasselt vond Van Lennep een aantal exotische namen van spijzen en dranken. Veel bijdragen in deze als periodiek verschenen verzameling historische wetenswaardigheden hadden voor *De Roos van Dekama* geen enkele relevantie, bijvoorbeeld omdat zij over een andere periode gingen. De gedachte is verleidelijk dat Van Lennep, zoekend en bladerend, gestuit is op het afschrift van een middeleeuwse rekening voor de kledij van een 'alwillensdwaas', Daamken geheten, en dat hij zich diens naam en benaming voor zijn fictionele hansworst heeft toegeëigend. Te bewijzen is dit vermoeden echter niet. Een verkenning van de (potentiële, stellige, waarschijnlijke of vermoedelijke) bronnen van Van Lennep levert dus niet meer op dan een resultaat-bij-benadering. Gegeven deze beperkingen kan niettemin enig inzicht gewonnen worden in de aard van het historisch materiaal dat in de roman is benut en de wijze waarop de schrijver ermee is omgesprongen.

Samenvattend kan over Van Lenneps keuze van bronnen het volgende gezegd worden. Uit het *Aantekenboekje* blijkt dat hij eclectisch te werk is gegaan. Een aantal geschriften blijkt frequent geraadpleegd, andere leveren

slechts een enkel gegeven. Tot de oudste bronnen van de in de roman vervatte historische stof behoort de kroniek van Beka (Johannes de Beke). Deze Utrechtse kanunnik schreef zijn *Chronographia* in 1349-50 en was dus een tijdgenoot van Jan van Arkel en Willem IV. Ook bij latere, en dan vooral Friese, kroniekschrijvers uit de zestiende en zeventiende eeuw is de auteur te rade gegaan: het aantekenboekje vermeldt bij een aantal notities Eggerik Beninga, Sibrandus Leo en Schotanus als bron.[46] Pier Winsemius wordt in de aantekeningen niet genoemd, maar stellig heeft Van Lennep ook van zijn werk gebruik gemaakt.[47] Of de beroemdste van deze Friese geschiedschrijvers, Ubbo Emmius, ook door Van Lennep is geraadpleegd, valt niet vast te stellen: zijn naam wordt niet genoemd en er zijn ook geen gegevens die exclusief te herleiden zijn tot het werk van deze pionier van de oorkondenstudie en fel bestrijder van alle mythografie.[48] Ook voor andere Friese geschiedschrijvers, zoals Suffrides Petrus of Furmerius, geldt dat ze 'gebruikt' kunnen zijn, maar dat dwingende aanwijzingen daarvoor ontbreken. Dat er aanmerkelijke verschillen bestaan tussen deze historici (de katholiek Sibrandus Leo tegenover de protestant Schotanus, de verdediger van Ocko Scarlensis, Suffrides, tegenover diens criticus Emmius) is voor de bestudering van de bronnen van *De Roos van Dekama* niet relevant: Van Lennep lijkt de kronieken vooral gebruikt te hebben om er losse wetenswaardigheden en anekdoten uit te putten.

Veel van dat soort gegevens heeft hij eveneens gevonden in het werk waarnaar in het *Aantekenboekje* het meest wordt verwezen: het op naam van Hugo Franciscus van Heussen te stellen *Oudheden en gestichten van Vriesland* uit 1723. Dit geschrift vormt een bijdrage aan een reeks, waarin Van Heussen per deel een bepaald gewest of streek beschrijft. Zo verschijnen er delen over de *Oudheden en gestichten* van Groningen (1723), van Zeeland (1725) en van de bisdommen Deventer (1725) en Utrecht (1719). In 1826 werd deze reeks opnieuw uitgegeven onder de overkoepelende titel *Kerkelijke historie en oudheden der Zeven Vereenigde Provincien*.[49] Zoals deze titel aangeeft, ligt het accent op de kerkelijke geschiedenis. De vertaler van het oorspronkelijk in het Latijn geschreven werk, Hendrik van Rijn, kondigt echter aan dat toch ook de wereldlijke geschiedenis een plaats krijgt, en dat hijzelf in zijn aantekeningen deze tendens beoogt te versterken om 'een aangenamer oog' aan het werk te geven.[50] Typerend voor de toonzetting van zowel Van Heussen als Van Rijn is de felle kritiek op de fabulerende geschiedschrijving. Schamper veroordelen zij de 'Okkoos', de 'Vlieterpen' en de 'Andreassen' met hun vertelsels over aartsvader Friso en zijn dappere nakomelingen. Ook het Karelsprivilege wordt honend terzijde geschoven. Emmius wordt hogelijk gewaardeerd, al is hij volgens auteur en vertaler nog vaak te goedgelovig.[51] Van Heussens werkwijze is die van de

compilatie. Ondanks de kritische toon treft men (voorzover het de gegevens betreft die in *De Roos van Dekama* zijn benut) geen andere methodiek aan dan de weergave van wat de diverse Friese kroniekschrijvers mededelen en de toetsing der geloofwaardigheid van de informatie.

In de bronnenstudie ten behoeve van zijn roman had Van Lennep dus in elk geval reeds de kritiek op de fabulerende geschiedschrijving ontmoet, die hem later zijn verdediging van Ocko Scarlensis tegenover Samuel de Wind ingaf. In *De Roos van Dekama* vindt men van die discussie uiteraard geen sporen terug. Wel valt op dat de rijke schat aan heroïsche en mythologiserende verhalen uit de Friese geschiedschrijving met spaarzaamheid en tact is benut. Wat we aan de weet komen over de Friese stamregisters die zouden teruggaan tot de tijd van Karel de Grote, de Karelsbul of de koninklijke afkomst van Adelen, wordt in de mond gelegd van personages die zelf al de nodige scepsis en de juiste modaliteit hanteren. Van Lennep moge later de waarde van Ocko Scarlensis cum suis verdedigd hebben, in zijn roman is hij er kennelijk op uit geweest het apocriefe en suspecte niet al te zeer waarheid te laten worden.[52]

Een bron die Van Lennep niet noemt, maar die hem waarschijnlijk goede diensten heeft bewezen, is de studie van Baerdt van Sminia over de onlusten tussen de Schieringers en Vetkopers uit 1829. Het gaat hier om een werk dat we nu een monografie zouden noemen en waarin dus bruikbare informatie in hoge concentratie bijeenstaat. Typerend voor de aanpak en nieuw ten opzichte van de hierboven genoemde kronieken is de relatief frequente verwijzing naar oorkonden, verzameld in de Charterboeken van Van Mieris en Baron thoe Schwartzenberg en gepubliceerd omstreeks het midden van de achttiende eeuw. Beide uitgaven stonden Van Lennep dus eveneens ten dienste, maar er zijn geen dwingende aanwijzingen dat hij zijn studie tot dit type bron heeft uitgebreid. Over veel meer in druk verschenen diplomata dan deze beide Charterboeken kon hij overigens ook niet beschikken: tot de bewaard gebleven cartularia, waarin de bestuurders van kerken en kloosters de officiële stukken die op hun bezittingen betrekking hadden lieten kopiëren, behoort dat van het Sint-Odulfsklooster, maar in ongepubliceerde vorm.[53] Evenmin systematisch ontsloten waren de (grafelijke) rekeningen, die zo'n belangrijke bron vormen voor de kennis van sociale, economische en bestuurlijke verhoudingen. Een begin van exploratie heeft Van Lennep ontmoet bij het zoeken naar details die de couleur locale van zijn roman konden verrijken: de publicaties van Van Hasselt gaan, net als het werk van De Jonge, waarin een Haags toernooi uit 1344 wordt beschreven, 'ad fontes'. De wetenswaardigheden uit de Gelderse geschiedenis en de beschrijvingen van Gelderse eetgewoonten worden opgediept uit de grafelijke en bisschoppelijke rekeningen. Soms geeft Van Hasselt enige

interpretatie, maar vaak ook worden de bewuste rekeningen diplomatisch en zonder commentaar afgedrukt, als een nieuwe vondst die iets toevoegt aan onze kennis over het verleden.[54] Eveneens een exponent van moderne historiografie anno 1835, ditmaal de groeiende belangstelling voor de tekstuitgave representerend, vormt de eerste uitgave van Bretels beschrijving van het toernooi, waaruit Van Lennep twee gegevens heeft gehaald.[55]

Van Lenneps bronnen bieden, zo kan de slotsom luiden, voorbeelden van zowel oudere als nieuwere geschiedschrijving. Dat het hem vooral ging om de verzameling van allerlei details en anekdotes, tonen de aantekeningen. Hoe heeft hij de gegevens die hij vergaarde, benut?

Eindnoten:

43 Winsemius 1622, fol. 202.

44 Zo correspondeert de formulering waarin Baerdt van Sminia het verdrag van 1810 tussen Willem de Derde en Westergo vervat, vrijwel letterlijk met Van Lenneps tekst: ‘dit [de verzoening] blijkt uit een verdragbrief van den 4. Julij 1310, behalven dit is er nog een stuk van dien zelfden tijd, mogelijk een aanhangsel tot dit verdrag, waarin bepaald wordt op welke wijze de Graven van Holland zich hadden te gedragen, wanneer zij in Friesland kwamen om aldaar regtzittingen te houden’ (Baerdt van Sminia 1829, p. 25; vergelijk *De Roos van Dekama*, p. 49, r. 5-9). Des te merkwaardiger is de datering die dit verdrag in de roman ontvangt: 4 juli 1820 in plaats van 1810. Ik ben geneigd hier een verschrijving in te zien, niet opgemerkt bij het kopiëren van het citaat en later evenmin gecorrigeerd (in de latere drukkenvan de roman blijft de vergissing gehandhaafd: de fout is kennelijk onopgemerkt gebleven). Baerdt van Sminia baseert zich op de *Charterboeken* van Holland en Friesland, uitgegeven door respectievelijk Van Mieris en Baron thoe Schwartzenberg: twee bronnen die Van Lennep ook had kunnen raadplegen. Een andere bron waartoe het jaartal 1820 te herleiden zou zijn, ben ik niet tegengekomen; volgens Janse krijgt het bewuste verdrag, de eerste formele erkenning van de Hollandse rechten in Friesland, in de historiografie nauwelijks aandacht (Janse 1993, p. 47).

45 Het cluster van gegevens dat zowel in de roman als in de studie van Baerdt van Sminia terug te vinden is, behelst onder meer de anekdote over de vete tussen Ropta en Helbada, de vergaderingen bij de Upstalboom, de naamsoorsprong van Schieringers en Vetkopers, hun onderling verschillende manieren om vuur aan te leggen, de gewoonte om aan het gastmaal een meisje te kussen als de siward werd geroepen, de gewoonte om een boom op het erf te plaatsen als teken van onraad, de tongbrekende spreuk waarmee niet-Friezen zich zouden verraden, de wapeldjepinga, het verdrag van 1310 en de betrokkenheid van Adelen bij het conflict tusen Lidlum en Bloemkamp (Baerdt van Sminia 1829, respectievelijk p. 16-18, 6, 9, 11, 12, 13, 25 en 40).

46 Eggerik Beninga (1490-1562) stamde uit een Oostfries hoofdelingengeslacht. Hij was in dienst van de vorst Edzard de Grote en schreef ter verheerlijking van diens geslacht de *Cronica der Friezen*, uitgegeven in de verzameling kronieken uitgegeven door A. Matthaeus, *Veteris aevi analecta* in 1706. (*Waterbolk* 1952, p. 3). Van Lennep put uit dit werk het gegeven dat de Friezen zich 1323 bij de Upstalboom verenigden tegen de graaf van Holland (Matthaeus 1738 IV, p. 142; *Aantekenboekje*, p. [7]).
Sibrandus Leo (1528 of 1529-1589) studeerde aan de Latijnse school in Leeuwarden. In 1545 legde hij de kloostergeloften af in het premonstratenzer klooster Mariëndal te Lidlum. In Berlikum, waar hij het pastoorsambt uitoefende, verkeerde hij in een humanistisch milieu, dat zijn belangstelling voor de historiografie aanwakkerde. Hij beschreef de levens der abten van de kloosters Mariëngaarde en Lidlum: *Vita abbatum in Mariëngaarde et in Lidlum*, uitgegeven in 1704 door Matthaeus (zie: ed. Wumkes [1922], p. I-XLIX. Van Lennep benut het werk van

Sibrandus Leo voor gegevens over de Lidlumer abt Govert Andla, die strijd leverde met het klooster Bloemkamp en Seerp Adelen (Matthaeus 1738 III, p. 554; ed. Wumkes [1922], p. 50-51; *Aantekenboekje*, p. [2]); mogelijk heeft hij ook gegevens over de slag bij Staveren gebruikt (zie de aantekening bij p. 431).
Christianus Schotanus (1603-1671) studeerde theologie in Franeker, werd predikant en in 1639 hoogleraar in de Griekse taal aan de Franeker hogeschool. Vanaf 1644 doceerde hij tevens kerkgeschiedenis. Zijn bekendste historische geschriften zijn de *Beschryvinge ende chronijck van de heerlickheydt van Friesland* (1655), *De geschiedenissen kerckelyck en wereldtlyck van Friesland* (1658) en *Beschrijvinge van de heerlyckheydt van Friesland tusschen 't Flie end de Lauwers* (1664). Schotanus' visie op de geschiedenis is anders dan die van zijn nationalistische en praktisch-politiek geöriënteerde voorgangers theocentrisch van aard: hij ziet in de historie de volvoering van een goddelijk plan (Waterbolk 1952, p. 17 en 117-122). Van Lennep noemt hem als bron voor de tocht van Aylva naar Italië en de beschrijving van het wapen van Friesland (Schotanus 1658, p. 166 en 173; *Aantekenboekje*, p. [1] en [2]).

47 Pier Winsemius (1568-1644) vestigde zich, na zijn studies in onder andere Franeker en Leiden als advocaat te Leeuwarden. In 1616 werd hij aangesteld als historieschrijver van Friesland. Dit ambt was door de Gedeputeerde Staten ingesteld in 1590. De eerste officiële geschiedschrijver was Suffridus Petrus (1527-1592), die zich had beijverd om tal van gegevens en documenten te verzamelen betreffende de Friese geschiedenis. Hij werd opgevolgd door Bernardus Gerbrandus Furmerius (1542-1616). Winsemius was dus de derde die deze functie vervulde. Zijn hoofdwerk is de *Chronique ofte historische geschiedenisse van Vrieslant* (1622). Hij wordt door Waterbolk gekarakteriseerd als een historicus die, denkelijk uit hoofde van zijn officiële functie, behoedzaam laveerde tussen de mythologiserende geschiedschrijving van bijvoorbeeld Andreas Cornelius, die in Suffridus Petrus een verdediger had gevonden, en de kritisch-wetenschappelijke benadering van Ubbo Emmius (Waterbolk 1952, p. 20 en 182-185).

48 Ubbo Emmius (1547-1625) studeerde aan de universiteit van Rostock, was onder andere rector van de Latijnse school in Groningen en de eerste rector magnificus van de Groningse universiteit. Hij schreef vele politieke en theologische verhandelingen en correspondeerde met binnen- en buitenlandse geleerden. Als historicus heeft hij baanbrekend werk verzet op het gebied van de oorkondenstudie. Zijn kritisch-wetenschappelijke benadering maakte hem tot een fel tegenstander van de apocriefe geschiedschrijving die hij bij zijn voorgangers aantrof. Hij schreef onder andere *Rerum Frisicarum historia* (1596-1616) (Waterbolk 1922, p. 5 en 99-113).

49 [H.F. van Heussen], *Kerkelijke historie en outheden der Zeven Vereenigde Provincien*. 6 dln. Leiden 1826.

50 Van Heussen 1723, p. 2 [recto].

51 Van Heussen 1723, p. 1-5.

52 Zie p. 44, waar de afstamming der Friezen en die van Adelen met de nodige distantie door Reinout en Deodaat vermeld worden.

53 Fontein, zodanig te spreken over Van Lenneps roman dat hij hem tot een tweede exercitie op het terrein van de Friese geschiedenis aanspoort, betreurt het gemis aan originele stukken (dat hij wijt aan de verwoestingen die tijdens de Tachtigjarige Oorlog in kloosters en kerken zijn aangericht): daardoor kan vooral de geschiedschrijving van Westergo niet dan ‘conjectu[e]us’ zijn en slechts bestaan uit de weergave van gebeurtenissen zonder dat de ‘geheime oorzaken’ gekend worden. Het is, zegt hij, de gewone klacht van allen die uit de geschiedenis ook de ‘*menschen*’ willen leren kennen (F.D. Fontein, brief van 2 november 1836, blad [2] verso).

54 Van Hasselt 1805 en 1807; De Jonge 1817. G. van Hasselt (1751-1825), die met zoveel enthousiasme de geschiedenis van zijn gewest verrijkte met zijn vondsten, was onder meer advocaat en burgemeester van Arnhem. Stadhouder Willem V stelde de zeer Oranjegezinde oudheidkenner aan tot raadsman en tot historieschrijver, uit welk ambt hij in 1795 werd ontslagen.

55 Zie de aantekeningen bij p. 143 en p. 177.

De bewerking: ‘in den vorm eener doorlopende geschiedenis’

In deze paragraaf belicht ik Van Lenneps omgang met het historisch materiaal. Welke transformaties ondergaan de gegevens binnen de romanwereld? Eerst wordt de omgang met de uit de geschiedenis bekende gebeurtenissen behandeld en vervolgens ga ik in op de metamorfoses die de historische personages hebben ondergaan. Nadat

de balans van deze transformaties is opgemaakt komt een tweede vraag aan de orde: welk resultaat heeft Van Lenneps handelwijze opgeleverd? Welk beeld van de Middeleeuwen krijgt in de roman gestalte?

Het toernooi te Haarlem in 1345: de entree

Van Lennep laat zijn roman beginnen met een schitterend toernooi te Haarlem, in het voorjaar van 1345. Had hij gegevens en zo ja, van welke herkomst? Zijn aantekenboekje vermeldt het volgende:

> *Feest* in 's Hage uitgeroepen in Pruissen [cursivering VL]. Duurde 5 dagen van 25-29 april 1344. Er werd gedronken 111 1/2 aam Rijn en S. Janswyn en 45 vaten Hamb. Bier. En gegeten 50 koeien, 29 varkens 13 baken 2 wilde ossen en 1 hert uit het Haarl[emmer] Hout' (p. [6]).

En daarop volgt: '*Feest* Haarlem in 1345'. Een bron wordt niet vermeld, maar de notitie zal verwijzen naar de *Verhandeling over den oorsprong der Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten* van De Jonge (1817), of naar Bilderdijks *Geschiedenis des vaderlands*, waarin de informatie van De Jonge vrij-

wel letterlijk is overgenomen.[56] Was het toernooi in 1344 volgens Bilderdijk prachtvol en epochemakend, over het Haarlemse toernooi van een jaar later worden geen bijzonderheden gegeven. De Jonge baseert zijn gegevens over het eerste toernooi op de grafelijke rekeningen, die, zoals hierboven is vermeld, nog niet toegankelijk waren gemaakt. Dit gebeurde pas via de uitgave door Hamaker in 1875-1878, terwijl een paar jaar daarvoor Frederiks een voorproefje had gegeven. Anders dan de enkele mededeling bij De Jonge of Bilderdijk stond Van Lennep vermoedelijk niet ter beschikking. Dat hij de spelen dus eerder dan in augustus laat plaatsvinden, is geen moedwillige manipulatie van de feiten.

De feestelijke drukte onder het volk en de luisterrijke viering aan het hof worden opgeroepen in de levendige massascènes en beschrijvingen die in het werk van Walter Scott zo de aandacht hadden weten te trekken. Een bepaalde bron voor specifieke details is soms wel vast te stellen: zoals gezegd heeft Van Lennep een dankbaar gebruik gemaakt van Van Hasselts publicaties. Uit de eerste uitgave van *Le tournoi de Chauvency* benut Van Lennep slechts twee curiositeiten, de karoledans en 'la déffence du fis d'or': een voorbeeld voor zijn Haarlemse versie heeft de Franse hoveling hem niet geleverd. Überhaupt valt er voor de ridderlijke spelen op het Zand moeilijk een overtuigende en specifieke bron aan te wijzen. Dat kan natuurlijk een manco in het onderzoek zijn. Anderzijds valt te vermoeden dat Van Lennep her en der uit zijn lectuur de kennis heeft vergaard die zijn voorstelling bepaalt. Oude en nieuwe literaire teksten (de ridderromans) kunnen zijn verbeelding gevoed hebben. Onder die nieuwe bronnen dient zeker vermeld te worden het reeds genoemde toernooi bij Ashby-de-la-Zouch in *Ivanhoe:* klassiek geworden vanwege de aanschouwelijke presentatietechniek en de narratieve spanning die de strijd tussen de protagonisten oproept, waarin meer op het spel staat dan de ridderlijke eer alléén, zoals de lezer maar al te goed weet.

Haarlem en omstreken: de locatie

De locatie van het feest, het historische Haarlem, wordt opgeroepen via gegevens die Van Lennep kennelijk geput heeft uit *Van Oosten de Bruyn*. De reeks etymologische speculaties over de herkomst van de plaatsnaam bijvoorbeeld, is in dezelfde vorm en volgorde in deze stadsgeschiedenis terug te vinden. De in de tekst verspreide gegevens over de oude en nieuwe Commanderij van de Sint-Jansheren, het Hazepatersveld, de wijk Bakenes (al is er geen Jodenkerkhof terug te vinden en lijkt de aanwezigheid van een dergelijke begraafplaats in de Middeleeuwen zeer dubieus) of de Brouwerskolk

tonen de geografische precisie, die voor de negentiende-eeuwse historische roman zo typerend is. De authenticiteit van de plaatsbeschrijving in het werk van Walter Scott had sterk de aandacht getrokken en Van Lennep toont zich een waardig volgeling. Welke manipulaties en vrijheden hij zich ook permitteert, de plaats waar de historische of fictionele gebeurtenissen zich afspelen, is vrijwel steeds exact te bepalen. De route van Haarlem naar Utrecht langs het kasteel Heemstede, Bennebroek en Bodegraven, de blekerijen bij Haarlem of de boekweitvelden bij Amersfoort... de lezer weet waar hij zich bevindt en wordt bij zijn oriëntatie geholpen doordat de verteller bij tijd en wijle de bestaande toestand in herinnering brengt: het Zand heet anno 1836 de Grote Markt en de voormalige hofzaal is het huidige stadhuis. Deze zorg voor de juiste situering is merkbaar in de gehele roman. Zij verbindt heden en verleden: dáár was het, dáár gebeurde het, zo kan de lezer het zich voorstellen. Zij verleent ook historische autoriteit. Het is frappant dat er, op enkele vanzelfsprekend anonieme plekken na (zoals de hut van Walger of het Utrechtse huis waar Madzy verblijft), nauwelijks fictionele locaties in de roman voorkomen. Er zijn slechts twee uitzonderingen: Norwert en Nyenstein. Dat Van Lennep hier zijn toevlucht neemt tot gefingeerde plaatsnamen heeft waarschijnlijk de volgende redenen. De diverse bronnen vermelden dat de graaf na zijn landing in Friesland een huis (of enkele huizen, of een gehucht) in brand heeft gestoken, maar noemen geen bijzonderheden. Van Lennep, die de brandstichting op naam van de schildknapen Zweder en Boudewijn stelt, had dus een probleem op te lossen. Liever dan zijn toevlucht te nemen tot de ongedocumenteerde keuze voor een bestaand dorp, vult hij de leemte op met een gefingeerd, maar plausibel betiteld gehucht (Norwert). Als verblijfplaats voor Jan van Arkel had Van Lennep een onbewoond, aan het Sticht toebehorend kasteel nodig op de grens van Holland en Utrecht, ter hoogte van Breukelen. Locatie en naamsovereenkomst doen vermoeden dat Nyenstein wel eens de fictionele remplacant van Nijenrode zou kunnen zijn. Het bestaande slot was immers niet bruikbaar: de voedselvoorraden voor het beleg waren daar opgeslagen. Nijenrode was letterlijk en figuurlijk bezet. Ook andere kastelen in de omgeving vielen af: zij waren doorgaans Hollandsgezind of wegens de schulden van het bisdom verpand. Het was dus een hele toer om een bruikbare behuizing voor de bisschop te vinden en Van Lennep heeft blijkbaar geopteerd voor een fictieve plaats. Deze interpretatie van de uitzonderingen ondersteunt de bewering dat de authenticiteit van plaats in de roman voor de auteur heel nauw luisterde. Zijn studiereis naar Friesland was in dit licht bezien een uiterst passende voorbereiding.

Holland versus Friesland: voorgeschiedenis en aanleiding

De Roos van Dekama zet in met een korte algemene geografische en historische beschouwing die de lezer met tijd en plaats bekend maakt: oorsprong en ligging van Haarlem en het door Willem de Vierde na zijn terugkeer uit Pruisen uitgeschreven toernooi. Dan volgt de concretisering en visualisering: de beschrijving van de plaats van handeling, in dit geval de bruisend drukke stad en, in nadere verbijzondering, De Hout, waar het volk te hoop is gelopen om de kunsten van Barbanera te aanschouwen. Met het aanbod van de Friese munt en het relletje dat door de welhaast xenofobische reactie van de menigte ontstaat, kan de handeling beginnen. Een aantal personages maakt zijn entree: eerst de bijrollen, vervolgens de hoofdpersonen. Het is een techniek van inzoomen: van het algemene naar het bijzondere en van het historische naar het fictionele. De Hollands-Friese animositeit van eeuwen wordt niet uiteengezet, maar getoond in een geïndividualiseerd en gesubjectiveerd tafereel. Het is een strategie die kenmerkend is voor het genre.

Via een geleidelijke dosering van informatie wordt de lezer op de hoogte gebracht van de historische achtergrond. De omstanders in De Hout schimpen op het 'frije Friesland', dat zich van het Hollandse gezag niets aantrekt. Reinout weet te vertellen dat de Friezen hun stamregisters terugvoeren tot Alexander de Grote en Deodaat haalt, door zijn schouderophalende vermelding van Adelens afkomst, de legendarische Friese koningen de romanwereld binnen. In het begin van het vierde hoofdstuk volgt dan een uiteenzetting van de situatie: de herhaalde pogingen van de Hollandse graven om de Friezen te onderwerpen tegenover de sabotage van dit streven op grond van het in de mythische Karelsbul verleende recht om rijksonmiddellijk te zijn en alleen het gezag van de keizer te erkennen. Er wordt gerefereerd aan de strubbelingen in Westergo en in het bijzonder aan die te Staveren onder Willem III, die leidden tot 'de zoen' (verzoening) van 4 juli '1320'. Een nieuw oproer in deze Hanzestad leidde tot de komst van een delegatie onder leiding van de abt van Sint-Odulf te Haarlem. Een enkele referentie in de loop van het verhaal, zoals aan de expedities van Willem II en Floris V, houdt het besef van een langdurig conflict levend. Aan Friese zijde wordt, na de mislukte missie in Haarlem, een landdag gehouden waar de partij der 'heethoofden' zoals Seerp en Reinout bovendrijft en zelfs het besluit genomen wordt om Holland aan te vallen, een plan dat door de tegenzin van de Friezen om buiten de landsgrenzen te vechten niet doorgaat. Aldus het relaas van feiten in de roman.

Van Lenneps versie bevat heel wat transformaties ten opzichte van de geboekstaafde geschiedenis: hij laat weg, voegt toe, zet om en vervangt.

De langdurige voorgeschiedenis presenteert hij, om te beginnen, slechts in kort bestek. In zijn grondige bespreking van de roman verwijt Bakhuizen van den Brink de schrijver dan ook dat men niet veel wijzer wordt over de oorzaken van de Hollands-Friese vijandelijkheden.[57]

Modern onderzoek heeft zich verdiept in de oorsprong van de Hollandse aanspraken op Friesland en het Friese verweer daartegen. Sedert de twaalfde eeuw al eisen de Hollanders grafelijke rechten op in Oostergo en Westergo. Hollandse historiografen (Melis Stoke) beijveren zich om de vrijheidslegende te weerleggen, die berust op het Karelsprivilege. Op de vraag waarop de Hollandse aanspraken gebaseerd werden, zijn de antwoorden verre van eensluidend: Beka brengt verschillende argumenten in stelling, die door Janse worden geanalyseerd op hun betrouwbaarheid. De rechten in Friesland werden echter eveneens opgeëist door de bisschoppen van Utrecht, die hun claim baseerden op keizerlijke schenkingen. In 1165 velde Frederik Barbarossa een Salomonsoordeel door het bestuur van Ooster- en Westergo in handen van zowel de graaf als de bisschop te leggen. Tijdens dit zogenaamde condominium werd de basis gelegd voor de Friese vrijheid: geleidelijk ontstond een situatie waarin graaf noch bisschop feitelijk gezag uitoefende. Een signaal van deze autonomie was het feit dat bestuur en rechtspraak in de beide gouwen rond 1270 in handen kwamen van zelfgekozen grietmannen, gerecruteerd uit de Friese adel. Dit zelfbestuur heeft het ontstaan van allerlei interne partijtwisten tussen Vlie en Lauwers in de hand gewerkt en dat heeft weer kansen geschapen voor de Hollandse graven, wier belangstelling voor het gewest tegen het eind van de dertiende eeuw ontwaakte.[58]

De *roman*schrijver Van Lennep is het er kennelijk om te doen geweest zijn lezers slechts te informeren over de status quo in 1345 en geeft van deze voorgeschiedenis slechts de essentie: tegenover de vermeende Friese onafhankelijkheid stelt hij de Hollandse onderwerpingsdrift als een niet nader bevraagd gegeven. Via bijvoorbeeld Beka heeft hij zich misschien verdiept in de Hollandse aanspraken, maar de informatie die hem ten dienste stond was complex, moeilijk in synthese te vangen en voor de gang van zijn verhaal niet noodzakelijk.

Enkele hoofdmomenten uit de roerige Fries-Hollandse betrekkingen vanaf het eind van de dertiende eeuw vinden we, zoals gezegd, genoemd in de roman: de huldiging in 1292 van Floris V in het doorgaans tamelijk Hollandsgezinde Staveren, bij gelegenheid waarvan de stad een privilege ontving, alsmede de zoen van 1310 waarin Westergo Willem de Goede erkende.[59]

De geschiedschrijving vermeldt in de periode tussen 1310 en 1344 herhaaldelijke strubbelingen rond Staveren: interne partijtwisten plus getouw-

trek tussen de graaf en de stad om het recht van aanstelling en de jurisdictie van gerechtelijke ambtenaren. Zo braken er in 1328 tijdens het bewind van Willem III rellen uit, waarbij men de schouten verjoeg en hun huizen in brand stak. In mei 1328 werd de vrede hersteld nadat een delegatie onder leiding van de abt van Sint-Odulf, die bij de opstand betrokken was, in Haarlem had onderhandeld en aan Westergo een boete was opgelegd. In 1342 laaide de partijstrijd weer in volle hevigheid op met als aanleiding de moord op een veteleider en het decreet van de graaf om over deze misdaad recht te doen. Toen de strijd hiermee niet bedwongen was, heeft de grafelijke raad bij afwezigheid van Willem IV in januari 1344 besloten dat leden van beide partijen zich in Holland in gijzeling moesten begeven. Op 22 augustus van dat jaar werden zij daaruit ontslagen. Eind oktober 1344 is er, zo blijkt uit de grafelijke rekeningen, nogmaals overleg geweest met een deputatie van Friese monniken.[60]

Van Lennep maakt in zijn roman slechts gewag van ‘een nieuw oproer te Staveren’, dat hij echter plaatst ná de terugkeer van Willem uit Duitsland: de aanleiding tot de komst van ‘zijn’ Friese delegatie naar Haarlem. Op dit punt begint de manipulatie van de historische overlevering. Informatie over de onlusten in 1328 en 1342, de maatregelen die de graaf daartegenover stelde, alsmede de diverse diplomatieke missies, was te vinden in het *Charterboek* van Van Mieris, in Wagenaars *Vaderlandsche historie*, in een werk als de *Hedendaagsche historie of tegenwoordige staat van Friesland*, of bij Baerdt van Sminia. Van Lennep heeft deze dus uiterst bereikbare gegevens anders benut en aangewend ten eigen bate. Er ís een delegatie onder leiding van de abt van Sint-Odulf in Haarlem geweest, maar dat was nog onder Willem de Goede. Voorafgaand aan het militair ingrijpen van diens zoon in 1345 waren er inderdaad onlusten in Staveren, maar deze vonden eerder plaats dan in Van Lenneps voorstelling van zaken. De nasleep van mislukte onderhandelingen duurde langer en eindigde noch begon tijdens het toernooi te Haarlem. De geboekstaafde feiten worden verplaatst en herordend tot één dramatisch geladen situatie. Dat Van Lennep zijn bronnen echter wel degelijk met vlijt bestudeerd heeft, blijkt uit het volgende. In de initiële uiteenzetting die de Friese aanwezigheid in de Spaarnestad verklaart, wordt niet gerept over de aanleiding van het ‘nieuw oproer te Staveren’. Dat het recht van de Hollandse graaf tot benoeming van overheidsdienaars bij herhaling een belangrijk geschilpunt was, krijgt niettemin een echo in de roman, getuige het lot van de arme Claes Gerritz, die op de landdag verschijnt als een door de graaf aangestelde ambtenaar van Staveren, pruttelend over het privilege van Floris V en wapperend met zijn versmade lastbrief. Dat er aan de vooravond van de slag een dergelijke landdag zou zijn gehouden, wordt nergens vermeld. Maar de krijgslustige vergadering der Friezen heeft

wel weer een historisch precedent: in 1323 vond, wederom na een ingrijpen van Willem III ten antwoord op interne twisten, een vernieuwing plaats van het Opstalboomverbond met een tweeledig doel: pacificatie van de strijdende facties en alliantievorming tegen de dreiging van buitenlandse vorsten, oftewel de Hollandse graaf.[61]

Wat in de geschiedschrijving her en der te boek gesteld is als een reeks incidenten, wordt door Van Lennep samengebald tot één moment. Bovendien worden de feiten en motieven die de overlevering prijsgeeft, vervangen door de persoonlijke confrontaties tussen zijn al dan niet verzonnen romanfiguren. De lange politieke voorgeschiedenis wordt weliswaar aangeduid, maar voor de lezer van de roman vormen toch de gebeurtenissen gedurende die paar dagen in Haarlem de wezenlijke *casus belli*. De climax van die gebeurtenissen vinden we aan het eind van het eerste deel, als de Friese afvaardiging van Willem nul op 't rekest krijgt en weggestuurd wordt met een onverholen oorlogsdreiging. Van Lennep toont zich een meester in de weergave van escalatie, ook binnen de afzonderlijke scènes waarin die climax gestalte krijgt: het opstootje in De Hout, de ontmoeting der partijen op Vogelenzang, het gehoor in de Sint-Janskerk, het dansfeest, het toernooi en het gastmaal getuigen stuk voor stuk van een steeds openlijker aan de dag tredende animositeit die berust op politieke en historische tegenstellingen, maar vooral ook voortkomt uit persoonlijke grieven, beledigingen en wantrouwen. Hatelijke woorden en hooghartige replieken: de individualisering en subjectivering der geschiedenis middels de dialoog.

Van Lenneps suggestie als zou het besluit tot oorlogvoering definitief zijn genomen tijdens de toernooidagen, roept bij een nuchtere lezer de vraag op naar de feitelijke militaire voorbereiding van een dergelijke enorme operatie. Tot 25 september was het kort dag. Nu is het niet waarschijnlijk dat het onvermeld blijven van elke krijgskundige preparatie uitsluitend een gevolg is van Van Lenneps manoeuvres omwille van de spanning en de eenheid van zijn geesteskind. De gegevens op dit punt danken we in hoofdzaak aan de eerder genoemde grafelijkheidsrekeningen en ander in 1836 nog ongepubliceerd materiaal. Het contrast tussen de simpele wijze waarop Willems Armada in *De Roos van Dekama* tevoorschijn getoverd wordt en de langduriger en grootschalige voorbereidingen die de expeditie in werkelijkheid vergde, levert daarom een alleen uit modern perspectief fascinerend terzijde.[62] De krijgshistorische studie van De Graaf maakt om te beginnen duidelijk dat Willem al in 1344 had willen aanvallen, maar de operatie afblies vanwege zijn tocht naar Pruisen of een toch nog onvoldoende uitrusting tot de strijd. In het najaar van '44 werd al begonnen met het kalk branden ten behoeve van de zogenaamde dwangburchten: versterkingen die de macht van de overwinnaar ter plaatse moesten vestigen en handhaven.

Begin september 1345 gingen meer dan honderd kruiwagens scheep in het gezelschap van timmerlieden en metselaars.[63] Met het inslaan van leeftocht voor het uiteindelijk 15000 man tellende leger was ook al in 1344 begonnen: de rekeningen tonen bijvoorbeeld de aankoop van honderden stuks rundvee en varkens, van zijden spek, hammen en gezouten vlees, van drie bruinvissen, duizenden kabeljauwen en andere vissen, van rijnwijn en vijfhonderd vaten Hamburgs bier.[64] In Dordrecht werden scheppen, bijlen en wagenwielen aangeleverd, duizend sparren werden geofferd voor de 'enghiene' van het leger, wapens in Vlaanderen aangekocht.[65] Bovendien was Willem in 1344 reeds begonnen met het confisqueren van Friese kloosterbezittingen in Waterland en West-Friesland.[66]

Maar zoals gezegd, Van Lennep kon dit alles niet weten omdat de economische administratie nog onvoldoende was ontsloten en zijn potentiële bronnen vooral betrekking hadden op de beschrijving van de gebeurtenissen als een politiek en militair evenement.

Het beleg van Urecht: intermezzo

De gegevens in *De Roos van Dekama* over het beleg van Utrecht zijn weinig specifiek en kunnen vrijwel alle teruggevoerd worden tot enigerlei versie van Beka's kroniek of een daarop gebaseerde bron. De aanleiding is in verschillende omstandigheden gezocht: volgens Beka waren er 'onnutte idele woorden' gevallen tussen de graaf en de Utrechtse kapittels en was de bisschop, in Grenoble verblijvend, niet eens bij het conflict betrokken.[67] Van Lennep zoekt de oorzaken van Willems optreden in Van Arkels streven naar onafhankelijkheid: zijn visie komt daarmee dicht in de buurt bij die van Bilderdijk, die deze factor benadrukt en bovendien een verklaring zoekt in het trotse karakter van de bisschop - een eigenschap die Van Lenneps prelaat bepaald niet vreemd is.[68]

Van een manipulatieve omgang met overgeleverde informatie kunnen we ten aanzien van de Utrechtse episode eigenlijk niet eens spreken. De weinige details betreffende de gang van zaken, zoals de voetwond die Willem tijdens een nachtelijke inspectie opliep, stemmen overeen met de gedocumenteerde feiten. De inbedding en interpretatie van de getrouw weergegeven militaire episode daarentegen komen geheel en al uit de koker van Van Lennep. Niet alleen de stiekeme terugkomst van Van Arkel op Hollands grondgebied is een verzinsel. Ook diens sluwe *masterplan* tot één grandioze en gelijktijdige opstand van alle gewesten tegen de Hollandse graaf is een fictionele toevoeging. Een gedurfde greep die Van Lenneps in dubbel opzicht intrigerende bisschop zijn centrale rol in de romangebeurtenissen

verschaft. Van een buitenstaander die, ver weg in Grenoble verblijvend, alleen nog maar aan kan komen snellen om te redden wat er te redden valt (Beka), wordt hij de regisseur die zelfs de aanvallende graaf precies heeft waar hij hem hebben wil. Voorzover het zin heeft om van 'geschiedvervalsing' te spreken, is Van Lenneps compositorisch knappe positionering van Van Arkel vrijwel het enige, maar zeer spectaculaire voorbeeld in *De Roos van Dekama*.[69]

De slag bij Warns die bij Staveren plaatsvond: de apotheose

De studie van Groustra biedt ons een nauwkeurige inventarisatie van de oudste bronnen waarin de slag uit 1345 is beschreven. Zij zijn in drie categorieën te verdelen: Henegouwse en Hollandse geschriften en de grafelijke rekeningen.

Onder de Henegouwse bronnen neemt de kroniek van Jean Froissart een belangrijke plaats in. Deze kanunnik schreef de geschiedenis van Henegouwen als tijdgenoot. Zijn verhaal over de slag bij Staveren tekende hij op rond 1350, deels op basis van wat deelnemers aan het gevecht hem verteld hadden. Een tweede bron vormt de *Chronyque anonyme de Valenciennes*, het relaas van een naamloze Henegouwer uit de grafelijke vaderstad, die aan de laatste dagen van Willems leven gedetailleerd aandacht besteedt. Vervolgens is er een uit de veertiende eeuw daterend gedicht van 240 regels, getiteld *La mort du comte de Hainau,* dat een plastisch beeld geeft van de gebeurtenissen en dat in 1863 werd gepubliceerd.

De Hollandse geschiedschrijver van de slag is Beka (Johannes de Beke). Deze Utrechtse kanunnik schreef zijn *Chronographia* in 1349-1350. Ook hij was dus een tijdgenoot van Willem IV. Zijn oorspronkelijk in het Latijn geschreven kroniek is verschillende keren overgeschreven en vertaald. De Franse versie, die Groustra bij zijn onderzoek betrekt, verschilt bijvoorbeeld aanmerkelijk van de Latijnse. Naast Beka vormt een reeks verzen op de helden van de slag bij Staveren een Hollandse bron. Zij staan op naam van de wapenheraut Beijeren uit Gelre en zijn uitgegeven door Jean van Malderghem in 1870.

De Friese geschiedschrijvers hebben pas later over de slag geschreven en maken daarbij doorgaans gebruik van Beka.[70]

Dankzij het feit dat Groustra deze teksten en tekstgedeelten, overigens in het Fries vertaald, in zijn studie opneemt, kunnen we ook duidelijk zien hoe bescheiden van omvang het materiaal is: de contemporaine verslaglegging in de prozakronieken neemt in totaal amper zeven bladzijden in beslag.

Op basis van de overgeleverde gegevens zijn door Groustra en later

door De Graaf de volgende (hier in grote lijn weergegeven) reconstructies van de gebeurtenissen gemaakt.

De vloot van Willem zeilde op maandag 26 september uit Enkhuizen af en bereikte tussen de vele zandbanken door de Friese kust. Zij landde op twee uiteenliggende plaatsen. Deze spreiding van de aanval was denkelijk volgens vooropgezet plan, maar de timing werd in de war gestuurd door het ongeduld van de graaf of door slechte weersomstandigheden. De ene partij onder leiding van Willem ontscheepte zich met een klein leger van vijfhonderd man aan de noordzijde van Staveren en stak daar voortijdig, met de bedoeling om een signaal aan zijn oom te geven, een huis in brand.

Beaumont landde met het gros van het aanvalsleger aan de zuid(oost)zijde van het Sint-Odulfsklooster, op een plaats die door Beka de 'Suydtvenne' wordt genoemd en sloeg daar zijn tenten op. Vanaf dat moment verschillen zowel de bronnen als de twintigste-eeuwse reconstructies. Welke van de beide Hollandse legers heeft nu Sint-Odulf belegerd? Volgens Beka (en Groustra) was het Beaumont, die optrok naar het kloostercomplex (terwijl een deel van de manschappen naar Staveren uitweek) en zich daar het klooster probeerde binnen te vechten - een onderneming waarop volgens de Utrechtse kroniekschrijver geen zegen kon rusten. Zijn aanval werd echter afgeslagen. De Hollandse troepen werden strijdend naar de kust gedreven. Toen Beaumont, zelf reeds gewond, hoorde dat zijn neef was gesneuveld, wilde hij zich doodvechten, maar hij werd bijtijds aan boord van zijn schip gehesen door Robert de Glimes en enige andere trouwe gedienden. Willem daarentegen stuitte met zijn kleine leger op een Friese overmacht. Hij en zijn manschappen weerden zich dapper, hij doodde zelf een Friese aanvoerder, maar ze waren omsingeld en werden allemaal gedood.[71]

Volgens De Graaf berust deze versie van de gebeurtenissen op een compositiefout bij Beka. Hij wijst op bepaalde inconsequenties in de tekst (Beaumont landt eerst, zet zijn tenten op en dan komt Willem, die evenwel te ongeduldig was om op de rest van het leger te wachten) en concludeert dat het gedeelte dat over de gevechten nabij het klooster gaat, op de verkeerde plek is terechtgekomen en bij Willems lotgevallen had moeten staan. Gegevens uit de versies in de Henegouwse bronnen steunen deze opvatting. Willems strategisch doel was van meet af aan om zich vanuit de noordflank meester te maken van het klooster en de stad. Jan van Beaumont landde aan de zuidzijde van Staveren en toonde vooralsnog geen initiatief om de aanval in te zetten. Hij werd verrast door de Friese legerbenden, die vanuit van Staveren zuidwaarts trokken nadat ze het leger van Willem hadden afgeslacht. De Hollanders konden geen kant uit op de smalle landtong en werden vechtend de zee in gedreven, waar een klein gedeelte de schepen kon bereiken. Eigenlijk kwam Beaumont dus aan de slag, die van zonsonder- tot zonsop-

gang duurde, nauwelijks te pas.[72]

Een eerdere reconstructie van de gevechten is gemaakt door Waller Zeper in zijn biografie van Jan van Beaumont. Ik breng deze interpretatie ter sprake omdat zij mede van invloed is geweest op de twintigste-eeuwse herdenking van Friese overwinning. Bovendien is er een overeenkomst met Van Lenneps voorstelling van zaken. Waller Zeper neemt aan dat Beaumont zich vlak bij Staveren en Sint-Odulf ontscheepte, de Friezen het klooster indreef en daar verrast werd door vijandelijke legerbenden. Willem zou echter als een afleidingsmanoeuvre niet ten noorden van de stad zijn geland, zoals de bronnen vermelden, maar juist ten zuiden; op minder grote afstand van Staveren dan de huidige Zuidvenne, namelijk ter hoogte van het dorpje Laaxum, dat hij in brand stak. Van daaruit trok hij landinwaarts richting Warns en liep in de val omdat de Friese troepen hem tussen Warns en Scharl de pas afsneden - met het bekende einde. De steun voor deze reconstructie zoekt Waller Zeper in een ingenieuze, maar speculatieve interpretatie van een passage bij Sibrandus Leo, die in de zestiende eeuw de abtenlevens van de Friese kloosters Mariëngaarde en Lidlum heeft beschreven.[73] Zijn visie wordt door Groustra als onhoudbaar verworpen. De oorspronkelijke Henegouwse en Hollandse kronieken vermelden uitsluitend Staveren en het Sint-Odulfsklooster als de plaats van handeling (plus de veel zuidelijker dan Waller Zeper aanneemt gelegen Zuidvenne, waar korte metten werd gemaakt met de troepen van Beaumont). Over het gebied landinwaarts nabij Mirns, Laaxum, Warns, Scharl en het Rode Klif wordt daar helemaal niet gerept.

De slag bij Staveren is van 1345 tot omstreeks het einde van de vijftiende eeuw jaarlijks rond 26 september herdacht als ‘Us Leaf Frouwe Dei’ (Onze-Lieve-Vrouwedag). Tot in de zestiende eeuw was er in Staveren een ‘primitief en nogal spectaculair’ gedenkteken: een grote stapel doodsbeenderen van de verslagen Hollanders, die op last van Karel V werd verwijderd. In 1945 werd de traditie hersteld om jaarlijks te herdenken wat inmiddels de ‘slag bij Warns’ was gaan heten. Die jaarlijkse herdenking vond en vindt plaats op het Rode Klif, waar in 1951 een monument van zwerfkeien is opgericht met de spreuk ‘Leaver dea as slaef’ (Liever dood dan slaaf).[74]

En nu Van Lennep. Van de oorspronkelijke bronnen had hij niet de pas in de tweede helft van de negentiende eeuw gedrukte Henegouwse en Hollandse gedichten tot zijn beschikking. Froissart moet binnen zijn bereik geweest zijn: in het aantekenboekje bevindt zich één notitie van een vindplaats uit diens werk[75] De versie van de slag bij Staveren volgt in zeer grote lijn die van Beka of een secundaire, op de Utrechtse kroniek teruggrijpende bron. Met dien verstande natuurlijk, dat er fictionele toevoegingen zijn. Zo zeilt

Deodaat vooruit op een bierhaalder die, net als het turfschip van Breda, onder een valse bodem krijgsvolk in zich bergt. Het plan is, dat hij alvast het (in 1345 nog niet gebouwde) kasteel zal bezetten, maar onmiddellijk na landing wordt hij gevangengenomen. Ook Boudewijn arriveert als een voorpost en de brand in 'Norwert' benoorden Stavoren wordt door hem en Zweder aangestoken voordat de graaf is gearriveerd. Overeenkomstig de versie van Beka landt Beaumont aan de zuidzijde en stevent hij af op het klooster - dat door Van Lennep aan de zuidkant van Staveren is getekend. Hij staat op het punt het in te nemen als hij bemerkt dat hij door Friese troepen in het nauw gedreven is en laat de verwoestende brandstichting over aan een van zijn ridders. Van de landtong weet hij zich naar het Rode Klif te vechten, alwaar hij op het laatste nippertje gered wordt. Niet door zijn Henegouwse getrouwen, zoals de kronieken vermelden, maar door Reinout, die gelukkig zojuist zijn allerminst Friese afkomst ontdekt heeft en dus met gerust geweten te hulp kan schieten. De graaf landt, laat, benoorden Stavoren en wordt overvallen door de Friese troepen. Het is een episch passend slot, dat de door hem gedode Friese edelman de identiteit van Seerp Adelen krijgt. Men zou kunnen zeggen dat de twee kemphanen elkaar vernietigen.

Van Lennep is dus trouw aan de Beka-traditie als hij Beaumont het klooster laat bestoken en Willem in het drassige gebied benoorden Staveren geen kans tot aanval geeft. Maar afwijkend is de denkelijk grotere omvang van het strijdterrein dat de schrijver zich voorstelt. Op het kaartje staan Friese legerbenden ingetekend bij Mirns en Warns. Beaumont bereikt het Rode Klif. De verteller deelt mee dat 'van Hindelopen af tot aan Gaasterland toe' de landstreek met Friese weerbare mannen was bezet (p. 416). Nu is dit nog voordat de strijd losbarst, maar elders wordt ook gewag gemaakt van 'verschillende ontmoetingen' ten noorden van Staveren en in Gaasterland (p. 438). Deze vergroting kan heel goed het product zijn van dichterlijke verbeelding. Maar vermoedelijk is er tevens een oudere historiografische traditie geweest die het Rode Klif en/of Warns bij de slag betrekt. Ook Van Lennep noteert namelijk in zijn aantekenboekje een niet van bronvermelding voorzien citaat, dat sterk overeenkomt met de uitspraak van Sibrandus Leo waarop Waller Zeper zich beroept en er zijn nóg enkele vermeldingen in de geschiedschrijving te vinden.[76]

De personages

Binnen de personele bezetting van *De Roos van Dekama* zijn uiteraard ook relaties met de geschiedenis aan te treffen: zoals 'een ieder' weet, leefde Abt

Volkert immers nog in 1340! De mate waarin het leven van de historisch gebonden personages is gedocumenteerd, loopt uiteen en even divers is de wijze waarop Van Lennep met de gegevens (of het gebrek daaraan) omspringt.

De gravin, Willems echtgenote, heeft een historische identiteit, maar treedt noch in de geschiedschrijving, noch in de roman als een geprofileerd karakter naar voren (behalve dan dat Van Lennep haar niet bepaald als een innemende vrouw afschildert). Tot de andere bijfiguren wier bestaan gedocumenteerd is, behoren de edelen die aan de Friezen en de lezer voorgesteld worden tijdens het boogschieten op de Vogelenzang. Het opmerkelijke is, dat zij hun romanleven te danken hebben aan hun dood in de slag bij Staveren, getuige het lijstje '*Ridders* die met de Graaf omkwamen' in Van Lenneps aantekenboekje, een opsomming die hij in een aantal bronnen heeft kunnen aantreffen. Het was een kwestie van narratieve economie om uit dit arsenaal de entourage van de graaf te werven. Ook andere bijrollen hebben buiten de roman bestaan: Hendrik Dusmer, die zich dapper weert tijdens het toernooi, of de abt van Lidlum, de vechtersbaas Govert Andla.

Binnen deze categorie personages gaat het om historische figuren van wie nauwelijks iets anders dan een naam is overgeleverd. Indien er meer gegevens zijn, heeft Van Lennep deze niet gebruikt, omdat hun bescheiden functie in de roman het niet vereiste: dit is het geval bij Dusmer, de grootmeester der Duitse Orde.

Aan het andere uiterste staan de personen die in de geschiedenis een rol van betekenis hebben gespeeld en wier levenswandel niet alleen uitvoeriger is gedocumenteerd, maar ook geïnterpreteerd, zodat er sprake is van historische beeldvorming inzake hun karakter: Willem IV, zijn oom Jan van Beaumont en bisschop Jan van Arkel. De beide Henegouwers zijn in de roman geïndividualiseerd op een wijze die zich aanpast aan het historische beeld. Dit geldt zeker voor Beaumont, die in de kronieken (Froissart) steevast wordt afgeschilderd als het toonbeeld van ware ridderlijkheid.[77] Zijn romangedaante bevestigt zijn middeleeuwse reputatie volkomen: hij is de ideale opvoeder voor de Italiaanse vondelingen. Zijn bezadigde wijsheid vormt een tegenwicht voor de heftigheid die zijn neef soms aan de dag legt. Willem IV immers heeft in de historiografie de reputatie verworven van een onrustige geest, tuk op oorlog en toernooien en altijd bereid zich in een nieuw avontuur te storten. Hij leefde 'weids', was 'trotsch van aard' en gaf veel geld uit.[78] Om de naam van 'le bon comte de Hainaut' hing een zekere luister van dapperheid: hij was *mouldt entreprenant et hardi chavalier*.[79] Overmoed en onbezonnenheid waren de keerzijden van dit karakterbeeld. '"Hij was jong en wilde wat"', zoals Janse het *josne et volontier* uit de kroniek van Valenciennes vertaalt.[80] De Willem IV in *De Roos van Dekama*

spreekt dit beeld niet tegen, al is het profiel een stuk minder markant dan dat wat in de bronnen wordt geschetst. Van Lenneps Willem is fier en dapper, net als zijn historische voorbeeld, hij blaast soms hoog van de toren, maar de ongedurigheid en impulsiviteit die de overlevering hem toeschrijft zijn danig gematigd. Ten overstaan van Adelens provocaties weet hij bij tijd en wijle een bewonderenswaardige zelfbeheersing aan de dag te leggen. Eigenlijk komt hij er in *De Roos van Dekama*, waar hij 'de' vorstelijke waardigheid representeert, gunstiger af dan in de geschiedschrijving: het is misschien niet toevallig dat de notitie in het aantekenboekje dat Willem de '*meester aller soldaten en regent van alle vorsten*' heette, wel degelijk in de roman is terechtgekomen, terwijl de eveneens daar opgetekende schampere opmerking van de Franse koning, die hem voor 'zot' uitmaakte, niet in de tekst is ondergebracht.

Nu was de aanwezigheid van historische personen in de roman ook een netelig punt. Hun representatie luisterde nauw: afwijkingen van het bestaande beeld zouden immers zowel hun literaire geloofwaardigheid als hun historische reputatie schade kunnen doen. Om die reden omhelsde men de formule die Walter Scott in zwang had gebracht: een fictionele held, betrokken bij de 'grote' geschiedenis maar daarin geen hoofdpersoon, wordt in het centrum van de roman geplaatst, terwijl voor de historische sleutelfiguren een minder geprononceerde rol is weggelegd. Ook in *De Roos van Dekama* staan de lotgevallen van Deodaat, Reinout en Madzy op de voorgrond.

Meer beschikbaar voor een vrije interpretatie van hun karakter en daden zijn uiteraard historische figuren over wie bij de lezer weinig voorkennis bestaat. Francesco della Scala is in de Italiaanse geschiedenis geen onbekende (Dante droeg het derde deel van zijn *Divina Comedia* aan hem op), maar door de afstand in ruimte, tijd en cultuur kon Van Lennep het zich permitteren hem een fictionele echtgenote te schenken. In de roman zijn de abt van Sint-Odulf, Seerp Adelen en Aylva eveneens voorbeelden. Veel voorkennis kón op dit punt trouwens ook niet bestaan: over de reeks van deze drie figuren levert de geschiedschrijving in afnemende mate informatie.

Met Vader Volkert heeft Van Lennep vrolijk gesold. De historische abt komt uit de stukken geenszins naar voren als de pompeuze en niet bijster slimme smulpaap die ons als humoristisch type uit de roman tegemoet treedt. Hij was al abt op jeugdige leeftijd en heeft, omdat hij met de graaf van Holland goede relaties onderhield, verscheidene malen diplomatiek overleg gevoerd. Van 1359 tot zijn dood in 1386 was hij wijbisschop in Utrecht, waar Van Arkel hem de precaire taak gaf om de kapittels te visiteren.[81] Het is de vraag of Van Lennep dit alles kon weten: over ongepubliceerde archivalia zoals het *Cartularium* van het Sint-Odulfsklooster had hij

immers niet de beschikking. Wel vermelden door hem gebruikte bronnen de betrokkenheid van de abt bij onderhandelingen met Holland - informatie die Van Lennep dus op een zeer vrije manier gebruikt.[82] Kennelijk wilde hij de kans niet laten lopen om een bepaald type geestelijke neer te zetten en heeft hij als het ware twee vliegen in één klap geslagen door aan de incapabele abt een bekwame souffleur mee te geven in wie hij een tegenbeeld kon creëren.

Ook Seerp Adelen heeft historische wortels. In de Friese kronieken wordt de afstamming van zijn geslacht uit de dochter van koning Adegild en Adelbricus herhaaldelijk op het tapijt gebracht, evenals de penning die, aangetroffen in een put op het familielandgoed te Sexbierum, deze hoge afkomst zou bewijzen. Van de Seerp uit *De Roos van Dekama* is alleen bekend dat hij strijd heeft gevoerd met de abt van Lidlum. Van Lennep maakte van dit gegeven dankbaar gebruik. Maar verder had hij de vrije hand. Het mag een knappe vondst genoemd worden dat hij zijn koppig-nationalistische held nu juist heeft ondergebracht in dit geslacht, dat met zijn legendarische afstamming de Friese glorie en vrijheidszin belichaamt. Terzijde zij opgemerkt dat Fontein met Van Lenneps Adelen zeer ingenomen is. De dames in zijn gezin zijn 'magtig boos' op Seerp, maar hijzelf heeft zich kostelijk geamuseerd met dit meesterlijke type: '*Zoo* waren die Egte Schieringers, die steil ooren, welke zoo eenzelvig dachten, en handelden als vrije, volstrekt onafhan[k]elijken Edelen'. Het portret van Adelen bewijst 'hoe diep de schrijver in onze Friesche huishouding van dien tijd ingedrongen is'.[83]

In het geval van Aylva is de historische informatie bij mijn weten beperkt tot één verhaal, in diverse kronieken vermeld: in 1313 is er inderdaad een Aylva in gezelschap van Beyma, Dekama en Hettinga naar Italië gereisd om keizer Hendrik bij te staan. Al is hij dus zo goed als fictioneel, door dit enkele gegeven is de wijze Olderman aan de historie gebonden. Geheel fictioneel, dat wil zeggen niet als individu in de geschiedenis terug te vinden, zijn de Dekama's en de meeste andere Friese edelen in de roman. Maar hun familienamen zijn uiteraard wel degelijk bekend: het gaat om geslachten wier plaats van herkomst en genealogie in de geschiedenis zijn geboekstaafd en wier namen steeds in de kronieken voorkomen. Behendig heeft Van Lennep dergelijke personages binnen de vrije ruimte van die onvolledige stambomen gesmokkeld. Vele Dekama's hebben zich in de Friese geschiedenis onderscheiden: waarom dan geen fel anti-Hollandse Sjoerd?

Aylva, maar ook Seerp Adelen en de Abt van Sint-Odulf konden naar eigen inzicht geboetseerd worden. Anders was dat met Jan van Arkel, wiens beeld net als dat van Willem IV en Beaumont in hoge mate voorgevormd was door de overlevering. Van Lennep heeft zich daar weinig van aange-

trokken. Niet alleen kan Van Arkels rol in de intrige de toets der historische kritiek niet doorstaan, ook zijn karakter wijkt af van wat de geschiedenis over hem heeft prijsgegeven. De vertaler van Beka noemt Van Arkel ‘eenen wisen edelen manne’ die, in sijnre bloeyende joghet' als bisschop over een bijna failliete boedel aangesteld, zijn uiterste best heeft gedaan om orde op zaken te stellen.[84] Hij had met drie problemen te kampen: de wanhopige financiële situatie door de vele schulden en verpandingen, de strijd om het interne gezag in zowel Utrecht als het ruimere Stichtse gebied, plus de oorlogen met naburige gewesten, in het bijzonder met Holland. Men krijgt de indruk dat hij die daadkrachtig heeft aangepakt.[85] Dat hij tijdens zijn gehele ambtsperiode (1342-1364) twee jaar lang in vrede heeft kunnen leven, acht Beka een aparte vermelding waard.[86] Ook uit andere bronnen rijst allerminst het beeld op van de sluwe manipulator die Van Lennep heeft geschapen. Wel worden zijn strijdbaarheid genoemd, zijn hardheid, of zijn trots.

Bakhuizen van den Brink heeft het voor ons uitgezocht: bij geen enkele kroniekschrijver zijn bouwstenen te vinden die Van Lenneps portret van de bisschop rechtvaardigen. In zijn recensie van *De Roos van Dekama* had de *Gids*redacteur aanstoot genomen aan de wijze waarop Van Lennep de historische Van Arkel had gemaltraiteerd. Het portret van ‘den *goeden Bisschop*’ is volstrekt onwaar en verontwaardigd legt Bakhuizen uit waarom.[87]

Nu heeft Van Lennep op deze ook in andere opzichten niet altijd even vleiende kritiek gereageerd. Zijn brief heb ik niet teruggevonden, maar wel de repliek van Bakhuizen.[88] Ook het oordeel over Van Arkel komt daarin ter sprake. Van Lennep moet zich in zijn verdediging beroepen hebben op de vrijheid van de romanschrijver om, waar de geschiedenis zwijgt, zich te richten op het mogelijke. Kennelijk heeft hij geredeneerd vanuit de lezersoptiek: een figuur als Van Arkel zal relatief onbeladen leven in de geest van de lezer en een conflict tussen romanpersonage en historische verwachting zal dus niet ontstaan. Bakhuizen blijkt door dit ‘subjectief’ genoemde argument niet overtuigd geraakt: de gemiddelde lezer zal helaas immers van geen enkele der personen uit dit tijdvak veel weten! En objectief gezien levert de geschiedschrijving voldoende gegevens om te kunnen staven dat Van Lenneps Van Arkel historisch bezien een vervalsing is.[89]

Van Lennep had de kwestie zelf geraffineerd in zijn voorwoord aangesneden, toen hij ons zo stellig wist te vertellen dat we met Vader Volkert immers konden lezen en schrijven: de vrijheid en beperking van de romancier, enerzijds vanuit het perspectief van de feiten, anderzijds vanuit het perspectief van lezerspsychologie en voorkennis. Zijn keuze in de verbeelding van Van Arkel is hem opgebroken: want ook in een andere recensie wordt

op het portret van de bisschop met verontwaardiging gereageerd. Later heeft Van Lennep spijt betuigd (althans jegens 'hen, die de geschiedenis uit de roman willen leeren en deze laatsten niet aan de geschiedenis toetsen'): de 'blaam van zelfzucht' die hij aan de kerkvoogd ten laste heeft gelegd, wordt niet door de geschiedenis gewettigd, erkent hij.[90]

Balans: het historisch gehalte

Er zijn in de loop der tijd over het historisch gehalte van *De Roos van Dekama* onvriendelijke opmerkingen gemaakt. Bakhuizen van den Brink mist, bij alle waardering voor wat hij het 'antiquarische' aspect van de roman noemt, de 'wijsgeerige' kijk op de geschiedenis.[91] Vissink toetst het werk aan dat van Scott en komt tot de conclusie dat de auteur de geschiedenis geheel ondergeschikt maakt aan zijn verhaal: '[*De pleegzoon* en *De Roos van Dekama*] are not historical novels, notwithstanding Scott's influence'.[92] Een avonturenroman, zij het dan omhangen met een kleed van couleur locale', meent Drop: een kleed 'dat echter weinig te maken heeft met het werkelijk historische'.[93]

In deze laatste formulering schuilt het probleem. Want wat is het 'werkelijk historische'? Een wijsgerige idee? De geest van de tijd? Inderdaad, er ontbreekt een markante interpretatie van de politieke episode die Van Lennep beschrijft en van de historische ontwikkelingen waarvan zij deel uitmaakt. Dat er kleine feitelijke anachronismen binnen de romanwereld zijn aan te wijzen, maar ook projectie van negentiende-eeuws gedrag en denken, is onvermijdelijk. De 'moderne' liefde tussen Madzy en Deodaat kan als eerste voorbeeld daarvan gelden. Van Lennep, althans de verteller, drukt ons zelf met de neus op een tweede: de ontvankelijkheid voor het natuurschoon, die een sympathieke en gevoelige romanheld anno 1836 wel móést bezitten.[94] Dus is Deodaat tijdens zijn ochtendrit door de lieflijke duinstreek naar behoren, maar anachronistisch onder de indruk:

> Men was in die eeuw nog verre van toetegeven aan den invloed van het gevoel: en men wist zelfs bij name niet van sentimenteelheid of romantisme; maar toch waren in dit oogenblik de zinnen van Deodaat zoo liefelijk aangedaan, toch ontwaarde hij eene stemming zoo zacht en weldadig, dat hij, zonder zich rekenschap te kunnen geven van de reden waarom, van zijn paard afsteeg [...]. (p. 119)

Bakhuizen wijst er bovendien terecht op dat de 'algemeen heerschende godsdienstigheid', die aan de geestelijkheid haar macht over het volk verleende,

in de roman niet als een belangrijke drijfveer is gethematiseerd. De strijdende abten zouden nog veel indrukwekkender geweest zijn als ze hun onderhorigen hadden aangevuurd ‘door geestelijke middelen, zoo als het verkondigen van wonderen en het beloven van de martelkroon’.[95] Inderdaad schenkt de roman ons wel een aantal typen van de middeleeuwse geestelijkheid: de wereldse Van Arkel, de al te zeer op zijn gemak gestelde abt Volkert, de onbehouwen vechtersbaas uit Lidlum en de ascetische broeder Syard, net als de bisschop overigens een intrigant, zij het dan niet uit zelfzuchtige motieven. Maar van een andere dan een conventionele en tijdloze religiositeit, en dat nog bij uitzondering (Madzy), is geen sprake.

Ook niet echt middeleeuws aandoend is een knus tafereeltje als dat van Madzy, die haar herstellende voogd zit voor te lezen uit een oude kroniek. En het idyllische, rumoerig-gezellige familieleven waarin Reinout aan het slot van de roman mag terugkeren, herinnert eveneens meer aan een negentiende-eeuws ideaal van huiselijkheid.

Maar noch de projectie van negentiende-eeuwse denkbeelden, noch de fictionele transformaties waaraan de geschiedenis omwille van de verhaallijn is onderworpen, doen iets af aan het feit dat Van Lennep een uiterst serieuze poging heeft gedaan zich in zijn middeleeuwse stof te verdiepen. Het handschriftelijk materiaal, dat een blik gunt op zijn talrijke aantekeningen, laat dat zien. De vragen aan Fontein en zijn inspectietocht eveneens. Het blijkt uit de locaties Norwert en Nyenstein, die bij gebrek aan een overtuigende historisch pendant geworden zijn tot plaatsen die men ‘vergeefs op eenige kaart zoude zoeken’ (p. 235). Uit de schetsjes en kaartjes. Uit de kennelijke verlegenheid waarin het gebrek aan afbeeldingen de schrijver brengt. Het Sint-Odulfsklooster wordt als gevolg daarvan een lapwerk van bouwstijlen, maar dan wel van in Friesland aangetroffen elementen. Van een ander bouwwerk, Aylvastate in Wonseradeel, wordt ons geen uitgebreide beschrijving gegund. De verteller had wel plannen tot

> eene uitgebreide en ongetwijfeld hoogst belangrijke beschrijving [...], waartoe de bouwstoffen reeds gereed lagen; maar de vrees, dat onze bescheidene lezer, (bemerkende dat hem slechts weinige bladzijden meer ter inzage overschieten, en zoo al niet naar de ontknoping, dan althands naar het einde verlangende) met die beschrijving een weinig vrijer zoude kunnen omgaan, dan voor onze eigenliefde streelend ware, namelijk: dat hij die geheel mocht overslaan, heeft ons doen besluiten omtrent deze stins van Aylva niets anders te zeggen, dan dat het een oud, ruim, hecht en weldoortimmerd Huis was, met zijne torens, ophaalbrug en graft, naar den Saxischen trant gebouwd, en, de tijden in aanmerking genomen, van binnen met smaak en pracht gemeubileerd (p. 463).

Het is de gebruikelijke flirt van de auctoriale verteller met zijn lezer. Maar in de wetenschap dat Van Lennep bij Fontein nu juist vergeefs naar de middeleeuwse Friese bouwtrant heeft geïnformeerd, mogen we vraagtekens zetten bij die gereedliggende bouwstoffen (wellicht de zoveelste knipoog in de roman, ditmaal ten koste van de lezer).

De grondige aanpak van Van Lennep komt tot uitdrukking in de vele details die de romanwereld een stevige historische vulling geven. Er komt, zoals uit de aantekeningen in deze uitgave blijkt, vrijwel geen (quasi-)gegeven voor dat niet bij nadere beschouwing gerelateerd is aan een of andere bron: rechtstreeks, zijdelings, via associatie of door verplaatsing. Geen diplomatieke missie op het toernooi in Haarlem, maar wel een aantal diplomatieke missies in de voorafgaande periode. Geen Seerp Adelen die door Willem wordt gedood, maar er wás die anonieme Friese edelman. Een in de bronnen smakelijk vertelde ruzie tussen Worp Ropta en Helbada wordt dertig jaar later geplaatst. Er is een komische beroepsmaniak die zich op een zotte manier beroept op de stedelijke privileges - maar die privileges zijn er wel degelijk op nageslagen. Er is nooit een Juwe Dekama gedood in een ruzie om het aanleggen van vuur - maar wel is daarmee een twistpunt tussen de Schieringers en de Vetkopers binnen de roman gebracht. Men zou kunnen zeggen dat Van Lennep alle vrijheid nam - als hij maar op enigerlei wijze gedekt was. Zij het dan dat een dergelijke formulering suggereert dat het hier zou gaan om een defensieve strategie, in plaats van een streven naar een overtuigende couleur locale: de karakteristieke details in de weergave van de zeden en gewoonten van een bepaalde tijd, streek of stand, de kleding, de behuizing, eten en drinken, spel en arbeid.

Men ontmoet hier een voor de historische roman en voor de romankunst van de negentiende eeuw in het algemeen typerende verovering, dit streven naar een rijk aangeklede, gemeubileerde wereld. Een ontwikkeling die in de Nederlandse letterkunde van 1836 nog betrekkelijk nieuw was en die van de kunstenaar een nieuw palet vroeg. Het is al eerder opgemerkt dat Van Lenneps eerste roman, *De pleegzoon*, op dit punt een stuk kariger bedeeld was dan *De Roos van Dekama*.[96] Binnen de historische-romankunst neemt de interesse in de milieuschildering vaak de vorm aan van het soort lange, minutieuze beschrijvingen dat, naar Van Lennep in het hierboven aangehaalde commentaar veronderstelt, de lezer maar al te graag overslaat. Zijn eigen literaire tact op dit punt mag overigens geprezen worden: hij weet de informatie behendig te doseren en zet hierbij niet uitsluitend de stem van de verteller in, maar gebruikt ook de dialoog. Een voorbeeld is de entree van de Friezen op het dansfeest, waar de beschrijving van Madzy's kleding gedeeltelijk wordt uitbesteed aan de roddelende adellijke dames.

De bedoelde gedetailleerde beschrijvingskunst heeft in de loop van de literatuurgeschiedenis aan aantrekkingskracht ingeboet. In 1836 was zij, zoals gezegd, een relatief nieuwe ontwikkeling, die een nieuwe schrijftrant en wellicht mede een ander tempo en grotere precisie van lezerszij de veronderstelde dan wij gewend zijn. En uiteraard een nieuw domein van kennis. Want ook binnen de geschiedschrijving was de interesse in de zeden en gewoonten van een bepaalde cultuur en de belangstelling voor het dagelijks leven van gewone mensen een relatief jonge ontwikkeling.

Een signaal dat het hier inderdaad om een verse verovering ging, vinden we bijvoorbeeld in de notitie ‘kokeler’, die Van Lennep uit het werk van Van Hasselt overneemt: een mooi, authentiek, exotisch en voor hem dus vermoedelijk nieuw woord. In dezelfde lijn ligt een opmerking, een kleine tien jaar eerder, van een recensent van Van Lenneps *Gedichten*. Bijzonder verrukt is deze criticus over het vers ‘Graaf Floris’ eerste krijgstocht’: alles daarin draagt ‘de ware kleur des tijds’ en dat wordt dan toegeschreven aan het gebruik van echt ridderlijke woorden zoals ‘banderol’.[97]

Ondanks alle eigenmachtige manipulaties met het materiaal en de nauwe vervlechting met aan de fantasie ontsproten elementen, toont Van Lenneps roman een ernstig streven naar authenticiteit en de daarvoor vereiste precisie van detaillering. Zijn zorgvuldige plaatsbepalingen, eerder in dit *Nawoord* genoemd, geven daarvan mede blijk.

Een terzijde: deskundig commentaar

Van de overeenkomstige precisie van lezerszijde, die laat zien dat het er inderdaad op aankwam, legt de brief van Fontein getuigenis af. Hij is nieuwsgierig naar de herkomst van de ‘swietendrank’ en de ‘Ezekermunt’. Dat Van Lennep Aylva tot ‘olderman’ heeft gepromoveerd, is een anachronisme: de functie bestond in 1345 nog niet. Zij is in het leven geroepen in de vijftiende eeuw als een product van de stedelijke, burgerlijke cultuur. In Aylva's tijd noemde men de grote heren op hun stinsen ‘Hoofdelingen’ of ‘Heerschappen’ en hun getrouwen heetten geen ‘vazallen’, omdat het leenrecht in Friesland onbekend was. Van Lennep heeft zich deze kritiek aangetrokken, want in de ‘Misstellingen’ aan het eind van het tweede deel neemt hij een wijziging in de door Fontein bedoelde zin op. De ‘Collumsche duinen’ moet Van Lennep volgens Fontein vast bij een of andere Hollandse kroniekschrijver hebben opgescharreld, want zij bestaan niet. Het geslacht Hattinga was Gronings: in Friesland leefden de Hettinga's. En hoe komt Van Lennep aan ‘Madzy’? Dat is helemaal geen oude Friese naam, zoals hem bleek bij het doorsnuffelen van de geslachtenlijsten.[98]

Er is nóg een particuliere lezersreactie waarin de aandacht voor het correcte detail naar voren komt. In de Provinciale Bibliotheek te Leeuwarden bevinden zich in een doos met handschriften van Wopke Eekhoff zeven blaadjes ‘Aanmerkingen op v[an] Lenneps Roos van Dekama, voor zooverre de Friesche Zaken betreft’.[99] Eekhoff (1809-1880) was aanvankelijk boekhandelaar te Leeuwarden. Hij had grote belangstelling voor de geschiedenis van Friesland, nam les bij Humalda en Van Halmael en ontwikkelde zich tot provinciaal historicus. Van 1838 tot 1880 was hij stadsarchivaris van Leeuwarden. Eekhoff verzamelde veel materiaal voor de Provinciale Bibliotheek en schreef over historische onderwerpen. Zijn ‘Aanmerkingen’ bestaan uit ongeveer vijfendertig losse notities, de paginering van *De Roos van Dekama* volgend. Wat Eekhoff met zijn kritiek voor plannen heeft gehad, is onbekend. Bouwstoffen voor een recensie? Een schrijven aan Van Lennep? Een voordracht?

Er zijn bepaalde overeenkomsten met de kritiek van Fontein. Ook Eekhoff valt over de Collumse duinen, over het geslacht Hattinga, dat in zijn ogen Hottinga moet zijn, en de naam Madzy, die helemaal geen Friese ‘kleur’ heeft. Plaats- en eigennamen hebben trouwens toch zijn bijzondere aandacht. Foelke is geen Friese naam, Lieske moet als Lyske geschreven worden en Volkert als Folkert; Juwe moet Juw of Jouw heten en Jeppe Ribalda is ook al een verminking uit ‘onnoozelheid’. De plaatsnaam Metslavier moet Metslawier zijn en voor Scadaert, waar de Aylva's een state hadden, leze men ‘Schraard’. ‘Het Gaasterland’ zegt men evenmin als ‘het Friesland’ of ‘het Sevenwolden’. Bij Koudum ligt geen Awertstate, maar op die plaats lag wel een Galamastins. ‘Adelastins’ als men bedoelt ‘de stins van Adelen’ is een ongeoorloofde verkorting. Dat Van Lennep de plaats ‘Rys’ op de kaart zet is ‘de allergrootste anachronisme’, want de heerlijkheid Rys bestond pas vanaf 1687. En, veronderstelt Eekhoff, ‘dat Norwert is zeker ene geheel gefingeerde naam en plaats’? De vervlechting van het fictionele met het historische levert hem voorts een paar problemen op als het gaat om de Friese geslachten. De familie Aylva hoorde vóór de zeventiende eeuw helemaal niet thuis in Leeuwarden. In plaats van het gewraakte Madzy had Van Lennep beter een naam als Edener, Ida, Sjouwk, Gaats of Wick kunnen kiezen, want dat zijn bekende namen in de stamboom der Dekama's. Maar, vervolgt Eekhoff dan, ‘evenals de latere namen der mannelijke Dekama's komt het mij voor dat al deze Romanpersonen, behalve Adelen, de abt en Syard uit de lucht gegrepen zijn, ofschoon de schrijver verpligt was geweest om de Genealogie van dit geslacht vooraf wel te raadplegen. Ik heb naam en art[ikel] voor mij liggen’. Op grond waarvan Eekhoff hier vader Syard tot een historisch persoon verklaart, weet ik niet. Was hij in de war met een der abten uit het klooster Mariëndaal?[100] Zijn kritiek op Van Lenneps omgang

met de Friese families bevestigt overigens wat hierboven is opgemerkt over diens strategie om fictionele loten aan een bestaande stam te laten ontspruiten. Want hoewel de Leeuwarder historicus niet bijster enthousiast lijkt over de aanwezigheid van fictionele elementen, formuleert hij geen principiële bezwaren tegen verzonnen Dekama's. Maar wel moet dan de genealogie geraadpleegd worden om hun afstamming plausibel te maken. De kritiek op de naam Hattinga, de meisjesnaam van Madzy's moeder (die Hottinga had moeten luiden), gaat dan ook vergezeld van de opmerking dat er in de vijftiende eeuw wel degelijk een Dekama met een Hottinga getrouwd is geweest. Zo'n historische echtverbintenis zou kennelijk ook voor Eekhoff een fictioneel huwelijk van een eeuw eerder legitimeren. Een dergelijke tactiek karakteriseert nu precies de werkwijze die Van Lennep heeft gevolgd. Met het artikel dat hij voor zich heeft liggen, doelt Eekhoff waarschijnlijk op een lemma in Ferwerda's *Wapenboek*. Naar dit werk verwijst hij namelijk in zijn kritiek op Seerp Adelen, die hij te veel vindt lijken op een gefingeerd persoon. Van Lennep had kennelijk meer gegevens moeten inlassen om duidelijk te maken dat Adelen echt bestaan heeft.[101]

Voorts heeft Eekhoff enkele bezwaren tegen de weergave van Friese zeden en gewoonten. Dat Friese burgermannen (?) de gouden diadeem voor een nieuwerwets mutsje verwisselen, zoals in de voorrede wordt opgemerkt, is een ‘ondoordacht en ongegrond gezegde’. Ten eerste kende men de diadeem alleen in Hindelopen en werden elders haarnaalden met juwelen gedragen. Ten tweede is Eekhoff geen enkel geval bekend van iemand die uit modezucht een Hollandse muts zou prefereren. Dat er burgermeisjes zijn die wel degelijk zo'n muts dragen, heeft een economische achtergrond. Maar van verruilen is geen sprake: een Friese vrouw die hoofdsieraden bezat, zou liever uit bedelen gaan dan deze verkopen. En in de Middeleeuwen kende men nog helemaal geen gouden oorijzers, die zijn veel later uit Duitsland geïmporteerd. Vervolgens is de Friese taal die Van Lennep zijn personages in de voorrede in de mond legt, ‘bespottelijk valsch en mis-maakt’: zo spreekt men nergens. Friese mannen horen van stoerder makelij te zijn dan Aylva, die bezwijmt op het horen van de tijding dat hij een zoon heeft. Eekhoff protesteert: ‘Dat flauwvallen van een Friesch edelman!?’ De Friese vrouwen daarentegen waren niet zulke virago's als bij Van Lennep, die hen zich al plunderend op de lijken der Hollanders laat storten; een gegeven dat de auteur dan ook niet in de Friese geschiedschrijving, maar bij Tacitus heeft gevonden.

Nu waren zowel Fontein als Eekhoff experts, die met argusogen naar de tekst zullen hebben gekeken. En Bakhuizen van den Brink, die in zijn recensie eveneens lovend of lakend een aantal details uit de roman tegen het licht houdt, representeerde natuurlijk ook niet de gemiddelde lezer. Maar

dát deze deskundigen de strijd om de feiten en feitjes met zoveel elan en scherpte aangaan, toont dat het hier niet gaat om onverschillige zaken, of dat hun aanmerkingen als muggenzifterij betiteld kunnen worden. Zij maken zich niet druk om personen die nooit hebben bestaan of gebeurtenissen die verzonnen of verplaatst zijn. Maar tegelijkertijd nemen zij de historische aanspraken van een dergelijke roman hoogst serieus.

Het beeld

Wat is het resultaat van Van Lenneps historische studie? Welk beeld rijst er op van het beschreven tijdvak?

Het Hollands-Friese conflict wordt in de roman zonder partijdigheid beschreven. In het verslag van de strijd wordt de lezer in staat gesteld om met beide legers mee te leven, al doet de woeste genadeloosheid jegens de verliezende partij de sympathie wellicht het meest uitgaan naar de Hollanders. Ook in de personele bezetting zijn de gunsten evenwichtig verdeeld: sympathieke en onsympathieke trekken, berispelijke en onberispelijke daden, navolgenswaardige en ridicule eigenschappen zijn gelijkelijk gedistribueerd over Friezen en Hollanders.

Wel is het merkbaar dat *De Roos van Dekama* geschreven is vanuit een Hollands perspectief: een buitenstaander kijkt hier naar een volk waarvan hij de karakteristieke eigenschappen probeert te vangen. De mythische oerouderdom van de cultuur, de koppige vrijheidsliefde dan wel de rebelse gezindheid en de onbeschaafde dan wel de eenvoudige ‘recht en slecht’-mentaliteit zijn elementen die eeuwenlang het beeld en het zelfbeeld van de Friezen hebben bepaald, zoals Breuker en Janse laten zien.[102] Van Lennep voegt zich naar die beeldvorming, wederom zonder er een opmerkelijk positief of negatief eindoordeel aan te koppelen. Wel vormen de Friezen in de romanwereld het meest exotische element. Natuurlijk, de aandacht voor de couleur locale brengt met zich mee dat ook in de schildering van de Hollandse ridderwereld dat exotisme aanwezig is: we worden uitgenodigd binnen te treden in een wereld die anders is dan die we kennen. Maar eenmaal ín die wereld ontmoeten we vervolgens een andere, nog vreemdere cultuur. Mét de dames aan het grafelijk hof staren we naar de vreemd uitgedoste Madzy en staan we versteld van de weinig salonfähige manieren van Seerp Adelen.

De historische afstand tussen de lezer en het veertiende-eeuwse milieu wordt enkele malen expliciet in herinnering gebracht. De middeleeuwse mens had, zo is reeds gebleken, nog niet zo'n fijnzinnig gevoel voor het natuurschoon. Hij was minder blasé dan het nageslacht. Hij bezat een van-

zelfsprekende gastvrijheid die hem zijn huis voor vreemdelingen deed openstellen zonder er een slaatje uit te willen slaan: de waarde van het geld telde voor hem minder. Van Arkel was niet de enige prelaat voor wie de gelofte van kuisheid niet al te zwaar telde. Zelfs een vrome pater als Syard ontsnapte niet aan het algemeen heersende bijgeloof: hij aarzelt alvorens hij Madzy's kamer in de herberg binnentreedt, waar volgens de geschrokken waardin de duivel op het kussen ligt. En impliciet worden we er bijvoorbeeld aan herinnerd dat nog maar weinig mensen konden schrijven: Seerp, niet wetend dat hij een bisschop voor zich heeft, is verbaasd dat de vreemdeling die hij in Haarlem ontmoet zo vlot met de ganzenveder is, vergeleken met de moeizaam geformeerde letters die (zelfs) een kloostervoogd op het perkament zet. Dergelijke indicaties zijn niet talrijk, maar convergeren in die zin, dat de middeleeuwse beschaving als primitiever wordt voorgesteld, zowel in de goede als in de kwade betekenis.

Het milieu waarin we in hoofdzaak vertoeven en dat met de aanlokkelijkste kleuren wordt beschreven, is de ridderwereld. Riddermoed, riddereer, ridderwoord, hooggehouden of geschonden. Beaumont, die dat ridderideaal belichaamt. Jonge, pittige schildknapen, gretig om in die wereld toe te treden. Luisterrijke toernooien, overdadige maaltijden, heroïsche gevechten. De geestelijkheid komt er, zoals eerder is opgemerkt, als stand minder flatteus af. De stedelijke burgerij is vertegenwoordigd in de ambtenaar Claes Gerritz. Hij is een geridiculiseerde, pedante 'Prinzipienreiter'. Dit tot verdriet van Bakhuizen, die als icoon van deze opkomende stand, die haar rechten moest bevechten op de adel, liever een waardige, zwijgzame kerel uit één stuk had gezien.[103] De ambachtslieden die met Claes Gerritz de grafelijke aanwezigheid in de stad becommentariëren, malen niet om privileges, maar zijn alleen geïnteresseerd in een analyse van de kosten en baten die de adellijke feestvierderij oplevert. Het volk, voorzover geïndividualiseerd, zorgt doorgaans voor de lichte noot: de bijdehandte waardin, de afschuwelijke koppelaarster met haar oude literaire parentage, de welbespraakte Daamken die zich temidden van alle intriges en geweld maar moet zien te redden, de trouwhartige maar breedsprakige Feiko en de even trouwhartige, maar vinnig jaloerse Sietske. Het zal duidelijk zijn: de adel verwerft in deze roman de meeste eer.

Maar wat in *De Roos van Dekama* het beeld van de Middeleeuwen mijns inziens beslissend bepaalt, is de tekening van de ruimte. Zijn er in de historische commentaren op de periode wel enkele trekjes te herkennen van de 'duistere' Middeleeuwen, zij vallen in het niet bij de zonnige, vrolijke en levendige wereld waarin zich de romangebeurtenissen afspelen. Het gaat hier uiteraard om literaire strategieën die niet in rechtstreekse relatie staan met een historische visie, maar hun effect is er niet minder om.

De landschapsbeschrijving van de Haarlemse duinstreek wordt gevoed uit de lange traditie van arcadia en idylle. We treden de lusthof Vogelenzang binnen en zijn in Arcadië: lentegroen, deinend op de wind, geurige viooltjes, 'ontelbare gewassen', 'duizenden voorjaarsbloemen', onafzienbare weiden met glanzend vee, dartelende veulens en een menigte van kwinkelerende vogels (p. 69). Een lieflijker *locus amoenus* dan die van Madzy en Deodaat bestaat er niet: de door een bos in alle tinten groen omsloten duinvallei, met 'die golvende heuvelen en dat lagchend geboomte en de zonnige lucht daarboven', teruggekaatst door twee 'heldere meirtjens, wier boorden als met een bruidkrans van schitterende veld- en waterbloemen omzoomd waren' (p. 119).

Binnen deze literaire traditie was ook Van Lenneps vader werkzaam geweest. David Jacob had een bundel neolatijnse gedichten geschreven over het landleven, *Rusticatio Manpadica* (1796). De schoonheid van de streek rond het familielandgoed het Huis te Manpad, nabij Vogelenzang, had hij, tezamen met de historische herinneringen die het gebied bewaart, aanbevolen voor literaire bewerking in zijn verhandeling '*over het belangrijke van Hollands grond en oudheden voor gevoel en verbeelding*', daarvoor zelf het goede voorbeeld gevend in zijn dichtwerk *Hollandsche duinzang* (1827). Ook de zoon blijkt aan deze duinstreek literair, en wellicht ook persoonlijk, verknocht.

Een andersoortige evocatie van de buitenwereld, maar met een vergelijkbaar effect, vormen de bonte en kleurrijke scènes van menselijke bedrijvigheid. Hier gaat het om een nieuw domein in de romankunst, door Walter Scott in de mode gebracht. Net als in de lieflijke natuurtonelen staan deze taferelen in het teken van afwisseling en beweging. De oevers van het Spaarne zijn bedekt met vreemdelingen als een zwerm watervogels, een lange rij tenten is er opgesteld 'verschillende in kleur en vorm en omtrek', de talrijke wandelaars krioelen in hun bonte kledij dooreen en overal is gezang, gedans, gejuich. Op de rivier liggen talloze schepen en schuiten:

> Groote platgeboomde aken brachten ossen en varkens uit Waterland, of vette schapen uit Gooiland, of hooi en gras uit Kennemerland aan: in kleinere schuitjens zag men de met koper beslagene vaten blinken, waarin de room of melk werd toegevoerd: hier zag men een schuitje, dat met warmoes van over het meir aankwam, tegen eene Enkhuizer jol stuiten, die pekvaten voerde om tot de vreugdevuren te dienen, of een armen palingvisscher schier overzeild door eene Noorsche kof met mastboomhout geladen: wat verder scholden de schippers van eene Rijnsche aak, die wijn aan boord had, en een boterhaalder uit Delfsland zich de huid vol en berwisteden zich eene legplaats zonder elkander te

> verstaan, zoowel woordelijk als overdrachtelijk gesproken. (p. 22)

Deze techniek van beschrijving wordt veelvuldig toegepast. De vloot van Willem is een ander voorbeeld:

> Met een oogverblindenden luister schitterde de morgenzon op de nieuwgeverfde en geëmailleerde blazoenen en wapenborden, welke aan mast en spiegel praalden, op de vergulde helmen en op het blinkend staal van schilden en rondassen: dartel speelde de wind in de ontelbare wimpels en banderollen, of deed hij de blanke pluimen en geborduurde mantels golven op zijnen adem: en die van verre dat heerlijk schouwspel had kunnen genieten, zoude gewaand hebben, dat hij eene vereeniging dier zeebewooners zag, van welke de Arabische schrijvers in hunne vindingrijke verhalen spreken, die met goud en koralen en edelgesteenten en kostbare zeegewassen beladen, zich boven de oppervlakte der wateren vertoonden. (p. 402.)

Het is een vocabulaire van beweging en variatie: dartele wind, gekrioel van mensen en alles schittert, glanst, blinkt of flonkert. De inleidende formuleringen van dergelijke taferelen vatten het vaak al samen: een ‘prachtig schouwspel’, of een ‘heerlijk schouwspel’ (p. 125 en 402). Wanneer Madzy en haar escorte langs de legerplaats bij Utrecht trekken, liggen er lijken langs de weg. Zij is passend aangedaan, en de verteller ook. Hij deelt tenminste mee dat de schitterend doorbrekende zon tonelen belicht die ‘nu eens bevallig, dan weder treurig en hartverscheurend, meestal beide tevens’ waren. Maar de treurige atmosfeer wordt alleen vermeld en niet getoond: de zon schijnt, het zuidenwindje verdrijft de wolken, helmen en lansen blinken, sierlijk wapperen de banderollen en ‘levendigheid en woeling’ heersen om de legertenten (p. 321).

De strijd in Friesland is uiteraard met andere tinten weergegeven. Maar zelfs het gevecht dat Deodaat vanuit de toren van het klooster waarneemt, wordt, hoewel ‘schrikkelijke waarheid’ weergegeven als een fantasmagorisch spel, esthetisch verlicht door het flakkerend vuur (p. 446). De exacte tegenhanger van de passages die een uitbundig drukke omgeving schetsen, vormt uiteraard de magistrale beschrijving van de begrafenisstoet van Willem, die traag, in geordend ritueel, door een volkomen verstilde, kleurloze herfstwereld glijdt.

Deze plechtige stilering is echter een uitzondering: wat na lezing van de roman overblijft, is toch het stralende en dynamische beeld dat door de tekening van landschap en mensenwereld is opgeroepen. Het was een bonte wereld, in de Middeleeuwen. Vrolijk zwierden de banderollen.

Eindnoten:

56 Zie de aantekening bij p. 19.

57 [R.C. Bakhuizen van den Brink], '[Recensie van] *De Roos van Dekama* [...]'. In: *De Gids* 1837 I, p. 331-345 en 399-409: 336.
58 Janse 1993, p. 29-54. In een notitie (zonder bronvermelding) in het *Aantekenboekje* blijkt Van Lennep zich wel rekenschap te hebben gegeven van de diverse historische aanspraken op Friesland. Hij vermeldt namelijk dat Ooster- en Westergo door de Duitse keizer Hendrik VI aan de bisschop van Utrecht geschonken waren, maar door keizer Lotharius in 1125 aan de Hollandse graaf Dirk III (p. [14]).
59 Zie noot 44.
60 Janse 1993, p. 49-54; De Graaf 1996, p. 279-283.
61 Janse p. 50-51; Winsemius fol 115.
62 Hoewel langdurig en grootschalig relatieve begrippen zijn: Mol taxeert de voorbereidingstijd in verhouding tot de omvang van de operatie als betrekkelijk kort (Mol 1997, p. 96).
63 De Graaf 1996, p. 283-284.
64 Waller Zeper 1914, p. 60-61.
65 De Graaf 1996, p. 288.
66 Mol 1997.
67 De Beke 1982, p. 188.
68 Bilderdijk 1833, p. 116.
69 Dat de onderhandelingen over de wapenstilstand in de roman door de graaf zelf gevoerd worden in plaats van door Beamont (De Beke 1982, p. 189) is ofwel een slordigheid, ofwel een wijziging die aan de bedoelde 'vergroting' van Van Arkel dienstbaar is: de beide antagonisten komen op die manier recht tegenover elkaar te staan.
70 Groustra 1978, p. 16-20.
71 Groustra 1978, p. 33-36.
72 De Graaf 1996, p. 289-297.
73 Waller Zeper 1914, p. 262-269. Zie ook de aantekening bij p. 431.
74 Groustra 1978, p. 85-87.
75 Ik heb deze notitie, die geen tekst of toelichting bevat, niet in zinvol in verband kunnen brengen met *De Roos van Dekama*.
76 Zie de aantekening bij p. 431. Ook in de anoniem verschenen *Hedendaagsche historie, of tegenwoordige staat van Friesland* wordt Warns bij de slag betrokken (dl. I, p. 493-494). Wumkes verwijst tevens naar Worp van Thabor (Sibrandus Leo, ed. Wumkes [1922], p. 22).
77 Waller Zeper 1914.
78 De Jonge 1817, p. 27.
79 Froissart 1824, T. I, Livre I, p. 39 en T. II, p. 261.
80 Janse 1993, p. 54.
81 Rutgers 1980, p. VIII; De Graaf 1996, p. 276-277.
82 Dat Folkert in 1340 nog leefde kon Van Lennep weten uit Van Heussen 1732, waar vermeld wordt dat hij in 1351 abt te Staveren was (Van Heussen I, p. 492).
83 F.D. Fontein, brief van 2 november 1836, p. [1] recto.
84 De Beke 1982, p. 185 en 186.
85 Rutgers 1970.
86 De Beke 1982, p. 206.
87 [R.C. Bakhuizen van den Brink], '[Recensie van] *De Roos van Dekama* [...]'. In: *De Gids* 1837 I, p. 331-345 en 399-409: 341-342.
88 Van der Wiel 1999, p. 357-375.
89 R.C. Bakhuizen van den Brink, brief aan J. van Lennep van 21 juli 1837. Gemeentearchief Amsterdam nr. 238-274, 21 juli 1837. Zie ook Van der Wiel 1999, p. 372.
90 Van Lennep 1847 I, p. 29 (na de eerste zang van *Eduard van Gelre*).
91 [R.C. Bakhuizen van den Brink], '[Recensie van] *De Roos van Dekama* [...]'. In: *De Gids* 1837 I, p. 331-345 en 399-409: 333.
92 Vissink 1922, p. 197.
93 Drop 1979, p. 76.
94 De opvatting dat de ontroering die het natuurschoon opwekt een moderne emotie is, pas ontstaan toen de mens niet meer in 'naïve' eenheid met de natuur leefde, vindt men in Schillers *Über naïve und sentimentalische Dichtung* (Van der Wiel 1999, p. 521).
95 [R.C. Bakhuizen van den Brink], '[Recensie van] *De Roos van Dekama* [...]'. In: *De Gids* 1837 I, p. 331-345 en 399-409: 339-340.
96 Drop 1979, p. 74.

97 *Vaderlandsche letteroefeningen* 1827 I, p. 335-341: 337.
98 F.D. Fontein, brief van 2 november 1836, blad [1-2].
99 Provinciale bibliotheek Friesland, signatuur HS 1582. Met dank aan drs. Gesiena Wilbers, die mij op het bestaan van dit handschrift attendeerde.
100 Zie de aantekening bij p. 51.
101 Nu blijkt de stamboom, waar Eekhoff Van Lennep op wijst als een bron die de gegevens levert om Adelen demonstratiever te verankeren in de geschiedenis, verre van compleet te zijn: van slechts een beperkt aantal Adelens zijn gegevens bekend. Behalve de Frederik die in de negende eeuw bisschop van Utrecht was, wordt er een Adelen vermeld die rond 1315, toen er hongersnood heerste, rond ging om aan de lijders soelaas te bieden. Een wel buitengewoon spectaculaire levensloop is aan ene Seerp Adelen toegeschreven, die in 1338 na een afwezigheid van achttien jaar in Friesland terugkeerde. Hij was een wijd vermaard krijgsman, die op kruistocht ging, door de Turken werd gevangengenomen, dankzij zijn welbespraaktheid in de gratie kwam van de Grote Turk en vervolgens diens ambassadeur in Perzië en Egypte is geweest. Na nog allerlei hoge ambten, onder andere bij de paus, keerde hij terug, beladen met karbonkels, saffieren en smaragden. Zijn verhalen wisten Aylva en Tiek Hettinga zo te imponeren dat zij ook op reis gingen. Aan deze Seerp besteedt Ferwerda inderdaad veel aandacht. Over de Seerp Adelen die voor de romanfiguur model heeft gestaan, is echter niets méér te vinden dan zijn strijd met de abt van Lidlum (*Ferwerda* 1785, s.v. Adelen). Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1580) is veel van het familiebezit der Adelens verwoest. Omstreeks die tijd is het geslacht uitgestorven met de dood van de laatste in de lijn, Juffrouw Bauk Adelen.
102 Breuker en Janse 1997.
103 [R.C. Bakhuizen van den Brink], '[Recensie van] *De Roos van Dekama* [...]'. In: *De Gids* 1837 I, p. 331-345 en 399-405): 339.

De roman: ‘iets schitterends heeft het verhaal’[104]

Binnen de roman vragen, naast de titel en het motto, enkele narratieve strategieën de aandacht: de intrige, de personagetekening en, nauw daarmee verbonden, enige karakteristieke stilistische middelen.

De titel slaat natuurlijk op Madzy. Zij is de roos, die het middelpunt is van de attenties en de onderlinge strijd van maar liefst vier mannen. De enige vrouwelijke hoofdpersoon in het verhaal. Het roosmotief heeft bovendien nog een tweede bindende functie: aan het eind van de roman lezen we dat dit symbool het wapen van Deodaat verrijkt heeft. Met terugwerkende kracht valt het verhaal samen te vatten als was het een sage: hoe de roos in het wapen der Aylva's terechtkwam. Het oude rijmpje, behendig door Van Lennep aan de situatie aangepast, dat als een leidmotief door de roman is gevlochten en in de rand van de zilveren beker met het wapen is gegraveerd, schept eveneens eenheid: de roman demonstreert dat Madzy's komst naar Holland de vrijers van alle kanten tevoorschijn doet komen, met als gevolg de meest onverwachte gebeurtenissen - maar eenmaal terug op Friese bodem, komt alles weer goed.

Vervult het motto, dat Van Lennep zo fantasierijk aan de zeventiendeeeuwse toneelschrijver Theodoor Rodenburg cadeau doet, ook zo'n centrale rol? En op wie van de personages slaat het? Wie is degene die ‘wacht en stille sit’ en daarvoor door de fortuin begunstigd wordt?

Deodaat, dacht Bakhuizen van den Brink. In zijn recensie vraagt hij zich af wat de portee van de regels is. Als ‘bezielende, begeleidende gedachte’ kon deze triviale moraal toch nauwelijks dienst doen en bovendien paste het tijdvak er dan wel bijzonder ongelukkig bij. Met afwachten en stilzitten kwam men in de Middeleeuwen niet ver.[105] In zijn antwoord op de al eerder genoemde brief van Van Lennep reageert hij verbaasd op de informatie dat het Van Arkel is, wiens lotgevallen de levenswijsheid in kwestie moeten representeren. Deodaat gaat toch strijken met de prijs van een adellijke afkomst en een huwelijk met zijn geliefde, vindt hij. Bakhuizen neemt de gelegenheid te baat om een hatelijkheid te debiteren jegens de vriendelijke, maar kleurloze en passieve held. Dat stilzitten, vond hij, paste immers prima bij Deodaat, die in de hele roman meestentijds door anderen gedragen wordt, en ‘zelden op eigen benen gaat, staat of zwaait’.[106] Nu kan ter verdediging van Deodaats passieve rol, althans in het tweede deel van het werk, wel iets aangevoerd worden. Gegeven de opzet van de intrige móést de auteur hem wel buiten werking stellen. Het was immers onmogelijk om de toekomstige erfgenaam der Aylva's, ook al verkeerde hij vooralsnog in

onwetendheid van die afkomst, aan Hollandse zijde tegen de Friezen te laten vechten. Vandaar dat Deodaat vanaf het moment dat hij voet op Friese bodem zet, gevangen wordt genomen en opgeborgen blijft in het klooster tot de slag voorbij is. Reinout verkeert in de tegenovergestelde situatie: hij moet als vermeende Fries de strijd aangaan met zijn voormalige Hollandse vrienden en beschermers. Maar hij verdiende wel een tikje louterende gewetensnood en ontsnapt door een gelukkig toeval net aan de feitelijke noodzaak zich in het gevecht te bewijzen.

Maar Bakhuizens kritiek op de oninteressante held is daarmee natuurlijk niet ontkracht. Eigenlijk tast zij de romanformule aan die dankzij Walter Scott in de mode was gekomen. De hoofdpersoon, zo is al eerder vermeld, is binnen deze opzet doorgaans geen historische figuur. Maar niet alleen was hij fictioneel, hij was vaak ook een weinig markant, neutraal type: de ooggetuige van wat zich op het grote toneel van de geschiedenis afspeelde en via wiens belevenissen de lezer daaraan kon deelnemen. Deze *middle hero*, zoals Scott hem typeert, moest dus een geschikt punt van identificatie vormen en een niet al te geprononceerd karakter zijn, dat alle aandacht naar zich toetrekt. Door een romanarrangement te kiezen waarin Deodaat de beminnelijke maar niet bijster boeiende hoofdpersoon van de roman is met wiens lotgevallen we uitgenodigd worden van harte mee te leven, volgt Van Lennep de scottiaanse formule. Uit de briefwisseling van Van Lennep en Bakhuizen blijkt echter dat de auteur, via het motto, Van Arkel op de voorgrond plaatste. Lezing van de roman bevestigt de prominente rol die aan de bisschop wordt toegekend: is Deodaat de hoofdpersoon, Van Arkel is de ster.

Binnen de intrige van de roman zijn drie spanningsbogen aan te wijzen: de aanloop tot de Hollands-Friese oorlog, het mysterie rond de afkomst van de beide Italiaanse ridders en de verhoopte vereniging van Madzy en Deodaat. De laatstgenoemde verhaallijnen zijn uiteraard nauw met elkaar verbonden, met dien verstande dat de spanning in het eerste geval de ontraadseling van het verleden betreft en in het tweede de verwachtingen voor de toekomst.

Een moeilijk punt binnen de constructie van de eerste verhaallijn was uiteraard het feit dat de uitkomst historisch vaststond. Spanning over hoe de oorlog zou aflopen was er niet bij. Van Lennep heeft een effectieve oplossing voor dit probleem gevonden. De voorkennis over het grafelijk lot heeft hij binnen de tekst gehaald en benut. Een enkele maal gebeurt dat via een weinig aan de spanning toevoegende vooruitwijzing van de verteller. Ook enigszins obligaat is de voorspellende droom van Madzy, al komt hij wel op een compositorisch mooi moment en wordt hij psychologisch gemotiveerd door haar onrustige slaap in de vreemde herberg. Maar de voornaamste

kunstgreep is de exploitatie van de historische anekdote over de voorspelling van de graaf van Gelre bij de doop van Willem IV, die aankondigt dat deze door Friese hand zal sterven. Als een doem hangt zij over de onderneming en we worden ons dat bewust via de drukkende, onbehaaglijke angst van de graaf, in wiens gemoed wij mogen kijken. Bovendien wekt Van Lennep spanning op doordat de lezer na enige vordering in de roman meer weet van deze zaak dan de personages. In hun bewustzijn leeft de voorspelling inderdaad als een doem, iets wat in de sterren geschreven staat en waarvan zij de tekenen al hebben ontvangen. Op het moment dat Harcourt tegenover zijn Friese tegenstander staat, wil hij nog weerstand bieden, maar zich de voorspelling van Barbanera herinnerend, buigt hij berustend het hoofd om de genadeslag te ontvangen. De lezer daarentegen komt geleidelijk aan de weet dat, zo er van noodlot sprake is, Van Arkel degene is die de voortekenen regisseert en die speculeert op bijgelovige angsten. Dat doet hij vanaf het moment dat Barbanera met zijn duistere voorspellingen het gezelschap op de Vogelenzang angst aanjaagt, tot aan de vondst van het mysterieuze briefje in de drinkhoorn, dat Willem op zijn schip nog eens aan zijn lot herinnert.

Wie is de zoon van Aylva? En vinden Madzy en Deodaat elkaar? Er is (en vermoedelijk was) geen lezer die het antwoord niet raadt, zodra deze beide andere verhaallijnen zich beginnen af te tekenen. De signalen zijn duidelijk voor wie enige vertrouwdheid met de literaire afspraken aangaande deze romankunst bezit. De correspondentie tussen Van Lennep en Bakhuizen levert echter een ietwat raadselachtige intentieverklaring van de auteur op. Waarom, merkt de *Gids*criticus op, heeft Van Lennep niet wat meer werk gemaakt van het verschil in nationale afkomst tussen Reinout en Deodaat? Komt hier niet de volgende ‘fijne vraag’ van pas: ‘in hoeverre blijft het verschil van nationalen oorsprong, zelfs bij de grootste gelijkheid van omstandigheden, zigtbaar’? Het verschil in temperament dat Reinout en Deodaat overduidelijk kenmerkt, was volgens Bakhuizen niet markant genoeg. Deodaat heeft bovendien meer gevoel voor humor en bezit meer hoffelijkheid dan met ons nationale karakter te rijmen valt.[107]

Van Lenneps weerwoord moet ingehouden hebben dat bij een te duidelijk contrast tussen de beide jongelingen het geheim veel te snel onthuld geweest zou zijn, terwijl hij juist de spanning erin had willen houden. Heeft hij zelfs gesuggereerd dat hij aanvankelijk zelf nog niet eens wist hoe de intrige zou uitpakken? Bakhuizen schrijft immers terug: ‘Ik kan kwalijk begrijpen hoe [U] eerst te Staveren bleek, wie de zoon van Aylva was’.[108] Doordat we de letterlijke tekst van Van Lenneps repliek niet hebben, valt er over de teneur van de uitspraak alleen maar te gissen. Of er een oprecht verslag van het schrijfproces wordt gegeven, is dubieus. Waarschijnlijker is dat

het gaat om een badinerend wegwuiven van een niet ontvankelijk verklaarde kritiek. Maar moeten we, afgezien van deze kwestie, de intentie om het geheim van de afkomst tot het laatst open te houden, serieus nemen en dus de taxatie herzien dat de uitkomst voor de contemporaine lezer (zoals Van Lennep die zich tenminste voorstelde) wel zo transparant was als hierboven werd verondersteld?

Maar ook wie routineus voorziet hoe de ontknoping zal uitpakken, wordt uiterst aangenaam beziggehouden door een intrige met spanning en verrassing. De verrassing wordt aangebracht door de vele incidenten: Van Lennep is op dat punt allerminst een krenterig auteur. De spanning is bovendien veelsoortig. Lange spanningsbogen wisselen af met kortere of zeer korte. Wie is Treslong? Wie is de vreemdeling die op Willems schip zo langoureus in de zitkussens ligt? Wie is de dame op wier aanwezigheid Van Arkel in het klooster bij de Kuinder wordt voorbereid? Wie zijn de medegasten van Madzy en Syard in De roerdomp? Hoe kan Barbanera op het ene moment samenzweren metvader Syard en in het volgende opduiken aan het ziekbed van Elske? Wie zijn de paardendief, de Ridder met de Rode Arend of de geletterde samenzweerder op Nyenstein? Net als bij de overkoepelende verhaalmotieven is de spanning soms gericht op de opheldering van het verleden, soms op de nog openliggende toekomst. Hoe héét Reinout uit zijn kerker kunnen ontsnappen en hoe zúllen Deodaat en Zweder zich uit hun benarde positie in het klooster weten te redden? Tast de lezer aanvankelijk in het duister omtrent de identiteit van Van Arkel, alias Barbanera, alias de Ridder met de Rode Arend, als hij eenmaal inzicht heeft in diens status en bedoelingen, verandert de aard van de spanning en vraagt hij zich af of en hoe de personages hem zullen doorzien. Speculatie en vermoeden van lezerszijde worden sterk aangemoedigd. We hebben snel door dat Treslong de graaf is en herkennen in de alomtegenwoordige vreemdeling in Haarlem de bisschop; dat Deodaat de zoon is van Aylva alsmede de toekomstige echtgenoot van Madzy vermoeden we vanaf het begin, maar steeds geldt: de zaak moet nog wel beklonken worden. Kortom, Van Lennep weet hoe hij een verhaal moet vertellen.

Van Arkel is in dit alles degene die de touwtjes in handen heeft, de regiefiguur. Op hem slaat volgens de auteursintentie het motto. Juist in zijn daden en karakter zijn de opvallendste afwijkingen te constateren met de historische overlevering. Hij is de sluwe intrigant die met mensen speelt en hen gebruikt als marionetten. De wereldse aristocraat, die zich overal op zijn gemak voelt. Superieur, hooghartig, onverstoorbaar. Van alle markten thuis. Moedig. Hoffelijk. Knap van uiterlijk. De charmante verleider, die tegenover de oprechtheid van Madzy een moment van schaamte kent en bij haar verontwaardigde afwijzing een lichte weemoed voelt, maar vervolgens

wendbaar zijn aandacht weer bepaalt bij zijn grote plannen, die hem de macht zullen geven waarop zijn trotse karakter belust is. Hij schrikt niet terug voor omkoping en geweld, maar heeft ook humane kanten (van nature is hij open en edel, maar zijn gefrustreerde ambitie tot het ridderlijke heldendom was hem ontnomen) en is niet zonder geweten. Magistraal is zijn optreden tegenover Wouter van IJsselstein, die Nyenstein namens het Utrechtse kapittel komt bezetten: hij overbluft de aanvoerder volkomen, amuseert zich kostelijk met zijn eigen improvisatie en weet hem bovendien nog wat informatie af te troggelen. Even meesterlijk is de goede smaak die hij na afloop van de slag aan de dag legt. Hij leidt de begrafenis van Willem met waardigheid en zonder enig huichelachtig vertoon van persoonlijke genegenheid of verdriet; met aplomb doet hij vervolgens of hij de verwarde en gegeneerde Madzy nooit heeft ontmoet.

Van den Bosch heeft geopperd dat Van Lennep in de bisschop zichzelf heeft getekend: ‘de geboren ontkenning van conventie, gebruik en traditie, de luim die zich boven goddelijke en menschelijke wetten verheven rekent, in persoon’.[109] Het is weinig zinvol een dergelijke bewering te beamen of te weerleggen. Maar ongetwijfeld bezet Jan van Arkel in *De Roos van Dekama* een glansrol.

Niet zijn tegenspeler maar wel zijn volstrekte tegenpool in de roman is Seerp Adelen. Even trots en hoogmoedig, doch niet op persoonlijke macht uit, maar op politieke vrijheid. Fanatiek en agressief, zonder enige zin voor intrige of diplomatie. Onverzettelijk, in plaats van opportunistisch. Niet behoedzaam, wel achterdochtig. En absoluut geen salonmanieren. Wanneer in de dialoog Van Arkel begint te spreken, is de lezer nieuwsgierig naar de behendige wending die de bisschop het gesprek ten eigen bate zal geven. Wanneer Seerp Adelen zijn mond opendoet, weet diezelfde lezer met een berustend fatalisme en zelfs geneigd de koppige Fries tegen zichzelf in bescherming te nemen, precies wat er zal komen en dat het hoe dan ook het verkeerde zal zijn. De tweede glansrol in de roman is voor deze bijna-tragische held.

In de schrijftrant van de roman trekken enkele eigenaardigheden die vooral in dienst staan van de personagetekening de aandacht. Wanneer Van Arkel/Barbanera in de boshut zijn plannen met Syard smeedt, zien we hem zitten:

> Een dichte mantel overdekte al zijne ledematen, uitgenomen het rechterbeen, 't geen beter gemaakt en vaardiger scheen dan Reinout verwachtte, en waarmede hij nu en dan op en neder wipte, of met de punt van den voet in het zand figuren teekende. (p. 105)

Ook Reinout kunnen we uittekenen:

> Dit gezegd hebbende nam hij tegenover Barbanera plaats, in de houding van iemand, die eene belangrijke mededeeling en een lang verhaal verwacht: namelijk, hij stak de beenen voor zich uit, liet een arm naast zich neerhangen, leide een elboog op tafel en zijn kin op de opene hand en zag Paolo strak in't gelaat. (p. 111)

Bij herhaling vinden we deze toneelmatige weergave van de pose der personages: hun lichaamshouding en lichaamstaal. Dit is Van Arkel ten voeten uit:

> de geheele houding des onbekenden, zoo als hij daar uitgestrekt was, het hoofd half leunende in de linkerhand, terwijl de rechter, aan wier voorste vinger een schitterende ring prijkte, de kin omvatte, het eene been op het bed uitgestoken en het andere daarvan afhangende, teekende volkomen zelfvertrouwen en onverschilligheid omtrent de wijze, waarop Adelen deze ontmoeting zoude opnemen (p. 154).

Dergelijke beschrijvingen brengen de tekeningetjes bij de handschriften in gedachten: men moet het zich precies kunnen voorstellen. De wereld van *De Roos van Dekama* is in hoge mate een wereld om naar te kijken. Wanneer Madzy het duin afholt en plotseling ontdekt dat dit steil is afgekalfd, zíén we haar abrupt van richting veranderen zonder haar vaart te kunnen stuiten, zo nauwkeurig worden haar bewegingen weergegeven.

Niet alleen moeten we de personages goed kunnen zien, we moeten hun gedrag ook kunnen herkennen. Met dit doel zet Van Lennep een nog veel frequenter gebruikt stijlmiddel in: de beeldspraak. Dat menselijk gedrag verduidelijkt wordt door metaforiek, is uiteraard niet zo opmerkelijk. Natuurlijk vochten de Friezen als leeuwen. Maar in *De Roos van Dekama* komen dergelijke vergelijkingen niet alleen opvallend vaak voor, ze hebben doorgaans, al dan niet met komische intentie, een effect van verhuiselijking. Trivialisering, vindt Bakhuizen, die deze strategie als een symptoom ziet van Van Lenneps karakterloze stijl en zijn voor een historische roman veel te eigentijds taalgebruik.[110]. Wanneer Oda van Wassenaar zegt: ‘ga liever die Friesche nuf opbeuren, die eergister avond zoo veel spels maakte en nu te kijken staat als eene boeremeid die hare eieren over den weg heeft laten vallen’, hoort dat bij de levendige en in dit geval venijnige conversatietoon der personages (p. 210). Maar ook de verteller helpt de lezer vaak op weg bij de interpretatie. Bijna komt het tot een handgemeen tussen Deodaat en Adelen, maar de aanwezigen beletten dat. Met fonkelende ogen blijven ze el-

kaar dan aanzien: ‘als twee wakkere doggen, welke door hunne meesters worden teruggehouden’ (p. 137). Wanneer Seerp Adelen zijn dienaars te hulp komt in De Hout, lezen we in dezelfde trant:

> Zoolang de menigte nog door de verbazing van het oogenblik, de krachtige taal en het forsch gelaat des edelmans in bedwang was gehouden, was zij stil en besluiteloos gebleven, en geen arm was tegen Feiko opgeheven geweest; maar even als kleine keffers, die beängst wegdruipen wanneer een moedige dog hen aanziet, maar hem nablaffen zoodra hij zich verwijdert, zoo hief ook het gepeupel een verward en woest getier aan, zoodra men de zoo gevreesde Friezen niet meer in 't aangezicht zag. (p. 35)

Spijtig verwijderen Reinout en Deodaat zich uit de kloostertuin, waar ze Madzy zojuist hebben horen zingen: ‘doch niet zonder meermalen omtezien naar het raam, waaruit het lied zich had doen hooren; even als scholieren, die een poppekast niet dan schoorvoetende verlaten wanneer het uur van den schooltijd slaat’ (p. 66). Adelen lijkt ook wel een schooljongen als hij op het toernooi tegen Beaumont het onderspit heeft gedolven:

> Somber in zich zelf terug getrokken stond hij daar, de armen over elkander geslagen en met een gelaat waarop spijt over zijne nederlaag en tevens een hooghartigen trots te lezen waren, niet ongelijk aan dien, welke een scholier, die zich reeds man gevoelt, aan den dag legt, wanneer hij door zijn meester getuchtigd werd. (p. 228)

En voor de overwinnende Friezen geldt hetzelfde:

> De onversaagde helden, die zoo moedig hunne onafhankelijkheid bevochten hadden, geleken thands op vreesachtige schoolknapen, die na in een opstand hunne leermeesters en opzieners verdreven, en zich in hun schoolgebouw achter versperringen verschanst te hebben, van hunne wilde verbijstering terugkomen, met schrik de gevolgen overdenken, waarop hunne vermetelheid hun eenmaal zal te staan komen, en gaarne de verkregene lauweren zouden willen afstaan voor de zekerheid van weder in genade te worden aangenomen. (p. 458)

Zeker bij dit laatste voorbeeld is men geneigd het met Bakhuizen eens te zijn en het spijtig te vinden dat de vondst om na de overwinning over Friesland een indrukwekkende stilte te doen dalen, die preludeert op de eveneens zo verstilde begrafenis van Willem, wordt neergehaald door deze alledaagse

vergelijking. Maar het is duidelijk waartoe deze hang naar metaforiek dient: hij maakt deel uit van het streven om de personages tot gewone, herkenbare mensen te maken.

In dezelfde lijn ligt de strategie die uitdraagt dat een bepaalde handelwijze van de personages nu eenmaal eigen is aan de mens, of aan een bepaald type mens. Madzy probeert de abt ervan te weerhouden om het rijmpje van de Dekama's op te zeggen:

> Maar vader Volkert liet zich niet van zijn tekst brengen. Het is algemeen opgemerkt, dat ook zelfs de meest wispelturige menschen nimmer zoo vasthoudende zijn, dan wanneer zij zich iets weder zochten te binnen te brengen dat ten deele aan 't geheugen ontsnapt is: hoeveel te meer iemand als onze Abt, wiens gedachten zelden aan vele afwijkingen voet gaven. (p. 166)

Steeds weer wordt een dergelijke generaliserende tactiek gehanteerd: wanneer Adelen en de Italiaanse Ridders elkaar ten tweeden male ontmoeten na hun confrontatie bij de kokeler, groeten zij elkaar ‘met die gedwongene beleefdheid, welke doorgaands plaats vindt tusschen den verplichten en den verplichter, wanneer zij elkander niet lijden mogen’ (p. 67). Doorgaans gaat dat zo in de wereld. Van Lenneps vaak bekritiseerde karaktertekening moet het niet hebben van psychologische analyse en nuance, maar van huiselijke herkenbaarheid. Zo zitten mensen in elkaar en dat weten we nu eenmaal.

We herkennen hen zelfs over de kloof van eeuwen heen. Weer is de verteller bereid ons op weg te helpen, ditmaal door een parallel met de eigen tijd. Claes Gerritz komt zich laten gelden op de Friese landsvergadering:

> Zijne onverwachte verschijning maakte op de aanwezige menigte nagenoeg een gelijken indruk als die, welke in onze tijden zoude veroorzaakt worden door de komst van een deurwaarder of gerechtsbode op eene beurs, in eene academiezaal, in een leesgezelschap of in elke dergelijke vergadering, welke men gewoon is als eene vrijplaats aan te merken. (p. 346)

Zulke vergelijkingen brengen het verleden nabij en vormen daardoor het contrapunt van de tekstplaatsen waar juist de afstand tot de tijd van handeling wordt gestipuleerd en waarvan in de vorige paragraaf voorbeelden zijn gegeven. Soms mogen we geloven dat er niet zo veel verandert in de wereld:

> De woorden waren verschillend; maar de grondtoon der gesprekken was bijna overal dezelfde als die van latere en hedendaagsche partijen:

> de vermaken van den dag, de kleeding der dames, de op handen zijnde huwelijken en tegenwoordige vrijaadjen, een weinig kwaadsprekendheid en veel beuzeltaal. (p. 141)

De voorrede van *De Roos van Dekama* besluit met een cliché. De lezer die 'op de fantastische schildering van *exceptionele* personen belust is, zoo als de hedendaagsche literatuur onzer naburen die meestal aanbiedt' (p. 16) komt bedrogen uit. Een dergelijke sneer op de buitenlandse romantiek, of de buitenlandse literatuur in het algemeen, treft men frequent aan. Even obligaat geformuleerd is het vervolg van de mededeling: de lezer 'zal hier slechts menschen aantreffen, zoo als zij nog heden ten dage zijn, met hunne goede en slechte hoedanigheden, met hunne driften en hartstochten, - maar gewijzigd naar de denkbeelden, zeden en gebruiken van den tijd' (p. 16-17). Het is verwoord met een weinig pakkende originaliteit, maar het dubbele streven om zowel het tijdloze als het tijdgebondene recht te doen, valt in de roman overtuigend aan te wijzen.

Even overtuigend is de visie geïmpliceerd dat men vervolgens met de geschiedenis en met de mensen daarin toch ook een beetje mag spelen... Zoals Van den Bosch het uitdrukt: 'Van het begin tot het einde glimlacht, lacht en schatert het. Geef u hiervan rekenschap, lezer; het is het geheim van de onsterfelijke bekoring der Roos van Dekama.'[111]

Eindnoten:

104 idem, p. 402.
105 idem, p. 334-335.
106 R.C. Bakhuizen van den Brink, brief aan Van Lennep van 21 juli 1837, blad [3].
107 [R.C. Bakhuizen van den Brink], '[Recensie van] *De Roos van Dekama* [...]'. In: *De Gids* 1837 I, p. 331-345 en 399-409: 336.
108 R.C. Bakhuizen van den Brink, brief aan Van Lennep van 21 juli 1837, blad [4].
109 Van den Bosch 1892, p. 6.
110 [R.C. Bakhuizen van den Brink], '[Recensie van] *De Roos van Dekama* [...]'. In: *De Gids* 1837 I, p. 331-345 en 399-409: 408.
111 Van den Bosch 1889a, p. 263.

Waardering: 'ken-je onzen Van Lennep dan niet?'

Er is een bekende anekdote over Van Lennep uit 1867, opgetekend door Jan ten Brink. Op het station in Rotterdam zag een buffetjuffrouw temidden van een groepje heren een grijsaard staan 'met ongemeen innemenden glimlach en golvende witte haren', die door iedereen met achting werd begroet en bejegend. Verbaasd vroeg zij aan een kruier wie deze kennelijk zo bekende en beminde heer wel mocht zijn. Het antwoord luidde: 'Wie? Wel nou, jij bent ook een beste! Ken-je onzen *Van Lennep* dan niet?'[112]

Het verhaal is typerend voor wat in de waarderingsgeschiedenis van Van Lennep steeds voorop gezet wordt: zijn buitengewone populariteit in brede kring. Een tweede

constante is de grote waardering voor zijn gaven als onderhoudend verteller. Even opvallend is de kritiek die de auteur bepaald niet bespaard is gebleven en die, bij alle diversiteit van normen en aangrijpingspunt, onder één noemer te scharen valt: men mist in zijn werk een bepaalde diepgang. Wat Van Lennep bovendien gedurende zijn gehele literaire bestaan en een groot deel van zijn nabestaan is verweten, is zijn

gebrek aan originaliteit.

In 1836 had Van Lennep al de reputatie van een groot talent. De *Nederlandsche legenden* en vooral *De pleegzoon* hadden indruk gemaakt. Kon men in hem een Nederlandsche Walter Scott begroeten? Bij alle bewondering voor de levendige verteltrant en de spannende intrige van Van Lenneps eerste historische roman was er ook kritiek op de oppervlakkigheid van de karaktertekening, de soms misplaatste leukheid en het gebrek aan grandeur en visie. Dit laatste verwijt was vooral door Aarnout Drost in *De Muzen* te berde gebracht. Hij beoordeelde, in verbaasde irritatie over de opgang van de roman, *De pleegzoon* als een gemiste kans.[113]

Na de publicatie van *De Roos van Dekama* zagen drie recensies het licht. De primeur had de *Vaderlandsche letteroefeningen*, toen nog slechts het eerste deel van de roman was verschenen. Afgezien van de kritiek op de 'afgesleten' truc van de manuscriptfictie is de bespreking zeer lovend. Ten opzichte van *De pleegzoon* heeft Van Lennep bepaald vorderingen gemaakt in de weergave van het 'costuum': de schildering van Middeleeuwse zeden en gewoonten is overtuigend. De beschrijving van het toernooi bijvoorbeeld behoeft slechts onder te doen voor die in *Ivanhoe*. Indien het tweede deel aan de verwachtingen beantwoordt, mag het vaderland zich gelukkig prijzen met het bezit van een Nederlandsche Scott. De hoge verwachtingen van het tweede deel komen kennelijk niet geheel uit, getuige het vervolg van de recensie. Bovendien was inmiddels de grondige en niet onverdeeld gunstige kritiek in *De Gids* verschenen, die wellicht op het oordeel van invloed geweest kan zijn. De karaktertekening, aanvankelijk geprezen, stuit nu op bezwaren: met de historische Van Arkel is ontoelaatbaar gehandeld en figuren als Daamken en de koppelaarster mogen evenmin geslaagd heten. De intrige kent nogal wat onwaarschijnlijkheden en binnen de compositie hindert de verschuiving in aandacht van Deodaat naar Willem IV. Eindigt de bespreking van het eerste deel met een complimenteuze vergelijking, die van het tweede wordt met meer reserve afgesloten: moge de volgende roman van Van Lennep net zo ver uitsteken boven *De Roos van Dekama* als deze het boven *De pleegzoon* doet.[114]

De tweede recensie verschijnt in *De recensent ook der recensenten*. De criticus veronderstelt dat het grootste deel van de lezers de roman al lang en breed kent. Zijn weergave van het verhaal heeft dan ook vooral ten doel te laten zien hoe gelukkig de integratie van fictie en geschiedenis is geslaagd: een verdienste die lang niet iedere historische roman bezit. De recensent heeft er kennelijk Bilderdijk op nageslagen en komt tot een bevredigende conclusie omtrent de betrouwbaarheid van de informatie. De grootste lof ontvangt Van Lennep voor zijn plastische schildering van afzonderlijke scènes, zoals het toernooi, het gehoor, of de landdag der Friezen en voor zijn

natuurbeschrijvingen. Kritiek is er op de personagetekening en de intrige. Over Van Arkel valt geen kwaad woord, maar wel over Seerp Adelen, wiens monotone onbeschoftheid vervelend wordt, alsmede over Aylva en Deodaat, wier onbeduidendheid evenmin kan boeien. Het is bovendien niet zo geslaagd dat de relatie tussen die twee voor de personages tot het laatst toe een geheim blijft, terwijl de lezer allang beseft hoe de vork in de steel zit. Onwaarschijnlijkheden zoals de ontsnapping van Reinout uit kasteel Nyenstein stellen vervolgens de goedgelovigheid van de lezer wel heel sterk op de proef.

De stellige uitspraak in de *Vaderlandsche letteroefeningen* dat Nederland in Van Lennep een Nederlandse Scott bezit, komt deze criticus enigszins 'gewaagd' voor, maar een belofte voor de toekomst ziet hij zeker.[115]

De derde bespreking verscheen in de eerste jaargang van *De Gids*, het tijdschrift van de Amsterdamse jongeren die met veel elan literair Nederland trachtten wakker te schudden. Aanvankelijk was de taak om Van Lenneps roman te recenseren in handen gelegd van Nicolaas Beets. In een brief aan Potgieter toont deze zich, na de lectuur van zes hoofdstukken, allerminst tevreden. In een opvallend hard commentaar meldt hij: 'Tot nog toe vond ik de schildery vrij vlak en zonder veel diepte [...]. Geen verve, geen energie, geen breede trekken, geen kracht. Geen geestige wendingen, geen verrassende grepen'. Seerp Adelen is een 'vlegel, een ophakker en een spelbreker'; Walter Scott zou van de hansworst wel iets anders gemaakt hebben, de verhouding tussen de abt en Syard wordt tot vervelens toe uitgemolken en het is 'laf' dat we nu al weten dat Deodaat de zoon van Aylva is.[116]

Met de bespreking die Beets indient, is Potgieter blijkbaar niet geheel tevreden geweest. Namens de redactie vraagt hij toestemming om het een en ander te veranderen; een toestemming die Beets verleent op voorwaarde dat de roman niet hoger opgehemeld zal worden dan in zijn eigen versie het geval was. Bakhuizen van den Brink ontfermt zich over de bewerking. Wat dus begint als een tekst van Beets, eindigt als een tekst van deze *Gids*redacteur. De principiële kritiek in het eerste deel der recensie kunnen we op naam zetten van de laatste, in de tekst van het tweede deel is mogelijk nog een residu van de oorspronkelijke bespreking van Beets te vinden.[117]

De recensie van Bakhuizen van den Brink is in de waarderingsgeschiedenis van Van Lennep van grote betekenis geweest. De omvangrijke, grondige en gedetailleerde bespreking heeft uiteraard de aandacht van de literatuurgeschiedschrijving getrokken omdat men uit het geformuleerde ideaal van de historische roman de literatuuropvatting van *De Gids* kan leren kennen. Maar ook de specifiek op *De Roos van Dekama* toegesneden opmerkingen hebben gezag verworven. Vooral vanaf het midden van de negentiende eeuw komt men in de beschouwingen over de roman veelvuldig een

echo tegen van Bakhuizens oordelen, die vaak herhaald en soms gerelativeerd worden.

De ideale historische roman, aldus Bakhuizen, verenigt drie aspecten: het 'wijsgeerige', het 'antiquarische' en het 'dichterlijke'. Onder het wijsgerige aspect verstaat de criticus de eenheidscheppende visie die aan het verhaal een bepaalde zin verleent. Van Lennep schiet in dit opzicht te kort, alleen al door zijn stofkeuze. In het geval van een historische roman betekent die wijsgerige beschouwing namelijk: een visie op het uitgebeelde tijdvak. Voor een Nederlandse historische roman geldt vervolgens dat het gekozen tijdvak dan ook nationale betekenis moet hebben, de lezer moet aanspreken op zijn nationaal sentiment en hem inzicht moet geven in zijn eigen historische achterland. Niet alleen leent de slag bij Staveren zich weinig voor een dergelijke wijsgerige betrachting, de Middeleeuwen als zodanig vormen vanuit dit nationaal perspectief een ongelukkige periode, zeker wanneer zij, zoals bij Van Lennep, geheel en al worden geïdentificeerd met een riddercultuur die geen nationaal-karakteristieke eigenschappen heeft bezeten en in de Nederlandse geschiedenis geen blijvende doorwerking heeft gehad.[118] Het gevolg is dat men zich dan in een soort historisch vacuüm begeeft dat opgevuld wordt met aan de internationale literaire traditie in plaats van de nationale historische werkelijkheid ontleende elementen. Het zou geen compliment moeten zijn om gevierd te worden als de Nederlandse Scott. Naast de roep om een bepaalde kijk op de geschiedenis, staat in Bakhuizen van den Brinks betoog de roep om een ander milieu centraal.

Over het antiquarische aspect (de historische trouw en overtuigingskracht) van Van Lenneps roman is de *Gids*criticus goed te spreken. Er zijn echter twee fouten die aan de illusie ernstig afbreuk doen: de ongeoorloofde vrijheid waarmee de schrijver een eigen Van Arkel schept en het desastreus moderne taalgebruik dat de personages in de mond gelegd wordt.

Royale lof is er echter voor het dichterlijke aspect, waarmee Bakhuizen doelt op de literaire kwaliteiten in engere zin: Van Lennep weet hoe hij een verhaal moet vertellen en de rijkdom aan onverwachte incidenten geeft de roman iets 'schitterends'. Zijn stijl is los en ongedwongen, hoewel een zekere trivialiteit en karakterloosheid de keerzijde van de medaille vormen.

In de kritieken van het eerste uur op zowel *De pleegzoon* als *De Roos van Dekama* zijn de elementen die in de receptie van Van Lennep steeds weer terug zullen keren, reeds aanwezig. Ook Drost en Bakhuizen van den Brink erkennen dat het gaat om een auteur met een meer dan middelmatig talent, die bovendien door het publiek in het hart is gesloten - al is die laatste constatering geen onverdeeld compliment. Beiden suggereren namelijk dat Van Lennep op die populariteit uit is en te laag mikt. Het verwijt dat hij

de lezer niet weet te raken door diepgang en originaliteit van visie of karaktertekening valt echter ook te lezen in de over het algemeen enthousiaster en minder principiële kritieken van hun collega's.[119]

In de jaren na de verschijning raakt *De Roos van Dekama* gecanoniseerd.[120] Het werk van 'onzen Van Lennep' (het bezittelijk voornaamwoord wordt tot een epitheton) vormt een voorbeeld voor auteurs die zijn vlotte vertellersgaven missen. Keer op keer worden personages of situaties uit de romans aangehaald om te laten zien dat vergelijkbare elementen uit het werk van bekritiseerde auteurs slechts een armzalige imitatie vormen. Tezamen met J.F. Oltmans en Geertruida Bosboom-Toussaint wordt Van Lennep gerekend tot de top van de Nederlandse romankunst, die zich kan meten met Walter Scott. Zijn werk wordt zelfs klassiek verklaard, blijkens een uitspraak van een criticus die van mening is dat toch maar weinig romans op de hoogte staan van *De pleegzoon* en *De Roos van Dekama*: 'die klassieke meesterstukken!'[121]

Tot ongeveer het midden van de negentiende eeuw domineert de tendens om Van Lennep met trots te belichten als een nationale coryfee en zijn populariteit als veelgelezen en veel geïmiteerd auteur verdiend te achten. In de tweede eeuwhelft echter dalen zijn papieren, samen met die van de historische roman. Want hoewel Van Lenneps oeuvre veel meer genres omvat, blijkt zijn literaire fortuin nauw verbonden met de waardering voor dit genre, dat in de ogen van de critici zo langzamerhand uit de tijd begint te raken.

Eén van die critici is Busken Huet, die in een opstel uit 1864 Van Lennep roemt als de prettigste literaire figuur van zijn tijd, maar hem tevens een tekort aan 'litterarische waardigheid' verwijt. Weer is het de personagetekening die het moet ontgelden. Het leven dat zijn figuren leiden is veel bonter dan dat van de meeste lezers, maar dieper gedacht of dieper gevoeld hebben zij niet. Typerend voor Huet is zijn verklaring voor deze oppervlakkigheid: Van Lenneps personages zijn te braaf. Hij voelt geen aandrang tot het schilderen van grootse zonden en brandende hartstochten. Zijn respect voor de ouderwetse zedelijke wereldorde die het goede beloont en het kwade straft, is te groot. Overal stuit men op de oude grenzen, nergens wordt een nieuw perspectief geopend. Nu, anno 1864, zijn de romans reeds gedateerd, in de toekomst zullen zij slechts als *gesunkenes Kulturgut* verder leven, getuige Huets bekende voorspelling:

> Nogmaals vijfentwintig jaren, en de roos van Dekama zal alleen nog in het knoopsgat van ontluikende jonge heertjes prijken; nufjes van tusschen de twaalf en veertien zullen op den jonker van Sonheuvel verlieven; burgers en boeren, visschers en militairen en dienstboden, zullen

> Jan van Arkel voor hun ideaal en Brinio voor de bloem hunner voorouders houden.

De voortekenen van deze ontwikkeling ziet Huet al om zich heen: de kinderen op de avondschool waar hij lesgeeft en het gezin van de visvrouw smullen van Van Lennep. De geletterde elite echter zal zich meer en meer van hem afwenden.[122]

Bij de dood van de auteur in 1868 overheerst een toon van bewonderend respect, zoals past bij de gelegenheid. Maar ook de beperkingen van Van Lenneps romankunst worden op het tapijt gebracht. De afweging van plus- en minpunten in de vele publicaties vormt eigenlijk een recapitulatie van wat in het eerste onthaal viel te signaleren. Men verheugt zich in Van Lenneps soepele, leesbare stijl, of men vindt die te gewoontjes. Men lacht om zijn humor, of men ergert zich aan die neiging tot grappenmakerij. Men bewondert de vaart en spanning van de intrige, men mist daarentegen psychologische of filosofische diepgang. Een bestaand beeld wordt geconsolideerd.

Dat beeld is uiteraard niet uitsluitend gevormd door de eerste twee romans: Van Lennep is tot zijn dood een productief auteur geweest. In zijn literaire bestaan zijn er bovendien momenten geweest die de reputatie van een zekere luchthartigheid in de hand gewerkt hebben. Zijn vermakelijke tonelen uit de vaderlandse geschiedenis bijvoorbeeld, een werk op rijm waarin de historie op een oneerbiedig-komische manier werd gepresenteerd, veroorzaakte veel gekrakeel. Volgens zijn biograaf heeft deze als een grapje bedoelde publicatie Van Lennep zelfs in 1856 zijn herverkiezing tot lid van de Tweede Kamer gekost.[123] Deining was er ook om *Klaasje Zevenster* (1865), de roman met de bordeelscène die heel wat pennen in beweging bracht. De befaamde bekentenis op een letterkundig congres in Brussel, '[s]edert byna veertig jaren heb ik voornamelijk geleefd van roof en diefstal', bevestigde, uit de context gelicht, uiteraard de mening dat Van Lennep links en rechts ontleende zo het hem uitkwam.[124]

In 1902 vormde de herdenking van de honderdste geboortedag van Van Lennep opnieuw een aanleiding tot plaatsbepaling. Sedert 1886 was het letterkundig klimaat ingrijpend veranderd. De Tachtigers hadden luidruchtig afstand genomen van het literaire verleden en een drastische esthetisering van de kunst geëist. Het naturalisme had de historische avonturenroman in de kritische aandacht verdrongen. Van Lenneps populariteit bij het lezerspubliek was gedurende die vijfendertig jaar bepaald niet verminderd, als men afgaat op de boekenmarkt. Vanaf 1882 bezat uitgeverij Sijthoff het recht van kopij en verschenen de bekende uitgaven, in velerlei reeksen en uitvoeringen, waaronder sedert 1886 de bekende 'Vijftig-cents-editie'. Maar

gedurende diezelfde periode werd Van Lennep in de literaire pers steeds meer aangemerkt als een gedateerd auteur die de moderne lezer niet meer kon bevredigen.[125]

De literatuurgeschiedenissen waarin Van Lennep wordt bijgezet, nemen eveneens afstand. Jonckbloet constateert dat het de auteur vooral te doen was om de verrassende gebeurtenissen: 'karakterstudie' was hem vreemd. De literair-historicus beijvert zich om deze zwakte te verbinden met de kunstopvatting van vorige generaties, die zo heel anders was dan 'de onze' en die van de roman niets meer vroeg dan nuttig en aangenaam onderhoud.[126] Ten Brink is positiever: hij kent aan de historische romans van Van Lennep een blijvende waarde toe - 'die zowel uit hunne kracht als hunne zwakheid spruit'. Maar weer klinkt het, als een echo van Busken Huet: 'Van Lennep wil het den lezer naar den zin maken, wil behagen; hij bekreunt zich meer om hetgeen er met zijne personen geschiedt, dan om wat er in hun hart en hoofd omgaat'. Zijn verhalen weten het hart van 'den gewonen lezer' te stelen, maar vervallen vaak in 'oppervlakkigheid'.[127]

De drie artikelen die Van den Bosch in 1889 en 1892 publiceerde, laten een ander geluid horen.[128] In zijn kijk op *De Roos van Dekama* beijvert hij zich om de algemeen erkende zwakheden van Van Lenneps kunst niet te verzwijgen. Wat desondanks de 'onsterfelijke bekoring' van de roman uitmaakt, is de 'van Arkelgeest' die het boek doortrekt.[129] Hij doelt hiermee op de geamuseerde, ironische kijk op de mensheid, die ook die van de schrijver was:

> Hij kende de menschelijke zwakheden met hun vertoon van voortreffelijkheid door en door, zag het deel erbarmelijkheid dat in ons allen steekt en hield niet van hartkwalen. Evenzeer overtuigd van het goede in den mensch en een welwillend, minzaam menschenvriend, lacht hij het aardsche in zijn venster uit, zonder verachting of boosheid. Zoo brak hij zijn vlug hoofd niet met groote, wijsgeerige vraagstukken en schreef aan het toeval, het kleine en onbeduidende grooten invloed op de geschiedenis der groote dingen toe.[130]

Als kunstwerk is de roman mislukt, aldus Van den Bosch, omdat het brave, passieve liefdespaar Deodaat en Madzy nu eenmaal per traditie de hoofdrol moest spelen, terwijl de wezenlijke narratieve energie toch op Willem IV en Jan van Arkel gericht is.

Met zijn warme bewondering voor de ironische grondtoon in Van Lenneps werk vormt Van den Bosch in zijn tijd een uitzondering. De belangstelling ging meer uit naar wat Braakensiek noemde de '*Grroote* Kunst'. In zijn bekende litho toont hij een gezelschap literatoren, Van Lennep, Potgieter en

Busken Huet, kaartspelend aan tafel zittend, terwijl Betje Wolff en Geertruida Bosboom-Toussaint met de thee bezig zijn. Zij ontvangen tijding van beneden: een cherubijn met een exemplaar van *De Nieuwe Gids*. Van Lennep vraagt hem, of hij op aarde nog gelezen wordt. De bode antwoordt: 'Ze hebben het vertellen, het schertsen en het lachen verleerd; - ze doen alleen aan *Grroote* Kunst'. Waarop Betje Wolff troostend zegt: 'Kom Ko, dat komt wel weer terecht'...[131]

Direct, maar vooral ook indirect, klinken de veronderstellingen die tegen het eind van de negentiende eeuw de kijk op Van Lennep meer dan ooit karakteriseren, door in de commentaren die in het herdenkingsjaar 1902 verschijnen. Dat de auteur een echte volksschrijver is, verwoordt J. Rossing in *Eigen haard*:

> In de eenige grote volksbibliotheek in ons land, in Enschedé, is nooit een boek van Van Lennep thuis, hoewel er van alle zijn werken zeven exemparen voorhanden zijn. Ook deze arbeiders [namelijk zoals die Huet noemt] verplaatsen zich gaarne in het verleden, en zijn, strijdend met het heden, onbewust romantisch van aanleg. Daarom is thans nog voor het volk, voor minder- en meerbedeelden: Jacob van Lennep... de man naar hun hart.[132]

De distantie uit naam van moderne esthetische beginselen blijkt in dergelijke herinneringen en bespiegelingen vooral indirect. Opvallend in de bijdragen in de herinneringsnummers van bijvoorbeeld *De Amsterdamsche Courant* en *De Amsterdammer* is de toon van nostalgie waarmee teruggekeken wordt op een lectuur die men eigenlijk ontgroeid is, maar die de dierbaarste herinneringen oproept. Justus van Maurik ging helemaal op in de romans van Van Lennep en nam stilletjes stukjes kaars van de piano mee naar boven om nog stiekem wat te kunnen lezen;[133] J.A. Levy las, eveneens stiekem, onder vervelende colleges. Hendrik Jan Schimmel had er in zijn jeugd een wandeling van twee uur voor over om een beduimeld exemplaar van *De Roos van Dekama* uit de leesbibliotheek te halen. Ook Anna de Savornin Lohman leefde intens mee met Van Lenneps helden en heldinnen en voelt nog steeds 'een warme tinteling [...] van stil en blij herdenken' bij het zien van de bekende Sijthoff-deeltjes in de boekenkast.[134] De bovenpersoonlijke tegenstelling tussen het oude vertellen van destijds en de grote kunst die Tachtig had geproclameerd, wordt blijkens dergelijke uitlatingen weerspiegeld in de persoonlijke leeservaring.

De kritische distantie ten aanzien van Van Lennep blijft nog geruime tijd doorklinken. Kalff is zeer gestreng. Van Lenneps voormalige populariteit heeft hem als schrijver gemakzuchtig gemaakt: hij neemt zijn kunst niet

ernstig genoeg. Geheel en al in de lijn van Busken Huet vindt Kalff: ‘Jongens, meisjes en andere lezers van geringe letterkundige ontwikkeling kunnen [...] nog behagen scheppen in dit werk; lezers van rijper jaren en eenigszins ontwikkelden smaak tenauwernood’. Prinsen laat Van Lennep delen in zijn minachting voor de negentiende-eeuwse letterkunde en vindt het ‘ongelooflijk’ dat een dergelijke literatuur ooit werd bewonderd. Men zou haast zeggen, zo oordeelt hij, dat Van Lennep een persiflage heeft willen maken om te zien wat het publiek bereid was aan onzin te slikken.[135]

Maar ondanks deze uiterst negatieve oordelen neemt gedurende de eerste decennia van de twintigste eeuw de neiging af om Van Lennep niet alleen te be-, maar ook te veroordelen als slechts een vaardig amuseur. De literatuurgeschiedenis van Te Winkel en de studie van Koopmans trachten een zuiver literair-historisch perspectief te kiezen en plaatsen Van Lennep in zijn tijd.[136] Het beeld van de auteur lijkt vast te staan. De kwaliteiten en tekortkomingen die in de literatuurgeschiedenissen en in studies als die van Vissink en, later, Drop, worden gesignaleerd, verschillen in wezen niet zoveel van de karakteristiek die reeds bij het eerste onthaal van *De Roos van Dekama* werd gegeven. De scherpe kantjes zijn er alleen wat van af: de behoefte om de eigen esthetische normen te profileren wijkt ten gunste van de literair-historische beschouwing.[137]

Ook in ander opzicht is het in de loop van de twintigste eeuw stiller geworden rond *De Roos van Dekama*: nadat de uitgaven van Sijthoff waren gestaakt, verschenen er nog slechts twee drukken: in 1837 en 1980. In de literatuurgeschiedschrijving is Van Lennep niet weg te denken. Maar generaties lezers die als vanzelfsprekend opgroeien met *De Roos van Dekama* zijn er niet meer. En toch is er die ‘onsterfelijke bekoring’...

Eindnoten:

112 Ten Brink 1902 I, p. 133. Het lijkt erop dat Kloos zich deze anekdote heeft toegeëigend. In een sonnet getiteld ‘Jacob van Lennep’ is een herinnering vervat van de ik als achtjarige jongen (als we uitgaan van een autobiografische intentie brengt ons dat eveneens in 1867) die op de gracht door een schuifelende oude man ‘met wijd-uit witte haren’ vriendelijk wordt toegelachen. Iemand zegt: ‘“Dat is Van Lennep”’, waarop het kind verbaasd denkt: ‘“Schreef een gebogen, grijze Heer die grappen?”’ (*De nieuwe gids* 1930, p. 243).

113 Beijer 1989, p. 25-37; Van der Wiel 1999, p. 289-302.

114 *Vaderlandsche letteroefeningen* 1837 I, p. 26-31 en 476-480.

115 *De recensent, ook der recensenten* 1837 I, p. 211-220.

116 Ongedateerde brief van Beets aan Potgieter, geciteerd in Van Rijn en Deetman 1910 I, p. 420-421.

117 [R.C. Bakhuizen van den Brink], ‘[Recensie van] *De Roos van Dekama* [...]’. In: *De Gids* 1837 I, p. 331-345 en 399-409. Over het auteurschap: Praamstra 1989; Van der Wiel 1999, p. 357-362.

118 Tegen dit oordeel wordt bezwaar gemaakt in het tweede deel van de recensie in de *Vaderlandsche letteroefeningen*: een historische roman moet wel nationaal zijn, maar toch in de eerste plaats ‘een uit dichterlijke bestanddeelen zamengesteld verhaal’. En de riddertijd is nu eenmaal veel ‘poëtischer’ dan de burgerlijke cultuur der zeventiende eeuw, die Bakhuizen van den Brink zo graag gekozen had gezien (1837 I, p. 26-31 en 476-480: 478).

119 Van een buitenlands oordeel over Van Lenneps roman kon het Nederlands publiek kennisnemen in 1839. De *Algemeene konst- en letterbode* vertaalde toen een recensie van Th. Hell, verschenen naar aanleiding van de Duitse vertaling van het boek in 1837. De roman bezit meer 'gloed' dan de meeste andere literaire producten van Nederlandse bodem en prijkt zelfs 'met frisscheren blos' dan menig Duits werk. De strijd tegen de Friezen en het tafereel van Willems dood zijn 'meesterstukken der romantische kunst' en kunnen wedijveren met vergelijkbare tonelen bij Scott. Jammer dat Madzy zo koud is, en dat een waarlijk komische karakterrol ontbreekt: Daamken is een jammerlijke gek en Barbanera een te afgezaagde figuur (1839 I, p. 246-248). De oorspronkelijke recensie verscheen in *Blätter für Literatur und bildende Kunst* van 20 juni 1838. De vertaling die beoordeeld wordt is *Die Rose von Dekama*. Ein historische Roman aus dem Holländischen übersetzt von L.T. Moseler. 3 Bände. Hamburg 1837.

120 Documentatie over het onthaal van *De Roos van Dekama* in Beijer 1989.

121 *Algemeen letterlievend maandschrift* 1838 I, p. 478.

122 C. Busken Huet, 'Jacob van Lennep'. In: *Litterarische fantasiën en kritieken* II, p. 1-34: 31. Eerder verschenen in *De Gids* 1864 IV, p. 454-484.

123 *Taferelen uit de geschiedenis des vaderlands, tot nut van groot en klein, vermakelijk voorgesteld door Mr. J. van Lennep en Co. Met karikaturen van P. van Loon*. Afl. 1-3. Amsterdam 1854. Over de reacties op dit werk: M.F. van Lennep 1910 II, p. 84-94.

124 Geciteerd in M.F. van Lennep 1910, I, p. 331.

125 In de levensschets die A.J. de Bull publiceerde bij een heruitgave van de *Romantische werken* in 1878, wordt met enige boosheid (en ook enige overdrijving) geconstateerd: 'de kritiek [was] vaak bitter en hatelijk voor hem. Men zou bijna kunnen zeggen, de stem des volks was altijd voor hem, de kritiek tegen hem. Ja 't scheen wel eens als maakten sommige penvoerders er zich een plicht van om een soort van tegenwicht te geven aan het algemeen gevoelen, aan die stem des volks, welke hem tot het einde toe heeft toegejuicht'. In: A.J. de Bull, 'Levensschets' 1878, p. 226.

126 Jonckbloet 1886, p. 151 en 168.

127 Ten Brink I [1902], p. 132-182: 155 en 156.

128 Van den Bosch 1889a, 1889b en 1892.

129 Van den Bosch 1889a, p. 263.

130 Van den Bosch 1889b, p. 231.

131 Braakensiek 1893.

132 J.H. Rossing, 'Jacob van Lennep en zijn geslacht'. In: *Eigen haard* 102, p. 197. Gegevens over de volksbibliotheek in Enschede heb ik niet tot mijn beschikking.

133 *De Amsterdammer, weekblad voor Nederland* van 23 maart 1902. Geciteerd in Beijer 1989, p. 92.

134 'Herinneringsnummer aan Mr. Jacob van Lennep's 100en geboortedag' van *De Amsterdamsche Courant* van 24 maart 1902. Geciteerd in Beijer 1989, p. 90-92. Zie ook: Van der Wiel 1999, p. 550-554.

135 Kalff 1912 VII, p. 265-274: 266. Prinsen 1916, p. 551-604: 578 en 604.

136 Te Winkel 1925 VII, p. 536-542; Koopmans geeft een positieve lading aan wat anderen veelal als een gebrek gezien hebben. Van Lennep bevolkt zijn romans met mensentypen die hij uit eigen ervaring kende: de dienstboden van zijn vader, de boeren uit Kennemerland, de deftige Amsterdammers. De winst van een dergelijke herkenbaarheid weegt op tegen het verlies aan couleur locale (p. 139).

137 Hoewel in beide studies over het historisch gehalte van de roman een negatief oordeel wordt geveld: zie p. 342. Vissink 1922 en Drop 1979.

Verkenning van de drukgeschiedenis

De eerste druk van *De Roos van Dekama* verscheen in 1836 bij Meijer Warnars. Acht jaar later verscheen bij dezelfde uitgever een tweede druk (1844). Inmiddels was bij de Gentse drukker Hebbelinck een Belgische uitgave gepubliceerd, waarin enkele verklarende toelichtingen zijn opgenomen.

In 1857 kwam het recht van kopij in handen van de Rotterdamse firma Wijt en Zonen, die in dat jaar een nieuwe druk op de markt bracht, in 1860 gevolgd door een nieuwe uitgave daarvan.

Nadat de roman door een conglomeraat van uitgevers als een 'Nieuwe volksuitgave' werd uitgebracht in de reeks *Romantische werken*, ging het alleenrecht van kopij over op de firma Sijthoff te Leiden: het begin van een uiterst succesvolle liaison, die ruim veertig jaar heeft geduurd. In velerlei uitgaven, ondergebracht in diverse reeksen, zijn de Sijthoff-deeltjes onder het publiek gekomen. In 1937 verscheen vervolgens nog een uitgave bij de Arbeiderspers en in 1980 een fotomechanische herdruk van een Sijthoff-uitgave bij De Kern te Bussum.

De Roos van Dekama werd enkele malen voor volwassenen en kinderen bewerkt, en er zijn vertalingen verschenen in het Frans, Duits, Engels en Zweeds. Deze bewerkingen en vertalingen zijn in het hier volgende overzicht niet opgenomen. De bekorte 'prachteditie' uit 1890, opgedragen aan Koning Willem III, is onderaan de lijst echter wel vermeld. Daarin verschenen voor het eerst de illustraties van Charles Rochussen (1814-1894), die voor vele generaties lezers het 'gezicht' van Van Lenneps roman hebben bepaald.

De hieronder vermelde lijst heeft een voorlopig karakter. De uitgeverij Sijthoff had de beschikking over een stereotypie-installatie, waarbij er niet langer afdrukken gemaakt werden van de drukvorm (loden letters), maar de vellen bedrukt werden met een cliché van de drukvorm. Daardoor kon van hetzelfde zetsel eenvoudig een nieuwe oplage verschijnen. De onder 8 genoemde uitgaven zijn alle gebaseerd op dit procédé en vormen dus oplagen van een en dezelfde druk. Deze uitgaven verschenen ongedateerd. Vergelijking van ruim twintig exemplaren van de onder dit nummer opgesomde uitgaven leert dat voor een adequate beschrijving en chronologie een veel omvangrijker exemplarenonderzoek noodzakelijk zou zijn. De hier gele-

verde beschrijvingen zijn gebaseerd op de dateringen in eerdere bibliografieën en catalogi (Ten Brink [1902], M.F. van Lennep 1910 II, Brinkman, Van Looy 1950). Behalve in het geval van de onder 6 genoemde uitgave berust de beschrijving op autopsie. De toegevoegde asterisk (*) betekent dat gezien de hierboven beschreven complicatie de identificatie van exemplaar en uitgave een voorlopig karakter heeft en dat de datering uit secundaire bron is geput.

De na het nummer van de druk toegevoegde aanduidingen 1 en 2 verwijzen in het geval van een meerdelige uitgave naar de deelnummers. De aanduidingen met een kleine letter geven aan dat het gaat om uitgaven met identiek zetsel, die dus tot dezelfde druk behoren.

Drukken

1-1

De Roos van Dekama. Een verhaal, uitgegeven door Mr. J. van Lennep. In twee deelen.

Eerste deel. Te Amsterdam, bij P. Meijer Warnars, 1836.

XVI, 273 + 1 p.

Gravure op titelpagina door J. Steyndel en J.B. Tétar van Elven.

Motto op titelpagina: ‘Wat baet het of ghy draeft en swoeght en u verhit?/ Fortuyn liefst hem bezoeckt, die wacht en stille sit. Rodenburg’.

Bevat na p. 273 ‘Kaart van Haarlem en deszelfs omstreken in de eerste helft der 14de Eeuw’.

1-2

De Roos van Dekama. Een verhaal, uitgegeven door Mr. J. van Lennep. In twee deelen.

Tweede deel. Te Amsterdam, bij P. Meijer Warnars, 1836.

426 + 1 p.

Gravure op titelpagina door J. Steyndel/ J.B. Tétar van Elven.

Motto op titelpagina: ‘Wat baet het of ghy draeft en swoeght en u verhit?/ Fortuyn liefst hem bezoeckt, die wacht en stille sit. Rodenburg’.

Bevat na p. 426: ‘Kaart van Staveren en deszelfs omstreken in de eerste helft der 14de Eeuw’.

2-1

De Roos van Dekama. Door J. van Lennep. Eerste deel. Gent, M. Hebbelinck, drukker-uitgever, Spanjaerdskasteel 42, Gent 1842.

2-2

De Roos van Dekama. Door J. van Lennep. Tweede deel. Gent, M. Hebbe-

linck, drukker-uitgever, Spanjaerdskasteel 42, Gent 1842.

2-3

De Roos van Dekama. Door J. van Lennep. Derde deel. Gent, M. Hebbelinck, drukker-uitgever, Spanjaerdskasteel 42, Gent 1842.

2-4

De Roos van Dekama. Door J. van Lennep. Vierde deel. Gent, M. Hebbelinck, drukker-uitgever, Spanjaerdskasteel 42, Gent 1842.

2-5

De Roos van Dekama. Door J. van Lennep. Vijfde deel. Gent, M. Hebbelinck, drukker-uitgever, Spanjaerdskasteel 42, Gent 1842.

2-6

De Roos van Dekama. Door J. van Lennep. Zesde deel. Gent, M. Hebbelinck, drukker-uitgever, Spanjaerdskasteel 42, Gent 1842.

Belgische nadruk. Zes delen in twee banden.

Band 1, deel 1-3, 1 + 153 + 1 p. Band 2, deel 4-6, 1 + 164 p.

Motto op titelpagina: ‘Wat baet het of ghy draeft en swoeght en u verhit?/ Fortuyn liefst hem bezoeckt, die wacht en stille sit. Rodenburg’.

Bevat voorafgaand aan de titelpagina van deel 1: ‘Kaart van Haarlem en deszelfs omstreken’.

Bevat voorafgaand aan de titelpagina van deel 5: ‘Kaart van Staveren en deszelfs omstreken’.

3-1

De Roos van Dekama. Een verhaal, uitgegeven door Mr. J. van Lennep. In vier Deelen.

Tweede druk. Eerste deel. Amsterdam, P. Meijer Warnars, 1844. XII, 203 p.

Motto op titelpagina: ‘Wat baet het of ghy draeft en swoeght en u verhit?/ Fortuyn liefst hem bezoeckt, die wacht en stille sit. Rodenburg’.

3-2

De Roos van Dekama. Een verhaal, uitgegeven door Mr. J. van Lennep. In vier Deelen.

Tweede druk. Tweede deel. Amsterdam, P. Meijer Warnars, 1844. 191 p.

Motto op titelpagina: ‘Wat baet het of ghy draeft en swoeght en u verhit?/ Fortuyn liefst hem bezoeckt, die wacht en stille sit. Rodenburg’.

3-3

De Roos van Dekama. Een verhaal, uitgegeven door Mr. J. van Lennep. In vier Deelen.

Tweede druk. Derde deel. Amsterdam, P. Meijer Warnars, 1844. 218 p.

Motto op titelpagina: ‘Wat baet het of ghy draeft en swoeght en u verhit?/ Fortuyn liefst hem bezoeckt, die wacht en stille sit. Rodenburg’.

3-4

De Roos van Dekama. Een verhaal, uitgegeven door Mr. J. van Lennep. In vier Deelen.

Tweede druk. Vierde deel. Amsterdam, P. Meijer Warnars, 1844.

230 p.

Motto op titelpagina: ‘Wat baet het of ghy draeft en swoeght en u verhit?/ Fortuyn liefst hem bezoeckt, die wacht en stille sit. Rodenburg’.

4a-1

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. I. Rotterdam, M. Wijt en zonen, 1857.

XV, 347 p.

Reeks: *Romantische werken van Mr. J. van Lennep* [1855-1859; 23 delen]: Vijfde deel.

Twee gravures, op en tegenover de titelpagina door J.C. d'A Gerkens en W. Steelink.

Motto op titelpagina: ‘Wat baet het of ghy draeft en swoeght en u verhit?/ Fortuyn liefst hem bezoeckt, die wacht en stille sit. Rodenburg’.

4a-2

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. II. Rotterdam, M. Wijt en zonen, 1857.

398 p.

Reeks: *Romantische werken van Mr. J. van Lennep* [1855-1859; 23 delen]: Zesde deel.

Twee gravures, op en tegenover de titelpagina door J.C. d'A Gerkens en W. Steelink.

Motto op titelpagina: ‘Wat baet het of ghy draeft en swoeght en u verhit?/ Fortuyn liefst hem bezoeckt, die wacht en stille sit. Rodenburg’.

4b-1

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. I. Rotterdam, M. Wijt en zonen, 1860.

XV, 347 p.

Reeks: *Romantische werken van Mr. J. van Lennep* [1860-1867; 23 delen]: Vijfde deel. Tweede druk.

Twee gravures, op en tegenover de titelpagina door J.C. d'A Gerkens en W. Steelink.

Motto op titelpagina: ‘Wat baet het of ghy draeft en swoeght en u verhit?/ Fortuyn liefst hem bezoeckt, die wacht en stille sit. Rodenburg’.

Herdruk van 4a-1.

4b-2

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. II. Rotterdam, M. Wijt en zonen, 1860.
398 p.
Reeks: *Romantische werken van Mr. J. van Lennep* [1860-1867; 23 delen]: Zesde deel. Tweede druk.
Twee gravures, op en tegenover de titelpagina door J.C. d'A Gerkens en W. Steelink.
Motto op titelpagina: ‘Wat baet het of ghy draeft en swoeght en u verhit?/ Fortuyn liefst hem bezoeckt, die wacht en stille sit. Rodenburg’.
Herdruk van 4b-2.

5

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. 's-Gravenhage, Leiden, Arnhem, Martinus Nijhoff, A.W. Sijthoff, D.A. Thieme, 1868.
Reeks: Mr. J. van Lennep, *Romantische werken*. Volksuitgave [1867-1869; 4 delen]: Tweede deel.
197 p.

?6

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. D.A. Thieme, 's-Gravenhage, 1875.
Reeks: *Romantische en poëtische werken*. Nieuwe uitgave [1875, 87 afleveringen in 6 delen]: Tweede deel.
... p.
Geen exemplaar aangetroffen. Vermeld bij Brinkman, M.F. van Lennep, Ten Brink en Sijthoff.
De uitgave is overgenomen door Sijthoff (Van Looy 1950, p. 18).

7a

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. 's-Gravenhage, Leiden, Arnhem, Martinus Nijhoff, A.W. Sijthoff, D.A. Thieme, 1876.
Reeks: *Romantische werken*. Nieuwe volksuitgave [1876-1878; 13 delen]: Derde deel.
478 p.
Portret van de schrijver op de titelpagina.

7b

De Roos van Dekama, door Mr. J. van Lennep. Leiden, A.W. Sijthoff, [1882].
Reeks: *Romantische werken*. Nieuwe uitgaaf [1882, 4 delen]: Derde deel.
478 p.

***8a**

De Roos van Dekama, door Mr. J. van Lennep. Leiden, A.W. Sijthoff, [1886].
Reeks: *Romantische werken*. Nieuwe uitgaaf met een woord vooraf van Dr. Jan ten Brink. [Vijftig-cents-editie; stereotypie-uitgave 1886-1892; 12 delen]: Deel III.
II, 421 p.

***8b**

De Roos van Dekama, door Mr. J. van Lennep. Leiden, A.W. Sijthoff, [1891].
Reeks: *Romantische werken*. Nieuwe uitgaaf met een woord vooraf van Dr. Jan ten Brink. [Vijftig-cents-editie; stereotypie-uitgave 1891-1892; 12 delen]: Deel III.
II, p. 421 p.

***8c**

De Roos van Dekama, door Mr. J. van Lennep. Leiden, A.W. Sijthoff, [1902].
Reeks: *Romantische werken*. Nieuwe uitgaaf met een woord vooraf van Dr. Jan ten Brink. [Vijftig-cents-editie; 'Herinneringsuitgave 1802-24 maart-1902'; stereotypie-uitgave 1902; 12 delen]: Deel III.
II, 421 p.

***8d**

De Roos van Dekama, door Mr. J. van Lennep. Leiden, A.W. Sijthoff, [1905].
Reeks: *Romantische werken*. Nieuwe uitgaaf met een woord vooraf van Dr. Jan ten Brink. [Vijftig-cents-editie; stereotypie-uitgave 1905; 12 delen]: Deel III.
II, 421 p.

***8e**

De Roos van Dekama, door Mr. J. van Lennep. Zestiende druk. Geïllustreerd met 12 platen naar de originele teekeningen van Ch. Rochussen. Leiden, A.W. Sijthoff's Uitg[evers] M[aatschappij], [1907].
Reeks: *Meesterwerken* [stereotypie-uitgave 1907; 4 delen]: Deel III.
II, 471 p.
De 12 platen die Rochussen maakte voor de bekorte prachtuitgave (zie hieronder, Bewerkingen 1) zijn in deze oplage van de stereotypie-uitgave opgenomen.

9a-1

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. Met illustratiën van Ch. Rochussen. I.
Leiden, A.W. Sijthoff, [1890].

Reeks: *Romantische werken met illustratiën* [1890-1892, 20 delen]: Deel 7 in de reeks.
317 p.
De 12 platen die Rochussen maakte voor de bekorte prachtuitgave (zie hieronder, Bewerking) zijn in deze nieuwe druk opgenomen.

***9a-2**

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. Met illustratiën van Ch. Rochussen. II. Leiden, A.W. Sijthoff, [1890].
Reeks: *Romantische werken met illustratiën* [1890-1892, 20 delen]: Deel 8 in de reeks
307 p.

***9b-1**

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. Met illustratiën van Ch. Rochussen. I. Leiden, A.W. Sijthoff, [1897].
Reeks: *Romantische werken met illustratiën* [1890-1892, 12 delen]: Deel 7 in de reeks.
317 p.

***9b-2**

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. Met illustratiën van Ch. Rochussen. II. Leiden, A.W. Sijthoff, [1897].
Reeks: *Romantische werken met illustratiën* [1890-1892, 12 delen]: Deel 8 in de reeks.
317 p.

10a

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. Geïllustreerd naar teekeningen van Ch. Rochussen. Zeventiende druk. Leiden, A.W. Sijthoff, [1910].
Reeks: *Meesterwerken* [1910, 4 delen]: deel 3 in de reeks.
Bevat twintig illustraties.
IV, 477 p.

***10b**

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. Geïllustreerd naar teekeningen van Ch. Rochussen.
Leiden, A.W. Sijthoff, [1927].
Reeks: *Meesterwerken* [1927, 4 delen]: deel 3 in de reeks.
IV, 477 p.
Bevat 20 illustraties.

11

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. Amsterdam, De Arbeiderspers, [1937].

Reeks: *200.000 serie*.
607 p.

12

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. Met photogravures naar teekeningen van Ch. Rochussen. Bussum, De Kern, [1980].

Fotomechanische herdruk van 10. De titelpagina is die van de bekorte prachtuitgave (zie hieronder, Bewerking).

Bewerking

Mr. J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. Met photogravures naar teekeningen van Ch. Rochussen.
Leiden, A.W. Sijthoff, [1890].
Reeks: *Geïllustreerde werken* [1888-1891, 8 delen]: deel 3 in de reeks.
II, 124 p.

Deze 'prachtuitgave' is blijkens de tekst op het tweede ongenummerde blad door de uitgever opgedragen aan Koning Willem III. Het gaat hier om een bekorte versie.

Verantwoording van de uitgave

Als basistekst voor deze uitgave is gebruikt de eerste druk: *De Roos van Dekama, een verhaal*, uitgegeven door Mr. J. van Lennep. In twee deelen. Te Amsterdam, bij P. Meijer Warnars. MDCCCXXXVI (exemplaar Universiteitsbibliotheek Amsterdam, signatuur 1175 E 4-5).

Tussen de verschillende drukken van de roman bestaan aanmerkelijke verschillen. De spelling en interpunctie zijn in de loop der jaren geüniformeerd en gemoderniseerd. Van Lennep heeft kennelijk nog geruime tijd aan de roman zitten schaven. Zo vervangt hij na de eerste druk de naam van de edelman Harcourt in die van Walcourt, en wordt Seerp Adelen tot Seerp van Adeelen. Ook stilistisch is er onderscheid. Een voorbeeld van een ingrijpende inhoudelijke variant is het volgende.

Wanneer Madzy bewusteloos ontdekt wordt in de laan naar het kasteel Nyenstein en Van Arkel zich over haar ontfermt, staat er in de eerste druk het volgende:

> Hij tilde haar behoedzaam van den grond, en zonder aan den ouden Peter te willen toestaan hem in deze bezigheid te helpen, droeg hij zijn lieven last binnen het slot en legde dien, bij gebrek van andere gelegenheid op de legerstede, welke zoo even door hem was verlaten geworden. (p. 265)

In de derde druk, verschenen bij M. Wijt en Zonen (Rotterdam 1857), is deze passage voor de kiese lezer herzien:

> Hij tilde haar behoedzaam van den grond, droeg zijn lieven last binnen het slot en legde dien, by gebrek van andere gelegenheid, op zijn legerstede, nadat de oude Peter, door hem vooruitgezonden, die met versch linnen had voorzien (deel II, p. 53).

Dergelijke varianten wijzen erop, dat Van Lennep met latere drukken bemoeienis heeft gehad. Het probleem is, dat een bewijs van autorisatie dat zou uitmaken welke de uitgave *letzter Hand* is geweest, ontbreekt. De keuze van de eerste druk ligt daarom voor de hand. Een bijkomende reden is de

aanwezigheid van handschriftmateriaal, dat uiteraard het best geïnterpreteerd kon worden in vergelijking met de eerste druk.

In de tekst zijn consequent de volgende ingrepen verricht:

De punt na de hoofdstukaanduiding is weggelaten.

Het gebruik van sierlijnen en verschillende lettertypen in de motto's is niet overgenomen; de motto's worden zonder afsluitende punt weergegeven.

Eigennamen worden niet in klein kapitaal weergegeven, maar in onderkast met een beginkapitaal.

In de eigennamen Bianca *di* Salerno en Carlo en Francesco *della* Scala zijn de voorzetsels/voorzetselconstructies niet gecursiveerd: Bianca di Salerno en Carlo en Francesco della Scala. Het gebruik van cursivering om nadruk te geven wordt gehandhaafd. Van Lenneps gewoonte om afwijkend taalgebruik in de personagetekst (dialect, vreemde taal, koeterwaals) te cursiveren, eveneens.

Dubbele aanhalingstekens zijn vervangen door enkele.

Aanhalingen binnen de directe rede zijn weergegeven met dubbele aanhalingstekens. De plaats van het aanhalingsteken ten opzichte van het leesteken is geüniformeerd (in het geval van directe rede staat het aanhalingsteken na het leesteken).

De liggende streepjes die begin en einde van de directe rede markeren zijn niet overgenomen. Liggende streepjes met stilistische functie in de tekst zijn gehandhaafd.

De vorm van het beletselteken is geüniformeerd en het gebruik van spaties ervoor en erachter eveneens.

De positie van het leesteken na het beletselteken is geüniformeerd. Zo wordt: teeken?...' gewijzigd in: teeken...?'.

De weergave van het nootteken en de typografie van de voetnoten is geüniformeerd.

De een enkele maal in de tekst geplaatste, als zetfout te interpreteren, teksthaken zijn vervangen door ronde haken.

De 'Misstellingen' die Van Lennep aan het eind van het tweede deel noemt, zijn in de tekst stilzwijgend verbeterd. Het gaat hier om de volgende ingrepen (het pagina- en regelnummer zijn aangepast aan de huidige editie):

p. 74, r. 6	*staat*: ik ben onwillekeurig een stap *achteruit* gegaan.
	lees: een stap *vooruit*.
p. 195, r. 20-21	*staat*: *vazallen*, en [...] *Heer*
	lees: *volgers,* en [...] *Hoofdeling*

Waarna Van Lennep toevoegt: ‘Het leenstelsel, en dus ook leenmannen waren in Friesland onbekend. De goedwillige lezer gelieve de overige drukfouten zelf te verbeteren’.

Spelling en interpunctie van de eerste druk zijn in principe ongewijzigd overgenomen. Het (inconsequente) hoofdlettergebruik eveneens: men ontmoet bijvoorbeeld zowel ‘Vader’ als ‘vader’ Syard, evenals het ‘Roode Klif’ en het ‘Roode klif’.

De voetnoten die Van Lennep geplaatst heeft, zijn als zodanig in de leestekst gehandhaafd, met één uitzondering: een noot (in deze uitgave bij p. 441, r. 38) verwees de lezer naar ‘Dl. I, blz. 120’ als een referentie aan de voorspelling van Barbanera omtrent de dood van Harcourt.

De constitutie van de leestekst vereiste evenwel een aantal editeursingrepen. Het bestek van deze leeseditie stond de opname van een volledige opsomming daarvan niet toe. Hieronder volgt een verantwoording van het type ingrepen dat is verricht, alsmede van de ingrepen in enkele afzonderlijke tekstplaatsen.

Evidente zetfouten in de interpunctie, zoals vergeten of ten onrechte geplaatste aanhalingstekens, zijn verbeterd:

p. 441, r. 35	‘De linker blijft mij over,’ riep Harcourt (was: ‘De linker blijft mij over, riep Harcourt)
p. 245, r. 8	Walger, met drift opstaande (was: Walger, ‘met drift opstaande)
p. 330, r. 25-26	haar op een prachtig paviljoen wijzende, dat gesloten en waar de banier van afgenomen was (was: haar op een prachtig paviljoen wijzende, dat gesloten en! waar de banier van afgenomen was)

Een probleem vormde het wisselend en van het moderne Nederlands afwijkende gebruik van de interpunctietekens voorafgaand aan, volgend op, of binnen tussen haakjes geplaatste tussenzinnen of bijzinnen:

p. 447, r. 33-35	want zoodra hij de opening binnen-, en onder eenige dwarsbalken doorgekropen was, (niet zonder zijn hoofd eenige keeren geducht te stooten,) bemerkte hij
p. 127, r. 24-25	de Aartsbisschoppen, (die echter te voren onderricht waren welk bescheid zij bekomen zouden)

Omdat in dit gebruik geen dominante strategie valt aan te wijzen die als norm gehanteerd zou kunnen worden en er soms kleine stilistische of grammaticale nuances zijn aan te wijzen, is in dergelijke gevallen niet genormaliseerd.

Bij uitzondering is een leesteken toegevoegd ook als er geen evidente zetfout in het geding is, namelijk daar waar het ontbreken ervan tot misverstand aanleiding zou kunnen geven:

p. 30, r. 15	Ei lieve, goede vriend (was: Ei lieve goede vriend)
p. 332, r. 35-38	waarom zoudt gij, uit wier lieve oogen slechts zachtheid en welwillendheid spreken, zoo wreed zijn, om mij de laatste troosteres des menschdoms, de hoop, te ontzeggen? (was: waarom zoudt gij, uit wier lieve oogen slechts zachtheid en welwillendheid spreken, zoo wreed zijn, om mij de laatste troosteres des menschdoms, de hoop te ontzeggen?)

Evidente zetfouten in de spelling zijn verbeterd:

p. 209, r. 9	‘Nu, ja dan’ (was: Na, ja dan)
p. 468, r. 13	pastijen (was: partijen)

Evidente spelfouten zijn verbeterd (in een aantal gevallen kon collatie met het handschrift of latere drukken hierbij de doorslag geven):

p. 39, r. 28	volmaaktste (was: volmaakste)
p. 139, r. 16	haastte (was: haaste)
p. 240, r. 7	kloste (was: klostte)

Een gezien de context verkeerde lezing is gecorrigeerd:

p. 370, r. 16	‘Zie eens! hoe beleefd zijn de Friezen geworden!’ (was: ‘Zie eens! hoe beleefd zijn de Friesche geworden!’)

Een evident verkeerde woordkeus in de tekst is niet gecorrigeerd, maar in de annotatie aangewezen en verbeterd:

p. 439, r. 19	het brandende dorp (lees: het brandende klooster)

Eveneens in de annotatie aangewezen en verbeterd zijn enkele tekstplaatsen waarin op zichzelf geen zet- of spelfout is aan te wijzen, maar die in de context niettemin duidelijk als foutief dienen aangemerkt te worden:

p. 180, r. 20	gonsden (lees: bonsden)

Bij wijze van uitzondering is echter op p. 385, r. 7 het oorspronkelijke ‘luisterde’ stilzwijgend veranderd in ‘fluisterde’, zijnde een binnen de leestekst te storende vergissing.

Tot slot dank ik graag de studenten die hebben deelgenomen aan twee werkcolleges over *De Roos van Dekama* (in 1994 en 2000) voor hun bijdragen aan dit onderzoek.

Lijst van geraadpleegde literatuur

Aa, A.J. van der, *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*. 15 dln. Gorinchem 1839-1851.
Aa, A.J. van der, *Biographisch woordenboek der Nederlanden*. Voortgezet onder red. van K.J.R. van Harderwijk en C.D.J. Schotel. 7 dln. Amsterdam 1969. Herdruk van de uitgave Haarlem 1852-1878.
Alkemade, K. van en P. van der Schelling, *Nederlandsche displegtigheden*. 3 dln. Rotterdam 1732-1735.
Allan, P., *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem, van de vroegste tijden tot op onze dagen*. 4 dln. Haarlem 1874.
Alphen, H. van, *Kleine gedigten voor kinderen*. Bezorgd door P.J. Buijnsters. Amsterdam 1998.
[Anonymus], *Hedendaagsche historie, of tegenwoordige staat van Friesland*. 4 dln. Groningen [1976]. Fotomechanische herdruk van de oorspronkelijke uitgave, Amsterdam 1785-1789.
Aurelius, C., *Die Chronycke van Hollant, Zeelant, ende van Vrieslandt*. Dordrecht 1595-1597.
Baerdt van Sminia, H., zie H.****, A. van.
Beke, J. de, *Croniken van den Stichte van Utrecht ende van Hollant*. Ed. H. Bruch. 's-Gravenhage 1982.
Beijer, M., *De receptie van De Roos van Dekama*. Utrecht 1989. Doctoraalscriptie Universiteit Utrecht.
Van den Bergh, L.Ph.C. van den, *Lijst van Oorkonden, die in het Charterboek van Friesland ontbreken*. 2 dln. Workum 1860.
Van den Bergh, L.Ph.C. van den, *Handboek der Middel-nederlandsche geographie*. Den Haag 1872.
Bekkers, Th.M.P. en E.H. Rijkenburg, *Uit Hollands paradijs. De eigen heiligen en heilige plaatsen van het bisdom van Haarlem*. Leiden 1918.
Bergsma, W.J. Frieswijk e.a., 'Mythe en geschiedschrijving in Nederland en Friesland'. In: *It beaken* 56 (1994), afl. 2-3, p. 77-187.
Bilderdijk, W., *Geschiedenis des Vaderlands*. Uitgegeven door H.W. Tydeman. Amsterdam 1832-1853. 13 dln. Deel III: Amsterdam 1833.
Bilderdijk, W., *Dichtwerken*. 15 dln. Haarlem 1856-1859.
Bing, N. en B. von Ueberfeldt, *Nederlandse kleederdragten en zeden en gebruiken naar de natuur geteekend*. Amsterdam 1857.

Bolhuis van Zeeburgh, J., *Kritiek der Friesche geschiedschrijving*. 's-Gravenhage 1873.
Bosch, J.H. van den, 'De Roos van Dekama en De Gids'. In: *Noord en Zuid* 12 (1889), p. 244-263. (1889a)
Bosch, J.H. van den, 'De Roos van Dekama'. In: *Gids voor den onderwijzer. Practisch en theoretisch tijdschrift voor het lager onderwijs* 1889, p. 225-237, 281-299 en 321-341. (1889b)
Bosch, J.H. van den, 'De Roos van Dekama'. In: *Taal en letteren* 2 (1892), p. 1-14.
[Boxhorn, M.Z.], *Marci Zuerii Boxhornii Tonneel, ofte beschrijvinghe des landts ende steden van Hollandt ende West-Vrieslandt*. [Uit het Latijn vertaald door Gerardus Bardeloos]. Leiden 1634.
Braakensiek, J., 'De vijfentwintigste verjaardag van Mr. J. van Lennep in den letterkundigen hemel'. Litho, verschenen in *De Amsterdammer, weekblad voor Nederland*, van 27 augustus 1893.
J. Bretel, *Le tournoi de Chavency*. Édition complète par Maurice Delbouille. Liège/Paris 1932. Bibliothèque de la faculté de philosophie et lettres de l'université de Liège. Facsimile 49.
Breuker, Ph. H., 'Kultuer en literatuer yn Fryslân yn it begjin fan de njoggentjinde ieu'. In: *It Beaken* 52 (1990), p. 18-33.
Breuker, Ph. H. en A. Janse (red.), *Negen eeuwen Friesland-Holland. Geschiedenis van een haat-liefdeverhouding*. Zutphen 1997.
Breuker, Ph. H. en A. Janse, 'Beelden'. In: Breuker en Janse 1997, p. 9-66.
Brink, J. ten, *Geschiedenis der Noord-Nederlandsche letteren in de 19e eeuw. In biographieën en bibliographieën. 1803-1900*. 2e druk, grootendeels herzien door den auteur, verder verzorgd en bijgewerkt door T.H. de Beer. 3 dln. Rotterdam [1902-1904].
[Brinkman, C.L.], *Alphabetische naamlijst van boeken, plaat- en kaartwerken, die gedurende de jaren 1833 tot en met 1849 in Nederland uitgegeven of herdrukt zijn [...]*. Amsterdam 1858.
[Brinkman, C.L. e.a.], *Brinkman's Catalogus van boeken en tijdschriften, verschenen in Nederland en Vlaanderen en in de Nederlandse taal elders [...]*. Leiden 1846-... Zie ook Van der Meulen [1884].
Brokken, H.M., *Het ontstaan van de Hoekse en Kabeljauwse twisten*. Zutphen 1982.
Brouwer, J.H., *Encyclopedie van Friesland*. Brussel 1958.
Bueren, T. van, *Tot lof van Haarlem*. Hilversum 1993.
Bull, J.A. de, 'Levensschets van Mr. J. van Lennep'. In: J. van Lennep, *Romantische werken* XI. 's-Gravenhage/Leiden 1878, p. 208-225.
Busken Huet, C., *Literarische fantasien en kritieken*. 25 dln. Haarlem 1881-1885.

Cats, J., *'s Werelts begin, midden, eynde, besloten in den Trou-ringh, met den proef-steen van den selven*. Dordrecht 1637.
Cervantes, M. de, *De vernuftige edelman Don Quichot van La Mancha*. Vertaald door Barber van de Pol. Amsterdam 1997.
Corneille, P., *Le Cid*. In: M. Ch. Marty-Laveaux (ed.), *Oeuvres de P. Corneille*. 12 T. Paris 1862. T. II, p. [114]-241.
Corneille, P., *Héraclius, Empereur d'Orient*. In: M. Ch. Marty-Laveaux (ed.), *Oeuvres de P. Corneille*. 12 T. Paris 1862. T. V, p. [114]-241.
Cornelius, A., *Croniicke ende warachtige beschryvinghe van Vrieslant: beginnende nae des werelts scheppinghe [...] tot na de gheboorte Christi duysent vijf-hondert vijf en tsestich; eerst door Ockam Scharlensem seer vlytelick by een gheteeckent, ende ander-mael door Joannem Vlitarp weder vernieut ende verb., als nu oock van ghelijcken ten derdemael door Andream Cornelium Stavriensem [...] geschiet is [...]*. Leeuwarden 1597.
Cripps-Day, F.H., *The history of the Tournament in England and France*. London 1918[3].
Defoe, D., *The life and adventures of Robinson Crusoe*. Edited with an introduction by Angus Ross. Harmondsworth 1965.
Drakenborch, A., *Aanhangsel op de kerkelijke oudheden van Nederland. Behelzende Van Rijns Algemeene Voorrede op dat werk, eenige verbeterde en vermeerderde lijsten der Proosten en Dekenen, so van de vijf kerken van Utrecht [...]*. Utrecht 1744.
Drop, W., *Verbeelding en historie. Verschijningsvormen van de Nederlandse historische roman in de negentiende eeuw*. Utrecht 1979 [1958[1]].
Dykstra, W., *Uit Friesland's volksleven van vroeger en later*. Verkleinde herdruk van de originele uitgave van 1895-1896. Met een inleiding van Y. Poortinga. Leeuwarden [1966].
Dullaert, H., *Gedichten*. Amsterdam 1719.
Eekhoff, W., *Aanmerkingen op v[an] Lenneps Roos van Dekama, voor zooverre de Friesche Zaken betreft*. Handschrift Provinciale bibliotheek Friesland, signatuur HS 1582
Emmius, U., *Rerum Frisicarum historia[...]*. Lugdunum Batavorum 1616.
Feitsma, A., *Frysk ut de 17de eeuw. Teksten en fragminten*. Groningen 1956.
Ferwerda, A., *Adelyk en aanzienelyk wapenboek van de zeven provincien, waar by gevoegt zyn een groot aantal genealogien van voornaame adelyke en aanzienelyke familien, uit veele oude stukken in deeze order gebragt*. Leeuwarden 1760-1763.
Ferwerda, A., *Nederlandsch geslacht-, stam- en wapenboek, waarin voorkomen de voornaamste adelijke en aanzienlijke familiën in de Zeven Vereenigde Provinciën en met de noodige registers, zoo der geslachten*

als der wapenen voorzien door Jac. Kok. 2 dln. Amsterdam 1785.
Froissart, J. *Chroniques*. 15 dln. Paris 1869-1975. Édition Société Historique de France.
Graaf, R. de, *Oorlog om Holland 1000-1375*. Hilversum 1996. Dissertatie Universiteit Groningen.
Groustra, G.R., *De slach by Starum*. Bolsward 1978.
H.****, A. van [ps. van H. Baerdt van Sminia], *Geschiedenis van de onlusten tusschen de Schieringers en Vetkoopers in Vriesland*. Leeuwarden 1829.
Hamaker, H.G., *Rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis*. 3 dln. Utrecht 1875-1878.
Handvesten, privilegiën, octroyen en gerechtigheden aan de stad Haarlem en haare burgers verleend. Haarlem 1751.
Harp en luit. Verzameling van de schoonste Hollandsche, Duitsche en Fransche liederen met accompagnement van piano. 's-Gravenhage 1836.
Hasselt, G, van, *Arnhemsche oudheden*. 3 dln. Arnhem 1803-1804.
Hasselt, G. van, *Bijdragen voor d' oude Geldersche maaltijden*. Arnhem 1805.
Hasselt, G. van, *Geldersch maandwerk*. 2 dln. Arnhem 1807.
[Van Heussen, H.F.], *Oudheden en gestichten van Vriesland, tusschen 't Vlie en de Lawers, behelzende de oudheden, opkomsten, en benaamingen de steden, dorpen, en andere plaatzen van Vriesland: voorts de stichtingen der kerken, abdyen, kloosteren, kapellen, en andere gebouwen, mitsgaders hare oversten, geleerde en beroemde mannen van Vriesland, en verdere zaken tot deze provincie behoorende; uyt het Latijn vert. en met aant. opgehelderd door H.v.R [Hendrik van Rijn]*. 2 dln. Leiden 1723.
Huydecoper, B., *Achilles*. Met inleiding en aantekeningen door Dr. C.J.J. van Schaik. Zwolle 1964.
Hüffer, M., *De adellijke vrouwenabdij van Rijnsburg*. Nijmegen/Utrecht 1922.
Janse, A., *Grenzen aan de macht. De Friese oorlog van de graven van Holland omstreeks 1400*. Den Haag 1993. Hollandse historische reeks 19. Dissertatie Universiteit Leiden.
Jansma, K., *Anderhalve eeuw energie in Friesland, 1840-1990*. Leeuwarden 1990.
Jensma, G.Th., *Het rode tasje van Salverda. Burgerlijk bewustzijn en Friese identiteit in de negentiende eeuw*. Leeuwarden 1998. Fryske Akademy nr. 852. Fryske histoaryske rige nr. 16.
Jonckbloet, W.J.A., *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde*. Deel V en VI. Groningen 1886[3].

Jonge, J.C. de, *Verhandeling over den oorsprong der Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten ontleend uit echte, meest onbekende gedenkstukken*. Leiden 1817.
Kalff, G., *Geschiedenis der Nederlandsche letteren*. 7 dln. Groningen 1906-1912.
Kobus, J.C. en Jonkheer W. de Rivecourt, *Beknopt biographisch handwoordenboek van Nederland, behelzende de levensbeschrijvingen van vele personen die zich in Nederland hebben bekend gemaakt*. 3 dln. Zutphen 1854-1861.
Kok, J., *Vaderlandsch woordenboek*. 35 dln. Amsterdam 1785-1799.
Koning, C. de, *De voorvaderlijke leefwijze en gewoonten hier te lande, van de vroegste tijden af, tot aan het einde der zestiende eeuw*. Haarlem 1810.
Koopmans, J., 'Jacob van Lennep in zijn eerste roman'. In: *De Beweging* 1913, p. 113-148.
Kurtz, G.H., *Het Haarlemsche stadsrecht van 1245: tekst der oorkonden*. Vertaald en ingeleid door G.H. Kurtz. Haarlem 1945.
Langendijk, P., *Het wederzijds huwelijksbedrog*. Ed. A.S. de Haas. Amsterdam 2001. Griffioenreeks.
Leeghwater, J.A., *Een korte beschryvinge van de stad Haarlem, behelsende de voornaemste geschiedenissen, so binnen als buyten de selve stad, ook mede hare oudheyd, van kerken en gebouwen, als mede een kleyne beschryvinge van de steden van Holland en West-Vriesland, mitsgaders een kleyn Chronijkjen, ofte eenig notabele verhalingen*. Haarlem 1706.
Leeuwen, J. van, *Alphabetisch register, of algemeen repertorium op het Groot plakkaat- en charterboek van Friesland*. Workum 1857.
Lennep, D.J. van, *Verhandeling en Hollandsche Duinzang*. Ingeleid en toegelicht door Dr. G. Stuiveling. Zwolle 1966.
Lennep, J. van, 'Proeve van een kritiesch onderzoek der zoogenaamde *Kronijk van Andreas Cornelius*'. In: *Bijdragen voor Vaderlandsche geschied- en oudheidkunde*. Arnhem 1840, p. 221-235.
Lennep, J. van, *Eduard van Gelre. Nederlandsche legenden in rijm gebracht door Jacob van Lennep*. 2 dln. Amsterdam 1847.
Lennep, J. van, *Iets over citaten*. Leiden circa 1882[3].
Lennep, M.F. van, *Het leven van Mr. Jacob van Lennep*. 2 dln. Amsterdam 1910[2].
[Lennep, J. van], *Lopen met Van Lennep. Dagboek van zijn voetreis door Nederland*. Bezorgd door Geert Mak en Marita Mathijsen. Zwolle 2000.
[Leo, Sibrandus], *Sibrandus Leo's abtenlevens der Friesche kloosters Mariëngaard en Lidlum*. Met inleiding, aanteekeninigen en register van Dr. D.A. Wumkes. Bolsward [1922].

Linskens, R. *Wat een leven! Straten en huizen, eten en drinken in de Middeleeuwen*. Antwerpen/Amsterdam 1980.
Looy, S.G. van, A.W. *Sijthoff's Uitgeversmaatschappij N.V. Leiden, 1851-1951*. Leiden 1950.
Luyken, J. *Duytse lier*. Met inleiding en aantekeningen door A.J. Gelderblom, A.N. Paasman en J.W. Steenbeek. Amsterdam 1966. Alfareeks.
Matthaeus, A., *Veteris Aevi Analecta*. Den Haag 1738[2]. 5 dln.
Merken, L.W. van, *Louise d'Arlac. Een treurspel*. In: N. Winter en L. van Merken, *Toneelpoëzy*. Amsterdam 1786, p. 119-244.
Meulen, R. van der, *Brinkmans Catalogus der boeken, plaat- en kaartwerken, die gedurende de jaren 1850-1883 in Nederland zijn uitgegeven of herdrukt [...]*. Amsterdam [1884].
Mieris, F. van, *Groot Charterboek der Graaven van Holland, Zeeland en Heeren van Vriesland: beginnende met de eerste en oudste brieven van die landstreeken, en eindigende met den dood van onze Gravinne, Vrouwe Jacoba van Beyeren [...]*. 4 dln. Leiden 1754-1756.
Mol, J.A., 'Graaf Willem IV, de Hollands-Friese oorlog van 1344/45 en de Friese kloosters'. In: Breuker en Janse 1997, p. 77-108.
Molen, S.J. van der, *Het Fries kostuum en de streekdrachten van Hindeloopen, Ameland en Terschelling*. Augustinusga 1987.
Molière [ps. van J-B. Poquelin], *Les fourberies de Scapin*. In: *OEuvres complètes*. Textes établis, présentés et annotés par Georges Couton. 2. T. Paris 1976. T. I.
[Muller, F.], *Catalogus der bibliotheek over Nederlandsche geschiedenis, letterkunde, tooneel, enz. waarbij eenige prentwerken, nagelaten door den weled. gestr. heer Mr. J. van Lennep, rijksadvocaat te Amsterdam, enz.* Amsterdam 1871.
Niermeyer, J.F., 'Henegouwen, Holland en Zeeland onder Willem III en Willem IV van Avesnes, en Het Sticht, Utrecht, Gelre en de Friese landen in de veertiende eeuw'. In: *Algemene geschiedenis der Nederlanden* III. Utrecht 1951. p. 63-91 en 125-160.
Oosten de Bruyn, G.W. van, *De stad Haarlem en haare geschiedenissen, in derzelver opkomst, aanwas, vergrootingen en lot-gevallen/ uit d' oudste gedenk-stukken en eigene stads-registers, nagespoord en beschreeven*. Haarlem 1765.
Pers, D. Pz., *Bellophoron of lust tot wysheydt*. Amsterdam 1695.
Plinius Secundus, Gaius, *Natural history*. With an English translation by H. Rackham, W.H.S. Jones and D.E. Eichholz. Part VII. London etc. 1963.
Poot, H. Kz. Poot, *Gedichten*. Tweede deel. Delft 1728.
Praamstra, O., 'De derde voetstap van de vaderlandse romantiek'. In: W.G. Breekveldt e.a. (red.), *De achtervolging voortgezet. Opstellen over mo-*

derne letterkunde aangeboden aan Margaretha H. Schenkeveld. Amsterdam 1989, p. 374-403.
Prinsen, J.Lzn., *Handboek tot de Nederlandsche letterkundige geschiedenis*. 's-Gravenhage 1916.
Prinsen, J.Lzn., *De oude en de nieuwe historische roman in Nederland*. Leiden 1919.
Regt, J. de, *Slegten-tijd, Mengeldichten, Gezangen en Nachtwachts, kluchtspel*. Amsterdam 1733.
Rietstap, J.B., *Armorial général*. Compl. par R. Montagne et L Wirion. Luxembourg 1957.
Rietstap, J.B., *Handboek der wapenkunde*. Vierde, geheel omgewerkte en nieuwe uitgave met heraldische woordenlijsten Frans, Engels, Duits en Afrikaans, door C. Pama. Leiden 1961.
Rijn, G. van en J.J. Deetman, *Nicolaas Beets*. 3 dln. Z.pl. [1910-1919].
Rotgans, L., *Boerekermis*. Amsterdam 1708.
Rutgers, C.A., *Jan van Arkel, bisschop van Utrecht*. Groningen 1970.
Rutgers, C.A., 'Mr. Jacob van Lennep en zijn "Roos van Dekama"'. In: J. van Lennep, *De Roos van Dekama*. Bussum 1980, p. I-XIII.
Sachs, C., *De geschiedenis van de dans*. Utrecht/Antwerpen 1969. Vertaling van: *World history of dance*. New York 1937.
Scarlensis, O., zie Cornelius, A.
Scheltema, J., *Geschied- en letterkundig mengelwerk*. 6 dln. Amsterdam 1818-1834.
Schotanus, C., *Beschryvinge van de heerlyckheydt van Frieslandt tusschen 't Flie end de Lauwers: met nieuwe caerten van 't landschap in 't algemeen soo oud als nieuw end de drie gedeelten in 't besonder als mede de grietenien end steden; op kosten van 't landt afgemeten, in 't net gebracht, geteeckent en gesneden op copere platen*. Leeuwarden 1978. Herdruk van de ed. [1664].
Schotanus, C., *De geschiedenissen kerckelyck ende wereldtlyck van Friesland Oost ende West: beginnende van d'eerste geheuchenis ende voltrocken tot op het jaar na Christi geboorte MDLXXXIII; te samen ende in ordre gebracht met groote neersticheyt inde Nederlandsche tale door Christianum Schotanum*. Franeker 1658.
Schwartzenberg en Hohenlansberg, G.F. Baron thoe, *Groot placaat en charter-boek van Vriesland*. Deel I. Leeuwarden 1768.
Scriverius, P., *Hollandsche, Zeelandsche ende Vriesche Chronyk, ofte een gedenckwaardige beschryvinge van den oorsprong, opkomst en voorgang der selver landen, soo onder de regeeringe en successie der Graven, wegens hun geslacht en verrichtinge van Diederick den I. tot Philips den III. [...]. Alle de graven van Hollant en West Vrieslant konstig*

na 't leven in koper gesneden en getrouwelycke neschreven [...]. 2 dln. 's-Gravenhage 1667.
[Staring, A.C.W.], *Staring's gedichten*. Zutphen 1861.
Sterck-Proot, J.M., *De historische schoonheid van Haarlem*. Amsterdam 1942.
Stoke, M., *Rijmkroniek*. Uitgegeven door W.G. Brill. 2 dln., 16 bd. Utrecht 1983. Ongewijzigde herdruk van de uitgave Utrecht 1885.
Stracke, J.C., *Tracht und Schmuck Altfrieslands. Nach den Darstellungen im Hausbuch des Häuptlings Unico Manninga*. Aurich 1967.
Vermeulen, F.A.J., *Handboek tot de geschiedenis der Nederlandsche bouwkunst*. 3 dln. Den Haag 1928-1941.
Verspaandonk, J.A.M.J., *Bolsward: De Martinikerk*. Z.pl. 1974.
Vissink, H., *Scott and his influence on Dutch literature*. Zwolle 1922. Dissertatie Universiteit van Amsterdam.
Vlijtarp, J., zie Cornelius, A.
[Voltaire] [ps. van F-M Arouet], *Alzire, of de Amerikanen*. Gevolgd naar het Fransch van De Voltaire, door Sybrand Feitama. Amsterdam 1781.
Voltaire, *Alzire, ou les Américains. Tragédie*. Londres 1736.
Voltaire, *Olimpie*. In: *Théâtre complet de M. Voltaire* V. Lausanne 1772.
[J. van den Vondel], *De werken van Vondel in verband gebracht met zijn leven en voorzien van verklaring en aantekeningen door Mr. J. van Lennep*. 12 dln. Amsterdam 1855-1869.
Wagenaar, J., *Vaderlandsche historie, vervattende de geschiedenissen der nu vereenigde Nederlanden*. Amsterdam 1790-1796. 21 dln. Deel III: Amsterdam 1791.
Waller Zeper, S.A., *Jan van Henegouwen, Heer van Beaumont*. 's-Gravenhage 1914.
Waterbolk, E.H., *Twee eeuwen Friese geschiedschrijving. Opkomst, bloei en verval van de Friese historiografie in de zestiende en zeventiende eeuw*. Groningen/Djakarta 1952. Dissertatie Rijksuniversiteit Groningen.
Winsemius, P., *Chronique ofte Historische geschiedenisse van Vrieslant. Beginnende vanden Jaere nae des werelts scheppinghe 3635. Ende Loopende tot den Jaere nae de gheboorte Christi 1622. Met schone figuyren Ende een Landts. Ende steed- caerten verciert [...]*. Franeker 1622.
Wiel, J.R. van der, *De geschiedenis in balkostuum. De historische roman in de Nederlandse literaire kritiek (1808-1874)*. Leuven/Apeldoorn 1999. Dissertatie Universiteit Utrecht.
Winkel, J. te, *De ontwikkelingsgang der Nederlandsche letterkunde*. 7 dln. Haarlem 1922-1927.

Wind, S. de, ‘Inleiding’. In: *Bibliotheek der Nederlandsche geschiedschrijvers*. Middelburg 1835. Eerste deel, p. 1-16.
Woud, A. van der, *De Bataafsche hut. Verschuivingen in het beeld van de geschiedenis (1750-1850)*. Amsterdam 1990.

Verantwoording van de Deltareeks

De reeks stelt klassieke werken uit de letterkunde van Nederland en Vlaanderen ter beschikking aan de huidige lezer. Naast volledige teksten zullen in de reeks ook bloemlezingen verschijnen, bijvoorbeeld wanneer een klassieke auteur met een groot en gevarieerd dichterlijk oeuvre daar meer mee gediend is dan met de uitgave van een van zijn werken. Ook een belangwekkend literair genre waaraan door verschillende auteurs is bijgedragen kan de grondslag vormen voor een deel van de reeks.

De uitgaven worden voorzien van een inleidende beschouwing die het werk in zijn historische en literaire situatie plaatst en die verwijst naar andere publicaties. Woordverklaringen en inhoudelijke toelichtingen maken de tekst voor de lezer van nu toegankelijk. Daarbij wordt vermeden hem op te tuigen met een al te zwaarwichtige wetenschappelijke commentaar. In bijzondere gevallen zal gebruikgemaakt worden van een parallelvertaling.

De gebruiker kan rekenen op een betrouwbare tekst, waarvan de keuze zorgvuldig overwogen is en de wijze van uitgeven wetenschappelijk verantwoord. De teksten worden in de oorspronkelijke spelling aangeboden. Wel wordt zo nodig het gebruik van i/j en u/v genormaliseerd volgens het huidige onderscheid van klinker en medeklinker. Voorzover de editeur correcties heeft aangebracht, worden deze exact verantwoord. Het gaat in de reeks om zogenaamde leesedities. Daarin wordt ervan afgezien de geschiedenis van de tekst in zijn verschillende versies te reconstrueren. Een opgave van varianten zal derhalve ontbreken. De verschillende delen van de reeks zullen niet steeds precies dezelfde aanpak van de editieproblematiek laten zien, daar deze mede afhangt van de aard van de tekstoverlevering en de stand van het onderzoek.